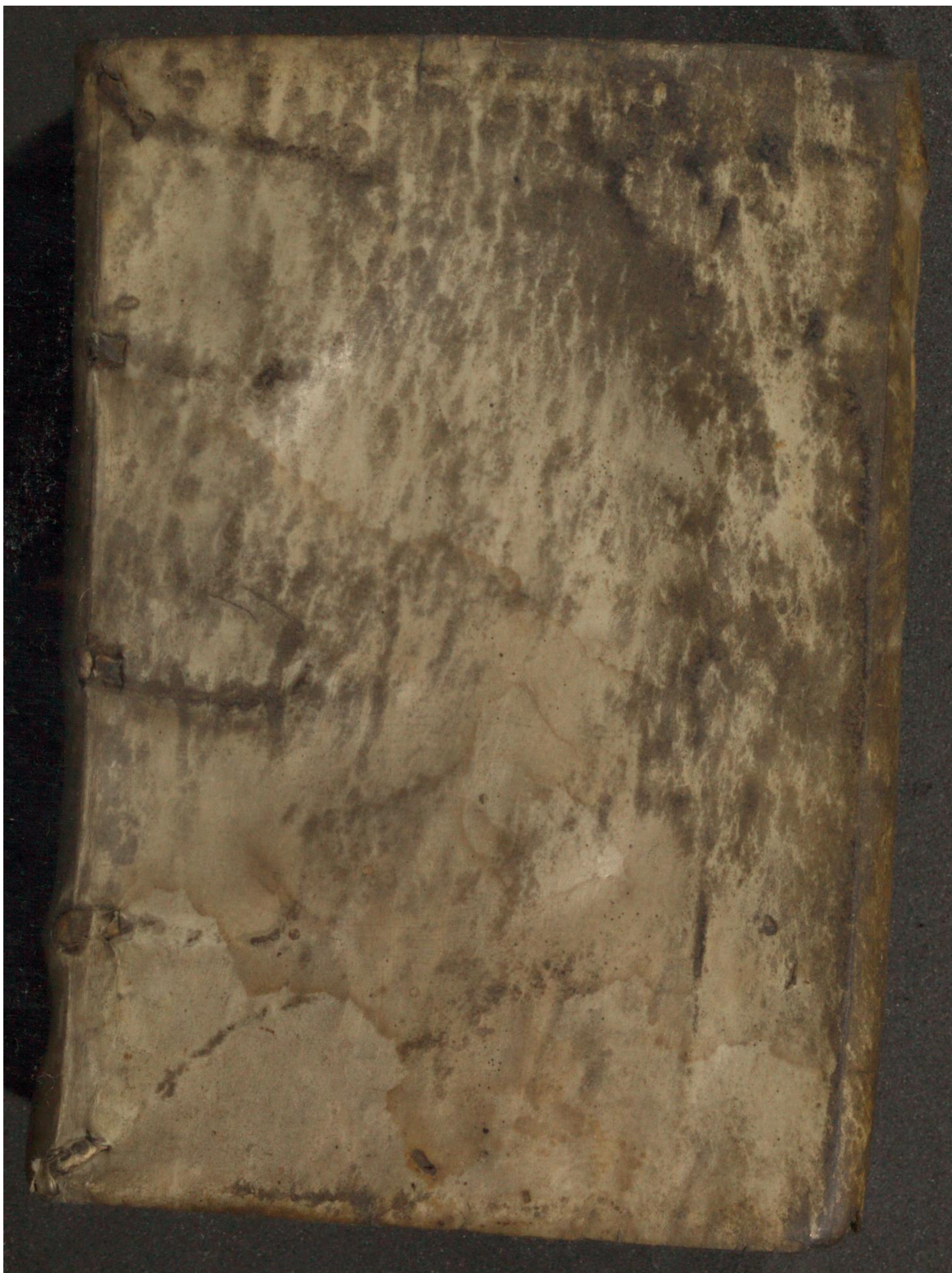
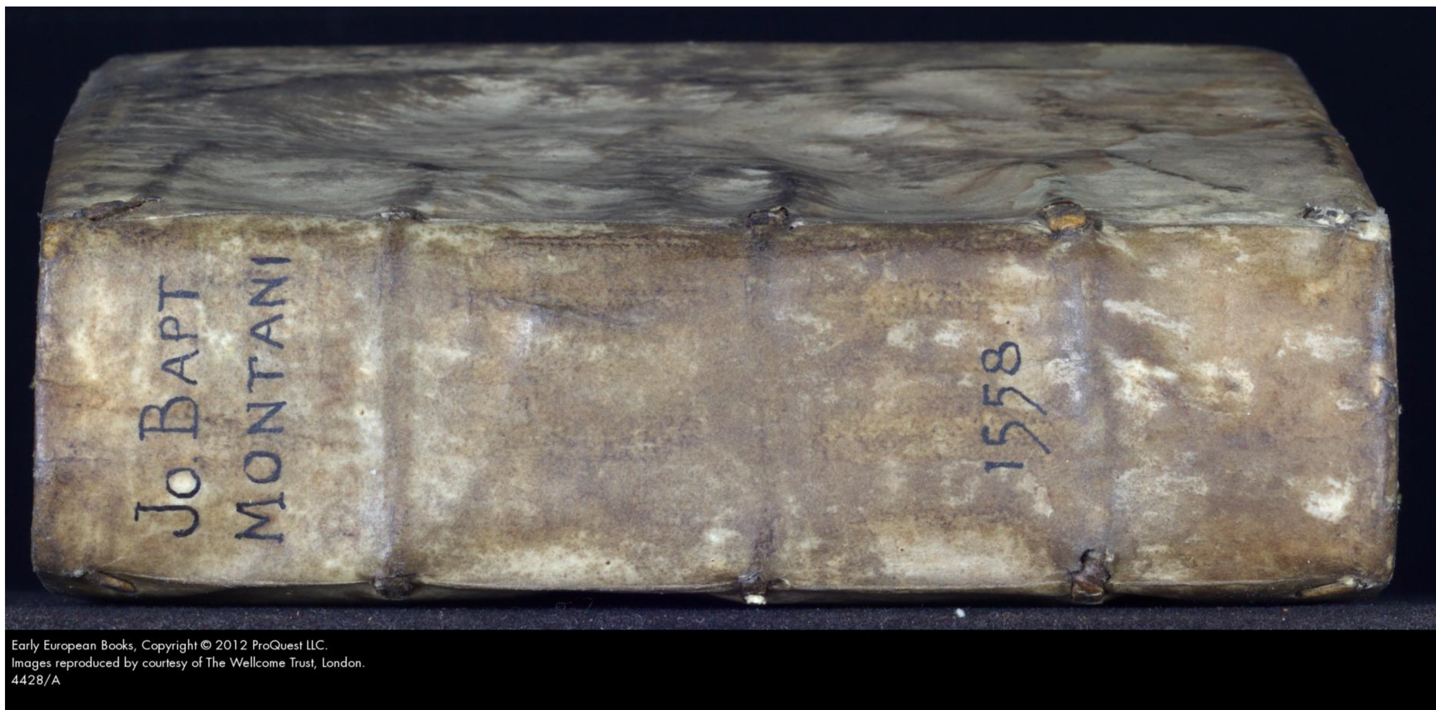
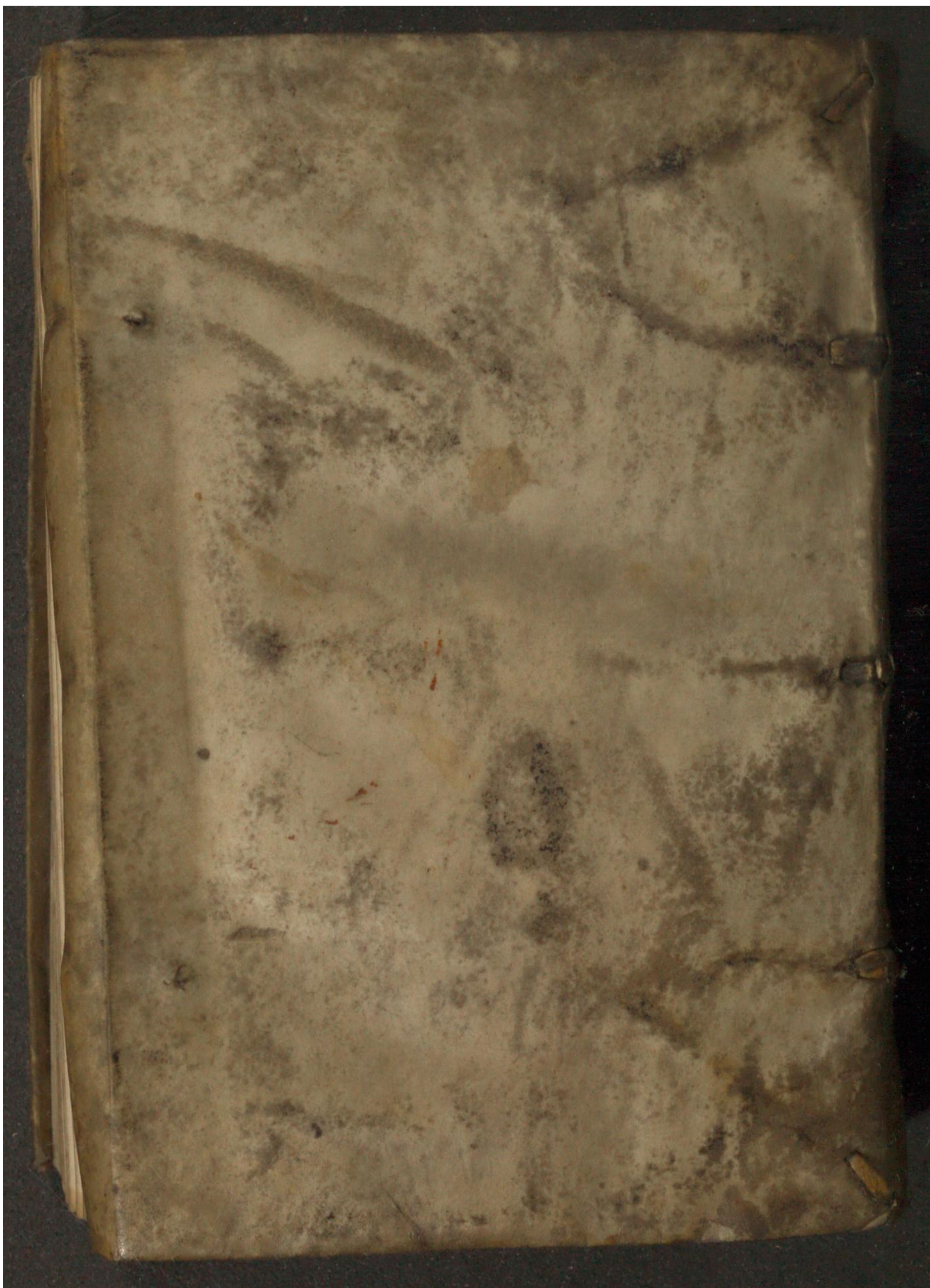
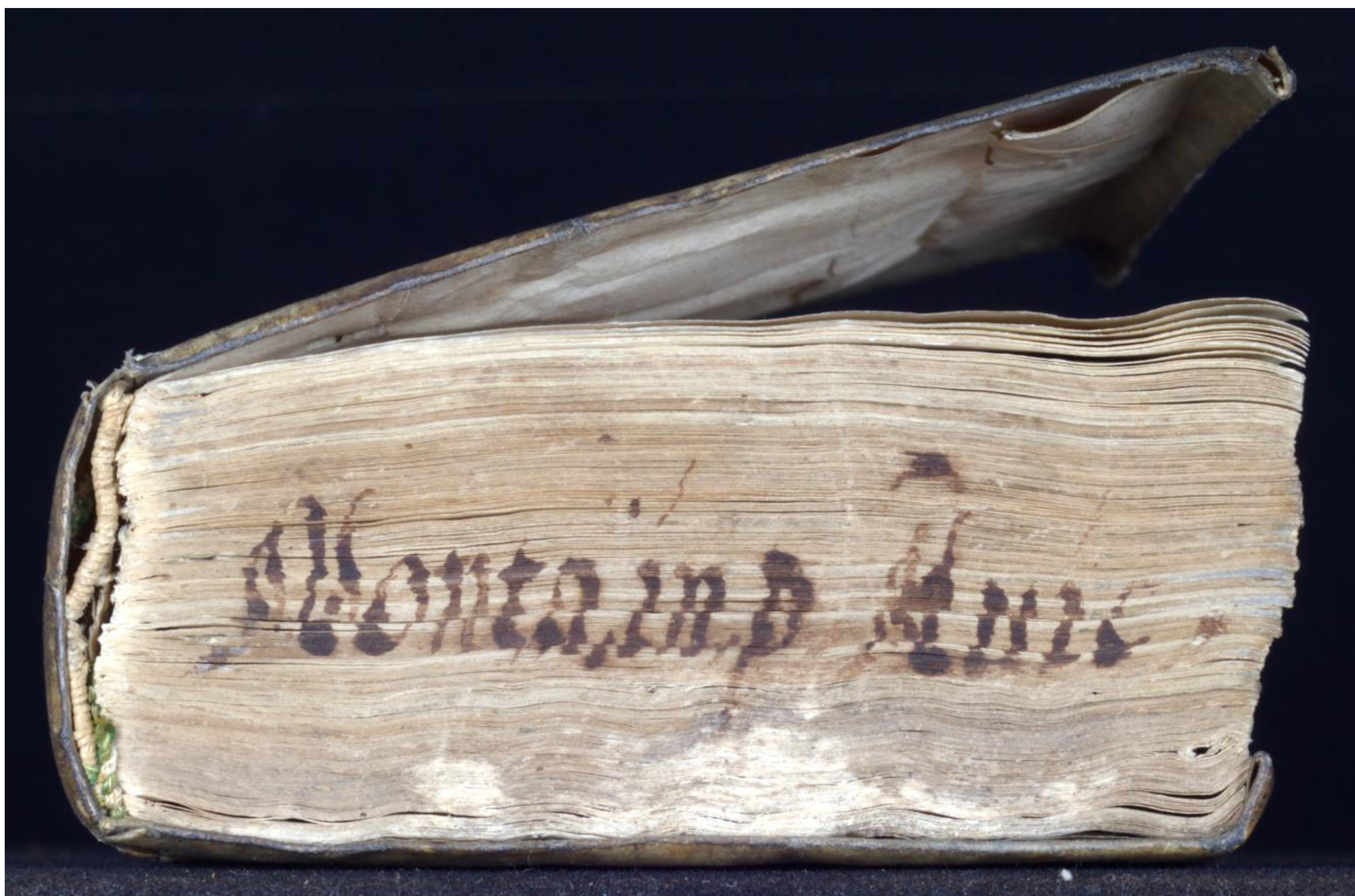

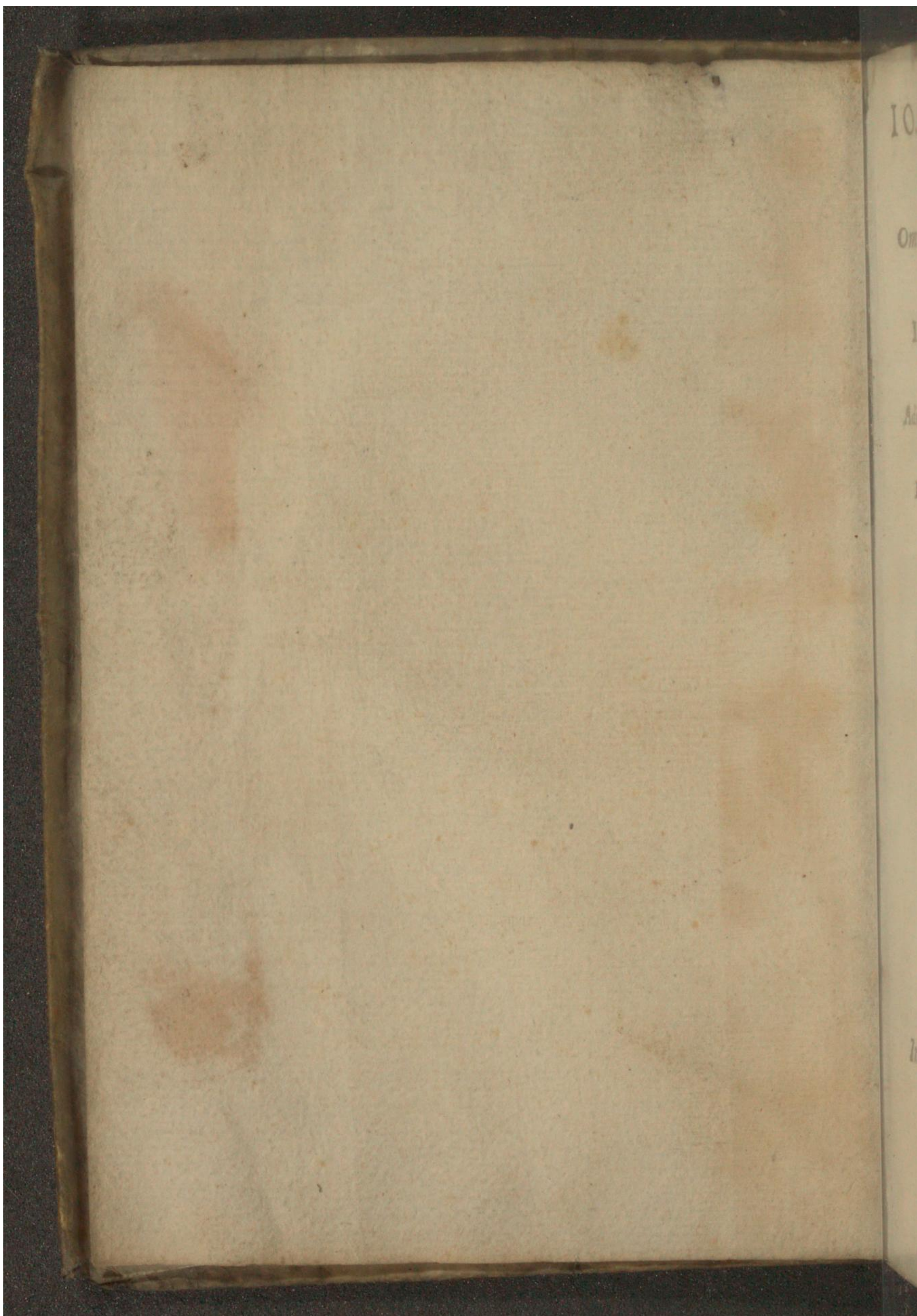

Jo. BAPT
MONTANI
1558

IO. BAPT. MONTANI VERONENSIS;

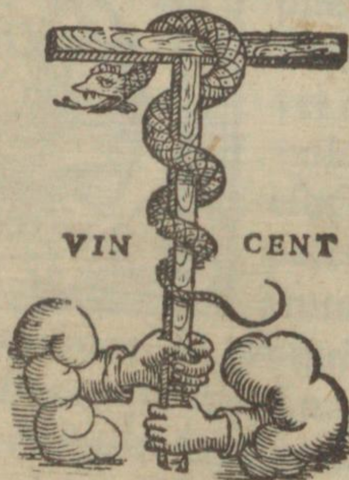
Omnium suæ olim ætatis, & Medicorum, & Philosophorum; præcellentißimi;

In Primi Lib. Canonis Auicennæ Primam Fen, *profundißima Commentaria.*

Adiecto nuper Secundo, quod nunquàm anteà fuerat Typis excusum; De Membris Capite.

Iano Matthæo Durastante, Medico, ac Philosopho; Sanctoiustano; oculatißimo, ac diligentißimo; censore.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS

In ædibus Vincentij Valgrisij, et Balthassaris Constantini. 1558

LIBRARY

REVERENDISS. VNA ET AMPLISS. PRAESVLI, ET D. DOMINICO DVGAVRE; LODEVIENSI EPISCOPO; Christianiſs. atq; Inuictiſs. Henrici. II. Galliȩ Regis, integerrimo ad Venetos Legato; Patrono optimo;

Ianus Matthæus Duraſtantes, Medicus, ac Philoſophus; Sanctoiuſtanus. S.

OMNIBVS hominibus: Ampliſsime præſul: inſitũ quidem, vel à natura, vel ab intellectu, voluntate, arteúe; eſt. (Nam hȩ Peripateticis ſublunarium omnium ex ſe ſunt effectuum cauſæ) vt quibuſdam, ſiue congenitis, ſiue acquiſitis; ſint, facultatibus, ac moribus; inſigniti. Eò autem homines ipſi in hoc inuicèm diſsident; quòd alij pro communi reliquorum hominum vſu, alij præter communem eorundem vſum; eos prȩ ſe ferant. Sic enim (quò ad illos) Annibalis

ſtratagemmata, Fabij cunctatio; Cæſaris in familiares; necnon Lycurgi, Solonis, Catonis, ac Ciceronis; in Patriam; Charitas propriæ fuêre. Sic itidem plurimorum, tàm recentiorum, quàm antiquiorum Auctorum (quorum penè infinitus eſt numerus) ſuorum operum, ſcripturæ, & editionis; cura. Contrà autem (quò ad hos) Scipionis apertus Mars; Varronis, cannenſis illius cladis auctoris, in hoſtes præcipitatio; Alexandri in domeſticos ad necem ſæuitia; recenſentur. Necnon Annibalis, & diuerſi generis ſuorum militum concordiæ ſciẽtia; &(quam ſibi obiecit Hãno) victoriæ vſus ignorantia; Prætereà & Catilinæ in Patriam crudelitas; connominantur. Præter hæc (vt in illos fiat reditus)cur olim pedeſtris oratio Demoſtheni, & Ciceroni; Cur contrà (quò ad hos) æqueſtris Homero, ac Vergilio; quàm è contrà; potiùs inditæ fuêre? Profectò, aut naturæ, temperaturæúe; aut intellectui, voluntati, atq́ue arti; accepta hæc ſunt referenda. Vt in vergilianum illud vel facilè deueniendum ſit.

Trahit ſua quenq́; voluptas.

Tantiq́; ſemper eiuſmodi effectus apud antiquos Auctores habitus eſt; vt nihil inuita Minerua dicendum, nè dum faciendum; præceperit

ceperit Flaccus. Nihil igitur mirum (vt in suum hæc iam finem redigantur) cuiquàm videatur; si quidem & Ioanni Baptistæ Montano, cuius operum censuram suscepi, insitum ab eisdem fuerit, suorum scitorum proprio nihil calamo posteris exaratum relinquere; licèt maximus profectò medicæ, & Theoriæ speculator, & praxis exequutor; in patauino gymnasiorum gymnasio, publicus extiterit. Nam & Socrates ipse, sapientissimus ab Apolline iudicatus; eandem: Laertio teste: naturam prę se, moremúe; tulit. Quamuis nanque moralia, circa quæ (vt Auerroes inquit) plurimùm negociatus est; hac, atq; illac; vndique iugiter panderet, ac doceret; nunquàm tamen, vt ea posteris conscripta relinqueret; animum applicuit. Vt, ni sua dogmata diuinus, eius discipulus, Plato in vnum coegisset; ac collecta, veluti præciosam quandam hæreditatem, eis condonasset; Planè, vel nullum, vel obscurum; Socratis ipsius ad nos peruenisset nomen. Sed cur antiquiores nunc recenseo, cùm recentiorum Auctorum (& quidem probatissimorum) nonnulli sint; qui plura sapientissimè scripserint; Præter tamen communem aliorum ritum (nam ferè omnes suarum lucubrationum editionem superstites curant)

ea viuentes vel typis cudenda tradere, vel in vulgus edere; inficias eant; qualem equidem Ioãnem Iacobum Leonardum, Montis Abbatis Comitem, ac excellentiſsimi Guid'Hubaldi rueri, Ducis Vrbini, ad Venetos Legatũ; ac patronũ meum; iam diu noui. Ipſe ènim maximũ totius Italię ornamentũ, cùm vtiq; rei, bellicæ, et Politicę; plurima in opus iam diu coegerit, & doctiſsima, & à doctioribus expectatiſsima; dogmata; Ea ſanè (vt comi quadam benignitate, & admiranda magnanimitate; præditus eſt) amicis affatim, atque alijs; perlegenda omnibus ea tradere non dedignatur. Vt tamen ſe viuente chalcographis imprimenda exhibeantur, & omnino, & omnibus; abnegat. Sibi quidem ipſi ea ſe, elaboraſſe, ac conſcripſiſſe; non alijs; aſſerens. Quod ſanè maximum quidpiam eſſe videtur. Nam, cùm reliqui penè omnes mundana quadam gloriola allecti, ſua opera; veluti, proprij ingenij, ac ſcientiæ; monumenta; in vulgus propalare penitus properent; ſua Leonardus ideo reprimit; vt vulgaris huiuſcemodi ſe gloriæ, ac nominis; immunen reddat. Liceat autem nunc inter huiuſcemodi præſtantiſsimos Heroes & nobilem Virum Carolum paganellum matilicatem, Iureconſultum non aſpernandum, amicum

cum

cum meum, quò ad præſens inſtitutum connumerare. Is etenim; cùm ex Illuſtribus, olim Montis Bodij Dominis, oriundus ſit (eius nanque paternus auus Robertus paganellus, optimus quippe, & inſignis; Dominus nouiſsimum quondam egit ipſorum Bodienſium in Piceno Dominium) eis vtique non modicum excandeſcit, & aduerſatur; eosq́; odio nō leui proſequitur; qui, vel clam, vel coram; ipſo aboletam iam ſuorum ditionem commemorant. licèt planè alij, ferè omnes; cùm præteritæ, tùm præſentis; nobilitatis commemoratione non modicùm oblectentur. Ad ſummam Ioannes Baptiſta Montanus noſter optimè profectò ſciuit, & docuit. Suam verò, ſcientiam, ac doctrinam; proprio, vel alieno; calamo ſcriptis mandare parui omnino pendit. Suorum auſcultãtium mentibus inſcripta ſua ſe ſcita relinquere dictitans. Vt planè eiuſdem; ſeu naturæ; ſeu ingenij, morisúe; tres in vnum coeant Philoſophi; Socrates, Mōtanus, Leonardus. Necnon totidem fuerint, talium genitrices Vrbes; Athenæ, Verona, Piſaurum. Quocirca Valentinum lublinum, polonum medicum (quem in montanis lectionibus exarandis veluti truncum, ac ſemibarbarum; nonnulli blaſphemant) quippe, vel magna

laude dignum, uel probro indignum; equidem autumo. Laude (inquàm) dignus ideo: me iudice: exiſtit; quòd, dum Montanum ipſum Pręceptorem auſcultaret; Noui cui uſdã Platonis more proprio calamo penè vniuerſa eius placita nõ modicis in vnum laboribus congeſſerit; ac deniq́ue congeſta ſpectatis viris, chalcographiq́ue operis diligentiſsimis patronis, Vincentio Valgriſio, & Balthaſſari Cõſtantino; cudẽda tradere haud renuerit. Aliàs nanq́ue adeò ſanè Montana ipſa opera deſiderarentur; vt, ni iterum Hippolyti inſtar in vitam Mõtanus ipſe rediret; impoſsibile profectò foret absq́ue Lublinia induſtria, ea perlegere. Probro verò eò indignus idem eſt; quòd, licèt pleraq́ue ab ipſo barbara, truncaq́ue, exarata reperiantur; Hęc vtiq́ue; partim, & viua voce docentis ipſius Auctoris, & tacita penna ſcribentis diſcipuli; neceſsitati; partim corrigentium (nè dicam corrumpentium) medicorum inſcitiæ; partim deniq́ue typographorum incuriæ (nè proferam iniuriæ) acceptum ſit referendum. Etenim; tum docentes ipſi, vt mentis intenta exactiùs diſcentibus exprimant, multa inter docendum proferre coguntur, quæ ſcriptis eos tradere nefas eſſet. Nec non in cathedris uiua voce docentis linguę promptitudini æquari

ni æquari minimè poteſt ſcribentis manus velocitas; Tum non pauci in operum cenſuras ſe ingerere audent; qui profectò ea potiùs corrũpunt, quàm corrigant; Tum deniq; ea nõnulli imprimunt; qui quidẽ impoſtores, quàm impreſſores; potiùs ſunt nominandi. Quanta verò, ac qualia; in præſenti fuerim ſegete infœlicibus lolijs expurgãda exequutus; Tu ipſe vel facilè dignoſcere poteris; quem præ manibus corrigendum habui, libri margines, mendis refertos; inſpiciens. Præter enim, puncta, hypodiaſtoles, accentus, parentheſes, diphthongos, & aſpirationes; quæ ſanè plurima, ac ferè omnia; ſuperaddidi; Præter etiam & barbaras dictiones, quas in meliorem latinæ rei farraginem trãſplantaui; & ſuperfluas, quas plurimas obliteraui; etiam (quod longè ſatius extitit) ſexaginta dictiones, ſupra octingentas, & duo earum millia; ſuper addidi, vel reformaui; quæ (inquam) vel ſententiarum perfectioni deficientes erant, vel earundem perſonata ſui pręſentia toto penitus cœlo vim diſtrahebãt. Vt planè (abſit autem iactantia) per me, ſeu meæ cenſuræ ſpiritum; iam reuixiſſe montana hæc commentaria videantur. Non minori igitur gaudio eiuſmodi in Ioãnis Baptiſtæ Mõtani Veronẽ. opuſcula me afficit præſens

cenſurula;

censurula; quàm longè quippe (quantitate tamen, non qualitate) maiora, & Hugonis Benscij Senensis, & Ioannis Matthæi gradij mediolanensis; medicorum admirandorum opera censura me iam affecerit. Non enim magnum quid fuit in barbarorum auctorum (quales hi fuêre) operibus, & barbariem inuenisse,& inuentam ex eisdem extirpasse; Sed in, latini, græcique; Auctoris exquisitissimi, qualis ille extitit; opusculis eandem, & deprehendisse, & euulsisse; id planè maximum censeo. Consideranti verò mihi, cuinam labores hos meos (vt moris est) dedicarem; Tu Reuerendissime Domine præ cæteris,cui eos dicarem, ac dederem; occurristi. Vt primi medicorũ arabum Principis libri prima fen; Primario Christicolarum Regum Principis, Legato veluti primitiæ quæpiam offerrẽtur. Tanta enim est (quemadmodùm omnes vno ore confitentur)diuini nominis tui amplitudo, & animi præcellentia; vt; & Galenicis operibus, nèdum Durastâteis sis censuris dignus; & à subsannantium, ac liuidorum detrahentium; dentibus, sub sanctissimi ipsius nominis tui auxilio recubans, tutiorem censura hęc mea vitam deget; sub cuius consilio Regiam apud Venetos legationem gerentis, Christianissimus,atque inuictissimus; Henricus

ricus secūdus Gallorum Rex, vltra reliquos omnes totius Galliȩ Antistites securus recubare haud veretur. Quod, si quidem flosculos hosce meos, ex aliena arbore decerptos, cordi tibi extitisse dignouero; Non deerunt postea & fructus, è proprij ingenioli mei Mineruulæ arbustulo decerpendi; qui tibi itidem sint veluti terreno cuidam numini, vti secundæ quædam primitiæ, offerendi. Bene valeto; Nestoreosq́ue dies mei memor, viuito. Venetijs, prid. nonas Martias; Anno à Virginis partu. M D LVII.

INDEX EORVM OMnium, Quæ in hoc opere notatu digna continentur.

A

Equalitas ponderis an detur. pagina 139
Auicennā fuiſſe principem. 2
Auicennam fuiſſe religioſum. 13
Ars num ſit, vel ſcientia, medicina. 16
Ars dupliciter conſideratur. 18
Artem complentia, quæ ſint. 25
Aqua quomodo ſit primum frigidorum. 56. 62
Aer cur non fiat aqua. 85
Affectus & paßiones oculorum qui. 450
Artium ſubiectum eſt duplex. 3
Ars medica num etiam dicitur ſcientia. 16
Anima aliter medicis conſideratur, aliter philoſophis. 606
Atrophia morbus qui ſit. 623
Anaſarca quid. ibidem

Atra

Atra bilis, quomodo fiat. 648
An Elementa, humores & spiritus sint subiecta ægritudinis. 33
Alteratio quid. 36
An complexio sit forma. 38
An sit medium inter duas dispositiones. 40
Alphachi quid sit. 46
An de principijs quærendū tantum quid sit. 47
An humiditas sit annexa materiæ primæ. 58
Accidens duplex. 58
An aqua sit frigida in summo. 60
An intelligentiæ à proposito intendant generationem variarum specierum. 66
An Elementa habeant figuram. 79
An terra sit sphæricæ figuræ. 81
An aqua circundet terram. 82
Aqua quomodo diuisibilis. 90
Aerem esse vbiq;. 92
Aerem esse in cœlo secundum Stoicos. 93
An in igne sit humiditas quæ continuet. 103
An fluxus continui sit ante fluxum humidi. 105
An anima distinguatur à temperatura secundum Auicen. 112
An detur

An detur æqualitas ponderis. 118
Aequalitas. ibidem.
An regio sub æquinoctiali sit habitabilis. 151
An Cous & Gnidius sint in medio orbis. 156
An caro sit temperata. 162
An natura agat propter finem. 211
An sanguis sit calidior spiritu. 216.220
An sanguis sit calidior omnibus partibus corporis humani. 217
An sanguis, & spiritus sint calidiores corde. 217
An pilus sit frigidior osse. 224
An humiditas sit causa flexibilitatis. 241
An dentes sint ossa, & sentiant. 244
An vngues sint membra organica. 245
Aetas quid sit. 146
Anima num distinguatur à temperatura. 112
Animalia quæ diu uiuunt. 252
An maior sit calor in puero, quàm in adulto. 272
Albenadan quid sit. 280
An ignis poßit corrumpi sub concauo Lunæ. 283.
An fœmina sit frigidior mare. 288
An solus

An solus sanguis sufficiat ad generationem, & nutritionem. 306.503
A calore temperato fieri multum sanguinis contra modernos. 341
An detur actu sanguis purus. 345
An sanguis contra distinctus ab alijs humoribus poßit putrescere. 549
An detur febris sanguinis. 359
An humor vitreus sit frigidior pituita acida. 380.
An detur pontica pituita. 381
An poßit pituita congelari in corpore humano. 382
An ex amaro & insipido fiat sapor salsus. 391
An sanguis sit calidior bile. 398
An color indicet temperaturam. 452
An posuit fieri transitus de extremo ad extremum sine medio. 453
An Aciditas poßit esse in substantia aquea, et terrea. 469
An sint quatuor species atræ bilis. 480
An poßit fieri atra bilis ex pituita. ibidem
An melancholia à sanguine sit dulcis. 502
An si sit plurimus sanguis in corpore tunc corpus degat

pus degat optime constitutum. 503
An existentibus humoribus proportionatis tunc existat sanitas. 504
An sint tantum quatuor humores, vel quinque. 513
An detur spiritus naturalis. 529
An spiritus sit subiectum sanitatis. 530
An membra generentur primo ex humoribus, vel humiditatibus. 533
An mēbrana sit corpus simplex sine fibris. 535
An sint quædam membra, quæ tribuant et non participent. 537. 540
An sit unum principium solum in corpore. 539
An quædam membra nutriantur ex se. 541
An membra generentur ex semine, vel sanguine. 546
An fœmina emittat semen. 548
An fœmina concurrat actiuè, vel paßiuè. 550
Aqua num sit frigida in summo. 60
Aqua num circundet terram. 82

B

Bilis atræ differentiæ. 477
Bilis atræ an sint species quatuor. 480
Bilis atra an fieri poßit ex pituita. 480

Bilis

Bilis atra cur ferueat & erodat. 470.474

C

Canon quid ſit. 3
Caro an ſit temperata. 162
Cauſæ efficientes æqualitatis quot ſint. 11
Cur à definitione inceperit Auicen. 15
Compoſitio quid. 35
Complexio quid. 36.114
Conditiones elementi. 50
Cur opium interficiat. 61
Cauſæ miſtionum quæ ſint. 64.70
Cauſa rerum omnium. 66
Cauſa particularium miſtorum. 72
Cur terra ſuperemineat aquæ. 83
Cur fungi ſuffocent homines. 99
Color cinericius duplici modo fit. 152
Corpus humanum quomodo conſideratur à medico. 5
Cauſæ generationis elementorum. 53
Cauſa diſtinguens formas quæ ſit. ibidem
Clima temperatum quod. 146
Cauſæ generationis fœminæ. 290
Color quomodo ſit actu. 435
Colorata quæ ſint. 442

Concoctionis quot ſpecies, tot ſunt ſpecies excrementorum. 521
Cholera zinaria quando fiat. 456
Coitus delectatio vnde oriatur. 548
Cor habet principatum in membris. 573
Cibus dupliciter capitur. 169
Cur membra attrahant ſuccum uenenatū. 183
Calidum duplex. 218
Calor an maior ſit in puero quàm in adulto. 272
Calor duplex. 220
Cauſæ periodorum ætatum. 250
Calor quid. 278
Caliditas quot modis ſumatur. 278
Cauſæ extinctionis caloris innati. 281
Cur ruta in mulieribus augeat ſemen, in uiris autem minuat. 297
Cur dixerit Gal. Eriſypelas modo fieri à bile, modo à ſanguine. 359
Cauſa per accidens duplex. 394
Cera cur fiat alba in ſole. 455
Color an indicet temperaturam. 452
Color quid. 420. 425. 441.
Colorum differentia. 437. 445.
Coloris forma. 435

Color albus cur disgreget visum. 450
Complexio an sit forma. 28. 58.
Cur dentes æthiopum sint albi, vngues non item. 454
Cur fiant homines nigri sub sole. 455
Cur bilis atra ferueat & erodat. 470.474
Cancer incurabilis qui sit. 502
Calorem & spiritum non agere, sed esse instrumenta. 506
Cor in se esse frigidissimum. 507
Corruptionem non esse finem naturæ. 533
D
Dentes an sint ossa & sentiant. 244
Definitionem Auic. esse optimam. 16
Dentes æthiopum cur sunt albi, & vngues non item. 454
Delectatio in coitu unde oriatur. 548.590
De spiritibus in vniuersali. 556
Diuisio virtutum naturalium. 618
Differentia inter mistionem, & temperaturam. 133
Durities à quibus causis proueniat. 224
Definitionem accidentis non esse medium in demonstratione. 466

Inter diſpoſitiones duas an ſit medium. 40

E

Elementum quid. 49
Elementa an ſint ſubiecta ægritudinis. 53
Eryſipelas cur Galeno fiat modo à bile, modo à ſanguine. 359
Euaporatio quid. 93
Euaporationem eſſe in omnibus miſtis. 94
Elementa eſſe triplicia. 301
Elementum eſt minima pars, quomodo intelligatur apud Galenum. 52
Elementa quomodo ſunt in miſtis. 199
Elementorum generationis cauſæ. 53
Elementa an habeant figuram. 79
Excrementorum tot ſpecies quot concoctiones. 521.
Expulſiua uirtus. 639
Excrementum. 521
De extremo ad extremum an fieri poßit tranſitus ſine medio. 453

F

Fen quid ſit. 2
Finis pro ſubiecto. 9
Forma corporeitatis. 58

Figurarum gradus qui ſint. 77
Figuram non eſſe neceſſariam ſimilaribus. 80
Fœmina an mittat ſemen. 549
Fœmina an concurrat actiuè, uel paßiuè. 550
Febris ſanguinis an detur. 365
Frigidum duplex. 88
Formatiua uirtus quæ. 210
Fœminæ generationis cauſæ. 290
Febris quæ fiat à cauſa ſanguinis putreſcentis. 350.
Facultatum principia quot ſunt. 608
Fibræ quomodo intelligantur. 556
Flatus in aquis contineri. 93
Fluxus continui an ſit ante humidi fluxũ. 105
Febrem peſtilentem non fieri à qualitate occulta. 359
Fibræ quid ſint. 535
Fœmina an ſit frigidior mare. 288
Fungi cur ſuffocent. 99

G

Generatio membrorum. 587
Generatiuæ virtutis diuiſio. 623
Gentilis mendacium. 330
Gonorrheæ cauſa. 548

H

Habitudines quot ſint. 8
Humiditas an ſit in igne continuans. 103
Humiditatem eſſe in cœlo. 106
Humiditas duplex. ibidem.
Humoribus exiſtentibus proportionatis, an tunc ſit ſanitas. 504
Humor quid ſit. 304
Humores an ſint quatuor tantum, vel quinque. 513
Humidum multipliciter capitur. 304
Humiditates quot ſint. 329
Humiditas an ſit annexa materiæ primæ. 58
Humiditates quomodo generentur in corpore nutriendo. 332
Humidũ quatuor modis à ſicco ſeparatur. 486
Humores an ſint ſubiecta medicinæ. 33
Homo cur ſit figuræ erectæ. 97
Homines cur multum vel parum viuant. 250
Humores æquabiliter putreſcere in ſynocha, quomodo intelligendum. 352

I

Indiuiſibilitas duplex. 50
Influxus plantarum. 71

Ignis

Ignis an possit corrumpi sub concauo Lunæ. 132
Ignis quid. 105
In igne num continuet humiditas. 103
Intelligentiæ, quomodo sint causæ missionũ. 67
Ignis diluuia, quomodo fiant. 92
Iustitia duplex. 141
In qualibet motione semper quatuor esse. 153
Ichor quid sit. 147
Iudicium & prudentiam non esse in motu, sed in quiete, vt ait Arist. 463
In vnoquoque mẽbro esse quatuor virtutes. 536

M

Medicina æqualis, vel inæqualis, quomodo dicatur. 164
Medicinæ frigidæ, quomodo deducuntur ad actum. 183
Mortis causa quæ. 28
Membrum concisum cur non nutriatur. 536
Medicina an ars sit, an scientia. 16
Melancholia si non haberet serum non acesceret. 514
Membrana quid. 565
Membrum principale multipliciter intelligitur. 579.

Membra principalia quæ ſint. 573
Membrorum operationes. 584
Membra deſeruientia quæ ſint. 582
Membrorum generatio. 587
Maturatio quid ſit. 633
Maturatio quomodo fiat. 638
Melancholia duplex. 642
Medicina tripliciter dicitur. 173
Medicina an ars an ſcientia. 16
Medicinæ diuiſio in theoricam, vel practicã. 20
Membra an generentur ex humoribus, an ex humiditatibus, primo. 533
Mẽbrana an ſit corpus ſimplex ſine fibris. 535
Membra quædam an ſint quæ tribuant, et non participent. 537
Modum eſſe duplicem. 7
Mutachelin quid. 45
Miſta eſſe nobiliora ſimplicibus. 64
Mora ſolis quid faciat. 149
Melancholia à ſanguine an ſit dulcis. 235
Membra cur attrahãt ſuccum venenatum. 189
Membro in omni ſunt virtutes. 4.536
Membra quædam, an nutriantur ex ſe. 545
Membra an generentur ex ſemine, vel ſanguine.

guine. 546
Membra calida esse propter sanguinem. 221
Materia prima dupliciter capitur. 283
Modi substantiæ qui sint secundum Arist. 373
Motione in qualibet semper esse quatuor. 72
Materia colorum. 416
Mumia quid sit. 489
Mos sepeliendi in Arabia. 490

N

Natura an agat propter finem. 211
Naturam non generare corpus immediate. 533
Natura dupliciter capitur. 75
Nutrimentum tripliciter dici. 323.505
Necessitas finis duplex. 400
Necessitas duplex. 464
Neutralitas an intelligatur in definitione medicinæ. 24
Nigri cur fiunt homines sub sole. 455
Noli me tangere qui morbus sit. 501
Necessitatem materiæ iungi cum necessitate finis in generabilibus. 516

O

Ordo quid sit. 8
Oleum de Saxo. 493

Omnis

Omnis succus si debet nutrire debet esse humidus. 510
Omnia fieri ex certa proportione, & determinata materia. 533
Ordo quo utitur Auicenna. 12
Operationes virtutis naturalis. 567
Operationes membrorum. 584
Operationes animales, quomodo distinguantur. 610.
Oculorum paßiones, quæ. 450

P

Principium an sit unum solum in corpore. 539
Principia quot sint. 46
De principijs, an quærendum tantum quid sint. 46
Per quæ constituta sint elementa in esse. 64
Paralleli in sphæra. 155
Phlegma ponticum an detur. 178
Phlegma apud Antiquos quid sit. 364
Pilus an sit frigidior osse. 224
Pituita an congeletur in corpore humano. 382
Pituitæ diuisio. 394
Perspicuitas quid. 440
Principale dupliciter. 542
Pytho

Pytho ſerpens, & quid per Pythonem intelligendum eſt. 59
Ponere partes naturales cibati, quid intelligendum. 181
Perſpicuitatis cauſa. 431
Putreſcit ſanguis dupliciter. 359
Pituitæ ſapores. 374

Q

Quomodo corpus humanum conſideretur à medico. 5
Quo ordine vtatur Auic. 13
Quæ ſint quæ compleant artem. 25
Quomodo tranſgrediatur proprium genus. 47
Quomodo intelligendum ſit dictum Gal. in primo de Ele. Elementum eſt minima pars. 52
Quæ ſint cauſæ generationis Elementorum. 53
Quæ ſit cauſa diſtinguens formas. 53
Quid intelligendum ſit per Pythonem. 59
Quomodo aqua ſit primum frigidorum. 56.62
Quomodo intelligentiæ ſint cauſæ miſtionum. 67
Quare aer non fiat aqua. 85
Quomodo fiant terremotus. 92
Quomodo fiant diluuia ignis. 92
Quare homo ſit figuræ erectæ. 97

Quæ

Quæ sit causa materialis spirituum. 112
Qualitas quid. 116.124
Quæ regio, & quod clima sit temperatum. 146
Quomodo medicina dicatur æqualis, vel inæqualis. 164
Quid intelligat Auerr. per ponere partes naturales cibati. 181
Quomodo medicinæ frigidæ deducantur ad actum. 183
Quot sint temperaturæ. 186
Quomodo Elementa sint in mistis. 199
Quæ sit virtus formatiua. 205
Quomodo spiritus sit calidißimus omnium. 119
Quare homines multum, uel parum uiuant. 250
Quæ sit causa mortis. 280
Quot sint causæ generationis fœminæ. 290
Quomodo dicatur sanguis calidus, & humidus. 348
Quæ species febris fiat à sãguine putrescẽte. 350
Quomodo sit intelligendum humores æquabiliter putrescere in synocha. 352
Quæ sit causa perspicuitatis. 431
Quomodo color sit actu. 435
Quæ sint colorata. 442

Qui sint affectus & passiones colorum. 450
Quare ventriculus cum sit frigidus concoquat cibum. 506
Quot sunt species concoctionis, tot sunt species excrementorum. 521
Quare membrum concisum non nutriatur. 536

R

Regio temperata quæ. 146
Regio sub æquinoctiali num sit habitabilis. 151
Ruta cur in viris minuat semen & in fœminis augeat. 297

S

Scopus dupliciter sumitur. 3
Subiectum artium duplex esse. 5
Siccitas in terra & igne est æquiuoca. 88
Spiritus duplex. 112
Spiritus an sint subiecta medicinæ. 34
Sanguis sincerus dupliciter. 338. 342
Synochæ febris characterismus. 352
Sanguinem dupliciter posse putrescere. 359
Sanguis an sit calidior spiritu. 101. 103
Sanguis an sit calidior omnibus partibus corporis humani. 217
Sãguis & spiritus an sint calidiores corde. 218

Sanguinem multũ fieri à calore temperato. 341
Sanguis an calidior bile. 398
Sanguine plurimo existente in corpore an corpus sit optime constitutum. 503
Sapores pituitæ. 373
Salsedinis causæ. 374
Sapor quid. 389
Sol & Luna quid sint. 432
Substantiæ modi qui sint apud Arist. 373
Serositas quid. 513
Si serũ non esset in melãcholia nõ acesceret. 314
Spiritus naturalis an detur. 529
Spiritus an sit subiectum sanitatis. 531
Spiritus quid. 528
Spirituum causa naturalis quæ. 113
Spiritus quomodo sit calidißimus. 219
Sanguis calidus, vel humidus, qũo dicatur. 348
Sanguis putrescens quam febrem faciat. 350
Scientia medicinæ, utrum dici poßit, vel ars medicinæ. 16
Serum si non esset in melãcholia nõ acescet. 514
Spiritus in humano corpore triplex. 556
Semen viri & mulieris, vtrum cõcurrant actiuè & paßiuè. 598
Semen

Semen vbi generatur. 624

T

Tabulæ pictæ quid ſint. 14
Temperatura an indicetur a calore. 453
Terram eſſe ſubiectum influxionum. 78
Temperatura quid. 117
Terra cur ſuperemineat aquæ. 82
Terra an ſit ſphericæ figuræ. 81
Terram eſſe fecem mundi. 429
Terræ motus, quomodo fiant. 92
Temperaturæ quæ. 187
Tria eſſe membra principalia, ſecundum Ariſtotelem. 575
Tartarum quid ſit. 491
Teſtes eſſe membra principalia. 544

V

Vnde excitentur venti in mari. 93
Vbi dominatur aer eſt ſubſtantia tenuis. 101
Venenum. 178
Vngues an ſit membra organica. 244
Vitreus humor an ſit frigidior pituita acida. 177
Virtus formatiua quæ. 210
Viuere parum, vel multum qui poßint. 251
Ventriculus cum ſit frigidus, quare concoquit cibum.

cibum. 506
Venti in mari vnde excitantur. 93
Vtrum spiritus sit subiectum sanitatis. 559
Virtus naturalis quæ sit. 567
Vtrum mulier emittat semen. 595
Vtrum semen mulieris misceatur cum semine viri. 595
Vtrum semen viri & mulieris concurrant activè & passiuè. 598
Vita secundum Arist. quid sit. 612
Virtutum naturalium diuisio. 618
Virtutis generatiuæ diuisio. 623
Virtus formatiua. 626
Virtutes naturales ministrantes quot sint. 629
Villi qui dicantur in corpore humano. 630
Virtus expulsiua. 639
Vnde oriatur delectatio in coitu. 548.590
Z
Zinaria cholera quando fiat. 456

IOANNIS BAPTISTAE MONTANI;

Medici, ac Philoſophi; Veronenſis; ſuæ ætatatis omnium præcellentiſs. in primi Lib. Canonis Auicennæ primam Fen Commentaria.

Iano Matthæo Duraſtante, Medico, ac Philoſopho; Sanctoiuſtano; occulatiſsimo, ac diligentiſsimo cenſore.

PRAEFATIO.

LECTIO PRIMA.

T PARATIORES *ſitis ad ea, quæ ſumus dicturi; duo proponam capita. Alterum; quod pertinet ad doctorem. Alterum quod ad auctorem. Quò ad primum igitur (quod ad me attinet) cùm alij inutilibus ſemper ſoleãt implicari quæſtionibus ita, ut ſcholares auertant; propterea afferam rationem, qua ſum proceſſurus. Quæſtiones igitur omnes uanas prætermittam. Vanas dico; quoniam quæſtiones, quæ pertinent ad rem; non ſunt prætermittendæ. Dicit enim Ariſt. tertio metaphy. com. primo, & ſecundo; dubitationes ſunt tanquàm*

 ligamenta,

ligamenta, quæ impediunt mentem. Necessarium igitur est, soluere, & explicare, istas quæstiones. Vanas igitur omittam; alias autem omnes, quæ ad rem pertinent; tractabo. Tractabo autem; sicut docuerunt, & Aristot. & sui boni expositores, & Auer. & Galen. soluendo .s. difficultates per naturam rerum, & non per ambagum implicationem. et hæc, quantùm attinet ad primum caput. Ad secundum cap. de authore; primò sciendum est de nomine authoris. &, licèt hoc non faciat ad artem; tamen, quia turpe est peccare in nomine; de hoc etiam est aliquid dicendum. Fuit Auicenna reuera, Princeps, & à secretis Persiæ regis Primarius. Quare (Raijs) duplici (ij) significat dignitatem, & principatum. Neqúe dicatis, quòd Auicenna ideo dicatur Princeps, quia fuerit primus omnium medicorum; Sed potius dicatis, quòd Hippo. Imperator, Galenus Rex, Auicen. princeps; in medicina fuerit. Hoc, quantùm attinet ad illud nomen (Raijs). Secundum est Aboali, idest pater Ali. Alaiser, est nomen proprium Auicennæ. ebenali, siue aboali, idest filius ali. Eben sena; idest, qui fuit filius Sena. Istud autem nomen (Ebensena) corrupto nomine dictum est Auicenna. sed satis de nomine authoris. Secundò est uidenda inscriptio, quæ pertinet ad rem ipsam. Quia inscriptio est tanquàm argumentum totius libri, & indicat mercimonia libri. Prima Fen, primi libri Auicennæ. Fen apud Arabes significat partem alicuius rei; sicut brachium dicitur humani corporis pars; sed in se ipsa

tamen

tamen est integra ac perfecta. & felicius apud Græcos dicitur μόριον. Vnde Aristot. diuisit lib. Problematum in μόρια, idest in fen; ut dicunt Arabes. Isti uerterunt sectiones; sed non ita feliciter. à Latinis membrum dici potest. Primi Canonis. Canon est nomen Græcum, & significat ligulam illam, quæ est in lance. habet enim lanx lignum illud longum, in quo est cauum, & uacuum; per quod transit ligula; quæ, cùm æqualiter in uacuo illo est; facit æquilibrium. et dicitur canon ἀπὸ τοῦ χαίνειν, postea dicti sunt canones, quæcunq; dirigunt aliquid, & dimetiũtur corpora, ut apud fabros lignarios. Sic apud eos, qui dimetiuntur incorporea; ut apud philosophos, & medicos; Theoremata dicuntur canones, ut istud Contraria curantur contrarijs; dicitur canon, quia est regula, qua dimetimur operationes omnes in arte medica. Meritò igitur Auicenna appellauit librũ canonum; quia sunt in hoc libro Theoremata uniuersalia; ad quæ dirigendo operationes nostras, possumus rectè operari in medicina. & ita facit docilem; attentumq; auditorem; quia pollicetur se traditurum regulam, et principia uniuersalia, medicinæ; quæ regant, & moderentur, operationes omnes in medicina. & hæc satis de nomine anthoris, & de libri inscriptione.

Tertium est ipse scopus, & intentio authoris. Notetis; quòd scopus habet duplicem sensum. accipitur enim pro consilio scribentis; qui proposita quadam utilitate, constituit, & intendit scribere. alio modo

dicitur ſcopus finis, & ſubiectum. primo modo intelligimus, quando quærimus ſcopum Auicennæ inſcribendo. Cùm igitur uideret Auicenna, neq; apud Græcos, neq; apud Arabes, haberi ullum librum, qui integram, & continuatam, doceret artem medicinæ. (nam Hippocr. per enigmata, et obſcura, artem tradidit; immo ſemina potiùs artis, quàm artem, ut inquit Galenus) iecit. Secutus poſtmodum eos eſt Oribaſius, ut omittamus Galenum, qui conſcripſit uolumen ingens de arte, ſed multis uerbis; et, ubi oportet docere; nihil docet. Poſt hunc Paul. Aeg. & Aetius, & Alexander Trallianus; artis compendium ſcripſerunt, artem non docuerunt. Ex Arabibus; Raſis, magnum uolumen ſcripſit, quod Continens dicitur; ſed Confuſionem illud malim appellare. Cùm itaqúe Auicenna philoſophus grauiſsimus, & methodi doctiſsimus, aduerteret hanc ſcribendi temeritatem, & nullum perfectè artem tradidiſſe, & in omnibus aliquid deſiderari; Galenum uerò artem quidem eſſe aſſecutum, ſed ad ſatietatem uſq; remorari lectorem; & medicum properantem ad artem in recitandis, ac refellendis ueterum ſententijs; quò fit, ut continuata tradendæ artis ratio interpellatur; Duxit operæpretium fore, ſi hunc librum ſcriberet. In eo ſanè collegit omnia Theoremata, quæ docēt artem. poſtea progreditur ad modum curandi, & ad medicinarum inuentionem. In his duabus primis fen. docet principia omnia artis. Is eſt igitur ſcopus, & conſilium, Auicennæ. Ideo hinc apparet quartum, quod erat conſiderandum;

derandum; uidelicet, utilitas, quæ percipienda est ex lectione huius libri. Nam, si principia docet, et quæ sequuntur principia; quid potest esse utilius hoc libro? & hæc utilitas non est imaginosa, sed uera. Videtis enim, tot præclaros medicos fuisse uersatos duntaxàt in doctrina Auicēnæ sine Galeni lectione. Neq; equidem possum comparare Auic. cum aliquo Græco alio, quàm cū Galeno. fuit.n.uerus Galeni uicarius. & iam habetis quatuor, quæ ad authorem pertinent. est uidendum; Quintum; quod quidē subiectum huius libri est. Quia enim aliàs satis abundè fuit de eo dictum; ideo nunc paucis de hoc quoq; dicendum est. Debetis ergo scire; quòd subiectum artium duplex est, alterum est artificis operantis, alterum speculantis. Subiectum artificis operantis est sine aliqua ratione formali consideratum; ut medicus, dum operatur; habet corpus humanum simpliciter pro subiecto circa quod operatur. Ita faber lignarius considerat subiectum lignum, in quo uersatur, & operatur materialiter; quatenus est aptum, ut fiat arca, uel scamnum. Sed artifex speculans considerat sub ratione formali; aliter nihil unquàm disceret. propterea, quando corpus humanum consideratur à medico speculante; consideratur, ut limitatum, & descriptum sua ratione formali, quæ facit, ut istud subiectum sit solius medicinæ. Ista igitur ratio formalis est sanabile, & ægrotabile. &, ubi habetis talem rationē formalem; omnes passiones possunt demonstrari per principia medicinalia, non alia. & hæc est ratio, quæ contra-

bit considerationem de corpore humano ad solū medicum. Quare manifestum est, quòd subiectum medicinæ, & huius libri; est corpus humanum sanabile et ægrotabile. & hæc satis de subiecto in præsenti. Reliqua omitto; quia abundè dixi aliàs, & quo modo omnes scientiæ quantò sunt superiores, tātò simplicius habent subiectum formale, ut in metaphysica subiectum est ens, ut ens est. In philosophia autem naturali est ens; ut mobile; quod est magis compositum, & contractum. Circa igitur istud subiectum. quod est corpus humanum sanabile, & ægrotabile; uersatur medicina. His uisis; reliquum est, ut uideamus ultimum, in ordine prænoscendum; quod est, ut sciamus modum, & uiam, & ordinem; quibus procedit author. & hoc est maxime necessarium; quia ordo, cùm sit habitudo prioris ad posterius; si quis non nouerit hunc ordinem, non poterit scire habitudinem causæ ad effectum. & , si id ignorat; etiam ignorabit causas. At sine causarum cognitione nihil sciri potest. Præterea; qui nescit ordinem, & uiam (quia nescit, quò sit eundum, & per quæ procedendum) nunquàm addiscet aliquid, quia facillimè diuertetur à leuißima ratione. At, qui habet scientiam ordinis; nunquàm poterit diuerti. Præterea, qui non habet ordinem; non potest memoria tenere, quæ didicit; est enim ordo causa memoriæ. Vnde dicebat Galenus; quòd ordo definitiuus pertinet maximè ad memoriā. Sunt igitur ista tria uidenda; quæ sit uia, & qui modus, & qui ordo. & uia, & modus; sunt tanquā passiones

ſiones ordinis. ordo autem; tanquàm ſubiectũ. Quantùm ad uiam. ſeruauit optimam uiam. Via autem in docendo nihil aliud eſt, quàm ratio progrediendi de noto ad ignotum. Quia nullus addiſcit, niſi per diſcurſum; diſcurſus autem fit progrediendo de noto ad ignotum. Vnde dicit Ariſtot. quòd innata eſt nobiſcum uia. & bene dicit (innata) quia iſte progreſſus fit per diſcurſum, qui nobiſcum natus eſt. Sed, quòd magis notum eſt; docet ibi Ariſt. quòd ſunt uniuerſalia. & confuſa magis ſunt notiora. In omnibus igitur ordinibus, ſiue definitiuus, ſiue reſolutiuus, ſiue compoſitiuus fit; quicunq; ſit; ſemper in his hæc uia eſt tenenda, quia eſt nobiſcum nata. hanc uiam quantùm ſeruauerit Auic. uos uidebitis progredientes in eius lectionem. Hæc ſatis ſint de uia, quam ſeruarũt omnes docti uiri. Secundò ſciendum, quis modus ſit ſeruatus ab Auicenna. eſt autem duplex modus; alter ex parte rerum, alter ex parte auditoris. Ex parte rerum; eſt, ut capitulum non ponatur in capitulo, & non tranſeatur de una re ad aliam, nec euagemur extra limites proprios. Id, quod optimè ſeruat Auic. ita ut etiam Galenum de hoc reprehendat. Immo fortè id fuit in cauſa, cur ſit impulſus Auic. ad ſcribendum, quia uidebat Galenum euagari. Alter modus ex parte auditoris, ſecundo metaphyſicæ, circa finem, dicit Ariſt. habendam eſſe rationem eorum, qui diſcũt. Alij enim exemplis libentius diſcunt, quia ita ſunt aſſueti. alij rationibus ſunt aſſueti; ideo cupiunt rationes, & demoſtrationes. alij ſunt contenti ſolis autho-

ritatibus. Immo delicati isti, qui uersantur in poeticis; nisi citetis aliquem poetam, non acquiescunt. sed uos estis philosophi, & logici; ideo docebo per ueras rationes, & demonstrationes. & hunc modum docendi seruat Auicen. ut uidebimus in processu. Quantùm ad ordinem, quem seruat Auic. ut hoc melius intelligatis; quædam sunt dicenda quàm breuißimè de ordine. Cætera habetis ex mea methodo, quam me inuito quidam scholaris ædidit; licèt non ex animi mei sententia; quia sunt multa, quæ mihi non probantur. ordo ergo non est aliud, quàm ratio formalis habitudinis unius ad alterum.

Quod dicimus (ratio) genus est in ista definitione. Quod addimus (habitudinis essentialis) est differentia, & ratio formalis, in hac definitione. & (essentialis) additum est, quia talis in ordine scientiarum requiritur. habitudo enim membrorum in corpore à capite ad pedes non dicitur ordo; quia non est habitudo essentialis. & habitudo illa debet esse essentialis; si ordo debet esse essentialis. &, quot erunt habitudines essentiales; tot erunt ordines. Cùm autem sint tantùm tres habitudines essentiales; tres tantùm erunt ordines. Vel enim est per habitudinem principiati ad principia, idest, posterioris ad suum prius. Vel principiorum ad principiata; idest, prioris ad suum posterius. Vel definitionis ad definitum, idest totius ad partes, & partium ad totum. Primus igitur per habitudinem principiati ad principiata; dicitur resolutiuus, & ingeniosißimus est, & aptißimus ad inueniendum, & ad

excitandum ingenia potiùs quàm ad docendum rudes artis. Incipit autem iste ordo à conceptione finis. Sed non concipit distinctè, sed sub ratione cuiusdam boni. Vt igitur assequatur finem istum, incipit resoluere. conceptus igitur iste præcedit necessariò; sed nondum est distinctus. & iste finis à modernis dicitur subiectum. & quando dicunt moderni, quòd de subiecto præsupponitur quid, & quia; non requiritur, ut sciatur quid distinctè, sed notio quædam sufficit. pone igitur, quòd nos uelimus artem medicam docere per ordinem resolutiuum; quid erit faciendum? concipimus primò sanitatem, quod sit bonum quoddam. Quæ, quia accidens est; etiam potest separari à subiecto. ideo concipitur cum corpore humano. Cõcipitur enim sanitas in corpore humano, non distinctè; sed ut bonum quoddam. habito isto conceptu, quid facimus? ita discurrimus. Sanitas hæc, uel abest, uel adest. pone ipsam adesse; igitur conseruanda est. si absit; igitur restituenda. sed quomodo conseruabimus? conseruando æqualitatem in humano corpore. Sed quomodo conseruabimus æqualitatem istam? cognoscendo causas sanitatis efficientes, conseruantesq́; & causas subiecti sanitatis, quod est corpus humanum recipiens sanitatem, & ægritudinem. Vtrùm autem à causis formalibus, & efficiẽtibus; an à causis subiecti recipientis; incipiendum est? certè à magis compositis erit incipiendum; ordine uidelicèt resolutiuo, si uti uolumus. Causæ efficientes sunt magis compositæ, & posteriores; quando quidem dicuntur sanæ causæ, uel ægræ,
per

per analogiam ad corpus ſanum, uel ægrum. Quare ſupponunt ſibi ſubiectum. Cauſæ autem efficientes, & conſeruantes; habent ſua genera. Quædam enim ſunt neceſſariæ; ut, aer, cibus, & potus. Quædam non neceſſariæ; ut, balnea. Diſtinguenda igitur erunt tantùm hæc genera cauſarum, efficientium & conſeruantium; ſanitatem, uſque ad ſpecies ſpecialiſsimas. Non poſſumus autem in iſtis cauſis facere ordinem reſolutiuum; quia non eſt habitudo eſſentialis; Quia non habent rationem, prioris, & poſterioris; neque totius, & partis. ideo hiſtorice explicantur, ut fecit Galenus in Arte parua. Bene uerum eſt, quòd datur illis ea forma, quæ poteſt. & hæc eſt uia, incipere à magis uniuerſalibus, & notioribus; ut uidebitis in Auic. qui incipit ab aere, deinde accedit ad motum. Seruatur igitur uia; quando ordo ſeruari non poteſt. Facta igitur reſolutione cauſarum efficientium, & conſeruantium, ſanitatem; quæ debet conſeruari; accedatis poſtea ad cauſas recipientes ſubiecti. Quæ duplices ſunt, uidelicet principia, uel materialia, uel formalia. Formalia ſunt, uirtutes, & operationes. Materialia ſunt ueluti, elementa, humores, &c. Vndè incipiemus à formalibus, quia ſunt notiora, & magis compoſita; ſequuntur enim etiam materialia temperaturas. Diſtinguere igitur oportebit uirtutes, & operationes; poſtea accedēdum erit ad principia materialia, quæ ſunt membra compoſita primò, deinde ſimplicia, ueluti temperaturæ, humores, & tandem elementa. & ita facta erit ultima reſolutio, quæ fieri poteſt.

poteſt. Vbi hæc ſciuerimus; nihil aliud ſupererit, niſi applicare res conſeruantes ſanitatem corpori bene diſpoſito. Hoc bene nouit Ariſt. 7. metaph. 23. qui dicit; Si ſanitatem uolumus inducere; facienda eſt æqualitas. Si æqualitatem uolumus facere; facienda eſt caliditas. & ita breuiſsimè docet Ariſt. (concepto fine priùs) diſtinguendas etiam cauſas efficientes, deinde accedendum ad principia formalia, & materialia. Quòd autem id uoluerit; declarant ea, quæ ſequuntur. dicit enim; Quando caliditatem inueneris; debes reſoluere, donec deuenias ad ultimum, quod iam te facere oportuit. & ita habetis, quo modo per ordinem reſolutiuum in medicina, ſit procedendum, quando ſanitas adeſt. At, ſi ſanitas abſit; oportet facere æqualitatem, quæ abeſt. At quo modo faciemus? per cauſas efficientes æqualitatis. Cauſæ iſtæ tres genere ſunt, diæteticæ, pharmaceuticæ, chirurgicæ. ſingula iſta genera ſunt diuidenda, donec habeatis omnes ſpecies. deinde uenietis ad ſubiecta; & conſiderabitis inæqualitates, quæ ſunt in membris, in humoribus, in temperaturis; donec ad elementa ueniatis. & hæc breuiſsimè de ordine reſolutiuo. Quantùm ad Compoſitiuum, breuiſsimè me explicabo. quia nulla eſt differentia inter reſolutiuum, & compoſitiuum; niſi differentia rationis. neque alia planè; quàm ea, quæ eſt inter uiam ab Athenis ad Thebas, & è contrariò à Thebis ad Athenas. Quia quicquid ordine reſolutiuo inuentum eſt; ordine conuerſo in compoſitiuo docetur. Incipiendo ab eo, quod ultimum erat in reſolutione.

lutione. In isto igitur ordine primò incipietis à principijs materialibus. & primò ab elementis; deinde ab humoribus, deinde ad principia formalia accedetis, deinde ad causas efficientes sanitatis; quod principium erat in ordine resolutiuo post finem conceptum. De ordine definitiuo nihil uolo dicere; tum, quia à me per totam expositionem artis de eo fuit dictum, quia ad Auicennæ expositionem non attinet; tum, quia habetis libellum meum, qui de eo abundè dicit. His uisis; respondendum est ad quæsitum, quo ordine sit usus Auic. utitur.n. compositiuo; qui est aptior ad docendum, nam resolutiuus magis est aptus ad inueniēdum, quàm ad docendum. & ita non conuenit, rudibus, et incipientibus discere; sed eruditißimis tantùm, quos etiam uulgò resolutos homines uocamus. Est autem Auic. merito ab omnibus laudatus; quia pro omnibus facit. Pro eruditißimis quidem, et excellentißimis ingenijs; quia uident eum optimè ordinem resolutiuum calluisse, quo artem inuenit. Pro mediocribus; propter dexteritatem, et commoditatem ordinis compositiui; quo facillimè artem docuit. utitur igitur ordine compositiuo; sed non ita, ut quidam exponunt; scilicet, quòd incipiat ab uniuersalibus, et progrediatur ad particularia; quia istud non est seruare ordinem, sed est uia, quæ seruatur in omnibus ordinibus; ut uidetis in Gal. qui, et in constitutione artis medicæ, et in meth. curatiua ubiq; ita semper procedit, quoniam ista uia est nobis innata. Sed quoniam incipit à principijs, et tendit ad principiata; ex his ideo sequitur

corolariè,

corolarie, quo ordine ſint legendæ iſtæ duæ ſen. quas nunc legendas ſuſcepi. Eſt enim primus liber, qui legendus eſt in medica ſcientia, quia eſt de principijs. Nunc ad uerba Auic. exponenda me conuerto.

PROOEMII EXPOSITIO.

LECTIO. II.

Primus Auicennæ Canonis liber, &cæt.

In primis Deo gratia agamus, ſicut, &cæt.

IN HOC procœmio quinque facit. Primò; gratias Deo agit. Secundò; proponit cauſam ſcribendi. Tertio; proponit, modum, uiam, et ordinem; procedendi. Quartò; utilitatem. Quintò; diuidit omnes ſuos libros. Primò ergo agit gratias Deo; quia ex ſe fuit religioſus, ut uidere eſt in ſuis metaphyſicis. Et cauſa potiſſima rerum, quæ ſunt in metaphyſicis; fuit propter maximam religionẽ. agit gratias Deo; quòd ſciuerit rectè concipere, & inuenire; quòd eſt difficillimum. Nam ſcribere cuiquè eſt facilè. At rectè concipere, & inuenire, & diſponere; non eſt, niſi maximi et doctiſſimi uiri. Iure ergo gratias Deo agit; cuius beneficio tàm præclara concepit, et inuenit. Secundum eſt cauſa, ob quam ſcripſerit; & dicit amici preces fuiſſe. & id facit Auic. & alij uiri docti; modeſtiæ gratia, ne uideantur ambitione moti ſcribere. & ita facit Gal. in lib. de conſtitutione artis medicæ;

dicæ; & in lib. methodi. Tertiò proponit modum uiæ, & ordinem. Modum ostendit, quando dicit, se cum breuitate, & explicatione, scripturum. Nam ista fuit conditio modi, à nobis superius proposita ex parte rei; non euagari; s. neq; confundere res, neq; ponere caput in capite. Viam proponit; quando dicit ab uniuersalibus, ad particularia procedendum esse. ordinem ostendit; quando dicit se à theoria ad praxim, & à causis ad effectus; processurum. Quartò proponit utilitatem; & dicit, quòd in hoc libro continentur omnia quæ in arte comprehendi possunt. Nam, quæ non sunt in hoc libro; sunt supra artem, & non possunt tradi. et sunt particulares occasiones circa particulares operationes. dicit bonum esse, ut plurimũ huius libri sit apud omnes. Quia enim non omnes possunt omnia tenere præ imbecillitate ingenij, aut memoriæ; sit saltèm plurimum apud omnes, si totum esse nequit. Vltimò tradit diuisionem omnium librorum suorum; & hoc facillimum est cognitu, & non est opus expositione nostra. & ita est expositum totum proœmium, quando scilicet dicit, ubi loquitur de libro medicinarum simpl. (in tabulis pictis) Quæ sint autem istæ tabulæ pictæ, si quis ignorat; legat primum cap. secundi libri Auicennæ, ubi loquitur de areolis. Ibi uidebit, quid sint istæ tabulæ pictæ.

FEN

FEN PRIMAE, DOCTRI. PRIMAE.

De defi. medicinæ. Caput.

Lectio. III.

Dico, quòd medicina eſt ſcientia, qua, &c. *Viſo procemio Auicennæ; in quo expoſuerat primò, qua ratione motus fuerat ad ſcribendum; Secundò, qua uia, quo modo, & quo ordine; ſit proceſſurus; Tertiò utilitatem; Vltimò diuiſionem ſuorum librorum; Poſt procemium igitur aggreſſurus rem ſuam; ut certa ratione hoc faciat, proponit definitionem medicinæ. Sed dicetis; Cur ordine compoſitiuo uſurus in arte tradenda, incipit à definitione? Fuit neceſſarium propter duas rationes; antequàm traderet per ordinem compoſitiuum artem. Prima eſt; quia non poteſt exquiſitè haberi (ab eo, ſaltèm, qui inuenit) ordo compoſitiuus; niſi priùs habeatur ordo reſolutiuus, ſicut uidere eſt in ædificatore domus. Antequàm enim incipiat ædificare domum; concipit primò finem, quo fabricanda ſit domus; ut ſcilicet arceatur, & frigus, & aliæ iniuriæ. Deinde cogitat tectum ad hunc finem aſſequendum, eſſe faciendum. Tum uerò parietes ducendos. Poſtremò fundamenta facienda. & tandem paranda eſſe, materiam, cementa, lapides & ligna. Facta hac reſolutione, incipit poſtea componere; & ita ex reſolutione acquiritur cõpoſitio. Ita facit Auic. Quoniam priùs oportebat ordinem compoſitiuum concipere; antequàm ipſum traderet. Hoc autem fieri non poterat, niſi*

priùs

priùs res inuentæ essent per resolutionem; ideo oportuit priùs resoluere. Facit igitur resolutionem totius artis breuissimam, ex qua postea oritur ordo compositiuus. Resolutio autem fit à conceptu finis, quæ est sanitas; quæ innotescit per definitionem medicinæ. oportuit igitur statim à principio medicinæ definitionem tradere, quia ex ea habetur, quòd sanitas est finis medicinæ. à fine autem incipit resoluere; ex qua resolutione nascitur ordo compositiuus. Fuit alia ratio; Quia accipit postea partes definitionis, & resoluit eas; ex qua resolutione postea nascitur ordo compositiuus. Iure igitur Auic. priùs definit medicinam, cùm esset etiam artem hanc alioqui per ordinem compositiuum traditurus. Definit igitur medicinam in hoc capite; quòd totum in duas partes diuiditur. Primò definit secundò tollit obiectiones, quæ fieri possunt contra definitionem traditam; Quæ quidem duæ sunt. Quare duo habentur in hoc cap. toto, primò medicinæ definitio, secundò responsio ad duas obiectiones. Definitio talis est, ut audiuistis Medicina est scientia, &c. oportet considerare hanc definitionem. Non equidem faciam, ueluti alij, qui colligunt omnes definitiones medicinæ, quas inuenerunt in omnibus libris. & omnia confundentes; dicunt, hæc est bona, hæc non est bona. dissimilis omnibus alijs; ostensurus sum primò hanc definitionem esse optimam, & non superfluam, nec diminutam. Ex qua re omnes iudicabunt, utrùm bonæ, an malæ, sint. Secundò ostendam hanc definitionem esse Herophili,
quam

quam attulit Gal. primo in arte parua. Dico igitur; hanc definitionem esse optimã, quia habet omnes conditiones optimæ definitionis. Quæ sunt tres. Prima; ut exprimat totam rei quidditatem. Secunda; ut per eam demonstrentur omnes paßiones, ut ait Ari. quarto phy. 3. & primo, & secundo de anima, et quarto ethic. Tertia; ut tollantur omnes difficultates, quæ in tali re contingunt. Quantùm ad ultimas duas pertinet; Vt demonstrentur omnes paßiones per hanc definitionem, et tollantur omnes difficultates; nunc non possum ostendere, quia oporteret totum librum declarare; sed hoc postea manifestißimè in toto progressu uidebitis. Sed, quod adsit prima conditio; declaro nunc, quia adsunt omnes causæ, ueræ, et intrinsecæ, medicinæ; et præter has etiam aliæ, quæ non sunt intrinsecæ. et, quòd hoc sit uerum; patet, quia habet genus, et differentias. genus autem est materia; differentia uero forma. habet suum uerum genus; dicendo, quòd medicina est scientia. At hic obijciet aliquis, quòd medicina non sit scientia, sed ars; authoritate Arist. 6. eth. cap. 4. qui definit, artem esse habitum recta ratione factiuum. Quòd etiam Auer. affirmat. Dico ad hoc; quòd medicina est sciẽtia, et proprium genus medicinæ est scientia. et probatur hoc modo; quia quicunq; habitus paratur demonstratione, est habitus scientificus. medicina talis est; ergo etc. maior patet per Arist. quia demonstratio est syllogismus faciens scire. minor etiam patet. Præterea scientia est æternorum, ars uerò caducorum; ut ait Arist.

primo Rhetoricorum, cap. secundo, Medicina uerò est æternorum. Alexander autem primo methaphysicæ. 6. dicit, quòd nulla ars considerat æterna. et ita habetis, tum ratione, tum authoritate magnorum uirorum; quòd medicina est scientia, non ars. Demum, autem hoc habetur ex authoritate, non tantùm Auicennæ, Gal. & Herophili; sed etiam Arist. qui medicinam multis in locis appellauit scientiam. Hic dicet quis solue mihi authoritatem Aristo. qui dicit scientiam distingui ab arte, primùm fine; secundò ratione subiecti, quia finis scientiæ est scire, finis artis est operari, deinde scientia est in intellectu speculatiuo tanquàm in subiecto; ars autem in intellectu practico. Aduertatis igitur, quòd ars consideratur dupliciter. Vel, ut uersatur circa materiam, & subiectum extrinsecum, circa quòd operatur. Vel, ut uersatur circa uniuersalia, & rationē faciendi. Primo modo considerando artem; ars uerè est, & dicitur; quando uersatur circa subiectum operationis. Secūdo autem modo; est scientia, sicut medicina. Si enim uersetur medicus circa Platonem: est ars uerè, non scientia. Considerando autem medicinam, prout est in mente artificis, & non extra, & suam rationē formalem; est scientia. Itaq; medicus, & sciens, et artifex; dicitur. Quando enim dirigitur ad opus extrinsecum, & curat Platonem, uel Socratem; est artifex. Quando autem speculatur uniuersalia, & principia artis; est sciēs, septimo metaphysices. 23. dicit hoc Aristot. & Auerroe clariùs dicit Arist. Inquit enim; quòd prout consideratur

ratur ars extra animam, & intellectum; est ars. Pro ut autē consideratur in intellectu, ut est ratio, & principium, & forma; est scientia. Ista sufficiant ad declarandum quòd scientia sit uerum genus medicinæ. Sed, quæ nam sunt differentiæ illæ, quas posuit Arist. sexto metaphysicæ? illæ scilicet, quæ sumuntur à fine, & subiecto. Distinguitur enim una quælibet scientia à fine. Si igitur accipiatur proprius finis medicinæ; habetur differentia distinguens per finem medicinam ab alijs scientijs. Sed, quodnam est subiectum medicinæ? dicebamus superiùs corpus sanabile, & ægrotabile, esse subiectum medicinæ; Quia corpus est materia lata, competens pluribus scientijs, & artibus. Sed coarctatum per formam sanitatis, & ægritudinis; fit proprium subiectum medicinæ. Habetis igitur definitionem integram. Quantùm autem attinet ad causas intrinsecas; habet materiam, et formam. habet etiam extrinseca principia, efficiens, & finem. Efficiens est. ibi (qua humani corporis dispositiones noscuntur) efficit enim medicina cognitionem dispositionum corporis humani. & sic habetis causam efficientem. Finis liquet ibi (ut sanitas conseruetur) & ita habetis hāc definitionem optimam esse. Quòd autem sit eadē, quæ Herophili (quæ ponitur à Gal. in arte parua) quòd scilicet medicina sit scientia, sanorum, ægrorum, & neutrorum; quorum singula de corporibus, & causis, & signis; dicuntur; liquidò constat. Quando enim dico (medicina est scientia, sanabilium, & ægrotabilium) æquè bene intelligo signa, & causas; sicut Ga-

lenus intellexit; quia ſanari & ægrotare non poſſunt ſine cauſis, & ſignis. Sed dicet quis, hic eſt magna differentia, quia definitio Herophili, et Galeni, habet in ſe corpora neutra; Auicenna uerò, ſanabilia, et ægrotabilia tantum (quod etiam animaduertit ipſe in textu) Ad hoc dicamus, quòd Auic. in uirtute hoc eſt complexus. Quando enim poſuit duo extrema, ſcilicèt ſanabile, et ægrotabile; in quorum medio ſtat corpus neutrum; neceſſariò etiam clauſit medium. Dum enim fit tranſitus ab ægritudine ad ſanitatem, qui termini ſunt extremi; non poteſt fieri tranſitus, niſi per medium. et ita Auicenna nihil omiſit neceſſarij. et hoc de definitione. Nunc ſecũda pars eſt declaranda, quæ tollit dubitationes; quæ ſubdiuiditur in duas partes. Prima pars eſt hæc, inquit Anicenna, poſſet mihi quis obijcere: Tua definitio non eſt bona, quia eſt diminuta, cùm enim dicis medicinã eſſe ſcientiam; vt tantùm partem Theoricam claudis, partem autem practicam omittis. Supponuntur autem in hoc argumento duo. Vnum; quòd medicina diuidatur in Theoricam, et practicam. Alterum; quòd practica non ſit ſcientia. Primum ſuppoſitum admittit Auicenna. dicit enim Auicenna, ſe bene cognoſcere, non ſolùm in artibus, ſed etiã in philoſophia; quandam partem eſſe Theoricam, quandam practicã. Sed falſum poſtea dicit illud eſſe, quòd pars practica non ſit ſcientia, et dicit Auic. quòd (qui crediderunt practicam non eſſe ſciẽtiam; errauerunt) propter malum conceptũ iſtius uocis (practica)

ctica) quia acceperunt partẽ practicam pro ea parte, quæ habet operationes At ego non ita intelligo practicam partem (inquit Auicenna) ſed eam, in qua fiunt ſimul demonſtrationes, & ſpeculamur. differt autẽ hæc pars à Theorica; non, quia magis ſpeculemur in ea quàm in illa practica; ſed, quia in Theorica conſideramus principia, quæ nihil dirigunt ad operationem, et in practica ſpeculamur ea, quæ dirigunt ad operationem, et docent genus operandi. et dat exemplum; quando inquit ſpeculamur nouem eſſe temperaturas, aut tria eſſe genera febrium. Iſta pars dicitur Theorica; quia hic docentur principia non operandi, ſed ſciendi tantùm. At, quando docetur; quòd in inflammationum principio tantùm frigidis, repercutientibus, et conſtipantibus; ſit utendum; poſt principium uerò, partim repellentibus, partim reſoluentibus; Quia partim fluxit materia, partim fluit, fluxuræ enim debentur repellentia, fluxæ reſoluentia. In ſtatu uerò, quãdo tota fluxit materia, ceſſat intentio repellendi, ſed tantùm eſt reſoluendum; In hac parte fiunt ſpeculationes, ut uidebitis (inquit Auicenna) ſed iſtæ ſpeculationes docent modum operandi, quod non faciunt ſpeculationes in Theorica. In utraq; igitur parte eſt ſpeculatio. Non eſt igitur uerum (inquit Anicenna) quòd practica pars non ſit ſcientia, quia et ipſa ſpeculatur, ſed pars Theorica eſt ſcientia ſcientialis; practica eſt ſcientia operatiua. hæc eſt mens Auic. utrùm autem rectè hic ſenſerit Auicenna in omnibus; et, ſecundùm

quem sensum sit uera; et, secundùm quem falsa; docebimus breuißimè.

LECTIO IIII.

Est quaestio logica, & nimis uulgata; quòd hæc sententia, hoc est medicina; sit, partim Theorica, partim practica; sit uulgata apud Arabes. & tuentur eam hac ratione, qua mouetur Auicenna. sed nullum equidem Græcorum inueni; qui ita diuiserit medicinam in partem, Theoricam, & practicam. Immo Galenus appellauit eam libro de constitutione Artis, non solùm factiuam, sed etiam refectiuam. Reficit enim, & reparat proprium corpus; potiùs, quàm constituat. Hippoc. autem recognouit semper medicinam pro practica in libro de flatibus. dicit enim ipsam esse additionem, & remotionem, seu adiectionem & ablationem: propterea author ille definitionum; Qui dicit medicinam partim esse positam in contemplari, partim in agere, non solùm fecit pro Auicenna, sed refutatur ab Auicenna in hoc cap. Qui dicit, nullam prorsus partem esse in agere, et multos in hoc loco non recte perscrutantes errare. Nam alioqui ista sententia est secundùm alios Græcos. Quia medicina priùs speculatur, deinde accedit ad operationem. speculatur enim principia, & causas. Immo ubiq; speculatur, ut poßit finem assequi. Sed præter authoritates Græcorum, est ipsa ratio. & nescio, quomodò tanti uiri sint decepti. & præsertim Auicenna; qui dicitur etiam uir ingeniosißimus à suis aduersarijs.

uersarijs. Auer.licèt eum carpat; libenter tamen ei concedit ingenij magnitudinem. Dicis ò Auicen.quòd quando aliquis considerat principia dispositionum corporis humani, & temperaturas; tunc est pars Theorica, *quæro à te, nunquid medicus, quando ista principia considerat absolutè, an respectiuè; consideret secundùm rationem formalem subiecti? Si absolutè considerat; non tanquàm medicus, sed tanquàm philosophus; hoc facit. Quia corpus humanum, simpliciter, & absolutè, non est subiectum medici, sed philosophi. Si autem cõsiderat ista principia non absolutè. sed quatenus corpus humanum est sanabile, & ægrotabile; ista omnis consideratio dirigitur ad opus, & ad sanitatem formaliter in mente conceptam. &, cùm dirigitur ad eam formam, & ad eum habitum sanitatis, qui est potentia, et uirtus occasione obiecti extrinseci acquisita ab intellectu, merito cuius transfertur ad opus, sicut potentia uisiua dirigitur, & perficitur ab obiecto uisiuo.* Nam *sexto* Eth. & *sexto* Metaphy. *dicit Arist. quòd scientiæ, & artes distinguuntur ab obiecto extrinseco. Quia ista potentia, cùm est acquisita; potest homo, qui habet talem potentiam; quando uult, exire in opus; sicut, qui habet potentiam uisiuam; potest uidere quãdo uult. et ita nulla pars medicinæ est* Theo*rica eo modo, quo ipse intelligit.* Nam *illud argumentum* Auicennæ, *quando dicit.* si quis nouit elementa corporis, & temperaturas; nescit tamẽ propterea operari, & medicari; ideo non

facit hoc ad operationem.) *uanißimũ est. Istud enim est similiter; ac, si quis dicat, puer sciens elementa grammaticæ, nescit propterea loqui grammaticè, ideo elementa non sunt pars grammaticæ. Videtis, quàm hoc sit uanũ. licèt enim nesciat propterea puer loqui grammaticè; uanum tamen est dicere, quòd scire principia, & temperaturas, & ea, quæ multũ remota sunt; sit pars Theorica. Pars autem, quæ est magis propinqua operationi; sit practica. Demiror Auicennã, uirum alioqui ingeniosum, isthæc non uidisse. præsertim, cùm res ista illum ad eò perturbarit; ut coactus fuerit in sequentibus capitibus idem repetere.* Dico igitur, quòd *sententia Græcorum est magis docta, & magis secundùm essentiã medicinæ.* Hæc *satis, siue stetis à* Galeno, *& omnibus Græcis, siue ab Auicenna; non propterea eritis mali medici. Secunda dubitatio est hæc.* Dixisti ò *Auicen.* quòd medicina est scientia, qua corporis humani dispositiones noscuntur; quatenus, sanabiles, & ægrotabiles, *ubi ponis neutralitatẽ, quæ ab omnibus ponitur Græcis, & à* Galen. Ad hãc *obiectionem respondet Auicen. tanquàm deridens. Si bene consideraueris contradictor; non inuenies, quòd in mea definitione affirmem, aut negem istam tertiam dispositionem. postea dicit, si bene consideramus; non potes dicere, quòd multi obijciunt. uolo ostendere, quòd hæc tertia dispositio nõ potest admitti, neq; contineri sub definitione, neq; sanitatis, neq; ægritudinis.* Quia *sanitas est dispositio corporis humani, à qua operationes*

perationes sanæ proueniunt. & ita dispositio neutra-lis hic non continetur. Similiter nec sub definitione ægritudinis; quia ægritudo est dispositio humani cor-poris, à qua operationes læduntur. At ò contradi-ctor, bene nota (inquit Auic.) quòd si tu uis ponere hanc tertiam dispositionem; ego sub ea parte posui, ubi dico in definitione (ex parte qua sanatur.) *Præterea ostendens, se deridere hanc tertiam dispo-sitionem; dicit,* (non est, quòd in hoc litige-mus cum medicis) *respiciens scilicet ad Gale.* & hoc (*inquit*) probare; pertinet ad princi-pia alterius Artis. *Et hæc satis sint à nobis dicta pro primi capitis explanatione.*

DE SVBIECTIS MEDICINAE.

CAPVT.

LECTIO V.

Quoniam medicina corpus huma-num ex parte &c.

TRANSEAMVS *modò ad alterum cap. in quo facit resolutionem medicinæ, ex qua colligit postea ordinem compositiuum, in quo fuit mirabilis ingenij. & ostēdit, se omnia uidisse, et legisse, quæ apud Græcos habētur. Author ille definitionum dicit; tria esse, quæ complent artem; inuenire, constituere, & ex-plicare. Inuentio paratur per resolutionem, post in-uentionem constituitur ars.i. id, quòd per resolutio-nem inuentum est. Tertiò explicatio. In primo cap.*

ostendit

ostendit se inuenisse, ubi dicit, placuit mihi, vt ab vniuersalibus, ad particularia procederem, *& rectè dixit* (placuit mihi) *quia id ipse ope ingenij sui inuenerat. In hoc cap. facit resolutionem; à definitione sua incipiens, & secundùm duas partes definitionis facit duas resolutiones. Prima pars est circa subiectum, id est corpus humanum; ex parte, qua sanatur, & ab ea remouetur ægritudo. Secunda est finis, ut sanitas conseruetur, & amissa recuperetur. Resoluit igitur circa primam partem. & dicit; quòd ex quo* medicina est scientia, qua corpus humanum, & eius dispositiones; noscuntur, quatenus id est sanabile, & ægrotabile. Nulla autem res; quæ habet, principia, causas, & elementa; sciri potest, nisi causę ipsius cognoscantur; Ideo, cùm corpus humanũ sit sanabile, & ægrotabile (quòd est subiectum medicinæ) & habeat causas, oportet istas causas cognoscere ad hoc, ut ipsum uerisime cognoscatur. *Sed quot sunt causæ, et quæstiones? materialis, formalis, efficiens, & finalis. Sunt quatuor genera causarum, per quæ cognoscitur corpus humanum quatenus sanabile, & ægrotabile; duæ intrinsecæ, materia, et forma, duæ extrinsecæ, finis, & efficiens. Facit igitur Auic. resolutionem, quantùm potest in his causis. & primò incipit resoluere causam materialem, quæ est subiectum causæ formalis; & dicit, quòd* proximum subiectum sunt ipsa mẽbra, quia immediatè sanitas

tas inuenitur in membris corporis. Subiecta autem longinqua, ſunt humores, & elementa; quia, neq; humores, neq; elementa; per ſe ſunt ſubiectum ſanitatis. *ſed efficiuntur ſubiecta ſanitatis; quando componuntur. &, non tantùm componuntur; ſed etiam alterantur. ratione cuius compoſitionis, & alterationis; fit unum, quòd appellatur complexio, uel temperatura, ſiue forma. Complexio quidem, & temperatura, reſpectu alterationis. Forma autem; reſpectu compoſitionis, & ita iſta unitas dicitur ſubiectum ſanitatis. dicimus enim temperaturam, ſanam, et ægram; quæ temperatura reſultat ex compoſitione, & alteratione humorum, & elementorum, hoc ſatis de cauſis materialibus. Cauſæ autem formales; ſunt ipſæ temperaturæ, & compoſitiones. Temperaturis ſunt in membris ſimilaribus. Compoſitio in organicis, et ſunt cauſæ formales, quia cauſa formalis ſanitatis in ſimilaribus eſt temperatura. In organicis autem; cauſa formalis eſt compoſitio. dicet aliquis; Quomodò ergo poſuiſti temperaturam inter cauſas etiã materiales? Dico, quòd fecit hoc per accidens, et conſecutiuè; non primò, ut ſcilicet oſtenderet, quomodò, humores, et elementa; ſint ſubiecta ſanitatis. Ideo enim ſunt ſubiecta; quia ex ipſorum alteratione, et compoſitione, reſultat temperatura. Cauſa finalis eſt ipſa operatio; quia ſanitatis finis ſunt bonæ operationes, ægritudinis autem finis: ſunt læſæ operationes. Quæ operationes habent ſibi annexas uirtutes; quia non poſſunt fieri*

operationes sine uirtutibus. at uirtutes habent spiritus pro subiecto: et hæc de tribus causarum generibus. Causæ autem efficientes sunt causæ extrinsecæ, & causæ non naturales, aer, cibus, potus, somnus, et uigilia. Sed non possunt considerari istæ causæ (cùm sint ad aliquid) sine cognitione dispositionũ: ideo meritò sequitur, ut necessariò de dispositionibus corporis humani agatur, ad quas referuntur. at istæ dispositiones, quia quandoq; sunt occultæ; ideo per signa sunt indagandæ. Signorum igitur traditio necessariò consequitur. & ita habetis subiecta omnia (de quibus agit in his duabus primis fen.) per ordinem compositiuum. Primò enim in prima fen per ordinẽ compositiuum procedens, aget de elementis. Postea de temperaturis. Tertiò de humoribus. Quartò de membris similaribus, quæ quidem pars solet omitti, et anatomicis relinqui. Deinde de uirtutibus, de spiritibus, postremò de operationibus. In secunda fen, incipit agere de dispositionibus corporis. Quia, et causæ omnes prædictæ sunt dictæ respectu ad dispositionum corporis humani. & etiam causæ efficientes (de quibus postea agit) quæ sunt, efficientes, & conseruantes; sanitatem. Postremò; quia dispositiones sunt sæpè occultæ; agit de signis, & ita complet duas primas fen.

Hactenus per tres causas discurrimus, dimissa efficiente. cùm. n. Auic. consideret, & hanc; ideo ratio est reddenda. Non potuimus enim; quia, si miscuissemus; omnia confusa apparuissent. Resoluit enim Auic. suo modo omnia. sed in compositione deinde confusio apparet;

paret; quoniam resolutio mensuratur compositione. quia, si bene resoluistis; in compositione apparet. est enim quædam cõsultatio resolutio. ut, qui fabricat domum; primò consulit à notione finis, resoluendo usque ad prima principia. & , cùm fit domus; uidet errorem resolutionis. ideo Auic. cùm uideret errorem in resolutione; in compositione id animaduertit. Sed, quomodò errauit, & reliquit hunc errorem in suo libro? dicam id, quod peritiores credunt. scilicet, quòd primo discursu hunc librum composuit, & ordinem collegit. et sic defendi potest; quia non uixit, nisi quadraginta annos, & tot composuit uolumina. Hæc enim non indicant ignorantiam; sed, quòd liber non fuerit ab eo recognitus. Modò in resolutione primæ partis debemus dimittere omnes causas efficientes; quoniam in duplici resolutione considerabuntur. uel debemus ponere in prima; ut nascantur tertia, et quarta fen, ex ipsis. Nisi enim alterum horum fiat; bis repetetur idem, scilicet de causis efficientibus, quæ sunt conseruantes, & alterantes. In secunda enim resolutione dicit de, regionibus, potibus, & huiusmodi: quare bis repetit idem, et nos elegimus primam partem definitionis. Huius autem inquisitionis perfectionem .s. ut sanitas conseruetur. Modo hæc est secunda pars definitionis. & debet resolui hæc pars; quia nihil conseruatur, uel recuperatur; nisi ab aliqua causa id operante extrinseca. Quod enim conseruat; id habet rationem causæ. et sic hic causæ considerantur. & quidquid conseruatur; à simili conseruatur. Quia hic status necessarius,

non

non motus. Sed motus non est in simili; quia à contrario fit motus. modò, si uolumus esse boni Medici; post primam resolutionem, in qua tres causas sanitatis uidimus? oportet deinde causas efficientes habere. quæ, uel sunt similes, uel contrariæ. & eadem causa facit sanitatem, & conseruat; idem enim genus causarum. semper enim producunt causæ eundem effectum ex se. Vt uerò diuersis corporibus applicātur; diuersum. Vt calidum semper calefacit, & similiter acutū semper incidit; & magis, quòd magis tale; & minus, quòd minùs tale. et secundùm diuersum subiectum, uel tollit, uel seruat sanitatem, uel etiam recuperat. nam, si applicantur similibus; conseruant. si contrarijs; recuperant. Quare genera causarum non sunt multiplicanda. & ista, uel semper, & necessariò, corpori humano occurrunt; uel accidentaliter. & historicè explicantur genera causarum; quarum sex necessariò occurrunt. & sunt, aer, cibus, & potus, & huiusmodi; quæ possunt conseruare, et alterare ad bonum, uel malum. Balnea uerò, frictiones, syrupi, cauteria, pharmaca, & huiusmodi; sunt ea, quæ non necessariò occurrunt corporibus. & hæc sunt consideranda in secunda resolutione. Modò; nisi corporum dispositiones noscatis; nõ poterunt applicari rectè, cùm omnia omnibus non conueniant. Quare dispositiones corporis hic ueniebant distinguendæ; quæ sunt, & in temperatura, et in compositione, et in unitate. Sed, quoniam non possunt rectè cognosci causæ, et dispositiones; quia latitant; ideo consideratis causis, et dispositionibus,

bus, signorum etiam cognitio necessaria apparet. & hoc ad causas habendas. & sic his habitis; nullo medicus indigebit; nisi, ut ad opus ueniat. fuit enim consultum hoc Auicennæ, ut primò incipiat à subiectis medicinæ, et primò de elementis; deinde de temperaturis, humoribus, membris, uirtutibus, et huiusmodi. In secunda fen. agit in prima parte de dispositionibus huiusmodi corporis. In secunda de causis efficientibus. deinde de signis indicantibus. deinde in tertia fen. magis particulariter de causis efficientibus, & conseruantibus; sanitatem agit. In quarta de efficientibus, et alterantibus. & ita totam habet medicinam, qui has partes habet. Quoniã autem non omnia ingenia sunt æqualia; postquàm totam meth. tradidit; manuducit nos per omnes particulares ægritudines, in tertio, et in quarto libro. et simplices, et compositas medicinas; in secundo, & quinto docet. & expleté totam methodum docet in primo libro, in illis quatuor fen; deinde exercet in reliquis libris artem, et methodum. In quo quidem superauit Galenum; qui nos in particularibus non exercet, nisi per exẽplum. Quare primò discendus uobis primus liber; quàm ad tertiũ, quartumq;; accedatis; si medicinam attingere uultis, et methodum habere. Hæc satis de resolutione duarum partiũ definitionis medicinæ; quarũ in prima considerantur tres causæ, in secunda efficientes. hinc Auic. dixit partem alteram medicinæ theoricam, alterã practicam. Nam in prima resolutione nullus modus operandi habetur. In secunda resolutione patet ex cau-

sis efficientibus (quod quidem iam uidistis) quomodò falsum sit. & hoc de prima parte capitis. Modò in se*cunda parte capitis docet, quæ tradenda sint; & quo ordine tradi debeant.* Compositiuo scilicet; post reso*lutionem . Sed primò ad textum primæ partis capitis descendamus.* Et quia causæ quatuor sunt &c. Notetis, *quòd in ista parte occurrit dubitatio (quæ poterat fieri contra definitionem datam) quo modò possint ex ipsa signa elici, quæ tantùm medicinæ sunt necessaria .* per *definitionem enim passiones debẽt manifestari. Quare dicit , ubi ponit causas, & ,*quod per *ipsa principia debemus dispositiones cognoscere ; & per causas ,* quod concomitantia etiam debemus intel*ligere . Quia, si sanitatem , & ægritudinem ,* debe*mus noscere formaliter , & secundùm subiectum ; sic* concomitantia etiam patebunt ; & *signa , scilicèt ac*cidentia . *nam signa non cognoscuntur ; sed recognoscuntur , quia debetis signa recognoscere , &* primò *per causas ipsa cognoscere ; ut patet per exemplum hoc . nam, cùm uidetis fumum ; cognoscitis , quòd ibi flamma sit.et hoc non alia de causa; nisi, quia scitis ex flamma necessariò consequi fumum . quia etiam uulgares noscunt flammam esse uaporem inflammatum . quòd si subiectum non sit dispositum, & aliquando nimis humidum ; transit in fumum ; ut faciunt paleæ etiam, cùm sunt humidæ . & quia materia est etiam indigesta ; palea sicca parum fumi facit , quia habet suum humidum digestum . Quare rectè doctus noscit hoc, ut etiam boni medici signa; cùm soli empirici no*

scant

ſcant experientia. & ,ſiquis nunquàm uidiſſet flam=
mam; non cognoſceret ex fumo. Quare oportet mu=
tuam conſequentiam ſignorum adeſſe. & hoc neceſ=
ſariò adeſt; ſi cauſas ſanitatis noſcimus per ſua prin=
cipia,quia conſequuntur, et ſic dicit Auicenna ibi ſu=
pra aut non complet & melior eſt lectio, quàm
illa bellunenſis(in ſcientijs ueridicis.i. in philoſophia)
et dixit ita;quia finis philoſophiæ eſt uerum,ut bonum
in alijs ſcientijs,& artibus.non quòd aliæ ſcientiæ, et
artes,non ſint ueræ; ſed, quia non habent uerum pro
fine (Subiectum quidem) Quæſtio hic pulcher=
rima eſt. Dicit enim, quòd ſubiectum remotum ſani=
tatis, & ægritudinis; ſunt elementa,et humores;quia
nunquàm fient ſubiectum huiuſmodi, niſi uniantur, et
fiat unum aliud;ſcilicet temperatura. ſed modò aliqui
dicunt humorem eſſe immediatum ſubiectum ægritu=
nis; ut in febribus humoralibus, in quibus humo=
res ſunt ſubiecta ægritudinis, & ſanitatis. Ad hoc
eſt reſpondendum; quòd pituita, & bilis, non ſunt
ſubiectum febris; ſed putredinis, quæ uapores mittit
ad cor.Qui quidem uapores inflammant ipſum cor;et
ita accenditur calor in ſubſtantia cordis. et ſic ſub=
ſtantia cordis ſubiecta recipit febrem. & ſic cor eſt
ſubiectum febris. humor uero; putredinis. & ſic fe=
bris cholerica eſt humoris cholerici putreſcentis;non
quòd febris in cholera ſit; ſed, quòd à cholera pen=
deat, & eius putredine. Quoniam nulla ægritudo,
uel ſanitas;poteſt eſſe in parte aliqua corporis,in qua
non exercentur operationes corporis. Sanitas enim
C eſt

est habitus, à quo proueniũt sanæ operationes, quaare tantùm in talibus membris? Quare, nec sanguis etiam, uel spiritus, nisi materialiter; habent hoc? & Galenus mille in locis dicit hoc, & septimo de aggressibus anatomicis non longè à principio; à substantia.s. membri prouenire operationes. & tertio de causis symptomatum, tertio per longum processum hoc docet, & tertio de prognosticatione pulsuum, & mille alijs in locis, quare à substantia membri prouenit actio. sanguis enim spiritusq;, quòd huiusmodi non sint, patet. nam, nec in sanguine, nec in spiritibus; sunt naturales uirtutes, nec uitales, nec animales, sed in membris, ut attrahendi, retinendi, & reliquæ. Immo attrahuntur hæc, & patiuntur potiùs, quàm operentur. Nec uirtus uitalis, nisi in substantia cordis est? Spiritus autem instrumentum. Quare uirtus, et operatio; his non attribuitur, sed tantùm membris. Vnde uanum est dicere in humoribus esse febrem. sed in substantia cordis est semper febris; & non tamen semper bectica est? Quia solùm bectica est, cùm æqualiter in toto firmata est caliditas. Ephemera uerò est; cùm incalescit substantia cordis ob spiritus inflammatos. Putrida; cùm incalescit ob putridos uapores eleuatos ab humoribus putrescentibus. & sic semper febris est in substãtia cordis; siue sit bectica, siue ephemera, siue putrida. In bectica autem; tota substãtia cordis est in calefacto esse. In ephemera autem, & putrida; solùm in calefieri, & erat necessarium mouere dubium huiusmodi ad febrium ueram notionem;
in quo

in quo intricati fuerunt omnes moderni, nec aliquis uidit ueritatem. Et ego quoq; (ut ingenuè fatear) non fui in hoc olim resolutus, sed in nube hæc uidebam, & in nube declaraui hæc omnia in tractatu de febribus; postea usu, & speculatione; fui illuminatus. &, cùm fui ego resolutus in materia; resolutè etiam potui uos docere. nam scientis est signum posse docere; ut ait Arist. & sic teneatis bene hanc rem, ut sitis resoluti & uos in hac materia.

LECTIO VI.

VIDIMVS, quomodò humores, & elementa, sint subiecta sanitatis, & ægritudinis; quia sunt subiecta quatenus deueniunt ad unitatem, quæ immediatè est subiectum. Vnitas autem ista duplex erat, complexio, & forma. Complexio quidem ex alteratione; forma autem ex compositione. Cùm igitur ista dixerimus, & eadem dixerit Auicenna, quia apud Auic. uerba sunt implicata; Ideo oportet illa declarare. oportet autem præscire terminos ipsius Auicennæ. Primò ergo ponit compositionem, Secundò alterationem, Tertiò complexionem, Quartò formam. Isti quatuor termini sunt noscendi, ut appareat sententia Auicennæ. Compositio in re nostra apud medicos, & philosophos; est duplex. Primo modo est aceruus partium, sine alteratione aliqua congregatarum; ut usurpat Aristot. primo de gene. & cor. & Gale. primo Therap. & sic aceruus frumenti potest dici compositio, dicitur etiam iuxtà po-

ſtio. Alio modo dicitur; prout conſtruũtur partes, quæ alteratæ ſimul ſunt ad faciendum quandam entitatem. De prima nihil loquimur, nec loquitur Auic. Secunda eſt triplex; prima ſimplex, quæ fit ex partibus ſimplicibus, ut ſunt elementa. Secunda compoſita: quia reſultat ex partibus cõpoſitis, ut ſunt membra ſimilaria, quæ ex humoribus, & elementis fiũt. Tertia eſt, quando miſta adhuc faciunt tertiam quandam compoſitionem, & poteſt appellari compoſitio decompoſita. Sicut, quando ex ſimilibus membris fiũt membra, quæ organa appellantur. De his tribus conſiderabitur. Modò uidendum, quid ſit alteratio. Alteratio eſt duplex; quædam paßiua dicitur, quædam perfectiua. Paßiua eſt (ut Ariſt. quinto phyſ. à principio) in primis qualitatibus, calido, frigido, humido, ſicco; mutatio; ſubiecto manente, quando ſcilicet paſſiua qualitas ab actiua corrumpitur. Perfectiua eſt, quæ in patiente ſuo acquirit aliquem habitum perfectionis, ſicut illuminatio in aere, & ſcientia in anima. & hoc non proprie alteratio dicitur; ſed per metaphoram. hæc diſtinctio fuit Ariſtot. tertio cœli ſecundo; necnon ſecundo de anima. 58. De alteratione metaphorica non loquemur nunc; ſed de illa propriè dicta, ex qua reſultat complexio. Complexio autem eſt actus perfectus, reſultãs ex miſtione ſimplicium per alterationem; à qua complexione reſultant omnes operationes miſti illius. Refertur autem ad alterationem; quia fit per alterationem. Quia, niſi miſta alterentur; non fit complexio. Ideo meliùs dicitur

tur temperatura; quia complexio significat potius complicationem. Quia qualitates, quæ in similibus sunt in summo; inducuntur ad quandam mediocritatem, & temperantur. Sed appelletis, ut uultis; dummodò rectum conceptum habeatis; & sciatis; complexionem esse actum ultimum, & ἐντελέχειαν; ex alteratione resultantem, à qua proueniunt operationes. Forma autem & ipsa est perfectio, & actus ultimus. qui resultat ex ipsa compositione, quatenus est compositio propriè dicta; & refertur ad compositionem. & sicut se habet complexio ad alterationem; ita forma ad compositionem. & ita uidetis, quomodò differat complexio à forma. differt enim; sicut species a genere. In plus enim se habet forma quàm complexio. Corpora enim cœlestia habent formam, sed non habent complexionem. & ita non omnis forma est complexio; sicut quæcunq; complexio est forma. & ita complexio differt ut species. Videamus modò, quid dicat Auicenna; & utrum sentiat idem, quòd nos supra diximus. Vtrum humores, et elementa; dicantur subiectum; quia reducuntur ad unã unitatem; quæ, uel complexio, uel forma appellatur. Et hæc duo sunt subiecta secundùm compositionem. &, quia duplex est compositio, ut supra dixi; Ideo distinxit, dicens (licet sint cum alteratione) quia ista compositio ea est, quæ propriè dicitur, et est per alterationem. In ista autem compositione propriè dicta; peruenimus ad aliquam unitatem. & hoc nomen unitas est commune ad complexionem, & formam.

Ideo primò usus est hoc nomine; deinde dicit, quòd ista unitas; ad quam terminatur ista compositio humorum, & elementorum; est, uel complexio, uel forma. Complexio est secundùm alteratione͂. Diximus, quòd complexio est actus ille ultimus, qui resultat ex alteratione miscibilium; & meliùs temperatura appellatur, propter rationes dictas. (Et forma secundùm compositionem.) Cùm sit triplex compositio, propriè dicta, ut diximus; intellexit per compositionem eam, quæ inuenitur in me͂bris organicis per admistionem partium similarium. & sensus omnium istorum est; quòd ægritudo, & sanitas; uel est in temperatura similarium partium, uel in compositione organicorum membrorum ex similaribus. Reliqua sunt facilia. Hic solet quæri; unùm quod est uanum. Vtru͂ complexio idem sit, quod forma. & de hoc iam audiuistis ex me, quòd differunt inter se sicut genus, & species. Secundò quæritur; ùtrùm complexio sit uera forma eius, cuius est complexio. De hoc alibi dicetur. Tamen etiam nunc dicamus unum uerbum. Complexio est forma substantialis eius, cuius est complexio, quod, & ratione probatur, & authoritate, Gal. atque etiam Arist. cogitur ita dicere; etiam, quòd nolit. & ratio quidem est, quia, Cuicunq; competit definitio; per locum topicum, eidem competit & definitum. Complexioni competit omnis ratio formæ; ergo &c. Maior patet per se; est enim tanquàm dignitas quædam. Minor etiam; quia complexio nihil aliud est (ut diximus) quàm ultimus actus, resultans ex refractione

fractione rerum mistarum; & est finis motus. At hoc immediatè competit formæ; quia omne agens agit propter introductionem formæ. & forma acquisita; cessat motus, à qua forma proueniunt omnes operationes misti; quòd etiam competit complexioni. Ideo nihil in essentia formæ inuenietis, quod non sit in essentia complexionis. Quare patet ratione; quòd complexio est forma substantialis rei, cuius est complexio. & hoc dixit Galenus in suo illo libro; Quòd animi mores sequãtur temperaturam corporis. Vnde credidit etiam animam rationalem esse temperaturam corporis. Immo etiam addit; Aristot. ex suis principijs cogi (etiam, quòd nolit) fateri animam esse temperaturã corporis ex sua scilicet definitione animæ in communi. Sed, quicquid sit; de anima rationali, quia ista est forma diuina taceamus. Vt autem bene dixit multis alijs in locis Gale. (sed de alijs formis mistorum, siue miscililum) constanter est dicendum; formam nihil aliud esse, quàm temperaturam ipsam. Id, quod prædicat Gal. etiam pluribus in locis, & inter alia primo de usu partium, cap. 9. tertio Aphor. 2. et 34. Ideo secundùm mentem medicorum, & Gal. præcipuè; de hoc non est dubitandum. Differt autem complexio à forma ratione tantùm, non subiecto. Dicitur enim temperatura; prout resultat ex alteratione elemẽtorum; Forma, prout informat corpus. Omnia modò sunt facilia; quia de enumeratione efficiẽtium causarum, quas hic Auicen. enumerat; etiam epilogando suo loco seriatim dicetur. Transcurratis usqúe ad lo-

cum illum. Circa autem hoc totum (secundùm medicos, & secundùm tres species) quoniam possunt hęrere iuniores; ideo aliqua hic dicamus. *Cùm resoluerit Auicenna omnes causas sanitatis, & ægritudinis; dicit, quòd hoc totum, quod de causis est dictum; refertur ad tres dispositiones corporis humani. &, non solùm ad sanitatem, & ægritudinem; sed etiam ad neutralitatem. &, quia uidebat neutram dispositionem à philosophis nõ concedi; ideo bene dixit* (& hoc totum apud medicos) *tanquàm apud philosophos non concedatur, et dicit* nos dicemus suo loco; quomodò inter duas dispositiones non cadat medium, *hoc autem docebit in fen secunda; ubi de dispositionibus corporis humani aget. &, nè nunc hæreatis, & habeatis mentem ligatam, debetis scire optimè Auicennam dixisse, mediam esse dispositionem inter duas dispositiones, inter quas reuera non est medium. Sed dicetis; Quomodò, si reuera non sit medium; est tamen medium? Istud enim implicat. Si uolumus considerare sanitatem, & ægritudinẽ absolutè; non est dubium, quòd inter istas duas non sit medium, quia opponuntur priuatiuè. Prætereà inducuntur sanitas, & ægritudo; tanquàm formæ in subiecto, subitò, non per successionem. & hoc modo nõ est medium inter has duas. Sed est medium hoc modo; quia, cùm concedis* fieri alterationem in temperatura per, calidum, frigidum, &c. *uidetur, quòd in alteratione ista temperaturæ perueniamus ad aliquod medium sanitatis, & ægritudinis; sed istud*
medium

medium non est secundùm rationem. Sed ita uidetur ad sensum non ex parte rei ipsius. Ita enim uidetur, quòd non potest iudicari, utrùm ibi sit sanitas, an ægritudo. Ideo medici, qui sunt artifices, sensu utentes; posuerunt mediam dispositionem. Quia, qui iudicant secundùm sensum; uident in corpore humano talem dispositionem; ut, neq; possit nec sanitas, neq; ægritudo; appellari. & ita patet expositio Auic. Et postquàm diuisimus has causas; iam collectum est à nobis, quòd medicina tractat de elementis, &c. *Notat resolutiuum, quod fecit superiùs. dixit* diuisimus *quia resolutio est quædam diuisio; ex qua resolutione dicit patere, & collectum esse ordinem compositiuum; in quo ordine præposterè procedendum. Quod enim ultimum erat in resolutione; primum fit in compositione. & hoc patet; quoniam satisfecimus huic parti; non est quòd repetamus. Ideo accedamus ad finẽ capitis.* Harum autem rerum sunt quædam; de quibus medico. *Ista est secunda pars totius capitis. duo enim proponebamus. Primò uidere resolutionẽ, ex qua ordo compositiuus nascebatur, per quem est tota ars tradenda. Secundò uidere modum, quo sit tradenda ars medicinæ. Primò in hac secunda parte declaremus uerba; deinde uideamus, utrùm rectè sentiat Auic. Dicit igitur; quòd* quædam sunt, in quibus debemus esse contenti scire, quid sint, utrùm sint autem, vel nõ; &, quot sint, & propter quid; prætermittere philosopho naturali. Quædam verò sunt; in

quibus

quibus etiam medicos ingerere se oportet, vtrùm sint, & propter quid. *Postea dicit; quæ nam sint illa, in quibus præsupponendum est, utrùm sint, & propter quid, & dicit* ista esse illa, quæ sunt principia artis. *Principia possunt intelligi hoc loco, uel complexa, uel incomplexa. complexa sunt, propositiones, & dignitates; quæ debent credi. ut est illud, Contraria curantur contrarijs, &c. Incomplexa sunt; ut, elementa, humores, temperaturæ. non determinauit autem Auicen. de quibus principijs loquatur. De complexis fortaßis uerum dicit; quia, si uolo probare, quòd contraria contrarijs curentur; oportet me uidere, quòd curatio per contraria fiat per alterationem, quia trāsmutatur subiectum de una qualitate ad alteram. & ita oportebit uidere, quomodò fiat alteratio, quid sit alteratio, & propter quid. & ita iam erit opus physici. Ideo transcendemus, de genere in genus. Immo etiam, si philosophus naturalis uoluerit considerare essentiam cōtrariatā, cogetur & ipse deuenire ad opus metaphysicum. & ita uerum diceret Auic. si de complexis loqueretur.*
(Cumq; aliquis medicorum loqui ceperit)
Hic uidetis; quòd principia, quæ dicuntur accipi à medico credita; sunt etiam principia incomplexa. Quia dicit (siquis medicus voluerit disputare de principijs, humoribus, & tēperaturis; vtrùm sint, vel non sint; dupliciter peccat) *primo quia intromittit se in id, quòd est philosophi naturalis. secundò; quia facit circulum in demonstratione. probat enim*

enim nota per ignota; & superiora per inferiora.

LECTIO. VII.

(Eius verò, de quo medicus formare debet) *Præscribebat uobis Auic. modum, qui seruari debet in docendo. Modus autem erat, nè pertransiremus proprium genus. Quia quando proprium genus pertransimus; nõ ampliùs sumus doctores illius scientiæ. &, cùm hoc dixisset; cæpit declarare modum magis particularem. & dixit* (quædam esse, de quibus medicus debet quærere solum in genere, quid sint, omissis alijs. Quædam verò esse; de quibus quærendum non est,) *Secundò postquàm sunt quatuor quæstiones, de quibus quæritur; an sit, quid, quale, propter quid; ex his unum tantùm dicit Auic. debere inquiri à medico, quid sit res in tradendis principijs. hoc, cùm dixisset; cæpit numerare per catalogum, quæ nam sint ea, de quibus credere debet medicus, utrùm sint, uel non sint, & propter quid sint, & quomodo sint; & dicit.* (Talia esse elemẽta, & humores &c.) *et breuiter talia sunt omnia, quæ supra dixit esse causas sanitatis, & ægritudinis. In his enim omnibus dicit Auicen. satis esse: si sciat medicus, quid sint. &, nè hic erretis; neq; credatis, quòd hic Auic. quando dicit* (*sciendum esse à Medico de his principijs tantùm, quid sint*) *uelit, ut inuestigemus definitionem horum principiorum eo modo, quo docetur in secundo posteriorum. Quia hoc modo essent quærendæ, & sciendæ omnes causæ definitionis. Sed*

sufficit

sufficit habere uerum conceptum definitionis per suas causas; acceptas tamen à philosopho naturali, & creditas. Nam inuestigare definitionem elementi per ueras, & proprias; causas; non est medici, sed philosophi naturalis. Ideo dicit ea, quæ inquiri debẽt, et quid sint, & utrùm sint, & propter quid sint, & quo modo. & talia sunt ea, quæ emanant ex principijs. Modus autem inquirendi talis est. Exemplum in ægritudine. Quia non solùm oportet scire, quid sit ægritudo; sed etiam propter quid. Quia nõ potest tolli ægritudo; nisi tollatur causa. Quærendum etiam est utrùm sit ægritudo, quia sæpe occulta est. Quærendũ etiam, quo modo sit; quia qualitates ægritudinis plurimùm conducunt ad medicationem. & ita in alijs est faciendum. Ista est sententia Auic. & clara satis. (Et cuiuscunque eorum occultum fuerit; ad illud declarandum demõstrationem afferre debet, diuidendo, numerando, complendo.) *In hoc torquentur omnes expositores; neq; aliquis eorũ mentem attigit. & reuera, quando Auic. dicit* vbi esse rei occultum est; debemus, &c. *Istud uidetur quiddam enigmaticum; sed facile est, si recordamini, quæ dicta sunt in nostra methodo. Quãdo essentia rei occulta est; non habemus syllogismum, neq; demõstrationem; ad inquirẽdam essentiam istius rei, quia nescimus definitionem. Sed quid facimus? Per diuisionem confusi generis procedimus, donec deueniamus ad aliquam differentiam determinatam, quæ ostendat nobis essentiam rei. et, cùm per diuisionem inuenerimus differentias*

ferentias essentiales; colligimus partes omnes essentiæ, demum complemus ipsam definitionem. et hoc naturale est. Nam, *si quis uelit rem inuenire, quæ in magno rerum aceruo sit; incipit diuidere totũ aceruum. & non solùm diuidit; sed etiam segregat ea, quæ uidentur esse similia; ab alijs. postea colligit, quæ segregauerit; et complet tandẽ negocium suum, re inuenta. hoc uoluit Auic. & nihil aliud.* Demonstrationem afferre, *hic modò intelligit demonstrationem syllogisticam, secundùm quancunq; declarationẽ, quæ fit diuidendo, postea colligendo partes per diuisionem acceptas, & postea complendo.* Nõ *enim dicitur cessare à diuisione; donec differentias omnes iam inuenerit; Quibus insimul collectis, compleat tandem definitionem. Istis modò determinatis; carpit Galenum, & dicit.* (Gal. peccasse; quòd præuaricatus fuerit hanc legem. Quia voluit causas principaliter inuestigare. Quod nõ debuit facere, tanquàm medicus; sed tanquàm philosophus, & affert exemplum. nam sicut promulgator legis sui regis debet tantùm promulgare legem; non afferendo aliquam rationem, propter quam talis lex lata sit, inquantũ est promulgator. si autem etiam reddat rationem illius legis populo; istud non facit, vt promulgator; sed, vt superioris, & regis, partes agens, *ita dicit Aui. quòd* si quis in medicina velit reddere causas principiorum; hoc non faciet, vt medicus; sed, sicut philosophus *istud uult dicere*

cere Auic. licèt obſcurè hoc dicat. Quia utitur ſuis uocabulis Arabicis Alphachi, & mutachelim per alphachim; intelligatis eum, ad quem attinet tantùm promulgare legem. Per autem; Mutachelim eum, ad quem attinet reddere rationem illius legis, ſicut eſſet rex ipſe. Ita debet (inquit Auic.) facere medicus, aliter fiet circulus; probando nota per ignota, et ignota per nota; quòd eſt uanum. Iſta eſt mens Auic.
Examinandum autem eſt iſtud; utrùm uerè ſenſerit Auicen. nos igitur duo faciemus. Primò uidebimus, utrùm de principijs quærendum ſit tantùm, quid ſint, prætermiſsis omnibus alijs quæſtionibus; an non. Secundò; utrùm meritò carpſerit Auic. Gal. De principijs igitur primò dimiſit Auic. diſtinguere principia, quia quædam ſunt complexa, quædam incomplexa. complexa ſunt dignitates, & propoſitiones, acceptæ, & creditæ in arte; ut eſt illud (contraria contrarijs curantur) hoc reuera eſt ſupponendum; & propter quid ſit, & utrùm ſit, & quo modo ſit. Sufficit habere conceptum rectum talium principiorũ, quòd ſint; reliquæ uerò quæſtiones ſunt philoſophi naturalis. Principia autem incomplexa ſunt ea, quæ diximus; cauſæ. ſ. materiales. formales, & efficientes, & finales. et circa hæc principia non concedimus, quod dicit Auic. Quia de his non ſolùm quærendum eſt, quid ſint; ſed omnes aliæ quæſtiones. et non fecit hoc tantùm Galenus; ſed etiam Hip. Qui in libro de natura humana, non ſolùm inueſtigauit, quid ſint elementa; ſed utrùm ſint, an ſint unum, an plura, et quomodo alterentur

terentur. Idem fecit Hip. et de humoribus. et ratio erroris Auic. fuit; quia, cùm uerum proposuisset Auic. quòd scilicet non transgrediendum sit proprium genus; non habuit postea ueram methodum distinguendi quo modò transgrediamur proprium genus, uel non transgrediamur. Ideo non potuit rectè pronunciare; quæ nam sint illa, de quibus quærendum sit tantùm, quid sint, alijs omißis quæstionibus; et quæ nam sint, de quibus omnes quæstiones quærendæ sint. Nõ enim eadem (de quibus tantùm inquirendum est, quid sint) sunt ea principia, de quibus sensit Auic. immo de illis etiam quærendum est, utrùm sint, et quot sint, et quo modo sint. Cognoscitur autem quo modò transgrediatur proprium genus, uel non; ex ratione finali, ut dicitur sexto methaphysicæ, tertio; et diximus nos alias. Nam, quæ non faciunt ad proprium finem artis; illa transeunt genus. & non est de illis inquirendum; nisi quid sint sub conceptu tantùm uero; sicut in medicina quæcunq; non faciunt ad sanitatem sunt dimittenda. Quæ autem faciunt ad finem; ea omnia sunt inuestiganda, et omnes quæstiones. & hanc sententiam, & scopum; aduertit ex Hip. de loc. aff. Gal. Quare; si elementorum numerus, et modus mistionis eorum; plurimùm conferat ad sanitatem, ut ostendit Hip. qui ex dolore inquirit numerum elementorum; Ideo de elementis etiam quærendũ est, an sint, et quot sint, et quo modo. Bene uerum est, quòd medicus pro alijs medijs debet inquirere de elemẽtis, et huiusmodi, quàm iuqnirit philosophus naturalis. Proprijs enim medijs medi

c inæ

cinæ debet inquirere medicus. Quod obseruauit Hip. qui ex dolore inquirit numerũ elemẽtorũ. Arist. autẽ, ipse propijs medijs, et naturalibus; inquirit hoc idẽ. et ita circa hãc partẽ errauit Auic. Quòd autẽ in ægritudinibus non semper sunt inquirẽdæ quæstiones propter quid, & quo modo; contra Auic. in alia parte est authoritas Gal. 1. de Elementis. Dicit enim ibi, quòd sunt quædam ægritudines, & medicamenta; de quibus non quærendum est propter quid, & quo modo. nam non debet medicus inquirere propter quid ulcera caua difficilè sanentur, istud enim ad mathematicum pertinet; neq; propter quid rhabarbarum purget choleram. & ratio est; quia hoc nihil attinet ad artem. hæc enim est propria regula; quæ docet, quo modo transgrediatur proprium genus, uel non. & hæc de primo. Vtrùm uerò Auic. rectè carpat Galenum, quòd transgrediatur proprium genus; non equidem negauerim hoc, quòd Galenus aliquãdo hoc non faciat; sed non ab re fecit hoc Galenus, quia duplicem Scopum habuit in tradenda medicina; alterum tradere ueram medicinam; alterum demoliri opiniones antiquorum, & sophistarum cauillationes. Vnde se excusat, de hoc, & de prolixitate etiam sermonis; et dicit hunc errorem non sibi, sed sophistis debere imputari. Cogitur enim propter eos, & propter falsas antiquorum opiniones; aliquando euagari ad ea, quæ sunt philosophi naturalis. At, cùm uult tantùm tradere medicinam; omißis sophistis, & antiquorũ erroribus; exactißimè se continet intra proprium ge-

nus

nus, ut uidere poteſtis in illis diuinis libris de cauſis morborum, & ſymptomatum. Quare patet, quòd Auic. & malè rem ipſam determinauit, & non ſatis iuſtè Gal. reprehendit.

AVIC. LIB. PRIMI FEN PRIMAE, LECTIO. VIII.

Doc. II. De Elementis. Caput.

ELEMENTA ſunt corpora ſimplicia, &c. *Audiuiſtis, quòd in his tribus capitibus ſuperioribus Auic. propoſuerat reſolutionem, ex qua ordinẽ compoſitiuũ conſecuturus erat. Hoc cùm feciſſet, et diuiſiſſet librum ſuum in fen. i. in particulas, (quæ, cùm partes ſint; tamen ſunt integræ per ſe,) fen. autem in doctrinas; Doctrina autem eſt pars partis diſtinguens rem à re; Incipit in doctrina ſecunda aggredi ordinem compoſitiuum, quem in doctrina prima per reſolutionem inuenit ita; quod dicit* Doctrina ſecunda, cuius eſt vnum capitulum. *Tractat igitur in hac doctrina de elementis eo modo, quo promiſerat. Dixit enim; de principijs quærendum eſſe tantùm, quid ſint; omittendo, utrùm ſint, et propter quid ſint, et quo modo ſint. Dicit igitur, quid ſint; et conſequentia quædam. et primò de elementis in uniuerſali; ſecundò de ſingulis ipſorum. In prima parte definit elementa. Vt autem habeamus ueram cognitionem iſtorum; eſt primò ſciendum, iſtam uocem (elementũ)*

nihil aliud significare, quàm id, quòd est indiuisibile in re composita. Et ita omnes conceperunt, quòd charactierismus elementi sit ipsa indiuisibilitas. Ita grammatici appellant elementa; ex quibus syllabæ componuntur. Ita Euclides profata, et postulata; ex quibus demonstrationes componũtur. Ita musici tonum grauem, et acutum; elementa appellant. Ista indiuisibilitas accipitur, uel secundùm formam, uel secundùm materiam. Secundùm materiam est secundùm quantitatem. Talis autem indiuisibilitas accipiebatur à Democrito, et Leucippo; qui ponebant atomos esse elementa rerum omnium. Ita etiam accipiebat Anaxagoras. Plato, autem et Arist. non ita acceperunt istam indiuisibilitatem, sed secundùm formam. Sed diuersimodè quidem hi; hoc est Plato, et Arist. accipiebant. Nam Plato accipiebat quoddam uniuersale, existens extra rem, quã appellauit ideam. At Arist. huius modi ideas semper monstra existimauit. aliter intellexit secundùm formam, idest secundum speciem ita; ut elementum sit indiuisibile secundùm speciem, quia aerem diuidetis secundùm partes quantitatiuas; sed non secundùm formam, id est speciem. Quia minima pars aeris æque bene est aer, sicut totum. at caro, licèt uideatur esse elementũ; tamẽ partes eius diuiduntur secundùm formã; Quia aliqua eius pars est aer, aliqua est terra, aliqua ignis, aliqua aqua. Ita accipiemus nos, q sumus peripatetici, 5. metaphy. 4. Elementũ est id, ex quo res cõponitur primum inexistẽte indiuisibili specie in aliam speciem. et sunt in hac definitione tres conditiones.

nes. Prima; ut res cuius est elementum; sit composita ex ipso primùm. Secunda; ut inexistat elementum in ea re. Tertia conditio;*ut sit indiuisibile secundùm speciem. Elementum diuiserunt peripatetici primò in materiam primam, deinde in quatuor corpora simplicia;* 4. *cœli.* 37. *et.* 3. *cœli.* 30. *et materia prima maximè est elementum; quia ipsi primò competunt tres conditiones, secundariò corporibus simplicibus. Auic. hic non materiam primam, sed quatuor simplicia corpora; intellexit. Dicit igitur Auicen. quòd* quatuor corpora simplicia sunt elementa, & sunt partes primæ corporis humani; & in alia corpora diuersarum formarũ diuidi non possunt. *Hæc definitio habet omnes conditiones optimæ definitionis. Dicit igitur primò, quòd* (elementa sunt corpora) *per quod distinguit à materia prima. Quia materia habet quidem conditiones omnes, & proprias elementi; sed non est sub genere corporis. addit* (& sunt partes primæ corporis humani,& aliorum) *Hæc conditio facit, ut ista corpora sint uera elementa, Quia hæc est prima conditio secundùm Aristot. ut res componatur ex ipso elemento primùm. Quæ tamen corpora diuersarum formarum minimè. Ista est alia conditio elementi, quæ erat tertia apud Arist. & per hanc separat ab humoribus. Quia humores componũt quidem primò membra similaria; sed tamen possunt diuidi in partes diuersarum formarum; ex quorum cõmistione ista tertia conditio apud Auicennam optimè posi-*

 ta est;

ta eſt; quia etiam à Democrito, & Leucippo ponebantur atomi, qui erant corpora, ex quibus primò res componebantur, & non poterant diuidi in partes diuerſarum formarum, at ipſorum non erat commiſtio, quia non erat eorum alteratio, ſed iuxta poſitio. Ideo diſtinguit Auic. per hanc elementa ab atomis iſtorum philoſophorum. ex iſta definitione ita intellecta; apparet illa quæſtio eſſe uana, utrùm elementa in rerum compoſitione diuidantur ad minima. ſecundùm materiam, an ſecundùm formam. Iam enim diximus de conditionibus elementi eſſe; ut ſit indiuiſibile ſecundùm formam, non ſecundùm materiã. Apparet ſecundò, quo modo ſit intelligendum dictũ Gal. in primo libro de elementis in primis ſtatim uerbis, quando dicit (elem. eſt minima pars rei, cuius eſt elementum) minima pars intelligenda eſt ſecundùm formam. licèt (ſi propriè loqui uoluiſſet) nõ ita debuiſſet dicere, ſed (ſimpliciſſima pars) quia. 4. cœli, ut dicit Auer. 42. minimum propriè intelligitur de quantitate, ſicut ſimpliciſſimum intelligitur de forma. Tamen ibi Auerr. non intelligit de minimo materiali, ſed de minimo naturali. i. de eo, ſub quo poteſt ſtare forma naturalis. & hoc declarat ipſe Auer. ſed hæc ſatis de definitione communi elementi. Hic eſt unum uidendum neceſſarium ſcitu, antequàm ad definitionem particularem accedamus. Dixerat Auicenna in definitione. ex quorum commiſtione &c. Expedit hic ſcire, quomodo ex miſtione elementorũ fiant generationes rerum. & hoc eſt utile ad artem noſtram;

ſtram; quia ex miſtione elementorum fiunt temperaturæ diuerſæ, quæ ſunt cauſæ ſanitatis, & ægritudinis. & eſt præterea res ſcitu iucundiſsima. Sed non poſſumus ſcire cauſas miſtionis elementorũm; niſi ſciamus cauſas generationis elementorum. Quia eadem eſt cauſa miſtionis elementorum; quæ eſt generationis elementorum. & ita primò uidendum eſt de cauſis generationis elementorum. Sunt autem cauſæ quatuor generationis elementorum. & primò eſt cauſa materialis. Hoc unum præſciri oportet, quòd à concau orbis lunæ uſque ad centrum; totum eſt repletum materia, quæ eſt ingenerabilis, & incorruptibilis. Quæ quidem materia eſt informis, receptiua tamen omnium, tanquàm in nube cognoſcens. Ouid. primo Metam. dixit hoc nomine (chaos) formarum, & alterationum. Sed, quæ eſt cauſa diſtinguens formas in iſta materia ornanda? Quæ inquàm eſt cauſa efficiens diſtinctionis formarum huiuſmodi materiæ? Procul dubiò eſt (ut dicit Auer. in ſua paraphraſi metaphy. cap. 4.) motus primi mobilis. Debetis igitur ſcire, quòd magnus ille motus, qui etiam diurnus appellatus eſt; eſt uelociſsimus, & trahit ſecum uiolenter omnes ſphæras. Scitis autem ex primo meteororum; quòd à motu, & lumine generatur calor. & ex maximo motu, & maximo lumine; generatur maximus calor. Sed maximum motum ſuppoſuimus in primo mobili; unde eſt etiam maximum lumen. maximus igitur calor inde naſcitur. &, quò magis aliquid appropinquat illi motui primi mobilis; eò

magis calescit. Ideo materiæ istius, quæ semper fuit (sicut etiam dixit Albertus in libro de quatuor causis) pars illa in concauo orbis, quæ magis appropinquat motui, & lumini primi mobilis; magis calefacta est. fuit enim necessarium, ut susciperet maximũ calorem per motum maximum, et lumen maximum propinquißimum. Ex quo factum est, ut euaporauerit omnis humiditas propter maximum calorem; ideo facta est calida, & sicca in summo; ex quo consecuta est summa raritas, & summa subtiliatio, et summa depuratio. & ex hoc facta est summa leuitas. & ideo factum est; ut huiusmodi substantia, quam ignem appellamus; nũc facta sit similis corporibus cœlestibus, quia habet plurimas similitudines cum eis, scilicet lumen, puritatem, &c. Et, cùm aßimiletur illis, necnon omne simile conseruatur à simili; Ideo sicut formam similem habuit illis, ita habuit appetitum propriũ naturalem, ut maneret in loco. in quo posset conseruari, quia unumquodq; conseruatur à simili. & locatum conseruatur à loco; ideo sortitur primum locum in concauo orbis lunæ; &, si infra apud nos fuerit; mouetur sursum ad proprium locum à natura sua, nisi impediatur. & ista natura principaliter dicitur de forma. Forma igitur ignis est illa, quæ facit ipsum mouere, & quiescere in suo loco. Ista forma est leuitas tertio cœli. Arist. & Auer. in sua paraphrasi, & Alexander; secutus est hanc sententiam. Quòd scilicèt grauitas, & leuitas sit forma elemẽtorum. & ista est mens uera peripateticorum. habet igitur leuitatem,

tem, uel tanquàm formam propriam, uel tanquã quid maxime essentiale, & formæ coniunctum. Habetis igitur causam efficientem huius elementi (qui est calor, effectus à motu primi mobilis, & lumine) et, quomodo sortitus sit suam formam, & sua accidentia, consequentia essentiam. Habetis etiam causas suorũ accidentium. &, cùm hæc iam de igne habueritis; uideamus de alijs elementis. Subsequitur, quòd habet eandem materiam (cùm sit eadem materia elementorum omnium.) Vndè alterantur, & mutantur inuicẽ. Sed, quia aer non potuit ita calefieri sicut ignis, quia calor non erat in summo, ex eo, quòd non erat materia ita propinqua motui, & lumini; Ideo habuit quidem caliditatem. Sed, quia in summo non fuit caliditas; nõ potuit absumere humorem, sed depurauit tantum materiam, & rarefecit, & fecit leuem. Ideo aer fuit calidus, & humidus, rarus, purus, & leuis. Sed, quia calor non fuit in summo, sicut in igne; propter maiorem distantiam à motu primi mobilis; & lumine; ex quo, neq; potuit absumere humorem, ideo neq; leuitatem, neq; raritatem, neq; puritatem; in primo loco habuit, sed in secundo. & quoniam concauum ignis; & infima pars ignis, remisit suas qualitates essentiales, & formam propriam ita, ut multùm communicet cum aere; Ideo aer ad sui conseruationẽ naturaliter habuit locum suum penès concauum ipsius ignis. Aquæ autem materia, quoniam multùm aberat à motu, & lumine; Ideo non potuit multùm calefieri, quare remansit frigida. Quia autem, & caliditas mo

dica fuit; neq; tanta, ut potuerit absumere humiditatem; neq; frigiditas fuit in summo; neq; tanta, ut potuerit constringere materiam, & exprimere humidum; Ideo remansit aqua frigida, & humida. Nam (quò ad eius frigiditatem attinet) nè credatis aquam esse frigidam in summo, sicut multi existimauerũt, non rectè intelligentes dictum illud philosophi. Aqua est primum frigidorum. nam, quòd non sit ita intelligendum; duobus modis potest demonstrari, ratione, & sensu. Ratione quidem; quoniam aqua in ordine elementorum non est id, quod longißimè abest à calore, sed hoc est terra. & ideo neq; potuit esse frigida in summo. Sed hoc esse (scilicèt frigidum in summo) est proprium terræ. nam quantò magis terra abest à calore, quàm cætera omnia elementa. Tantò etiã debuit esse frigidior cæteris omnibus elementis. Sensu etiam hoc probatur; quia, si aqua esset frigida in summo; nihil reperiretur frigidius ipsa aqua. Videmus enim grandines, glaciem, & gelu; esse longe frigidiora. non igitur ita est intelligendum aquam esse primum frigidorum; neqúe istud uoluit Aristoteles; sed hoc uoluit, quòd aqua sit primum frigidorũ. Quia, sicut alia elementa per unam ex quatuor qualitatibus sunt talia elementa, sicut aer per humiditatem, unde dicitur primum humidorum; Ita etiam aqua per frigiditatem est aqua. Nam, quò ad alteram suam qualitatem non est aqua, sed communicat cum aere, & est potius aer. Vnde uidemus, quòd, si ab aqua remoueatur frigiditas; fit aer, ut uidemus in aqua efferuescente in

te in lebete. Pars enim illa, quæ magis feruet, & propter maiorẽ caliditatem rarescit; transit in uaporem, et in aerem. Sed de hoc satis. Remansit ergo aqua frigida (sed non in summo) et humida. In frigiditate quidem minus frigida, quàm terra. In humiditate autem; magis humida, quàm aer. Quia; quantò magis diminuta fuit caliditas in aqua, quàm in aere; tanto magis abundauit humiditas, quia minus de ea potuit absumi. Quantò etiam magis defecit à caliditate; tantò etiam magis defecit & à leuitate, & à raritate, et à puritate. Ista enim accidentia sunt intensiora, uel remißiora secundùm gradum, et proportionem caloris. Fuit igitur aqua, & minùs leuis, & minùs rara, et minùs defecata; quàm aer; magis autem, quàm terra. &, quia concauum aeris, & ultima pars aeris; erat multùm similis in suis qualitatibus aquæ; ideo aqua sortita est suum locum post concauum æris, in quo posset cõseruari, ut in simili. Ambitur igitur à concauo aeris. Vltimum elementorum est terra. Quæ, quia longißimè aberat à calore, & à motu, & lumine; ideo remansit frigidißima omnium elementorum. &, quia frigiditas ista fuit in summo; ideo constipauit, & cõstrinxit materiam. & ita constrinxit; ut congelauerit omnẽ humiditatem. reddita igitur est frigida, & sicca. &, quoniã non adfuit calor, qui dilataret et rarefaceret; ideo reddita est grauis, densa, et fæculenta. Ex quo consequenter etiam ultimũ tenuit locum. Cùm enim sit maximæ grauitatis; non potuit alibi quiescere, quàm in centro.

LECTIO

LECTIO. IX.

IAM perfecimus de causa, materiali, formali, et efficiente; restant autem causæ finales. De quibus antequàm aliquid dicamus; oportet meliùs discutere duo; quæ non quantùm oportebat; explicauimus; et, cõtra quæ aliquis instare posset. Primum est; quia dixi ego humorem esse annexum, et concentratũ materiæ primæ. Alterum est; quia dixi aquam non esse in summo frigidã, neq; ita debere intelligi illud, aqua est primum frigidorum. Quantùm ad primum; dubitaret aliquis, quomodò posit humiditas esse annexa materiæ primæ, quia humiditas est accidens; accidens autem non potest esse, nisi in composito, existente in actu per formam; & non in eo, quod est purè in potentia. Sciẽdum igitur est; quòd accidens terminatum nõ potest esse in materia prima. at accidens interminatum non inconuenit, ut sit in materia prima. nam et priuatio, quæ est aliquid; est in materia prima, neq; est purum nihil. Sed dimittamus de priuatione; et dicamus; quòd, non solùm non inconuenit sed est necessarium; imaginari in materia quantitatem interminatam, ut scilicet posit inde prodire corpulentia. & pleriq;, philosophorum doctißimi, hoc dixerunt; quia non uidebant, quomodo à sola forma posset oriri corpulentia. Immo plurimi fuerunt; qui posuerunt in ea corpulentiam .i. formam corporeitatis. & non equidẽ sum primus, qui dicam hoc; sed dixit hoc Arist. et Auer. secũdo coll. cap. primo, scilicet quòd humidũ est proprium subiectum caloris in generatione omnium rerum. Siccum enim non

est subiectum in generatione; sed magis communicat cum qualitatibus actiuis. Secundo uidemus, quòd humidum est interminabile proprio termino, sed terminabile alieno termino; et est informæ quiddam, quod est proprium materiæ. Tertiò uidemus, quòd humidum est terminatiuum, idest continuatiuum. &, quicquid continuatur; per humidum continuatur. siccum enim, si continuat; ratione humidi continuat. et hoc etiam est proprium materiæ primæ. Quartò uidemus humidum esse destructiuum, et obtusiuum omnium operationum. siccum autem adiuuat omnes operationes. Vnde dixit Democritus (spiritus siccus; anima prudens) Ideo bene conuenit humidum ipsi materiæ; materia enim destruit operationes. hoc humidum est maximè receptiuum formarum omnium. siccum enim resistit receptioni ipsi; et quicquid recipit respectu humidi recipit. Ideo mulieres non multùm resistunt ad receptionem, et facile recipiunt; quia humidæ sunt. Sextò humidum est causa corruptionis, quarto meteor. sicca autem resistunt putredini; et, si uerè sicca sint; nunquàm putrescunt. Ideo uidemus humiditatem maximè attinere ad materiam; quia materia est causa omnis corruptionis. & propter hoc fabulati sunt poetæ antiqui ex terra ualdè humida in primordijs generationis ipsius generatum fuisse pythonem serpentem, qui deuastabat omnia sata; sed fuisse interemptum ab Apollinis sagittis. Indicat enim hæc fabula mystica propter humiditatem maximam esse ortam putredinem, quæ deuastabat, et corrumpebat omnia; quæ potuit

tuit

ſtea fuit ſublata radijs ſolis. Et ita uidetis; non fuiſſe abſonum, quòd humidum interminatum ponatur coæternum cum materia. Bene tamen uerum eſt; quòd humiditas determinata eſt rei compoſitæ tantùm, & conſequitur compoſitionem. & hæc quantùm ad primum. Quantùm ad ſecundùm, quòd, aqua non ſit frigida in ſummo, ſicut plurimi malè intelligentes Ariſt. dixerunt; oſtendam primò rationibus, deinde experimento, & authoritatibus. Video enim, iſtud adeò eſſe infixum mentibus multorum; ut non poßit facilè eradicari. Prima ratio eſt hæc. Quanto aliquid magis diſtat à calore, & cauſis caloris; illud tanto magis eſt frigidum. Propterea dicebatur; ignem omnium eſſe maximè calidum; quia maximè eſt propinquus, calori, motui, & lumini. Terra autem contra maxime omnium diſtat à calore, & cauſis caloris; ergo terra omnium eſt frigidißima. non ergo aqua eſt frigida in ſummo, ſed terra. Alia ratio eſt hæc. Sicut grauitas, & leuitas ſunt quædam formæ, quæ ſequuntur ex caliditate; Ita pro genere caloris ſequitur maior, uel minor intēſio harum formarum. & quanto maior eſt caliditas, tanto maior eſt leuitas; ideo ignis eſt leuior aere, quia etiam calidior eſt. Cōtra; aer grauior quidē igne; leuior autem aqua; quia calor eſt maior, quàm aquæ. Ideo pariter terra grauior eſt, quia frigidior. Cùm ſit igitur terra grauior quàm aqua; ideo apparet ipſam eſſe frigidiorem etiam, quàm ſit aqua. Tertia ratio eſt ſumpta à denſitate. Quāto enim aliquid eſt magis denſatum; tanto eſt magis frigidū; quia frigiditas eſt cauſa

densitatis. At terra est maximè omnium densa; ergo, &c. dixit hoc etiam Alexander primo quæstionum, quæstione decimaseptima. Sed præter rationes sunt etiam experimenta manifestißima, rationibus fundata. Quia uidemus, quòd omnia mista, quæ habent prædominium terræ; sunt lõgè frigidißima; quàm, quæ habent prædominium aquæ. accipiatis enim aquã frigidißimam, etiam in maxima quantitate; & exhibeatis pro potu ægro homini, ut laboranti febre ardente. Non enim solùm non interficiet hominem; sed sanabit. At si quis det non magnam quantitatem, sed drachmam opij, uel mandragoræ; tunc interficiet etiam ualidißimum hominem. et hoc est propter prædominium terræ. Neq; est dicendum, quòd medicamenta ista faciant hoc ratione occultæ formæ, quia Gal. non admittit hoc, sed uult fieri ab istis uenenis ratione frigiditatis. & addit Gal. unum; dicens. uenena ista ideo interficere; quia frigiditas ipsorum adeò est intensa, ut non poßit uinci à calore, sed uincat calorem. Immo dicit; quòd, si uenenum uincatur à calore; non ampliùs erit uenenum. Prætereà uidemus, gelu, & niuem, esse frigidiora, quàm aquam. Sed dicet quis; quòd quando in niue, & gelu, est frigiditas ita intensa; istud est, quia aqua condensata est; & ideo qualitas aquæ condensata fit magis frigida, quia quæq; qualitas dẽsata, et unita, fit ualidior. sicut etiam est maior caliditas ignis in ferro, quàm in palea. & ego hoc concederem, quia neq́ue ego propter aliud dico esse maiorem frigiditatem in terra, quàm in aqua; nisi, quia frigiditas est magis

gis

gis condenſata. Si igitur gelu propterea ſit frigidum, quia eſt condenſatum: ſic etiam terra erit frigidiſsima, quia materia eſt condenſata. Ideo argumẽtum retorquetur. relinquitur igitur; quòd terra ſit frigidiſsima omnium elementorũ. Prætereà; Galenus dicit, aquam fontanam non eſſe ualde frigidam; ideo conſulit; ut, quando uolumus exhibere aquam multùm frigidam; extrinſeco aliquo refrigeremus magis ipſam. Poteſt igitur dictum illud (aqua eſt primum frigidorum) non eſſe ita intelligendum, ut aqua ſit frigida in ſummo. Quo modò autem intelligi debeat; iam oſtendam; ſupponendo unum, quòd humiditas ſit qualitas quædã interminata, coniuncta materiæ; & ſit iſta qualitas maxime omnium materialis, ut ſuperiùs oſtendimus. Dico igitur (hoc ſuppoſito) quòd, cùm iſta maſſa informis incepit excitari, & calefieri à calore; ſequutum eſt, ut pars materiæ, quæ magis propinqua erat calori; facta fuerit rarior, & leuior, & ſubtilior; quàm omnis alia pars materiæ. hoc autem à calore factum eſt; quia prorſus omnem humorem abſumpſit; Ideo ignis conſtitutus eſt propter calorem; non quòd ignis ſit calidiſsimus omnium (licèt & hoc ſequatur) ſed propter calidum, abſumens omnem humiditatẽ, habuit ſuam formam, et ſuum characteriſmum. Sequitur poſtea aer; Qui quidem, quoniam longiùs abfuit à calore, quàm ignis; ideo non tantùm potuit rarefieri, et attenuari, ut omnis humiditas euaporauerit. Quare, cùm non potuerit humiditas abſumi; cõſtitutus eſt aer per ipſum humidum; nam per calidum non potuerat con-

ſtitui,

stitui, nisi ignis. Si enim calidum ita fuisset intensum, ut absumere potuisset omne humidum; iam non aer, sed ignis; factus fuisset. Postquàm igitur per calidum non potuit constitui, nisi ignis; relinquit, ut per humidum constitutus fuerit aer. Et hac ratione dictum est, aerem esse primum humidorum; non, quòd sit aer humidus in summo (Est enim aqua longè humidior, quàm aer) sed, quia aer habet suum characterismum, ut sit aer per humiditatem, et primum est omnium, quæ per humiditatem constituta sunt. Tertio loco fuit materia aquæ. Hæc, cùm adhuc magis abesset à calore, et à caussis caloris, quàm aer; minùs etiam potuit rarefieri, & attenuari. Modò humiditas ipsa interminata materiæ fuit condensata à frigido; & ita per frigidum constituta fuit aqua; quia per calidum non poterat constitui, nisi ignis; per humidum autem, nisi aer. Cùm igitur aqua per frigidum facta fuerit aqua, & à frigido suũ acceperit characterismum; hoc est, ut sit aqua; hac igitur ratione dictum est, Aquam esse primũ frigidorum; non, quòd sit frigida in summo, & frigidior quàm terra. Vltimo loco fuit materia terræ; quæ, quia longißimè omnium aberat à calore, & à caussis caloris; propterea minimè omnium potuit rarefieri, & attenuari; cùm attenuatio, & rarefactio; fiat à calido, & maximè omnium remansit frigidißima. Et adeò fuit intẽsa frigiditas; ut prorsus condensauerit omnem humiditatem, & ita constrinxerit; ut reddita sit siccißima, & primum siccorum; nõ, quòd sit sicca in summo, quia ignis longe siccior est; in quo humiditas non fuit con-

gelata, sed absumpta per siccitatem. Igitur terra constituta est terra; quia, cùm propter maximam frigiditatem tota humiditas fuerit congelata; reddita est siccißima. Ignis autem, quoniam est formalißimus omnium; formalitas autem est propter calorem; ideo conuenit, ut ignis, non solùm sit constitutus propter calorem, sed sit etiam calidißimus omnium. Et hæc sufficiant ad illa duo, cõtra quæ aliquis dubitare potuisset.

LECTIO. X.

Restat, ut de causis mistionum agamus. Nam hoc fuit causa finalis generationis elementorum; fuerunt enim generatà propter generationem corporum mistorum. Neq; enim est mirũ, quòd elementa sint propter mista; quia mista sunt nobiliora corporibus simplicibus. Et sunt nobiliora tripliciter; tùm propter operationes, tùm propter formam, tùm propter materiam. Ratione quidem operationum; quia operationes elementorum sunt operationes simplices tantùm, sicut calefacere, frigefacere, &c. operationes autem mistorum habent præter has multas alias nobiliores, ut in metallis; & nobiliores adhuc in animalibus; & adhuc nobiliores in homine, in quo sunt etiam operationes diuinæ. Ratione autem formæ; quia formæ elementorum sunt in excessu, & inæqualiter. At in mistis formæ habent maximam æqualitatem per formas refractas, quæ accedũt ad æqualitatem cœlestem. Ratione uerò materiæ; quia materia mistorum est materia ornata priùs alijs formis. Materia autem elementorum

torum est materia informis, & prorsus rudis. Materiæ autem nobilitas est propter formam. & eò nobilior est omnis materia; quò nobiliori forma fuerit ornata. Causa igitur finalis, propter quam elemēta fuerunt generata; est, ut non deesset materia pro generatione mistorum. Nam ex materia prima nihil aliud poterat generari præter corpora ipsa simplicia; pro diuersitate enim proportionis caloris generabatur, modò ignis, modò aer, modò aqua, modò terra. At ex horum mistione diuersa; diuersæ generātur mistorum formæ, ac propè infinitæ, & uarijßimæ; iuxta uarietatem propè infinitam mistionum. Quoniam autem finis supponit, & dat nobis intelligere; efficientem causam. (Quemadmodùm enim agens agit propter aliquem finem, ita omnis finis ab aliquo efficiente emanat.) Ideo oritur hic maxima quæstio, quæ nam fuit causa efficiens rerum omnium, quæ in hoc orbe sublunari per mistionem generantur. In qua quidem generatione aliter respondent Theologi, aliter Philosophi, aliter Medici. Ego breuißime de hac quæstione aliqua dicam, sed quæcunq; dicam; dicam, ut peripateticus, & ut medicus. Nam quando Theologicè de ea loqui uoluero; totum fortè oppositum dicam. Nihil autem existimo deterius in philosophia posse contingere; quàm cū ea Theologiam commiscere. Hinc est, quòd nullum unquàm uidi rectè philosophatum; qui Theologiam cum Philosophia uoluerit permiscere. Hinc est quòd Auicenna in infinitos penè errores incidit. Hinc est etiam; quòd omnes, Scotistæ, & Tho-

mistæ; dum omnia permiscent; perturbant omnia, sæpissime à uera peripateticorum uia aberrantes. In hac igitur quæstione duæ fuerunt opiniones apud Philosophos. Prima fuit omnium Arabum; præter Auerroem, qui solus cũ Græcis sensit; & , qui unus semper in ueritate præponderat; omnibus alijs Arabibus simul collectis. Opinio igitur Arabum fuit; quòd causa efficiens omnium mistorum sit idea, istorum omnium mistorum insidens in intelligentia; qua quidem idea mouetur intelligentia ad generationem specierũ mistorum, & consequenter singulorum indiuiduorum; non aliter, quàm artifex moueatur ad operandum propter ideam rei efficiendæ, in mente habitam. & ita uolunt intelligentias intendere generationem mistorum, non secus, quàm artifex intendat super re artificiata efficiẽda. Hinc ideæ in uniuersali acceptæ, uoluit Auic. etiam nomen ponere: & eam appellauit Colcodeam. Græci autem omnes unà cum Auerroe inter Arabes. (Quorum melior est sententia, & uerè peripatetica) uoluerunt quidem & ipsi mista ab intelligentijs generari; sed non ita sicut artificiata fiunt ab artifice (quòd. s. intelligentia primò intendat efficere mista, sicut intendit artifex artificiatum producere) sed uoluerunt ista propter influxus cœlestes ab intelligentijs generari; et propter aspectus, ac propter accessum planetarũ in Zodiaco; sicut propter recessum corrumpuntur. (Id, quod & Aristo. in libris de generatione, & corruptione uidetur attestari) ac propter diuersitatem aspectuum, & accessuum,

ſuum, & influxuum; fieri diuerſarum, & uariarum ſpecierum; generationem; Et propterea in Zodiaco eſſe planetas diuerſos, & ſecundùm longitudinem, et ſecundùm latitudinem. Sed hoc non ideo contingere dicunt, quòd intelligentiæ hoc intendant, ſicut intendit artifex rei artificiatæ productionem; ſed hoc per accidens, et ſecundariò cõuenire. Intelligentias enim moueri; ut per motum aſsimilentur primæ intelligentiæ, quàm maximè poſſunt. hoc enim principaliter intendi ab iſtis intelligentijs; licèt ex ipſarum motu, & oppoſitione; ſequatur poſtea generatio miſtorum. Tales enim operationes ſunt; ſicut ſunt operationes bonorum, & magnorum uirorum; ex quibus plura ſæpè bona conſequuntur, licèt ipſi aliud intendant.

Talis eſt etiam operatio intelligentiarum (dicunt peripatetici) quòd prima intelligentia, propter ſui nobilitatem intelligendo ſeipſam, mouet nobiliſsimum, & primum orbem; ex quo motu ſequitur uiuificatio omnium inferiorum; non, quòd intelligentia iſtud intelligat. Poſtea inferiores omnes intelligentiæ mouentur imitando primam ſuam intelligentiam, à qua dependent; ut illi, quatenus poſſunt; aſsimilentur; & ita ultimam ſui perfectionem acquirunt. ex quarum motu adhuc magis particulariter in iſtis inferioribus efficitur per influxus ipſarum generatio. & ita per ſeriem omnes intelligentiæ, dum mouentur, ut imitentur primam; per influxus ipſarum fiunt generationes, & miſtiones; donec ad ultimam tandem deueniatur, quæ magis particulariter omnibus influit. opor=

tet autẽ ſupponere quòd in materia ſint ſemina quædam generationis, & uirtus quædam formatiua. Dum autem influunt corpora illa cœleſtia, ſuam uirtutem, & ſuum calorem; excitatur ab iſto calore prolifico, & motus intelligentiarum; & calor ſeminalis uiuificatur, uel uirtus illa formatiua in materia exiſtens in potentia tanquam ſemen. & ita habetis, quo modò intelligentiæ ſint cauſa miſtionum, & ſecundo de Genera. animal. cap. 3. habet hæc Ariſt. non, quòd calor cœleſtis iſtud intendat (generationem ſcilicet miſtorum) ſed, quia excitat ſolùm uirtutem formatiuam, & calorem exiſtentem in materia in potentia; qua excitata, educitur forma ex materia. Et iſta eſt uera opinio Ariſt. & peripatetica. Et, ſi uolumus eſſe peripatetici; iſta opinio tenenda eſt; quia ad hanc nulla incommoda ſequuntur. Quòd non poteſt dici de prima. Nam prima; primò non eſt rationalis; deinde non eſt neceſſaria; deinde non eſt digna, ut de intelligentijs ipſis credatur. Quòd autem non ſit rationalis, probatur. Quia, ſi intendit intelligentia, ſicut Artifex, & imprimit ſicut Artifex; neceſſe eſt, ipſam cognoſcere ſuam operationem. hoc autem non poteſt; niſi cognoſcat ſubiectum, in quod agit. at hoc ſubiectum indiuiduum eſt; ergo intelligentia cognoſcit indiuidua, & particularia; quod eſt alienum à uia Ar. Præterea eſt ſuperflua, & non neceßaria; quoniam abſq; eo, quòd fingamus intelligentias intendere generationes; æquè bene, immo meliùs; ſequitur generatio miſtorum, ponendo ſemina, & diſpoſitiones,

& uirtutem

& uirtutem formatiuam in materia; quæ de potentia ad actum deducitur per motum intelligentiarum. Tertiò non est honestum fingere hoc de intelligentijs illis; quæ sunt occupatæ circa diuinas operationes, non circa uiles istas operationes; ut dicamus, quòd generent quandoq; etiam pediculos. Hoc pacto enim facimus uiles ipsas intelligentias. Istud satis de causis efficientibus, utrùm Agant à proposito, uel non. Accedamus modò ad alia. Quæsiuimus principali intentione, quæ essent causæ mistionum, & temperaturarum nostri corporis. Sumus enim medici; & ideo cognoscendæ sunt causæ omnes temperaturarum. Quod cognoscitur; cognoscendo causas mistionis. Quæ igitur sunt causæ mistionis? Istud quidem est quærere, quomodò, & cur; corpora simplicia deueniant ad mistionem. & hoc supposito; apparet causa materialis. Videtis enim causam materialem mistorum esse corpora simplicia. & de hoc non est dubium ullum. sed quærendum est modò; quid sit illud, quod deducit materiam ad mistionem. & primò quærenda est una causa generalis in omnibus efficiens; postea causa particularis in omnibus speciebus. Debetis ergo primò supponere; corpora omnia inferiora, regi, & gubernari; connexu, & influxu superiorum corporum. Hoc habito; debetis scire; ex corporibus cœlestibus illud magis influere, quod magis potest influere. Influxus autem primi mobilis est maximus omnium propter maximum, & eccellentißimum motũ; sed est nobis obscurus; quia non fit, nisi per multa

media, uidelicet per alias sphæras inferiores. Istarum autem sphærarum septem planetarum erraticorum influxus est deprehensus manifestißimus. Primò autem ex istis habemus duo luminaria magna, Solem, & Lunam, ex quibus appellauit Galenus, Solem Regẽ, Lunam Reginam. & primò ex Sole uidemus calorem prolificum, & uiuificum; non adurentem, nisi in aliquibus locis propter malũ situm: & propter sui ipsius accessum; & recessum; in Zodiaco; augetur, & minuitur in inferioribus istis calor. Calor autem (ut diximus) est causa efficiens, & etiam sol fons caloris. Est modò Luna; quæ uidetur esse Domina humoris, sicut Sol est Dominus caloris. et diximus quòd humor est materia sicut calor efficiens; Ideo meritò Sol dicitur Rex tanquam mas, Luna Regina tãquàm fœmina, Nam fœmina est sicut materia. Ideo Luna super suum accessum, et recessum; auget, & diminuit humidum, et aquam maris, & fluminum, et humores etiam in animalibus. Habemus igitur duo ista luminaria; alterum, quod dominatur calori et causæ efficienti; alterum, quod materiæ. Ideo Poetæ attribuerunt omnia soli. & appellatur etiam Iuppiter ab ipsis, Luna autẽ Iuno. & ideo præcipuæ causæ istorum mistorum sunt, Sol, & Luna. Mouetur enim humor, qui est materia à Luna; & per influxũ prolificum Solis uiuificatur. & hæ sunt causæ uniuersales. Sed non sunt frustra alij quinq; Planetæ erratici; fiunt enim secundùm uarios aspectus ipsorum, et accessus, & recessus; uariæ mutationes aeris. A'

Saturno

Saturno refrigeratur aer, et exiccatur dominante ipso. et contingit hæc mutatio, non solùm in aere; sed in satis, in metallis, in plantis, in brutis, atq; etiam in homine. Vnde minuuntur, spiritus, et calor naturalis in nostris corporibus (in metallicis præsertim) et nascuntur, doli, insidiæ, suspiciones.

Vbi autem Iuppiter habet Dominium suum et aspectum (quia enim Iuppiter est benignus, placidus, & Rex caloris placidi; ideo aer est tranquillus) omnia sata rident, mores hominum fiunt, mites, boni, et benigni. Mars autem, ubi dominatur, alteratur aer ad calidum et humidum, non ad calidum prolificum, sed ad calidum furens, et igneum. Vnde fiunt cometæ, aduruntur sata, fiunt homines iracundi, et prompti ad lites, et furiosi; unde sequuntur bella, et cædes. Succedit Venus. Quæ, cùm dominatur; plurimi flatus, et spiritus generantur in aere. dicitur enim Domina humidi flatuosi. (Vndè optimè dicta est nata ex spuma maris à Poetis)quod quidem humidum flatuosum facit maximè ad prolem, et ad generationē. Ideo Venus à Poetis generationi præesse dicta est; et appellata est etiam zephyrus, quasi ζωόφορος, id est ferens uitam. Ventus enim ille, quia humidus est; maximè facit ad generationem. Fuit autem hoc etiā approbatum in libro illo de natura aeris, qui inter Hippocraticos libros habetur; siue fuerit Hipp. author illius libri, siue quiuis alius. Nam quisquis fuerit; fuit certe uir doctißimus. Succedit postea Mercurius; qui facit instabilitatem maximam, et in aere, et in satis,

et in animalibus. Et ita uidetis, quòd Sol, et Luna; sunt principes causæ. Vnde, Rex, et Regina; dicti sunt à Galeno tertio de diebus creticis. Alij autẽ planetæ sunt coadiutoria, modò impedientia, modò adiuuantia. et hæc de causa uniuersali efficiente. Sed, quæ est causa mistorum particularium? Sunt tres. Primò est influxus uarius stellarum omnium. et non est mirum, siquidem tanta uarietas sit in speciebus, et indiuiduis mistorum; primò enim est (ut diximus) uarietas maxima influxuum omnium stellarum. Secundò sunt infinita semina in materia. et tertiò est infinitus situs influxuum. Influxus sunt uarij. Primò propter oppositionem motus, quia primum mobile trahit ad unam partem; aliæ autem sphæræ ad oppositam partem trahuntur. deinde propter diuersitatem motuum inter se uelocitate, et tarditate. Ex hoc enim necesse est fieri maximam uarietatem formarum; dũ Luna per mensem unũ, uel circa, perficit suum cursum; Sol aũt per duodecim menses; & alij planetæ aliter. Præterea uarius est etiam secundum latitudinem. modò enim motu recto, modò motu obliquo, modò retrogrado; mouentur. & ita apparet; ex hac triplici causa uarietatis influxuum haud quaquàm mirum esse, siquidem ex parte cœli generentur tot species, et tàm uariæ in mistis. Sed hoc non sufficit; nec enim potest agere agens, nisi in materiam bene dispositam; ideo requirũtur etiam semina in materia. Quæ, quia diuersa, & uariæ sunt; ideo fiunt uariæ mistorum species, & formæ. Tertiò requiritur

postea

postea situs aspectuum. Qui, cùm sit diuersissimus; & ipse in causa est diuersitatis formarũ in mistis. Quod ostendit Poeta in suis Georgicis; asserens, in alijs locis generari bonos equos, in alijs bonas uites, in alijs bonos homines, in alijs contrà omnia mala. Semina uerò quantùm ualeãt ad generationem; apparet manifeste. Quia semina calorem habent; & uirtutem formatiuam, existentem in potentia; quæ postea deducuntur ad actum. & ita ex tribus, alterum adiuuat alterum, uel impedit; quare necessaria sunt tria simul ad generationem. Et ita uidemus sata sæpè, in bono loco spargi, & bona etiam semina; sed tamen malè prouenire uel propter aspectum, & situs astrorum, uel propter influxus. Et ita omnia tria requiruntur. Et requiruntur semina, uel aliquid proportionale semini; & hoc dico propter ea, quæ generantur ex putredine. In luto enim licèt non sit semen; est tamen aliquid proportionale semini, ex quo generantur uermes, & huiusmodi. Requiritur postea locus propter situs astrorum. Requiritur tertiò influxus ipsorum planetarum, et stellarũ. Et hæc, non solùm ab astrologis, & à philosophis; probantur; sed etiã à medicis. Nã, quòd cõferant ad generationẽ influxus; testatur Hip. etiam tertio Aphor. in eo Aphor. (Si hyems fuerit Austrina, & pluuiosa, &c.) Infert enim (mulieres quacunque causa abortiuntur. &, si pariunt; faciunt partus imbecilles.) Quantùm conferat locus; uideatis in quinta particula Aph. ubi de dispositione uteri dicit. Quãtùm cõferat semen; declarat in tertia particula Aph.

Et isto

Et isto modo fit quidam concentus cœlestium, et corruptibilium; neq; tamen æterna fiunt corruptibilia, neq; corruptibilia fiunt æterna; propter mirabilissimum ordinem, & connexum.

LECTIO. XI.

Terra est locus simplex *Auic. in superioribus cœpit tractare de elemẽtis. & ita tractauit istum tractatum; quæmadmodùm promiserat. tradit enim solùm, quid sint elementa; & quædam consequentia ad ipsa. Cæteras autem quæstiones omittit; quia dixit pertinere illas ad Physicum. Nos autem diximus opinionem nostram circa hoc; & ostendimus Auic. non rectè sentire. Auicen. autem sibi constans exequitur, ut proposuit. Et in primis definiuit elementum in communi (ut uidistis) et inuenit genus, quod est corpus simplex. & cùm hoc inuenisset; aggreditur definitiones singulorum elementorum, et in singulis definitionibus proponit ipsam definitionem. Postea assignat causam, propter quid differẽtiæ formalis. Tertiò ponit ea, quæ consequuntur ad substantiam elementi. Incipit igitur à terra, & inquit.* Terra est corpus simplex, cuius locus naturalis in medio totius existit, in quo naturaliter manet; qui, &c. *Dat modò differentiam distinguentem. Quæ, adiuncta suo generi; facit, ut hæc definitio non possit competere alij corpori simplici, sed terræ solummodò. locus enim in medio totius soli terræ competit. & ita hæc differentia distinguit terram ab alijs elementis. & bene dicit (naturaliter)*

turaliter) quia et alia elementa possunt esse circa cētrum; sed uiolenter, non naturaliter. Quare, si libera dimittãtur; tendunt ad suum locum naturalem. In medio autem intelligite in centro. orbis enim est circularis, et rotundæ figuræ; medium autem circuli est centrum. & hoc sit dictū pro iunioribus. Et ad quem, cùm ab ipso separata fuerit; mouentur. *Quod enim* facit, vt terra quiescat in medio totius; illud ipsum facit etiam; vt, si ab isto medio separata fuerit; ad ipsum moueatur. Et hæc quidem eius naturalis grauitas existit. *Hactenus satisfecit definitioni; modò aßignat causam formalis differentiæ. Nam, quòd terra quiescat in centro, & moueatur naturaliter ad centrum; est hoc à sua natura. Natura autem terræ potißimùm intelligitur de forma; forma autem terræ est grauitas. & ita sequitur, quòd terra quiescat in medio totius naturaliter, et ad ipsum naturaliter moueatur· propter grauitatem, quæ est forma terræ.* Et natura eius frigida est, & sicca. *Dixit superiùs, naturam terræ esse grauitatem. Hic etiam dicit, naturam terræ esse frigidam, et siccam. Videtur igitur, quòd terra habeat duas naturas. Quod est absurdum; cùm unumquodq;, quod est; sit per unicam formam. Aduertatis igitur, quòd natura capitur dupliciter potißimùm. Primò pro materia, & forma substantiali rei; quæ apud* Hippoc. *&* Gale. *est tēperatura. In quo sensu cepit* Hip. *secundo Aph.* 34. *& etiam in toto libro suo de natura humana. Ibi enim nihil aliud quærit* Hipp. *nisi formam substantia-*

lem

lem hominis, qua homo est homo. Alio modo capitur Natura pro facultatibus ipsis, quæ sequuntur temperaturam; et naturam, primo modo dictam. In quo sensu accepit sæpissimè Galen. & inter alia loca primo secundi de causis sympt. & in quo sensu dicimus naturam uentriculi esse, ut concoquat. Auicen. igitur, quando dicit, grauitatem esse naturam terræ, intelligit naturam pro forma substantiali. Hic autem quando dicit naturam terræ esse frigidam, & siccam; intelligit per naturam facultates, quæ sequuntur formam substantialem. Et ita nulla est difficultas. Est autem frigida terra necessariò; quia necessarium fuit terram fuisse siccam siccitate, corpulenta, & crassa; ut postea uidebitis. Cùm igitur fuerit hoc necessarium; non potuit esse calida; quia siccitas corpulenta non potest stare cum calore; calor enim rare facit, & attenuat materiam. fuit igitur necessaria frigiditas. & non omnis frigiditas; sed ea, quæ posset incrassare, & condensare humidum. & opportuit esse frigiditatem in summo; quia erat necessarium terram esse maximè condensatam, et crassefactam. At hic effectus maximus non poterat esse, nisi à maxima causa; idest à maximo incrassante, & à maximo condensante. Et ita uidetis quomodò omnia consonant nostris fundamentis. Sequitur autem ex hoc; quia frigiditas est qualitas, quæ facit grauitatem, & condensat, & trahit ad centrum; sicut caliditas facit leuitatem, quia rarefacit, & retrahit à centro. Sequitur igitur; quòd quanto aliquid erit calidius; tantò leuius erit. & quã-
tò

tò frigidius; tantò grauius. et ita ex summa frigiditate terræ sequitur maxima eius grauitas; & densitas; & craßitudo; & siccitas, crassa, & corpulenta; quæ quidem siccitas maximè competit ei. & ideo Arist. quem, ut Deum, admiror in natura; dicit in quarto meteor. siccitatem esse propriã terræ. Hic modò primò enumerabimus iuuamenta terræ, quæ enumerat Auicen. Postea dicemus quoddam iuuamentum maximũ, quod ipse Auicen. omisit. Sed priùs uideamus unum, quod interponit Auic. et est illud; Quod, si demissa fuerit, sicut ei requiritur, esse, frigidam, & siccam. Sed, quomodò hoc probatur nõ syllogismo, aut demonstratione; sed sensu: hoc enim est docti uiri. & ridebat Galen. eos, qui in rebus sensatis demonstratione uti uolebãt. Accedamus modò ad iuuamenta terræ, Auicen. ponit tria iuuamenta terræ; quæ omnia à siccitate proueniunt. Primum iuuamentum est ad retentionem, Secundum ad fixionem, Tertium ad conseruationem figurarũ. Debetis enim scire; quòd figuræ habent quinq; gradus penès impreßiones suas. figuræ enim, & impreßiones; primò recipiuntur, secundò imprimũtur, tertiò retinentur, quartò figurantur, quintò, conseruantur. Ex his autem quinq; ; tres ultimi gradus sunt proprij terræ. & semper in quacunq; re fuerint; sunt in illa merito terræ. Receptio enim, & impreßio; non sunt merito siccitatis, sed humiditatis. Receptio est propria aeris; sed non in aere fit impreßio. Vnde in aere fit receptio imaginum tantùm propter maximam humiditatem raram nimis. In

aqua autem, quoniam humiditas est crassa, & corpulenta; fit impreßio in superficie. Sed non retinentur postea, nec figurantur, nec conseruantur; quia ad retentionem necessaria est siccitas. Quia ad retẽtionem necessaria est permanentia; quæ non potest esse, nisi per siccum continens partes. Dicit igitur Auicen.
Quòd primum iuuamentum terræ est ad retentionem, secundum autem ad fixionem,
quia non, ubicunq; fit retentio, ibi est fixio. nam in butyro fit quidem retentio; sed non fixio. Quia materia licèt sit crassa, (quod facit ad retentionem) nõ est tamen solida. Vbi igitur est modicum terræ; ibi fit quidem retentio, sed non fixio. At, ubi multum de terra; non tãtùm fit retentio, sed etiam fixio. Tertium autem iuuamentum, & ultimus gradus siccitatis; est conseruatio. Quod non potest esse; nisi, ubi plurimum est de terra. Conseruare autem; est defendere rem, retentam, & fixam; ab iniurijs extrinsecis. Quod non potest fieri, nisi in re multùm terrea, & solida. Nam in plumbo quidem fit retẽtio imaginum, et fixio; sed non conseruatio. At in ferro, non solùm retentio, & fixio; sed etiam conseruatio. Auic. igitur tres ultimos gradus numerauit inter adiumenta terræ. Duos autẽ primos, receptionem, scilicèt, & impreßionem; non numerauit; quia non sunt terræ, nec meritò siccitatis, sed humiditatis. & hæc de terræ iuuamentis ab Auic. enumeratis dicta sint. Nunc ad aliud ueniamus; quod quidem maximum esse diximus, & omissum fuisse ab Auic. Atq; illud quidem est; quòd terra ipsa à natura
constituta

constituta est; tanquàm subiectum, in quod iacularentur omnes influxiones cœlestes, & infigerentur omnes impreßiones cœlestes; ex quo opportuit etiam ipsam siccam fuisse, ut possent impreßiones in ea optimè retineri, & figi, & conseruari. Propter quam causam etiam posita est, ut centrum in medio totius. Est enim unum, quod omisit Auic. quod tamen sequitur ex dictis. Quoniam enim natura uolebat terrã esse subiectum omnium impreßionum cœlestium, et formarum; ideo uoluit terram locum esse, & centrum orbis; ut omnes influxiones cœlestes (undecunq; ueniãt,) æqualiter in terram imprimerentur. Cùm centrum æqualiter distet undiq; à sua circumferentia; & omnes lineæ à circũferentia ductæ æqualiter super centrum cadant. & hæc satis de iuuamentis. Quæritur hic unum, quia uidetur Auic. omisisse proprietatem quãdam terræ, (quam non hic tantùm omisit; sed in omnibus elementis) & hæc est. Figura ipsa. Quare enim; cùm terra sit res terminata, non meminit Auic. de figura terminãte ipsam? Respondemus ad hoc, quòd elementa nullam habent propriam naturalem figuram, ut bene etiam dixit Ar. 3. cœli. Quia, si haberent propriam formam naturalem; corrumperentur, ubi amitterent hanc. Sed præter rationem Ar. est, et alia (quam, nec Ar. dixit, nec ab alio quopiam aßignatam esse opinor) quod unicuiq; corpori similari competit omnis figura; & ideo nulla est figura propria. Nec hoc solùm competit quatuor elementis; sed omnibus similaribus. Atq; ideo competit elementis; quia simila-

ria

ria sunt. & ratio, cur similaria nullam habeant figuram propriam; est quoniam non fuit necessarium, ut figura illis adesset; quoniam figura est à natura constituta propter operationes. Brachium enim talem figuram ideo habuit; quia merito talis figuræ brachium suas exercet operationes. Ideo per talem figurã brachium est brachium; & amissa tali figura, non est amplius brachium. Id, quod manifestißimè apparet in his, quæ fiunt ab arte. Securis enim ideo est securis; quia talem habet figuram. Qua quidem figura amissa; securis non est amplius securis; sed ferrum, & materia solùm. & ratio est; quoniam à tali figura emanat operatio securis, quæ est secare. Necessaria est igitur figura in compositis; at in similaribus non est necessaria. Quia usus similarium non est operatio aliqua; sed hoc tantùm, ut sint materia aliorum. Materiæ autem, non solùm non confert forma; sed est impedimento potiùs. Quare & Ar. posuit materiam primam, (quæ est materia omnium rerum mobilium,) informem, & sine ulla figura. Similaria igitur, cùm sint materia partium organicarum; iure non debuerunt habuisse figuram ullam. Ideo Anaxagoras uoluit materiam omnium rerum esse ipsa similaria; quia similaria apta sunt, ut sint materia rerum, quæ figura terminantur. Sed, licèt elementa non habeant propriam formam; tamen necesse est ipsarum locum esse circularem, & sphæricæ figuræ, (ut dicit Ar. 2. cœli, 30. & 31. & 32.) propter æqualitatem omnium partium maximam. Quoniam, cùm sit æquale prorsus elementum; non

nõ habuit, quo modò efficerentur anguli. Anguli enim fiunt propter inæqualitatem materiæ, prouenientem à siccitate; non bene admista humiditati. At, si non sit angulus ullus; necesse est figuram semper esse sphæricam. Cùm igitur elementa habeãt omnes partes æqualißimas; quia tota ipsorum materia est temperatißima pro ratione ipsorum meritò fuerunt sphericæ figuræ. Et hæc est prima ratio, quare terra habuit figuram sphæricam. Secunda ratio est, ut omnes partes æqualiter motui subijcerentur. Tertia ratio est, nè detur uacuum. Quia posito, quod orbis lunaris sit sphæricæ figuræ; nisi ignis, qui immediatè consequitur sub concauo lunæ; esset sphericæ figuræ, sed angulos haberet; daretur necessariò uacuum. Quia impoßibile est; intra figuram circularẽ collocare figuram angularem, quæ totum spatium contentum intra circulum occupet. & ratio est; quoniam, necesse est circulum magis à lateribus figuræ angularis distare, quàm ab angulis. Propter hanc igitur rationem; &, nè detur uacuũ; necesse fuit elementa esse sphæricæ figuræ. Nã, quod de igne probatum est; idem de omnibus alijs probatum est etiam. Nam, si ignis fuerit sphæricæ figuræ; necessariò etiam aer, sub concauo ignis locatus, sphæricæ erit figuræ, propter eandem rationem. Quòd, si aer; etiam aqua; quòd si aqua; etiam terra. Patet igitur his tribus de causis terram esse rotundam. Sed contrà diceret aliquis. Nos uidemus in terra alicubi multã planiciem esse; alibi autem adesse montes altißimos. Quo modò igitur erit terra sphæricæ figuræ? Quantùm

ad planiciem; facillimum est respondere. Istæ enim sunt nugæ. Quia istud, quod nobis planicies uidetur; non est planicies; si consideretur, non per se seorsum, sed coniunctim cum tota terra. Sic enim non planicies; sed terræ conuexum esse constabit. Quantùm ad montes; &, si alij aliter respondeant; hæc tamen mihi uidetur esse melior responsio; quòd montes non sunt pars elementi terræ. i. pars corporis simplicis; sed sunt quoddam compositum, et aggregatum ex multis. habent enim in se lapides, & ligna, & aquam, & ignem. Nos autem loquimur de uera terra; quæ est simplex; &, quæ est circa centrum. & hæc de terra sufficiant.

LECTIO XII.

DEFINIT modò Auic. primò aquam; & dicit, aquam esse corpus simplex quod est genus proprium in definitione. Deinde dat differentiam, distinguentem hoc corpus simplex ab alijs; & est (quòd aquæ locus naturalis est, vt ipsa circũdet terram, & sit circundata ab aere.) Et affert rationem propter quid, id est causam formalem; & dicit hoc esse propter grauitatem; Quæ quidem grauitas, non est absoluta, sed comparatiua; quia per comparationem ad aerem dicitur grauis, ad terram autem leuis. Dicitur autem potiùs grauis, quàm leuis; quia leuis est per comparationem tantùm ad unũ elementum, ueluti ad terram, grauis autem; per comparationem ad duo elementa. Circundat igitur aqua terram;

terram; & circundatur ab aere. & ita habetis definitionẽ aquæ; qua differt aqua ab omnibus alijs elementis. Sequitur modò Auic. in declarando proprietates essentiales aquæ; & inquit frigida est, & humida. Sed, antequàm declaremus hoc; oportet hic priùs uidere, uidelicet; quia dixit, quòd locus naturalis aquæ est, vt circundet terram, & circundetur ab aere, an hoc sit uerũ. Videtur enim; quod aqua non circundet terram, sed terra uidetur eminere in plurima parte super ipsam aquam. Prætereà uidemus, quòd aqua æquè bene descendit ad centrum, sicut terra; ergo non est grauis comparatiuè. Dicimus; quòd uerum est, quòd terra secundùm maximam partem eminet aquæ; quia, si diuidamus totam terram in duo hemispheria per lineam equinoctialem; uidebimus ultra equinoctialem uersus polum Arcticum terram in multis locis eminere super aquas. & eodem modo uidebimus etiã in altero circulo ab æquinoctiali uersus polum antarcticum; ut deprehensum est nostris temporibus per nauigationẽ illius Hispani. Qui, si dignos scriptores inuenisset; insignior certè esset illo Iasone, de quo tam multa dixerunt antiqui poetæ. Postea; si comparetis omnes insulas; erit adhuc magis uerum; quod dixi, maximam partẽ terræ eminere super aquas. Quid dicemus igitur ad Auicen? Rectè quidem dixit Auic. quia naturaliter terra ambitur ab aqua. At, si in multis partibus superemi net terra; hoc est per accidens. (3. Cœli,) quia aqua exiccata est; non, quòd refugiat, & det locum terræ.

ræ. huius autem rei (quòd scilicet terra superemineat) duæ sunt rationes, causa finalis, & causa efficiens. Ratione quidem finis; propter bonum; ut bona esset habitatio animalibus. &, ubi est causa finalis; ibi sequitur causa materialis, dispoſita ad talis finis consecutionem. Causa autem efficiens; talis est. Cùm enim influxus cœlestis, & radij astrorum; uario modo alterēt inferiora; fuit necessarium propter hoc; ut, ubi radij isti astrorum unirentur, & fortificarentur in terra, Efficerent, quod apti sunt efficere. Quod est, exsiccare humidum. & uidemus; quòd, ubi maximè influunt radij astrorum; ibi exsiccantur aquæ, & melior est habitatio animalium. Vndè uidemus; quòd circa utrunq; polum, ubi minus possunt radij isti; occupant infinita maria. & prout uariè influunt radij astrorum; fit etiā uaria uicißitudo terræ, & maris ita, ut, ubi priùs erat terra; modo fit mare. &, ubi priùs mare; ibi fit modò terra. Quod etiam philosophi ipsi dixerunt; experientia ipsa, & sensu; admoniti. Terra igitur naturaliter ambitur ab ipsa aqua. &, si supereminet; non est, quòd aqua refugiat; sed, quia exsiccatur. & ita habetis, quòd rectè dixit Auic. quòd (aqua circundat terram naturaliter, & circundatur ab aere,) & quandoquidem terra in multis locis non circundetur ab aqua, sed supereminet; audiuistis rationes. Quare autem non ubiq; circundetur ab aere ipsa aqua, sed terra potiùs circundetur ab aere (ubi scilicet terra supereminet aquam) duæ sunt rationes. Prima est,
ut

ut impleatur uacuum. Nam, si terra foderetur usq; ad centrum, & nihil aliud impleret; descenderet aer usq; ad centrum. natura enim maximè refugit uacuũ. Alia ratio est ex parte aeris; quia aer inferior, proximus terræ, non est uerus aer, sed degenerat ad naturam aquæ. Cuius signum est; quòd, ubi ponatis aliquid in hoc aere; nisi sit radijs Solis exiccatus; semper humectatur; non humiditate uera syncera, quæ non incorporatur alicui; sed crassa humiditate, & corpulenta. & quantum amisit de sinceritate naturæ aeris; tantum etiam descendit. Sed diceret aliquis; Quare aer cùm sit de se humidus, & aliquando maximè refrigeretur; non fit aqua; præsertim, cùm sit substantia maximè paßibilis? Respõdetur dupliciter. Prima responsio est Galeni, primo de simpl. med. cap. decimo octauo. Dicit enim ibi Gal. quòd aer non potest, nisi in magno tempore, uerti in aquam; propter contrarietatem maximam in modo substantiæ. Quia aer tenuißimus est; at aqua contrà est craßißimæ substantiæ; Ideo non facilè accedẽte frigiditate fit aqua. Aqua autem, quia est substantiæ crassæ; congelatur, & fit terra. Aer autem nunquàm congelatur; ut dicit ibi Gal. Aqua autem, quemadmodùm facilè transit in terram propter magnum symbolum in substantia, quod habet cum terra; Ita nõ facilè transit in aerem. licèt efferuescat maximè. Et hæc est una ratio, quare aer humidus, & ualdè refrigeratus; non facilè transit in aquam. Alia ratio est illustratio ipsorum radiorum Solis; qui semper ad conseruationem aeris

facit, rarificando, & attenuando; substantiam. & hæc pro prima dubitatione, quo modò aqua naturaliter circundet terram, & circundetur ab aere. Alia dubitatio erat; quòd aqua semper (nisi impediatur) tendit ad centrum. Quando igitur dicit Auic. quòd superficies terræ sit locus naturalis aquæ; *bene hoc dicit. Quòd autem moueatur deorsum; duplex est ratio. Prima; ratione medij. Quia, ubi dehiscit magna uorago; succedit aer; & aqua mouetur per medium aerem, quod est sibi naturale. At quantùm ad terminum ad quem; hoc est uiolenter, & non naturaliter. Alia ratio est; quia aqua est natura interminabilis; quæ ad proprium terminum non terminatur, sed ad alienum terminum. Ad centrum autem non descenderet; quia ibi est maxima frigiditas in centro, & penetralibus; terræ, aqua refugit. Aer, cùm sit calidus; ideo est etiam impoßibile, ut fiat aliqua uorago terræ tanta, ut descendat usq; ad centrum. His uisis; accedamus modò ad proprietates aquæ, quas Auic. describit* frigida est, & humida; scilicet eius naturæ talis existit, &c. *Hoc intelligitur de facultate. Vidistis enim, quo modò natura dupliciter intelligatur.* frigida est, & humida. *Attendatis bene ad unũ, quod hic dicã; & fundamenta nostra adhuc ueriora apparebunt. Aqua neceßariò debuit esse humida; & humiditate corpulenta, & debuit esse propè terram. & rationem uidebitis in mistionibus, & paulò infra in hoc capite. Cùm igitur debuerit esse talis; neceßariò oportuit habere frigiditatem;*

tatem; quia humiditas crassa non stat sub caliditate; quia caliditas rarefacit, & discutit. oportuit igitur humiditatem istam fieri, aut conseruari per qualitatem illam, quæ potest hoc facere. frigidum autem est illud, quod condensat, & crassefacit. Præterea, cùm deberet aqua esse propè terram; oportuit, ut esset grauis. At grauitas non est à calore; calor enim attenuat, & rarefacit, & sic facit leuitatem. Vndè quæcunq; elementa sunt leuia; fuerunt etiam calida. et contrà; quæ sunt grauia; necessariò fuerũt etiam frigida. Accessit igitur frigiditas. & ista frigiditas debuit esse terminata, non in summo; Quia aqua non indigebat summa crassefactione. Quare non in summo debuit esse frigida. &, ut magis uideatis ueritatem nostrorum fundamentorum; notate diligenter istum discursum; ex quo apparebunt, friuola, & uana; esse, quæ contra à quibusdam dicũtur. Sicut oportuit aquã esse humidam humiditate crassa, propter quod accessit frigiditas; ita aerem oportuit esse calidum. Quia aer debebat esse rarus permeàs, deinde debuit aer esse leuis; ergo necessariò debuit esse calidus. At, quia per humiditatem debebat distingui, (nam alioqui fuisset ignis; si calidus, & siccus fuisset) data est igitur humiditas tenuis, quæ mitigaret calorem. & ita per humidum deuenit aer ad essentiam propriam. Præterea terra debuit esse crassa, & densa; quia est in centro. At hoc non potuit esse sine frigiditàte; sed, ut distingueretur ab aqua; Ideo debuit esse sicca, non humida. Ideo per frigiditatem in summo expressa est humidi-

tas; & reddita est sicca. Si modò igitur interrogaret aliquis ex ijs, qui ex commentarijs tantùm sapiunt; utrùm terra, quemadmodùm habet esse per siccum, sit etiam sicca in summo; dicatis; quòd siccitas terræ alia est à siccitate ignis, et æquiuocè dicitur una ad aliam. & dicatis, quòd in utroq; est siccitas in summo, diuersa tamen. Nam in terra est siccitas corpulenta, & crassa; siccitas autem leuis est in igne. Idem dicatis de humiditate. humiditas enim crassa, & corpulenta; est summa in aqua; humiditas autem leuis est, quæ nõ incorporatur; est summa in aere. Hinc est, quòd Galen. Aliquando dicit. Aerem esse humidum in summo, aliquando aquam esse humidam in summo. & ita dicatis de siccitate; quando inuenietis, Galenum, & Aristot. modò dicere siccitatem summam esse in terra, modò in igne. Quando postea etiam citant Gal. dicentem, quòd in aqua est summa frigiditas; dicatis; quòd frigidum duplex est, uel formaliter, uel effectiuè. Frigiditatem formaliter; dicimus, quando aliquid habet talem qualitatem consequentem propter suam formam. & hoc modo dicimus, terram esse frigidam in summo formaliter. At effectiuè aqua est frigida in summo; quia magis imprimit frigiditatem. & hoc in primo, secundo, tertio, & in quinto; de simpl. med. Gal. dicit. et reddit rationem; quia, quæ frigida sunt, cum craßitudine substãtiæ; licèt sint magis frigida, quàm alia; tamen minùs imprimunt. quia craßitudo substãtiæ obstat, nè frigiditas poßit penetrare. Propter quam rationem dicit acetum magis refrigerare quàm omphacium; licèt

omphacium

omphacium formaliter sit magis frigidum. Neq; *mirum uideri debet, si effectiuè frigida ista dicantur; quando effectiuè etiam talia dicuntur, quæ nihil tale habent. Vt dicimus solem esse calidum; licèt nhil habeat caliditatis. Istud igitur sit dictum de frigiditatè, et humiditate; aquæ.* Quòd si demissa fuerit, sicut est. *Vult monstrare quòd aqua sit frigida, & humida; per sensum. & hoc est facile.* Et ipsa quidem est generatio. *Dicit, quòd humiditas est generatio aquæ. Sed humiditas non est motus, non est causa efficiens in generatione, non est ratio formalis aquæ; cur itaq; dicit hoc loco, quòd humiditas sit generatio aquæ? necessarium est dicere; quòd humiditas erit subiectum. & istud subiectum non potest esse, nisi in materia prima; & ita etiam Auicen. cogitur deuenire in hanc sententiam, quòd humiditas sit annexa materiæ primæ.* Reddit eam aptam ad spargendum. *Dicit, quòd humiditas adiuuat aquam, ut facilè spargatur; quia siccum est in se totum collectum; at humidi proprium est, ut diffundatur cum sicco; & ita retineatur siccũ cum humido. Et licèt sit modica aqua; tamen facillimè etiam spargitur propter humiditatẽ. & hoc statim faciliùs apparebit.*

LECTIO. XIII.

In generatis iuuamentum præstat. *More suo; sicut & in alio elemento fecit; ita etiam in aqua. Primò enim proponit definitionem propriam, Secundò proprietates, Tertiò iuuamenta. Postquàm igitur definiuit,*

definiuit, quid esset aqua; nec non explicuit proprietates, et facultates ipsius; nunc tertiū exequitur, quod est de iuuamentis. & dicit, quatuor esse iuuamenta. Primum est ad diuisionem, Secundum, ut deliniet; Tertium, ut figuret; Quartum, ut temperet. & primum quantùm ad diuisionem, quæ est prima utilitas; dubitatur, quia hoc uidetur esse contrarium potiùs aquæ, quia diuidere est agere. & uidetur proprium ignis potiùs, quod est contrarium aquæ; & aquæ uidetur potiùs proprium continuare. Præterea, si aqua est maximè continuatiua, & meritò ipsius continuatur siccum; quomodò facit ad diuisionem? Respondemus, quòd ab hoc, quod diuidere dicimus; duo denominatiua ueniunt, diuisiuum, & diuisibile. Primum competit igni; Secundum aquæ. Aqua enim est diuisibilis propter facilem impreßionem, quæ fit in ea. Ad secundum; Est continuatiua aqua; ergo non diuisibilis. Dicimus; quòd, quatenus est continuatiua; non est diuisibilis. continuatiua enim dicitur; quatenus continuat suo humido siccum. Diuisibilis autem; quatenus facillima est ad suscipiendum omnes impreßiones. Quòd autem diuisibilitas faciat ad generationem; ostendit Ar. in fine secundi de generatione; quia confert ad mistionem optimam, ex qua fit postea generatio. Ad hoc enim, ut bona fiat mistio elementorum; oportet, ut elementa diuidantur ad minima. Secunda utilitas est ad delineationem. Post quam sequitur postea tertia ad figurãdum. Auic. uerò primò ponit figurationem; deinde delineationem, & ordine præpostero usus est. Primò enim

confert

confert ad lineandũ;deinde ad figurandum. Ad lineam igitur confert; quia per suum fluxum continuat siccum. linea autem materialiter est fluxus, proueniens ab uno extremo ad alterum extremum. & istud est continuare. Sed continuare apud naturales nõ fit, nisi per humidum; quia siccum in seipso est indiuisiuũ; ideo, si linea nihil aliud est, quàm quoddam continuũ, fluens ab uno puncto ad alterum; continuum autem apud naturales nõ fit, nisi per humidum; quod deducit siccum, & continuatur; Ideo merito aqua dicitur facere delineationem, quia continuat, & deducit siccum. Tertiò confert ad figurationem; quia, ductis lineis fiũt figuræ; & propter uarium ductũ linearum uariæ fiunt figuræ. & ita consequenter, si confert ad delineationem; confert etiam ad figurationem. Quarto confert ad temperandum; quia calor ignis tunc demũ fit aptus ad mistionem, & fit compositionalis; quando temperatur aqua. nam aere non potest temperari, quia aer est pabulum ignis. & facile inflammatur. Deinde aer propter suam tenuitatem maximam non posset uenire in mistionem; quia non potest incorporari, nisi adsit aqua. Temperat igitur aqua, & acrimoniam ignis, & tenuitatem aeris. & hæc sint satis de utilitatibus aquæ. Humidum enim, licet citò formas figurales. *Declarat seipsum; et sunt facilia, Et patent ex his, quæ diximus. Cum enim siccum sit terminabile proprio termino, humidũ propriè alieno tantum; ex duobus fit unum temperamentum, necessarium, & optimum; pro mistione.* Aer autẽ est corpus sim-

plex,

plex *nunc accedat ad tertium elementum aſcẽden=do. & idem facit, quod in alijs. Primò definit, Secun=dò affert facultates aeris, Tertiò ponit iuuamenta ip=ſius. Definit igitur primò; & dicit, quòd* eſt corpus ſimplex; cuius locus naturalis eſt, vt ſit ſuper aquam, & ſub concauo ignis. & in hoc quie=ſcit, & ad hunc naturaliter mouetur. *Videtur hoc loco non eſſe uerum, quod dicit Auic. Quia aer non tantùm terminatur ad hoc concauum, quia aer in omnibus actu eſt,* (Gal. viij. de Plac.) *& hoc ſolùm aeri competit, ut ſit ubiq; actu. & propterea aliqui uoluerunt aerem ſolum eſſe elementum; &, quòd ſit ubiq;; ſic commõſtratur. Nam primò, quòd in terra ſit aer; declarant terræmotus; qui fiunt propter aerem, incluſum in cauernis; agitatum, & non potentẽ exire. Apparet etiam ex diluuijs ignis; quæ quidem fiũt pro pter materiam ualdè inflammabilem, & ſulfuream, in uiſceribus terræ repoſitam. Quæ, cùm ab aeris motu, & agitatione, fuerit accenſa; erumpit poſtea, et exun dat. & noſtra ætate bis uiſum eſt. & primò ad ciuita=tem* Catanæ; *deinde* Puteolis *uſq; ad* Neapolim. *et hoc contingit propter aerem, incluſum in terra; calefaciẽ=tem ſuo motu, & agitatione; & tandem accendentem materiam illam ſulfuream. Apparet & ex locis de=foßis; ex quibus, cùm defodiuntur; ſtatim expirat aer. & ſciunt hoc ipſi foßores. Immo ſunt ſpiritus plurimi; ex quibus emanant flatus, & ſæpè putridi, et peſtiferi; quale eſt ſpecus illud* Puteolanum; *Et ſicut ſunt illi, quos* Gal. *calamos ſpecus appellat. Quòd au=tem*

tem in aqua ſit flatus; apparet, Quòd etiam in profundo maris ſit flatus, et aer; uidetur propriũ aquæ. Vnde dixit ille; & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Hinc eſt, quòd in mari potiſſimùm excitantur maximi uenti. In igne etiam; quia uidetur ignis nihil aliud eſſe, quàm feruor aeris. &, ſi uellemus egredi ſectam peripateticam; diceremus aerem eſſe etiam in cœlo, ſicut dixerunt Stoici, et Plato etiam. Vnde dixit Poeta; Principio cœlum, ac terras, camposq́; liquentes; Spiritus intus alit, &c. Vnde etiam nõnulli dixerunt, Proteum pro aere, à Poetis dictum fuiſſe; qui ſe in omnes formas uertebat. et in hunc ſenſum uolunt Homerum carmen ſuum de Proteo dixiſſe. Quare igitur dicimus aeris locum eſſe ſuper aqua, & ſub concauo ignis; ſi patet eum ubiq; eſſe? Dicimus ad hoc; quòd locus proprius aeris eſt ille, qui dictus eſt hic ab Auic. et Ariſtot. tertio cœli. et non diſcordat Auicen. in hoc ab Ariſtot. Sed, quòd aer ſit in ſingulis iſtis; ratio eſt, quia euaporatio neceſſariò reperitur in omnibus generationibus, et corruptionibus. Euaporatio autem nihil aliud eſt, quàm aer. Primò enim habet, leuitatem, et formam aeris, et tendit ad ſuperiora. habet et eaſdem facultates; eſt enim calida, & humida. Vapores enim in propria natura ſunt calidi, & humidi. At, ſi alterentur à propria natura; fiunt frigidi. Et apparet de uentis, qui ſunt uapores calidi, & ſicci; ſecundùm Ariſt. et tamen fiunt frigidi per contagium terræ. ſic aer non fit frigidus propter uapores, ſed propter frigiditatem exiſtentem

in terra, & in aqua; ex quo contactu fiunt uapores frigidi. et licet distinguat Aristot. uaporationem, et exhalationem; & dicat exhalationem esse calidam, & siccam; Ideo distinxit, quia intellexit de illa exhalatione, quæ fit in ea parte, quæ contingit ignem; non de ea, quæ fit, et reperitur necessariò in generatione mistorum per contactum. habet enim eundem modum substantiæ; est enim tenuis & rara. Ergo ut detur euaporatio omnis esse de natura aeris. Cùm igitur sit necessarium, ut ubiq; sit euaporatio; sit autem euaporatio idem, quod aer; hinc est, quòd aer reperitur in omnibus generationibus, et corruptionibus. Quomodo autem sit necessarium, ut in omnibus generabilibus, et corruptibilibus sit euaporatio; facilè hinc demõstratur. Audiuistis; quòd generatio fit per actionem caloris in humidum. et, quòd hoc fit per concoctionem humidi. In concoctione autem fit euaporatio excrementorum; ergo in omni generabili necessarium est esse euaporationem propter calorem agentem in humidum, et excoquentem ipsum humidum. et, quòd hoc sit uerum; apparet ex eo; quòd aer in terra est tantum in illa parte, quæ illustratur à radijs Solis. Quò autem non penetrat Sol; ibi nullus uapor, quia nullum humidum; sed omnia plena pœnarum, et ibi locus inferorum, et mœsta omnia. Et inde est, quòd Terræmotus excitatur, quia aliquando, et propter magnam quantitatem humidi, et propter calores immoderatos radiorum; fiunt euaporationes inordinatæ. Quæ cùm non possunt liberè exi-
re;

re; concutitur terra; ſicut uidetis in lebete efferue=ſcente propter magnam copiam ignis. calor enim, nimius uiolenter agens in humidum; concutit et per=turbat, & ab eadem cauſa proueniunt diluuia ignis. Dum enim calor radiorum ſolis agit in humidum ma=teriæ ſulphureæ, & cremabilis; & excoquit illud hu midum; fiunt maximæ euaporationes igneæ, quæ dif funduntur etiam per longum terræ tractum. et ab ea dem cauſa fiunt in ſpecubus flatus illi putridi. Dum enim calor agit in materiam putridam, in ſpecu con=tentam; & excoquit illam; excitantur euaporatio=nes fœtidæ. Similiter; quòd aer ſit in ſemine; neceſ=ſarium eſt hoc, quia fit concoctio humidi in ſemine ui caloris, ex quo fit euaporatio. Aer igitur eſt neceſſa rius in omnibus generabilibus & corruptibilibus; & ratione materiæ, & ratione finis. Materiæ quidem (ut dictum eſt) quia, dum materia à calore excoqui=tur; neceſſariò fiunt euaporationes. Ratione autem finis; quia aer eſt pabulum caloris uitalis. In aqua etiam eſt aer; quia euaporatio plurima fit ex aqua, dum calor agit in humiditatem ipſius aquæ. At, cùm aer iſte permittitur exire; tendit ad ſuum lo=cum naturalem, & ibi quieſcit. Rectè igitur di xit Aui. quòd aeris locus naturalis eſt ſuper aqua, et ſub concauo ignis. Calida, & humida. Quòd fa=cultas aeris ſit calida, et humida; ſatis in ſuperioribus dictum eſt; ſecundùm eaſdem regulas; ideſt ſecundùm eas regulas, quas diximus in terra, et aqua; dum docui mus iſtud per ſenſum apparere, ſi iſta elementa non

fuerint

fuerint in propria natura. Cuius quidem esse in generatis, ut rarificentur. *Ista sunt iuuamenta. et ponit quatuor.* Primò aer confert in mistione, ut rarificetur. Secundò; ut faciat leuiora. Tertiò, ut subtiliet; Quartò, ut ad superiora erigat. *Videtur autem Auic. posuisse quatuor; quæ non sunt aeris, sed ignis. Nam ista omnia longè meliùs, & propriè facit ignis. & si aer facit hæc; habet hæc ex igne; ergo frustra est aer. Præterea uidetur Auic. nugari. Dicit enim; quòd* facit leue *deinde dicit, quòd* (erigit ad superiora.) *Qui enim dicit, quòd leue facit; dicit etiam, quòd sursum tollit. Dicimus; quòd Auic. optimè dixit. & sunt proprietates istæ proprijßimæ aeris. Ignis quidem; quatenus ignis efficacißimè ista facit. sed facit ista omnia modo inimico mistioni. nam, si attenuat; attenuat destruendo; ideo non præbet istos usus in mistione. Nos autem loquimur de usu in mistione. Sed calor ignis in mistione est refractus, et non urit, sed est calor suauis, & mitis, congregat, & commiscet; Ideo ignis in mistione non est ampliùs uerus ignis. Tale autem temperamentũ ignis acquirit propter aerem. Aer igitur habet istas omnes quatuor proprietates, & actiuè, et paßiuè; in rebus mistis cõsideratus. Consideretis aerẽ, tũ in generandis, tùm in generatis actiuè. Primò in semine; quando erũpit, exit cum spiritu. & hæc fuit sententia Aristot. 7. de hist. anim. cap. 7. Et ideo dixit Aristot. in. 2. de gen. anim. quòd antiqui dixerunt Venerem natam ex spuma maris; quia aer, & spiritus,*

flatuosus

flatuosus. maximè agit in generatione rarificando semen. Subleuat etiam, & facit materiam aptiorem ad motum; quia aer agitat, & concutit. Tertiò subtiliat propter maximam suam penetrationem. Quartò eleuatur ad superiora; & maxima causa est, ut homò sit figuræ erectæ propter multitudinem spirituum tendentium à corde ad cerebrum. & ita facit quatuor istos usus actiuè. & eadem est opinio Gal. & nihil aliud facit Gal. in libro de semine. Immo & Epicurei, qui casu uolebant omnia fieri; istud ipsum uoluerunt. Paßiuè etiam longæ magis competunt istæ operationes aeri. Dico autem (paßiuè) quatenus aer concurrit, ut materia in mistis. Mista enim omnia, in quibus dominatur aer; sunt omnia, & rariora, & leuiora, & subtiliora, et sursum tendentia. Id, quod in omni misto, ubi prædominatur aer; uidere licet. Mistum autem duplex est. Quoddam est, in quo dominatur aer, et aqua simul; et talia sunt oleaginosa, et pinguia. et hoc est rarißimæ substantiæ, et subtilißimæ. Penetrat enim oleum (si spargatur super uestem) maximè; est et leue. Accipiatis modò ali[illegible]rum, in quo dominatur aer, et terra, ut est agaricũ, et spongia. sunt ista rarißimæ substantiæ, et subtilißimæ, et leuißimæ; ergo est uerum, quòd dicit Auic. quòd aeris iuuamenta sint in generatis, et rarificatio, & alleuiatio; & subtiliatio, & in altum eleuatio.

Sunt autem ista spongiosa, et raræ substantiæ; quia humidum illud tenue aeris non potuit bene incorpo-

rari cum ſicco propter defectum humidi corpulenti. & ſunt etiam leuia conſequenter; quia cauernoſa ſunt, et plena aeris. Sunt ſubtilia, ut uidetis; et ſupereminent, ut uidetis; quia ſi ponatis ipſa in aqua; ſupernatant. Quòd autem in omnibus iſtis mistis dominetur aer, de primo genere, præterquam, quòd res ſenſui patet; teſtatur etiam Ariſt. ſecundo de generatione animal. cap. 2. Quòd autem ea, quæ ſunt ſecundi generis; ſint et ipſa aerea; patet ſenſui, ſunt enim cauernoſa omnia, et foraminoſa. Prætereà ipſe Galenus in cap. iſtorum omnium ſemper dicit in iſtis dominari aerem. Quòd autem iſta omnia aerea, et raræ ſint ſubſtantiæ, et leuis, et ſubtilis, & ſupereminеant; apparet ex ipſis etiam ſenſibus. Si enim exhibeatis per os; uidebitis effectum. omnia enim petunt in altum; et ſupereminent, et ſuperfluitant in ſtomacho. Et ideo excitant uomitum, et non concoquuntur. ſic facit agaricum, ſic Colocynthis, ſic omnia oleaginoſa. In Agarico autem, et in colocyntide; præter aeris dominium; accedit etiã uenenoſitas quædam, quæ aduerſatur naturæ. Vndè poteſt facere nauſeam, & uomitum. Ideo, qui dicunt Agaricũ eſſe benedictum; non rectè intellexerunt ſubſtantiã Agarici; Quia, & excoriationes inteſtinorum, & uomitum, & ſyncocapam etiam facit. & quando dicit Dioſcorides, quòd corroborat uentriculum; iſtud ex accidenti facit; etiam euacuando pituitam plurimam, quæ eſt in uentriculo. Ex ſe autẽ ſemper infeſtus eſt uentriculo. Præterea Agaricum propter ſuam leuitatem

tatem magis à capite, quàm ab alijs partibus; euacuat. Non(ut dicunt isti) propter proprietatẽ occultam, quã habet, ut magis euacuet à capite; (habet.n. proprietatem euacuãdi humorẽ pituitosum ex omnibus partibus) sed, quia supernatat in ore uentriculi: Omne autẽ attrahens magis attrahit ex propinquo; ideo magis ex capite attrahit. Quia omne agẽs, quantò propiùs est passo; tantò potentiùs agit. Si tamẽ accipiatis Agaricum, & misceatis cum re graui, ut cum sale gemmæ, & cum aloe, sicut fecerunt antiqui omnes; Videbitis, quòd non prouocabit uomitum, nec nauseam; quia trahitur hoc modo ad fundum uentriculi. Diceret & hic aliquis, quòd fungi non ita excitant nauseam, & uomitum, quum sint & ipsi raræ, & leuis substantiæ. Sed hoc potest contingere; quoniã fungus non habet amaritudinem erodẽtem, sed habet succum dulcem; & media est natura fungi inter oleaginosa, & humida, & sicca. In fungo enim humidum est bene continuatum cum sicco; uapor igitur in eo iucundus est, & propter hoc non facit nauseam. At quando talem & ipsi fungi habent substantiam; hinc est, quòd pessimè concoquuntur, & generant humorem plurimum pituitosum, & interdum etiam suffocant hominem. & notetis rationem horum omnium. Oportet igitur (si rectè uelitis scire, & per ueram methodum; ista omnia) ut causas istorum omnium à natura ipsius rei intelligatis. Primò; igitur difficillimè concoquuntur; quia supereminent, & non complectuntur à uentriculo; ex quo calor naturalis non potest conficere.

Secundò; quia substantia frigida est etiam, & humida; quia habent etiam plurimum de aqua, et terra; et ideo generant plurimum humorem pituitosum, crassum, et uiscidum. Deinde suffocant; quoniã, cùm generent humorem illum crassum, & plurimos etiam flatus; flatus ille ualdè distenditur in materia illa crassa. et, cùm non poßit exire propter craßitudinem substãtiæ; comprimit diaphragma, & propter etiam uentosos uapores, petentes cor; sequitur suffocatio, & syncopa, & mors. Sed diceretis, non omnia subtilia sunt propter dominium aeris; sed sunt etiam aliqua subtilia, in quibus dominatur ignis, nõ aer. Quo modo igitur dignoscentur ista, & quo modo dicis tu, quòd subtiliatio sit ab aere? Aduertendum quòd, quæ sunt subtilia propter dominium aeris; diuersæ sunt rationis ab his, quæ sunt subtilia propter dominium ignis. & diligenter animaduertite, quo modò sit ista ratio diuersa. In his enim, in quibus aer ipse dominatur; subtilitas est unctuosa, & flatuosa; ex qua fit substantia ipsorum lenta, & flexibilis; & non possunt facile diuidi. & hoc de pinguibus satis patet. Agaricum etiam uix potest conteri, sicut etiam colocynthis, & spongia; nisi exsiccentur. et hoc ostendit etiã quarto meteor. Ar. At subtile propter dominium ignis est frãgibile, et facilè dissolubile; ut est cinamomum, et piper. Ignis enim exiccat partem terream, et adurit. Vnde ista omnia sunt calida, et sicca. erodentia etiam sunt tenuis substãtiæ, et penetrant, et incidunt, et aperiunt obstructiones; quia materia terrea fuit attenuata ab ignis dominio.
Sed

Sed instaret adhuc aliquis contra me hoc pacto. Tu dixisti; quòd, ubicunq; dominatur aer, ibi est substantia tenuis; At hoc est contra ipsum Aristotelem in secundo de generatione anim. cap. secundo. Dicit enim ibi Ar. quòd, ubi miscetur aer cum aqua; fit spuma; et fit substantia Aquæ craßior, ex admistione aeris; quàm erat aquæ solius, et probat multis exemplis. Sicut exẽplo spumæ, quæ craßior est quàm aqua sola. et exemplo etiam seminis. Præterea exemplo niuis; in qua est spiritus multus inclusus, unde etiam fit alba. Quid igitur dicis ad hoc? Dicimus esse uerum perpetuo; quòd, ubicunq; aer adest in mistione; semper attenuat substantiam. At illa craßitudo in semine, & spuma, fit ex accidenti. Quando enim aer cum aqua complicatur; sunt illic duæ humiditates, altera leuis, altera corpulenta. et ideo unaquæq; humiditas sicut est diuersa, diuersum etiam quærit locũ. & humiditas aeris quærit dißilire, & ascẽdere; humiditas autem aquea quærit petere deorsum. & ita habent diuersos motus. &, si quidem præualeat altera istarum duarum humiditatum; fit separatio, & aer euolat, & ascendit. Aqua autem deorsum petit. At, si utraq; humiditas sit æqualium uirium; Tunc non fit separatio. sed aer continet humiditatem, & conglobat; & ideo apparet substantia craßior. Cuius signum; est, quòd semẽ quàndiu calidum est, est conglobatum, quia aer continet. At, cùm refrixit; fit subtilis; quia aer, qui priùs continebat; influxit. & ideo est potiùs, apparens craßitudo in spuma, et semine; quàm uerè adsit. In niue autem duo con-

currunt. Primum illud, quòd diximus de aere; & congelatio etiam ab extrinseco. & hoc quantùm ad dubitationem primam de iuuamentis, aeri attributis. Ad secundam dubitationem, quam attulimus contra Auicennam; Quando dicebamus, Auic. nugari, quia dicit bene facere aerem, qui erigit in altum, Ad hoc dicimus, quòd facere aliquod leue; & facere, ut res erigatur sursum; sunt duo diuersa. Pulmo enim est leuis; & tamen sursum non erigitur. Sublatio enim in altum fit propter spiritum multum inclusum, unde membrum hominis erigitur propter flatum plurimum inclusum, & flatuosa erigunt ipsum. Rectè igitur dixit Auic. & non fuit superfluus, & hæc satis pro complemento eorum, quæ de aere dicenda erant. Nũc ad ultimum elementum ueniamus, qui est ignis. Ignis verò est corpus &c. Idem facit hic, quòd in alijs fecit. Primò enim definit. et in hoc nolo immorari; quia accipit genus, deinde addit suam differentiã formalem à loco. & hoc est manifestum. Secundò dicit, quòd habet proprietates istas, ut sit calidus, et siccus. De caliditate patet. &, qui negat hoc; indiget pœna, & sensu; ut dicit Arist. & quantum habet caliditatis; tãtum habet leuitatis. Cùm ignis sit summè calidus; & caliditas hoc habeat proprium, ut absumat humidum. ex quo calor etiam humanus non potuit priuari hoc uitio naturæ; ex quo sequitur mors. et, si hoc est uerum; sequitur hoc; quòd, ubi est summa caliditas; etiam erit summa humidi consumptio. At, si hoc; nihil relinquitur humiditatis. Nã, ex quo caliditas est in summo; et omne agens

ne agens naturale agit, quantum potest; ergo consumet in summo. Et, si ponas aliquam remanere humiditatem; non erit caliditas in summo; quia non est agens uoluntarium, nec est impeditum. Ergo nulla humiditas potest esse in igne. & ista ratio tãtùm suasit Auer. ut dixerit non posse dari temperaturam calidam, & humidam. De qua re dicam, ubi dicam de complexionibus. Hæc ratio persuasit etiam multis philosophis; ut dicant ignem nullam habere humiditatem. et, quando uiderunt continuationem fieri per humidum; dixerũt etiam consequenter ignem non continuari; sed partes eius esse disiectas, et nullo medio continuatas. Nos autem oppositum tenemus in utroq;. Isti nanq; dicũt duo. Primum; quòd in igne nulla sit humiditas. Negatur autem hoc. Secundum; quòd ignis non componatur ex partibus continuis. Negatur etiam hoc. Quoniã enim istud ultimum fuit probatũ ab ipso Aristotele; ideo in hoc non immorabimur nos; sed in altero tantũ, in quo cõtra Albertum magnum erit sermo. Albertus igitur; uolens saluare, quòd sit etiam summa siccitas in igne, et continuatio; argumentatur in hoc contra philosophos illos; probando, quòd ignis poßit esse continuus etiã, quòd in illo nulla prorsus sit humiditas. Ipse enim hoc admittit. Prima ratio est hæc. Motus continui, et fluxus continui; est ante fluxũ humidi; ergo etc. Præterea; cœlum est continuum, et tamen nullam habet humiditatem; ergo sunt aliqua, quæ sunt sibi continua, et tamen non cõtinuantur per humidum. nam mi sta corpora bene habent cõtinuari necessariò per hu-

midum, non corpora simplicia. Circa istud ego teneo oppositum; et dico; quòd quidquid continuatur; id continuatur in natura per humidum, siue sit compositum, et mistum; siue simplex.

LECTIO. XIIII.

DIVVS Albertus omnia supponit, et nihil probat. Demiror equidem Albertum; qui ponens, quòd mista continuantur per humidum, simplicia autē continuentur sine humido; nullam dederit rationem huius diuersitatis. Prætereà; in argumento primo petit principium. Id enim est, quod quærimus; Vtrùm detur fluxus, et motus continui; ante fluxum, et motum humidi. Præterea idem facit in secundo argumento, nihil enim probat; sed assumit tantùm, oportebat enim probare, quòd in cœlo nullum sit humidum. Quantùm ad suam conclusionem; dico, quòd est manifestè falsa. et hoc commonstratur, ratione, et experientia. Ratione quidem, et discursu; probatur hoc modo. In mistis, et simplicibus; est eadem materia; et non digerunt; nisi, quòd in simplicibus materia prima est immediate; in mistis autem mediatè per corpora simplicia. Cùm igitur sit eadem materia; et materia in se habeat quantitates interminatas, et corporeitatem quidem interminatam; opotet illam quantitatem, quam imaginamur esse interminatam; accipere aliquam extensionem, ut fiat determinata. At quando materia extenditur; partes occupant aliquem locum, ut una pars sit hic, alia pars sit illic. At hoc non potest fieri, nisi per aliquod

continuum; Quod quidem cõtinuum neq; cogitari potest esse aliud (physicè loquendo) quàm humidum. In mistis autem faciliùs percipimus; quia craßius est humidum continuans in mistis. et, quòd sit uerum; quòd, quantò aliquod corpus est tenuius, tantò subtiliori indigeat humido continuante ; Videatis ; quòd pictores, quando uolunt incorporare, et adglutinare; aurũ parietibus; insuflant tantùm ; et ex humido, per insuflationem acquisito, adglutinant. At, si ferrum ferro, aut lignum ligno, uelint adglutinare; uel ista adglutinare parietibus; opus est humido adglutinante magis corporeo, et craßiore. et uidetis ratione ipsa ; etiam ignem humido adglutinari, idest continuari. Probatur etiam sensu; quia omnia ista simplicia, quæ possumus habere; uidemus continuari sibi per humidum . Nam præter, terram, aquam, et aerem; quæ manifestißimè uidemus humiditatem habere , qua continuantur ; etiam ignis per humorem inflammatum continuatur. & ignis secundùm Arist. nihil aliud est, quàm aer inflammatus ; &, tàndiu est ignis ; quàmdiu per humiditatem continuatur. & uerum est (quod dicebant illi philosophi ; quorum opinionem recitat Albertus.) quòd, si in igne nulla sit humiditas; ignis partes nullo modo erunt continuatæ. & ita uidetis conclusionem Alberti non posse stare. Ad argumenta sua; Quando dicit; fluxus, et motus; continui est ante fluxum, & motum; humidi; ergo datur continuum continuatum sine humido ; Equidem Albertum demiror; & nescio, an physicè, an mathematicè; loquatur. Nam, si mathematicè loquitur ; uerum

rum

rum est hoc; quia fluxus puncti facit lineam, & fluxus lineæ facit superficiem. & ita fluxus continui est ante fluxum humidi; quia sunt ista abstracta à materia. At physicè loquendo; nihil unquàm inuenietis, quod tale dici possit. Metaphysicè etiam considerando; potest esse uerum, quia est continuatio causarum sine humido. Similiter, etiam logicè loquendo, est uerum; Quia fit continuatio præmissarum sine humido. At in naturalibus uelim id mihi ostendi. Ad secundum debebat hoc probari; Nam ego dico, quòd in cœlo est humiditas. At diceret aliquis; si inesset humiditas; haberet materiã eandem cum materia inferiorum, omittamus de materia cœli; utrùm sit diuersa à materia istorum inferiorum, an non. Sed (quicquid sit illa materia) dico; quód, cùm sit extensio in cœlo: fit illa extẽsio per humidum; quod quidem humidum tale erit, qualis est materia ipsius. &, si Albertus potest me docere, qualis sit materia cœli; docebo equidem ipsum, quale sit istud humidum. Sed diceret aliquis; si humiditas esset in igne, & in cœlo (ut tu ponis) esset in istis compositio. & ita nõ essent corpora simplicia. Hoc autem probo; quia humiditas est qualitas accedens ad compositionem. Hic petitur principium. Sed notate; quód duplex est humiditas, continuans, & elementaris. & differunt secundùm intensionem, & remißionem; non secundùm genus, nec secundùm speciem. Hæc tamen intẽsio, & remißio; faciunt, ut sint maximè diuersa inter se. Humiditas elementaris est humiditas per excessum, in quibus dominatur. & ista humiditas, non solùm continuat

partes;ſed obtundit,& extinguit, & facit mollitiem, & multas alias qualitates . At *humiditas continuans non eſt ita;ſed tantùm continuat, et non facit has paſſiones.* Et *uideatis hoc in corporibus cœleſtibus; ut in ſtellis,& cometis.*

At quando humiditas continuans excedit;non dicitur ampliùs continuans,ſed elementaris.&,ſi iſta humiditas elementaris accedat alicui rei; faciet compoſitionem, ſed illa continuans non facit compoſitionem. & iſta ſatis ſint pro hac quæſtione. In *hac enim nolo ampliùs immorari.* R*edeamus igitur ad textum* Auic. In rebus autem generatis præſtat iuuamentum. *Perfecta illa particula, ubi declarabat facultates ignis; poſtea uenit ad iuuamenta ignis, & dicit* quinq́ue eſſe iuuamenta in igne, quando venit ad miſtionem. Primum; eſt, vt ſubtiliet. Secundum;vt maturet. Tertium;vt fiat penetratio. Quartum; vt permiſceat. Quintum; vt temperet frigiditatem aquæ, & terræ. *Sunt profectò iſta quinq; rectè intelligenda; at non poſſunt rectè intelligi,niſi ex diſcurſu tali.* D*ebetis igitur ſcire; quòd omnis generatio fit propter calorem agentem in humidum corpulẽtum,& craſſum. Quia actio caloris in aere,cuius humiditas eſt tenuis;nullam facit generationem, niſi ſui ipſius. Quando autem agit calor in humidũ craſſum; incipit generatio miſti. et accipiatis primò metallica,quæ ſunt prima in miſtis perfectis. calor agit primò in humidum craſſum, & concoquit; poſtea accedens frigiditas extrinſecùs congelat.*

lat. Hoc autem; in seminibus, & plantarum, et animalium; patet. Quia nulla planta, ac nullum animal; generatur; nisi calor solis, agens in humidum materiæ; excitet uirtutem formatiuam. Ideo dicebat Arist. quòd sol, & homo; generant hominem; Quia sol primò agit in semen; & excitat calorem, qui est in semine; et uirtutem formatiuam, existentem in potentia in semine. et homo etiam generat; quia eijcit semen, quòd est tanquàm materia. Videtis igitur primò; quòd in generatione mistorum calor agit in humidum materiæ, excitans uirtutem formatiuam. Hoc supposito; primùm fit, ut rarefaciat calor, et attenuet materiam. et uidemus hoc in humido omni; quod calefit ab igne extrinsecùs; turgescit enim, & rarificatur, et subtiliatur. In ista autem subtiliatione, & rarificatione; partis illius; quæ fit, rarior, et tenuior; quàm conueniat pro generatione: Illud totum difflatur, sicut uidetis in lebete ebulliente. Quod enim ita crassum est, ut non conueniat pro temperatura mistis; excernitur. et ita remanet succus depuratus; qui quidem attenuatus, et rarificatus fuit; qui quidem dicitur æqualis æqualitate iustitiæ. dicitur etiam temperatus. dicitur etiam maturus; quia pertinet ad maturationem. dicitur etiam coctus, et uidetis expreßè hoc in fructibus. Primò enim, dum erumpunt fructus, sunt acerbißimi, et crassæ substantiæ, et duræ, At, quando sol incipit magis agere; fiunt molliores, et dulciores, et tenuiores. Videtis igitur, quòd calor primò subtiliat; deinde facit, ut pars craßior in fructu excernatur ad cortices; et pars tenuior, quàm pro fru-

ctus

ctus temperatuca conueniebat, euaporet. et ita remanet succus depuratus, et temperatus; et dicitur fructus maturus. Contingit autem postea; ut uirtus formatiua in fructu in actu posita indigeat nutrimento, ut conseruetur, et augeatur. Ideo opus habet, ut attrahat nutrimentum extrinsecùs. et quoniam nutritur, in nutritione autem fiunt excrementa; Ideo etiam indigebat uirtute expellente. At hoc non poterat fieri, nisi per spiritum (uirtus enim, et operatio attractiua, et expulsiua; fit per spiritus impulsionem. Sed iste spiritus non poterat penetrare ad loca attractionis, et expulsionis per se.) Ideo indigebat calore; qui præiret, et præpararet uias; ut spiritus posset penetrare. Sciunt hoc etiam medici; qui artem exercent, et imitãtur naturam. Quando enim uult medicus trahere spiritum de loco ad locum; calefacit etiam locum igne; sicut etiam facit, quando apponit ipsas curcubitulas. Quando etiam uult expellere; calefacit locum. Deinde; non tantùm calor attenuat materiam, & maturat, & conficit, & adiuuat spiritum ad penetrationem; sed etiam, quando nutrimentum est atractum; ut possit uniri, oportet esse aliquod admiscens, et uniens. Ideo caloris usus est etiã, ut uniat, et permisceat. et ita habetis quatuor iuuamẽta caloris; quæ sũt usus ipsius ignis. Primò igitur subtiliat materiam crassam; agens in humidum materiæ, & educens ad actum calorem materiæ & uirtutem formatiuam existentem in potentia. Secundò maturat illam materiam; quoniam facit subtile, & inutile defluere, & crassiores partes excernit.

excernit. Tertiò adiuuat ad attractionem, & expulsionem mediante penetratione. Quartò ad commistionem, & unionem nutrimenti. Ista erant ita ordinanda; licèt ista Auic. nõ hoc ordine posuerit, sed confuderit. Sed ita sunt ordinanda; ut primò sit subtiliatio, secundò maturatio, tertio penetratio, quarto permistio. & ita patent quatuor prima iuuamenta ignis, quæ enumerat Auic. Et, ut duorum elementorum frigiditatem. Quinta utilitas est; ut duorum elementorum purè frigidorum temperetur frigiditas. Nam alioqui non potuisset fieri mistio, & generatio. Quia frigiditas facit ad mortificationem; ideo oportuit illã temperari calore ignis. Hoc est notandũ quòd dicit (purè frigiditatẽ duorum elementorũ.) Pura autẽ frigiditas est simplex, simplex aũt est in summo, ergo & in aqua, et in terra ponit summam frigiditatem. Quomodo igitur stat hoc? Aduertendum; quòd summa frigiditas effectiuè (ut diximus) est in aqua, formaliter in terra ipsa. (Duo autem grauia.) Postquàm Auic. tradidit iuuamenta singulorum elementorum; nunc tradit iuuamenta duorũ frigidorum in communi, & duorum calidorum. Primo igitur elementa calida faciunt ad motionem; frigida autem ad quietem. Quia enim animalia debent naturaliter moueri, & quiescere; ideo habuerunt in suis principijs duo elementa, ratione quorum naturaliter mouentur; & duo alia, ratione quorum naturaliter quiescunt. & utrunq; fit sine labore; quãdo naturaliter fit. & illa, in quibus plus dominantur calida elementa;

da elementa; magis mouentur. ubi frigida illa minus mouentur; ſicut & in ſpeciebus animalium apparet, et in ſingulis indiuiduis eiuſdem ſpeciei. homines enim bilioſæ naturæ ſunt magis apti ad motum, et magis ad eum inclinati. At qui ſunt frigidæ temperaturæ, pituitoſi.ſ. & melancholici; ſunt tardi, & ſegnes ad motum. Dicit deinde; quòd duo elementa frigida faciunt ad generationem membrorum, & humorum; duo autem calida ad generationem ſpirituum. Notetis; quod dicebat Hippo. Dicebat enim corpus noſtrũ ex tribus conſtitui; ex ſolidis membris, humoribus, et ſpiritibus. Dicit modò Auic. quod (ad generationem membrorum, & humorum faciunt duo elementa grauia,) & uerum dicit in cadaueribus. Nam quando animal mortuum eſt; remanẽt membra ſolida, & humores humi iacentia, & in terram conuerſa; quia ſunt ex elementis grauibus, & craßis. at ſpiritus non manent; quia euolarunt. Dicit etiã Auic. quòd (generant humores, & ſpiritus duo elementa calida.) Sed in hoc uidetur diſcrepare à ſententia Gal. & ſequi opinionem Platonis. Nam Gal. 8. De placitis ponit opinionem Platonis de generatione ſpirituum. Plato enim uolebat generari ex igne, & aere; at Gal. ex aere, et aqua; primo Aph. Aph. 14. opinio autem Gal. eſt magis ſenſata. Videmus enim, quòd in iſto magno mundo inferiori non fiunt ſpiritus, niſi uapores aerei miſceantur cum ſubſtantia aquæ. Prætereà uidemus, quòd aer, quem inſpiramus nos; non fit ſtatim ſpiritus; ſed tunc, quando ad pulmonem

accesſit, & ex ſubſtantia pulmonis accepit humiditatem quãdam aqueam. Vltimò dicit unum Auic. (quod eſt conſiderandum) ubi dicit (primus motor eſt ipſa anima.) Hic etiam diſcordat à Galeno.

Ex hoc loco quidem eliciunt, quòd Auic. uoluerit aliud eſſe temperaturam, aliud eſſe animam. Hæc quidem fuit ſententia Auic. ſed non eſt neceſſarium, ut iſtud hinc eligatur. Eſt hic etiam alia difficultas. Quia uidetur etiam Auic. diſcordare à Gal. in cauſa materiali generationis ſpirituũ. Galenus enim uoluit, quòd ſpiritus generentur ex aere, & aqua; Auic. autem hic uoluit, quòd generentur ex duobus leuibus, hoc eſt ex aere, & igne. Pro hac re eſt notandum, quòd duplex eſt ſpiritus. &, quòd ſpiritus dupliciter intelligitur. Vno modo apud antiquos pro aere, impellente, & expellente (de quo dicebamus ſuperiùs) qui quidem aer eſt neceſſarius ad operationes. Alio modo capitur pro hoc impellente, & expellente; non concernente aliam qualitatem, et dicitur ſubſtantia aerea. Differt autem in hoc; quòd partes aquæ acceſſerunt ad hanc ſubſtantiam aeream, quæ fecerunt hanc craſsiorem. Iſte ſpiritus humectatur, tum propter attractionem, tum propter humectationem pulmonis. Iſte ſpiritus euentat totum cor, & calorem innatum. Eſt alius ſpiritus, qui alio modo cõcipitur; qui habet tanquàm ſubiectum illum ſpiritum propellentem, & expellentem. Iſte igitur ſpiritus ita, propellens, et expellens; quandoq; intelligitur una cum calore naturali; qui quidem per ſe intellectus nõ eſt ſubſtantia,

substantia, sed qualitas complexionalis. Iste calor naturalis complexionalis, & ualdè similis est aeri. 2. de genertione animalium, & est ualde proportionalis calori cœlesti. Iste calor complexionalis; ut est qualitas simplex, se tenens ex parte formæ; dum unitur spiritui propellenti, & expellenti; ille spiritus fit nobilior; & fit spiritus, animalis, & uitalis, & naturalis; & educit in actum calorem complexionalem, potentia in membris existentem. & dicitur iam iste spiritus, uitalis; non autem amplius propellens, & expellens. Dicitur etiam iste spiritus animalis; quando in cerebro ulteriùs depuratus operatur operationes ipsas animales. i. sensum, & motum. Dicitur etiã hecticus, & naturalis; quando operatur actiones naturales, concoctiones, & alia huius modi. & totũ hoc dicitur (diuersis nominibus secundum diuersas intentiones) calor innatus, & spiritus. Non representãt enim ista duo nomina duas res; sed duas rationes. Quando enim refertur ad coctionem, & maturationem, & ad alios usus caloris; dicitur calor innatus. Quando autem mouet, & agitat; appellatur spiritus, uel animalis, uel uitalis. Et ego sæpè quæsiui à præceptoribus meis, quid differret calor innatus à spiritu; & nunquàm potui scire hoc, nisi ex longo studio Galeni. His ita notatis; dicimus modò (redeundo ad causam materialem generationis spirituum diuersimodè positam à Galeno, & ab Auic.) quòd resolutio de causa materiali spirituum est diuersimodè posita ab his. Iste enim spiritus; si consideretur, ut est unitus

cum calore innato, ut confert ad mores; rectè dicitur ab Auic. confectus ex aere, & igne. *Vt autem est propellens, & expellens, non unitus cum calore naturali; tunc rectè dicit Galenus, quòd est compositus ex aere, et aqua. Quoniam autem dixerat Auic.* (spiritum conferre ad motiones) *Ideo nequis credat spiritum esse animam; dicit* primum motorem esse animam. *Quia anima est principium motus, & quietis; Spiritus autem est instrumentum animæ; ut apertè dicit Arist. et Galenus etiam idem sæpè dicit, quando uult exquisitè loqui. Sed tanta est conformitas, et connexio huius spiritus cum anima; ut Galenus, quando non uult exactè loqui; ut remoueat occasionem contendendi; se nõ curare dicat, siue hic spiritus dicatur esse anima ipsa, siue instrumentũ animæ. Ex quo quidam malè accipientes Galenum dixerunt ex ipsius sententia spiritus esse ipsam animam. Sed hic est difficultas. Certum est enim; quòd anima sit principium motus in corpore humano. Vtrùm aũt sit ista anima tẽperatura, uel quid aliud; dubiũ est. Sed de hoc dicemus postea suo loco. et hæc satis quantũ ad totũ illud caput. Nunc ad tertiam doctrinã ueniamus.*

AVIC. LIB. PRIMI FEN PRIMAE, Doc. III. De Complexionibus. Caput primum.

LECTIO. XV.

COMPLEXIO est qualitas, quæ ex actione.
Sciuistis secundam doctrinam fuisse de elemẽtis; quòd erat

erat primum de causis materialibus, nam primùm de causis materialibus loqui uoluit. Cùm igitur procedat Auic. ordine compositiuo, meritò ab elementis incepit tanquã à simplicissimis omnium inter causas materiales. Post igitur considerationem de elementis; aggreditur modò agere de complexionibus, tanquàm teneant secundum locum inter causas materiales. Sed hic statim diceret aliquis. Cur temperaturas miscuit; quæ potiùs se tenent ex parte formæ, quàm ex parte materiæ? Complexio enim est forma totius compositi, resultans ex mistione quatuor elementorum. Duæ fuerunt rationes, quæ fecerunt Auicennam ponere statim complexiones post tractationem de elementis. Prima propter causam sine qua non. Quia, cùm egisset de elementis, & posuißet facultates, & usus ipsorum ad mistiones, & ad complexiones; ut uniretur materia superior cum subsequentibus; erat necessarium agere de complexionibus, ut meliùs appareret usus elementorum in mistione. Ratione igitur consequentiæ superiorum hoc fecit Auic. Prætereà; cùm esset acturus de humoribus, et membris; quæ resultant ex uaria complexione; non potuit de his agere, nisi priùs notificasset nobis temperaturas. Videtis igitur, quo modò artificiosißimè posuit temperaturas inter elementa, & humores. Alia ratio est; quia Auic. negat temperaturam esse formam, & perfectionem; sed dispositionem tantùm ad formã, & perfectionem; quæ se tenet ex parte materiæ. et uidetur temperatura esse subiectum sanitatis. Talis igitur sit ratio

reddita de ordine. nunc ueniamus ad declarationem eorum, quæ dicuntur. (Complexio est qualitas, quæ &c.) *In ista doctrina tria omnino faciet Aui. Primò enim; per suum progressum ab uniuersalibus, ad particularia, incipit tractare de omnibus tempera turis in uniuersali. Secundò; de temperaturis singulorum membrorum. Tertiò; de temperaturis ætatum, et sexuum. Ista tria in tota doctrina faciet. Pro prima igitur parte, ubi aget de temperatura in communi (quòd quidem fit in isto primo cap.) duo facit. Primò ponit definitionem temperaturæ. Vt autẽ postea poßit diuidere, (quia nõ poßumus diuidere, quod nescimus) ideo incepit ab ipsa definitione. Alterum, quod facit in isto capite; est ex his, quæ consequuntur ad complexionem. In definitione igitur; primò definit, deinde declarat definitionem.* Complexio est qualitas, quæ ex actione inuicèm. *Primò igitur definit; et affert suum genus, quod est qualitas. In hac definitione sunt pulcherrimæ difficultates, malè à modernis tractatæ. Ego itaq; priùs declarabo sensum uerborum Auic. postea dubitabimus; ut nulla remaneat difficultas in mentibus uestris. Definit igitur temperaturam per qualitatem. qualitas autem est genus generalißimum, et habet sub se multa genera subalterna; ut habetis in prædicamento qualitatis. De qua igitur intelligit Auic? Videtur enim malè posuisse genus ita remotum. Communis omnium opinio est; quòd intelligit de prima specie qualitatis, quæ est habitus; est enim permanentia quædã in corpore.*

pore. Sit igitur habitus; & supponamus pro nunc, pro habitu positam qualitatem; quia postea melius uidebimus. Duo sunt nomina, complexio, & temperatura. & oportet etiam dicere, quænam sit horum duorum terminorum ratio. Complexio à complectendo uenit; & nihil aliud notat, quàm complicationem diuersarum rerum. Temperatura aliud notat. Dicitur enim aliquid temperari; quando ex duobus, uel pluribus commistis, & temperatis; resultat tertium, habens diuersam formam, temperatis extremis. Ideo longè meliùs utemini hoc nomine (temperatura) quia indicat uobis essentiam ipsius rei. Iam igitur satis de nomine; & satis de genere. Temperatura igitur est qualitas, idest habitus. Ita supponamus. habitus autem plures sunt. Sunt enim habitus animæ, sicut scientia; & corporis sicut gracilitas, & pinguedo. Ideo oportet distinguere uobis hoc genus. Addit igitur Auic. differentiam, quando dicit quæ ex actione inuicèm, & passione. *Qui traduxerunt; posuerunt unum uerbum malè, quod fecit obscurum totum istum tractatum. Nam uerbum illud (prouenit) in fine positum; dicit esse magis propinquum principio, ut ita legatur* quæ ex actione inuicèm, & passione contrariarum qualitatum, in elementis inuentarum; prouenit. Quorum partes. *Est igitur hæc differentia; quia iste habitus resultat ex actione, & paßione mutua primarum qualitatum. Quia, neq; habitus scientiarum, neq; gracilitas corporis, neq; pinguedo; resultant ex tali actione, et passione.*

stione. Sed, quoniam non sufficit ad hoc, ut fiat temperatura; quòd mutua sit actio, & paßio contrariarũ qualitatum (non enim sequitur; facta est mutua actio, & paßio; primarum qualitatum; ergo facta est temperatura. Quia, si ponatis frustum terræ, & partem aquæ simul; fiet quidem actio, & paßio istorũ; sed non fiet temperatura) Ideo oportet, ut fiat permistio. Quòd fit, si miscibilia diuidantur ad minima; primo de generatione in fine, ubi de mistione loquitur. Vndè etiam natura antequàm concoquat cibum in uentriculo, priùs diuidit in minima. Secunda igitur differentia erat addenda; quòd miscibilia ita debent diuidi ad minima, quousq; plurimum unius cõtingat plurimum alterius. Ideo addit Auic. (Quorum partes ad tantam paruitatem, &c.) *enigmaticè uidetur loqui Auic. sed ingeniosißimè tamen. Diuisionem ad minima sequitur ista positio; ut plurimum unius contingat plurimum alterius. & sequitur hoc dupliciter. Vno modo; quia, ubi res diuisæ sint ad minimum, & commistæ; non poteritis habere minimum unius, quin habeatis minimum alterius. & patet exemplo contundetis, piper, et cinamomum, ad minima. Siquidem enim deinde misceatis; tunc non poteritis habere unũ minimum piperis, quin etiam habeatis minimum cinnamomi. Et è conuersò etiam. Ita; ut plurimum unius minimi sit cum plurimo alterius. Alia ratio huius contactus sit hæc. habeatis hoc exemplum. & si accipiatis libram alteram aquæ, & alteram terræ, et diuidatis singulas libras in duodecim partes, et mi-*

sceatis;

sceatis; non contangent se plurimùm, quia non contangent se in puncto, sed in linea tantum superficiali. At, *si diuidatis partes illas in minima, & misceatis; tunc plurimum unius erit cum plurimo alterius, & fiet contactus undequaq;. At, si fiat talis contactus; fiet facilè permistio, ex qua temperatura resultabit.* Hic *est sensus* Auic. Temperatura *igitur, uel complexio; est qualitas, uel habitus, qui prouenit ex mutua actione, & paßione primarum qualitatum ita; ut partes elementorum inuētorum in tali mistione ita redigantur ad minimum, ut plurimum unius contangat plurimum alterius. & hæc satis, quantùm ad declarationem uerborum definitionis.* Bona *igitur est hæc definitio; quia non potest conuenire, nisi uni ipsi temperaturæ.* Cùm enim inuicèm agunt, & patiuntur suis virtutibus. *Declarat in ista parte definitionem.* Po*ßet enim quis dicere.* Tu *dicis, quòd temperatura est qualitas, resultans ex mutua actione, & paßione primarum qualitatum contrariarum ex diuisione elementorum ad minima.* Ego *autem uellem habere conceptum longè distinctiorem huius rei. scilicet; quo modo fiat hoc.* Declarat *igitur* Auic. *ex mutuis actionibus, & paßionibus; primarum qualitatum, cognosci factam esse temperaturam.* Quoniam, *cùm uirtutes istæ elementorum agunt, & patiuntur inuicèm; sequitur ex summa eorum qualitas quædam tertia æqualis in eo toto misto, & similis earum qualitatum.* Quia *temperatura denominatur, uel calida, uel frigida;* Ergo *est similis temperatura illis faculta-*
 tibus

tibus elementorum, & similis uirtutibus eorum. & notate hic; quòd Auic. appellat qualitates primas elementorum uirtutes; ut notauimus superiùs, dum exponeremus facultates singulorum elementorum. Idem *enim est dicere, facultates, & uires, et potentias; elementorum. & dicuntur ita; quia per istas qualitates elementa operantur; ideo meritò uirtutes dicuntur.*

Cùm igitur inuicèm agunt, & patiuntur suis virtutibus; in earum &c. *in earum summa, id est, tandem post longum processum actionis, et passionis, & alterationis. Sed quoniam adhuc erat alia difficultas, quia posset aliquis dicere. Quænam causa propria est istius qualitatis?* Ideo dixit Auicen. *Aduerte, quòd* qualitates, quas diximus esse in elementis; sunt, caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas. *Quibus refractis; fit postea ista tertia qualitas, quæ dicitur complexio. & ita posita est uera definitio, & declarata. & iam satis de hoc.* Modò *(sicut dicebamus) circa istam definitionem plurimæ difficultates contingunt, quæ non sunt prætermittendæ à nobis. Erimus tamen breues in omnibus. Difficultas prima est hæc; Cur; Quare; cùm dicatur communiter temperatura habitus, qui est species qualitatis; definita sit ab Auic. per qualitatem, quod est genus remotũ. Cùm genus definitionis debeat esse proximum. Videtur igitur peccare Auic. & non seruare leges definitionis. Ad hanc quæstionem respondemus, quòd Auic. fecit hoc cum maximo artificio. Voluit enim definire temperaturam ita; ut conueniret omnibus opinionibus,*

nionibus, quæ de temperatura habentur. Præsertim cùm sint fundatæ istæ opiniones in bonis fundamentis, & rationibus. Variæ autem istæ opiniones, quæ sunt de temperatura; sunt propter uarios respectus. Videtur enim complexio esse sub diuersis speciebus qualitatis secundùm diuersas rationes. Vt enim est quædam permanentia; dicitur habitus. Sola enim permanentia, facit, & characterizat; habitum. Videtis enim, quòd habitus non determinatur ad unam determinatã qualitatem; sed prædicatur de omnibus speciebus qualitatis. Vti de paßibili qualitate; dicimus enim calidum esse in habitu, & alia huiusmodi. De naturali potentia, uel impotentia; nam dicimus aliquid habere, duritiem, & mollitiem. Necnon de habitu, ut etiam de quarta specie qualitatis, hoc est de figura. & ita habitus non dicitur habitus, nisi per ipsam permanentiam. Temperaturam igitur; ut est permanentia quædam in corpore, merito dicitur habitus. Eadem autem dicitur, esse paßibilis quædam qualitas. Quia, si sit illa qualitas acquisita ex refractione illarum quatuor qualitatum, et sit similis, & eiusdem speciei; Tunc habebit idem nomen. Ideo, cùm illæ sint paßibiles qualitates; erit & ista paßibilis qualitas. & ita habetis, quomodò non solùm reperiatur temperatura sub prima specie qualitatis, sed etiam sub secunda. Est et in tertia specie qualitatis. In naturali potentia; quia temperatura est potentia quædam, à qua exeunt operationes omnes. cùm enim sit facultas quædam, inexistens subiecto, à qua fiunt operationes bonæ, uel malæ; ideo poterit meritò dici

dici naturalis potentia, uel impotentia. Ideo, cùm uideret Auic. temperaturam secundùm uarios respectus posse sub diuersis speciebus qualitatis poni; propter hoc, ut euitaret disputationes, posuit genus qualitatis. Etiam propter aliam rationē; quia, licet tenuerit temperaturam esse de genere accidētium; uidebat tamen Gal. & Hippocr. tenere illam esse formam substantialem; ideo accepit genus qualitatis, cōmune formæ substantiali, & accidentalibus qualitatibus; nè posset Gal. aut Hippoc. habere aliquid cōtra ipsum. Quòd autem qualitas dicatur de forma substantiali, & accidentali; istud quinto metaph. 19. declarat Ar. Iure igitur, & artificiose; factum est hoc ab Auic. Simile quoddam fecit & ipse Gal. primo de differentijs morborum. Cùm enim ibi uellet constituere methodum inueniendi omnes differentias morborum; & uideret duas esse opiniones circa generationem compositorum; alteram, Hippocr. & Peripateticam; quæ uolebat omnia componi per mistionem, & temperaturam, & alterationem. Alteram Democr. & Asclepiadis; quæ uolebat omnia componi, non per temperaturam, sed per compositionem atomorum, & incompatibilium corpusculorum. Cùm inquàm uideret diuersitatem istam opinionum, ita definiuit ipsum morbum, ut definitio utriq; opinioni accommodari posset. & de hac quidem quæstione satis hæc. Est alia difficultas longè maior; utrùm temperatura sit tantùm accidens, an sit forma substantialis. & in hac quæstione hærent maximi uiri, & attinet ualdè ad medicos. Quia, nisi medicus sciat tēpe-

raturam esse formam substãtialem, dantem esse immediatè, & prouenire ab illa operationes immediatè; diuersum faciet prognosticum; quàm faceret, si sciret. Quia, si scietis hæc; ubi uidebitis destructam esse temperaturam, abibitis desperantes de salute ægri. Præterea etiam facit ad curationem. Quia, si scietis hoc; conabimini habere maximam rationem temperaturæ; ut à qua pendeant operationes omnes, et etiam ipsa uita. Est igitur quæstio diligenter examinãda. Duæ sunt opiniones summorum Virorum. Prima est Arabum, & Latinorum recentiorum; qui credunt nullo modo formam substantialem esse temperaturam, sed temperaturam primam solùm dispositionem ad formam substantialem. In qua sententia fuit Auic. in libro de anima, parte prima, cap. primo; et Albertus secundo de generat. tract. secundo, cap. 15. In parte autem opposita sunt Hippoc. & Gal. & fortaßis etiam Arist. Qui uolunt nihil aliud esse formam substantialem, quàm temperaturam eductam ex materia. Habet autem unaquæq; harum opinionum suas rationes. Ego recitabo fideliter eas, quæ potißimæ mihi uidẽtur; deinde indicabo, quid sit tenendum in ista quæstione. & afferam primò rationes Auic. & aliorum, qui sunt eiusdem sententiæ. Prima est; Nullum agens naturale potest producere effectum ultra proprias uires, & ultra suam facultatem. Sed calidum, frigidum, etc. sunt quædam qualitates naturaliter agentes; ergo non producent effectum ultra suas uires. Vires autem istarum primæ sunt quidem, calefacere, refrigerare, &c. Se-

cundæ autem; indurare, mollire, stringere, laxare, etc. Igitur non erit temperatura, resultans ex, frigido, calido, etc. forma substantialis, à qua exeũt operationes hominis tam mirandæ. Secunda ratio est talis. Omnis forma substantialis est substantia. Per te autem forma substantialis est temperatura; ergo temperatura erit substantia. Sed temperatura est accidens; ergo accidẽs est substantia. Quòd autem temperatura sit accidens; per uos probatur ô Galene; quia est qualitas quædam, effecta ex refractione primarum qualitatum. Propterea uidetur ista ratio esse Arist. expreßè secundo de generat. animal. Dicit enim ibi, quòd calor agens est agens tanquàm instrumentum, & dirigitur à nobiliori quadam uirtute. Calor igitur, ut calor; non potest à calore educi, sed à nobiliori uirtute educitur. Hæ potißimæ sunt rationes Arabum, & Latinorum; probantium, quòd temperatura sit accidens, dispones tantùm ad formam substantialem. Ex alia parte probat Hippoc. & Gal. quòd temperatura sit forma substantialis. Prima autem eius ratio est ista. Quidquid introducitur materiam misti ab agente tanquàm finis, & perfectio misti, in quo etiam quiescit agens; est forma substantialis. Temperatura tale quoddã est; ergo, etc. Maior est nota. Minor probatur inductione. Nam, (si bene obseruemus) in quacunq; re, quæ generatur; semper suus motus est in qualitatibus primis, & tandiu durat motus; quàndiu nõ est adepta temperatura. Acquisita autem temperatura cessat motus; & non possumus sẽsu uidere, quòd aliquid aliud aquiratur; quàm temperatura.

temperatura. Aliud argumentum est confirmans hoc primũ, et est huiusmodi. Omnis forma substantialis est actus primus, et perfectio illius, cuius forma. Temperatura est perfectio illius, cuius est tẽperatura, & actus primus; ergo etc. Maior est per se nota & est Ar. in secundo de anima. Minor monstratur hoc modo, (per omnes operationes, et per omnia signa; quæ apparent in animalibus) inductiuè. & primò mõstratur per animam rationalem; Quia, hoc dato; non est dubium de alijs. Gal. igitur in libro. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur etc. ostendit; quòd, & intellectio fit à temperatura ita; quòd, si temperatura lædatur; læduntur etiam operationes animæ; & per gradum læsionis temperaturæ proportionaliter læditur discursus, & intellectus. et discurrit hoc Gal. per longum processum in operationibus sensibilibus. Postea est hoc manifestissimum; quia oculus non uidet, nisi adsit bona temperatura. Ita, etiam operationes naturales fiunt meritò temperaturæ; & pro ratione temperaturæ erũt bonæ, uel malæ. Iste fuit Achilles Gal. unde etiã Arist. cogitur ex suis principijs dicere animam rationalem esse temperaturam. Ista igitur est potissima ratio Gale. ad quam recurrit tanquàm ad fortissimam rationem, hoc etiam alio modo probat. Si forma substantialis misti sit aliud, quàm temperatura; ista forma, uel erit substantia, uel accidens. Non accidẽs, quia accidens daret esse substantiæ; ergo substantia. Si substantia; uel substãtia corporea, uel incorporea. Si corpea; ergo corpus. Tũc itaq; de corpore isto quæ-

ritur

ritur; utrũ habeat aliam formã, uel nõ. et, si dicas habere aliã formam; quæram de ista forma utrũ sit corporea, uel incorporea. Si corporea; erit corpus. et quærã de ista forma corporis. et ita fiet processus in infinitum. Si uerò dicas non habere formã; ergo dabitur corpus sine forma. Si uerò incorporea; ergo externa, & incorruptibilis. & sic sequeretur, quòd omnis forma substantialis sit perpetua. Sequetur etiam; quòd ex corruptibili, & incorruptibili; fiet unum. Sed hæ differunt plusquàm genere. Præterea; si esset substantia corporea; sequeretur, quòd ex duobus actu fieret unum. Præterea; si esset substantia incorporea; non esset actus primus corporis physici, etc. sed esset tanquàm nauta, naui aßistens. His itaq; duabus rationibus unà cum rationibus etiam utriusq;; fideliter recitatis; quid circa eas sit determinandum, si me rogetis; possum respondere dupliciter secundùm duplicẽ formam, quam possum induere. Si enim uelim esse philosophus, & stare in principijs philosophiæ, non autem fidei; non possum non Hipp. & Gal. assentire. At, si formam theologicam uelim induere (quod certè debemus facere) dicendum est opinionem Arabum esse ueram. Sed hoc; ut est re ipsa uerum, ita credi debet sine ulla demonstratione. Nam nihil peius est; quàm quærere, demonstrationibus probare, quod fide tenendum est. Quia potiùs sunt agendæ gratiæ Deo; qui intellectum nostrum illuminauit, ut ea sciret, quæ nullo medio naturali percipi possunt; & rogandus Dominus ut augeat credulitatẽ in nobis. Et certè in hoc Scotus ualde egregiè

dè egregiè se geßit. Qui, cùm tenuisset animam in uia naturali, et peripatetica; mortalem esse in quarto lib. sententiarum, quæst. 41. uel. 43; postea conuersus ad Dominum egit illi gratias; quòd id cognouisset illumitione diuina esse uerißimum, quod naturaliter falsum uidebatur.

LECTIO XVI.

SED, quia nunc in scholis profitemur nos philosophos, & medicos; Ideo ex principijs philosophiæ defendamus opinionem Gal. & Hipp. Quia nihil esse deterius arbitror; quàm miscere philosophiam theologiæ. Pro determinatione autem ista debetis unum notare, quod est Arist. uidelicèt omnia, quæ generantur, & ueniunt ad mistionem; fiunt ex semine quodã præexistenti, uel ex proportionali quodam semini. Semen igitur istud diuiditur ex generante perfecto. &, cùm ab eo diuidatur; habet in se quæcũq; habet illud, à quo deciditur. Ista autem sunt, calor, & uirtus formatiua. Differunt autem secundum, quòd ista tantùm generata sunt actu; in semine autem in potẽtia. Vbi igitur semen illustratur à calore cœlesti, & solari, & radiorum astrorum omnium; excitatur calor complexionalis ipsius seminis, & uirtus formatiua existens in eo in potentia. Quia calor, dum deducitur ad actum per calorem cœlestem; fit similis ipsi calori cœlesti, à quo deducitur ad actum. & hoc dicebat Aristo. secundo de generatione, quòd calor iste seminis proportionalis est calori stellarum. Existente isto calore,

& uirtute

& uirtute formatiua; agit ipsa uirtus formatiua per istum calorem, tanquàm per instrumentum; Instrumentum igitur conueniens uirtutis formatiuæ est calor iste seminis deductus ad actum . Directus igitur tanquàm instrumentum ab ipsa uirtute formatiua; incipit agere in humidum ad aliquem determinatum finem . & ea, quæ conueniunt; attrahuntur ab ipsis . &, quæ non conueniunt; respuuntur . & ita determinata est materia, determinatus est modus, motus, et tempus, & omnia sunt perpetuò ordinata in natura . & ita nõ oportet ponere cholcodeas; quia est in materia uirtus formatiua, directa à calore cœlesti; quæ omnia operatur pro ut debet . & ita qualitates primæ elementorum deueniunt per refractionem in misto ad unam qualitatem directam à uirtute formatiua, quæ quidem qualitas est complexio . & ea acquisita, cessat motus omnis; quoniam temperatura est causa horum omnium . Ista igitur uirtus formatiua ita operando nihil addit elementis, nisi formam substantialẽ, sicut artifex nihil addit ceræ nisi formam . Differunt autem; quoniam artifex est extrinsecus, & addit formam extrinsecè tantùm . & uirtus formatiua est agẽs intrinsecum, & addit formam, & extrinsecam, & intrinsecam; mediante calore complexionali tanquàm instrumento; postquàm, & calor ipse complexionalis, et ipsa uirtus formatiua; fuerit deducta ad actum à calore cœlesti . Ex his sequitur, quòd & materia, & forma sunt substantia . Materia enim est substantia, quia subsistit; forma autem est substantia, quia propter

propter ipsam compositum ponitur in esse. Nā propter unumquodque tale; erit illud magis. Si igitur materia ponitur in esse, & fit substantia propter formam; longé magis ipsa forma erit substantia. Sequitur prætereà; quòd huius modi forma, quæ dicitur tēperatura; dicatur etiam qualitas. Sed qualitas substantialis. Nam monstrauimus, quòd qualitas etiam dicatur de forma substantiali; probauimus superius ex quinto metaphy. Vnde bene respondetur etiam ad interrogationem, quale quid est; per differētiam formalem. & hæc satis pro declaratione huius quæstionis. Ad argumenta modò, quæ sunt in contrarium; respondit iste noster processus exquisitißimè. Ad primum; Quando dicitur, unumquodq; agens naturale nō agit ultra proprias uires; & ita hæ qualitates elementorum non possunt, nisi calefacere, refrigerare, &c. est satis responsum. Nam nos ponimus, quòd uirtus formatiua sit in semine tanquàm diuinum quoddā, deinde habemus calorem cœlestē, deinde refractionem. & ita ex parte agentium uirtutis formatiuæ, & caloris cœlestis; nihil absurdum est fieri istam formam substantialem. Deinde etiam respectu alterationis. nam, quantùm ualeat alteratio; uidetis ex eo, quòd ex pane fit chylus, & sanguis etiam. ideo nō hæc admirabitur, qui sit exercitatus in arcanis naturæ. Ad secundum dico, quòd & est ipsum solutum. Quando enim inquiunt, quòd temperatura sit accidens; negandum est hoc. nam licèt dicatur temperatura esse qualitas; est tamen qualitas substantialis. & hoc ostendimus.

dimus. Ad authoritatem Arist. quando dicit, quòd calor non efficit operationes tam mirandas; &, quòd calor non potest, nisi calefacere, &c. Verũ dicit Aristo. Sed, quid contra nos; Qui dicimus istud fieri, non ab isto calore, nisi tanquàm instrumento; sed à uirtute formatiua, & à calore cœlesti? Et ita satisfecimus huic quæstioui. & sic satisfactum est; quantùm ad illam partẽ definitionis, in qua dicebat Auic. quòd temperatura est qualitas. Restat modò uidere de differentijs ipsis. &, ut exquisitè intelligatis differentias istas, & habeatis exquisitißimam cognitionem temperaturæ. optimè animaduertite; equidem enim pro declaratione istorum omnium decreui uti summa breuitate. Per resolutionem itaq;, & compositionem; intelligit discursum duplicem, primò resolutiuum, deinde cõpositiuum; ex quo innotescet uobis tota natura temperaturæ. Discursus igitur resolutiuus, incipiens à notione finis talis est. Temperatura (ut audiuistis) est qualitas æqualis in toto eo, in quo est. Qualitas est forma, & actus ultimus illius, cuius est. hoc supposito; &, quòd per temperaturam singulum dicatur unum; quid sequitur? Sequitur; quòd cùm mista sint ex quatuor; oportet, ut continuẽtur. Continuari autem nihil potest, nisi partes sint unum, & substantia una; ut dicit Arist. quinto phy. & quinto etiam metaphy. & ita continuum non potest esse, nisi in re eiusdem speciei. & ita uidetis, quòd caro, & os; non possunt continuari inter se, benè autem possunt contiguari. At caro rectè dici-
tur

tur continua; quia partes ipsius sunt unũ, & ita aqua est continua; quando quælibet pars aquæ est aqua. Contigua autem habent diuersas naturas. Cùm igitur elementa habeant diuersas naturas; nũquàm efficientur continua, donec non fuerint unum; quia alioqui forma non erit æqualis per totum. At uniri non possunt, nisi immutentur à natura, in qua sunt. &, si immutari debent; non per corruptionem; quia non essent mista; neq; per motum localem; fiet igitur per alterationem. Sed quoniam alteratio potest esse multiplex, uel secundum partem tantùm, uel secundùm totum. Secundùm partem; ut quando pili isti facti sunt albi (cùm prius essent nigri) nulla mutatione facta in alijs partibus corporis; Ista alteratio ita considerata non facit mistionem. Sed est necessarium alterationem fieri totius per totum; ut scilicet, quod alteratur, ita alteretur, ut à centro ad circumferentiam nulla pars sit, quæ non sit alterata, neq; secundũ sensum, neq; secundùm rationem. & ista est alteratio totius per totũ. Prima igitur alteratio, quæ est partis; non facit mistionem; sed illa, quæ est totius per totum. Sequitur enim ex hoc; quòd, ubi ista sunt refracta, & in forma, & in actu, & in qualitatibus; resultet necessario una forma tertia. Quæ quidem forma tertia facit illam substantiam cõtinuam, & unam. Quæ quidem forma tertia unius, et continuans; est ipsa forma substantialis, & temperaturæ. Istis igitur sic stantibus; cùm alteratio sit in qualitatibus passibilibus; Videamus, in quibus paßibilibus qualitati-

bus poßit esse alteratio totius per totum. Non autem reperietis istud posse fieri, nisi in quatuor qualitatibus, calido, frigido, humido, & sicco. Nam, neq; durũ, neq; album, neq; amarum; possunt tota per tota alterari. Sed in amaro inerũt multi actus; & ita de alijs. Hunc discursum optimè faciebat Galenus in fine primi de elementis. Cùm igitur ita se habeant ista; ideo meritò dicimus, quòd istæ quatuor qualitates sunt illæ, quæ ueniunt ad alterationem. Sed alteratio non potest fieri sine actione, & paßione. Actio autem, et paßio; non possunt fieri sine contactu (oportet enim ut agens contangat patiẽs, uel mediatè, uel immediatè.) Igitur, si hoc sit uerum; quantò melior erit contactus, tantò melior erit alteratio. Ideo oportet, ut res sit diuisa ad minima, ut optimus poßit esse contactus. Vnde dicebat Arist. primo de gen. quòd ipsa diuisio ad minima est optima ad mistionem; sed tamen ipsa non est mistio, sed iuxta positio. Ista igitur diuisio ad minima est utilißima ad mistionem; licet nõ sit ipsa mistio. Hactenus habetis discursum resolutiuum; donec uentum est ad unum, quod primum est in operatione, & in compositione. Cõponamus modo hæc, quæ per resolutionem inuenimus. &, quia, si uelitis habere temperaturam, primò facit contactum (& hoc diuidendo ad minima) & ita deinde incipit natura facere actionẽ, et paßionem; et per istã actionem, et paßionẽ, facit mistionẽ; et per mistionem facit alterationem totius per totum; & per istam alterationem totius per totum facit unionem; & per unionem

facit

facit temperaturam; Videtis igitur duplicẽ nostrum progressum, primum resolutiuum, secundum compositiuum; ex quo exquisitißimè totam naturam temperaturæ uidetis. Legam modò differentias, quas numerat Auic. & uos uidebitis omnia patere ex nostro discursu. Dicit igitur (complexio est qualitas, quæ ex actione inuicèm.) *Iam uidetis; quàm plana, & aperta sint omnia.*

LECTIO. XVII.

HACTENVS *audiuistis quoties de temperatura meminimus, toties etiam de mistione nos meminisse. & omnes alij ita etiam loquuntur. Tamen nullus adhuc dixit, quid differat mistio à temperatura; neq; Galenus; neq; Alexander, qui librum integrum de mistione scripsit. Dicamus igitur nos, quid differant. Differt igitur mistio à temperatura; secundũ quandam rationem; Si quidem accipiatis mistionem, non pro motu, quia tunc est uia ad temperaturam; sed quando mistio sit iam facta, facta alteratione; ut accipit Arist. quando dicit (mistio est alteratorum plurium unio) Mistio igitur, hoc modo accepta (pro fine scilicet) dicitur per respectum ad miscibilia. sed, ubi ad miscibilia non refertur conceptus; appellatur iam temperatura, & crasis à Græcis, & ita etiam uulgari lingua; uinum, aqua temperatum; modò uinum mistum, modò uinum temperatum; dicitur. et dicitur proprie crasis à Græcis; quod nos tẽperamentum dicimus* ἀπὸ τοῦ κεράννυμι, *quod est tempe-*

ro. Sed de hoc satis. ueniamus modò ad Auic. ut possimus continuare præcedentia cum consequentibus. Debetis meminisse: quòd hæc est secunda doctrina, in qua tractatur de temperaturis; & , quòd primò in communi uult tractare Auic. de temperatura; postea in speciali. & in hoc primo capite uult diuidere temperaturam in communi. Sed, quia diuisio rationalis non potest fieri; nisi sciamus genus illud, quod uolumus diuidere (ut dicit etiam Galenus in fine tertij de difficultate respirandi, & Plato in Philebo.) Ideo Auic. primò definiuit temperaturam; ut, cognita definitione; poßimus facere diuisiones, quæ fient modò in progressu. Sed priùs unum aduertite. Ego, quia inueni in hoc capite uerba difficillima, & obscurißima; Ideo cogitaui priùs in summario facere uobis distinctiones omnes, sicut fieri debent; postea ex hac nostra diuisione declarabuntur uerba Auic. ubi sunt declaranda. Quia in meth. quidem, & nostra diuisione; patebunt uerba Auic. At ex uerbis ipsius nõ patefit methodus, neq; diuisio. Incipit Auic. hanc diuisionem maxima metho. accipiendo genus ipsum, id est temperuturam; sub notione ipsius temperaturæ, superiùs habitæ. Oportet enim habere cõceptum istum; quòd temperies ipsa sit qualitas quædam, resultans ex refractione quatuor elementorum per actionem, & paßionem qualitatum contrariarum. Accipit igitur primò istud genus, quod est diuidendũ sub tali conceptu. Primum autem, quod dicitur in fine tertij de diffi. respirandi; est uidendum, utrùm genus sit multiplex.

plex. Quia priùs oportet distinguere multiplicitatem generis, quàm diuidatur. Vidit igitur Auic. quòd hoc genus (temperatura) est multiplex; ideo priùs cœpit distinguere. In diuidendo postea genere; accipiendæ sunt differentiæ oppositæ, & immediatæ, nascentes ex genere. Peßima enim esset diuisio ista; substantia quædã corporea, quædã sensibilis; quia non est per opposita. Vitiosum etiã, si ita fieret; substãtia, quædã animata, quædam inanimata; quia non sunt immediate nascentes ex genere istæ differentiæ. Optimè igitur fecit diuisionem Aui. Accipit enim æqualitatem, & inæqualitatem; quæ sunt proximæ differentiæ refractionis primarum qualitatum contrariarum, & temperaturæ, & mistionis. & sunt præterea oppositæ. Maxima igitur arte diuisit Aui. Primò igitur incipit Aui. ab æquiuocatione temperaturæ; & dicit temperatura, quædam est absoluta, quædam per relationem. *Absoluta temperatura dicitur; quæ, nõ respectu huius, uel alterius, dicitur; sed in seipsa. Vt, si consideretis complexionem humanam; uidendo, nunquid in ea sit penitus æquale ad pondus, & secundùm materiam, & secundùm intensionem graduum ita; ut sit in ea æqualitas absoluta; & sit tantum de frigido, quantum de calido; & tantum de humido, quantum de sicco. Aut uidendo, nunquid in ea sit inæquale ad pondus, ut plus de terra, quàm de aqua; aut plus de calido, quàm de frigido. Alio modo consideratur temperatura per relationem; quãdo non absolutè consideramus, utrùm hic plus sit de calido, uel frigido; plus de terra,*

uel de aqua; sed per cõparationem ad proprios actus exercendos, uel ad aliquod genus, uel ad aliquid aliud. Est igitur temperatura genus multiplex; est enim temperatura, uel absoluta, uel per respectum. Postquàm igitur distinxit multiplex; remouit unam partem; eã. s. temperaturam, quæ dicitur absoluta; & dicit hanc non pertinere ad medicum. Aduerte, quòd nullum corpus tale unquàm reperitur. (& rationem postea audietis) & hoc, quantùm ad istud membrum temperaturæ absolutæ. Aliud membrum igitur accipiamus temperaturæ per relationem; & ista temperatura habet & ipsa easdem differentias. Quædam enim est æqualis, quædã inæqualis. Primò igitur de æquali dicamus. Hæc quidem tot habet species, uel gradus; quot habet relationes. Quot enim erunt termini, ad quos potest referri; tot etiam erunt species, uel gradus. Sed termini non possunt esse nisi octo; ergo & octo erunt gradus, siue species huius temperaturæ æqualis. Quòd autem non poßint esse, nisi octo termini; patet sic. Vel enim per relationem species ad totam naturam consideratur; ut, quando consideramus speciem humanam; & dicimus ipsam esse æqualem respectu omnium generabilium, & corruptibilium ita; quòd nullum corpus generabile, et corruptibile, ita accedat ad æqualitatem, sicut corpus humanum. Vel comparatur indiuiduum ad totam speciem. Et uideatis proportionem. sicut enim primò comparatur species ad totam naturam; ita indiuiduum ad totam speciem. Vt, si dicamus Milonem esse temperaturæ æqualis; dicimus tunc per relationem

relationem ad totam ſpeciem humanam. Tertio per relationem partis ſpeciei ad totam ſpeciem; ut, ſi accipiatis illos, qui habitant temperatum clima (de quo aliàs dicemus, quod nam ſit) iſta temperies horum hominum, qui habitant ſub tali climate; dicitur eſſe æqualis per relationem, ſcilicet ad totã ſpeciem humanam. Vel comparatur indiuiduum illius partis temperatæ ad totam illam partem climatis temperatam; ut, ſi dicamus Socrates habitãs in. 4. climate eſt æqualis temperaturæ. Quintò; quando comparatur aliquod indiuiduum, ad aliquod indiuiduum; ut, ſi dicamus Socratem eſſe æqualis temperaturæ reſpectu ad Dionem. Sextò; per relationem indiuidui alicuius ad ſeipſum; ut, quando dicimus Socrates adoleſcens eſt æqualis temperaturæ per relationem ad ſeipſum ſemẽ. Septimò; per relationẽ membri alicuius ad aliud mẽbrũ; ut, quãdo dicimus uenam eſſe temperatã reſpectu nerui, uel oßis. Vltimò; quando unum, & idem membrũ comparamus ad ſeipſum; ut, quando dicimus os eſſe æquale; quando eſt frigidum, & ſiccum, & ſanum. Præter has nullas alias relationes inuenietis eſſe; ſi centũ annos cogitetis. Cùm igitur relationum modi ſint tãtùm octo; ſequitur etiam, quòd temperaturæ, per relationem æquales, tantùm erunt octo. Modo Auic. cùm uideret ex iſta ſua æqualitate tria poſſe naſci dubia; uoluit illa remouere. Primò enim; quia dixerat dari temperaturam æqualem per relationem partis temperatæ ad totam ſpeciem; mouebit quæſtionem, ubi ſit temperata regio. Secundò; cùm dixerit aliquod membrum

brum esse temperatum respectu alterius membri; ostēdet, quodnam sit illud membrum. Tertiò; quoniam dicimus medicinam esse calidam, uel frigidam; ideo disputabit, quomodò intelligatur æqualitas, uel inæqualitas in medicina..

Deinde accedit ad aliud membrum diuisionis, idest ad temperaturam per relationem inæqualem. Dicit igitur temperatura inæqualis; quædam talis per essentiam est, quædam per affluxum. Per essentiam; quando membrum à principio generationis habet talem substantiam; ut in eo dominetur plus de frigido, quàm de calido. Per affluxum autem; quando non est in membro essentialiter, sed est acquisita per influxum materiæ. Vt contingit sæpè membrum esse essentialiter calidum; & sit frigidum à materia influente. Modò utriusq; istius temperaturæ inæqualis; tot sunt differentiæ, quot possunt esse excessus. Sed excessus, cùm sint decem; octo poßibiles, et duo impossibiles, siue inconsistentes; octo etiam erunt temperaturæ inæquales poßibiles, & consistentes. Vel excedit qualitas simplex; & ea, uel caliditas, uel frigiditas, uel siccitas, uel humiditas. Vel excedent istæ qualitates inter se complicatæ. Complicationes autem cùm sint sex tantùm, scilicet quatuor tantùm comprehensibiles; ideo quatuor erunt tātum excessus complicati. Nam, uel calidum cum humido complicabitur, uel calidum cum sicco, uel frigidum cum humido, uel frigidum cum sicco. Calidum autem cum frigido complicari non potest, nec comprehendi, nec consistere, sicut

neq;

neq; humidum cum ſicco; erunt igitur quatuor exceſſus ſimplices, et quatuor exceſſus cōpoſiti. et ita erũt octo exceſſus; quare octo etiam erunt temperaturæ per relationem acceptæ inæquales. Et hic eſt ſenſus totius capituli Auic.

Sed, quia Auic. quando diuidebat æqualitatem in abſolutam, & reſpectiuam; abſolutam dixit non inueniri poſſe in natura; Gal. autem dicit hanc inueniri, primo de temperatura, & in libro de opt. conſt. in ſexto de Tuen. ualet; Propterea uidendum eſt quo modò ſit diſſenſio iſta inter iſtos. (Quia forte poterunt inter ſe faciliùs conciliari) & utrùm detur æqualitas ad pondus aliquo modo, an nullo modo detur. & tractatur hæc quæſtio à medicis omnibus, & etiã à philoſophis; ſed confuſè admodùm, quia non tollunt æquiuocationes plurimas, quæ ſunt in re iſta. Procedẽdum autem eſt in determinatione huius quæſtionis eo modo, quò docet Gal. in libro, an ars tuendæ ſanitat. Diſtinguendum enim eſt ſubiectum, & prædicatum; & uidenda eſt natura utriusq;. et uideatis quomodò in iſtius quæſtionis determinatione ſeruabimus iſtam methodũ. Hic quæritur; utrùm tẽperatura aliqua inueniatur æqualis æqualitate ponderis. Temperatura eſt ſubiectum, æqualitas ponderis eſt prædicatum; uidendum eſt igitur, quid ſit natura utriusq; horum terminorũ. Quid ſit temperatura, iam audiuiſtis; ideo de hoc non eſt laborandũ ampliùs. Videamus igitur, quid ſit ipſum prædicatum, quod eſt æqualitas in pondere. Aequalitas; quædam eſt abſoluta, et quædam reſpectiua. Sed dicetis;

tis; absurdum, esse, quòd aliqua æqualitas sit absoluta; nam nulla æqualitas potest absolui. Quia omnis æqualitas dicitur ad aliquid; æquale enim est alicuius æquale. Aduertendum; quòd dicimus æqualitatem absolutam, quando ad nullum extrinsecũ comparatur. Quia dicimus; quòd mista ea, quæ ingrediuntur; sunt æqualia; non, quòd non comparentur illa contraria simul; sed, quia non comparantur ad aliquod extrinsecum. Equalitatis absolutæ; aliqua se tenet ex parte materiæ, & molis; aliqua ex parte qualitatum, & formæ. Ex parte materiæ; est, quando dicimus in misto tãtum esse de terra, quantum de aqua. Ex parte formæ, ut, quando dicimus in aliquo tantum esse de calido, quantum de frigido; & tantum de graui, quantum de leui. Primum membrum, quod se tenet ex parte materiæ; est duplex. Vel enim respectu ponderis, uel mensuræ. Ponderis; ut, si sit hic una libra aeris, & sit etiam tantum de aqua. Secundùm autem mensuram; ut, si sit pugillus unus terræ, & pugillus etiam unus aquæ. Ex parte autem formæ; ut, si dicamus, quòd tantum sit de graui, quantum de leui. Ex parte uerò ipsarum qualitatum; ut, si dicamus, quòd quantum sit de calido, tantum sit de frigido. & hæc quidem sunt differentiæ omnes distinctæ æqualitatis absolutæ. Dicamus modò de respectiuis. Equalitas respectiua est duplex. Quædam enim est per relationem ad aliquid extrinsecum, & ratione, et subiecto. Quædam ad aliquid extrinsecum ratione tantùm. Ratione tantùm sunt duo, ad quæ soent referri istæ æqualitates, operationes, & paßiones

nes

nes, siue affectus. Operationes *quidem; quia ex gradu oßis operatio est, ut per frigidum, & siccum operetur; cor autem dicitur esse calidum, & siccum; & ita dicentur æqualia membra, si suas operationes singula, ut debent, exerceant. Paßiones, & affectus, tàm in quali, quàm in quanto; ut quando affectus nullus excedit, ut in cuti ipsa. Neq; enim grauis est, neq; leuis, (in excessu dico) neq; nimis calida, nequé nimis frigida. Temperatum igitur hoc tantùm dicitur; quando non excedit aliqua paßio. & hoc dicitur æquale respectiuum ad extrinsecum, ratione tantùm, non subiecti; quia unum, & idem, est subiectum, corpus unum, in quo fiunt istæ relationes. Ratione autem & subiecto; ut quādo species humana comparatur ad speciem leonis. Tres igitur sunt æqualitates respectiuæ, prima ad operationes, secunda ad paßiones, tertia ratione perfectionis ad aliud extrinsecum. Quantùm ad æqualitatē, quæ est respectiua ratione operationū; ista dicitur æqualitas iustitiæ. & non cuius libet iustitiæ; sed distributiuæ. & hoc est illud, de quo dicit Auic. in textu ibi* debes autē scire; quòd æquale, de quo medici in suis inquisitionibus. *et, ut obiter etiam textum declaremus, Iustitia quidem duplex est, permutatiua, et distributiua. Permutatiua fit in contractibus; ut, tibi do quando ego tantum; quantum tu das mihi. et sunt quatuor modi huius iustitiæ, in quibus seruatur æqualitas præcisē ponderis; do, ut des; do, ut facias; facio, ut des, facio, ut facias. Iustitia autem distributiua est; quando distribuitur unicuiq; tantum,*

tum, quantum conuenit pro statu, et gradu unius cuiusq;. et nihil magis destruit istam iustitiam; quàm ipsa æqualitas ponderis. Vt enim apparet in honoribus, et dignitatibus, in republica; Ita in corporibus factum est. Oßi. n. frigidum, et siccum datum est; quoniam conueniebat. Cordi autem, calidum, et siccum; necnon. Cerebro frigidum, et humidum; quoniam cõueniebat pro operationibus. et hoc quantùm ad primum membrum æqualitatis respectiuæ. Veniamus modò ad quæsitum de æqualitate absoluta. Quantùm ad æqualitatẽ ponderis; hoc prorsus est impoßibile. Nam, quomodò accipietis unam librã terræ, et unam aeris. Deinde (quarto meteor.) In homine dominantur, terra, et aqua. Quantùm ad mensuram, minùs. Nam præterquàm, quòd non possemus metiri terram, et aerem; est etiam aliud absurdum; quia maximum spatium requiritur ad medium, ignis, et aeris; at ad terræ medium etiam minimum spatium conuenit. Ex parte autem qualitatum; primò, quantum ad graue, et leue; hæc æqualitas non potest esse, quia omnis motus in misto esset uiolentus, neq; possent mista in aliquo loco quiescere. Sed oportet, ut dominetur terra, et aqua, in misto; Ideo omnia, quantùmuis leuia, uergũt naturaliter ad terram. Vapores enim uiolenter ascendunt propter flatum nimium inclusum (secundo meteor.) apparet ex fulguribus. non enim ascendunt uapores simpliciter, nec descendunt simpliciter, sed obliquè; quia habẽt ignem secum. Remoto autem igne; fulgura cadũt in terram. et uapores; remoto flatu cadunt, conuersi, uel in pluuiam,

uiam,uel in aliud. Pennæ etiam cadunt;nisi suspendan tur à uento. et ideo non possumus dicere, quòd in aliquo tantum sit de graui, quantum de leui; quia oportet esse plus de graui, quia omnia quiescunt circa terram. Ideo æquale ad pondus,neque ex parte materiæ; neq; ex parte,grauitatis,& leuitatis;potest dari. Aequalitas absoluta alia modò est propter æqualitatem quatuor primarum qualitatum. Quantum autem ad hoc;dico, quòd inuenitur æqualitas ista exacta,quo ad sensum.& de hac intellexit Gal.quando dicit;in cute esse æqualitatem exquisitam;&,quòd de ista æqualitate,quæ est inter ipsas qualitates, non inter subiecta qualitatum; intelligat Gale.uideatis compositionē eius in eo primo libro de temperaturis de aqua feruentissima,comista cum frigida;ex quarum mistura dicit posse fieri æqualitatem etiam,si aterius sit multa moles, alterius autem modica. Caliditas enim est plus actiua, quàm frigiditas. Auic. autem hoc loco dicit expresse, quòd non potest dari æqualitas ista in natùra. Non est contradictio; quia ratione quidem non potest dari, ut ostendemus. Sensu autem datur. & idem est prorsus; sicut de neutralitate dicebamus. Ratione enim; inter sanitatem,et ægritudinem non datur mediū. Sed,quia quandoq; inueniuntur corpora in tali dispositione; ut sensu non possimus distinguere,utrùm sint ægra,uel sana;Ideo neutra corpora talia appellamus. Ita æqualitas ista secūdùm sensum inuenitur exquisitissima; quia nullus sensus, quantùmuis exquisitus, poterit cognoscere inæqualitatem aliquam; ut in cute temperata,

non alterata. At secundùm rationem non est possibile, ut sit aliquid, quod tantũ habeat de frigiditate, quantum habet de caliditate; & tantum præcisè de humiditate, quantum de siccitate. Gal. igitur, ut medicus loquitur, qui est sensatus artifex; ideo merito astruit talem æqualitatem absolutam. Dicit autem Auic. quòd medicus physico debet istud credere; quia probare hoc attinet ad philosophum, *optimè hoc dicit; quia, si uelimus istud probare, quòd non datur secundùm rationem talis æqualitas ad pondus in qualitatibus primis; oportebit istud per media naturalia monstrare. hoc enim pacto poteritis hoc agere.* Monstro, *quòd non possit dari ista æqualitas in primis qualitatibus in aliquo misto; quia, si dabitur in aliquo mistorum; erit quidem forma, uel elementi, uel misti.* Non *potest esse elementi; quia mistum haberet duas formas, & elementum esset actu in misto.* Non etiam *misti; quia sequeretur inconueniens.* Quia *mistum fit ex actione, & passione; actio autem, & passio; fit ex prædominio alterius, & ex altero dominato.* Prætereà *sequeretur, quòd mistum nunquàm corrumperetur, (saltèm ab intrinseco) quia corruptio fit ab aliquo contrario prædominante.* Non *datur igitur ista æqualitas quò ad rationem. & non oportet hoc monstrari medico; quia probationes fiunt per media naturalis philosophiæ.* Et *ita habetis; &, quid uelit* Auic. *&, quo modo concilietur cum* Gal. *et de hoc satis.* Est *unum aduertendum.* Dixit Aui. *quòd* octo sunt modi æqualitatum relatiuarum, *nè itaq; remaneat aliquod*

aliquod dubiũ; debetis scire, quòd octo modi Gal. sunt longè diuersi. Quo modò igitur erit Auic. completus, aut Gal. et, quo modò conciliabuntur. Ego attuli uobis tabellam modorum, descriptorum sparsim à Gal. habeatis; & uidebitis plures ex istis modis esse diuersos ab illis, qui scripti sunt ab Auic. & tamen, nec Gal. nec Auic. fuit aliquo pacto diminutus, neuterq; ipsorum peccauit; sed uterq; istorum optimè dixit. Auic. hoc loco comparat æqualitatem ad aliquod aliud extrinsecum; Gal. autem accipit qualitates comparatas inter se, quo modò dicantur absolutæ, uel per comparationem; non autem uult ostendere qualitates ipsas respectiuas. Considerat igitur Gal. qualitates; quo modo absolutæ. &, quo modo respectiuæ; sint. Auic. autem; considerat æqualitates ipsas respectiuè ad aliquod extrinsecum. & ita omnia sunt clara. Veniamus modò ad textum. Omnia sunt clara in textu; usq; ad secundum modum æqualitatis, ubi habet Auic. secundus est medialis, qui inter duas extremitates huius latæ compositionis. &, Cùm Auic. faceret secundum modum æqualitatis quãdo comparatur indiuiduum ad suam speciem (de quo Gale. & in primo de temperatura, & in fine libri, an ars tuendæ san. & alijs; sæpè dixit.) Quia poterant circa istud occurrere duæ dubitationes; Ideo remouet duas istas dubitationes. Prima est ratione ætatis; quia omnia humana corpora, aliquando sunt, uel humidiora, ut in pueritia; uel sicciora, ut in senectute. Dicit igitur; quòd istud intelligendum est in fine augmenti. Quia, quando au=

K getur;

getur, habet plus de humido, & de calido. Quādo autem minuitur; habet plus de sicco, & de frigido; Gal. auctore in libro de optima constitutione, & in sexto de tuenda sanitate. Alia dubitatio est, quo modo homo dicatur æqualis, cùm membra ipsius sint adeò contraria. nam cerebrum est frigidum, & humidum; cor autem calidum, & siccum. Respondet ad hoc ipse; dicēs; quòd æqualitas hominis non sumitur ratione ipsorum membrorum. Sed, quia ex his membris resultat temperatura quædam media æqualis; quæ habet omnes operationes, & intrinsecas, & extrinsecas conuenientißimas; Ideo dicimus temperaturam ipsius hominis esse æqualem.

LECTIO. XVIII.

QVONIAM Auic. (ut audiuistis) superiùs in tertio suo modo æqualitatum respectiuarum dixit, æqualitatem sumi per relationem partis speciei ad totam speciem; & hoc fieri quando homines, qui habitant in temperatißimo climate; dicimus esse æqualis temperaturæ. Ideo huius occasione mouet dubitationem de climate temperato; quodnam iam illud sit clima, quod sit alijs temperatius. & notate diligenter istud; quia plurimum refert, ut medicus sciat. Nam, si non noue rimus regionem temperatam; nesciemus etiam regio nem intemperatam. Igitur, si ista nesciuerimus; carebimus magna parte medicinæ in seruanda, & recu peranda sanitate. Ex temperata autem, & æquali, regione cognoscuntur intemperatæ, & inæquales.

Quantò

Quantò enim magis aliqua regio appropinquat regioni temperatæ, aut ab ea distat; tantò magis erit æqualis, uel inæqualis. Vt sciamus igitur, quæ sit regio temperata; duo ego faciam. Primò enim declarabo opinionem Auic. deinde dicam, quæ sit opinio uera. Auic. proponit unam conclusionem; et dicit; quòd, si aliqua regio sit temperatissima; illa est sub circulo æquinoctiali. & , quia poßet aliquis inferre; illa regio à nullo habitatur, ergo illa est intemperatißima; quia, quæ temperatæ sunt, poßunt habitari; & habitantur. Probo etiam, quòd nullus habitet; quia, si qui habitarent illic; esset commercium aliquod nobis cum illis. Quia non est tanta distantia inter nos, & illos; ut non poßit esse commercium. Cùm in maiori distantia sit commercium cum his, qui longè magis à nobis distãt. Quia igitur potuisset aliquis ita instare contra conclusionem suam; ideo respondens ad hoc. Posito etiam, quòd non habitetur (inquit Auic.) tamen non ualet consequentia; non habitatur, ergo est intemperata. Quia potest esse inhabitabilis, uel propter montes, uel propter maria. Non dicit autem Auic. neq;, quòd habitetur, neq; quòd non habitetur (quia dicit istud se nescire) sed dicit; quòd est habitabilis; nisi sit impedita habitatio, aut propter maria, aut propter montes. & ita, si non habitatur; non erit uitio temperaturæ, sed ratione situs, & , quia uidebat contra hanc conclusionem maximam rationem; Tangit istam rationem, sed non soluit. Tãtùm enim dicit, de hoc cer-

tificatum fuiſſe alibi; & nihil ultra. Certificauit autem hoc in fen ſecunda, doctrina. 2. cap. octauo. Tetigit etiam aliquid in duodecimo de animalibus, cap. primo; ſed nihil ferè dicit. Ratio autem contra ipſum eſt efficaciſsima; & eſt iſta. Quãtò propinquior eſt ſol capitibus noſtris; tantò ea regio eſt feruẽtior. Sub linea æquinoctiali eſt maxima propinquitas ſolis capitibus noſtris; ergo. Maior intelligitur; non de propinquitate corporis ſolis ad noſtra capita. Nã, quòd non ſit iſta propinquitas, patet ex ipſo orbe. eſt enim Sol in centro, & quodcunq; ſumatur in circulo; profectò æqualiter diſtat à centro; ideo non poſſumus dicere, quòd corpus Solis magis approximetur uni parti, quàm alij. Prætereà, ſi etiam approximaretur; non magis calefaceret; quia non eſt calidus Sol formaliter, ſed uirtualiter, & effectiuè; per ſuos radios. Quo modo igitur intelligitur, maior, uel minor, propinquitas Solis? hoc modo. Quoniam linea recta deducta ad centrum, eſt propinquior linea obliqua; eſt igitur propinquitas Solis propter ſuos radios, quã propinquitatem ſequitur rectitudo angulorum in centro. Ex quo ſequitur maior unio, & minor refractio. Ex quo ſequitur maior calor. Quia, ſi refrangãtur per lineam obtuſam; magis diſsiliunt. Vnde uidemus etiam ratione ſitus terræ; quòd in locis montuoſis, in quæ radij non poſſunt figi; ibi non eſt multus calor, ſicut eſt in plano. Ideo uidetis, quòd in ſpeculis planis, in quibus radij reflectuntur rectè in ſeipſos; tantus calor apparet, ut ignis quandoq; accendatur. Minor

nor modò hoc est. (Sub linea æquinoctiali est maxima propinquitas) facilè monstratur. Quia uel in regione, quæ est sub ista linea, Sol est; uel in punctis æquinoctialibus (in primo scilicet puncto Arietis, & in primo puncto Libræ) Quando est in maxima distantia; est in punctis primis tropicorum; & est rectißimè in puncto Arietis, & primo puncto Libræ (ut uidetis in sphæra etiam materiali) linea enim perpendicularis à centro Solis descendit ad centrum terræ. Quando autem recedit ad puncta tropicorum; non sunt quidem ita recti radij Solis, sed tamẽ sunt adhuc recti. Spacium enim tropicorum à linea æqninoctiali; sunt uiginti tres tantùm gradus, & quædam minuta. & ita, cùm sit tam modicum spatium; necesse est etiam tunc eße calorem maximum propter rectitudinem radiorum. & apparet hoc ex sexto nostro climate; distamus enim ab æquinoctiali per. 45. gradus. et ita per 23. ferè gradus sumus extra tropicum cancri; quantùm illi sunt intra ipsum. Sed tunc lineæ Solis nobis uidentur perpendiculariter cadere super capita nostra, & est feruentißimus calor. & hoc contingit tantùm semel nobis in anno; illis autem hoc bis contingit. & hoc, quod est nobis maxima propinquitas Solis; illis est maxima sua remotio ita; ut, rectitudo, & perpendicularitas radiorum, quæ apud nos maxima; apud illos sit minima, quàm ipsi poßint habere ita; ut caliditas, quæ apud nos est maxima; per comparationem ad caliditatem ipsorum sit ferè nihil. &, si dicas sub cancro est mora maior, quàm

ſub æquinoctiali; uidebimus poſtea, quid faciat mora; ſed iſta mora, etiam fortaſſe maior eſt ſub æquinoctiali, quàm ſub cancro. Iſta ratio uidetur demonſtratio; ſed ipſe Auic. tantùm refutat ipſam. Quòd autem temperata ſit regio ſub æquinoctiali; monſtrare nititur duobus argumentis. Primum argumentum huiuſmodi eſt. Rectitudo in linea æquinoctiali non eſt ita efficax ad faciendum calorem, ſicut mora apud nos. Mora enim longè plus facit, quàm ipſa rectitudo. Sed mora eſt maior apud nos; ut uidemus in æſtate, quando dies ſunt ſexdecim horarum. Hoc enim tunc ratione non rectitudinis, ſed moræ; contingit. Probat etiam per ſignum. Quia, quando Sol in meridie appropinquat perpendiculariter; non tamen facit tantum calorem, quantum in uigeſima prima. Igitur, cùm in linea æquinoctiali ſit Sol tãtùm ſuper terram per 12. horas, quia mora minor eſt, & mora longè plus facit, erit in illa regione magis tẽperatus calor Solis. Alia ratio Auicen. eſt. In regione æquinoctiali ſunt mores habitantium nobiliſsimi, & operationes nobiliſsimæ. Quòd autem ſit hoc; probat per naturam Regionis. Cùm enim ſit ibi tantum de die, quantum de nocte; dies abſumit humidum redundãs, & nox calidum redundans; ex quo ſequitur æqualitas aeris. Aequalitas autem aeris facit æquale corpus; ex corpore autem æquali, ſequuntur operationes nobiliſsimæ. Erunt etiam ſimiles; quia nihil extrinſecum eſt, quod alteret. Sed iſtud uidetur eſſe petitio principij. Iſtæ ſunt rationes Auicẽnæ, quas ego

potui

potui uidere. Quantùm autem ualeant; uidebimus postea. Nunc determinemus nos, quid tenendum sit in ista quæstione pro ueritate. et, quia circa hoc fuit quæstio apud antiquos, Vtrùm habitaretur regio illa sub æquinoctiali; Ideo primò quantùm ad habitationem (Quicquid dicat; Arist. 12. Meteor. & Ptolemæus; & Aratus, quem postea, & Virgilius, & Ouidius; sequuti sunt; qui omnes tenuerunt, quòd sit inhabitabilis) non possumus nos hoc dicere, quia experientia contrarium nobis ostēdit per nauigationes Hispanas. Nemini igitur dubium est; quòd tenere debemus, quòd habitetur. Sed, quòd sit temperata illa regio; est falsum, immo est intemperatißima. Quod ostendit experientia; quia homines illi sunt exhausti humido, & parum uiuunt, & malè degunt. Bene sunt quædam regiones in illa linea, quæ potiùs sunt frigidæ. & ratio est; quia loca illa sunt ualdè depressa, & referta plurimis paludibus; ex quo Sol eleuat uapores, qui alterant aerem. Vnde etiam per sex menses dicunt ibi pluere ratione dispositionum terræ. At, nisi sint dispositiones terræ; est illa regio calidißima sub æquinoctiali. habitatur ista regio; sed nō est temperata, immo intemperatißima est. Neq; ualet ratio Conciliatoris. Dicit enim ille. Isti non sunt ita nigri, sicut Aethiopes, qui sunt nigerrimi coloris; at isti sunt cinericij, potius quàm nigri coloris. Quia illa est intēsa nigredo in Aethiopibus, propter maximam caliditatem adurentem sanguinem; igitur maior caliditas apud Aethiopes, quàm sub linea æquinoctiali.

Color enim iste cinericius potest esse, uel propter remissionē caloris, uel propter excessum. Propter remissionem; quia, quando admistio peruenit ad tãtam uim, ut adurat omnes humores (sicut uidetis in regione Palæstina) fit color cinericius. At Aethiopes habent quidem sanguinem adustum; sed nõ penitus adustum. Nam calor non peruenit ad summum, quia non consumpsit totum humidum. Sed quando totum absumitur humidum; non nigredo (ut est in Aethiopibus) sed color cinericius sequitur. Videtis enim carbonem in quo est aliquid humidi; esse nigrum. At consumpto omni humido; fit cinis, coloris non ita nigri. Color igitur cinericius; non tantùm propter remissionem, sed etiam propter excessum caloris fit. Stat igitur; quòd, qui habitant sub æquinoctiali, sint cinericij coloris; & tamen sit illa regio calidißima. Est igitur ista regio intemperata. Cuius signum est, quòd in illis insulis, quas Gorgonias appellant (unde maxima copia Saccari asportatur) quæ quidem sunt etiam in duodecimo gradu, ultra æquinoctialem; sunt inualidi homines, & parum uiuentes. Stat igitur sentẽtia nostra adhuc; quòd habitatur quidem illa regio, sed malè habitatur. & nõ sequitur, quòd sit temperata. Immo intemperatißima; propter illam rationem, quam tetigit Auic. nec soluit; Quæ quidem apud me uidetur demonstratiua. Sed, quia rationes Auic. non sunt penitus contemnendæ, ideo pro maiori confirmatione nostræ sententiæ examinemus illas quanti sint ponderis. Prima igitur ratio Auic. est, quòd (rectitudo radiorum

radiorum ſub linea æquinoctiali; non tantùm facit, quantùm ipſa mora apud nos.) *Debuiſſet iſtud probare Auic. In hoc enim uidetur uerum, quod dixit de eo Auer. quòd propter defectum logices, & propter ingenij ſui confidentiam; incidit Auic. in multos errores. Quòd autem aliquid faciat mora; concedimus. &, quòd quanto diutius aliquid agit; tanto magis agat, ſiquidem idem ſit agens in ſuo robore. Sed, quòd mora plus faciat, quàm agens, & mouens; hoc negamus. Certũ enim eſt, quòd in qualibet motione ſemper ſunt quatuor; Primò Agens, quod mouet; Secundò Tempus, in quo mouetur; Tertio ſubiectum in quod; Quartò Motus. Sed dum comparantur iſta quatuor inter ſe; uidere poſſumus, quidnam ſit ex his potentius. Mora autem eſt tempus illud, in quo mouetur. Certum eſt, quòd agens ſunt radij ipſius Solis. Supponatur igitur; quòd iſtud agens agat per quatuor horas (exempli gratia.) Et agat in aerem, tanquàm in ſubiectum. & quid agit? Caliditatem, imprimendo illam in aerem. Certum eſt etiã; quòd quantò diutiùs agens agit; tãtò magis agit; Ideo in quatuor horis magis agit; quàm, ſi duabus horis ageret; quia actio, et motus proportionales ſunt proportioni agẽtis ad tempus. et, ſi in quatuor horis poſſit agens imprimere decem gradus caliditatis; in duabus horis imprimit quinq; gradus. & econtrà etiam; ſi in duabus horis poteſt imprimere quinq; gradus; in quatuor imprimit decem gradus. Sed non procedit hic; niſi ad terminum quendam. Si remoueatur igitur*

tur de mora, & relinquatur idem agens; fiet minor actio. &, si in quatuor horis agebat decem; duabus horis remotis, aget quinq;. & ita mora, cum eodem agente, semper æqualiter manente; æqualiter potest, non autem plus. Diminuamus modò uires agentis; & uideamus, quid sequatur ex maiori, uel minori mora. Agens agebat ut quatuor intensè; diminuatur uis agentis, & dicamus habere tantùm duos gradus. ex hoc enim contingit aliquando; ut tanta sit diminutio istius agentis, ut non poßit imprimere per decem horas, quod imprimebat priùs per quatuor horas. & ratio est; quia mora per se non agit. sed ex accidenti ad actionem, agentis, & mouentis. & patet istud hoc exemplo. Sint uiginti homines, qui trahant nauim per duo milliaria in decem horis; isti uiginti homines non trahunt per quinquè horas, nisi unum milliare. At, si dematis decem homines; iam non trahent, nequè quinquè horis unum milliare. Dicimus igitur, quòd radij Solis, agentes, ut quatuor; imprimunt caliditatem ut quatuor. Per quatuor horas duplicemus uires agentis; & profectò ualidiùs imprimet. & ita totum attribuitur agenti. Mora bene proportionalis erit agenti, & in maiori mora fiet maior impreßio agentis; sed, quòd sit maior uis moræ, quàm agẽtis; omnino negamus. Quæ omnia septimo phys. ab Arist. pertractantur diligentißimè.
In regione igitur nostra (*dicit Auic.*) permanet sol per maiorem moram. *Verum est; sed nõ sequitur, quòd sit apud nos maior motus, quia non idẽ*

seruatur

ſeruatur agēs. Nam radij ſolis in noſtrá regione ſunt obliqui, non recti. Et in eadem augetur mora tantùm in tribus, uel quatuor, horis, (cùm ſint horæ diei ſub æquinoctiali ſemper. 12.) Sed, quia diminuitur uis agē tis; ideo non erit tanta, ne dum maior, caliditas; immo longè minor. Videte quomodò Auic. *(non dicam propter defectum logicæ, ut dicit de eo Auerr. ſed, quia nimis cōfidebat de ſuo ingenio) cadat in errores manifeſtiſsimos. Secunda ratio eſt peior etiã; quia petit principium manifeſtiſsimè. & ſic ſtat opinio noſtra; quòd regio ſub æquinoctiali habitatur quidem contra antiquorum omnium ſententiam, ſed malè tamen habitatur. &, quòd non ſolùm non ſit temperata, ut uoluit Auic. ſed etiam ſit intemperatiſsima. Cùm igitur iſta regio non ſit illa, quæ ſit temperata; quærendum à nobis eſt, quæ nam tandem ſit, & ubi ſit; regio iſta temperata. Dicit autem Aui. (Vt legamus ipſius textum) quòd;* qui ſunt in quarto climate; ſunt ſecundi ordinis in temperatura. *et aßignat rationem.* Non enim aduruntur propter moram rectitudinis ſolis ſuper eorum capita *&, ſi intelligatis iſtam moram rectitudinis; uno ſenſu bene dicit Auic. Quia ſub tropico cancri, ubi eſt ſecundum clima, & tertium; perpetua eſt rectitudo, non quidē exquiſita, ſed multa tamen;* Ideo perpetui *ſunt illic calores.* Igitur, *ſi intelligat Auic. per moram rectitudinis hoc modo; quòd in quarto climate ſint radij non multùm recti, ſicut in ſecundo, & tertio; uerum dicit. Si autem per morã rectitudinis intelligat; quòd in quar-*

to climate

to climate minus moueatur ſol, quàm in ſecundo, & tertio; non erit uerum; quia in quarto climate dies eſt 14. horarũ, et dimidiæ; in ſecundo autem climate dies eſt tantùm horarum. 13. & dimidiæ; In tertio autem eſt horarum. 14. Sed non imponamus hoc Auic. quia re uera intelligit Aui. primo modo, quòd in quarto climate, neq; tam multa ſit rectitudo ſolis, ut adurat; ſicut in ſecundo, & tertio; neq; tam pauca, ut ſit intenſum frigus ſicut in ſexto, & ſeptimo. etenim in quarto climate omnia ſunt moderata; quia rectitudo non eſt nimis propinqua, neq; nimis diſtans; & etiam mora eſt temperata. Vult igitur Auic. quòd in ſecundo loco temperamenti ſit clima quartum. Quid igitur dicimus nos? Non autem ex me dico; ſed, quod dixerunt antiqui; hoc eſt, Gal. & Hippoc. Iſti enim; non quartum clima, ſed finem quarti climatis, uoluerũt eſſe temperatiſſimum terminum; ſcilicet inter quartũ, & quintum. Videatis in tertia particula aphor. apho. 14. ibi dicit, quòd hæ inſulæ, Cos, & Gnidos in medio orbis exquiſitè locatæ ſunt, & ſunt temperatiſſimæ; unà cũ alijs locis, qui ſunt in eodem parallelo. Hic duo ſunt ponderãda. quomodò hæ duæ primum inſulæ; cum his omnibus, quæ ſunt ſub eodem parallelo latitudinis: ſint in medio orbis. Secundum, quomodò ſint temperatiſſimæ. Sed notate priùs artem Gal. Voluit enim hic Gal. duo facere. Primùm; fauere ueritati. Deinde etiam ſuo præceptori; ut oſtenderet, Hippocra. eſſe natum in temperatiſſima regione, quem ipſe in omnibus admirabatur, tanquàm Deum. Quòd autẽ ſint in medio orbis,

bis, atq́; etiam tẽperatißimæ; uidebitis ex diſcurſu ſuper noſtra habitabili. In hac enim eſt unus circulus, qui eſt ſub linea æquinoctiali. Secundus; eſt ſub Thule ultima. intra autem duos hos circulos ſeptem ſunt climata habitata; & uiginti, & unus paralleli, per latitudinem. Per parallelum latitudinis intelligo diſtantiam à linea æquinoctiali uerſus polum arcticum; ſecundùm quam fit ſenſibilis uariatio diei. Veniendo uerſus regiones noſtras; occurrit parallelus primus, qui addit diei unum quartum; & ita erit dies. 12. horarũ, et unius quartæ. In ſecũdo parallelo additur ſpatium mediæ horæ, ut ſit dies ibi. 12. horarũ cum dimidia. In tertio dies augetur ſenſibiliter per ſpatium mediæ horæ, & quartæ unius (quia augmentum fit de quarto in quartum.) Vt ſit ibi dies. 12. horarum, & trium quartorum. In quarto autem parallelo; quia iam habitatur (nam alij ſunt tanquàm incogniti, & appellantur per Meroëm. & hic primum clima incipit) additur diei hora una, & fit ibi dies. 13. horarũ. In quinto parallelo additur diei hora cum quarto. In ſexto, qui per ſyenen dicitur; additur hora una cum dimidia; ubi incipit ſecundum clima. In ſeptimo parallelo additur hora una cum tribus quartis. In octauo, qui per Alexandriam appellatur; adduntur duæ horæ; & ibi incipit tertium clima. In nono parallelo adduntur duæ horæ, & quarta. In decimo adduntur duæ horæ, & media; & hic incipit quartum clima, & dicitur diarhodum. In undecimo addũtur duæ horæ, cum tribus quartis; & hic eſt medius exquiſitè, & potiùs declinat

nat ad quintum clima. In. 12. qui dicitur per hellespontum, in quo iam est quintum clima; adduntur super æquinoctium tres horæ; ut iam sit ibi dies. 12. horarum. In. 13. parallelo, qui dicitur per Constantinopolim; in quo est finis quinti climatis; adduntur tres horæ, & quarta una. In. 14. parallelo, adduntur tres horæ, & dimidia; et hic est sextum clima, & dicitur diapontum. In. 15. est initium septimi climatis; & in hoc parallelo tres horæ cum tribus quartis adduntur diei; & dicitur clima istud diaboristhenes. In. 16, parallelo adduntur quatuor horæ; ut sit ibi iam dies. 16. horarum. In. 17. adduntur quatuor horæ, et quarta una. In. 18. adduntur quatuor horæ, & dimidia. In. 19. est dies. 17. horarum integrarum. In. 20. dies horarum octodecim. In. 21. dies est horarum. 19. Vltra parallelum uerò uigesimum primum non dabatur habitatio apud antiquos. Sunt igitur, unus, & uiginti paralleli. Medius exquisitè erit undecimus parallelus; illa igitur regio, quæ erit sub undecimo parallelo; erit in medio. Videatis primam tabulam Asiæ Ptolemæi; qui ponit Gnidum, & Coum; in undecimo parallelo, & in fine quarti climatis. Ergo exquisitißime mediæ erunt Gnidus, & Cous, & temperatißimæ; ratione parallelorum. Vndecimus enim parallelus est medius inter. 21. Prætereà etiam secundùm rationem climatum erũt mediæ; quia in undecimo parallelo est finis quarti climatis, & principium quinti. Climata autem erãt septem, quatuor autem medius est numerus inter septem; Et ita habetis quomodò secundùm Galenum,
Gnidus,

Gnidus, & Cous; sunt mediæ in habitatione, & tempe ratißimæ. Aliqui contra hoc arguunt; instantes contra Galenum ex ipsiusmet fundamentis. Dicunt enim; Gal. dicit in fine primi, de temp. & secundo; quòd in Aegypto temperatißimi sunt homines, optimæ staturæ, optimi coloris, & habitus; Sed, quòd in quarto, & quinto climate; sunt homines breues, paruæ staturæ, mali coloris. In sexto contrà sunt homines, magnæ staturæ, et boni coloris; ut uidemus in Germanis. Respondet Albertus ad hoc; quòd Germani isti sunt pulchri in superficie; sed intus redundant excrementis plurimis, quòd non bene concoquunt, & nunquàm sunt in bono statu; et non possunt pati laborem, neq; inædiam. At, qui sunt in quarto climate; sunt fortißimi; patientißimi, laborum, et famis; ut uidetis in Hispanis; ideo hæ (inquit Albertus) sunt apparentiæ. Est etiam alia ratio. Qui sunt in principio quarti climatis, non habitant in regione temperata, quia ibi sunt maximi calores; Ideo ibi sunt paruæ staturæ, non boni coloris. Vt equidem scio; Valentiæ dies non excedit, nisi. 14. horas, & paulo plus; et, in Sicilia etiam non excedit. 14. horas cum dimidia; Ideo Hispani isti uergunt potiùs ad tertium clima. Qui autem habitant circa principium quinti climatis; & finem quarti; sunt temperatißimi; Ideo in illa regione fuerunt ferè semper homines fortißimi, et pulcherrimi. Ibi enim fuit Milo, ibi Hercules, & plurimi alij; quos celebrauit antiquitas. Instat adhuc contra hoc Auicenna in fen. secunda, doctrina secunda, cap. 8; huius primi libri, duobus signis; dicens, quòd in-

mense

mense Augusti longè maior est calor, quàm in cancro. Similiter in uigesimaprima hora maior, quàm in meridie; Ideo respondendum est etiam ad has obiectiones, ut omnes dubitationes tollantur. Solutio autem est facilis ex his, quæ diximus. Nam calor est maior in his casibus; non ratione moræ, sed ratione minoris resistentiæ. Vbi enim uis agentis comparatur cum resistentia paßi; tanti refert resistẽtia; ut, si minuatur resistentia; etiã, quòd modica sit uis agentis, tamẽ ualidè imprimit agens. In leone ergo ratione minoris resistentiæ fit maior calor; quia calor præceden s exiccauit totũ aerem. Accedit & alia ratio; quia sol tunc est in leone in domo propria, similiter in hora. 20. diei, ratione minoris resistentiæ; quia humiditas noctis est iam exiccata. Ideo malè considerauit ista Auic. qui credidit istud fieri ratione moræ. Vultis autem scire, quòd mora sine agente nihil, aut parum; faciat? discite ex hoc. Sub Polo arctico sunt sex menses continui dies, & tamen est ibi maximum frigus; Igitur, si mora tantum facit; deberet ibi esse calor maximus. Sed, quia ibi non est uis agentis, & est magna resistentia propter humorem præcedentem; Ideo non calor, sed frigus; est maximum. & de his iam satis dictum sit. Quoniam etiam dicebamus in præcedentibus. xi. parallelum esse temperatißimum inter oẽs habitationes; oportet modò per istud medium cognoscere extrema. Incipiatis ergo à partibus orientalibus; & uidebitis in principio quinti climatis, & in fine quarti esse temperatißimam habitationem; & consequenter postea,

quæ

quæ statim succedunt similiter & circa occidentem; Ideo in Hispania in hoc tractu fuerunt, & excellentißimæ ciuitates, & excellentißimi uiri. Ideo Corduba, Calabria, & Saguntum; habuerunt semper maximos uiros. Ita etiam Roma, Neapolis, & Athenæ. Gallia autem est in. 12. illa pars ergo, quæ magis est proxima. 11. parallelo; est temperata magis, et consequenter abundat uiris magnis. Germani autem, qui non transeunt. 15. parallelum; non fuerunt egregij insigni aliqua uirtute; sed, si quid egregium fecerũt; hoc, aut fortitudine sua, aut numero; fecerunt. Teneatis igitur. 11. illum parallelum esse temperatißimum; qui medius est inter quartum clima, & quintum. Et ita soluatis omnes difficultates. Quia quidam dicunt quartum clima esse temperatum; quidam autem quintum. Neq; enim sic. 11. parallelus planè in quarto, neq́ue planè in quinto, sed in cõfinio utriusq; existit. Quantò igitur aliæ habitationes sunt propinquiores huic parallelo; tantò erunt temperatiores. Quantò autem remotiores; tantò minus erunt temperatæ. & de his satis.

LECTIO XIX.

VENIAMVS *nunc ad textum Auicennæ.* In membris non iam manifestum fuit, quòd membra, &c. *Hic ponit quoddam dubium, uel soluit; quod nascebatur ex expositione secũdi modi æqualitatis. Quando enim indiuiduum comparatur ad totam suam speciem; circa istum modum nascebatur dubium.*

bium. Non nanq; uidetur, quòd homo aliquis poßit esse æqualis; cùm sit compositus ex tam diuersis membris. Respondet ibi Auic. quòd ex compositione diuersorum membrorum resultat quædam æqualitas iustitiæ; ex qua proueniunt operationes propriæ, et totius, & singulorum membrorum. Vndè tanquàm per corollarium dixerat, solam cutim esse æqualem æqualitate accedente ad æqualitatem ponderis. Ideo hic istud replicat; quia ibi non monstrauerat, & probat hoc ita esse. Circa igitur intelligentiam istius loci; aduertatis, quòd hoc loco intelligitur, non æqualitas respectiua, sed absoluta. Dicit enim; quòd nullum membrum accedit ad æqualitatem absolutam, nisi sola cutis; non, quòd exquisitè sit æqualis ista æqualitate; sed quòd accedat ad eam æqualitatem. Et ex hoc loco uidetur Auic. idem sentire, quod Galenus. Quia nõ negat Auic. inueniri æqualitatem absolutam secundùm sensum, ut hic uidetis; sed secundùm rationem intelligit. Secundò hic de æqualitate ad pondus secundùm formam; non de æqualitate materiæ. Exemplum autem hoc demonstrabit. Dicit igitur; quod caro maximè accedit ad æqualitatem; sed primo & secundo de temperatura; Gal. dicit carnem non esse temperatã; sed ualde declinare ad calidum, & humidum; Ideo uidetur Auic. dissentire à Gal. Hic autem Auic. intelligit de carne musculorum, quæ reperitur in corpore humano permista ex, neruis, & uillis; & in carne, quæ simplex non reperitur. Nam caro hepatis, & uiscerum; non est uera caro, sed parenchyma potius (ut

dicebant

dicebant Erasistratij.) Ista autem caro est temperata, quia quantùm acquirit de humore propter carnem simplicem; tantum acquirit de siccitate propter neruos motiuos; &, quantò caro est calidior, tantò est frigidior neruus; Ideo caro musculosa est uerè æqualis; caro autem simpliciter non est temperata. & de hac intellexit ibi Gal. Est & alia ratio; quia Auic. adhæret magis Arist. quam Gal. ubi hi duo discrepãt. Dicunt autem cõmuniter. (Nam ego nolo modò istud dicere; quòd Aristot. uoluit instrumentum sensus esse carnem) quòd instrumentum sensus, si debet recipere qualitates sensibiles; debet esse denudatum à natura recepti. Cutis tamen carne propinquior est. Modò ostendit, cutim esse temperatam, hoc pacto. Non patitur cutis à temperato; ergo est temperata. Quòd autem non patiatur à temperato; duobus modis probat, experientia, & ratione. Experientia quidem; sumpta est ex Gal. in actiuis, et passiuis. In actiuis primò; Quia si misceantur aqua frigidissima, & calidissima; & tantùm de una ponatur, quantum de alia; erit hæc aqua æqualis. &, si ponatur cutis in hac aqua; non alterabitur cutis. Probat postea in passiuis. & ita uidetis, quòd æqualitas ad pondus etiam secundùm Auic. datur, secundùm sensum, sed non secundùm rationem. Probat modò ratione. Non sentit æqualia; ergo nõ patitur ab illis. Probat à posteriori, & à signo. Addenda autem est conditio quædam; ut ualeat argumentum. Vbicunque sunt sensus in animali perfecto, & sano; non potest membrum anima-

lis sensibile pati, nisi sentiat. & ualet consequentia; sentit, ergo patitur. (In materia scilicet determinata; idest in animali) &, si non sentit; non patitur. Quia, si pateretur; sentiret. Sunt enim termini conuertibiles in materia animalis. Arguit igitur à notiori. Signum igitur, quòd non patiatur ab ea, à qua est; est, quòd non sentit. Postea probat consequentiam. Non patitur; ergo est simile. nam propterea non patitur; quia est simile. Res tamen, quæ unius sunt originis; idest, quæ sunt similes in origine, idest in generatione, & in materia; in naturis; idest in formis. Formæ enim similes inter se; non sunt contrariæ. &, quando dicimus substantiæ contrariam non esse substãtiam intelligimus de substantijs compositis. Veniamus modò ad aliud pulcherrimum. Dicit enim Auic. debemus autem scire ultra hoc, &c. Quoniam hic posset nasci dubium ex eo, quòd docuit modos omnes æqualitatum; &, quòd quotidie dicitur, medicinam esse æqualem, uel inæqualem; Posset aliquis dicere, Vtrùm eodem modo dicantur medicinæ æquales, uel inæquales; quo corpora humana; An alia ratione? Ideo respondet, quòd non eodem modo dicitur hoc de medicina, sed alia ratione. Quia, si eodem modo; igitur medicina temperata erit homo, ex quo forma substãtialis est ipsa temperatura. Sed legamus uerba ipsius Auic. & uidebitis determinationem huius rei. & uidebitis; non eodem modo dici medicinam æqualem, uel inæqualem; sed per respectum humani caloris. Intelligimus igitur medicinam temperatam; quando ca-
lor

lor humanus agit in ipſam; & ita agit; ut ex mutatione ipſius non alteretur corpus ſenſibiliter, neq; ad caliditatem; neqúe ad frigiditatem. At, quando medicina alterata à calore naturali, agente in ipſam, alterat corpus; tunc dicitur inæqualis, & dicitur calida, frigida, humida, aut ſicca. et hic eſt ſenſus Auic. Modò declarandum eſt à nobis exactius; quomodò res ſe habeat. Quia, ſi nihil aliud de iſta temperatura medicinarum intelligeretis; nihil ſciretis. Circa hoc primò proponemus rem exquiſitiſsimè. & declarabimus quomodò medicina frigida dicatur; deinde ponemus opinionem Auerrois contrariam Gal. & Auic. Aliorum autem opiniones omittemus; quia iſta ſola meretur, ut conſideretur. Eſt enim maximi uiri; & ingenioſi. Methodus autem in tractāda iſta quæſtione eſt; ut primò tollamus multiplicitatem. & exordiemur; undè etiam exorſus eſt Gal. in tertio de temper. Primò igitur debetis ſcire, quòd hoc, quod dicimus (aliquid eſſe æquale, uel inæquale) poteſt intelligi; uel pro forma ipſius rei, uidelicet, quòd ſit hic tantum de calido, & frigido; quantum exigit forma rei pro operationibus. Idem etiam de inæqualitate dicemus. & ita accipiendo æqualitatem, & inæqualitatem, qualitatum; in miſtis; ſunt actu in eo, in quo ſunt omnes iſtæ qualitates; ſecundnm quas dicitur, æquale, uel inæquale; quia non opus eſt, niſi approximatione. Agunt enim primo occurſu; ideo, quando eſt aliqua inæqualitas reſpectu formæ; ſtatim fit alteratio, ubi fuerit approximatum; ut uidetis deprehendi, & ex-

periri, ab hominibus. homo enim, quia est temperatus; statim percipit qualitates, & frigidas, & humidas, & siccas. Si etiam occurrat caliditas in actu; ut, si occurrat columbo; percipit statim calorem.

De caliditate autem ipsa sciendum est, quòd nullum simplex respectu perfecti animalis dicitur calidũ per exuberãtiam. & ita piper respectu humani corporis est frigidum. & etiam omnes aliæ medicinæ, quæ sunt feruentißimæ; sunt frigidæ respectu corporis humani, sicut experientia probatur. Quia etiam, quòd sumatur saccus piperis, & ponatur super corpus humanum; sentietur frigiditas, quia caliditas in pipere non est temperatura ipsius. Bene autem respectu quorundam aimalium imperfectorum potest apparere calidum piper, aut euphorbium; ut, si ponamus hæc puluerata super uermiculum; contrahitur statim, & primo occursu; quia sentit caliditatem medicamenti. homo autem, quia habet maiorem caliditatem, quàm medicamenta omnia; ideo non sentit caliditatem mistorum. Nullum igitur istorum habet caliditatem actu respectu animalis perfecti. Aliæ autem qualitates percipiũtur primo occursu ab animali perfecto; ut frigiditas ferri statim sentitur, quia est frigiditas in ferro actu. Sic & omnes aliæ qualitates, quæ sunt in actu in mistis; primo occursu sentiuntur ab homine; sola caliditate excepta, quia homo calidior est. Alia modò dicitur æqualitas; quæ non est temperatura ratione formæ; sed ratione alicuius facultatis, & potestatis, quæ est in misto; & dicimus hoc modo

æqualitatem, quando operatur æqualiter. Inæqualitatem uerò; quando per excessum operatur. & dicitur potestas; quia non agit primo occursu; sed habile est ad agendum, si ab aliquo deducatur ad actum. & se habet opposito modo, æqualitati, primo modo dictæ, quæ pro forma accipiebatur. Hoc autem maximè est proprium; quòd quidquid est in isto genere æqualitatis, & inæqualitatis; in eo omnes qualitates sunt in potẽtia; Ideo semper æqualitas; hoc modo intellecta, nunquàm est; sed est futura; quia indiget hæc potestas, ut propinquet alicui agenti, à quo ducatur in actum. Et ita æqualitas hæc est opposita primæ æqualitati. & dicuntur hæc talia esse potentia; sicut dicimus gladium habere potestatem feriendi; quia per se non potest ferire, nisi ab homine ducatur ad actum. In se autem habet solum hoc, ut feriat; si ab homine mouente dirigatur. Hic est igitur communis conceptus huius æqualitatis. & ista æqualitas adhuc est multiplex; sed duo summa sunt fastigia; quæ, & Galenus primo tertij de temperaturis, & Arist. 10. Metaphy. 14; posuere. Sunt autem ista; prima potentia, siue facultas; est; quando in aliqua re est aliquod principium productiuum, & uirtus quædã actiua ita; ut, si propinquet alicui; agat in ipsum post aliquam alterationem, sicut dictũ est de gladio. Hæc autem facultas est habitus quidam; & hic est, uel naturalis, sicut uidemus in animalibus esse potentias omnes sentiendi, ut uidendi, audiendi. Dicuntur enim istæ potentiæ; quia non actu uidet homo, nisi deducatur per

obiectum ad uisionem. & dicuntur actiuæ; quia finis istarum potentiarum est actio. Vel est artificialis; sicut grammaticæ; & musicæ. & non sunt formæ; sed quidam habitus, & potentiæ; emanantes ex ipsa forma. Hic est primus modus. & Galenus dicit; hanc facultatem principaliter dici istud primum genus. Alius modus est; quando aliqua dispositio paßiua est in misto. idest, quando est dispositum subiectum; ut magis in unum mutetur, quàm in aliud. sicut dicimus in palea esse potentiam; ut facilius mutetur in ignem, quàm in aliud. Illa utiq; prima potentia actiua idonea fiebat ad aliquid agendum; si educebatur aliqua alteratione ad actum. Hæc autem fit idonea ad patiendum; & ad suscipiendum nouam formam, et nouam alterationem; Est igitur tota in pati. Et ita habetis, quæ nã sit æqualitas, uel inæqualitas actu; &, quæ nam potentia. & æqualitatum in potentia; quæ nam sit in potẽtia actiua, & quæ in potentia paßiua sit. Hac posita distinctione pro quæstione quæ erat. Quo modo Medicinæ dicantur æquales, uel inæquales quæro; Vtrùm per æqualitatem, primo modo dictam? Minimè profectò, quia sequuntur illa absurda, quæ allata sunt; quia erũt medicinæ eiusdem naturæ cum homine. Secundo igitur modo dicuntur medicinæ æquales, uel inæquales; prout habent potentiam; ut tales, dici, & esse; poßint; Siquidem alterentur priùs. & deducantur ad actum. Hoc constituto; restat dubium. Cùm sit ista potentia duplex, actiua, & paßiua; utra intelligatur actiua, an paßiua? Non autem poßumus satisfacere quæstioni,

ſine diſtinctione; quia iſta interrogatio eſt multiplex. Quodcunq; admotum corpori noſtro, quod appellamus calidum, uel frigidum; Illud quidem eſt, uel medicina, uel cibus. Videamus primò de cibo; quo modo dicatur cibus habere potentiam, utrùm actiuam, an paſſiuam. Cibus dupliciter poteſt accipi; uel enim eſt ſimpliciter, & abſolutè cibus; uel cibus ſecundùm quid, & cum additione; ut, quando dicimus eſſe cibũ medicinalem. Si de cibo propriè quæratur; habet omnino potestatem paßiuam à principio uſq; ad finem. Quia nunquam habetur in hoc cibo, niſi potentia paßiua; quia ſtatim alteratur à calore natiuo, et ita; ut nullam faciat alterationem in corpore, neq; calidam, neq; frigidam. Quia, ſi alteraret; eſſet medicina. Conuertitur igitur totus à calore; quia toti dominatur calor naturalis; licet non totus fiat ſimilis ſubſtantiæ corporis, quia partes quædam tranſeunt in excrementa. Totus igitur eſt in potentia paßiua ratione caloris innati; quia totus conficitur; & calor coquit, quod eſt coquendum; & pellit, quod eſt pellendum. Nam de reſiſtentia ſecundùm rationem non diſceptamus nũc, quia ſumus Medici; Ideo dicimus quò ad ſenſum; cibum nullam prorſus facere alterationem in corpore humano, ſed totum conuerti à calore naturali, & totum ab eo omnino pati. &, ſi in fine auget calorem innatum; auget, quia ſubſtantiam auget, & corpus caloris; non, quòd augeat qualitatem ipſam caloris, & faciat calorem ipſum acriorem. Cibus modò, ſecundùm quid conſideratus, ideſt medicinalis; dupliciter conſideratur.

tur. Quatenus cibus habet potentiam etiam actiuam; ut dici potest de lactuca, & nasturtio. Quia in nasturtio quædam partes sunt terreæ, & tales; ut, si calor innatus propinquet ipsis, et inflammet partes ipsas; generet in ipsis acrem calorem, quia calor fit acrior in re solida. Contingit ergo; ut inflammatis istis partibus, & acri calore perdurante; & calescat ipse calor innatus, & fiat acrior seipso; in qualitate. ita dicitur nasturtium calidum; propter istam potentiam actiuam, quæ deducitur ad actum calore innato, & deducta agit in ipsum. In lactuca uerò; dum natura quærit uertere lactucam; fit, ut calor obtundatur; quia non potest ita facilè conuertere propter partes lactucæ multū humidas, rebellesq́; ipsi calori; & ideo lactuca dicitur frigida. Nasturtium uerò dicitur calidum; quia habet partes quasdam inflammabiles, quæ postea augent qualitatem caloris innati. Ostendunt autem hoc manifestè, ligna, & ignis. Si enim ligna fuerint humida, & uiridia; resistunt igni primò, & patitur ignis inquātùm agit in ipsa. lactuca igitur est tanquàm lignum uiride; ideo calor naturalis alterando ab ipsa retunditur. In nasturtio autem sunt partes quædam terreæ, & attenuatæ in mistione; quæ propinquantes calori innato, ita inflammantur, ut acquiratur calori ipsi intensio maior. Quia in partibus tenuibus nasturtij fit acrior calor, ut in re solida. Si enim agat ignis in ferrum; difficile est, ut inflammetur. Sed, ubi traxerit flammam; caliditas acuitur. Ita etiam in his, quæ propinquāt corpori, in quibus sunt partes

terreæ,

terreæ, inflammabiles tamen, & subtiles. Redditur *enim in his calor accutißimus; qui postea adauget acutiem caloris innati*. *Vbi igitur cibi sint medicinales; siquidem habeant partes terreas attenuatas; fit in istis partibus acris calor; postquàm fuerint à colore innato inflammatæ, qui quidem calor ualdè intendit qualitatem caloris innati*. Ideo *dicuntur esse calida per excessum*. At, *si mistum habeat partes temperatas in sua mistione; tũc, neq; calidum, neqúe frigidum; dicetur; sed æquale, qualis est borago*. Nam (*uerbi gratia*) *in boragine est substantia, in qua nõ sunt partes terreæ sicut in nasturtio; sed sunt partes moderatæ*; Ideo *non inflammantur ita acutè, ut nasturtium*. *Neque tamen ita resistit sicut lactuca; ideo recipit calorem à calore innato. Sed non recipit calorem, de quo sit satagendum; quare, neqúe calor innatus potest ab ipsa intensior fieri*. & *hinc patet, quo modo quædam medicinæ dicantur calidæ in primo gradu, in secundo, & in tertio*. Itaqúe *appellamus cibum medicinalem; qui, præterquàm, quòd cõuertitur in substantiam corporis; etiam recalefacit, uel frigefacit calorem natiuum. Cibus igitur absolutè; est respectu caloris innati potentia paßiua à principio suæ conuersionis usq; ad finem. Cibus autem medicinalis; in principio est in potentia paßiua; postea, ubi fuerit inflammatus; incipit agere, & calefacere calorem innatum; reddens ipsum acriorem; qui est alioqui ex se benignus, & suauis. Si uerò sit rebellis propter multum humidum; tunc non ita inflammatur* (*uerbi gratia*)

ut

ut lactuca. Sed, ubi ceperit calor naturalis in ipsum agere; obtunditur. & ita lactuca dicitur frigida, quoniam calor innatus non potest eam conuertere. Quia, si uerteretur; non esset frigida. Sed dicet quispiam; Ergo uidetur, quòd ista qualitas sit in actu. Certè non est in actu; sed habet potentiam actiuam. & hic falsus est Auer. cùm multis alijs. Disputarem istam quæstionem cum ipso contra Galenum; si ocium super esset. Deducitur autem ad actum à calore innato; quia ex resistentia paßi fit reactio, dũ calor aggreditur ipsam, ut conficiat. Ex hoc enim certamine fit retusio caloris; sicut, si ligna uiridia igni apponeremus. Principio enim ignis incipit agere in ligna; & colliquat humiditatem ex lignis. Ex qua colliquatione insurgit resistentia, & reactio contra ignem. Non est igitur frigiditas actu in cibis istis medicinalibus; sed potẽtia actiua, quæ reducitur ad actum per calorem innatum. Cibus igitur medicinalis (ut rem colligamus) quatenus cibus; conficitur à principio usq; ad finem à calore innato, & semper est in potentia paßiua, & receptrice. Quatenus autem est medicinalis; si partes sint inflammabiles terreæ, dum calor alterat, & superat, et inflammat; est in potentia paßiua. Postquàm autem fuerint istæ partes inflammatæ; tunc recalefaciunt calorem innatum, reddentes ipsum acriorem; & tunc dicitur esse caliditas potentia actiua. Si uerò non habuerit partes facilè inflammabiles, sed pertinaces, & ualdè resistentes; propter humidum (ut diximus de lactuca.) Tunc, quia retundit calorem sua humidita-

te

te; dicitur frigidus potentia actiua. Agit enim tunc in calorem naturalem; & patitur calor naturalis ab ipso. Hæc tamen erunt clariora, cùm agemus de medicinis.

LECTIO. XX.

NVNC sequamur; & dicamus, quid sit esse in potentia, uel agendi, uel patiendi. Id sanè dicimus comparatione alicuius determinati. Nam licet gladius habeat potestatem incidendi carnem; deest tamen incidendi ferrum. Sic igitur; cùm dicimus medicinas esse æquales, uel inæquales; tunc intelligimus ratione hominis temperati. Ideo eadem medicina poterit esse calida, & frigida; secundùm diuersas comparationes. Hoc posito; redeamus ad id, quod quæritur. Quæsitũ enim est, in qua potestate erant medicinæ. Respõsum autem est; tria esse fastigia, cibum, medicinam, & uenenum; quæ possunt admoueri corpori humano. Cibus sanè; aut est absolutè cibus, aut cibus medicinalis. Medicina uerò triplex est, aut absolute medicina, aut medicina cibalis, aut medicina uenenata. His ita constitutis; sigillatim ad singula respondeamus. Cibus absolutè hanc naturam habet; ut plurimum eius uertatur in substantiam illius, cuius beneficio dicitur cibus. &, cùm uertitur in substantiam, ita uertitur, ut nullam sensilem alterationem faciat in corpore nutrito; Ideo totus est in potentia paßiua. Semper enim uincitur, & patitur semper; à calore innato. Dicimus autem hoc (quantùm ad sensum pertinet) quia certò scimus

mus omne patiens patiendo re agere, & omne agens agendo repati. Habet igitur has conditiones cibus, absolutè sumptus. Primùm; ut plurimum eius uertatur in substantiã nutriti; deinde ut totus sit semper in potentia paßiua; postremò, ut nullam inuehat sensilem alterationem in corpore nutrito. Cibus autem medicinalis duo importat. Quia enim mistus est, ideo mistas habet intentiones. Ideo, quia dicitur cibus medicinalis; mutatur quòd plus habet cibi, quàm medicinæ. Colligitur igitur primò; quòd minùs uertitur in substantiam nutriti, quàm cibus absolutè. Deinde; quòd totus sit in potentia paßiua, quantùm ad substãtiam. Tertiò; quantùm ad aliquam qualitatem est in potentia actiua, & alterat corpus, & reagit in calorem. & in hac ultima cõditione differt à cibo absolutè. In secunda enim conuenit prorsus, in prima, partim conuenit, partim nõ conuenit. Cibus medicinalis; est ueluti mel; quia non ita nutrit sicut caro, & panis, et uinum temperatum. longè enim minùs ptisana; quia habet quasdam qualitates medicamẽtosas, siue medicinales; quæ agunt, & alterant corpora, & non possunt dominari à calore. Quia propriũ est medicinæ (sicut dicam) ut nihil eius uertatur in substãtiam nutriti. Ideo, quia participat hic cibus medicinam; quantò minùs nutrit, tantò magis accedit ad medicinam. In melle autem est quædam acrimonia, & pars terrestris; quæ alterat, & est medicamentosa. Ita in ptisana est frigiditas, & astrictio quædam. Ideo habent omnia hæc quandam facultatem actiuã; qua reagunt in calorem, postquam

calor

calor egerit in ipsa. habet enim mel partes quasdam terreas inflammabiles; quæ inflammatæ à calore innato; recalefaciunt calorem innatum, & intensiorem reddunt. Idem facit uinum potens, & uetus. Ptisana autem est penitus opposita. Quia enim habet qualitates refrigerandi, & humectandi; ideo calor innatus non potest inflammare eam sicut inflammat mel; immo retũditur calor, & refrigeratur potiùs ptisana; propter partes ptisanæ rebelles, quæ non possunt conuerti à calore, et dominari sicut contingit in lignis uiridibus. Ideò dicitur ptisana frigida potentia. Secundũ igitur qualitates; cibus medicinalis habet potentiam actiuam, uel calefaciendi, uel refrigerandi. Secundùm substantiã uerò; habet potentiam paßiuam. Tota enim substantia dominatur, & uincitur à calore; sed non tota conuertitur in substantiam nutriti. Hæc satis de cibo. Medicina primò est cibalis. Hic sunt duo, primò medicina, postea cibus. Est igitur plus de medicina quàm de cibo; opponitur enim in hoc cibo medicinali. habet igitur has conditiones; ut minimum de ea uertatur in substantiam nutriti; est enim ultimum in his, quæ uertuntur in substantiam nutriti. Secundò; quantùm ad substantiam, tota est in substantia paßiua. Tertiò; Secundùm aliquam qualitatem alterat corpus, et est in potentia actiua. Talia enim sunt sicut cichorium. Tota quidem eius substantia est in potentia paßiua; quia tota substantia dominatur à calore, et uincitur; licet minimum mutetur in substãtiam nutriti. Et in hoc differt à cibo medicinali. At secũdùm qualitates

litates quasdam est in potentia actiua, uel calefaciendi, uel refrigerandi; per quas etiam reagit in corpus. Medicina aũt absolutè opponitur cibo absolutè. Quia sicut plurimum cibi absolutè uertebatur in substantiam nutriti; ita nihil ex ea uertitur in substantiam nutriti. & hoc est maxime proprium medicinæ. opponitur igitur medicina absolutè cibo absolutè in hac prima conditione. Secunda conditio est; quòd in tota sua substantia est in potentia paßiua. Quoniam medicina absolute à corpore humano perfectè dominatur quantùm ad substantiam; & expellitur; quando oportet. & in hoc conuenit cum cibo. Sed nõ uincũtur qualitates eius; immo istæ reagũt in corpus, etc. Piper maximè inflammatur in corpore humano; & est in potentia actiua maximè calefaciendi. Quia, dum calor naturalis agit in piper; partes terreæ attenuatæ in mistione, & subtiles, inflãmantur maximè. Quæ postea recalefaciunt calorem innatum; & reddunt ipsum acriorem. Caliditas autem piperis (quarto de tuenda sanitate) licet maximè inflammetur; tamen non pertransit hepar, quia citò euaporat eò; quòd, licet in pipere sint partes terreæ; sunt tamen subtiles. At in calamintha; quia partes terreæ sunt crassæ; pertinaciter adhæret caliditas, & pertransit caliditas eius per totum corpus. Ideo dicebat Galenus; quòd existente cruditate in uentriculo; non est danda calamintha. Inflammatur autem piper faciliùs; quia partes sunt subtiliores. In glycyrrhiza autem est calor quidem; sed dulcis, & aereus; quia substantia non est ter
rea

rea, sed aerea. Ideo inflammatur quidem; licet inflammatione miti, & in primo gradu. et hæc de medicinis; quæ habent potẽtiam actiuam in qualitatibus calefaciendi; &, quæ calidæ dicuntur. Similiter frigida, quantò magis resistunt calori propter suas qualitates; tantò magis dicuntur esse frigida potentia actiua. Vnde opium est maximè frigidum. Tamen omnes medicinæ, quæ sunt medicinæ absolutè; non uenenosæ; dominantur à calore in tota substantia; Ideo sunt tutæ, quantum ad hoc. Si omnes medicinæ possent inflammari; omnes essent calidæ. Dicitur enim calida medicina nulla alia; quàm, quæ inflammatur à calore innato. Succedit medicina uenenosa; quæ aliquo modo potest nocere corpori. Tripliciter autem potest nocere; uel euacuando plusquam debeat, uel alterando plus iusto, uel erodendo. Ex quo enim est medicina; habet conditiones omnes medicinæ. Ex quo autem est uenenosa; participat conditionẽ ueneni propriam; quæ est; quòd uenenum, & secundùm substantiam, & secũdùm qualitatem; est in potentia actiua. Ex quo igitur est uenenosa; in eius substantia est aliquid, quod agit in corpus humanum sensibiliter. Ac prætereà hoc idem agit qualitatibus. Magis autem est agens qualitatibus, quia non est uenenum absolutè. Habet igitur, quòd nihil ex ipsa conuertatur in substantiam nutriti; quod est proprium medicinæ. Habet, & quod in substantia sit aliquid, quod non dominatur à calore; sed agit in ipsum calorem, & est in potentia actiua respectu caloris. Habet tertiò, quòd in qualitatibus sit in potentia actiua, qua

ua, qua destruere potest corpus humanum. et hoc tripliciter euacuãdo, erodendo, & alterando. Euacuando; sicut scammonium, quæ est medicina uenenosa. sicut sunt etiam medicinæ omnes, quæ purgant attrahendo uiolenter. Nam non est ita calidum scammonium, neq; ita acre; ut alterando poßit esse medicina uenenosa. Sed, quia uiolenter atrahit, & plusquàm oportet; ideo est uenenosa. Et purgat ista cum detrimento corporis; Quia, licet euacuet, quod noxium est; tamen semper una cum noxio euacuat, quod est utile. Erodendo autem (in quibus est acrimonia mordax, et ulcerosa) ut euphorbium, & cantarides. Alterando autem; sicut opium, & succus papaueris, & solani; quia sua nimia frigiditate extinguunt calorem innatum. Ideo Gal. tertio Thera. iubet cauenda esse opiata in doloribus sedandis. Idem admonuit Aui. Vltimò est uenenum; quod tota diametro opponitur cibo. Nihil enim ex eo prorsus uertitur in substantiam nutriti; sicut cibi plurimum uertebatur. Secundò; in tota substantia est in potentia actiua; sicut cibus erat in tota substantia in potentia paßiua. Tertiò; in qualitatibus est totus in potentia actiua, & nihil alteratur in corpore humano; sed totum alterat corpus humanũ, quia totum est in agere. Videtis igitur; quo modo uariè sit respondendum ad interrogationem illam; qua quæritur; quo modo, & qua potentia; sint æqualia, uel inæqualia illa; quæ, admota corpori humano, talia dicuntur. His cognitis; oportet intelligere, quomodò sequuntur quatuor corollaria; quæ scire, plurimùm
refert;

refert; quia tollunt dubitationes multas. Primum corollarium. Sequitur; quòd ex quo tales, & tales, dicuntur cibi, & medicina, & uenena; quatenus habēt in se potentiam, & facultatem aliquam; qua possunt talem effectum producere; sequitur, quòd cibus, uel medicina; nō sint eiusdem temperatæ, cuius est corpus humanum. Quam dubitationem attulit Auic. Secūdum Cor. Eadem res respectu alicuius dicitur cibus; respectu alterius medicina. Immo respectu unius dicetur cibus; respectu alterius uenenum. Vt salix respectu capræ est cibus; respectu hominis medicina. Cicuta respectu turdi est cibus; respectu hominis uenenum. Elleborum homini est uenenum; coturnici cibus. Ferrū struthiocamelo cibus; homini non item. & hoc non est ratione propriæ complexionis; sed facultatis talis. Tertium cor. Multæ medicinæ in propria temperatura sunt intemperatæ; quæ tamen respectu alicuius, (puta hominis) erūt temperatæ, ut apparet in oleo. Oleū; enim in propria temperatura est intemperatum, quia in eo dominantur partes aqueæ, & aereæ. In lithargyro etiam dominantur partes terreæ; tamen respectu corporis humani oleum, & lithargyrum; sunt temperata. Quartum, & ultimum corollarium; Quòd, licet medicamentum dicatur tale, uel tale; æquale, uel inæquale; respectu corporis, cui applicatur; tamen, quòd ea inflammetur medicina, & non inflammetur; est hoc à sua temperatura. Quia ex temperatura singulorum est, ut sint facilia, ut inflammentur, uel difficilia; uel omnino non poßint inflammari; secundū quòd

ex mistione habent proportionem, uel disproportionem, & dißimilitudinem; cum calore nostro innato. et hoc est, quòd toties dicit Gal. in lib. de simpl. medicina; plus est hic de terra, plus de aqua; ergo habet, ut calefaciat, & ut refrigeret. Vnde temperatura totum facit; Tamen non propterea dicitur talis, uel talis, medicina, uel cibus; quia sit talis effectus in forma, & in temperatura; sed, quia est in misto secundum potentiam emanantem ab ipsa forma, & temperatura; quæ non est ipsa temperatura. lithargyros posset dici maximè calidus; tamen respectu corporis humani nõ dicitur ita calidus; quia non potest dominari à calore humano. Sicut & oleum, quòd non potest dominari à calore humano, bene dominatur ab ipso igne; ideo dicitur pabulum ignis. His ita uisis; reliquum est, ut uideamus rationes Auerrois contra Galenum.

Qui, cùm semper faceßit negotiũ Gal. in hoc etiã non permittit quiescere, cùm sit authoritas eius apud me magna, & semper ipse rationabiliter dubitet. Et quoniam respondere dubitationibus eius est res digna eleganti ingenio; ideo nunc uolumus uidere rationes ipsius, quas ponit contra Galenum, & examinare illas, quanti sint ponderis. Auer. igitur quinto coll. capi. 2. & tertio, instans contra Galenum, tria inquit. Primò enim dicit non bene distinxisse Galenum cibum à medicina. Non dicit autem, quòd malè dixerit Galenus; sed, quòd non fuerit sufficiens in eo, quòd dixerit solùm cibum esse, qui patitur à corpore. medicinam, quæ nõ patitur à corpore; sed à quo patitur ipsum

ſum corpus. Dicit igitur ipſe, quòd iſta diſtinctio non ſit ſufficiens; quia etiam medicina patitur à corpore, & ſubſtantia eius cõuertitur à calore naturali. Oportet igitur addere; & dicere, quòd medicina conuertitur quidem à corpore; ſed non conuertitur in ſubſtantiam ſimilem, & eiuſdem ſpeciei cum parte corporis deperdita. & (ut utar uerbis ipſius) dicit, quòd cibus eſt illud, quòd ponit partes naturales cibati; & pars illa eſt in ſpecie partis diſſolutæ. Sed medicina ponit quidẽ partes naturales cibati; ſed iſta pars non eſt in ſpecie partis diſſolutæ; ſed, quando applicatur; alterat membra. Cibus autem efficitur pars eiuſdem ſpeciei. Per hæc igitur dicit Auer. diſtingui cibum à medicina; quòd uidelicet cibus fiat pars ſimilis in ſpecie cum parte corporis deperdita; medicina autem minimè. Verum omnino dicit Auer. ſed intelligatis, quid intelligat Auer. Per hæc uerba, quòd medicina ponit partes naturales cibati; uult dicere, quòd medicina efficit partes eſſe naturales alterando. Tam cibus igitur, quàm medicina; ponit partes naturales cibati. Sed medicina ponit partes naturales cibati eò; quia efficit partes cibati eſſe naturales, alterãdo per qualitatem, & nihil addendo qualitati. & dicit, quòd quidam ſocius ſuus non potuit per multum tempus intelligere hanc differentiam; ſed tandem per multas epiſtolas eum intellexiſſe. Ex quo coniecturare poteſtis, quàm obſcurè rem iſtam dixerit Auer. Quando, neq; hi, qui fuerunt ex eodem numero; poterant intelligere, cùm alioqui balbi balbos melius intelligant. hoc

igitur est primũ, in quo carpit Auer. Gale. sed quàm meritò; patet ex his, quæ diximus ex opinione Galeni. Audiuistis enim, qui sint proprij cibi, & quæ medicinæ; &, quòd cibi proprium sit, ut uertatur plurimum eius in substantiam nutriti. At dicere hoc, est dicere, quòd uertitur in substantiam nutriti; quãdo ista duo simul dicuntur, id est (in substantiam; & nutriti) Proprium autem medicinæ est; ut nihil ex ea uertatur in substantiam nutriti. Etenim nõ uerti in substantiam nutriti, & uerti in substantidm nutriti; sunt differentiæ, per quas distinxit Galenus medicinam à cibo. Nihil igitur dicit Auer. quòd non dixerit Galenus; & ita primum dictum est mera calummnia. Secundo dicit, quòd actuata medicina, & cibi; nihil aliud est, nisi extractio succi, qui postea penetrat per omnes partes corporis. Dicit autem Galenum non expressisset hoc, cum tamen Galenus dixerit hoc expreßißimè. Quia sicut posuit Galenus primam conditionem; quæ est proprietas, quæ distinguit esse, & aliter; à cibo medicinam (uidelicet, quòd de cibo plurimum uertatur in substantiam nutriti, de medicina autem nihil uertatur in substantiam nutriti) Ita ponit modo unum commune utriq;. quòd in tota sua substantia utrunq; ipsorum est in potentia paßiua. Sed, quid est dicere; in tota substantia esse potentiam paßiuam; nisi, quòd calor naturalis poßit mutare substantiam ipsorum. At hoc est extrahere succũ, & uirtutem ipsorum. Quare dixit Galenus cãtharides exulcerare uesicam; nisi, quòd extrahitur ab ipsis succus, qui deuenit per ue-

nas ad uesicam? Verißimum igitur est; quòd dicit Auer. Sed errat in hoc; quòd dicit Gal. non expreßisse istud, quando expreßißimè dixit hoc Galenus. Sed dicetis; hoc est contra Galenum. Quia ponit ipse quatuor uirtutes naturales in omnibus membris; inter quas est attractiua. Quæ, directa ab ipsa forma; attrahit, quod est conueniens; & renuit, quòd nõ conuenit. Quo modo igitur attrahit succum uenenatum, ut succum cantharidarum, & aliarum rerum uenenatarum? Respondetur; quòd succus iste non attrahitur à natura hac intentione, sed quandoque ex neceßitate pro alimento corporis. Sicut etiam dicebat Galenus de succo opij, & medicinarum uenenatarũ; quòd trahitur ab arterijs, quæ trahunt spiritum. & si quid ibi tunc est succi ueneno si; trahitur et ipse; sed ex neceßitate, & secundùm consequentiam quãdam; necessariam nõ attrahit natura quatenus uenenosum; sed quatenus utile, & mistum cum re utili. Calumniatur igitur malè Auer. Galenum; non rectè eius opinionem recitans. Tertio carpit Galenum de reductione medicinarum frigidarum ad actum; & dicit, medicos in reductione medicinarum calidarum facilè respondere possent; at in reductione frigidarum non item. Quia possunt quidem dicere in calidis; quòd calor ipsarum deducatur ad actum à calore humano. At, quòd à calore humano deducatur frigiditas; non possunt dicere. Ex quo apparet hic Galenum fugitiuum. Argutia enim quadam Hispanica; fugitiui, & transfugæ, dicuntur, qui deserunt proprium locum, &

propria castra, & proprium institutum. Institutum autem Gal. & proprium dogma, & conclusio; erat, quòd omnes medicinæ erant tales in potentia. Modò in frigidis medicinis non uidetur hoc seruari; sed potius uidentur huiusmodi medicinæ esse tales in actu, quia alterant potiùs calorem innatum, quàm ab ipso alterentur. &, si quis dixerit alterari huiusmodi medicinas per diuisionem ad minima; dicit Auer. quòd hoc est etiam commune medicinis calidis. &, quòd hoc diuidi ad minima; non est causa, ut educantur ad actum; sed ut facilitat tantùm reductionem ad actũ. Deseris igitur ô Galene castra tua; ex quo nõ potes nobis saluare, quo modo medicinæ frigidæ sint tales potentia. Præterea quãdoq; sum persuasus ab Auer. in hoc loco, ut tenuerim contra Galenum secundùm ipsum Auer. At nunc ago gratias Deo, quòd rem sim meliùs assecutus. Dico igitur; Galenum optimè dixisse; & Auer. aut non intellexisse, aut noluisse intelligere; quæ dixerat Galenus. & hoc clarum est ex determinatione nostra; superiùs à nobis firmata. Iam enim diximus, quo modo hoc sit commune, & medicinis, et cibis; quòd sunt in potentia paßiua respectu caloris naturalis ita; quòd, quando, uel cibus, uel medicina; adhibetur; calor innatus aggreditur, & dominatur toti substantiæ. Et, cùm dominatur; extrahit succum non aliter, quàm faciat ignis, si ponantur ligna in proportionali quantitate. Quia extra proportionem; etiam optimi cibi essent uenena. Semper igitur dominabitur ignis lignis; sed aliter, & aliter. Nam, si habuerit

buerit ligna sicca; dominabitur sine aliqua resistentia sensibili; & facillimè inflammabili ipsa ligna, quia sunt disposita ad hoc, & non resistunt. Sed, si sunt uiridia, & sicca; multùm dominatur quidem ignis, sed ægrè admodùm. & extrahit quidem succum; sed succus ille reagit in ignem, & diminuit ignem. & non cessat ista actio; donec ignis tandem consumpserit omnē humorem. Quo consumpto; conuertitur postea lignum in substantiam ignis, & auget substantiā ignis, et qualitatem. & præcisè est in calore innato; quando approximatur medicinæ calidæ, uel frigidæ. Quādo igitur approximatur medicina calida; est tanquàm lignum siccum, & præparatum. & illius partes sunt inflammabiles; & habent proportionem ad calorem naturalem. Tunc igitur; quia calor inuenit substātiam ita proportionalem, ut poßit facilè inflāmare; inflammat statim, & secūdùm proportionem rei inflammat. Reinflammatur postea & ipse, quia secundùm subiecta, quæ inflammat, quando illa sunt reducta ad actū; tunc redditur calor intensior. Si igitur medicina habeat partes terreas, solidasq́; fit intensus calor. Sicut uidetis in lignis solidis; quæ inflammata augēt calorem in qualitate. Ita in pipere; quia partes sunt terreæ, subtiles, facilè inflammabiles, cùm sint inflammatæ, inflammant calorem maxime; Ideo in tertio gradu calidum est piper. At, si subiectum sit temperatum in sua mistione, ut chamæmelum; tunc mediocriter inflammatur, & secundum proportionem agit in ipsum calorem. Ideo dicitur calida in primo gradu;

gradu; sicut est ignis ex paleis siccis. Ita fit; donec deueniamus ad aliquod subiectum; quod ita temperatũ sit in sua mistione, ut respectu caloris humani, neq; possit ab ipso calore inflammari aliqua inflammatione sensibili, quæ possit sensibiliter recalefacere calorem ipsum humanum; neq; possit ipsum retũdere sua resistentia. Istud enim tunc dicetur æquale. Quando autem sunt substantia frigida, & humida; trahit quidem calor succum; sed, quia succus est humidior, & crassior; Ideo incipit iste succus obtundere, et opprimere; calorem natiuum; donec calor innatus paulatim, paulatim concoquat illud humidum, & uertat ipsum in suam substantiam. Semper igitur calor innatus ille est; qui deducit ex potentia ad actum medicinas, tàm frigidas, quàm calidas. Non est igitur dicendum; quòd non ponatur medicina frigida ad actũ. &, quoniam Galenus ponebat hanc differentiam inter medicinam calidam, & frigidam; quòd medicina calida, facilè, & statim; inflammatur; frigida autem difficilè, & cum resistentia; Malè quidem intelligentes Galenum; dixerunt operari medicinam frigidam absque eo, quòd deducatur ad actum. & ita uidetis rei ueritatem lucidissimè ab ipso Galeno positam; & cessare omnes obiectiones Auerrois contra ipsum. Quamobrem expediamus nos ab ista quæstione. Sequitur aliud dubium in ultima parte huius capitis de Complexionibus; in qua agit Auic. de temperatura inæquali, insequens uestigia sui præceptoris Galeni. Dicit igitur Auic. in textu, quod (sunt octo tem-

peraturæ

peraturæ inæquales, quæ sunt sine affluxu materiæ; & una æqualis. & ita erunt nouem temperaturæ.) *Sed quoniam non omnes hoc concedunt; ideo uisum est nobis diligẽter examinare rem istam de numero temperaturarum. Omnes antiqui conuenerunt in hoc; quòd sint tantùm quatuor temperaturæ; Quia temperaturam æqualem non cognoscebant; deinde non poterant imaginari, quòd in misto ipso aliquo posset esse excessus in una qualitate sola, quando hæc non esse uidebant manifestißimè in elementis. Non credebant enim posse inueniri in mistis; quod non erat in elementis, à quibus mista componuntur. Reliquum igitur erat; ut quatuor essent tãtùm tẽperaturæ; Calida, et humida; Calida, et sicca, Frigida et humida; Frigida et sicca. Cũ igitur talis esset cõceptus apud antiquos; insurrexerunt quidã qui dixerũt esse tantùm duas. Nã accipiendo fundamentũ antiquorum; habebant iam tanquam concessum; quòd plures esse non possent, neque aliæ; quàm, calida, et sicca; aut calida, et humida; aut frigida, et sicca; aut frigida, et humida. Vlteriùs autem procedentes; probabant; ex his quatuor duas tantùm posse dari nõ plures. Quia excessus caliditatis, cum humiditate; non potest esse. Quia calidum; cùm semper exiccet, consumit humidum; & ita remanebit caliditas sola. & una qualitas ex fundamento non potest reperiri; igitur non dabitur temperatura calida, & humida. Similiter neqúe temperatura frigida, & sicca; potest esse; quia frigidi est condensare, & constipare humidum;*

midum; ideo semper erit humidum, ubi erit frigidũ. Cùm igitur ex quatuor illis temperaturis tollantur; & illa, quæ est calida, & humida; & illa, quæ est frigida, et sicca; Erunt duæ tantùm, non plures; frigida, & humida; calida, & sicca. Contra istam positionem insurrexerũnt quidam; qui tenent quatuor esse temperaturas. & dupliciter hoc monstrant. Primò hoc medio; quia dicunt; quod est necessarium esse duas qualitates; quæ sint loco subiecti, & materiæ; & duas alias loco formæ. Loco subiecti; sunt qualitates paßiuæ, humidum, et siccum. Loco autem formæ; sunt qualitates actiuæ, calidum, & frigidum. Modò duæ formæ possunt bene stare in utroque subiecto; seorsum tamen singulæ. Vt calidum; modò sit in humido, modò in sicco. Similiter frigidum, etiam; modò in humido, modò in sicco. huic enim rei nihil repugnat. At; ut, uel duæ formæ, uel duo subiecta; simul consistant; hoc quidem est impoßibile. Quantùm uerò ad rationem tuam; dico, quòd est falsißima; quia una quælibet qualitas habet unam actionem solam. Quia calidi non est exiccare, sed calefacere solùm. Ita frigidum, non humectat, sed refrigerat solùm. & ita quando erit calidum cum humido; calidum nõ exiccabit; neque, quãdo erit frigidum. Propterea etiam erit humidum; quia frigidùm solùm refrigerat, non autem humectat. Sed non est bona hæc responsio. Quia, licet propriè calidi non sit, nisi calefacere; Tamen non potest calor calefacere, quin consecutiuè exiccet; quia semper euaporat aliquid humidi. Similiter;

ubi

ubi est frigidum, ibi est siccum consecutiuè; quia pro=hibetur propter constrictionem euaporando humidũ. Ideo stat adhuc positio istorũ; quòd duæ sunt tantùm *temperaturæ.* Sed alij lõgè elegantiùs sustulerũt. Con*cedebant enim, quòd calidũ, & siccũ; exiccat, et frigi=dum humectat; Sed dicunt; quòd non quilibet calor, et in quolibet tempore; exiccet; sed quòd, ut sit calor intensus, & in multo tempore. Sic non quælibet frigi=ditas humectat, nec in quolibet tempore. Sed intensa frigiditas aliquo tẽpore;* Ideo potest *esse per aliquod tempus caliditas cum humiditate, & frigiditas cũ sic=citate. Quia, licet caliditas absumat humidum; hoc fit in tempore. Sic de frigore dicendum est. & ita suffi=cientißimè refutata est opinio secunda ponentiũ duas intemperaturas, & restat prima, quòd sint quatuor temperaturæ;* Calida, *et sicca,* Frigida, *et humida;* Frigida, *et sicca;* Calida, *et humida.* Tertia *opinio fuit illa, quæ dicitur fuisse* Athenei, *qui maximè fuit cele=bratus à* Galeno. Voluit *igitur* Atheneus; *quòd essent quatuor quidem; sed tres tantùm inæquales, una au=tem æqualis; idest, calida, et humida.* Monstrabat *au=tem, quòd ista sit æqualis; aliquibus signis.* Primum *signum est, quòd nullus morbus prouenit à caliditate, & humiditate. Quia omnes morbi sunt calidi, et sicci; sicut febris; uel frigidi, & sicci; uel frigidi, & humidi.* Secundum *argumentum.* Ver, *quod est temperatum; est calidum, et humidum; inter omnia tempora.* Ter=*tium argumentum.* Pueri *sunt maximè temperati; sunt pulchri, & molles; & sunt calidi, & humidi.*

Quartum.

Quartum. Mors est frigida, & sicca; ergo erit uita in calido, & humido. &, si pessimus status est in frigido, et sicco; optimus erit in calido, & humido. His omnibus signis respondebimus suo loco. Quando itaq; dicit; nullum morbum esse calidum, & humidum; Respondetur; Immo sunt pessimi morbi ex calore, et humore. Quantùm autem attinet ad temperaturam pueri; non est uerum, quòd sit tẽperata. & hoc ostendemus; ubi loquemur de temperatura ætatum. Quantùm ad uer; ostendemus falsitatem, quando dicemus de temperatura temporum. Nolumus enim ponere capitulum in capitulo. Ad quartum distinguimus. Quia non negamus omnia animalia habere uitam in calido, et humido; Sed intelligimus; quòd, ubi in temperatura humana excedat ista caliditas, et humiditas; Tunc sit pessima talis temperatura. Sed illa, qua consistit uita; est caliditas, et humiditas temperata; Ideo Atheneus satis manifestè peccauit, & ex his conuincitur. Quarta opinio est Gal. qui ponit nouẽ temperaturas, unam æqualem, & octo inæquales. & dicit; causam erroris aliorum fuisse solùm, quia non cognouerunt tẽperaturam æqualem. & ratio est; quoniam; cùm ponatur temperatura æqualis ad hũc sensum in qua sensibiliter (nam hoc semper addit) non sit excessus ullus in primis qualitatibus, sensum mouens; Tunc necessariò discedendo ab ista æqualitate, dabuntur octo temperaturæ inæquales; quia octo modis contingit ab ipsa temperatura æquali discedere. Vltima opinio est Auer. qui ponit quinq;; Vnam æqualem, et quatuor inæquales;

les; quia tollit omnes ſimplices temperaturas.et quoniam ex reliquis duæ ſunt refutatæ, ſecunda, & tertia; prima autem cõcurrit cum iſta prorſus in his, quæ ponit; Ideo oportet conſiderare hãc, quæ eſt Auerrois; quia ego plurimi ſemper feci Auerroem.

Qui auſus eſt diſſentire à Galeno; ponens quinq; temperaturas. Ex quibus unam æqualem poſuit; ſed ſuo modo, non eo modo quo poſuit. Gal. Videbat enim (ut erat homo perſpicax, & ingenioſus) quòd, ſi eo modo poſuiſſet temperaturam æqualem; cogebatur etiam ponere conſequenter octo inæquales. Galenus igitur ſolus cognouit temperaturam æqualem. et, cùm illam poſuiſſet; cõſequenter etiam poſuit octo inæquales. & dicit Gal. antiquos erraſſe, quia non cognouerunt temperaturam æqualem; & hanc ſolam rationem fuiſſe cauſam erroris. et, quòd hoc uerum ſit; patere poteſt ex iſto diſcurſu. Iam ſciuiſtis; temperaturam nihil eſſe aliud, quàm qualitatem quandam, reſultãtem ex refractione primarum qualitatum quatuor. Hic igitur primum conſtituere oportet inter nos. &, qui hoc non intelligit; non poterit exactè uidere in iſta re ueritatem. Poſtea, hoc conſtituto; ſequitur, quòd, ſi detur temperatura æqualis ad hũc ſenſum; Refractio primarum qualitatum ſit talis in ipſa, ut quantùm ad ſenſum, neq; calidum, neq; frigidum; ſupereminea t; ſed ſenſibiliter appareat æqualitas; quæ æqualitas dicitur ad pondus ſecundùm Galenum, ſed ſecundùm ſenſum tamen. Dicimus igitur; quòd, ſi detur iſta æqualitas; ſicut datur; Sequitur (quòd ponit doctiſsimè, et Gale-

nus, & consequenter) quòd scilicet sint octo temperaturæ inæquales. Quia, si potest dari hoc æquale ad pondus; nulla potest ratio obstare; Cur una poßit dari; in qua emineat, uel calidum, uel frigidum, uel humidum, uel siccum solum. Nam, si omnes istæ æqualitates possunt æquari in una temperatura; possunt etiam remitti singulæ ita; ut plus appareat de una, quàm de alia. & ita constituentur quatuor temperaturæ simplices. Hæc est positio Gal. (Nam de excessu compositarum cõueniunt omnes.) Intelligendo semper; prout sunt istæ qualitates refractæ in complexione, resultantes ex mistione; non, prout sunt in elementis. & bene notate; quia hinc pendet tota ueritas rei. His ita determinatis; dicamus; quòd ex opposito; si tollatur æqualis temperatura; tollentur quatuor simplices. Quia crediderunt antiqui nullam esse temperaturam inæqualem simplicem; quia non poterant persuaderi, quòd daretur, calidum, uel frigidum, (quæ sunt formæ) sine aliquo subiecto qualitatum paßiuarum. & fuit fallacia; à secundùm quid, ad simpliciter. et ex hoc natus est error ipsorum, & etiam Auer. Ideo consequenter dicebat; quòd non dabatur excessus qualitatum simplicium. & sic quatuor tantùm remanebunt temperaturæ compositæ; Quia neq; tres qualitates possunt complicari. & ita habetis discursum, quo apparet id, quod dixit Gal. quòd. s. causa erroris antiquorum fuit propterea, quòd ignorauerunt temperaturam æqualem. Audiamus modò ingenium Auerr. quo usus est contra Galenũ in positione temperaturarum.

Videbat

Videbat Auer. consequentiam huius rei necessariam, qua usus fuerat Galenus contra antiquos; Ideo uidit, quòd non poterat remouere quatuor istas temperaturas simplices, nisi remoueret æqualem. Quare, partim in primo, partim in ultimo; quinti; æqualem temperaturam remouere nititur. & hoc agit duobus medijs. Primò per medium mistionis hoc modo. Actio omnis; in mistione, sicut in reliquis omnibus; habet proportionem maioris inæqualitatis. Mistiones enim fiũt per alterationem; quia mistio est plurimorum alteratorum unio. At alteratio fit per qualitates primas. Fit autem hoc per concoctionem, Concoctio autem fit à calido, & humido; Ideo potest dici, quòd detur tempe ratura, in qua tantum sit de frigido, quantum de calido; & tãtum de sicco, quantum de humido. Quia alioqui tolletur, et alteratio, & mistio, & generatio; Cùm omnis generatio, & omnis mistio; fiat per dominium calidi, & humidi. Hæc igitur est prima ratio; qua credidit Auerr. se posse destruere æqualitatem in temperatura. Secunda uerò talis est. Si daretur æqualitas ista; sequeretur; quòd illæ qualitates, quæ ponuntur æquales in ista tẽperatura; uel essent actu omnes, uel potentia omnes; uel, aliæ actu, aliæ potentia. Si omnes actu; sequuntur multa incommoda. Primò; quòd mistum non erit unum. Quia mistum est unum per unam formam; hic autem hoc modo ponuntur plures formæ. Prætereà semper calefacerent, & frigefacerent simul; & simul humectarent, et exiccarent. Prætereà; ibi, tantum esset de graui, quantum de leui. Si autẽ om-

nes in potentia; nullum mistum erit actu. Quia nō potest esse actu mistum; nisi per formam, existentē in se ipso actu. Si uerò, quædam in actu, quædam in potētia; ergo non sunt æquales, quia plus ponderat, & excedit magis; quod est actu; quàm, quod potentia. Hæc igitur sunt rationes Auer. quibus credidit se remouisse temperaturā æqualem. Vbi credidit, se sustulisse hanc æqualem; consequenter dicit tolli quatuor temperaturas simplices. Præterea dicit; uolo tibi donare Galene, quod detur æqualitas in mistis; sed non eodē modo, quo tu ponis; sed est æqualitas iustitiæ; quæ est per rationem ad operationes, & ad totum corpus. Alio enim modo est habere æqualitatem ponderis; & alio modo æquali tamē iustitiæ; Quia in inæqualitate ponderis stat maximè æqualitas iustitiæ. Nam cor est calidum, & siccum; et tunc est maxime æquale æqualitate iustitiæ, quia hæc inæqualitas maxime congruit cordi pro suis operationibus. Immo etiam dicit Auer. dono tibi, quòd detur aliquid, quòd sit æquale per recessum ab extremis, deueniens ad quoddam medium; Tamen istud æquale non erit simpliciter æquale, sed respectu omniū membrorum. Quia omnia alia membra; recedunt à medio magis, quàm hoc. Posita hac æqualitate suo modo; dicit; quòd non possunt haberi, nisi quatuor temperaturæ compositæ; &, quòd non datur aliqua, in qua excedat tantum una qualitas. et ratio est; quia, neq; æqualitas potest dari; quia oportet semper aliquid dominari in misto. At, si semper excedit; istud ipsum, quod excedit; si fuerit forma, idest

caliditas,

caliditas, uel frigiditas; nõ poterit stare sine suis subiectis, idest siccitate, et humiditate. Si uerò fuerit subiectum; non poterit stare sine forma sua. Prætereà; nulla qualitas actiua determinat sibi certum gradum; nisi habeat secum qualitatem paßiuam annexam, quæ determinet gradum qualitatis ipsius actiuæ; Quia gradus caliditatis non potest determinari, nisi per subiectum. Quia, si sit in sicco; est caliditas ignea, et intensa. Si autem cum humido; remissa, et aerea. De frigido autem est contrarium. Siccum remittit frigiditatem, humidum autem intendit; Ideo aqua est frigidißima omniũ propter hæc; et etiam frigidior, quàm terra. Cùm tamen propter alias rationes deberet terra esse frigidior, quàm aqua. Ideo figmentum est hoc, quod dicis ò Galene; quòd detur temperatura calida tantùm, aut frigida tantùm. Prætereà qualitates paßiuæ non possunt determinari sine qualitatibus actiuis, quæ sunt suæ formæ; et ita qualitates actiuæ determinantur à paßiuis, et paßiuæ ab actiuis. Neq; igitur temperatura calida tantùm, neq; frigida tantùm, neq; humida tantùm, neq; sicca tantùm; dabitur; sed, ubicunq; erit calidum; ibi etiam erit, aut humidum, aut siccum. et pariter; ubi erit frigidum; ibi etiam erit, aut humidum, aut siccum. Hæ itaq; sunt rationes, quibus nititur Auer. contra Galenum. Tamen stamus adhuc in eadem sententia cum Gal. et, si mihi esset ocium; monstrarem dari æqualitatem ad pondus, etiam secundum rationem exquisitißimam complexionaliter ita; ut sit facta ex refractione quatuor primarum qualitatum una qua-

litas exquisitißima æqualis ita;ut etiam secundùm rationem, neq; calidum superet frigidum, neq; humidum superet siccum. et non sequitur propterea; ut hic sit tantum de leui, quantum de graui; quia non sunt hic qualitates elementorum actu; sed sunt in potentia, et refractæ. Ex refractione autem ista; fiunt mirabilia à natura per alterationem. Fit enim ex cibo sanguis; fit caro, fit neruus, fit uena, fit os. Ex quo non est mirum; si fiat una complexio; in qua tantum sit de calido, quantum de frigido. & tamen non sequitur; ut sit tantum de leui, quantum de graui. His autem contingit, ut sequantur absurda; quia hi semper imaginantur, quòd istæ qualitates elementorum sint in mistis actu, & prout sunt qualitates elementales; Cùm tamē sint sub esse refracto. Possemus igitur etiam hoc modo tueri æqualitatem secundùm rationem, si uellemus; sed nos iam mutauimus, quòd ista æqualitas sit secundùm sensum. & ad hanc positionem nihil absurdi sequitur; si intelligamus (ut dixi) æqualitatem istam pro una qualitate, resultante ex mutua alteratione, et refractione; primarum quatuor qualitatum elementorum; quæ modò in mistio non sunt ampliùs qualitates elementales; sed refractæ, & remissæ. Ad primam rationē; non potest dari æqualitas ad pondus, quia non fieret alteratio, neq; mistio; cùm fiant ista ab aliqua prædomināte qualitate; neq; concoctio, quæ fit à prædominio, calidi, & humidi. Cōcedimus in principio esse contraria, & inæqualia; & fieri concoctionem, et alterationem; à prædominio; sed in fine dicimus resultare

tare unum; quod est temperatum, & æquale. In *ferro enim plus est de frigido, quàm de calido; & tamẽ coagulatur à calido.* Ideo *non sequitur alteratio fit à qualitate prædominante; ergo id, quod est alteratum; habet in se prædominium qualitatum.* Est *enim manifesta fallacia.* Ad *secundum; cùm dicitur; uel sunt omnes istæ qualitates elementorum in misto actu, uel omnes potentia, uel quædam actu, uel quædam potentia;* Respondeo, *quòd non sunt actu; sed potentia, & refractè & dicit hoc* Ar. *quòd, calidum, & frigidum; elementorum est in potentia in misto.* Est *quidem enim bene calidum in actu in composito; sed non est calidum elementi; sed calidum cõplexionale, & temperatum.* Ideo Gal. *primo* Aph. *quarto dicit; quòd calor innatus est cõpositus ex aqua, & aere; quia fit ex his elemẽtis refractis. et non uidit* Auer. *hæc; quia nõ fuit medicus, sed mãsit tãtùm in sublimibus illis, et non descendit ad philosophiã particularẽ.* Est *igitur calor complexionalis in misto.* Quando *dicis;* Tunc *istud mistum totum erit in potentia; & ego, quia sunt quidẽ tunc qualitates elementorum in potentia, et refractè.* At *ex refractione istarum resultauit una qualitas; quæ est in actu, & est forma misti. & ita tolluntur omnes rationes* Auer. *quas fecit contra temperaturam æqualem.* Stat *igitur opinio* Galeni*; quòd datur temperatura æqualis, media inter extrema.* Quantùm *ad reliquam partem; in qua propriùs uult probare; quod nulla poßit dari tẽperatura excedens in una sola qualitate eò; quòd neq; qualitates actiuæ, quæ sunt for-*

mæ; non poſſunt eſſe ſine ſubiecto terminante; neq; qualitates paßiuæ poſſunt eſſe ſine forma. Ac præterea; quòd gradus caliditatis, & gradus frigiditatis; non poſſunt determinari, niſi per qualitates paßiuas; Hoc eſt per humidum, & ſiccum. Ad hoc reſpondeo, quòd ego concedo, calidum, & frigidum; non poſſe eſſe ſine ſuo ſubiecto; ſicuti neq; humidum, & ſiccum; ſine ſua forma; Sed diſtinguo de calido, & frigido elementari; & de frigido, & calido complexionali. & dico, quòd calor, & frigus elementi; non poteſt ſtare ſine ſuo ſubiecto, quæ ſunt qualitates paßiuæ; licet non idem etiam ſit humidum in elementis; neqúe idem ſit ſiccum, quòd eſt ſubiectum in elementis. Nam aliud eſt ſiccum, quòd eſt in igne; & aliud, quod eſt ſubiectum frigidi in terra. Siccum enim in terra eſt ſiccum corpulentum. Siccũ autem in igne eſt ſiccum ſubtile. Neq; idem eſt humidum in aqua, & in aere. humidum enim in aqua eſt humidum corpulentum; in aere autem eſt humidum ſubtile. & propterea dicimus etiam; quòd modò omne humidũ poteſt eſſe ſubiectum caloris elementaris. Quia humidum corpulentum deſtruit calorem potiùs, ut uidetis ab experientia. Ponere igitur oportet duo humida, & duo ſicca; & ita etiam erunt duæ caliditates, & duæ frigiditates; ex quo duo ſubiecta ponuntur. In igne enim eſt calor ſubtilißimus, rarißimus; in aere autem eſt calor craßiuſculus. Ex quo dixit Ariſtot. aerem eſſe humidam quandam euaporationem. Frigidum ſimiliter in terra eſt intenſißimum, quia eſt concen-

tratum

tratum à sicco. In aqua autem non ita. Ex quo dicit Arist. in tertio de generatione animalium, cap. tertio; nullum humidum esse sine aliquo calore. Idem etiam in Prob. 23. parti. Probl. Hinc itaq; uidemus in mari semper esse uentos ex calore diminuto; ac prætereà in penetralibus maris etiam nasci animalia. At in centro terræ nihil generari; quando quidem in calido, et humido, est uita. Ex his patet; quòd non omnis humiditas faciat ad intensißimam frigiditatem; Neq; omne siccum stet cum frigido, aut cum omni sicco stet frigidum; sed, quòd cum sicco corpulento stet frigidũ. Non igitur quodlibet frigidum intendit siccum; & hoc, nè quidem in ipsis elementis. Redeundo igitur ad propositum; si intelligis de his, ut sunt in elementis; Concedimus; quòd omne calidum, & omne frigidum; stet cum humido, aut sicco; licet non omne calidum, neque omne frigidum; cum omni humido, aut cum omni sicco. At; si consideremus, prout sunt in mistis refractè; &, prout ex eorum refractione cõstituta est una qualitas complexionalis, quæ dicitur temperatura; Hoc modo dicimus in ista temperatura; quòd inuenitur, calidum, & frigidum; sine humido, & sicco excedente; & similiter inuenitur humidum, & siccum; sine calido, & frigido excedente. Quia non sunt hic qualitates elementares distinctæ in actu; ut ex ipsis necessarium sit unam esse formam, alteram uerò subiectum. Sed sunt refractæ, & commistæ; ita; ut ex omnibus ipsis constituta sit una, quæ sit solùm forma ipsius misti. At dices; Calidum exiccat, frigidum hume-

ctat. Verum est; sed, non omne calidum, neq; omne frigidum; sed intensè calidum, & intensè frigidum, et in aliquo tempore. In ipso uerò ortu; nihil prohibet dari, & calidum, & frigidum; per se, sine humido, & sicco. Sic igitur nõ omne humidum, nec omne siccum; habet secum annexam caliditatem, aut frigiditatem, neq; in omni tẽpore. & ita cessant omnes Auer. obiectiones contra Galenum; & apparet, Auer. in his turpiter errare; quia nũquàm se exercuit in particularibus, ut Galenus.

AVICENNAE LIBRI PRIMI CAnonis, Fen primæ, Doctrinæ tertiæ.

De membrorum complexionibus, seu temperaturis. Cap. II.

LECTIO. XXI.

DICO, quòd Deus cuique animali, & cuique membro. *Meminisse debetis; quòd sumus in tertia Doc. primæ fen. Auic. in qua tractatur de Complexionibus. Neq; repetam, quòd dixi in superioribus; quod hic tractatus rectißimè collocatur hic. Circa modò hanc tertiam doctrinam etiam meminisse debetis; quòd diuiditur in tria capita. Primum agit de Complexione in uniuersali; sed, quoniam uariæ sunt temperaturæ, & multorum animalium; Ideo Auic. omittit tractatum de Temperaturis istis animalium; memor suæ primæ intentionis, quia hoc non pertinet*

ad

ad Medicum. Quoniam etiam ſunt uariæ temperaturæ ſingulorum membrorum; Ideo conſequenter agit in ſecundo capite de Temperaturis membrorum, In tertio poſtea agit de Complexionibus ætatum. Antequàm autem declaremus ſecundum; unum ſcire debetis; Hoc eſt Scopum uniuerſalem Auic. fuiſſe tranſferre ex lib. Gal. de Tēperaturis, quidquid dicit; quod facit præcipuè in hoc lib. primo. & licet in alijs lib. hoc faciat; tamen maximè hoc facit in hoc primo lib. quia in ſecundo ex Dioſcoride etiam transfert; & in alijs ex Paulo. Necnon ex Oribaſio. Hic autem ſeruat ſuum propoſitum; ponendo tantùm concluſiones rerum, omißis diſputationibus; & immutat etiā ordinem, connectendo ipſum ſecundùm ordinem naturæ. & quidam ſunt, qui præferant hunc ordinem ordini Galeni; ſed de hoc nolo nunc iudicare. In primo igitur cap. agit de Temperaturis uniuerſaliter (ſicut etiā Galenus fecit in primo lib.) Modos etiam ponit temperaturarum. Poſtea, cùm agat ibi Galenus de temperaturis; Auic. tanquàm iudex temperaturarum, qui cum iudicio ſcribit, & tranſcribit; Iudicauit non eſſe hoc conueniens aliquo modo. Quia, cùm diſtinxiſſet ſuperiùs; quòd oportebat procedere per ſuas cauſas, et primò per cauſas materiales; non uidebatur conueniens admiſcere cauſas efficiētes cum cauſis ſubiectiuis & materialibus. Ideo autem remiſit ad ſecundam fen; quia iam inceperat agere de cauſis materialibus. Sed poſuit temperaturas regionum; loco temperaturarum temporum. Sed dicet quis; cur poſuit hic iſtas

tempe-

temperaturas regionum; cum temperaturæ regionum uideantur habere eandem rationem, quam habent temperaturæ temporum? Temperaturæ regio*num sanè non se habent, sicut temporum; quia temperaturæ temporum non efficiunt substantialiter, sicut faciunt temperaturæ regionum; sicut considerat* Hipp.*in lib.de aere, & aqua.* Vnde Aegyptij *sunt talis temperaturæ;* Germani *uerò talis, & diuersæ, et sic de alijs regionibus ita, ut omnes homines unius* Re*gionis habeant temperaturam distinctam essentialiter (propter ipsam* Regionem*) ab alijs. At tempora non efficiunt temperaturam essentialiter.* Gal.*autem tractauit in tertio lib. de* Temperamentis *medicamentorum, quæ sunt talia in potentia.* Temperaturæ *autem animalium sunt tales actu; illæ autem medicinæ sunt tales in potentia temperaturæ, prout habent reduci ad actum in corpore humano.* Auic.*autem transtulit hoc ad primam fen. & hoc quidem hoc cum iudicio fecit; quia quotidie in usu est; ut dicamus medicinam esse temperatam, uel intemperatam; ut distingueret actum à potentia, & tolleret æquiuocationem; ut melius sciremus, quo modo homo dicatur esse temperatus.* Agemus *modò de temperaturis membrorũ particularium; quod intendit* Auic.*in quinto capite.* Prin*cipiò autem reddit causam uarietatis, & causam nobilißimam; uidelicet causam finalem, & dicit.* Naturam, uel Deum; dedisse unicuique membro, & animali temperaturam, prout maximè meretur. *id est, maximè accommodam ad pro-*

prias

prias operationes. & dicit (hoc non tantùm membris datum esse; sed etiam uarijs animalibus.) *& de temperatura animalium non est agendum; quia non attinet ad Medicum.* Ideo *sumit secundum;* quòd singulo membro data est temperatura, conueniens proprijs operationibus; &, secundùm quòd meretur. *Bonam autē, uel malam; temperaturam; non intelligimus absolutè, sed respectu operationis. Illa enim est optima temperatura; quæ est causa illarum optimarum actionum. & non est hæc temperatura conueniēs omnibus membris; quia diuersæ sunt operationes. Temperatura autem; est causa omnium operationum, ut aliàs dixi. Et, quòd hoc uerum sit; quòd temperatura dicatur bona, prout est conueniens proprijs operationibus; patet in animalibus. In Leone est, caliditas, & siccitas. Quia enim debebat esse animal, feruentissimum, iracundum. uelox in motu, & animosum; Ideo natura dedit temperaturam, ualdè accommodam eius operationibus. Homini autem dedit temperaturam æqualem; quia debebat homo esse sicut optimus iudex. Non potest autem esse aliquis optimus iudex; nisi qui sit medius inter extrema; ut dicit Arist. in secundo de anima. Optima igitur temperatura Leonis est excessus caliditatis, & siccitatis; quia hoc est conueniens eius operationibus. hominis autem est ipsa æqualitas. Patet etiam hoc in ipsis membris. Ossa in animali sustinent hanc totam fabricam. hoc igitùr, ut faciant; debent esse dura, & solida; Ergo debuerunt esse frigida, &*

da, &

da, & ſicca. *Hepar debet concoquere pro nutritio=ne corporis*. *Concoctio autem fit à calido, & humi=do*; *Ideo hepar fuit meritò temperaturæ, calidæ, & humidæ; diuerſæ prorſus à temperatura oßis*. *Vnde=cunq; igitur uerificatur illa propoſitio; quòd* cuiq; animali, cuique etiam membro; data eſt temperatura, prout meretur. *Ideſt*; prout eſt cõ ueniens operationibus proprijs. *Quòd autem intelligat, quæ maximè conueniat ſuis operationibus; declarat ipſe in litera*. Dico, quòd Deus, &c. *Dicit autem*. (Dico) *quia ſuperiùs dixerat*. *Eſt igitur tanquàm repetitio; quia debebat illud aſſume=re, & continuare*. *Quòd autẽ intelligat*, quod ma=gis meretur *pro eo, quod eſt, quòd magis conue=nit; declarat in his, quæ ſequuntur; &*, quòd eius actionibus, & diſpoſitionibus. *Per actiones autem intelligit actum ſecundum; per diſpoſitiones in telligit actum primum ſecundùm poßibilitatem*. *Quia natura ſemper agit optimum; niſi impediatur*. *Quia agens naturale; non agit, niſi patiens ſit bene diſpoſi=tũ*. Hoc autem certificare. *Quia dixerat* da=tam eſſe à natura cuique animali, & cuique membro; temperaturam ſecundùm, quòd conueniebat; *Ideo poſſet quiſpiam dicere; quo=modò fit hæc complexio membrorum, & unde fit; utrùm ab aliqua uirtute intrinſeca, an ab intelligen=tia; Ideo reſpondet huic obiectioni* hoc certificare non pertinet ad Medicum; ſed ad Philoſo-phum. *Circa hoc quoniã, et Gal. & aliqui Medici*

antiqui; considerarunt hanc uirtutem formatiuam; et nõ ita facilè dicendum est, non attinere ad Medicum, ut dicit Auic. Ideo ista quæstio non ita est reijcienda ad Philosophos. Multa enim attinent ad Philosophũ uno modo; quæ alio modo pertinent ad Medicum. Dummodò enim artifex stet in suis principijs, et non transcendat ea, potest agere de omnibus quæstionibus. Tantò magis Medicus, quia medicina est tanquàm philosophia particularis (sicut probauit Gal. in lib. ad id dicato) Quia non potest esse aliquis elegans Medicus, nisi etiã sit Philosophus bonus. et, ubi incipit Medicus. i. elegans χαριέστατος; Illic desinit Philosophus. Est igitur quærendum (quia ista quæstio est ardua, & à paucis bene tractata) quæ nã sit hæc uirtus formatiua, quæ tàm exquisitè facit, & tot mirabilia in corpore. Ille enim artifex profectò est prudentißimus. Fuerunt autem duæ opiniones diuersæ. Prima Platonis, & Auic. licet diuersimodè acceperit, Auic. & Plato. Plato enim posuit ideas, tanquàm sigillum, quæ opinio fuit explosa iam ab Arist. et, si ita sensit Plato, rectè explosus est. Auic. dixit esse quandam intelligentiam, quam appellauit sua lingua Colchodeã, quæ induceret formam in materiã, bene dispositã. Est et alia opinio Arist. et sui expositoris fidelißimi Auer. uidelicet, Datorẽ formarum esse internũ, et educi formã ab aliquo intrinseco, existente in semine, Pro utraq; autem parte sunt rationes. Nos autem ita procedemus in quæstione. Primùm ponemus rationes, & Auic. et Peripateticorum; Deinde declarabimus quæ=

quæstionem, quomodò sit intelligenda, & quid tenendum; Demũ respõdebimus his, quæ aduersantur nostræ determinationi. Auic. igitur primo habet hãc rationẽ. Aliqua non generantur à semine; ergo falsum est ponere istam uirtutem in semine; ergo ab alio generantur. Præterea; certum est (inquit) quòd in omnibus mistis est aliqua forma præter cõplexionem. Hoc supponit Auic. Postea, hoc supposito; arguit sic; Ista forma, quæ est aliud à complexione; necessariò prouenit ab extrinseco. Quia calor intrinsecus in semine nõ potest facere, nisi complexionẽ. Præterea; In motu aeris fit ignis; & hoc non potest esse in aere. Præterea; Videmus omnes (inquiũt) operationes prouenire à qualitatibus primis. Sed omnes istæ qualitates non possunt facere, nisi temperaturas; ergo à calido frigido, etc. non potest fieri illa forma præter complexionem. Praeterea (inquiunt.) Dicere, quòd uirtus intrinseca in animali perfecto sit causa effectus; potest aliquo modo sustineri. Sed quando ponimus semen tantùm sine instrumentis in principio generationis; Quomodo ista uirtus formatiua producendi tam uaria membra potest esse in semine? Præterea; Dicũt etiam Aristot. hoc sensisse. Et adducunt authoritatem in secundo de gen. animalium, cap. 3; Vbi dicit in semine esse aliquid diuinum. & in eodem dicit, intellectum deforis uenire. Hæ sunt rationes pro opinione Auic. In contrarium tamen est Arist. septimo met. 31; & Auer. & etiam Alexander, si tamen sit Alexander. Nam, siue Alexander, siue Michael Ephesius sit; est

certè

certè uir magnus. Motiua autem Arist. & peripateticorum; talia sunt. Prima autem ratio est ista. & certe peripateticorum rationes sunt subtiles. Primò enim dicunt; Nulla forma potest generare formam. nam, si generaret formam; daretur forma sine materia. Subsisteret enim forma sine materia; & materia esset inutilis. Alia est ratio contra suppositionem Auic. Si quidem aliud sit disponens, & præparans materiam; & aliud dans perfectionem, & inducens formam; Quia quæcunq; fiunt à duobus, genere diuersis; sunt & ipsa diuersa. Tertio dicunt; Ista uestra intelligentia; uel generat sibi simile, uel dißimile. Si sibi simile; ergo res genitæ erunt immortales. & hinc sequentur incommoda; Videlicet quòd dabuntur formæ infinitæ. Si autem rem dißimilem; ista dißimilitudo, uel erit ex parte agẽtis, uel ratione subiecti. Ratione quidẽ agentis non potest esse. Si autem ratione subiecti; est ratione resistentiæ. Resistentia autem est inter contraria; et substantiæ contrarium separatæ non datur. Præterea; non est probabile; ut intelligentia, regens propriũ orbem, habeat resistentiam. Quartò, (dicunt.) Si intelligentia generaret formam; uel generaret ex nihilo, uel ex aliquo (& fuit argumentum Arist.) Ex nihilo autem non potest generari; quia ex nihilo nihil fit. Quintò; si illa intelligentia introduceret aliquam formam; sequeretur; quòd; ubi esset mulier robusta, & habens bonum nutrimentum; si uirtus generatiua non sit in semine; In muliere tali robusta nunquàm daretur partus imbecillis. Sed oppositum sæpè uidemus.

hoc

hoc est in muliere robusta; & , quæ habeat optimũ alimentum; generari partum imbecillem. Præterea; Videmus in fœtu esse similitudinem parentum. Vnde igitur deciditur semen. Vnde oritur ista similitudo; si uirtus formatiua accedit extrinsecus? Ideo istæ rationes sunt longè fortiores (si bene considerentur) quam prima fronte appareant. Non propono opinionem Galeni; quia fuit dubius. Nam, modò inclinat in eã opinionem, quam tenuit Aui. modò in sententiam Aristot. et, si uultis uidere, quid sentiat in hac re; optimè, & distinctißimè; declarat suam opinionem in libro illo de formatione fœtus. Ibi enim fatetur, se uidere artificiũ magnum; artificem autem non uidere. Ideo; cùm ipse non iudicet in hac; non propono ego eius opinionem. His ita positis; oportet uidere, quid sit tenendum, & declarare sensum Arist. Quia eius sententia meo iudicio est tenenda in philosophia naturali; & in ratione discursiua. Secundum igitur Aristo. septimo meta. Quæcunq; fiunt; aut ab arte fiunt, aut à natura (dimittamus, autem quæ fiunt casu.) Quæ ab arte; Arist. clarè demonstrat illa fieri ab extrinseco, et à proposito; Ideo forma illius rei, quæ fit ab arte; est in mente artificis. Postea; Artifex per instrumenta media, et conuenientia; imponit formam in materia. et hæc similitudo decepit Platonem (si ita sensit.) Quia credidit, eodem modo se habere res naturales; quo se habent res artificiosæ. Sed, quæ fiunt à natura; non habent hanc similitudinem. In artificiosis enim; non est intrinsecum alterãs materiam. Alteratur autem materia

teria secundùm formam in naturalibus. Est *enim in eis quædam uirtus formatiua, naturaliter existens in semine; et est in semine potentia simul cum calore; & non agit à proposito, sed naturaliter.*

Prætereà natura propriè de forma dicitur, et operatur merè naturaliter, et non à proposito. et sortitur uaria nomina; secundùm uarios motus, & actiones. Dicitur *enim; principium, & motus localis, & generationis, & nutritionis. habet autem hæc uirtus, & hæc natura formatiua; suas causas primò materiales, intrinsecam, & extrinsecam.* Intrinseca *materialis est; in qua tanquàm in subiecto, est semen, uel aliquid proportionale semini.* Extrinsecam; *habet sanguinem, quem attrahit extrinsecus.* Habet *prætereà causam finalem; & hanc uniuersalem, & particularem.* Vniuersalem; *quidem conseruationem speciei.* Particularem *autem; generationem indiuiduorum.* Habet *& efficientes; primò proximas, & immediatas.* In *semine enim uirtus formatiua non est actu, sed potentia; sicut calor in eo est potentia;* Ideo *oportet deduci ad actum (& hoc torquebat* Auicennam.) *Calor igitur loci deducit ad actum, & est efficiens cum calore solis;* Vnde *dicitur;* Sol, *& homo; generant hominem.* Efficiens *autem remotum; est pater.* Intelle*ctus itaq; debet considerare omnes has causas.* Dicet *hic quispiam;* Nondum *declarasti dubium;* Vtrùm, *siue quo modo; poßit uirtus ista agens naturaliter; & non à proposito, & sine electione; facere hoc artificiatum magnum. &* Galenus *nesciuit se resoluere in hoc;* At

Arist. facillimè inueniret artificem. Dicit igitur; *quòd agit merè naturaliter; licet tam artificiosè agat.* In *lib. de causis* Arist. (*Dum modò sit Arist. lib.*) *dicit inquàm, quòd causæ sunt connexæ ita; ut ordo uideatur ipsa natura. & omnia habent aliquam dependentiam à prima causa; & tantum habet singulum, quantum oportet. Sed hæc prudentia non est eßentia; sed uirtus emanans ab ipso primo;* Ideo *etiam materia prima, qua nihil turpius; non est priuata illa illustratione eò, quia habet appetitum ut informetur; sicut dixit* Themistius, *quærens causam istius appetitus.* Quia *igitur omnia, quæ sunt hic inferiùs; participant illo bono; ideo naturaliter quodq́; appetit bonum, sicut dicit* Arist. Ideo *non est mirandum; si in unoquoq́; sit principium, in quo sit quiddam diuinum.* Non *tamen, quòd istud agat à proposito. Sed ex connexu tali omnia conseruantùr, & propagantur; species autē non poterant conseruari, nisi in indiuiduis.* Quoniam *autem indiuidua sunt corruptibilia;* Ideo *prouidit* Deus, *ut in unoquoqúe indiuiduo esset uirtus talis formatiua, quæ generaret sibi simile; sine tamen intellectu assistente, sed naturaliter, & secundùm ordinem naturæ.* At *dedit uirtutem deinde nutritiuam, & actiuā. &, qui admiratur uirtutem formatiuam; quare nō miratur etiam uirtutem concoctiuam, quæ ex pane facit sanguinem, ex sanguine carnem, os, neruos &c. quæ tamen uirtus ab electione non operatur talia, sed naturaliter?* Eadem *est admiratio in uirtute motiua, quæ artificio quodam maximo (& etiam medicis do-*

ctißimis

ctißimis incognita) mouet musculos naturaliter. Ideo non est necessarium hic imaginari alium datorem formarum. At dicet quis; hoc uidetur esse contra Arist. Qui secundo phy. 75. dicit, quòd natura agit propter finem; ergo propter consultationem. Nam, qui agit propter finem; is considerat de fine. Immo ibi dicit Auer. Qui tollit, quòd natura non agat propter finẽ; tollit omnes causas. Agit enim certè propter finẽ natura; quia, fine parto, cessat. Sed agere propter finem; non est agere ex consultatione, & à proposito. & notate, quo modò Aristot. septimo met. dicit; omnium eorum, quæ fiunt esse intellectionem, & effectionem. Intellectio fit à proposito, & per consultationem. Nam hoc est proprium intellectus, agere per consultationem, & proposito fine. Per effectionem autem quædam fiunt; quædam autem, quando faber uult. Facere domum est intellectio, & effectio; sed primò est intellectio. Dicit enim esse necessarium facere domum; ut defendat se ab iniurijs externis. Tum proposito isto fine; dicit, Oportet ad hoc facere tectum. Vt autem fiat tectum; oportet facere parietes. Ad hoc autem, ut fiant parietes; oportet facere fundamentum, quod sustineat. Vt autẽ hoc fiat; oportet fodere terram. & ita uenit ad effectionem. hoc est ad fodiendam terram. Itaq; in rebus naturalibus primus ille author, & primus intellectus; primò habuit intellectionem de omnibus; Siue condiderit mundum, siue fuerit ab æterno. (Nam in hoc idem est) & præcedit ita intellectio; deinde uenit ad effectionem

per instrumenta debita; In quæ effundit uirtutem diuinam, quæ agunt sine consultatione; propter finem tamen. Quia ille Architectus prouidit primò pro isto fine. Et etiam in uirtute motiua mouet ista uirtus musculos propter finem; non tamen consulendo de fine, sed statim agit. & ita uidetis, quod, & ista naturalia naturaliter habent agere propter finem; sine proposito tamen. Nec hoc dissidet ab ipsis christianis; nam christiani dicunt; per uerbum (λόγον) idest per rationem, & intellectum; omnia esse condita. Vnde & Poeta ille dixit (Iouis omnia plena). Quantùm ad determinationem quæstionis; satis hæc sunto. Possent etiam præter hæc multa alia dici; ut de intellectu; utrùm sit eximendus intellectus à formis mundanis, an non (ut uidetur uoluisse Aristot. qui dixit intellectum deforis uenire.) Sed hæc quæstio indiget alio tempore. Ego tamen hoc tantùm dicam Aristotelem; solum Alexandrum intellexisse. Post uirtutem hanc; succedit uirtus nutritiua, & augmentatiua; & cessat uirtus formatiua. & in processu cessat etiam uirtus augmentatiua; & remanet tantum nutritiua, quæ paulatim diminuitur usq; ad interitum. Debet autem hoc medicus scire, nam, ubi membrum (uerbi gratia, neruus, uena, arteria) fuerit amissum; non potest reparari, quia uirtus formatiua non amplius remanet. & ita habetis, quid tenendum sit in hac quæstione; &, quare ita tenendum sit. Ad rationes modò Auicennæ facile est respondere. Quando enim dicit Auicenna. (Aliqua non generantur ex semine) *uerũ est;*

tamen aliqua generãtur ex aliquo proportionali semini; Quia in putrefactione fiunt quædam concoctiones ualdè similes concoctionibus ueris. Ad secũdum, quando dicunt; esse aliquod præter temperaturam, quod est forma; negatur hoc. Immo nos probauimus supra; non esse aliud formam quàm temperaturam. Quando autem dicit, esse in potentia, & debere reduci ad actum; Iam diximus, à quo deducatur ad actum, à calore scilicet loci. & hæc satis; uolo enim progredi. Donauit autem homini complexionem. *Loquitur secundùm suam intentionẽ; quia ipse ponit intelligentiam omnia generantem. Debetis scire, quòd hæc complexio, & optima, et æqualis; dupliciter potest intelligi, æqualitas scilicet iustitiæ, & æqualitas ponderis. Aequalitas iustitiæ; est illa, quæ conuenit membro pro suis operationibus. Vt, licet os sit frigidum, & siccum, tamen est æquale, quia iste excessus cõuenit operationibus oßis. Est etiã alia æqualitas ponderis. De qua igitur æqualitate hic intelligit Auic? Sanè uerũ est, de quacunq; æqualitate intelligat; nã uerũ est, et de æqualitate iustitiæ, et de æqualitate põderis. In comparatione.n. ad totam substantiam; habet homo æqualem temperaturam æqualitate ponderis. Sic etiam; si comparetis ad animal, idest ad omnes species animalis. Nam, si ad porcum; est porcus humidus. Si ad asinum; est asinus siccus. & hoc in omnibus uerum est. Hoc uerò, si intelligatis de æqualitate iustitiæ; in quibusdam erit uerum, in quibusdam non erit uerum. nam, licet nerui, qui con-*

ducunt ad actum; sint temperatißimi, unde homo est optimi tactus sensus inter cætera omnia animalia. &, licet habeat sensus interiores maxime omnium animalium æquales æqualitate iustitiæ; tamen nerui motiui non habent istam æqualitatem, quia huiuscemodi nerui in leone sunt longè perfectiores. sicut nerui olfactiui in cane sunt perfectiores; nerui & uisiui sunt perfectiores in Aquila. Melius igitur est; ut intelligatis de æqualitate ponderis. Hic modò est duplex sensus uerborum particularium; dupliciter enim leguntur, & punctis distinguuntur. Sed ista non debent intelligi de æqualitate ad pondus; immo uoluit intelligere æqualitatem iustitiæ. &, quòd sit uerum; addit, cum suarum virtutum conuenientia. & cuique membro donauit, quod meretur. *Videte, quòd intelligit de æqualitate iustitiæ. Quod adhuc magis declaratur; quando inquit.* Posuit ergo quædam ex membris calidiora; & alia frigidiora.

Cùm dederit Deus *cuiq; animali, & membro (sicut dicebat* Auic. *) temperaturam prout meretur, id est prout conuenit suis operationibus; Quoniam uariæ sunt operationes membrorum; ideo necessariò fuerunt uariæ membrorum temperature;* Ideo *dixit consequenter* (quædam membra calida; quædam sicca.) *Modò consequenter oportet uidere, quænam sint membra calida, quæ uè sicca. Et quoniam inter ista membra est unum æquale æqualitate ponderis, & est cutis;* Ideo *accipit cutim. & natura istius*

cutis

cutis indicat omnia alia membra ita; quòd quædam ſunt membra uicina cuti, & iſta parũ diſtant ab æqualitate; Quædam uerò diſtant à cuti, & pariter diſtãt ab æqualitate. & in uniuerſum; quò ſunt propinquiora cuti, eo magis ad æqualitatem accedunt. &, quò ſunt remotiora; eò longiùs abſunt ab hac æqualitate ponderis. Fingamus itaq; circulum diuiſum in duas diametros; in quo prima circumferentia ad centrum deducantur quatuor lineæ; Quarum una ſit calidorum, alia ex oppoſito huius. In altera parte circuli frigidorum, tertia ſit humidorum, & quarta ex oppoſito huius. In altera parte circuli ſiccorum; in medio autem tanquàm centrum ſit cutis. Quam figuram ego deſcribendam curabo. Ex hac igitur figura cognoſcetis gradus quatuor qualitatum; In una enim linea ponentur temperaturæ calidæ, in alia frigidæ, in tertia humidæ, in quarta ſiccæ, in centro autem cutis. Incipiamus modo à linea calidorum. Primò enumerat Auicen. hoc pacto, ordo eſt iſte. Primò ſunt ſpiritus, deinde ſanguis, deinde reliquæ partes. Cutis eſt in centro. Ex alia autem parte diametri; eſt linea frigidorum, in qua talis eſt ordo. Primo eſt flegma; deinde pili; cutis eſt in extremo, ideſt in centro. *Iam habetis catalogum calidorum, & frigidorum; Nunc uerò uideamus ſingulas partes, & primò calidas. Circa lineam calidorum habetis multas difficultates. Prima eſt diſsidium Gal. & Auic. de ordine calidorum. Primus enim ordo calidorum ponitur ab Auic. ſpiritus, à*

Galeno, sanguis. hæc autem non possunt conuenire. Auget uerò difficultatem; quia Auic. collocat in secundo ordine sanguinem. In hac igitur difficultate oportet habere iudicem tertium; qui erit Arist. litem dirempturus. Nam in secundo de partibus animaliũ, cap. secundo, & tertio; ait calidum multipliciter sumi. Sed præter cætera significata; aliud est calidum per essentiam, sicut ignis; aliud per participationem, sicut aqua feruefacta. Postea addit; quòd (sanguis est calidus, & humidus per participationem) Quia plurimus uapor est in sanguine, quem spiritum appellamus; ratione cuius sanguis est calidus, & humidus; qui alioqui est per essentiam frigidus, & siccus. Cuius signum est (inquit) Quia, ubi euaporauerit ille uapor; statim ille sanguis congelatur, & refrigescit; & tunc est pessimus humano corpori (& ista etiam fuit sententia Galeni) Quia nulla fiunt sæuiora accidentia; quàm; quæ fiunt, quãdo sanguis est præter naturam in corpore humano. Inde enim est; quòd pessimè nutrit sanguis animalium; quando fuerit extra uenas, & euaporauerit spiritus ille. Quia tunc, frigidus, & siccus; relinquitur, ut est; per suam essentiam, ut inquit Aristot. Immo addit Arist. Sanguis est calidus; sicut aqua feruefacta est calida. & ita facile est cõciliare istos duos uiros. Nam, quando dicit Gal. sanguinem esse calidum in primo; dicit sanguinem formaliter, prout est admistus cum illo spiritu. Quia, quãdo est sine spiritu; est tanquàm sanguis mortuus. Auic. autem non ita cõsiderauit sanguinem;

sed

ſed conſiderauit per reſpectum ad ipſum ſpiritum, & conſiderauit ſpiritum ſeparatum, & conſiderauit ſpiritum eſſe cauſam caloris in ſanguine. Propter quod *enim unumquodque tale; & illud magis eſt tale*. Sed *dicetis*; Auic. *ſeparat ſanguinem à ſpiritu; & tamen dicit ſanguinem eſſe calidum*. Aduertite igitur; quòd, quando Auic. intelligit *ſanguinem; intelligit prout eſt ſanguis formaliter*. Nõ *eſt autem ſanguis formaliter; niſi, quando habet ſpiritum admiſtum*. Nam, *ſine ſpiritu; non eſt magis ſanguis, quàm homo mortuus ſit homo*. Iure *ergo ſanguis eſt calidus* per participationem *ſpiritus*. Sed *ſpiritus, per ſe ſumptus; qui eſt cauſa caliditatis in ſanguine; eſt calidior ſanguine ipſo, ſicut aqua feruеſcens eſt feruens* propter uapores calidos. *& certum eſt; quòd uapor, exiſtens in aqua; eſt calidior, ſi intelligatur ſeparatus ab ipſa aqua; & tamen dicimus, aquam illam eſſe etiam calidã*. Quia *iſta aqua feruens eſt calida* per participationem; *uapor autem ille eſt calidus ex ſe. & ita facilè poſſunt hi duo uiri conciliari*. Eſt *& ſecunda dubitatio* propter *dicta Galeni*. Nam *in fine lib. primi de* Temperaturis; dicit *ſanguinem eſſe calidiorem omnibus, quæ ſunt in corpore humano*. In *ſecundo autem; dicit bilem eſſe longè calidiorem ipſo ſanguine*. Nonnulli *dixerunt*; Quòd *quando* Gal. *dicit in primò libro ſanguinẽ eſſe calidiorem; intelligit ſanguinem unà cum ſuo ſpiritu*. At, *quando dicit in ſecundo bilem eſſe calidiorem ſanguine; tunc ſanguis intelligitur ſine ſpiritu. Sed iſta reſponſio mala eſt*. Quia *ſanguis ſine ſpiritu non eſt ſanguis* (apud

Galenum)

Galenum) nisi æquiuocè; Gal. autem comparat bilem uero sanguini. Alij dixerunt, quòd sanguis in primo libro intelligitur pro tota massa sanguinis. Cuius signũ; quoniam in catalogo illo ponit sanguinem, & non ponit bilem. Sed, quando in secundo dicit bilem esse calidiorem; accipit sanguinem contra distinctum bili. Licet autem hæc responsio sit doctior, quàm prima; tamen non est ad mentem Galeni. Tertia est solutio; quæ mihi uidetur esse uera. Dicunt enim alij, quòd duplex est caliditas; & duplex est excessus caliditatis. Quidam enim est calor actu; quidam est calor complexionalis. Cõsiderantur autẽ istæ duæ caliditates ab Auer. tertio coll. Dicunt igitur; quòd sanguis est calidior, quàm bilis; caliditate actuali. Caliditate autem complexionali; bilis est longè calidior, quia in eius complexione est plus de calido. Testatur etiam hoc sapor; Quia bilis est amara, sanguis autem est dulcis. et hæc solutio est realis; & mihi magis placet. Est tertia dubitatio. Quoniam Gal. & Auic. dicunt spiritũ, & sanguinem; esse calidiores corde; quod non uidetur uerũ. Nam, si cor est fons caloris, & propter unumquodq; tale, & illud magis; non potest igitur producere intensiorem caliditatem, quàm ipsum habeat. Quo modo igitur spiritus, & sanguis; sunt calidiores corde? Notate; quòd, nec Galenus, nec Auicenna; dicunt spiritum, et sanguinem esse calidiores corde. Nam loquitur Auic. copulatiuè. Quod autem est in corpore calidius; est spiritus, et cor. Aliud dubium oritur ex hoc (quod est magnum.) Tu dicis, cor esse calidius spiritu,

&

et ſanguine; Hoc *autem uidetur oppoſitum eſſe. Quia nullum membrum in noſtro corpore eſt calidum; niſi per ſanguinem,et ſpiritum ita; quòd caliditas,et frigiditas, menſuratur per ſanguinem, et ſpiritum. et, ſi cor eſt calidum, eſt calidum per ſpiritum, et ſanguinem.* Patet *autem hoc experientia.* Nam *ubi fuerint ſpiritus,et ſanguis, euacuati,et exhauſti et cor,et cætera membra, refrigerantur.* Quid *ergo hic dicendũ?* Notetis *modo.* Audiuiſtis *iam, quòd cuiq; animali, et membro cuiq;, data eſt una natura, quæ eſt principiũ motus,et quietis.et quodq; membrũ in animali in principio habuit uirtutem aptam ad ſuas operationes.* Nã *usq; à principio,primoq; conditore, omnia ita compoſita ſunt, ut quodq; ageret,quod debet.et nõ eſt quærenda horum cauſa, cur uentriculus faciat chylũ,etc.* In *corde igitur eſt quædam temperatura inſita, talis, ut generet ſpiritum. et non eſt quærenda cauſa, unde proueniat hoc, ſed hoc eſt ita inſitum ipſi ſecundùm ſuam proprietatem.* Cùm *igitur à proprietate ipſius ſit, ut generet ſpiritum, tamen non poteſt cor conſiſtere, neq; operari, ſine caliditate actuali.* Caliditas *autem actualis, non eſt, niſi in ſpiritu, et ſanguine, et ita, neq; ſpiritus poteſt eſſe ſine corde, neque cor poteſt eſſe ſine ſpiritu, neque cor potuit generari ſine ſpiritu. et idem eſt ſicut de ouo, et gallina.* Nam, *neq; ouum poteſt eſſe ſine gallina; neq; gallina ſine ouo. & non eſt quærendum utrum ſit prius.* Alia *dubitatio eſt, quo modo ſpiritus poßit eſſe calidißimus omnium; cùm non ſit compoſitus ex rebus calidißimis.* In *primo enim*

Aph. 14; & in octauo de Plac. Hip. & Platonis; dicit Gal. quòd ſpiritus eſt quoddam corpus ex aere, & aqua. Ex quo igitur ex parte ualdè frigida, ideſt ex aqua; & ex parte remiſſa calida, ideſt ex aere; eſt cõpoſitus; quo modo poteſt eſſe calidiſsimus omnium? Si uellemus dicere (ſecundùm Platonem) in ſpiritu dominari ignem; uana, & ocioſa; eſſet quæſtio. Notetis; quòd ſpiritus materialiter cõponitur ex aere, et aqua habet tamẽ partes formales igneas; quæ partes igneæ faciunt uaporem ex aere, et aqua. Qui quidem uapor ex aere, & aqua; cùm ſit craſſus; attenuatur à partibus igneis, & ita acquirit formam uaporis. Nam attenuatio, & ſubtiliatio; non poteſt haberi, niſi à calido, & à parte ignea. & ita redditur cauſa rationalis; quare, cùm ſpiritus conſtet ex aere, et aqua; ſit tamen calidiſsimus omnium, quæ ſunt in corpore humano. Vltima dubitatio, (quæ eſt difficilis, & à nullo tacta) talis eſt. Cùm dicitur in hoc catalogo membrorum calidorum primum eſt ſpiritus; ſecundum eſt ſanguis; *Quæritur hic, cùm ſint duo calores, actualis, & complexionalis; de quo calore intelligitur. & uidetur eſſe intelligendum de calore actuali; quando dicitur; quodq; membrum eſſe calidum tantùm, quantum habet de ſanguine; & uniuerſaliter omnia eſſe calida propter præſentiam ſanguinis. At in ſanguine eſt calor actualis, non complexionalis. Sed, ſi intelligebat de calore actuali; quare oportebat inſcribere caput de Complexione membrorum? & undecunqúe uidentur anguſtiæ. Adhuc equidem nõ uidi, aliquem mo-*

uiſſe

uisse hanc quæstionem; ego autem dicam, quod mihi ui detur. A` Medicis considerantur temperaturæ membrorum propter actiones suas. Quia hic est scopus Medicorum; conseruare operationes sanas in corpore. & , si sint læsæ; reparare illas. & quoniam omnia, quæ ministrantur in arte; ministrantur propter finẽ, & finis Medici est propter operationes sanas; Ideo quando consideramus temperaturam membrorum; et sumus in temperatura calida, & frigida; et ostẽdimus, quòd unumquodqúe membrum sine calore actuali, influxo à corde, est membrum in potentia, quia non potest operari sine calore actuali; Quia igitur Medicus principaliter attendit operationes membrorum; ideo, quando isti magni uiri agebãt de Complexione membrorum in qualitatibus actiuis; considerauerunt qualitatem, idest calorem actualem; quia ex eo proueniũt principaliter operationes omnes, & illa caliditas dat formam membris. Quando autem fuerint in qualitatibus paßiuis; considerarunt illa, prout sunt in cõplexione mẽbrorum. Et hæc solutio saltèm facit ad rem. & , si ista cognitio fuit ipsorum; bene est. Si autem non fuit; saltèm est bona, & ad rem. His declaratis; superest declarare literam. Hic igitur debetis notare hanc regulam; quòd omnia membra, quæ calida sunt; sunt talia propter sanguinem. & , quòd quanto plus habẽt de sanguine; tãto etiã plus habẽt de caliditate. Caro igitur est frigidior hepate; quia nõ habet tantũ de sanguine. Quia habet uillos; qui sunt frigidiores. In musculis enim admiscẽtur nerui terrestres, et duri, et ligamẽta;

quæ

quæ sunt frigidissima; ideo hæc sūt minus calida. Succedit musculis splen. Est enim splē. calidus; quia habet aliquid sanguinis in fæce sanguinis. Sanguis autem est in eo minus calidus; quia habet multam fæcem sanguineam, & parum boni sanguinis. Succedunt postea renes; Qui quia nutriuntur sanguine aquoso; ideo participant paruam caliditatem. Deinde arteriarum tunicæ; non propter ipsarum neruosa corpora. (Notetis unum de caliditate actuali. An enim de hac, an de complexionali; intelligat Auic. habetis signum manifestum.) Tunicæ arteriarum de se sunt frigidæ; tamen, quia continent sanguinem, & spiritum; sunt calidæ caliditate actuali. In arterijs enim; non tantùm est spiritus, sed etiam sanguis (ut probauit Gal. contra Erasistratum.) Sunt igitur tunicæ arteriarum calidæ caliditate actuali, quia secundùm complexionem sunt frigidæ. Sunt postea uenæ; quas etiam dicit esse calidas caliditate actuali; propter sanguinem, quem recipiunt. In extremo uerò, tanquàm in centro; est cutis, quæ est temperata.

LECTIO. XXII.

Frigidius, quod est in corpore; est phlegma. *Supra uidistis quemadmodùm Auic. positurus erat catalogum complexionum membrorum excedentium, & incepit à catalogo calidorum. et uidistis, quo modo esset intelligenda caliditas actiua non complexionalis. hoc tenete firmum; Quia, præter, quā quòd alioqui incideretis in multos errores, si aliter teneretis,*

tis; etiam Gal. *ipse in fine primi de temperaturis expreßè ponit hanc regulam calidorum. & dicit ea mēbra esse magis calida; quæ magis sanguinem participant. et, quòd quæ minùs sang. participant; minùs etiã sunt calida.* Sed de his *satis.* Modò Auic. *cùm declarauerit lineam calidorum; declarat lineam frigidorũ. & ponit primùm phlegma, & iure optimo; nam, stante fundamento, quòd ea sint minùs calida, quæ minus sanguinis participant; sic uidetis quomodò phlegma sit frigidißimum omnium; quoniam, neque est ex sanguine, neqúe habet sanguinem. & hoc solùm accidit ipsi phlegmati.* Quòd *non sit ex sanguine, patet. nam, quid est phlegma?* Vt *uidebimus in proprio loco; est nihil aliud; quàm chylus, qui quidem incipit alterari, ut transiret ad formam sanguinis.* Sed *non potuit assequi formam sanguinis; uel propter resistentiam subiecti. i. ipsius chyli; uel propter debilitatem caloris.* Non *habet etiam sanguinem, quia est quoddam similare, et homogeneum.* Et *ita per regulam positam necessariò est frigidißimum; quia habet minus de calore actuali cæteris omnibus.* Ex *quo formaliter respondeatis illi obiectioni, quam aliqui faciunt contra nostram determinationem de frigiditate terræ.* Nam *quando posuimus terram esse frigidißimam omnium elementorum; aliqui dixerunt phlegma proportionale, existit aquæ, ergo & aqua est frigidißima omnium elementorum quia phlegma est frigidißimũ inter omnes partes nostri corporis.* Nulla *enim pars nostri corporis dicitur calida secundùm complexionem, sed prout magis,*

gis,

gis, uel minùs; participat ſanguinem. Vnde poteſt ſtare, quòd ſecundùm complexionem ſit aliquid, quòd ſit frigidius phlegmate. Deinde dicit in ſecundo loco ſunt pili, in tertio ſunt oſſa. *Circa hæc debetis notare; quòd, ſi intelligeretis ſecundùm complexionem, & non de caliditate actuali; totũ iſtud eſſet falſum. Quia os in temperatura eſt frigidius, & ſiccius, ipſo pilo. et ratio eſt primò per regulas Ariſt. et Gal. Primò, enim os eſt grauißimum, ſecundò denſißimum, tertiò durißimum, quartò frangibilißimum, quintò eſt ſaporis aſtringentis, uel inſipidi. Primò enim; quòd ſit ponderoſum, et, quòd ponderoſa ſint frigida; apparet, quia ibi eſt, uel plus de terra, uel plus de aqua. De aqua; ut in plumbo. Ponderoſitas enim eſt paßio quædam; conſequens, & aquam, & terram. Secundò eſt denſißimum; quia apparet; quòd ea, quæ ſunt denſa; ſunt priuata ſubſtãtia aerea, et ignea. Talis enim ſubſtantia, quia eſt calida, facit raritatem; Ideo denſitas indicat dominium terræ, uel aquæ. Pilus autem non eſt ita denſæ ſubſtantiæ; poteſt enim pilus ulteriùs cõſtringi. Præterea os eſt durißimũ; durities enim prouenit à tribus cauſis. Vel propter repletionem; ſicut uter; & uenter, repletus cibo. Vel propter congelationem; ut gelu. Vel propter ſiccitatem; ut os. Os igitur; neq; eſt durum propter repletionẽ, neq; propter congelationem. Quia, ſi propter congelationem; diſſolueretur à calido. Relinquitur ergo; ut ſit durũ propter ſiccitatẽ. Sed, quæ propter ſiccitatem dura ſunt; quantò duriora, tantò ſicciora. Os autem eſt durißimum;*

mum; ergo ficciſsimum. Præterea; ex frangibilitate arguunt hoc; Quæ (ut dicit Ariſt. in quarto meteor.) fit à ſiccitate, ſicut flexibilitas ex humiditate. Ex ſapore etiam; quia os habet ſaporem aſtringentem, uel inſipidum; Qui ſapores proueniunt ex frigiditate. Neq́ue obſtat, quod dicit Auicenna in fine, quòd os nutriat multa animalia (ex quo uidetur habere humiditatem dulcem.) Nam os nõ habet illam humiditatem quatenus os; ſed, quia infuſa eſt. & uidetis ex uſu; quia exugimus illud humidum, deinde abijcitur os. Quòd ſi aliquod animal ingluuioſum, ut canis; deuorat ipſum os propter ingluuiem; tamen uidetis poſtea, quòd egerit os in eandem quantitate. Cuius ſignum etiam eſt; quòd, ubi oſſa permãſerint ſub aere per aliquod tempus; non attentantur pro cibo ab animalibus iſtis, quia humidum iam euanuit. Pilus autem habet totum oppoſitum. Eſt enim uapor; uapor autem eſt calidus, et humidus. Præterea eſt uapor aduſtus; aduſta autem omnia habent caliditatem; ex ſecundo de partibus animalium, cap. ſecundo. Præterea; ſunt excrementa; excrementa autem omnia ſunt calida, propter putrefactionem aliquam. Præterea indicat ipſe ſapor; eſt enim amari ſaporis; ex amaritudine autem indicatur caliditas. & ita patet; quòd eſt calidior, quàm os. Quòd etiam ſit humidior quàm os; indicat ipſa flexibilitas; quia non eſt friabilis ſicut os. & ita uidetis, quot ſint ea, quæ arguunt; os ſecundùm complexionẽ eſſe frigidius, & ſiccius; quàm pili. Oppoſitum autem dicitur hic ab Auicenna; & tamen di-

cit uerum Auicenna. Quia non secundùm complexionem intelligit Auicenna; sed secundùm actum. Quia os magis participat de sanguine; habet enim succum in se dulcem. Prætereà; quòd non est de pilo. Præterea; os ponitur medium inter ipsa membra, & pilus semper est extrinsecus; Ideo oportuit ita ista distinguere. & moderni ex malo intellectu istorum inciderunt in multas quæstiones uanas. & ita debetis perseuerare in isto conceptu. Primò igitur phlegma est frigidum, secundò pilus, tertiò os, quartò chartilago. Scitis autē, quid sit chartilago. Non immorabor hic; quia alibi accidet locus proprius. Chartilago autē nil aliud est, quàm substantia media inter carnem, & os; ut esset aliquid medium inter, os, & musculos. habet igitur multo plus de sanguine, quàm os. Vnde uidemus multos homines delectari in cibo, his chartilaginibus; & inuenire in illis succum, quem exsugunt; Ideo plus habet de caliditate quàm os. Postea ligamenta; ligamentum est quædam substantia, densa, alba, sine cauernostitate; quæ aßimilatur neruo. Vnde nonnulli posuerunt inter neruos; quæ tamen non sapiat naturam nerui. Neruus enim sentit maximè; ligamētum autem non sentit. Neruus oritur ex cerebro, uel ex uicario cerebri; idest ex spinali medulla, ligamentum ab osse. est igitur ligamentum remißiùs frigidum, quàm os, & chartilago; quia plus participat de succo sanguinis. Deinde chorda; chorda est minùs frigida; quia ligamentum est frigidum, respectu ipsius chordæ. Quia chorda est mista ex neruo, & ligamento; neruus longè plus

gè plus sanguinis participat quàm ligamentum. & ita chorda, neq; est ita calida, ut neruus; quia participat ligamento; neq; ita frigida sicut ligamentum, quia participat neruo; sed medio modo se habet. Postea succedit panniculus; deinde neruus. Circa hoc debetis notare. Ista regula tua non uidetur esse uera, uocant Arabici panniculum, quem Latini membranam, & Græci ὑμὴν. & diximus nos alibi in paucis nostris lectionibus in anatomem diffusè de membrana; Membrana igitur dicitur à te ò Auic. magis frigida quàm neruus. hoc uidetur falsum stante fundamento. Quia panniculus habet multas uenas, & arterias; & ita habet multum sanguinis. neruus autem est penitus exanguis. Notate. Hi uiri fuerunt magni; repperi enim semper in illis maximam, & profundam, doctrinam. Viderunt illi optimè neruos necessariò esse repletos plurimo spiritu; siue deferatur à cerebro, siue sit ibi ingenitus. & hoc; tàm in neruo sensitiuo, quàm in motiuo. et sine hoc spiritu non posset mouere, nec sentire. & uidemus hoc experiētia. Quia, si intercipiatur spiritus, aut refrigeretur; fiunt stupores, & huiusmodi morbi. Sed spiritus est calidissimus; ideo iure neruus est minùs frigidus quàm membrana. Membrana, enim licet habeat uenas illas, & arterias; tamen non habet illas in substantia; sed defert illas, tanquàm baiulus. Neruus autem habet illum spiritum in sua substantia. Post nucha. Appellant Arabes nucham; quam latiniores uocarunt spinalem medullam. Nucham igitur dicit esse minùs frigidam, quàm neruum; deinde subsequi ce-

rebrum. & conuenientißimè; quia spinalis medulla lõgè plus habet de spiritu quàm neruus; quia spiritus communicatur neruo ab ipsa nucha. Quòd autem cerebrum sit longè minùs frigidum quàm spinalis; patet. Quia, quæ proportio est inter spinalem medullam, & neruum; eadem est inter cerebrum, & spinalẽ medullam. Deinde adeps; post pinguedo. Nisi intelligeretis de caliditate actuali; esset istud, quod dicit Auicenna; falsum. Sed declaremus priùs terminos; quia iste trãslator Aui. peruertit ipsos. Diximus aliàs in anatomem; solum Theodorum Gazam rectè distinxisse nomina hæc (στέαρ apud Græcos. & πιμελὴ.) στέαρ enim; uertitur à Theodoro, (& bene) seuum. & est animalium siccorum. Vnde magis congelatur; & est densius, solidiusq́;, & siccius. πιμελὴ autem; uertitur ab eodem pinguedo. & differentia est; quia est in animalibus humidioribus. Isti autem præuerterunt; nam pro seuo uertunt adipem. & pinguedinem appellant, quod debent dicere adipem. Apud Auic. igitur intelligatis adipem pro seuo; & pinguedinem pro adipe. Dicit igitur; quòd frigidior est adeps, deinde succedit pinguedo. Si intelligatis secundùm complexionem; falsum est; quia seuum (dicit Gal.) quandoq́; ita est calidum, ut mordicet. Præterea pinguedo omnis secundùm complexionem est calida, non frigida. Est autem nerum secundùm caliditatem complexionalem; quia pinguedo plus habet de succo sanguineo, & dulci; quàm seuum. An generetur seuum in homine? Sunt enim aliqui homines siccißimi; qui habent

bent pinguedinem ſimilem ſeuo. Hæc autem, uidelicet ſeuum, & pinguedo; licet quo ad complexionem calida ſint; tamen ſunt actu frigida, & congelantur, et in congelatione exprimitur ſpiritus. & non eſt uerum, quod generetur adeps à frigido. Neq; hoc dicit Gal. ſed dicit, quòd cõgelatur à frigido. Bene igitur poſuit Auic. inter frigida adipem, & pinguedinem. Poſtea, tanquàm in centro, ponit cutim, quæ eſt temperata; et ita terminat lineam frigidorum. Humidius verò dicebamus, cùm ſint quatuor exceſſus, & duo qualitatum actiuarum, & duo paſsiuarum. *Dicebamus Auicennam de actiuis agere actualiter, de paſsiuis autem complexionaliter. Humidum tripliciter intelligitur. Aliud enim eſt humidum excrementoſum; aliud nutrimentale, aliud ſubſtantificum. De qua igitur humiditate intelligat Auicen. ut ſciatis, declaremus priùs has ſpecies humidi; ut intelligatis, quid ſit humidum excrementitium, quid nutrimentale, et quid ſubſtantificum. Dicimus igitur humidum excrementoſum; quod non eſt, neq; pro nutrimento, neq́ue pro ſubſtantia; ut ſenes ſunt humidi humiditate excrementitia infuſa. humiditas autem nutrimentalis; eſt in porcis; & in hominibus etiam, qui ſunt quandoq́ue temperaturæ ſiccæ, & tamen ſunt humidi, quia pingues; propter ocium, & delicatum modum uiuendi. Subſtantifica autem humiditas; eſt, quæ eſt ab ipſa temperatura. Intelligit autem Auicen. de humiditate ſubſtantifica. Auicen. ſtudio contradicendi hic repræhendit Galenum; Sed uidebitis, quantùm erret ipſe. Hoc ſuppoſi-*

to; primò dicit, quòd phlegma est humidius in corpore quantùm ad complexionem. *Hoc autem patet; quia fluit sicut aqua. Deinde est sanguis; quia & ipse fluit sicut aqua. & loquimur de sanguine sub forma sanguinis; quando est cum suo spiritu.* Postea pinguedo, postea adeps. *Sicut adeps, idest seuũ; ponebatur siccior; ita pinguedo ponitur hic humidior, quia generatur ab animalibus humidis. &, si siquidem hæc dura sint; sunt dura propter congelationem.* Deinde cerebrum. *Vultis uidere, quòd intelligat de humiditate cerebri complexionali, uidete Galenum in lib. de temper. Dicit enim ibi Gal. quòd adeps liquatur, cerebrũ autem non liquatur; & hinc arguit cerebrum minùs esse humidum quàm sit adeps.* Deinde nucha. *Nucha est siccior; quia incipit degenerare in neruum.* Postea caro mamillarum. *Hoc est manifestum; & tamen illæ sunt longè humidiores quàm caro testiculorum, quia sunt laxiores.* Postea pulmo, postea hepar. *Postea addit; & dicit, quòd* iste ordo est ordo Galeni.

Circa hoc debetis scire; quòd, quando loquimur de excessu membrorum; nos hic loquimur de temperatura naturali; ut ex hac sciat postea medicus reducere excessum, siue intemperiem præter naturam; ad naturam suam. hoc enim est sanare. Loquimur igitur hic de dispositionibus naturalibus. et inde est; quòd facilè respondebimus illis, qui obijciunt contra Auic. dicentem, phlegma esse humidum in primo loco. *Dicunt enim isti; phlegma salsum, & acidum;*

non esse ita humidum. Respondetur autem ex recto supposito; non intelligi hic, nisi de partibus, naturaliter sese habentibus. phlegma autem, salsum, & acidum; sunt mera excrementa & omnino præter naturam. Eadem igitur de causa non numerat hic Auicenna, nec bilem rufam, nec atram; quia sunt excrementa mera sanguinis. Contrà autem dicet quis. In primo de natura humana ponit Gale. quatuor humores, naturaliter se habentes in sanguine. Respondetur ad hoc; quòd, quando intelligitis hos quatuor humores esse partes naturales; id uerum est, intelligendo hos humores coniunctos cum sanguine in massa sanguinis; non, ut sunt distincti. hic autem Auicenna loquitur de partibus distinctis. Sciuistis etiã; quòd cùm tripliciter dicatur humiditas. hoc est prima aduentitia, & excremẽtitia; qualis est humiditas senum, quæ est accidentalis; Secunda autem nutrimentalis; qualis est in pinguibus; Quia plures etiam biliosi fiunt humidi humore nutrimentali, quia fiunt pingues. Tertia uerò substantifica, quæ est humiditas complexionalis; Sciuistis (inquàm) de hac humiditate complexionali iam hic loqui Auic. &, quia fuit dictum; quòd; quando Gal. & Auicenna loquuntur de excessu membrorum in qualitatibus actiuis; loquuntur de caliditate, & frigiditate actuali; quando uerò loquuntur de excessu in qualitatibus passiuis; loquuntur de humiditate, & siccitate, prout sunt à complexione; non fuit autem assignata ratio, quare ita faciant; Ideo notate nunc fundamentum huius rei. Mistio propriè fit

ex qualitatibus paßiuis, humido, & ſicco. Eatenus *enim uenit humidum, & ſiccum in miſtionem; quatenus eſt id, quod miſcetur; &, quod eſt ſubiectum, & materia, miſtionis*. Calida autem, & frigida; prout *ſunt, calida, & frigida; miſcentur potiùs* (Ariſt. primo meteor. cap. primo) & *habent locum formæ. humidum autem, & ſiccum; habent locum materiæ. & in hanc ſententiam uenit* Auer. *etiam ſecundò de gen. & corr.* 50. *Ibi enim dicit hæc uerba*; Caliditatem ſe *habere proportionaliter reſpectu humidi, & ſicci; ſicut ſe habet forma ad materiam*. Frigidum autẽ non *ingreditur operationes naturæ; niſi per accidẽs, quatenus condenſat, & ſiſtit, & firmat*; ex Ariſt. quarto *meteororum. ubi loquitur de concretione generabilium, & miſcibilium. & ita, caliditas, & frigidiras; ſunt propriæ paßiones formæ. humiditas, & ſiccitas; ſunt propriæ paßiones materiæ. & inde eſt; quòd iſti uiri doctißimi, quando locuti ſunt de exceſſu caliditatis; præſertim in homine; intellexerunt, quatenus hæc caliditas dat operationes membris. & dat actum uitæ. & etiam idem de ſuo oppoſito*. In humi*do autem, & ſicco; ſecus eſt. Vnde caput iſtud bene inſcribitur de complexione humorum; quia accipitur humiditas ſecundùm complexionem Auic. igitur hic facit cenſum humidorum quò ad complexionem*.
Phlegma humidum primò. *Quia uidetis pituitam eſſe fluxibilem admodùm. & loquor nunc de pituita naturali*. Poſtea ſanguis. *Videtis etiam in ipſo fluxibilitatem*. Poſtea pinguedo, &c. Om*nia*

nia ſunt facilia; & hæc ſupra fuerunt declarata. & hic quidem eſt ordo, quo Gal. enumerauit cenſum humidorum. & notat Galenum tantum in humidis; et in hoc ſolùm uult carpere Galenum. Ita (inquit) diſponit Gal. Sed ego non ita credo; quia dicit pulmonem eſſe humidiorem, quàm hepar. Ego autem contra credo. *Inquit Auicenna, & probat ſyllogiſmo categorico copulatiuo. Prima propoſitio eſt.* Omne membrum aſsimilatur ei, quo uult. *hæc eſt prima pars propoſitionis. Secunda pars huius maioris eſt; & omnis complexio accidentalis aſſimilatur ei, in quo ſuperfluit. Poſtea ſumit minorem copulatiuam, & ipſam reſpondentem maiori. Dicit enim;* Sed pulmo quantùm ad naturalem diſpoſitionem nutritur ſanguine ſubtili, calido, & barbilioſo; *Quantùm autem ad temperaturam accidentalem redundat plurima pituita. (concludit poſtea; & concluſio etiam eſt copulatiua.)* Ergo pulmo (*inquit*) eſt minùs humidus, quàm hepar humiditate naturali, magis autem madefactus humiditate accidentali, quàm hepar. *Vt intelligatis uim huius argumenti, et rem ipſam; primò debetis ſcire; quid ſit complexio; & naturalis, & accidentalis; ipſius membri. Complexio naturalis; eſt ea, quæ data eſt à principio natiuitatis à uirtute formatiua. Quæ, licet non agat à propoſito; agit tamen propter finem, quia directa eſt à primo opifice. Agit igitur uirtus propter iſtum finem; ut unumquodq; membrum reddat operationes, prout*

ſibi

ſibi conuenit. & tunc membrum dicitur habere complexionem naturalem; quando rectè operatur, prout debet. Complexio autem accidentalis; ea eſt, quæ diminuit illas operationes; & impedit, nè fiat ſecundùm naturam. & fit; uel propter materiam redundantem, uel propter imbecillitatem uirtutis. Declaremus hoc exemplo. Complexio naturalis hepatis; eſt humiditas, & caliditas. Quia, dum habet hanc temperaturam; optimè facit ſuum officium; quod eſt, ut faciat ſanguinem. Sanguis autem fit per elixationem; Elixatio autem fit per calidum, & humidum. Ergo temperatura naturalis hepatis eſt exceſſus in caliditate, & humiditate. Accidentalis autem eſt, quæ eſt diuerſa ab hac; ut, quando efficitur hepar, calidum, & ſiccum; aut frigidum, & humidum. Calidũ enim, & ſiccum; redundat multa bile, & generat bilem loco ſanguinis. Si uerò ſit frigidum, & humidum; facit pituitam loco ſanguinis. His ita ſtantibus; dicit Auicenna; quòd complexio naturalis dicitur aßimilari ei, ex quo nutritur. Nutritur autem hepar ſanguine bono, & humido. Tunc igitur cognoſcetis temperaturam hepatis eſſe naturalem; quando nutrietur bono ſanguine. Accidentalis autem; aßimilatur excremento, quo redundat. Prima pars huius primæ propoſitionis; eſt Galeni, ſecundo de facul. Natural. Vbi probat eſſe in membro proprietatem attrahendi ſibi ſimile, ut nutriatur. Nutritur autem quodq; à ſimili. Vnde, ſi quid nutriatur dißimili nutrimento; mutat temperaturam ita etiam, ut amittatur uita, et fuit

etiam

etiam sententia Arist. in secundo de generatione. 50
Dicit enim; quodq; nutriri ijs, quibus constat. Secunda uerò pars; Vbi dicit; quòd complexio accidentalis cognoscitur ex excremento, quo redundat; fuit Galeni in primo de diff. morb. ubi loquitur de complexione non naturali; & primo de causis sympto. qui est quartus lib. in ordine illorum librorum. Vnde, & in primo de locis aff. & in secundo; docet cognoscere temperaturam accidentalem ex excrementis. & ita maior illa propositio uerificatur secũdum utranq; partem. Postea infert minorem. Sed pulmo naturaliter nutritur sanguine subtili, & calido, & bilioso; Ergo pulmo erit calidus, & siccus. Quoniam aũt posset hoc aliquis negare, quòd nutriatur pulmo sanguine bilioso. Ideo dicit; hoc scribi ab ipso Gal. contra quem arguit. Non dicit autem ipse, ubi Galenus dicat hoc. Locus uerò est in. 4. de usu partium, cap. 15. In sexto etiam de usu partium, cap. decimo sexto; dicit apertè; quòd pulmo nutritur sanguine bilioso, & subtili; delato à corde. & hoc quantùm ad primam partem minoris propositionis. Quantùm uerò ad secundam partem; quando dicit in ipso redundare multum humoris accidentalis; hoc etiam est Galeni in primo de loc. aff. cap. primo, & in septimo Therap. ubi loquitur, de ulceribus pulmonis. & ita uidetis, quòd utraq; pars istius minoris propositionis est Galeni. & ita, cùm arguat contra Galenum, & utraq; propositio probetur ex Galeni dictis; uidetur uera esse conclusio, quæ sequitur. Scilicet, quòd

hepar

hepar sit humidius in complexione naturali quàm pulmo. Hic est processus Auicennæ contra Galenũ. Pro defensione autem Galeni; duo dicuntur. Primũ; quòd hic est sicut latrator ad Lunam (quidquid sit de hoc argumento) latrat enim contra hominem, non dicentem hoc. In fine enim primi de temper. ubi enumerat membra humida tãtùm; non dicit, pulmonem esse humidiorem hepate; sed nè dicit quidem esse humidũ. Dico de humiditate substantifica; de qua hic intelligit Auic. Sed uideamus quantùm concludat argumentum ipsius; & ponamus Galenum hoc dixisse, quòd ipse uult. Quantùm igitur ad maiorẽ; concedatis ipsam. Postea minor etiam concedatur. Sed quando concludit postea. Ergo pulmo est siccior hepate. nego istud. & non est. Quoniam humiditas in pulmone est aerea; & ducitur in eo multum de aere; ut etiam dicit Gal. quarto de usu par. cap. decimo quinto; & sexto de usu par. cap. decimo. Dicit enim; quòd est cauernosus, & albus, & leuis. Vnde, qui habent plurimum de pulmone, supernatant, & non possunt immergi; propter maximam copiam spirituum, & aeris. Aer autem; est humidißimus omnium elementorum humiditate subtili. Cùm autem nullum membrum sit in corpore, quod habeat tantum aeris; ergo pulmo erit humidior omnibus humiditatte ista subtili. Cùm autem substantia pulmonis sit aerea ita, ut dicimus, & subtilis; conuenit igitur, ut nutriatur sanguine illo subtili. hic est biliosus (dicitur enim biliosus propter subtilitatem) sed bilis non nutrit, cùm sit

amara.

amara. Ideo bene conuenit, ut nutriatur illo sanguine. Tamen non tollitur, quin nutriatur illo sanguine, & ille sanguis sit humidus; quia est humidum, dulce, & nutrit. Hepar autem habet in se multam humiditatem aqueam; ideo etiam conuenit, ut nutriatur sanguine humido humiditate huiusmodi aquea. Præterea in tertio de alimentis, cap. 11. dicit Galenus; pulmonem esse leuis substantiæ; & longè meliùs nutrire, quàm hepar; & facilè distribui. & atquè digeri. Bene autem uerum est, quòd generat pituitam. Hepar autem inquit esse crassæ substantiæ, & ægrè concoqui, & digeri; quoniam confectum est ex substantia crassa, & aquea, & terrestri; idcirco est ponderosissimum. Vnde etiam dicimus pulmonem esse minùs humidum, quàm hepar; humiditate crassa, & aquea; esse autem humidiorem humiditate subtili, & aerea. Tamen in hepate est multùm terræ; quòd sanè indicat eßе indigestibile, et difficillimæ distributionis. legamus modo literam Auicennæ; omnia enim sunt iam clara in textu Auic. Omnis enim complexio membri naturalis. Hæc est maior propositio. Pulmo autem. Hæc est sua minor; et prima pars. In ipsa uerò est secunda pars minoris. Postquàm igitur sic res est; hæc est conclusio. licet humiditatis mora ipsum in substantia molliorem. Quasi aduertens, posse ab aliquo sibi obijci; Atqui ò Auic. Mollities ipsius pulmonis indicat humiditatem. Mollities enim sequitur humiditatem; ut docet, & Arist. quarto Meteoror. et Gal. quinto de simpl. Med. Respondet igitur

tur; quòd est mollior, propter humiditatem excrementitiam, quæ propter longam morã madefacit pulmonem ipsum. & ita respondet illi tacitæ obiectioni. Et dispositiones phlegmatis. *Ponit corollarium, & dicit eandem esse comparationem pituitæ ad sanguinem; quæ est pulmonis ad hepar. Sicut.n. pulmo est humidior hepate humiditate aduentitia. humiditate autem naturali est minùs humidus; Ita & phlegma humiditate aduẽtitia est humidius sanguine, humiditate uerò naturali sanguis est humidior. Si loquitur de pituita non naturali excrementitia; est extra propositum, quia hic locus est tãtùm de partibus naturaliter se habentibus. Si uerò intelligit de pituita naturali, cùm admiscetur sanguini, et cùm sanguine nutriti (ut etiam ipse fatetur) propositio est falsa; quia longè magis humectat humiditate substantifica, quàm sanguis. Præterea transit proprios terminos. hic.n. comparamus, prout aliud est alio humidius; loquendo de proprijs temperaturis, non de operationibus. Sed dicet aliquis; hoc dicit tanquam signum. Hoc quidem posset tolerari, sed trãsit proprios terminos.* Licet phlegma naturale, &c. *Videtis, quòd cognoscit suum errorem; quid igitur adhuc egemus testibus? naturale autem phlegma; intelligit, quod est admistum sanguini; & est dulce, sicut sanguis; & nutrit aliqua nutritione; & est in potentia proxima sanguis. & nemini dubium; quòd sunt aliqua corpora frigidiora; quæ nutriuntur sanguine illo pituitoso, aquoso. & sunt similiter quædam membra; quæ delectantur*

lectantur eiusmodi sanguine aquoso. Velit igitur, nolitúe; dicit Auic. id, quòd nos uolumus, quòd Phlegma naturale est humidius sanguine; Ex sanguine enim, cùm quantùm digeri debet. *Probat illam propositionem; et bene, & optimè, probat. In sequentibus autem excusat se de his, quæ possent in dubium redigi de hoc phlegmate. Quia enim exigunt hæc alium locum; ideo & nos cum Auicen. reijcimus in alium locum.*

LECTIO. XXIII.

VIDIMVS *iam tres excessus temperaturarum; & catalogum membrorum ita excedentium. Quoniam autem supersunt membra excedentia in sicco; Ideo inquit Auic.* Res autem siccior est, quæ in corpore sunt pili. *Recenset omnia membra excedentia per siccitatem; & incipit ab intensissime tali; donec deueniat ad cutim, quæ est temperata; & dicit.* Siccissimum in primo loco pilum, deinde os. *Circa hanc partem; Quia uidebat difficultatem esse, & nolebat dissentire à præceptore, et à uia Galeni; quia etiam ipse dixit, pilos esseficciores; Ideo probat tribus argumentis, pilum esse sicciorem. Et postea tribus alijs argumentis, oppositis his tribus; probat os esse minùs humidum. Argumentorum, quibus probat pilum esse sicciorem, quàm sit os; Primum est à substantia ipsius sumptum. Secundum; à duobus signis. A substantia igitur sic; Omnis uapor fumosus est, calidus, & humidus. Sed, ubi postea exhalauerit*

humidum;

humidum; remanet tantùm fumositas ipsa, et pars terrestris; qua congelata fit pilus (secundo de temper. ex Gal.) Primùm enim; *eleuatur uapor calidus, & humidus.* Postea; *per alterationem adurentẽ euaporat omne humidum uaporosum; & remanet tantùm humidum continuãs, quo congelato fit pilus; Qui quidem ita cõgelatus non potest dissolui, nec à calido, nec à frigido.* At *(ex sententia Arist. quarto meteor.) quæ, neq; in calido, neq; in frigido: possunt dissolui; In his relicta tantum humiditate continuante, remansit substantia ualde terrestris, quæ propter frigidum extrinsecum cõgelatur; sicut apparet in lateribus; Qui quidem sunt aridi; ex quo per calidum est siccata humiditas, deinde est congelata per frigidum; quæ remansit humiditas continuans.* Hoc est *primum argumentum, sumptum à substantia pili.* Dicit *igitur* Auic. Sunt enim ex uapore fumoso. *Iam sciuistis, quid sit uapor calidus, & humidus, & uapor fumosus; postea, & os.* Intermittamus *hæc; ut continuemus probationes, quibus probat pilos esse sicciores.* Pili uerò eorum, nullum nutriunt.
Affert secundam probationẽ; dicens. Non *nutriunt; quia uita consistit in calido, & humido. et omnia quidem his nutriuntur, ex quibus constant;* Igitur *omnia animalia nutriuntur humido.* Pili *autem non nutriunt aliquod animal; igitur sunt sicci.* Nos autem, cùm duas quantitates, ossis, & pilorum.
Tertium argumentum sumitur à signo; et dicit, quòd si sumamus eandem quantitatem ossis, & pilorum, &c.

lorum,&c. Clarum est; quid uelit. Hæc tria sunt, per quæ probat Auic. pilum esse sicciorem, quàm os. Tria postea sunt; per quæ probat os minùs esse siccum, qnàm pilum. & primum est similiter à substantia per oppositum. Quia pilus, sicut ideo siccißimus est, quia est ex substantia秘 sicciori; Ita os est minùs siccum, quia est ex substantia minùs sicca. Affert etiam signum, oppositum primo signo. Quia osse quædam animalia nutriuntur; pilis autem nullum animal nutritur, licet aliqui fabulentur uespertilionem ipsis nutriri. Affert tertiò secundum signum de osse destillato per elembicum. Videtur igitur concludere; quòd pilus sit siccior, quàm os. Ego uero dico; quòd, si pilus, quò ad complexionem, & os; consideretur, quatenus pilus, & os; longè siccius est os quàm pilus. Tamen Auic. & Gal. postea saluabo; & ostendam seruasse talem ordinem. Dico igitur; quòd pilus est humidior osse, sumpta siccitate complexionem. & primò (quantùm attinet ad compositionem; reflectendo argumentum Auic. contra ipsum) dico, quòd substantia ipsa, ex qua pilus componitur; indicat oppositũ. Quia ille uapor, licet sit fumosus; est tamen uapor; qui habet plurimum de spiritu & de humido aereo; qui non ita facilè exhalat, neq; congelatur. Cuius signum est; quòd est flexuosus, & non potest contundi. & flexuositas est ab humido uiscoso; quia istud humidum uiscosum repugnat contritioni. Vnde coria non possunt conteri, humiduum autem aqueum optime tolerat contritionem; Ideo olera uiridia cõterun-

tur facilè à mulieribus, quia humiditas aquea non ita continet partes sicut continet humidum aereũ. Vnde uidemus quòd, si olera ponantur in aqua; uergunt ad fundum. ligna autem uiridia superfluitant; quia habent plurimum de spiritu, qui eleuatur ad superiora. Neq; ualet responsio Gentilis; Qui dicit pilũ non conteri propter suam compositionem, & modum quendam compositionis. Nam nemo (inquit) dixerit crystallum esse sicciorem pilo, & tamen frangitur crystallus (idem de glacie dicitur) ergo humiditas (inquit Gentilis) non est causa flexibilitatis, sed modus quidam compositionis. Non dixit Gentilis, quis nam sit iste modus. Nam, si bene considerauisset; uidisset; ideo glaciem conteri, & crystallum; quia habent humiditatem aqueam, non aeream. Præterea glacies, & crystallus; licet sint humida potentia; sunt tamen actu sicca; ut bene notauit Alexander in septima quæstione primi suarum quæstionum. Non ualet igitur responsio Gentilis. & ita patet, argumento sumpto à substãtia compositionis; quòd pilus sit humidior in sua complexione, & os siccius. Quãtùm uerò ad id, quòd pilus non nutriat, os uerò nutriat. Dico, quòd pilus non nutrit, tũ propter adustionem maximã, tum propter amaritudinem. Quia dicebat Aristo. in suo lib. de causis uitæ; humidũ dulce est id, quòd nutrit. Est etiam alia ratio; Quia humidũ, quod est in pilo; est pingue, et unctuosum; pinguia autem, et unctuosa non nutriũt (ut in secundo de alim. cap. de amygd. notat Galenus.) Ideo amygdalas parum nutrire, quia redundant humido

mido pingui, et unctuoso. Quantùm ad destillationem; dico; quòd, si accipiatis os remotum à sua medulla, & permittatis os exiccari per tractum aliquem temporis; sicut sunt ea ossa, quæ reperiuntur in cimiterijs; & etiam accipiatis pilum ita, ut os sit os tantùm, & pilus sit pilus tantùm; & ponatis utrunqúe in elembico; Plus quidem humidi trahetis de pilo, quàm de osse. & similiter; si accipiatis os, non uidebitis ipsum ab aliquo animali attentari ad cibum. Præterea os est durissimum, & solidissimum. Durities autem; si non fuerit, uel propter repletionem, uel propter congelationem; est propter siccitatem. & ita, quò aliquid est longè durius; eò est siccius. Videtis igitur; os esse siccius, quàm pilum. Quid igitur dicendum hoc loco? Vtrùm mentitus fuerit Auicen. & mentitus fuerit Galenus? Minimè. Immo optimè dixerunt. & ideo cõsulo, ut ponatis hæc in ordine ita; ut pilus sit in primo loco siccorum, et postea subsequatur os. Quia consideramus membra; prout sunt pars actu corporis; non, prout sunt partes mortuæ. Ergo, si considerantur actu in humido corpore; os proculdubio est lõgè humidius, quàm pilus. & ita ualent argumenta Auicen. quia os nutrit propter suam humiditatem, quam habet; non, quòd ipsum os nutriat. Quia ipsum os abijcitur. Sit igitur hæc excusatio authorũ. Reliqua omnia sunt facilia. Oportet igitur uenire ad pulchriora; Hæc enim hactenus fuerunt tanquàm præludia. Cætera, quæ sequentur; erunt pulcherrima, et utilissima ad rem medicam.

Cuius situs est situs, &c. *Dicit, quòd rõne etiam*

situs os uidetur esse humidius; Quia os est semper in medio ita, ut habeat humiditatem à uenis, arterijs, et musculis. Quapropter ossa facillima sunt. Postea chartilago. Omnia sunt facilia. Post nerui sensus. Quod est minùs siccum; est cor; et ipsi nerui, qui faciunt ad sensum. Quia qui faciunt ad motum; necessariò sunt sicciores, quia sunt destinati ad actionem robustam. Nerui autem sensus; non faciunt ad actionem, sed ad paßionem; et sunt in pati, et recipere. Ad receptionem autem; confert, humiditas, et mollities; non siccitas. Cor non uidetur ita siccum, sicut neruus, faciens ad motum; nec ita humidum, ut neruus faciens ad sensum; sed medium est inter utrunqúe. Vltimò est cutis, tanquàm centrum. et ita explicatus est catalogus quatuor excessuum temperaturarum omnium membrorum. Vnum tamen hic relinquitur. Nonnulli hic dubitant hoc modo. Isti uoluerunt omnia mēbra recensere; ut sciamus, quomodò, et qualia; medicamenta sint applicanda unicuiqúe membro in morbis. Nam hac de causa explicantur temperaturæ naturales membrorum; ut, his habitis, poßimus curare morbos, qui eueniunt huiusmodi membris, respiciendo ad naturalem temperaturam. Modò ex unguibus, et ex dentibus, contingunt morbi, et sæpe dolores sæuißimi; Cur igitur de dentibus, et unguibus, tacuit? Nam dentes uidentur quædam membra separata ab oßibus; quia dentes sentiunt, ossa autem non sentiunt. Præterea dētes uidentur esse sicciores osse. Quod ex eo ostenditur; quia nullum animal attentat dentes pro cibo;

cibo, neque cùm maximè recentes sunt. Vngues similiter sunt separata membra à partibus alijs. Quàtùm ad dentes, dico, quòd dentes sunt de genere oßium, ut dicit apertè Gal. contra sophistas in suo lib. de oßibus. Si dentes sentiunt; ossa non sentiunt. Si ossa constituerentur in esse per hanc differentiam, quòd sint insensibilia, tunc bene repugnaret, quòd aliqua ossa sentirent. Sed hoc non ponitur in differẽtia essentiali; Ideo hæc omnia sunt dicenda ossa. Deinde possunt optimè diuidi ossa; dicendo; quòd oßium quædam sentiunt, quædam non sentiunt. Si sunt duriores dentes, quàm ossa; nihil hoc est, alia tamen inter ipsa alijs esse duriora. De unguibus diceret aliquis, quòd ungues secundùm antiquos sunt membrum organicum (sicut refert Gal. in fine tertij de anatomicis agg.) sed hoc est uanum. Immo etiam deridetur ab ipso Galeno in loco citato in fine tertij de anat. ag. Quid igitur dicendum? Reuera debẽt ungues poni, quia sunt membra distincta ab alijs mẽbris. Sed, quare non posuerit; nolo ariolari, nè fortè sim uanus ariolator. Tamen in secundo de temperatur. dicit Gal. quòd sunt quædam genita à ligamentis quidem; sed per ulteriorem assationem. & uidemus unguem non sentire. &, si uidetur sentire; est, quia in radice unguium sunt nerui, & est caro, & cutis. & sensus est in cuti; & in his, quæ sunt annexa cuti. Vnde, si incidetis unguem in sua parte summa; quoniam prominet, & non est coniuncta cum annexis; nihil sentietis. & ita sit iam expletum totum caput secundum de complexionibus membrorum.

De Complexionibus Aetatum, & Sexuum. Cap. III.

LECTIO. XXIIII.

NVNC SEQVITVR *tertium caput de temperaturis ætatum, et sexuum. Circa præsens caput; primò, quantùm ad continuationem; Ideo conuenientißimè post caput de temperamentis membrorum posuit caput hoc de temperaturis ætatum, & sexuum; Quia sicut membra sunt uaria in temperatura propter, caliditatem, humiditatem, frig. sicci. Ita, & ætates, & tempora, & sexus; faciunt eundem effectum in membris. Hoc cap. primò diuiditur in duas partes principales. In prima parte agetur de complexionibus ætatum, In secunda de complexionibus sexuum. In prima autẽ parte tria facit. Primò ponit numerum ætatum. In qua parte declarabit magnum illud dubium Galeni; utra sit calidior temperatura, pueri, an iuuenis. In secunda parte declarabit causam; quare homo declinet ad senium; &, quæ sit causa senectutis. In tertia comparat ætates inter se. Quantùm ad primam partẽ primæ principalis; ponit historicè quatuor ætates. Primam dicit durare usq; ad 30. annos; & hãc uocat ætatem adolescentiæ. Secundam durare à 30. annis usq; ad. 40; & hanc appellat ætatem pulchritudinis, & ætatem consistendi. Tertia est à. 40. usque ad 60. annum;*

annum; & hanc appellat ætatem ſenectutis. Quarta *eſt uſq́ue in finem uitæ, cum uirtutis manifeſta debilitate.* Aduertatis; *quòd ita docere rem hiſtoricè; nihil eſt docere.* Siquis *enim diceret, ſeptem, aut* 8. *ætates; non haberetis, quomodò contradiceretis.* Ex proprijs *igitur principijs omnia ſunt intelligenda.* Oportet *igitur alio principio exordiri (ut ſciamus, quot ætates ſint) ab ipſa natura rei;* Sed oportet priùs uidere, & *cognoſcere; conceptum ætatis; hoc eſt quid concipiamus per hoc nomen (ætas.)* Porrò *ætas communißimo ſuo conceptu eſt quædam menſura temporis, quæ mēſurat uitam hominis; quam ætatem* Græci *fælicißimè,* ἡλικίαν *uocarunt. nam* ἡλικία ἀπὸ τοῦ ἥλιου ἥκισθαι. Quod *eſt ab aduentu ſolis.* Quia *ſol eſt cauſa generationis, & corruptionis; per acceſſum, & receſſum; & eſt menſura temporis.* Accipitur *autem ab antiquis tripliciter.* Primò *enim accipitur pro ſpatio.* 100. *annorum, & dicitur æuum. & acceptum eſt hoc nomen à* Græcis γενεὰ, & αἰών, *dicitur apud ipſos. & ita accipitur ab ipſo* Ouidio *de* Neſtore; *ubi dicit,* Neſtorem *uixiſſe.* 300. *annos; & addit;* Vixi *bis centum, nunc tertia uiuitur ætas.* Alio *modo accipitur pro ſpatio humanæ uitæ,* In *quem ſenſum accipiūt ſæpè ſacræ literæ.* Tertio *accipitur pro parte uitæ humanæ; ſicut dicimus ætatem pueritiæ, et iuuentutis.* In *hoc autem loco accipitur tertio modo conſiderata. et, quia eſt pars ætatis uitæ hominis; et pars non cognoſcitur ſine cognitione totius, quia refertur ad totum;* Ideo, *ſiquid de parte ætatis dicendum ſit; opor-*

tet priùs ſcire, quæ nam hæc humanæ uitæ menſura ſit;quod eſt totum. De ſpacio humanæ uitæ nihil certi apud antiquos determinatum eſt; quia plurima uarietas reperitur apud hiſtoricos. Dicuntur enim quidam uixiſſe.200.annos. Anacreonta referũt uixiſſe.300. annos. Vt taceam ſacras literas, quæ teſtantur quoſdam uixiſſe. 900.annos. In cenſu,facto tempore Augusti; relati ſunt ab hiſtoricis quidam uixiſſe. 150.annos. Non habetur igitur quicquàm certi.et ideo,quia uariantur cauſæ breuitatis,et longitudinis; uitæ ad uariationem cauſarum; neceſſe eſt uariare effectum.Variatio autem, ſeu uarietas aliquando fit ex regione, quandoq; ex mala uictus ratione, quãdoq; ex labore; ut dicemus ſuo loco.Cùm igitur tot ſint cauſæ;quid mirum,ſi non habeatur certum, et determinatum; ſpacium uitæ humanæ.Tamen periodus uera uitæ,quæ integra, et ſine moleſtia; degitur; credita eſt periodus. 30.annorum; Intra quã homo uiuit ſine querela ita; ut neq; operationes ſint ualdè leſæ, & poſſint ipſi cõmodè uerſari inter homines.Poſt hac autem eſt potius quidam longus interitus, quàm uita;ſed citra illã ætatem ſatis bene uiuunt; Ideo illa periodus fuit obſeruata.Verùm quidam ad. 81. quidem annum ſuperſunt. Nicolaus Leonicenus,præceptor meus; agebat annũ. 96. quando à me intelligebatur; qui quidem erat ualidus,& ſine ſpecularibus legebat. Quæ modò ſit cauſa huius periodi; uarij; uariè dicunt. Aſtrologi; enim referunt ad aſtra,& ad ſuas trinitates ex certo influxu. Alij retulerunt ad ipſum numerum ſeptenarium;

quia

quia in numeris septenarijs uidetur fieri magna mutatio uitæ humanæ. Volunt enim primò embrionem in septem mensibus perfici; dum adhuc est in utero matris. Postea uolunt in primo septenario annorum puerum pati mutationem dentium. In. 14. incipit emittere semen. In 21. anno augetur in longitudinem, & latitudinem. In. 28. augetur in profundum. In. 35. perficiebatur augmentum; deinde status. Dicebantur autem hæc septenaria climateres; unde dicti sunt anni climaterici, quasi seculares anni. & dicunt; quando ad nouies septem uentum est; non ampliùs potest repeti septenarium numerum per numerum simplicem, (quia ultra nouem non datur alius numerus simplex.) Ideo ibi terminari spaciũ humanæ uitæ integræ. hi quidem sunt mathematici; illi autem sunt astrologi. Nos uerò; qui, neque astrologi, neq; mathematici; esse uolumus; per sensum accedamus ad rem nostram; idest ad sensum; qui medicorum proprius est, & peripateticorum. Arist. enim, Gale. & Plato; inuenerunt causam periodorum à sensibus.

Quoniam uerò refertur hoc à philosophis ad principia naturalia; idest ad, calidum, & humidum; Ideo rectè inter se proportionalia à Medicis ad principia naturalia, & ad numeros simul. Voluerunt enim numeros septenarios, præter principia naturalia multùm ualere; Vim autem horum septenariorum ad uirtutem astrorum retulerunt; ut habetur ex Gal. in principio tertij de diebus criticis. Quamuis in reddenda causa illorum septenariorum, neq; sibi, neq; alijs; satisfaciat.

De causis dictis ab Astrologis, et à mathematicis; non pertinet ad nos. De causis secundùm philosophos, & Medicos; dicemus. Causa periodi secundùm Philosophos sumitur ab his, quæ apparent sensu; quia omnis cognitio principiorum ortũ habet à sensu. Quis nam igitur sensus? Vnde incipiet philosophus cognoscere hanc ætatum distinctionem? Videbat philosophus uitam in humido, & calido; consistere. Discurrit hoc Galenus in secundo de temperamentis. Ratio est, (inquit Galenus) quia homo generatur ex semine, et ex sanguine mẽstruo. Hæc autem calida, & humida; sunt; ergo habet principia ab humido. Fit autem ab agẽte calore; & ex humido, tanquàm materia. Præterea tàmdiu durat uigor uitæ; quàmdiu stat calidum, & humidum; donec ueniatur ad mortem. &; quantùm recedit à calido, & humido; tantùm accedit ad mortem. Accedere enim ad senectutem, quæ est frigida, & sicca; est accedere ad mortem. & ita etiam processit Arist. in lib. de causis long. & breu. uitæ. Sed illi aliter, quàm ego procedunt. Quia autem nos sumus interpretes; et ideo latè declaramus, hoc fundamento ita stante. humidum autem est, quod patitur; calidum uerò, quòd agit. Vbi autem unitur, agens, & patiens; bene dispòsita; consequitur necessario actio. Hæc autem actio est alteratio, & immutatio. Sed omnis immutatio est à contrario in contrarium; patitur igitur humidum à calido. & contrarium humidi est siccum; ergo immutatur in siccum. &, quoniam necessarium est, ut calor habeat nutrimentum; calor primò acuitur deficiente humido,

humido, quod est pabulum; postea extinguitur; ex quo necessarium, est ut corpus fiat frigidum, & siccum. & sic fit senectus, quando adhuc est quædam pars modica caloris. & humidi; donec totum humidum, & calidum; tandem deperdatur; & tunc sequitur mors. Stãte hoc fundamento; necessariũ est, ut illud animal longiùs uiuat, in quo humidum est magis proportionale calido. Hæc modò proportio, in quo stat? Stat primò ex parte paßi, idest humiditatis; in quanto, et quali. In quanto; quia quanto magis est de humido, tanto magis durat illud humidum (sicut dicit Arist. quarto meteor. de putrescentibus) & tantùm plus est de ipsa uita. & ideo (sicut dicit Arist.) animalia, quæ sunt maiora; diutiùs uiuunt, quàm parua animalia. Sed non sufficit quantitas. Si enim accipiatis lucernam, ubi sit plurimũ de oleo; sed sit, aquosum, uel crassum, uel ellychnium sit sordidum; tunc uidetis illam lucernam, neqúe bene, neq; diu; lucere. Ita etiam contingit in uita animalium. Vbi enim humidum fuerit, crassum, & fæculentum; non diu durat uita, quia humidum illud potiùs suffocat calorem. Ideo uidemus animalia cetacea magna, cùm sint uasta; non multùm uiuere. Sic etiam uidemus equos, boues, asinos; licet sint uasta animalia; tamen breui tempore uiuunt, quia humidum illud est terrestre, & crassum. Oportet igitur, ut humidum non sit in multa quantitate solùm, sed etiam habeat cõuenientem qualitatem. Quæ nam autem erit ista qualitas cõueniens? Est qualitas aerea, unctuosa, pinguis. Ideo dicit Arist. quòd pinguia durant diu, & non facilè alterantur;

rantur; quia habent calidum suum bene unitum, et cõpactum. Ideo humidum debet esse, non tantùm multũ; sed proportionale etiam in qualitate. &, ubi fuerit tale humidum; tunc diutiùs perdurabit uita, & etiam cum operationibus optimis. Sicut etiam uidetis in lucerna. Vbi enim humidum sit bene proportionale in quanto, & quali; tunc, non tantùm diu perdurat; sed splendidißimam lucem emittit. Quòd, si etiam postea calor sit proportionalis. (Nam & calor debet esse proportionalis. Quia, licet sit humidum in lucerna; si calor sit nimis modicus; extinguetur. Si autem sit ualidißima flamma; etiam præ nimia copia flamma consumet illud humidum citò; et sic extinguet) Animalia igitur, quæ habent humidum, & calidum; hoc modo rectè proportionalia; illa quidẽ sunt; quæ, et diu uiuunt, et optimas habent operationes. Inter omnia autem talia præcipuus est homo. Quia enim est temperatißimus omnium; habetq; humiditatem, et caliditatem; conuenientem; Ideo, non solùm diu uiuit, sed etiam nobilißimas edit operationes. Homo igitur inter omnia animalia est longioris uitæ; & nobiliorum operationum. Postea est elephas; qui quidem diutiùs uiuit, quàm homo; sed nobilitate operationum est inferior homine. & quamuis elephas uiuat per 300. annos; hoc non est tantùm ratione bonitatis in quali, sed etiam in ratione quanti. Elephas autẽ solus post hominem est optimæ temperaturæ; Vnde habet operationes nobiles, & approximant etiã in operationibus ad humanam naturam. Vnde dicunt; so-

lum

lum post hominem habere religionem, & reuereri etiam uestigia hominis, & alia multa. Post elephantem autem homo diutiùs uiuit cæteris animalibus, si uolumus dimittere fabulas Hesiodi; *qui facit cornices uiuaciores homine, et alia quædam animalia. Sed hæc sunt fabulæ. & fortè; si homo non haberet tot causas corruptiuas uitæ, quot habet extrinsecas uoluptates, necnon curas, et familiares, & publicas; & alia plurima;* Fortè *etiam uiueret diutius, quàm elephas. &* Nicolaus Leonicenus *præceptor meus; qui fuit alioqui debilis temperaturæ; &, qui, cùm esset. 30. annorum; cecidit apoplecticus;* Vixit *tamen. 100. et sex annis.* Iam *igitur uidimus de periodo uitæ humanæ; secundùm philosophorum uiam. &, licet ex hac uia physica non poßimus determinare periodum sexagintatrium annorum; tamen hoc determinauit; quòd illi homines diutiùs uiuunt, in quibus plus est de humido, & calido; inter se quidem rectè proportionali.* Quibus *autem minus; etiam minùs uiuunt.* Quoniam *autem experimẽto compertum est; plurimam uitam hominis integram esse, in qua non sunt impeditæ operationes, & in qua commodè uiuimus; esse periodum 63. annorum;* Propterea *dicimus per hanc uiam physicam nos determinare etiam spaciũ uitæ humanæ tot esse annorum.* Postquàm *uidimus de tota periodo ætatis;* Iam *magis particulariter indaganda est ratio, quare distinguatur hæc periodus in partes.* Bis *diuisio facta est ratione alicuius finis.* Qui *enim diuidit uult aliquid scire.* Nam *& scientiæ secantur, sicut*

& res;

& res; & rerum est scientia; & unaquæq; scientia habet certum finem; Oportet igitur; eum qui distinguit; habere finem intentũ. Oportet igitur scire, quis fuerit finis, et scopus; eorũ, qui diuiserũt ætates; ut rectè diuisiones intelligamus. Hæ diuisiones ætatũ sunt in quinq; differentijs; & intentiones hominum sunt quinq;, secundùm uarias professiones. Primò enim Astrologi, qui diuidunt per sua principia; diuidunt in sex ætates. Postea mathematici, qui diuiserunt per numeros; perfecerunt per nouem septenarios. Postea Viri ciuiles; qui secundùm, quòd conueniebat scientiæ ciuili, & reipublicæ; diuiserunt; in tres partes distinxerunt. Quarta diuisio est philosophorum peripateticorum. Maximè sic Medici diuiserũt etiam ipsi secundùm, quòd suæ artis scopo conueniebat. Declaremus iam fundamenta uniuscuiusque huiusmodi quinq; sectarum. Astrologi diuiserunt astronomicè; quia crediderunt, influxus cœlestes, et reuolutiones; esse causas rerum inferiorum (sicut reuera sunt) sed illi posuerunt quasdam leges, quas ego non credo ipsos intelligere. & hæc, quæ dicuntur ab ipsis; sunt potiùs iucunda auditu, & speciosa, quàm faciãt ullam scientiam. Dicunt enim quòd, quando puer constituitur in utero, in principio suæ generationis regit Saturnus, & deinde Iuppiter, & deuenit usque ad lineam Lunæ. Dicunt autem persici fœtum in utero secundùm hunc ordinem. Postquàm autem ortus fuerit; tunc dicunt per oppositum ordinem planetas dominari. & primum septenarium attribuunt Lunæ. &

propterea dicunt pueros esse humidos; quia Luna est humida. & propterea etiam patitur morbum lunarem; idest epilepticum. Secundam autem ætatem dicunt dominari à Mercurio in septenario secũdo; Ideo pueri incipiunt cognoscere, quia Mercurius est Deus scientiæ, & sunt mobiles; quia & Mercurius est mobilis. Postea in tertio septenario dominatur Venus; ideo dicunt post decimumquartum incipiunt emittere semen, sunt uenusti, & nihil cogitant, nisi Venerem. Ideo debent in ea ætate ualdè custodiri pueri, & puellæ. Postea succedit quartum septenarium, quod datur Soli; ideo incipiunt habere animos nobiles, & delectantur honoribus. Postea est quintum septenarium, in quo dominatur Mars; ideo tunc incipiũt esse audaces, & robustißimi, & aptißimi ad bellum; & tunc uigent maximè. Postea succedit Iuppiter in sexto septenario. Iuppiter autem est causa bonitatis morum, & ingenij; quare incipiunt habere prudentiam Iouialem, & bonitatem ingenij. Postea succedit septimus septenarius, cui dicatur Saturnus; et tũc incipiunt displicere sibi; donec Saturnus deducat ipsos ad senectutem, & finem; & adimat ipsis molestias omnes senectæ. & hæc (ut dixi) sunt potiùs speciosa, quàm scientifica; ideo non est, cur multùm immoremur. Secundò alij, qui secundum numerum septenarium posuerunt; fuerunt mathematici, & Pythagorici; inter quos etiam uidetur fuisse Plato. & hic septenarius numerus est fertilißimus inter omnes numeros; ideo dicunt, in septem annis incipit indicare,

re, in. 14. pubescere, & in reliquis eodem modo; sicut Astrologi faciunt. Differunt autem in hoc; quoniam hi attribuunt causas numero; Astrologi autem reuolutionibus astrorum, & influxibus. Tertio loco fuerũt uiri ciuiles; & diuiserunt in tres partes; prout homo est, aptus, uel ineptus; ad munera reipublicæ; sicut Seruius Tullus Rex Romanorum; ut refert Aul. Gellius decimo lib. cap. 28; ex Tuberone. Diuiserunt enim in tres partes, siue in tres ætates. Prima est ætas pueritiæ usq; ad decimum septimum; in qua homo, neq; est utilis Reipub. neq; armis, neq; consilio. Ab hoc autem ad. 46; erat secunda ætas, in qua homo uacabat militiæ laboribus. Ab hoc deinde, usq; ad finem uitæ; dabãt homines operam consilio, & senatui; et remouebantur à bello. Quarta est physicorum. & hi à natura rei mascule, & optime diuiserunt. & dixerunt ex incremento, & decremento; calidi innati, & humidi; ætatem diuidi. &, quàmdiu calidum, & humidum; esset in proprio uigore, & non decresceret; appellarũt iuuentutem. Quando autem incipit declinare humidum, & consequenter calidum; appellauerunt senectutem. & non possunt esse plures; quia calidum, & humidum, aut crescit necessariò, aut decrescit. et non datur medium reuera; Quare rectè, donec augetur calor; dicitur iuuentus. Quando autem incipit declinare; tunc dicitur Senectus. & licet paulatim declinet; non refert.; quia etiam modica erit senectus, & paulatim fiet. A natura igitur rei; uidetis, quòd non possunt esse plures, neq; pauciores ætates; secundùm fundamenta,

fundamenta,et ſcopos;phyſicorum. Certum enim eſt; quòd, quando deſinit augeri; tunc incipit declinare. Ideo non ponunt ſtatum ætatis; quia perpetuò patitur humidum corpus. & ita phyſici poſuerunt duas tantùm ætates;neq; uidebitis apud Ariſt.alias eſſe ætates,quàm has duas. Medici autem in hac diuiſione non conſiderauerunt res in nube,ut Aſtrologi,& mathematici; neq; ſecundùm principia naturalia tantùm, ſicut phyſici; quia Medicus attendit finem artis, & propter ipſum ſpeculatur. Ideo tota medicina eſt practica; ſed uult ſpeculari ſcientificè, non empiricè. Speculatio igitur ducit ad finem; ad opus ſcilicet. Ideo cùm uiderent in corpore humano plures eſſe mutationes, calidi, & humidi. (Quandoq; enim uidetur ualdè humidum, quandoq; ualde calidum.) Ex his autem mutationibus ſequitur mutatio temperaturæ. quoniam igitur medicus reſpicit ſemper ad temperaturam corporis humani (fiunt autem diuerſæ temperaturæ ratione ætatis.) Ideo, quot uiderunt eſſe mutationes in temperatura,tot fecerunt diuiſiones. Conſiderarunt poſtea etiam numerum ſeptenarium. Quia uiderunt,& in moribus mutandis, & in uita; hunc numerum facere ſeptenarium. (In morbis enim patet apertiſſimè) Ideò indagarunt cauſas. &, licet ſibi non ſatisfecerint in cauſis; tamen ſat eſt, quòd res ita habet. Ideo Hip.& Gal.acceperunt ſeptenarium numerũ; & ita conſiderarunt principia naturalia, calidum et humidũ; et ſecundum mutationẽ, calidi,et humidi;diuiſerũt ætates;quia ſecundùm hãc mutationem

mutantur temperaturæ. Præterea uidebantur motus ueloces septenariorum dierum fieri. Si uerò tardiores; septem mensibus. Si adhuc tardiores; septem annis. Ideo in primo cõceptu in quatuor septenarijs dierum dicunt; fœtum accipere sensum, & fieri animal. In septem uerò mensibus perfici. A` primo ortu usque ad septem menses; habent temperaturã humidam ualdè, & non fit in hoc tempore intermedio mutatio temperaturæ sensibilis ulla. In septem autem mensibus primis post partum incipiunt prurire gingiuæ, & dentire; ideo posuerunt primam ætatem à primo ortu usque ad septem menses. Hæc ætas habet suos morbos; quales sunt propter humidum redundans. Appellantur autem à mulieribus fungi; Nec non ab Arabibus Alcola. Succedit deinde uomitus, & Epilepsia; quæ sunt propter redundans humidum. Sunt septem Aphorismi in fine tertij Aphorismorum, (quos debetis legere) qui quidem infantiæ declarant morbos. Sunt igitur propriæ ægritudines; & propria tempora; in illa ætatula. A principijs igitur naturalibus; pro mutatione, calidi, & humidi, & à numero septenario; ponunt primam ætatem. &, quia uelox est motus; ideo in septem mensibus fit mutatio. Ideo tunc incipiunt dentire. Ideo oportuit tunc medicos distinguere; quia uaria est temperatura, quod indicat morborum uarietas. Hæc autem debent considerari à medicis, quia medici scopus est sanitas, conseruanda, uel recuperanda. Indicationes autem sanitatis conseruandæ, uel recuperandæ; pro uarietate

temperaturæ

temperaturæ uariæ sumuntur. Prima igitur ætas; est ab ortu usque ad septem menses. Secunda; à primis septem mensibus usque ad septem annos. In tota hac ætate non uidetur fieri sensibilis mutatio in temperatura. Peruenit igitur usque ad primum septenarium annorum; quia motus incipit fieri tardior. Tunc autem incipiunt mutari, sunt genæ pingues, caput non proportionale corpori. incipiunt postea moueri robustiùs, & decrescit humiditas, & caput incipit fieri proportionale reliquo corpori.

Pro temperaturis ætatum (quæ quantæ sint utilitatis; inferius meliùs scietis) dicebamus, quanta, & qualis; sit ætas humida. Considerabamus autē in uniuersali; quia non poteramus considerare partes sine totius cognitione. Quantitatem autem determinauimus secundùm uarias professiones; Postea deuenimus ad distinctionem totius ætatis in suas partes. Et quoniam diuisio debet fieri secundùm methodum; ideo dicebamus fieri secundùm scopum intentum diuidentis. Fit enim ratione scientiæ distinctæ; quia nullum multiplex potest facere scientiam distinctam, sicut optimè docet Plato in Philebo. Ratio autem est; quia cùm multiplex sit compositum; non potest facere sciētiam distinctam. Quia sicut se habet res ad esse; ita se habet ad cognosci. Inde igitur est, quòd fuerunt multiplices diuisiones ætatum secundùm uarios scopos diuersorum artificum. Vt Astrologi, qui intendunt omnia fieri per reuolutiones planetarum, & per influxiones; iuxtà numerum planetarum diuiserunt æta-

tes. Deinde mathematici, cùm putent numeros esse principia omnium rerum naturalium; ideo secundùm scopum suum retulerunt omnes effectus, & omnes uarietates; ætatum ad sua septenaria. Politici Viri etiam secundùm suum scopum diuiserunt; quia et ipsi intendunt, ut quilibet homo secundùm suas uires habeat suum munus in ciuitate. Ideo diuiserunt ætates secundùm scopum suum. Philosophi etiam diuiserunt secundùm finem suum intentum; idest secundùm principia naturalia, quæ ipsi putant esse. Posuerunt enim causas generationis, calidum, & humidum; ideo distinctiones fecerunt secundùm mutationes, calidi, & humidi. Medici autem retulerũt ad proprium finem; idest ad sanitatem tuendam, uel recuperandam. & ita uidetis, ut fuerit multiplex diuisio ætatis iuxtà quinq; scopos; & de diuisione, Astrologorum, & Mathematicorum. Non est igitur, cur ampliùs loquar; quia quantùm sat erat ad rem nostram, fuit dictum abundè. De diuisione etiam ciuili dictum fuit satis. Restãt duæ aliæ, altera secundùm philosophos, altera secundùm medicos. Quantùm attinet ad diuisionem philosophorum; cùm ipsi diuidant, prout calidum agit in humidum. Ideo posito hoc fundamento; quòd uita uigeat in, calido, & humido; ex hoc principio à natura rei faciunt hanc diuisionem suam. &, cùm non essent, nisi duo status; uel, quando calidum uiget, & augetur, siue intensiuè, siue extensiuè; hoc appellatur ab ipsis Iuuentus; Quæ determinatur ab hoc fine in toto, quod augetur, calidum, & humidũ; in humano corpore

pore. Quando autem incipit deflorescere; appellarunt senectutem. & , quoniam non inuenerunt aliud medium; ideo duas tantùm ætates posuerunt. Quoniam, licet hoc appareat ad sensum, quòd homo stat; tamen non est uerum. & ratio est; quia semper res sunt tempore mensuratæ in perpetuo fluxu. Philosophi autem non attendunt ad id, quod uidetur; sed ad id, quòd reuera est; Ideo non inuenietis apud philosophos (dum, ut philosophi loquuntur) nisi has duas ætates. &, quare hoc ita sit; habetis fundamentum. Sed quia Medici finis intentus est sanitas, uel conseruãda, quando adest; uel recuperanda, quando abest; huiusmodi autem sanitas optimè paratur, & in curatione, & in prognostico; nam ex officio prouidendi habentur multæ utilitates. Hæ autem (dico) ars curatiua, & prognostica, sumuntur à recta cognitione ætatum. Quia, si ætates mensurantur per, calidum, & humidum; & à proportione, caloris, & humoris; proueniunt temperaturæ; à quibus emanant omnes operationes, bonæ, & malæ; nemini dubium est, quòd ex quo temperatura uaria est; uaria etiam fit ætas. Etenim per calidum, & humidum; uariatur ipsa ætas; quia uariatur temperatura. à temperatura autem sumuntur indicationes, & prognosticandi, & curandi; Nemini inquàm dubium est; quòd cognitio ætatum, et ad prognosticum, & ad curationem; multum faciat; Ab ætate igitur (ubi mensuratur rectè calor) sumitur prognosticum. Vnde dicebat Hipp. Catarrhi in senibus difficilè maturantur. Ideo hæc duo, prognosticum,

& curatio; sunt totum negotium prognostici, et medici. Ideo secundùm scopum hunc diuiserunt ætates, & prout fiunt mutationes sensiles in illo puncto sensibili; distinguũt ætates. &, quot sunt mutationes sensiles; tot sunt ætates. & compositò dico (sensiles) Quia medici sunt artifices sensati; & spectant, quod ad sensum uidetur. Ideo habent ipsi neutralitatẽ, quæ ratione, & reuera; non est; sed uidetur ad sensum. & hoc, quod dico (sensibilis) in mutatione ætatũ est illud, quod distinguit speculationem medici à speculatione philosophi. Cùm autem sint medici, & physici, & dialectici; ideo dialecticè, et physicè; tractant res suas. Ideo diuidunt dialecticè. Ideo genus in proxima genera diuiserunt; deinde subdiuiserunt genera subalterna in species specialißimas. hoc ita assumpto posito scopo sanitatis conseruandæ, uel recuperandæ; et positis principijs naturalibus. id est calido, & humido; acceperunt & ipsi (uidelicet Medici) distinctionem physicorum; idest in, iuuentutẽ, & senectutem; Quia & ipsi accipiunt fundamentum physicorum. Modò; quia speculatio medica est diuidere per mutationem sensilem; ideo medici propter hanc additionem, quòd est sensile; adiecerunt medium; sicut & inter, sanitatem, & ægritudinem; posuerunt mediũ. Quia rem considerant; prout apparet ad sensum. Donec enim increscat calidum; Iuuentutem appellarunt. Donec autem sensibiliter decrescat; appellauerunt Senectutem. Quando autem sensibiliter uidentur stare calidum, & humidum; appellauerunt Statum.

tum. Quando uidentur calidum, & humidum; sensi-liter, neq; crescere, neque decrescere; augmentum appellauerunt Iuuentutem, *decrementum autem* Se-*nectutem, medium autem* Statum. *& ita propter il-lud (sensile) quæ est conditio distinguens specula-tionem medicam à physica; fecerunt diuisionẽ in tria membra. Iam audiatis subdiuisiones horum omnium, quæ erant diuisibilia; stando semper in eadem causa finali; quæ dirigit diuidentem, & affectantem; in qua fundatur diuisio.* Enumeremus *autẽ primò illam par-tem, quæ dicitur iuuentus. Iam igitur sciuistis, quòd medici faciunt diuisiones propter sanitatem, conser-uandam, & recuperandam;* Quod *quidem fit per cu-rationem, et prognosticũ.* Hoc *autem fit per calidum, et humidum; quia hæc sunt principia efficientia, in qui bus fundatur diuisio.* Videbant *medici, quòd in princi-pio ortus humidi fætus erat maximè humidus; et hoc cognoscebant ex operationibus; præterquàm, quòd ex principijs à priori (secundo de temp.) nam, et ge-niti sunt ex sanguine menstruo, et semine; quæ sunt ualdè humida corpora.* Præterea *idem sensu quoque patet. habeatur enim animal paruißimum; et uidebi-tis, non solùm carnes flecti, sed et ipsa ossa contorque-ri; et esse, rubea, et plena sanguine.* Ab *operationi-bus etiam à posteriori cognoscuntur; quia infantuli, neq; mouentur; et sunt in sensibus, interioribus, et ex-terioribus; parum uiuaces; et abundant etiam pluri-ma pituita. et inde est; quòd ipsorũ ægritudines sunt ex pituita.* Donec *igitur pseuerat hæc dispositio tan-*

tæ humiditatis, et non fit mutatio ſenſilis, quæ trahat negocium medici ad ſe; eſt prima ætas, et prima pars iuuentutis. Stat autem hæc talis diſpoſitio; quousq; ſecunda ætas indicatur per hoc, quòd incipiunt dentire. Tunc enim eſt mutatio ſenſilis; quia humidum illud recipit eſſe magis denſum, et magis concoctibile. Hoc autem ut plurimùm determinatum eſt circa primum ſeptenarium menſium. et ita totum hoc tempus, quod eſt ante dentitionem (ut ita loquar) eſt una ætas. Cùm autem incipiunt dentire; incipit ſecunda ætas. Quæ quidem perſiſtit usq; ad ſeptem annos; quia non fit ulla ſenſibilis mutatio ante ſeptimum annum. et ita duæ ætates habentur. et, quare ſeptenarium accipitur? Dicebamus; quòd medici præter principia naturalia, aſſumpſerunt etiam numeros ſeptenarios; non quidem, quòd habeãt uim aliquam numeri; ſed propter aliam cauſam, nobis occultam. Nam in cauſa indagãda; Gal. nec ſibi, nec alijs; ſatisfecit. Sed (quidquid ſit de cauſa) experimento certè conſtat ita ſe habere. Sed, quare prima ætas ſit per menſes. 7. ſecunda autem ætas per annos; declarauimus hoc ſuperiùs; quòd, quantò uelocior eſt motus; tantò citius fit mutatio. Quantò autem tardior motus; tantò etiam tardior fit mutatio. et hoc tanquàm experimento cognoſcimus. Cùm igitur ſit uelociſſimus motus primæ ætatis; Ideo fit per ſeptenarium annorũ. Sed, quando puer acceſſit ad ſeptenarium primũ annorũ; fit ſenſibilis mutatio. Incipiũt. n. operationes animales eſſe uiuaciores, fiunt aſtutiores, fiunt aptiores ad motum, fit etiam uariatio morborum.

borum. et ætas deuenit fortior, sine sensibili mutatione; usq; ad secundum septenarium annorum ad. 14. annos. Bene uerum est, quòd in. 30. Aphorismo tertiæ particulæ fecit distinctionem circa. 12. et 13. annum; et hoc fecit propter puellas, quæ incipiunt in ea ætate emittere menstrua; Pueri tamē faciunt mutationē in. 14, et incipiunt emittere semen, et pubescunt. et, cùm ex hoc ueniunt ad tertium septenarium; tunc incipit ferè alia mutatio sensibilis, cessat augmentum secundùm longum, sunt ualidiores. et appellatur ætas, quæ est à. 14. usq; ad. 21; ætas quarta, quæ dicitur ætas adolescentiæ. Prima ætas dicitur prima infantia, secunda infantia absolute, tertia pueritia, quarta adolescentia. postea succedit iuuentus à. 21. usq; ad 28; in quarto scilicet septenario; ubi augetur in latū usq; ad quintum septenarium. & tunc, neq; crescūt in longum, neq; in latum, neq; in profundum, neque decrescunt. Ideo dicitur illa ætas consistentiæ; quia non uidetur facere ullam mutationem per totum sextum, et septimum septenarium. Decrescit quidem enim uirtus; sed non ita, ut ipse homo credat hoc. Quia nullus homo tunc credit se senescere; quia uolunt cum iuuenibus saltare, & hastis concurrere, & uersari cum mulieribus. Sed iuuenis bene perstat in labore; ille autem defatigatur. & hoc bene cognoscunt mulieres. et ideo signum est, quòd declinant uires. Hæc ætas dicitur ætas primi senij. Sed quādo postea ad. 42. &. 50. annum perueniunt; tunc incipiunt dicere, senesco. Sed priùs ægrè ferunt; si quis dicat ipsos senescere. & hæc est ultima

eſt ultima pars ſenij. & illud, Catarrhi in ualdè ſenibus; expoſuit Gal. de hoc ultimo ſenio. & hoc nō determinatur per ſeptenaria; ſed tēdit uſq; ad mortem. & ita ſunt quinqúe partes ſuæ diuiſionis primæ ætatis iuuentutis. Prima infantia uſqúe ad ſeptem menſes; Deinde infantia abſolutè uſqúe ad ſeptem annos; Deinde pueritia uſqúe ad. 14. annos; Quartò adoleſcentia uſqúe ad 21. annum; Demum iuuentus à. 21. uſqúe ad 28; Poſtea ſequitur ſtatus ſecunda pars principalis, quæ non ſubdiuiditur; & durat à 28. uſque ad 35; Poſtea ſequitur tertia pars principalis, ideſt decrementum; quæ ſubdiuitur in primum ſenium à. 35. annis per duo ſeptenaria, uſq; ad 49; & in ſecundum ſenium à. 49. uſq; ad finem uitæ. Si uultis habere unum ualdè utile; uolo uos exercere in una ætate; poſtea determinabo de calore, pueri, & iuuenis. Ego dicebam, quòd cognitio ætatum dat multam utilitatem, tum propter cognitionem morborum, tum propter prognoſticationem, tum propter curationē; Igitur ſunt exquiſitè ſciendæ. Quòd quidem faciant cognoſcere morbos; patet; quia diximus diſtinguendas eſſe ætates, ex calido, et humido. Ex proportione autem, calidi, & humidi; prout uaria erit (primo, & ſecundo; de gen. & cor.) in habentibus ſymbolum facilis eſt tranſitus; ſequitur, igitur, quòd ſecundùm proportionem, calidi, & humidi; cognoſcētur uarij morbi. Quod ad prognoſticum attinet; patet, Quia, ſi plus de calido innato; prognoſticabimini, quòd morbus bene terminabitur, & facile. Si autem parum de calido,

& morbus

& morbus sit magnus; prædices; aut, quòd æger non liberabitur; aut quòd tardè liberabitur. Manifestemus modò rem exemplo. Habeatis infantulum primæ ætatis ante septennium. omnes autem morbi in isto infantulo sunt ex maxima humiditate; ut Hippo. *tertio apho.dicit.* Patiuntur,*aphthas, uomitum, inflationes, pauores, terrores, & uigilias.* Primò *igitur; terrores, et pauores; ex plurimis uaporibus, ascēdētibus.* Quia *ita contingit in materia humida calefacta; non autem in materia sicca.* Vapores *enim isti turbulēti conturbant spiritus; & inde sequuntur pauores.* Quòd *autem aphthæ proueniant ex materia humida ascendente; uideatis, quia fiunt istæ aphthæ in febribus pestilentibus.*

Vomitus *similiter est propter plurimum humidum incoctum. Subijciuntur item uigilijs. hic autem dicat quis;* Imo *uidetur contrariū.* Quia *uigiliæ fiunt à siccitate; infantuli autē isti sunt humidißimi.* Dico, *quòd quamuis dormiant propter copiam uaporum plurimam; tamen, à quacunq; causa addatur calidum in humido; fiunt primò cataphoræ, deinde uigiliæ.* Secundo *prorrhet. ubi loquitur de istis uigilijs, quæ contingūt in phreniticis propter synocham præcedentem; primo fiunt cataphoræ, idest inclinatio ad somnum.* Cùm *enim sit multum caliditatis in plurimo humido; neqúe dormiunt, neq; uigilant, quia pugnat calidum cum humido. &, si uicerit humidum; uertitur ad coma; idest ad saporem, uel subeth.* Si *autem uicerit calor; fiunt uigiliæ, et etiā inflationes umbilici.* Vmbilicus *enim re-*

cisus,

ciſus,non poteſt bene conſolidari;& propterea adeſt plurima humiditas, quæ non permittit conglutinationem. & ita conſiderata temperatura illius ætatis;cognoſcetis facilè morbos omnes, qui contingunt in illa ætate. Quantùm ad prognoſticum; cognita illa ætate, ſtatim poteſtis prognoſticari. Scitis enim;quòd ubi ſit calidum in multo humido; cùm ſint omnes operationes propter calidum, & humidum; quia materia fluxilis eſt de ſe, & calidum propterea concoquit; Ideo facilè fluit materia ad quancunq; partem. Vnde facilè cadunt in,epilepſiã, lipothymiam, & tremorem cordis; & ita facillimus eſt lapſus,& facile etiam ſanantur; Quia licèt ſit multa materia;tamen etiã eſt multus calor, & quandoq; etiam moriuntur propter uelociſsimum motũ morbi. Ideo in prognoſtico ſitis prudentes. Circa euacuationem; ſcitis in tali ætate,neqúe conuenire diætam,neq; miſsionẽ ſanguinis,neq; pharmacum; cùm ſit calidum multum cum plurimo humido. Tunc enim ſemper eſt corpus in perpetua trãſpiratione. Ideo humida corpora facilè defatigantur à quacunque cauſa, & à leui etiam labore. At,qui non ſunt humidi; perdurant in laboribus. Vnde uidemus Germanos,qui alioqui habent corpora lata,& uaſta; non poſſe tolerare labores. Contrà Hiſpani maximè ſufficiunt laboribus, & tolerant etiam inediam; quia in Germanis tranſpirat ſemper, in Hiſpanis non ita. Videmus etiam, qui facilè ſudant; eos ineptos labori. At,qui non ſudant; illi ſunt apti. & eſt propter eandem rationem. oſtendebat autem hoc Galenus exem-

plo

plo aquæ feruefactæ, et ferri candentis, quæ sint eiusdem quantitatis; ex aqua plurimum per diem euaporabit. At ex ferro minimum. Sic etiam prorsus est de corporibus, humidis, & siccis. & ita pueri non tolerant ieiunium, non laborem, non euacuationem. et ita, cognita temperatura ætatis; eritis domini artis. Plurimi igitur refert; habere cognitionem ætatis. In ætatibus sequentibus habetis postea ætatem oppositam; ut in sene. Quanquàm hæc in rei ueritate est maximè humida ex accidenti. Accipiamus igitur ætatem à 28. usq; ad. 35. opposita erit ratio; & ideo opposita etiam contingunt. Quia in his contingunt ægritudines siccæ, et phrenitides tabes. et ex cognitione ætatis cognoscetis morbos. Scietis etiam prognosticari; quia in hac ætate non facilè reualescunt, ubi in diebus criticis malus fuerit motus. Contrà, si bonus; recta tendit ad salutem. Quia ad quemcunqúe finem tendit motus; illum perficit. Quia est ualidißimus calor; qui non impeditur ab humido. Ad curationem autē; scietis opposita esse facienda; & istos tolerare ieiunium, quia non difflantur. Tolerant etiam mißionem sanguinis, & pharmaca. Aetates postea mediæ; medio se habent modo. & ita, cognitis extremis; cognoscitis etiam media. Quantùm ad senium secundum; primò subijciuntur omnibus morbis humidis, sed est alia humiditas. Quia humiditas; in senibus quidem est aduentitia, in pueris autē est substantifica. Quantùm ad prognosticum; si motus malus fuerit; est desperandum. Si autem uidetur bonus; non est confidendum, quia calor

est

eſt debilis. Quantùm ad curationem; non ferunt ieiu-nium, qui ſunt in ultimo ſenio, non tolerant pharma-cum, neq; miſsionem ſanguinis. & ita in hoc ſunt ſimi-les pueris; ſed alia ratione. Quia pueri non tolerant, quia difflantur; ſenes autem, quia non habent calorem innatum ualidum. Declaremus nunc literam Auicen-næ; deinde ueniamus ad illã quæſtionem, in qua etiam erimus breues.

LECTIO. XXV.

Cvm igitur viderimus diuiſionem æta-tum, & ſubdiuiſiones. Audiatis modò; quid dicat Auic. Diuidit enim genus in quatuor partes. & certè etiam, ſi accederet Demoſthenes, non poſſet defendi. Nos autem fecimus tres partes tantùm, incremẽtum, ſtatum, decrementum. Poſtea ſubdiuiſimus incremen-tum; deinde ſubdiuiſimus ſenium, ſiue decrementum. Auic. autem, dum ponit duas ætates ſenij; poſuit in prima diuiſione unum membrum, quod debebat pone-re in ſubdiuiſione. Dixit autem ferè 30; quia recta periodus eſt 28. annorum. Sed à 28. ad 30. eſt pau ca differentia; Tamen debetis ſeruare ſeptenarios, ſicut ſeruauerunt antiqui Medici. Auic. autem ita lo-quitur, quia in aliquibus perdurat uſque ad 30. an-nos, cùm uirtus non amittitur. Quomodò autem mi-nuuntur ætates; ſi uirtus non minuatur. Nam ab ope ribus ipſarum, et gradibus; præciſè cognoſcitur gra-dus ætatis. Quid igitur dicit Auicenna? Credo Auic. idem uelle, quod dixit Galenus; ſed malè à ſuis inter-

pretibus

pretibus uersum. Id *est, quòd homo in hac ætate non cognoscit se esse senem; & facit quæcunq; faciunt iuuenes; licet non poßit in illis re ipsa perdurare, sicut iuuenes*. Sed, *licet deficiant uires; non deficit animus. Postea autem in ultimo senio, non solùm deficiunt uires; sed etiam animus. & tunc cognoscunt, & apertè confitentur; se esse senes*. In *primo igitur senio uires sunnt fortes intensiuè; licet extensiuè deficiant*. In *ultimo autem senio; deficiunt, intensiuè, & extensiuè*. Quę ferè est usq; ad annos. 60. *Hic est manifestus error*; Sed *non credo esse errorem* Auicennæ. Credo *enim; quòd uelit dicere*. 50. *ita; ut sit remouendum illud* (10) Nam *in*. 60. *anno est manifesta uirtutis defectio, & intensiuè, & extensiuè*. Hippo. *non diuisit ætatem senij; sed dimisit integram, sicut et statum; tertio aph. in illo aph*. (In *senibus catarrhi*.) *Galenus autem ibi in commento subdiuisit postea*; Et *in ætate dentium plantatiuam, quæ est post ambulationem*. *Aetas enim dentientium; est reuera usq; ad septimum annum, quia non priùs perficitur dentitio*. Non, *quòd incipiat post ambulationem; sed incipit post septimum mensem, non perficitur autem ante septennium. & hoc ita intelligendum est; ut excusetur Auicenna*. Postea est ætas concusionis. *Aetatem concußionis intellexit* Iacobus *Forliuiensis; propterea; quòd tunc incipiunt concuti, & agitari; circa* Venerem. *Sed hoc non est uerum, quòd agitentur in septennio ad* Venerem. Sed *intelligit ætatem concußionis; quia tunc exercentur,*

saltant,

saltant, & fiunt aptiores ad motum. Quia tunc humidum concoquitur; quod impediebat motum. Tacuit uerò ætatem status; propter breuitatem; Quia includit illam ætatem in quadam, quæ sequitur. & sic apud Auicennam, uidetis ætates illas omnes, quas enumerauimus.

Infantium, non solùm ab infantia usque ad iuuentutem. *Cùm in superioribus uiderimus temperaturas singularum ætatum; & supposuerimus, probauerimusq; etiam quadamtenus uitam humanam consistere in, calido, & humido; & ex proportione, calidi, & humidi. & mutatione; distingui ætates singulas; Quæritur igitur nunc, ex quo usq; ad 35. non diminuitur calor, in qua ætate sit calor maior? Non comparat autem ætates medias; sed extremum extremo. Sicut enim infantia est humidißima omnium ætatum; deinde pueritia, Ita omnium siccißima ætas uigens, siccitate uidelicet naturali. Nam (sicut dicebat Arist. primo ethicorum) nõ debemus considerare naturas corruptas. In senibus autem est natura corrupta; quia calor flaccescit. Quæstio igitur sit ita terminata; quantùm àd titulum; Vtrùm sit maior calor in puero, an in adulto; & in ætate consistente, an in iuuene. Nam hoc modo etiam proponitur à Gal. Hæc quæstio fuit difficillima apud antiquos; & à Modernis etiam male tractata. Primò, quoniam antiqui arguebant ad utranq; partem, et bonis etiam rationibus; proponemus rationes utriusque partis; & eorum, qui defendunt calorem pueri; &*

eorum

eorum, qui defendunt calorem adulti. & postea osten demus ipsos errare multùm. Tertiò declarabimus ue *ritatem rei cum* Gal. *Dimißis nugis modernorum.* Pri *mò igitur antiqui, qui arguebant calorem esse maiorem in pueris; arguunt quidem sic ab ipsa materia. Quæcunq; corpora habent plus de sanguine; illa sunt calidiora. Pueri plus habent de sanguine; ergo. Maiorẽ habent pro manifesta; nã, et in. 2. de part. animal. et in lib. de resp. hoc dicitur ab Arist. Minorem ẽt habent pro manifesta; quia ex sanguine sunt recẽter geniti ita, ut ut etiam ossa in uictimis tenellis sint rubea. Deinde cõfirmãt argumentũ hoc modo. Cũ quidem sit animal ex sanguine; secundũ peripateticos, quò magis propinquat ætas principio, eò magis habet de sanguine. Secundò ab operationibus. Operationes quidem omnes fiunt à calore. Sed pueri primò augẽtur; adulti non augentur. Tertiò. Pueri appetunt magis. Quartò. Pueri optimè conficiunt alimentum; Confectio autem alimẽti est à calido. His autem argumentis respondent, qui stant pro adultis. Ad primum argumentum; negant minorem. Immo pueri plus habent pituitæ. Cuius signum est; quòd redundant in omnibus pituita, & omnes eorum ægritudines sunt à pituita. Bene autem redundat sanguis in adultis; quia plurimus sanguis exit è naribus. Præterea; si in adultis mittatur multa copia sanguinis; facillimè tolerant. Quod quidem non tolerant pueri. Ad secundum; derident maiorem, quia natura utitur sanguine pro instrumento. Deinde ad illud; Quando dici-*

tur; Pueri plus augentur; ergo plus habent caloris; negant consequentiam. Nam ad augmentum requiritur materia. Adulti autem non augentur; non, quòd deficiat calor, qui est causa efficiens; sed, quia nõ habent humiditatem, quæ est materia. Deinde plus appetunt, ergo plus habent de calore; negatur consequentia, quia appetitus potiùs procedit à frigiditate. Ad quartum, quoniam dicunt; plus concoquunt, ergo, &c. negatur antecedens. Immo peßimè conficiũt. Cuius signum est; quòd semper redundant excrementis, & habent urinas crassas. & ita facilè soluuntur omnia illa argumenta. Arguunt postea quasi pro se hoc pacto. Quicunq; habent plus de calido, & sicco, hoc est de bile, hi sunt calidiores. Sed adulti tales sunt, habent enim plus de bile; ergo. Maior est manifesta, quòd bilis sit calidior. Quia bilis est, amara, acris, & erodẽs; sanguis autem est dulcis; sicut patet ex principiis, Arist. Theoph. Gal. & Platonis; Qui considerarunt sapores. Secundò arguunt ab operationibus. Adulti habent operationes animales intrinsecas. at, extrinsecas. & motiuas; & sensitiuas. At operationes uegetatiuæ fiunt à caloris abundantia. Tertiò ab affectibus. Adulti sunt uigiles; pueri autem somnolenti. Vigiliæ autem sunt à caliditate; somnus à frigiditate. Vnde phrenitici nunquam dormiunt. Quartò; In ætate perfectißima debet esse forma perfectißima, quæ poßit esse. Quia ætas dicitur perfecta propter perfectionem formæ. At ætas adultorũ est ætas perfectißima; ergo habet perfectißimam formam. Sed forma

forma perfecta consistit in perfectis operationibus, operationes perfectæ consistunt in auctione caloris. Hæc itaq; sunt argumenta alterius partis. et bene notate; quia hæc collegi, quæ erant sparsa. Qui uerò stant pro pueris; non minùs efficaciter diluunt argumenta istorum. Ad primum enim; negant antecedēs (quòd scilicet bilis sit calidior sanguine) dicēdo, quòd caliditas dupliciter intelligitur, actu, & in potentia. Si intelligis de caliditate actuali; nihil est calidius sanguine. Si enim bilis sit calida; est calida præsentia, sanguinis, & spirituum. Ideo dicunt; Tu es in æquiuoco; quia nos loquimur de caliditate actuali, non complexionali. Bilis autem est quidem calidior in complexione; sed non in caliditate actuali. Ad secundum argumentum ab operationibus exquisitis. Concedo, quòd habeat tales operationes; sed nego maiorem, quòd operationes uegetatiuæ prouenient à calore maiore, sed à siccitate. Vnde, dicebat ille; Anima sicca; spiritus prudentißimus. Ideo pinguia capita sunt plena butyro; & (ut dicebat Pomp.) inepta. Ideo adulti, quia habent calorem; & plus de sicco; quàm pueri; habēt operationes uegetes. Siccum enim adiuuat actionem caloris. Ad illud de somno; negatur; quòd somnus (loquendo de somno naturali) sit à frigiditate, sed est ab humiditate, ut etiam dicit Arist. in lib. de somno et uigilia. Frigiditas autem non inducit somnum naturalem; sed soporem. Vnde, si uelis conciliare somnum; exhibeto humida. Si soporem, frigida. Si igitur adulti sunt uigiles; hoc est, quia sunt sicciores.

Pueri autem ſomnolenti; quia humidiores. Ad illud autem de forma perfecta; negatur, quòd forma conſiſtat in ualidiſsimo calore; ſed in temperato potiùs, et depurato. In adultis uerò contingit perfectior eſſe forma; non, quia calor ſit auctus; ſed, quia ſit depuratus, quia humiditas faciebat calorem impurum. & ita uidetis quomodò iſti Viri inuicem ſe deſtruunt; et nihil adhuc certi habent. Quia reuera reſponſiones ſunt uerißimæ; & argumenta pro utraq; parte ſunt falſißima. Galenus igitur, qui fuit medicus, philoſophus; & dialecticus; cognouit ueritatem. Dicit igitur, quòd hi peccauerunt dupliciter. Primò; quia aſſumpſerunt propoſitiones, quæ indigent probatione; &, quæ pendent ex ueritate concluſionis. Secundò; quòd, ubi erat opus ſenſu; uſi ſunt rationibus. Dupliciter igitur peccarunt. Quia, cùm ſint duo inſtrumenta, iudicatoria, ſenſus, & ratio; uſi ſunt ratione, ubi opus erat ſenſu. &, ubi opus erat ratione; non rectè acceperunt rationes. Quantùm ad primum; non uſi ſunt demonſtratiua ratione, quia, quod debebat eſſe præmiſſa; fecerunt concluſionem; &, quod debebat eſſe concluſio; fecerunt præmiſſam, & primò; quando dicunt; quòd, qui habent plus de ſanguine; illi habent plus de caliditate; primò oportebat conſtare illud; Quæ nam ſit illa temperatura, quæ faciat plus ſanguinis. Nam hoc eſt propter temperaturam, (& ita eſt de alijs) Quia præſupponitis id, quod non conſtat; & per propoſitiones ignotas probatis. Secundò; peccatis (inquit Galenus) quia hic eſt ſermo de caliditate

liditate in actu. Caliditas autem in actu; debet probari, actu, non demonstratione. Stultus enim esset, qui uellet probare ignem esse calidum demonstratione. Si igitur (inquit Galenus) tangatur puer; sentietur caliditas, ampla, & suauis; si autem tangatur adultus. sentietur esse magna caliditas, sed mordacior; Illa ergo, quæ est in puero; est quidem æqualis in quantitate cum caliditate in adulto; sed differunt; quia caliditas in adulto est intensior, quia est fundata in sicco. & dat exemplum de flamma. Quia, si eadem portio flammæ ponatur in ferro, & in stipula; erit eadē quidem caloris in utroq; quantitas; Sed erit intensior in ferro, quàm in stipula. Hæc igitur fuit positio Gal. quam sequitur hic Auic. & optimè intellexit ipsam. Hic nonnulli derident Galenum; & dicunt, eum esse somniatorem. Nam, quomodò intelligis (inquiunt) esse æqualem calorem in iuuene, & in puero? Vtrùm de substantia caloris, an de qualitate loqueris? Vtroq; enim modo nugaris. Quia, si de substantia intelligas; certum est, quòd est plus in puero, quàm in iuuene. Vnde dixit Hippoc. in. 14. Aphoris. primæ part. Qui crescunt; habent plurimum innati caloris, & sunt etiam tua semina ò Galene. Si enim de caliditate intensiua loqueris; longè sunt calidiores adulti, quod etiam tu fateris. Quam igitur tertiam caliditatē ponis, quam dicis esse æqualem? Præthereà; æqualitas dicitur de substantia; & est nomen, quantitatis, non qualitatis. non intelligo igitur (inquiunt hi) quomodo tu ò Gal. ponas calorem æqualem esse in pueris, &

adultis. Cùm enim dicunt, se nescire de qua caliditate intelligat Gal. Rectè dicũt; quia fatentur id quod est; se esse ignorantes. Quando autem interrogãt ipsum de qua caliditate intelligat; Vtrũ de caliditate in substantia, an in qualitate. Respondemus, quòd de neutra intelligit Gal. quia non de substãtia. Quia fateor, hoc modo plus eße caloris in puero. Neq; de qualitate; quia hoc etiam necessariò fateor plus caloris esse in adulto. Quando autem dicunt, non esse aliam caliditatem; non uerè dicunt; Quia ego dico, quòd est una tertia. Nonne calor innatus est, quidam corpus? et corpus similiter humanũ est corpus mistũ; ergo sunt cõposita ex quatuor elemẽtis. Calor innatus est quoddã compositũ; constãs ex, aere, et aqua; pro materia, Cui aduenit pars ignea in actu, quæ facit mistionẽ. & hæc est substantia, & in cõpositione, & in misto; & ita calor natiuus est corpus mistum ex quatuor elementis. Si accipias hanc partem igneam (quæ dicitur elementum ignis, & forma, siue temperatura, siue radix caloris) quia egit radices in humido; & depascitur; tantum est de elemento calido in corpore pueri, quantum in corpore adulti. Sed differunt; quia hæc pars ignea; in mistione in puero est in substantia humida plurima. In adulto autem, non est in tanto humido. Nam à principio generationis datum est in mistione tantum de igne, quantum conueniebat pro forma, & temperatura hominis. Hic autem ignis; tam diu stat in eadem quãtitate, quàm diu habet subiectum humidum conueniens. &, quàmuis humidum fluat, &

reparetur

reparetur per nutritionem; tamen forma manet, quæ est ignis. Fit autem illa reparatio sub forma; sicut incrementum sub forma non in forma. Exemplo autem; utres, per quos confluit flatus iugiter; frigidus tamen in utribus manet. In terra tamen euaporat quoddam uaporosum; non tamẽ calor, siue ignis. Si igitur ita est; quare non debet esse idem calor, & in puero, & in adulto; Cùm in utraq; ætate sit tantũ de humido, quantum oportet pro subiecto, caloris? licet igitur sit in subiecto, magis humido, et minus humido; tamen idem calor perseuerabit; quàmdiu tantum remanet de humido, ut posit esse conueniẽs subiectum. In pueris autem, quando nimium humidum erat, calor non poterat uires suas exercere; Ideo non erat acris. At in adulta ætate, quia humidum redundans est consumptum; manet tamen tantum de eo, quantum opus est pro subiecto; Ideo manet idem calor in substantia, sed acrior in qualitate. Idem quidem manet; quia adhuc, tantũ restat de humido, quantum sat sit pro subiecto. Acrior autem; quia non impeditur à redundantia humidi, quin exerceat suas uires. Addit Auic. unum argumentum; quo probat remanere eundem calorem in substantia in adulto, sicut erat in puero.

LECTIO. XXVI.

QVONIAM diximus in quæstione quæcunq; attinebant ad rem, unde posit textus facillimè intelligi; Ideo non opinor esse necessarium, ut declarẽ textum. Quoniam consumeremus nimium temporis in decla-

ratione textus; et nos oportet progredi ad pulchriora. Vnum tamen dicam; in quo quis forte posset dubitare. In textu est illa uox Arabica istimbre. Apud Arabes. Videlicet, istimbre, albendan, et alandagi sunt tria nomina distincta; Istimbre; quidem dicitur bona distributio. Alhenadan; autem est alteratio, cibi, & humoris; ad hoc, ut conuertatur in substantiã nutriti. & hæc est concoctio propriè dicta. Alandagi uerò; quando concoquitur aliqua materia ad expulsionem; & hæc est concoctio impropriè dicta. Sequitur igitur; Hæc sunt dicta de complexione pueritię, & iuuentutis; vt Galenus declarauit. Hoc potestis dupliciter intelligere. Vel, quòd est interpres in omnibus libris quinq;, quod est uerum; uel quòd in hoc loco. Præterea sciendum est; quòd caliditas. Postquàm pertractauit de omnibus complexionibus, & ætatibus; quæ incipiunt à primo ortu usqúe ad statum uitæ; Supererat dicere de ætatibus sequentibus, quæ incipiunt diminui; & dicuntur anni usq; ad statum anni uenientes. Post statum autem; dicũtur anni recedẽtes. Vnde Horatius in poetica. Multa ferunt anni uenientes commoda secum. Multa recedentes adimunt. Hic est inquisitio iucũdissima scitu; quæ nam sit causa diminutionis istius; et, quæ sit causa mortis. Quia diminutio ista est processus ad mortem; sicut processus à primo ortu usq; ad statum est processus ad uitam meliorem. Audiatis igitur attentissimè; Præsertim; quia interpretes in hac re ita sunt confusi; ut sicut cæci titubent, huc, & illuc; & dicant; sexcentas

centas opiniones. Nos autem recitabimus sententiam Galeni, & Arist. qui sunt cõcordes in hoc. Antequàm igitur dicamus, quæ sint causæ mortis; oportet habere conceptum de morte, quid sit. Mors igitur tertio de crisi. cap. 5; secundo de temp. et in lib. de usu resp. cap. ultimo; est extinctio caloris innati, & destructio uirtutum. Sed sufficiebat dicere, quòd sit extinctio caloris; quia uita est substantialiter in calido. Si igitur inueniemus causas, quæ naturaliter (nam non loquor de causis uiolentis) sunt causæ extinctionis caloris; habebimus causas mortis necessarias. Quæ sunt igitur istæ causæ naturales, extinctionis caloris innati? Antequàm cognoscatis has causas; oportet uidere, quid intelligamus per calorem innatum; (quando dicũt uitam esse in calore naturali) nunquid de qualitate, an de substantia caloris; intelligamus? Non intelligimus de substantia, de qua intellexit Gal. in illo Aphorismo (Qui crescunt, &c.) neq; de calore elementari; sed intelligimus calorem complexionalem, de quo intelligebamus in quæstione. Scitis enim; in temperaturis esse elementum ignis, qui ignis uariat pro natura temperaturarum. Intelligitur ergo substantia ignea, quæ ingreditur temperaturam corporis; & hunc dicebamus esse æqualem in temperatura pueri, & adulti. De hoc eodem hic intelligimus; & intellexerunt, Gal. & Auic. Quæ nam igitur causa naturalis extinctionis huius innati caloris? Naturaliter extinguitur propter causam immediatam; quotiescunq; uitiatur instrumentum, generans calorem. Si igitur sciatis instrumentum,

strumentum, generans calorem, & , quæ sint causæ uitiantes ipsum instrumentum: scietis causas naturales extinctionis caloris naturalis. Scitis autem ex, Arist. & Gale. primum principium caloris innati esse cor; Donec igitur conseruabitur cor ita, ut non uitietur, et posit suum opus operari, idest generare calorem; Interea durabit uita, & calor innatus. Scitis aũt, quòd membrum secundùm suam substantiam facit suas operationes; Cor igitur generat, spiritum, & calorẽ innatum per suam substantiam mediante temperatura. Potest autem uitiari substantia cordis, uel solutione continui, uel compositione, uel intemperie. De primis duobus nunc nihil dico; de intemperie tãtùm dico. Quia hæc est causa naturalis. Igitur per intẽperiem cordis nascitur extinctio caloris innati. Sed, quæ nam est hæc intemperies cordis, quæ efficit extinctionem caloris? Contraria quidem illi, quæ sustinet uitam. Diximus autem, uitam formaliter fundari in calido; subiectiuè in humido. Oppositum autem est, frigidum, et siccum; in quo consistit proportionaliter mors. & sic causa immediate mortis naturalis est intemperies, frigida, & sicca; cordis. Si scietis igitur, quæ nam sint causæ naturales, refrigerãtes, et siccantes; ipsum cor; scietis etiam, quæ sint causæ extinctionis, caloris, & mortis. Hæc autẽ sunt, intrinsecæ, et extrinsecæ causæ. De intrinsecis primò dicamus. Intrinsecæ sunt, quæ sunt in substantia cordis. Prima causa est materia prima, quæ est in corpore misto; quæ habet in se semper appetitum ad nouam formã. Est profectò magna

gna meretrix hæc materia prima; & fiunt illa æua; et est materia fœmina, ex qua mors sequitur; primo phy sic. 81. Sed notetis; quòd materia prima dupliciter intelligitur apud philosophos. Vel, pro ut est intelligibilis; idest, prout est prorsus denudata à forma. & tunc secluduntur, & corporeitas, & alia omnia. & tunc habet contingentiam ad utrumlibet. Illa, autem ubi est sub aliqua forma; nunquàm potest destrui, nisi à contrario destruatur. & sub hac intētione quærit Arist. in lib. de, causis long. et breu. uitæ; & ponit argumenta aliorum. Materia igitur prima, hoc modo considerata; est indifferens ad omnem formam; & non magis appetit hanc, quàm illam. et, qui posuerunt materiam cœli esse eandem; quæ est, generabilium, & corruptiblium; Ita accipiebant materiam primam. Alio modo accipitur materia prima; prout semper habet aliquid de forma opposita. Et ita nunquàm denudatur ab una forma; quin habeat in se aliquid formæ oppositæ; Exempli causa; sit modo sub forma ignis. Non est ita sub forma ignis; quin etiam sit ibi aliquid in potentia, & in dispositione de opposito. Sed dicitur corpus simplex; quia nihil apparet de forma cōposita. Et Albertus, qui posuit inchoationem formarum; fortaßis meliùs intellexit opinionem Græcorum. Hanc autem opinionem tuetur Michael Ephesius in lib. de causis long. & breu. uitæ; super illo textu, ubi quærit Arist. Vtrùm ignis corrumpatur sub concauo lunæ. Ponit autem Arist. suam sententiā, etiā Auer. 9. met. comm. non bene memini. Dicit enim; quòd omnis potentia ha-

bet in se contradictionem. Cùm igitur sit in materia ignis; illa potentia est potentia ad contradictionem. Si ignis non corrumpitur ab extrinseco; ergo ab intrinseco à potentia sua. At, si potẽtia sit tantùm pura priuatio; nunquàm corrumpetur, nisi ab aliquo extrinseco. & licet hoc sit in remisso gradu; tamẽ, quia omne agens in agendo repatitur (licet non ita citò possit reagens perficere) ideo illa potentia cõtraria tantùm agit, ut educatur tandem forma contraria. Hæc igitur materia prima, secundo modo intellecta; est illa, quæ est causa mortis prima necessariò, quam posuit Arist. in eo libro. Secunda causa est ipsa mistio. Nam præter materiam illam primam; habemus mistionem ex contrarijs manifestam, idest ex quatuor elementis; quæ habent contrarias qualitates, & semper inter se pugnantes. Tertia causa est calor ille complexionalis. Qui, cum sit actu; semper indiget fomento. & fomentum hoc est humidũ; calor igitur hic consumit humidum proprium (licet per accidens, non prima intentione) quia ipse quærit nutriri, ut cõseruetur. Sed hãc nutritionem sequitur humidi consumptio; ueluti flamma in lignum agendo se consumit. Quarta causa sunt excrementa; quæ, quia sunt excrementa; sunt contraria. Ideo, cùm sint contraria; agunt contra uitam. & est necessarium, ut ista excrementa multiplicentur; quæ progressu ætatis fiunt, frigida, & humida; quæ extinguunt calorem. In senectute enim multiplicatur pituita; & tunc per saltus maximos confertim tendimus ad mortem. Quinta causa sunt uirtutes; quæ sunt

tanquàm

tanquàm milites auxiliarij. Hæ enim uirtutes sunt finitæ; & ideo oportet finiri secundùm, quòd finitur subiectum, in quo sunt. Destructis enim uirtutibus; destruuntur operationes. Quibus destructis; destruitur uita. Sunt autem hæ causæ intrinsecæ. Sunt modò, & aliæ plurimæ extrinsecæ. Necessarium enim est, si uelimus uiuere; ut simus in aere, at aer exiccat. Oportet, etiam ut comedamus, & bibamus; ut nutriamur. At in nutritione, & coctione; deteritur calor, & debilior semper fit, Quia, qui pugnant; licet uincant, tamen debiliores fiunt. Præterea oportet laborare; at motus exiccant, & deterunt. Oportet etiam uigilare; at uigiliæ & ipsæ deterunt. Somnus etiam perdit humectando. Videtis; igitur quot causæ, & quàm potentes; cõcurrant ad interitum nostrum. Hic modò quæsiuerunt nõnulli; utrùm sit aliquod remedium euitandi mortem. Quia enim tota difficultas uidetur esse in eo, quòd deperditur humidum, Ideo, si posset inueniri aliquod remedium conseruandi hoc humidum, & restaurandi; utrùm hoc pacto poterimus fugere necessitatem mortis? Respondet Auic. quòd etiam, si quotidie tantum reponatur, quantum dissoluitur; tamen etiam sequeretur necessariò mors. Vnde autem hoc, si tantum restauratur, quantum dissoluitur? Tu quidem dicis quantitatem; at non sufficit quantitas (ut dixi supra) sed est etiam necessaria qualitas. At qualitas non potest restaurari; quia uirtus concoquendi non potest ita concoquere nutrimentum, ut sit idem nutrimẽtum in qualitate cum deperdito. Immò deuenit eò tandem

humidum,

humidum, ut iam non poßit nutrire amplius. Quando enim animal generatur in principio fœtus; quia habet humidum, conuenientißimum, & obedientißimum; tūc habet triplicem potentiam, formatiuam, nutritiuam, et augmentatiuam. Quàmdiu igitur illud humidum eſt obediens; tàmdiù perſeuerat formatiua. Demum autem; ubi humidum eſt magis exiccatum; ceſſat formatiua; & remanent duæ aliæ. Poſtea; quando humidum magis recedit à ſua obedientia; ceſſat et augmentatiua; demum etiam ceſſat nutritiua ita, ut pro ſanguine generetur pituita. Si igitur poſſemus inuenire aliquid, quod reſtauraret quale ipſum; ꝑpetuaretur corpus. Sed adhuc non eſt inuenta eiuſmodi ars. Et ita habetis, quæ ſint cauſæ, intrinſecæ, & extrinſecæ; mortis; et, cur mors omnino ſit neceſſaria. Omnia modò ſunt facilia in Aui. Ipſe autem non ſeruat ordinem ullum; ſed confundit cauſas internas, & externas; & defectus naturæ ad reſiſtendum. Cùm hæc externa exiccant; non eſt reſiſtentia ex parte paßi. & probat; quia omnes uirtutes ſunt finitæ. Cur autem ſint finitæ; nō uult probare Auic. ſed uult ſumere ab ipſo phy. Probat autem hoc Auer. decimo met. com. 41; Videlicet, quód omne habens potentiam; uel eſt corpus, uel uirtus in corpore. Vt oculus quidem eſt corpus; uiſio autem eſt uirtus in corpore. Sed, cùm omne corpus ſit finitum (ut mōſtratur ab Ariſt. primo cœl.) ergo & ſuæ potentiæ erūt finitæ. et, quatenus corpus eſſe eſt finitum; eatenus & eius potentiæ ſunt finitæ. Vnde uidemus, quód corpora cœleſtia habent tantùm potentiam ad ubi.

ubi. Quia enim corpus cœleste habet tãtùm finitatem ad ubi, & ad situm; ideo potentia ad ubi tantùm finita est in corpore cœlesti.

Omnes enim uirtutes corporeæ finitæ sunt. et omne, quòd habet causam corruptibilem; est finitum. Sed uirtus corporea habet causam corruptibilem; ergo finita. Maior *est* Arist. 12. met. 29. *Minor etiam patet; quia uirtutes istæ sunt à temperatura. et ita patet uerum esse; quod dicit* Auic. *quòd hoc est probatum à philosopho naturali.* Quod ergo ex hoc acquisiuimus; hoc est. *Colligit* Aui. *quæ supra dicta sunt; & ait colligi, quòd pueri adolescẽtes iuuenes sint calidi, Senes autem frigidi. habetur etiam; quòd pueri sunt humidißimi omnium; quia sunt geniti ex principijs humidis recenter. & senes sunt omnium siccißimi; ex fundamento posito, quòd, quantò diutiùs calor agit in humidum; tanto magis consumitur humidum, ad quod sequitur siccitas. habemus etiam; quòd pueri, & adulti; habent eandem substantiam caliditatis naturæ; intelligendo substantiam; prout dicitur calor innatus componi ex, aere, aqua, & igne. Sed intelligendo de substãtia illa ignea, quæ ingreditur in mistionem caloris; in puero quidem hæc substantia ignea est in maiore humido, & in minori acutie. In adulto autem est; in minore humido, & in maiori acutie. Sequebatur quartò; quòd adulti sunt in maxima æqualitate. Ideo bene dicitur ab* Auic. *quòd* ætas illa est ætas, pulchritudinis, & fortitudinis. *Quintò collectum est ab* Auic. *quòd adulti, si comparentur pueris;*

sunt

sunt sicci. Si comparentur uerò senibus; sunt humidi. & hoc patet in alijs medijs; quando comparãtur extremis diuersis. Ex his igitur comparationibus resoluetis intellectum uestrum,ita;ut perfectißimam scientiam ætatum habeatis. Secundùm verò diuersitatem complexionum generum; fœminæ.

Modò,quia erat alia differentia complexionum ratione sexus; quia ratio temperaturarum uariat, & in maribus, & in fœminis; & hoc propter scopum Medici; quia alia remedia sunt applicanda, fœminæ, alia masculo; Ideo Auic.de hac differentia in præsenti hac parte loquitur. Nos igitur in declaratione huius differentiæ, quæ sumitur à sexu; quòd temperatura fœminæ sit frigidior temperatura maris; Primò per rectam,uiam,& rationem; inueniemus fundamenta,per quæ poßitis iudicare talẽ temperaturã eße in utroq; sexu.Circa igitur cognitionem huius rei; debetis scire primò; quòd est discrepantia inter antiquos,utrùm sit calidior fœmina uiro. Parmenides enim (ut ostendit Arist. secundo de part. animal.cap. secundo) credidit mulieres calidiores uiris. et affert tres rationes. Prima. Vbi plus de sanguine;ibi plus de calore. Sed in fœmina plus est sanguinis; ergo. Maior quidem est monstrata;& est,Galeni,& Arist. Minor autem patet ex menstruis,quæ emanant in magna copia singulis mensibus ex fœmina; & tamen facilè tolerantur. At, si in uiro fiat copiosa sanguinis mißio; non tolerat. Secũda fœminæ citiùs crescunt, quàm uiri. Sed hoc est propter plurimum calorem. Tertia;Fœminæ sunt procacißimæ,

cißimæ, & ſalacißimæ ad Venerem. Vnde dixit Poeta ille; Et laſſata uiris, nondum ſatiata; receßit. Salacitas autem atteſtatur caliditatem; ut dicit Galenus ſecundo artis paruæ. Vnde dixerunt, Satyros eſſe ſalacißimos. In contrarium eſt Gal. & in ſecundo de temper. & alibi ſæpè. Eſt etiam Ariſt. in quarto de gener. animal. per multa capita. Rationes, autem quas afferunt, Gal. & Ariſt. uidebimus in determinatione quæſtionis. Pro determinatione quæſtionis; debemus primò diſtinguere, de qua caliditate ſit ſermo. Nã triplicem calorem poſuimus; Primò pro quantitate; ſecundò pro ſubſtantia tota ex quatuor elementis; Tertiò pro parte ignea, quæ eſt in temperie. Quo modo igitur intelligitur hoc loco? Vtrùm de calore intenſiuè; an de calore; ideſt de tota ſubſtantia, an de parte ignea. Nam poſſet fortè eſſe idem de muliere cum uiro, quod dictum eſt de puero, cum adulti calore. Quia fœminæ ſunt, molles, & humidæ, ſicut pueri ita; quòd calor ſit in uiris, acrior, & intenſior; quàm in fœminis. In fœminis autem maior ſecũdùm totam ſubſtantiam; Secundùm autem partes igneas ſit æqualis calor in utriſq;. Vis ne igitur ita dicere de, fœmina, & uiro? Nolumus quidem hoc dicere; ſed, quòd comparata fœmina quacunq; comparatione; ſemper eſt frigidior (cæteris paribus) uiro; &, quòd fœmina minus habet de igne in quacunq; ætate, quàm uir. Ideſt; quòd in propria temperatura minus habet de igne. Inſcriptione igitur ita declarata; dicimus, quòd fœmina ſit frigidior uiro. & hoc patet ex fundamento, & ex ip-

T ſis

ſis principijs generationis. Ariſt. enim quarto de partibus animal. hoc diſputans; primo ponit opiniones antiquorum de generatione fœminæ. & primò opinionem Emped. qui dixit; quòd ſemen, ex quo generatur fœmina; frigidius ſit, ex ſemine autem calidiori generatur mas. Secundò Democriti; qui uoluit generari marem, quando ſuperat ſemen maris in quantitate. Quando autem ſuperat ſemen fœminæ; generari fœminam. Tertiò aliorum; qui uoluerunt, tunc generari marem; quando cõceptus fieret in dextra parte uteri; Fœminam autem; quando fieret in ſiniſtra parte. Ariſt. autem ſagaciſſimus reprobat has tres opiniones. Bene enim uerum eſt (inquit) quòd omnes adiuuãt ad generationem; ſed non ſunt neceſſariæ. Et ita argumentatur; Vel quidem hoc uiderunt in anatome, uel non uiderunt. Si uiderunt; ſunt mendaces; quia aliter dicunt, quàm uiderint. Si autem non uiderunt; ſunt temerarij; quia affirmant, quòd neſciunt. Nam nos (inquit) obſeruauimus; in utroq; latere uteri generari fœminam. & ita uana eſt tertia opinio; quæ profitetur marium generationis cauſam eſſe, quòd cõceptus fiat in parte dextra uteri. Fœminarum uerò; quòd fiat in ſiniſtra. Quantùm etiam ad caliditatem, maiorem, uel minorem; non eſt neceſſarium. Similiter de copia, maiori, uel minori; ſeminis. Nã hoc reprobatur quotidiana experientia. Vnde igitur fit, ut generetur, maſculus, & fœmina? oportet enim inuenire cauſam, neceſſariam, & proximam, nõ remotam. Certum igitur eſt; quòd operatio naturæ in rebus caducis fit per co-

ctionem.

ctionem. Concoctio autem fit à calido; & præter calidum indiget uirtute aliqua agente. Quando igitur agens attingit proprium finem; semper generatur mas. Quando uerò agens non potest attingere proprium finem, sed impeditur à materia; Tunc generatur fœmina. Vnde bene dicitur; quòd fœmina est animal, imperfectum, & occasionatum. Modò; cùm ex defectu agentis fiat fœmina; quot erunt impedimenta agentis, tot erunt causæ generationis fœminæ. Quæ sunt igitur impedimenta? Vel quidem erit ratione ipsius uirtutis; uel instrumenti, qui est calor; uel materiæ. Virtus .n. impeditur; uel, quòd sit in pauca quantitate materia ipsa, in qua est uirtus. Quandoq; enim propter paucitatem seminis, in quo est uirtus; uirtus ita praua est, ut non poßit attingere proprium finem. Quandoq; autem propter malam qualitatem seminis; quia erit aquosum, uel nimis crassum. & ex hoc uidetis, ubi deficiat opinio Empedoclis; qui ponebat tantùm, calidum, & frigidum. Necesse enim est ponere uirtutem ipsam agentem. Ratione autem instrumenti, idest caloris, quia calor debilis est. Nam, licet homo habeat uires optimas incidendi; si tamen cultrum habeat obtusum; non poterit incidere. Vel defectus erit respectu materiæ rebellis; nam, siue sit sanguis menstruus, siue quidpiam aliud; siquidem peccat, uel in quali, uel in quãto; non potest uirtus attingere proprium finem; Agit igitur, quòd potest; sicut apparet in coctione extrinseca. Quando enim impeditur, ne fiat optima elixatio carnium; fit id, quod potest. fit

enim illa inquinatio μόλυνσις. Siue igitur sit propter debilitatem uirtutis agentis; siue propter uitium instrumenti; idest caloris; siue uitio materiæ; Omnia hæc producunt hunc finem, quæ est cruditas; & est sicut fructus acerbus. & μόλυνσις, est diminutio caloris. Ex quo fundamento sequitur, fœminam esse frigidam, & ita probauit Arist. fœminam esse minùs calidam uiro. Deinde à signis, & à posteriori probat hoc. Primum autem signum est sumptum à temperatura generantis. & hoc multipliciter. Primò; senes generant magis fœminas, quàm iuuenes; quia sunt frigidæ temperaturæ. Secundò; qui sunt magis frigidæ temperaturæ; generant fœminas. Vt magis phlegmatici; quàm biliosi. Tertiò; Qui potant, plurimam aquam; &, qui nimium uinum extinguens calorẽ; generant sæpissimè fœminas. hoc est primum signum. Secundum signum sumitur à conceptu. Nam mouetur fœtus in utero masculus circa 40. diem. At fœmineus non mouetur, nisi circa nonagesimum diem. Scimus autem, frigiditatem esse rebellem motioni; & caliditatem maximè facere ad motum. Postea dicit. Videamus, quòd plerunq; ; licet hoc non sit necessarium, ut generentur mares in dextra parte uteri; Certum est, quòd tota pars dextra corporis humani est calidior sinistra. Probat etiam quarto signo, quòd fœmina non eiaculatur semen extra, quod facit uir. Et eiaculatio seminis extra fit à calido impellente; et in hoc distinguitur fœmina à uiro. Hæ sunt rõnes Arist. doctissimæ, & ualidissimæ. Sed etiam Gal. qui fuit philosophus,

losophus, et medicus diligentissimus, in. 14. de usu partium, cap. sexto; probat tripliciter fœminam etiã frigidiorẽ uiro, sumptis rationibus à triplici genere causarum. & primò à causa finali, secundò ab efficiente, tertiò à forma. A finali quidem; quia necessariũ fuit fœtum concipi in utero fœminæ; præterea augeri, et nutriri. Sed hoc fieri non poterat sine copia materiæ plurima. Si igitur erat necessaria tanta copia materiæ; oportebat necessariò; ut hæc materia, uel raperetur ex nutrimento fœminæ, uel fœtus raperet tantum excrementum, & superfluum fœminæ. Primum quidem est inconueniens, quia deficeret fœmina, & fœtus cum fœmina. et, si nasceretur fœtus; esset imbecillus, & ita esset peccatum naturæ; ergo id, quod est superfluum; dicitur rapi. Ergo oportuit fœminam esse frigidiorem, ut multa possent generari excrementa (et hinc est, quòd uiri nõ habent menstrua) Ideo prouidit natura, ut fœminæ essent frigidiores; quia excrementum, non solum erat necessarium pro generatione ipsius fœtus; sed etiam pro, nutritione, et augmentatione. Ideo apparet à fine, fœminam esse frigidiorem, quàm marem. Secunda autem causa est efficiens. Quia concentus naturæ talis est; ut pro proposito fine omnia concinant ad finem. Efficiens autem fuit diminutio caloris in principio generationis. quod sic probatur. Vbi non attingitur proprius finis coctionis, ibi est diminutio caloris. Sed in fœminæ generatione non attingitur finis; ergo. Maior patet ex Aristo. quarto meteor. Minor ostenditur. quodcunq;

est imperfectum; non attingit proprium finem. Sed fœmina est imperfecta in natura humana. Maior est per se manifesta. Minor probatur ex operationibus; quia fœmina nulla bona. necnon alia est alia peior; dicebat Poeta. Sunt leues, non bene discurrunt circa operationes uitales; sunt malitiosæ, suspiciosæ; quia sunt frigidi cordis. Circa etiam operationes naturales; quia abundant excrementis; malè concoquunt. In motum sunt etiam imbecilles; unde uidetis, quòd cadunt facilè retro. Iocose autem hoc dictum sit.

Calor diminutus patet; quia non attingit suũ proprium finem. Tertiò uerò est causa formalis. Intelligo autem formam; figuram membrorum genitalium, quæ distinguunt fœminam à uiro. Nam fœmina habet & ipsa suos testes, & penem, & scrotum; sed sunt in fœmina laxiora, & imbecilliora, & ad intra. Oportet autem imaginari uterum fœminæ inuersum (ut rem melius intelligatis) est enim uterus tanquã scrotum, collum uteri est tanquàm penis, orificium est tanquàm præputium. & ita quæcunq; sunt in fœmina; sunt etiam in uiro. Sed sunt laxiora in fœmina; quia ex diminuto calore non potuerunt esse ita compacta, sicut sunt in uiro. Prætereà à consequentibus formã patet etiam; nam pallidior, & albior; est fœmina, mollior est, & habet pilos molliores; quæ arguunt, frigiditatem, & humiditatem; ut ait Gal. secundo artis paruæ. Prætereà redundant multa pinguedine; quæ est à frigiditate secundùm Gal. Quibus ita positis est concludendum ex authoritate tantorum uirorum

rum(quid rationes ipsorum hoc dictãt) fœminam esse frigidiorem uiro. Ad rationes autem in oppositum est facile respondere. & primò ad primum; Vbi plus est de sanguine; ibi plus est de calore. In muliere est plus sanguinis; ergo. Negatur minor. & Arist. ad hoc respondens in quarto de gener. animal. dicit; Isti uiri credunt esse sanguinem quidquid est rubrum, & fluidum; & non uident esse excrementum. & est similiter (inquit Arist.) ac, si quis dicat, aliquem; propterea, quòd multum egerit; esse ualdè calidum, & optime concoquere. Cùm tamen sit potiùs contrarium. Nam, quia iste malè concoquit; ideo multa egerit excrementa. Ita etiam dicimus de sanguine menstruo fœminæ. Non est enim bonus sanguis; sed est aliquomodò præter naturam. Vnde dixit Plin. esse uenenum, & interficere sata. Vnde etiam quo tempore menstruantur fœminæ; inficiunt specula, & quæcunque aspiciunt; propter uapores ascendentes. Sunt enim tanquàm uenæ natæ in oculis. Minor igitur illa, quod plus sit sanguinis in fœmina; est falsa, & stat à nobis; quia hoc excrementum est uerum indicium frigiditatis in fœmina. Ad secundum argumentum, quod erat; Fœminæ citiùs crescunt; ergo calidiores. Nam (sicut tu dicis inquiunt) quòd ideo fœtus masculus citißimè generatur, quia calidior; Ita ego dico, fœminam citiùs augeri, quia calidior est. hoc enim argumentum nullum est; & arguit istud frigiditatem. Bene uerum est; quòd in utero, quando uirtus formatiua generat; citiùs generat; ubi sit fortior calor, et fortior

tior uirtus. Sed non ita modò est, cùm extra productus est fœtus. Immo totum est oppositum; ut notat Arist. quarto de gen. animal. & Gal. etiam. Nam mas tardiùs crescit; quia humidum maris est tenacius, & uiscosius; quod non facilè potest ita extendi. At humidum fœminæ est magis aquosum, fluidum, tenue, extensibile. Cuius signum est; quòd, sicut citiùs crescunt fœminæ, ita citiùs senescunt; quia humidũ, non ita resistit. hæc est ergo ratio, cur fœminæ citiùs quã mares crescunt; non, quòd sint calidiores. Videatis hoc in externis rebus. Accipiatis aquam feruentem, & oleum feruens. Vtrunq; profectò est humidum; Alia tamen est humiditas aquæ, & alia olei. nam humiditas aquæ est tenuis, & fluida; olei tenax, & lenta. sic est etiam de calore utriusq;. sit utrunq; feruẽs; aqua citiùs decrescit, oleum tardiùs; Quia calor in oleo non potest ita facilè resolui propter resistẽtiam humidi, tenacis, & uiscosi, in oleo. hæc est ergo ratio, cur fœmina citiùs, quàm mas; crescat. Nõ enim, id est ratione caloris; sed subiecti. & hæc omnia fundantur in ueris philosophiæ fundamentis. Ad tertium; Sunt procaciores, et maximè appetunt coitum; ergo salaciores, ergo calidiores; Errant. Nõ enim ualet consequentia; Appetunt; ergo salaciores. Bene autem maximè appetunt; Quia, cùm fœmina sit imperfecta; appetit uirum, tanquàm suam perfectionem, ut perficiatur (& hic est appetitus naturalis) non propter calorem. Vnde dixit Arist. primo phys. quòd appetitus materiæ primæ ad formã est, sicut fœminæ

minæ ad uirum. Viri autem appetunt propter caliditatem, ut expellant excrementum. Hinc igitur eſt; quòd uiri poſt coitum abominantur fœminas, quia nihil perfectionis conſequuntur ex ipſis. At fœminæ magis amant; quia ſemper, & continenter quærũt perfectionem, quam non poſſunt aſſequi. Vnde dixit Heſiodus; Emineo magis eſt uſura Venus. At in uiris (inquit) Venus ſæpè accita relanguet. Quò enim magis agitantur fœminæ, eò ardentiùs, & plus appetunt; tum, ut aſſequantur perfectionem; tum, quia membra agitata caleſcunt. hinc eſt; quòd uiri ſunt ſalaciores hyeme, quàm æſtate. Contrà fœminæ æſtate magis quàm hyeme; nam hyeme appetunt uiri; Quia plus eſt caloris in humido, et excrementa accumulantur. Appetunt igitur; ut deponant excrementorum pondus. Aeſtate autẽ excrementa à calore nimio reſoluuntur. Fœminæ cõtra; Quia enim ſunt in ſua temperatura frigidæ; ideo magis appetũt in æſtate, quàm in hyeme. Calor enim internus fouetur, & adiuuatur; à calore externo. Vnde uidemus etiam, quòd flatuoſa, magis quàm calida, incitant uenerem in uiris. Calida autem magis quàm flatuoſa, in fœminis. Calida abſumunt ſemen, (ut agnus caſtus, & ruta) in uiris. In mulieribus contrà, excitant, et augent. Vnde bene dictum eſt in illo uerſiculo à modernis; Ruta uiris minuit uenerem, mulieribus addit. Præterea uir in coitu eſt tanquàm agens; fœmina autem tanquàm materia. hinc eſt; quòd iure petunt à fœminis, quia hoc eſt proprium agentis. materiæ autem eſt proprium, cùm eſt

dispoſita, recipere actionem agentis. Sic igitur faciunt fœminæ; habent enim omnes rationem materiæ. Præterea; non eſt omnino uerum, quòd fœminæ ſint libidinoſiores uiris. Nam, ſi exeunt ſingulis mẽſibus menſtrua in debita quantitate; non ſunt ualdè libidinoſæ. Quòd, ſi non exeant menſtrua, aut non exeunt quantùm oportet; tũc uerè furunt ut ſcribit Verg. ſecundo Georg. de furore equarum. Cuius quidem furoris affert rationem Ariſt. hoc dicens eſſe, quia emittunt parum ſeminis menſtrui; & aggregant multa excrementa, quæ faciunt poſtea, ut furore citentur. Atque hæc ſatis pro hac quæſtione. In qua fui diffuſus (ut ingenue fatear) in explicatione morum dedita opera; Quia fui occupatus cum Excellentiſſimo Vrbini Duce propter ſeria quædam negocia, et ideo ſtudere nequiui. Reſtat modo; ut ueniamus ad alia. Dicit Auic. in textu.

LECTIO. XXVII.

ET ſubſtantia carnium eſt rarior; licet viri caro fœmina ſit rarioris habitus, licet poſtea vir ſit rarior reſpectu, venarum, & arteriarum, & neruorum *hoc dicit Auicen. ſenſus eſt. Si comparetur caro uiri cum carne fœminæ; certum eſt, quòd caro fœminæ eſt rarior. & hic non oportet facere tot diſtinctiones, rari, et denſi. et ratio eſt; quoniam caro fœminæ eſt, humidior, magis laxa, et diſſoluta; at caro uiri eſt magis compacta. hoc uoluit dicere. At, ſi cõſideremus ipſam in comparatione, ut eſt*

quoddam

quoddam compositum; est longè rarior caro in uiro; quia in uiro sunt uenæ, & arteriæ magnæ, & nerui magni; quæ separant carnem. et ideo caro est rarior, quia est perforata ab istis uasis magnis. hoc uoluit dicere. Non autem dicatis; in mulieribus. non esse uenas, & arterias, & neruos; quia habent & ipsæ sicut & uiri; sed sunt in fœminis hæc omnia exilia. Vnde etiam musculi sunt magis exiles. Vnde, si mulieres crescunt; sunt tanquàm nihil. Quòd non ita accidit in uiris. hoc modo dixit Aristot. primo de generatione animalium, capit. 19. Fœminas autem non esse, uenosas, nec neruosas; Sano modo intelligatis. Modernorum enim error id fuit; propter malam interpretationem. Versio autem hæc, quã habemus; est clarior, quia Andreas ille Bellunensis emandauit ipsam. Qui uerò terras inhabitant Septentrionales; quoniã temperatura etiã uariat ex locorum uarietate, quæ habitamus; ideo iure Auicenna de hoc etiam agit. Studẽs autem breuitati; posuit unam duntaxat Regionem, ex qua cæterarum temperatura declaratur. Non est dubium; quòd illud, quod alterat temperaturam; est, calidum, & frigidum; Ideo accepit Septẽtrionem. Nam, si septentrio, quia est frigidius facit humiditatem; Regio australis, quæ est calida; faciet siccitatem. Mutatio autem aeris regionis est ratione, altitudinis, et latitudinis; non ratione longitudinis; Ideo unam tantùm posuit, ex qua cæteræ partes possunt innotescere. At dicet quis; Cùm septentrio sit regio, frigida, & sicca; quomodò igitur facit humiditatem. Sciuistis autẽ hæc.

Quia,

Quia, cùm regio sit frigida; indiget plurimo alimento, quia habent plurimum caloris absumentis. Vnde dixit Hippocr. *Ventres hyeme calidiores; ideo multo egent alimento.* Ideo, *cùm multum comedant; manet in corpore multa humiditas, quæ non difflatur propter regionem frigidiorem. et secus est de his, qui habitant regiones oppositas, idest australes. Nàm, cùm hæ regiones sint calidæ; homines minus comedunt, quia minus habent caloris innati; unde minus acquirunt de humiditate. & id, quod acquiritur; difflatur propter calorem externum aeris;* Itaq; *fiunt homines tẽperaturæ siccioris. At contra dixerit quispiam. Dicebat* Hippoc. *tertia part. Aphoris.* 17, & Gale. *in com. quòd à septentrionali uento siccantur corpora, quomodò igitur corpora humectantur?* Non *sunt autem hæc opposita;* Quia *aliud est regio frigida, et sicca. Aliud autem est constitutio aeris talis.* Nam, *ubi in regionibus nostris temperatis spirat* Boreas; *reperit poros apertos, & exprimit humores, & exprimẽdo exiccat. &, si inuenerit multitudinem materiæ; colliquat, & facit catarrhum.* Idem *dicimus de Austro ratione opposita.*

AVICENNAE LIBRI PRIMI, FEN primæ, Doctrinæ quartæ.

De Humoribus. Cap. primum.

LECTIO. XXVIII.

HVMOR EST corpus,&c. *Pro intellectione dicendorum de humoribus,ut omnia ſint clara; primò ſciendũ, quòd elementa ſunt corporis humores. Præterea (ſicut dicit Gal. in principio ſecundi de elementis) elemẽta rerum generabilium ſunt triplicia. Prima ſunt communia omnibus miſtis; & ſunt hæc quatuor corpora ſimplicia. Secunda ſunt elementa, quæ & ipſa communia quidem ſunt; non tamen communiſſima, ſed communia omnibus animalibus tantùm. & ſunt quatuor humores, qui reſpondent quatuor elementis illis.* Hoc *eſt ſanguis aeri, pituita aquæ, bilis ruſa igni, bilis nigra terræ. Hi quatuor humores ſunt in omnibus animalibus; uel ſunt quid proportionale his humoribus. Tertia elementa conueniunt tantùm animalibus perfectis (ſicut, homini, Tauro, &c.) & ſunt membra ſimilaria. neq; omnia auimalia habent, carnes, & oſſa. Cùm ſint igitur hæc tria elementa; primum remotiſſimum, Secundum medium, Tertium propinquiſſimum; omnia tria ſunt in homine. De elementis remotiſſimis; uiſum eſt in ſecunda doctrina. et conſequenter de miſtione ipſorum, quo modo faciant temperaturam; In tertia. Modo; quia intentio erat tractare de ſubiectis omnibus artis medicæ; reliqua*

ſunt

ſunt illa duo, uidelicet, humores, & membra ſimilaria. De humoribus igitur agit in hac quarta doctrina. In quinta autem; aget de membris ſimilaribus. Ergo nos tractabimus in hac doctrina quarta de elementis ſecundis, ideſt de humoribus. De his igitur humoribus (ut ſciatis, quò tendamus) debetis ſcire (ſicut dicit Gal. in ſecundo de facul. nat. cõtra Eraſiſt.) quòd omnium, quæ tractantur in arte medica; pulcherrima ſpeculatio, & utiliſsima, eſt ſpeculatio de humoribus. Quòd autem ita ſit; patet. Nam ſine hac cognitione non poteſtis cognoſcere fabricam humani corporis; quia ſunt elementa proxima, ex quibus conſtat eſſentia membrorum &, quando loquimur de membris ſine cognitione humorum; loquimur in aere (ut dicũt.) Non poſſumus igitur ſcire fabricam noſtri corporis ſine cognitione humorum. Secundò; nõ poſſumus ſcire, quo modo, nutriatur, augeatur, conſeruetur; corpus in ſuo eſſe; Quia non tantùm ex his humoribus generatur homo; ſed etiam eiſdem nutritur, et primò ſeruatur in uita. Tertiò; ſine cognitione horum humorum non poſſumus cognoſcere ſanitatem; quia ſanitas conſiſtit in bona proportione horum quatuor humorum. At, ſi non cognoſcetis ſanitatem; non cognoſcetis etiam ægritudines. Quia fiunt diuerſæ ægritudines ex diuerſitate humorum; & omnia genera morborum oriuntur ex his humoribus. Nõ poteſtis etiam ſcire occultos affectus corporis; quia affectus indicantur per excrementa, excrementa autẽ diſcernuntur per humores. Præterea; operationes omnes gu-

bernantur

bernantur per dominium morum. Si enim dominatur pituita; fiunt obtusæ. Si autẽ bilis rufa, uel atra; corrũpũtur. Prætereà; mores ipsi tales sunt; quales sunt humores. nã, si dominatur sanguis; sunt homines ἐυή=θεις; idest, candidorũ, et bonorũ; morũ. Vbi aũt dominatur succus melãcholicus; sunt, sapientes, et stabiles in rebus gerendis (3 0. part. prob. prob. 4.) Quia succus eiusmodi firmat. Vbi autem abundat bilis rufa; facit promptos ad operationem. Ex pituita non fiunt mores (inquit Gal.) quia pituita non est aliud, quàm sanguis crudus. Vbi autem hi humores sunt proportionales inter se; sunt homines bonorum morũ, quia habent sanguinem purum. Sunt prompti; quia habent bilem rufam. Sunt etiam sapientes; quia habẽt atram bilem proportionalem. At, si excedant, & non sint proportionales pro uarietate mutationis humorũ uariant mores. Præterea; sine cognitione horum humorum non potestis scire prognosticationes. Quia enim bilis est uelocißimi motus, & succus melancholicus contrarium habet; Ideo morbi ex bile rufa, facilè, & citò; terminantur; At ex succo melancholico contrà. Sic etiam de pituita dicendum est. & ita uidetis totam ferè artem fundari in cognitione humorum; oportet igitur, ut discatis totum tractatum de humoribus. Audiatis igitur modò, quo modo sit dicendum de humoribus. Primò oportet distinguere; et determinare, quid intelligamus per humorem. In secundo autem de gener. & cor. & alibi; nihil est aliud humor, quàm corpus fluuidum, malè terminabile suo

termino

termino, bene terminabile termino alieno. Ex quo. n. fluit; & non sistitur, nisi à termino alieno; hæc est descriptio humoris. Hoc itaq; conceptu habito; ueniamus modò ad distinctiones humoris; quoniam multiplex est. In secundo enim de parti. anim. cap. 3. humidum multipliciter capitur. Quādoq; enim pro corpore simplici, quòd quidem aliquando per se tale est, aliquando autem per participationem in complexione, non, quòd sit tale per suam essentiam. Primo modo dicimus humida; aerem, & aquam, & humores. Secundo modo autem; quia in temperatura sua plus est de humido, quàm de alijs; ut oleum dicimus humorem. In quo tamen etiam sunt partes siccæ; sed ibi est plus de humido, quàm de sicco. Secundò dicimus, humores quosdam; actu tantùm esse quosdam potentia tantùm; alios actu, & potentia. Primo modo sunt illa, quæ sua natura sunt consistentia. Vt nitrum à calore colliquante fit humidum actu; cùm tamen in propria natura consistat in seipso, & non fluat. Alia autem; potentia sunt humores, actu autem non sunt. Vt aqua congelata actu quidem consistit, & non fluit; at potentia est fluida. Tertio modo; sunt humores, actu, et potentia. Vt sanguis, & oleum. De quo igitur humore sumus hic pertractaturi? Non quidem de simplicibus humoribus; sed de compositis, qui sunt tales per participationem. Vnde in principio de natura humana dicit Galenus; quòd, quando dicimus, succū melancholicum esse frigidum, aut bilem calidam; non ita dicimus, quòd hæc adeò sint simpliciter talia, quin habeant,

beant & partes aliquas contrarias. Vtrùm uerò; quando loquimur de humoribus; intelligamus de humoribus fluidis, actu, uel potentia. De his profectò loquimur; qui sunt fluidi actu. Nunquid autem, in potentia, & in propria temperatura; sint ita fluidi; de hoc uidebimus inferiùs, ubi loquemur de naturis particularibus singulorum. Humores igitur, de quibus facturi sumus uerba; sunt humores; qui sunt per participationem; &, qui actu fluidi sunt. nam hoc colligimus. His ita uisis; oportet considerare, quòd humores omnes huiusmodi (secundo de part. animal. cap. primo, usq; ad septimum) sunt in duplici differentia. Quidam enim dicuntur congeniti, quidam post geniti. Congeniti; sunt illi, ex quibus constat corpus humanum, & sunt consubstantiales. Sunt autem hi; primò sanguis, cum suis ichoribus. (Ichores autem appellant Græci; quod aliqui tabem, aliqui saniem; ut transtulit Theodorus gaza. Sed illi fœliciùs loquuntur, quàm nos) Est autem ichor; quicquid est in sanguine, quòd effugit concoctionem; uel, quòd corrumpitur. & est pituita; & bilis utraq;. Alius humor congenitus est adeps; Tertius est medulla; Quartus est ipsum cerebrum, de quo disputat Gal. in secundo de temperaturis clàm. Sed non apertè audet contra Arist. clam tamen mordet. Post genitos autem humores; dicit Arist. esse excrementa omnia; sicut, urinam, lac, semen. Quia non sunt hæc de essentia corporis. Differunt autem hæc excrementa; quia, lac, & semen; sunt excrementa utilia. Vrina autem, & ege-

stiones; sunt excrementa inutilia. De quibus igitur humoribus hic sumus locuturi? Sanè de his, qui sunt congeniti. Sed, quia inter humores congenitos sunt humores quidam, qui sunt mēbra similaria, ut adeps, medulla, & cerebrum; sed hæc sunt tertia illa elementa, quæ dicuntur tractari in doctrina quinta; Ideo hæc in præsenti tractatu omittemus. humor igitur congenitus, de quo hic sumus dicturi; erit sanguis cū suis ichoribus. Qui quidem sanguis est ita congenitus; ut ex ipso constet totum corpus, & tota hæc fabrica. Quo etiam postea nutritur; & exaugetur. Vbi enim est optimè confectus; & bene proportionalis in quanto, & in quali; primò fœlicißimè generatur corpus humanum, & nutritur postea. Hi igitur sunt illi humores; quos ego priùs extollebam, idest sanguis. De sanguine igitur est dicendum. Sed est uidendū; Vtrùm sufficiat dicere; ex sanguine generari corpus humanum, & nutriri; & stare in sanguine, uitam, & sanitatem. Vel sit necessarium intelligere simul, & pituitam, & utranque bilem. At; utrùm neceßaria et ipsa sint, unà cum sanguine, ad essentiam, & nutritionē; corporis; an sint tantùm excrementa; hoc est uidendum. Quia multùm refert; nè offendamus in limine, & in principijs. Quandoquidem & paruus error in principio fit maximus in fine. Præsertim, cùm sit discordia inter maximos Viros; ut inter, Hipp. & Aristot. Nam Arist. primò tenet, solùm sanguinem sufficere. & reliquos humores, quos ipse ichores appellat; esse uera excrementa. Hipp. autem, & Galen.

oppositum

oppositum tenent. Arist.uerò sententia est,tũ in quarto de part.anim.cap.quarto, tum primo de gene.animal.cap.18.tum quarto de part.animal.cap.secũdo; In quo loco dicit ad cor non accedere,nisi purum sanguinem sine ichoribus; quia cor non potest pati aliquod impurum,& excrementosum. & hinc esse utilitatem hepatis; quia sanguis non debet accedere ad regem, idest ad cor; nisi defæcatus; à quo corde accipit sanguis formam propriam. Per calorẽ enim cordis fit uerus sanguis. Hæc sententia uidetur probabilis; quia uidetur superuacaneum ponere tot humores, ad generationem pertinentes. Quia sanguis in se est, subtilis, & humidus; ex quo possunt generari, & nutriri; membra subtilia. Sunt etiam in sanguine partes crassiores; quibus possunt nutriri, & generari; membra solidiora. Fatetur autem Galenus, ossa generari ex sanguine; quia & rubra apparent in recenti generatione. Quid igitur oportet introducere bilem, rufam,& atram. Quòd autem sit utraq; bilis excrementum uerum; etiam per fundamenta Galeni potest probari. Quia humor qui nutrit animal; est dulcis,et potabilis. Sed succus melancholicus est,crassus,fæculentus,insuauis. Bilis etiam rufa est amarissima,et siccissima. Quare,cùm sufficiat sanguis ad generationem,& nutritionem; concludebant,magni illi Viri,et Arist.alios humores non esse necessarios. Sed contra hanc sententiam grauissimus Hipp.insurgit, et Vir ille medicis utitur medijs (non transcendens limites proprios) quibus probat bilem,& rufam, & atram,

 & pitui-

& pituitam; esse necessarias, una cum sanguine, ad uitam hominis. In lib. enim primo de natura humana, ita grauiter discurrit. In omni statu, & in omni temperatura; hominis (etiam, quòd sit temperatissimus homo) & in omni etiam ætate florentissima, & in regione quacunq;, & in quocunq; statu aeris; Ita semper uidebitis in sanguine illo esse quatuor humores. Quòd, si sanguis sufficeret; esset aliqua ætas, aut aliqua temperatura; in qua solus sanguis appareret. Quòd autem sint semper quatuor humores; probat per sensum. Primò enim (inquit) si mittas sanguinem; uidebis actu separari quatuor humores. Prætereà experiere & hoc modo. habeas corpus quantùmuis sanum; & des illi pharmacum, attrahens aliquē humorem (uerbi gratia; pituitam) uidebis extrahi pituitam. Sic etiam; si dederis pharmacum, attrahēs alium humorem; uidebis educi illum humorem. Et ita uidetis argumenta Hippocratis, quàm sint grauia. Quid igitur faciendum est: utrùm accedendum ad Hipp. deserto Arist.? esset quidem et hoc faciendum, si opus esset; cùm fuerit Hipp. non solùm maximus Medicus, sed etiam maximus philosophus; A quo, & Plato, & Arist. plurima acceperunt in naturali philosophia. Verùm possumus stare cum Hipp. non deserto Arist. quia uidetur mihi esse solùm differentia in uerbis, & non in re.

Et ita reuera est. Quia, quando Arist. dicebat, bilem, pituitam, & succum melancholicum; esse pura excrementa; intellexit, quādo hæc sint extra uenas.

At, quando ſunt ſimul cum ſanguine; tunc ſunt et ipſa humores congeniti. hoc autem planius fiet inferiùs. Cùm igitur ponamus eſſe quatuor humores, ex quibus conſtat corpus humanum, & nutritur; Ideo (ut ordine procedamus) ſunt hunc in modum nominandi, & ſunt ita ordinandi. Primus eſt pituita, Secundus ſanguis, Tertius bilis rufa, Quartus bilis atra. et loquimur de his, ut naturales ſunt. et ita dicimus ex his humoribus conſtare corpus, ſiue maſſam ſanguinis. Et primò eſt pituita, quæ eſt quò ad ſubſtantiam craſſæ ſubſtantiæ. Duo enim humores ſunt craſſi; pituita, et melancholia. Vnus autem ſubtilis; bilis. Vnus uerò temperatus; ſanguis. Quantùm igitur ad ſubſtātiam; eſt craſſa pituita; non tamen tantùm, quantùm ſuccus melancholicus. Quantùm autem ad qualitatem primam; frigida eſt, & humida, & proportionalis eſt aquæ. Quantùm ad ſaporem; eſt inſipida. & proprius ac naturalis eius ſapor (ut dixit Gal.) eſt inſipiditas; licet Auic. dicat ipſam declinare ad dulcedinē. Quantùm ad colorem; eſt alba. Proprietatem etiam habet, ut non congeletur ſicut ſanguis; quia ſolus extra uenas congelatur. Quinq; igitur hic ſunt conſideranda, craßities ſubſtantiæ, frigiditas, & humiditas; Quò ad qualitates primas; Inſipiditas in ſapore; albedo in colore, & quòd non congeletur. Quantùm ad proprietates; generatio ipſius non eſt (ſicut aliqui putant aſcribentes etiā hoc Gal.) à frigiditate; ſed à tēperie caloris. et nō ex parte ipſius caloris; ſed ex parte alimenti. de naturali aūt loquimur. Generatur

igitur ex calore naturali, naturaliter dispoſito; propter naturā alimenti. Quia ſemp̄ eſt aliquid, quod effugit concoctionem; ſicut etiam uidetur in deſtillationibus extrinſecis per elembicū. Apparet enim in qualibet deſtillatione aliquid aqueum album; quod nō potuit à calore concoqui propter materiam rebellem. Calor enim innatus ſublimat (ut ego oſtendam in meis libris de ſublimatione) natura enim eſt magna Alchymica; & facit omnia per elixationem, quæ fit per calidum, & humidum; quia trahit æqualiter omnes ſuccos. Habet igitur aliquid, qđ proportionale eſt aquæ; & hoc dicitur pituita. Non generatur igitur pituita propter diminutionē caloris; ſed propter partes alimenti, quæ effugiunt coctionem. Locus generationis pituitæ uidetur eſſe iecur. Videtur.n. quòd cū fiat ſanguis in hepate, ibi etiam generetur pituita, & reuera ita eſt. Eſt tamen authoritas Galeni, & ſecundo de facul. nat. & alibi; quòd pituita generatur in uentriculo. Non autem negauerim ego generari etiam in uentriculo; quia cibus ibi ſublimatur per deſtillationem; & pars aquea rebellis coctioni educitur. & quoniam primum, quod extrahitur in deſtillatione (ſicut apparet in elembico) eſt ſubſtantiæ aqueæ; Ideo dicitur, quòd pituita generatur principaliter in uentriculo; quia prima deſtillatio fit in uentriculo. Quia enim plurima aqua ibi extrahitur; ideo plurima pituita generatur. Tamen poſtea in altera cōcoctione; quæ fit in, hepate, & uenis; generatur etiam pituita. & hæc de primo humore. Veniamus modò ad ſecundum,

dum, qui est sanguis. Sanguis igitur (& ipse enim habet suam naturam distinctam) quantùm ad substãtiam est temperatus, neq; ita subtilis, sicut bilis; neque ita crassus; sicut, pituita, aut melancholia. In qualitatibus est, calidus, & humidus; & proportionalis est aeri. In sapore est dulcis. In colore est ruber, & floridus. In proprietate habet, ut facilè congeletur, ubi fuerit extra uenas. locus generationis est in, hepate, & in uenis. Causa efficiens; calor temperatus est. Materia; succus oleaginosus, et pinguis; ut oleum extractum in elembico. Assimilatur autem sanguini; sicut aqua pituitæ. Dicamus iam de tertio humore. Tertius est bilis, quæ habet & ipsa quinqúe illas naturas. Primò enim quò ad substantiam, est tenuissima omnium humorum. Quò autem ad qualitates; est, calida, & sicca, simillima igni. Quantùm ad saporẽ; est amara, Quantùm ad colorem; est rufa. Sed huiusmodi color, qui rufus apud Latinos dicitur; apud Græcos ξανθὸς. Qualis autem est color in auripigmento; Talis est uerus color bilis. Proprietas est, ut non congeletur. locus generationis est hepar. & quando dico in hepate; intelligatis etiam in toto ambitu uenarũ. Quia Galen. facit unam solam coctionem, in hepate, & in uenis. Causa efficiens generationis; est calor naturalis, sicut dixi de, pituita, & sanguine. Loquor autem de bile naturali. Causa materialis; est, quia generatur in destillatione illa, quam facit natura. Extrahitur enim una pars quædam subtilior ignea, quæ facilè fugit. Sicut est in destillatione per elembicum;

Videtis enim partem igneam euaporare per fumum. Quarto loco est succus melancholicus; Qui quidem & ipse habet quinq; conditiones separatas. Primo; enim eius substantia est, crassa, & terrestris maximè omnium humorum. Secundò; qualitas prima est, frigida, & sicca; terræ proportionalis est. Tertiò; sapor est astringẽs, qui quidem dicitur à latinis ponticus, & acerbus; à Græcis στρυφνός. Color est niger; unde dicitur succus melancholicus à nigredine, et dicitur etiam à Græcis uno nomine μέλαινα. Habet proprietatem hanc; quòd non concrescit extra uenas. locus; est hepar. Causa efficiens; est calor naturalis. Materia; est pars alimenti, craßior, & magis terrestris. & aßimilatur in destillationibus elembici fæci, quæ effugit coctionem propter terrestreitatem. & appellauit quandoq; eum Galenus propter hoc τρύγα, idest fæcem & ita habetis etiam de eiusmodi succo melancholico, quæ nam sit propria eius substantia. Idest, quare sit terrestris, & crassus. &, quæ sint primæ qualitates; quòd est, frigidus, & siccus; & saporis astringentis; & coloris nigri. et proprietas est, ut non concrescat. locus est hepar. Causa efficiẽs calor naturalis. Materialis causa est fæx sanguinis. Itaq; hæc est natura omnium humorum; et potestis hic uobis pingere tabellam omnium humorum. His ita uisis; uenio ad alia pulcherrima. Dum humores sunt in uenis, & sunt naturales; faciunt unũ mistum; quæ est massa sanguinis, et apparet sanguis ad sensum. Vt uidetis tunc, cùm sanguis ducitur ex uena.

Sicut accidit in lacte; in quo est una pars, quæ est lac; & alia, quæ caseus; & alia, quæ serum; & tamẽ omnes appellant hoc totum lac. Sicut etiam in musto; in quo est; & fæx quæ residet in fundo; & pars aqued. Vnde mustum omne frigidius est, quàm uinum antiquum; & tamẽ totum appellatur uinum. Eodẽ etiam modo dicitur de sanguine. Nam, si permittatis sanguinem postquàm eductus sit, per aliquod tempus immorari; uidebitis in fundo cyathi fæcem, in summo autem spumam leuissimam; post hanc substantiam aqueam, quæ est pituita; in medio autem humorem quendam, rubrum, floridũq;; qui est sanguis. Tamen illud totum, quando ducitur; apparet sanguis, et uocatur sanguis. Modò non debemus manere hic; sed progredi ad alia. Debetis modò scire; quòd huiusmodi humores, quandoq; sunt naturales, quandoq; non sunt naturales. & utrorumq; istorum est alia diuisio. Quia uel sunt intra uasa, uel extra uasa. Incipiamus ergo à cõsideratione illorum, qui sunt naturales, & sunt in uasis. Secundò ueniamus ad illos, qui sunt non naturales, sed in uenis. Demum dicemus de eis, qui sunt extra uasa. Humores igitur naturales, qui fiunt in uenis; sunt illi ijdem quatuor. Sed, quando sunt naturales? Tũc quidem sunt naturales; quando proportionales sunt, in quali, et in quanto; ut possint omnes operationes bonæ prodire, ut bene nutriant. Nam, si peccarent, aut in quali, aut in quanto; læderentur operationes naturales. Iam scitis, quare dicantur naturales; habent enim, calorem proportionalem, & materiã proportionalem:

tionalem. Sed, quando non ſunt naturales; in uaſis tamen habent & cauſas nō naturales propter aliquam inæqualitatem. Huiuſmodi autem inæqualitas; uel eſt tãtùm in uno humore, uel in pluribus, uel in omnibus. Inæqualitas, unius, uel plurium; fit; uel, quando in quantitate accedit diſproportio ita; ut ſit plus de uno humore, quàm de alio; uel peccat in quali tantùm; uel in quali, & quanto ſimul. Quando peccat in quanto tantùm humor; quæ nam eſt cauſa, ut mutentur hi humores in quãto tantùm? Videamus in ſingulis. et primò in pituita. Hæc quidem mutatur in quanto plerunq; tãtùm; unde igitur euenit? Vel planè ab intrinſeco, uel ab extrinſeco. Intrinſeca cauſa eſt calor diminutus; quia non eſt ampliùs calor æqualis, ſed eſt aucta frigiditas in corpore humano. &, ut priùs fiebat tantùm pituitæ, quantum erat neceſſarium propter materiam; Ita generatur plus, quia accedit caloris diminutio, ſicut in deſtillatione. Vbi enim calor ignis ſit diminutus; fit inquinatio; & plus humidi remanet, quàm deberet; à diminutione igitur caloris prouenit peccatũ pituitæ in quanto. Oportet tamen; ut non ſit ita diminutus, ut ſit ualdè intensè diminutus. Quia tunc; non ſolùm peccaret pituita in quanto, ſed etiam peccaret in quali. Fit igitur multitudo pituitæ, quæ peccat in quanto tantùm; à calore diminuto moderatè. Vbi autem frigiditas ſit ualdè intenſa; mutatur qualitas; quia fit, acida, uel gypſea. Sed primum, quod facit frigiditas; eſt, quòd mutat quantitatẽ. Poſtea, ſi intendatur, mutat etiam qualitatem. Videamus

modò

modò de ſecundo humore.i.de ſanguine. Sanguis; quidem nunquàm, augetur, aut minuitur; propter caloris exceſſum, uel defectum. Quia, ſi minuitur calor; augetur pituita in quanto. Si intenditur calor, augetur bilis. Videamus igitur de bile. Bilis autem; quãdo creſcit in quanto tantùm; fit ab exceſſu caloris. Quia, ſicut in deſtillatione, ubi eſt plus de calido; minus generatur de aqua, & plus de fumo euaporat. Immo aqua, quæ extrahitur; habet nidorem etiam offendentem nares, quia eſt inflammata. Ita eſt in generatione bilis. Nam, ſi ſit intenſior caliditas; tunc loco ſanguinis, qui eſt ſuccus unctuoſus; fit bilis, quia abſumitur humidum. Non tamen eſt calor ualdè intensè auctus; quia tunc, non ſolùm mutaretur quantitas; ſed etiam qualitas, ſicut diximus de pituita. Succus etiam melancholicus peccat in quanto utroq; modo; &, quando excedit calor; &, quando diminuitur. Nam uidetis ſanguinem craſſefieri, & per ignem; & etiã per frigiditatem, quia congelatur. Ideo etiam in ulcera, ſi multùm refrigerentur; tranſeunt in ſcyrrhos, ut dixit Gal. de eryſipelate. A calido igitur excedente fit ſuccus melancholicus; quia calidum ſiccat euaporando. Nec non à frigido; quia frigidum ſiccat exprimendo. Et ita, quantùm ad cauſas intrinſecas; uidiſtis quomodò omnes humores poſſunt peccare etiã in quanto. Accedunt poſtea cauſæ extrinſecæ; Sed de his nũc non loquemur, quia hic ſumus in cauſis eſſentialibus. Vbi igitur augetur humor ab iſtis cauſis, uel in quali, uel in quanto; ſequitur cacochymia, id eſt deprauatio humorum.

humorum. & hi dicuntur cacochymi; qui, quanto magis nutriuntur; tanto magis læduntur. & appellatur etiam multitudo quò ad uirtutem à Gal. propter duas rationes. Primò; quia uirtus agit, uel corruptè, uel diminutè. Secunda causa est; quia uirtus grauatur ita, ut etiam expellat symptomaticè. et dicitur repletio quò ad uirtutem; quia non sunt propterea uasa repleta. Nam, quantò magis abundant hi humores; tantò erit minus de sanguine. & iam uidetis, quo modo hinc nascatur tota ars medica. Sed, quando augentur omnes humores in uenis æqualiter ita, ut tota massa sanguinis augeatur; quandoq; moriuntur subitò, quia suffocãtur. Vnde dixit Hippocr. Habitus athletarum, &c.

LECTIO. XXIX.

QVANDO igitur peccant, in quali, et in quanto; excessus est magnus. Vt (uerbi.g.) sciuistis, quòd pituita generatur ab excessu frigiditatis. Quando igitur excesserit modicè frigiditas; peccabit pituita tantùm in quanto, quia stat adhuc pituita in suis qualitatibus. Quando autem intenditur frigiditas; & immutantur etiam qualitates; fit pituita craßior. Si uerò per oppositum excedat caliditas, sed modicè; augetur bilis, & in quantitate peccat. Quòd, si magis intẽdatur caliditas; tunc bilis mutatur, non solùm in quanto, sed etiã in quali. Fit enim, craßior, & uitellina bilis. Iam scitis igitur (ut applicetis uniuersalia particularibus) quæ nam sit causa generationis, pituitæ, & bilis; in uenis. Si nõ augetur, nisi quantitas, fiunt ægritudines

sed,

ſed mites. Vt, ſi pituita peccet hoc modo, et decumbat extra uenas; facit mitem morbum. At, ubi peccet, in quanto, & in quali; facit febres ſæuiſsimas, ut lipyriam, & huiuſmodi morbos. Ita etiam de bile. Itaqúe hoc ſemper erit uerum; quòd, ubi humor peccet in quanto tantùm; facit quidem ægritudines, ſed non malignas. At, ubi peccet, & in quali, & in quanto, tunc fiunt ægritudines malignæ. & hæc ſat ſint de humoribus; quando, unus, uel plures; peccant in uenis. Veniamus igitur ad aliud membrum; in quo quærimus de humoribus, quando in uenis peccant æqualiter in tota maſſa ſanguinis. Et tunc hoc dicimus; quando omnes humores æqualiter peccant ita; ut non ſit plus de pituita, quàm de bile. Data ſcilicet proportione; quia hic non eſt æqualitas, ad pondus, ſed iuſtitiæ. Dicimus inquã; quòd hæc mutatio non poteſt eſſe, niſi in quanto. Sed dicetis; quomodo eſt hoc? Quando humores æqualiter augentur in uenis; ſi mutarentur in quali; oporteret plus eſſe de frigiditate, quàm de caliditate; uel econtrà. Sed, ſi hoc; generabitur plus de pituita, quàm de bile. At nos ſupponimus humores omnes æqualiter auctos eſſe in tota maſſa ſanguinis. & ita patet; quòd non poteſt fieri mutatio, niſi in quanto. et hæc mutatio, non proportionalis naturæ, ita eſt periculoſa; ut ſequantur inde etiã citiſsimæ mortes propter ſuffocationem (ſicut dicit Hippocr. primo Aph. ſecundo) & deueniunt etiã ad febres ſynochas, quando in maſſa ſanguinis fit putredo. Qua in re nondum uidi aliquem, qui declarauerit; quo nam modo fiat putredo

tredo in tota massa sanguinis, et quomodo non putrescit sanguis. Sed hæc in alium locũ seruanda reor. Dicamus igitur; quòd, quando humores æqualiter augentur in uenis secundùm proportionẽ; uocatur plethora à Græcis, uel plenitudo quo ad uasa; sicut alia mutatio dicebatur, cacochymia, uel plenitudo quo ad uirtutem. & ita dicitur; quia propter multitudinem constringuntur, uenæ, & arteriæ; & non possunt euentari. Causa uerò huius multitudinis (ut notauit Gal. 9. Therap. ubi loquitur de synochis) nõ prouenit nisi à plurimo calore. Nec nõ ab optimo; ubi homo nutriatur, et sit bonæ tẽperaturæ, et non exerceatur, & non euacuatur. Ita n. aggregantur excrementa etiam bona; ut fiat eiusmodi plethora. & ita habetis sufficienter de humoribus omnibus, contentis intra uenas; siue sint naturales, siue sint non naturales; &, quando sint naturales; &, quando non; &, quomodò peccent. Modò erat aliud membrum; Quando ipsi humores, extra uenas existentes, reperiuntur; Hi humores extra uenas similiter, uel sunt naturaliter se habentes, uel non naturaliter. Si naturaliter se habeant; debent præfectò habere tres conditiones. Primò; ut sint in, propria, & debita; quantitate. Secundò; ut sint in propria qualitate. Tertiò; ut in proprio loco sint. Hoc enim modo erunt naturales; quia non impedient actiones corporis. Quòd, si non sint in propria quantitate, aut in propria qualitate; tunc non erunt naturales. Similiter, si fuerint extra propria loca; nõ erũt naturales; ut uidere possumus, discurrẽdo per singulos.

los. Pituita, quãdo est extra uenas; habet sua loca naturalia, ordinata sibi à natura. Et primò uidetis; quòd pituita semper inuenitur in ore; & facit humidum illud saliuale, quod confert ad coficiendum cibum, et ad leniẽdum. &, qui propter sitim magnam, uel laborem aliquem; amisit hoc humidum; ille non potest rectè conficere cibum in ore. Prætereà; dicitur esse in uentriculo; & induere ipsam superficiem, uentriculi, & intestinorum; propter plurimas utilitates. Hoc est, nè fiat mordicatio in illis partibus à cibis, durioribus, uel acrioribus ita; ut sit tanquàm lorica ipsorum. Prætereà; ut faciat ad lubricationem. Prætereà; ut tempore indigentiæ sit tãquàm thesaurus pro alimẽto. Trahitur enim à uenis; & uertitur in sanguinem. Prætereà; ut in iuncturis, & humectet iuncturas; ut poßint melius inuerti. Quia, ubi non sint partes humectatæ, sed siccæ; tunc sunt difficiles ad motum. Sic enim bilis est in felle, deinde in intestinis, præsertim in ieiuno; uidelicet, ut abluat intestina, et irritet expulsionem. Sic succus melancholicus habet lienem, Prætereà habet & uentriculum (si Galeno credimus) ut stimulet uirtutem appetendi, et faciat affectum illum, quem appellamus famem. Donec igitur seruabunt propriam, quantitatem, & qualitatem; & proprium locum naturalem; sunt naturales. Sed, si non seruauerint, uel propriam quantitatem, uel qualitatem, uel locũ; Tunc erunt non naturaliter se habentes. Quæ autẽ sit causa, quæ faciat hos augeri, uel in quãto, uel in quali; dictum est superiùs. Sunt enim eædem causæ (ubicunq;

locorum

locorum sint) ut de pituita; siue peccet in uenis, siue extra uenas, in ore, uel in uentriculo, & intestinis, uel in iuncturis. Similiter de bile; & humore melancholico. Ratione autem loci; si pituita decumberet ad pectus; esset præter naturā; licet non peccaret, in quali, uel in quanto; & faceret tußim. Similiter; si bilis; quæ debet accedere ad intestina; ascenderet ad uentriculum; esset præter naturam, quia excitaret uomitum. & hoc ratione loci; etiam, quòd non peccaret, neq; in quali, neq; in quanto. Quæ autem ægritudines hinc oriantur; patet. Quia à pituita quidem ueniunt ægritudines frigidæ; à bile autē calidæ. A` loco etiam fiunt diuersæ ægritudines ab una, & eadem materia. Vt, si bilis ueniat ad membranam, succingētem costas; fit pleuritis. Si ad caput; fit phrenitis. Factis his diuisionibus hoc modo; restat una tantùm diuisio breuis. Humores, ita considerati; sunt quidem uel secundùm naturam, uel præter naturam. Si præter naturam; uel sunt propter causam intrinsecam, sine mistione alicuius extrinseci; uel propter mistionem alicuius ab extrinseco. Quam differentiam quia non aduertit Auic. ideo discordat à Galeno. Exempli gratia; pituita acida dicitur non naturalis; quia aduenit ab intrinseco tanta frigiditas, ut fecerit saporem acidum; non, quòd accesserit ulla miscella extrinsecùs. Alio modo fit acida pituita; propter mistionem alicuius extrinseci. Vt, si aduenerit serositas salsæ; fit pituita salsa ex extrinseco. & sic fit; non, quòd mutetur pituita de se in sua natura; sed, quia aduenit aliquid extrinsecùs, quod est

salsum.

salsum. Sicut uinum, si admisceatur aquæ; uariatur, non propter se, sed propter mistionem rei extrinsecæ. Si autem corrumpatur; ex se uariat. His *ita notatis (remota æquiuocatione, & multiplicitate humoris; & supposito, quòd Auic. sit locuturus de humoribus per participationem, & non simpliciter; & de his, qui sunt fluidi actu, & non in potentia; & de his, qui sunt congeniti) Iam ipse Auic. incipit agere de humoribus ita intellectis. Et facit duo capitula. In primò quidem; enumerat omnes humores, & facit omnes diuisiones. In secundo; uerò enumerat causas omnes humorum. Quantùm ad primum caput; tria facit. Primò definit; quia nõ potest aliquid distingui, nisi habeatur definitio rei. Nam diuisio fit habito rei fine, & scopo. & hinc est; quòd una, & eadem res, diuersimodè à diuersis diuiditur ꝓpter uarios scopos. Oportet igitur dirigere prius rem diuidẽdam ad proprium finem. Postea, concepta essentia, & communitate; rei; diuidemus. Cùm uelit igitur Auic. facere diuisionẽ humorum congenitorum; primò definit humorem, Secundò diuidit, Tertiò remouet quædam dubia. Quantùm igitur attinet ad primam partem, id est ad definitionem; dicit Auic.* Humor est corpus humidum. *Circa declarationem huius definitionis; nõ incipiam ab hoc, ut afferam omnes horum expositiones & confundam omnia; sed ita faciam, ut ex recta expositione soluatis quicquid dicitur ab his. Quia rectum est iudex, sui, & obliqui. Primò igitur sumit genus Auic. & dicit, quòd est corpus, quia est res composita.*

posita. Postea dicit, quòd est humidum. & clarum est, quòd humor sit corpus humidũ. &, quia sunt quædam humida actu fluentia, quædam potentia; Hi *autem humores congeniti sunt actu fluentes; propterea, ut distinguat hos humores ab alijs; addit fluidum. Sed, quia etiam sunt multa in corpore humano; quæ sunt, humida, & fluida (ut, urina, lac, & semen) & tamen non sunt humores congeniti;* Ideo *addit ultimam differentiam.* In quod in primis nutriens conuertitur. *Circa hanc partem conflictantur moderni ita; ut non magis laborauerit* Hercules *contra hydram.* Primò *enim dicunt;* Chylus *in uentriculo habet omnes conditiones istas; ergo ista definitio conuenit chylo.* Immo *soli chylo (dicunt) non sanguini; quia non conuenit sanguini ista differentia ultima.* Non *enim nutriens cõuertitur primò in sanguinem; sed in chylum.* Dimißis *omnibus his, quæ dicuntur ab ipsis; dicamus ueram sentẽtiam* Auic. Debetis *scire (ut notauit* Gal. *secundo de facul. nat.) quòd nutrimentum tripliciter dicitur.* Quoddam *enim appellatur nutrimentum* Verum; *et hic est humor ultimè coctus; qui iam, actu nutrit, & aßimilatur.* Alterum *dicitur quasi alimẽtum; & est illa pars, quæ proximè accedit ad uerũ nutrimentum; & est illa, quæ est; in membro, sed nondum aßimilatur.* Tertium *dicitur futurum nutrimentum; & est sanguis, qui cõtinetur in uenis.* Reliqua *omnia sunt ualdè remota; neq; digna sunt, ut nutrimentum dicantur.* Itaq; *cibus non dicitur alimentum; sed materia alimẽti; sicut dicit* Gal. *de, cibo, et medicina. nam*

&

& medicina extra corpus; est materia potiùs medicinæ, quàm medicina. His ita stãtibus; appellauit Aui. nutriens ipsum cibum, ex quo conficitur alimentum. & dicit; quòd humor est id, in quod nutriens (idest cibus, qui est in potentia ad nutriendum) primò cõuertitur. Cibus certè primò conuertitur in humorem, id est in sanguinem; ex his, supra quæ nutrimentum dicuntur. nam quando cõuertitur in chylum; chylus est rudimentum tantùm sanguinis; & est in potentia sanguis, et non uerum alimentum. Sed sanguis primus est, quod alimẽtum poßit appellari. Primum igitur, quod dicitur habere formam alimenti; est sanguis; Ideo dicit, quod humor est ille, in quem primum ex his, supra quæ dicuntur alimenta; nutriens conuertitur. Primũ igitur appellatur respectu ad illa tria, quæ dicuntur alimenta; & hæc est uera sententia Auic. Reliqua omnia ita sunt distracta; ut semper habeant plus dubij, quàm priùs. Eius verò est humor bonus. Facit unam primam diuisionem humoris ab essentia. Quia ex his humoribus; quidam sunt boni, quidam mali. Bonus humor; dicitur; qui potest attingere finem, ad quem ordinatur; sicut etiam dicitur de alijs omnibus rebus. Vnde gladij, & alia instrumenta; dicuntur bona, quæ sunt apta ad finem suum obeundum. Mala autem; quæ non possunt attingere finem suum. Finis autẽ humoris est nutrire corpus; bonus igitur humor est, qui potest nutrire corpus.

Hæc prima diuisio est sumpta ab ultima differentia actu; scilicet à fine, qui est nutrire. Si enim asse-

quatur finem; bonus est humor. Si non assequitur; dicitur malus humor; sicut dicebam de instrumētis. hinc igitur sumit Auic. primam diuisionem; dum inquit.
Eius verò est humor bonus; & est solus, vel cum alio. *Quoniam primò erat magna disceptatio inter Arist. & medicos (quam nos etiam tractauimus) Vtrùm solus sanguis sufficiat ad essentiam membrorum; an sint etiam necessarij ichores. Secundò; si teneremus etiam sententiam Hippocr. quædam membra sunt, quæ non æqualiter nutriuntur sanguine. nam lien nutritur sanguine; abundante plurima bile atra, Vesica autem fellea; sanguine, et bile. Quædam uerò alia nutriuntur æqualiter omnibus; & non uno plus, quàm alio; & propterea locutus est distunctiuè.* Cuius proprietas est, vt fiat pars substantiæ. *Hic sufficit unum; & non sunt necessaria multa, ut uoluit Gentilis; Quia ad unum sequuntur alia. Tamen Auic. ut meliùs declararet se; ut sufficeret unum, apposuit & alia; Sicut solemus omnes facere, quando uolumus clarißime intelligi.* Si fiat pars substantiæ nutriti; sequitur necessariò, quòd aßimiletur; & , quòd fiat restauratio deperditi. Et eius est superfluitas, & humor malus; & est, &c. *Postquàm definiuit, quid sit humor bonus; definit modò humorem malū per opposita, quia oppositorum opposita est ratio. humor igitur malus est, qui non potest esse pars substantiæ; erit itaq; superfluitas humoris boni. ista sunt, quæ sentit Auic. Vtrùm autem bene, uel malè; dixerit; uidebimus postea. Nunc autem*
declaremus

declaremus reliqua. Vnde antea expelli à corpore; dubium eſt, quòd vertantur in bonum, & certum eſt; quòd uertantur in malum; quare preſtat ipſos expellere, quàm primum. Dicemus igitur; quòd humiditatum corporis quædam ſunt. *Hæc uidetur eſſe continuatio peßima. Definiuit enim primò humorem; deinde diſtinxit in, bonum, & malum. Poſtea dicit.* (Dico aũt) *et facit ſubdiuiſionẽ. Sed nos, qui uolumus tueri Auic. quantùm poſſumus; dicimus, quòd bene continuauit, quoniam dixit in definitione;* In quod primò conuertitur. Illud enim (primo) eſt reductiuum, *ad ſecundum; apparet igitur, quòd eſt alia humiditas præter primam.* Deinde dixit; *quòd quidam humor eſt bonus, quidam malus;* Ideo *optimè continuans dixit* dicemus ergo; quòd humiditatum corporis, quædam ſunt primæ, quędam ſecundæ. *Quaſi diceret. Cùm ſint duæ humiditates; rectè dictum eſt in definitione; quòd humor eſt id, in quod primò conuertitur nutriens.* Humiditates *primæ; ſunt illi humores, quos nos appellauimus congenitos.* Qui; *quidem uel ſunt ſecũdùm naturam; & tunc ſunt illi humores proportionales, et in quanto, & in quali; et in loco proprio exiſtentes.* Vel *ſunt præter naturam; quando aliqua harum conditionum deeſt.* Secundarum uerò humiditatum; ſunt duæ diuiſiones. *Nunc accipit ſecundum mẽbrum ſecundarum humiditatum. & hic definit primò in generali. & bene facit; quia definitio debet præcedere*

 diuiſionem.

diuisionē. Inquit igitur; &, quæ ſunt non ſuperfluitates; ſunt. *Primo dicit quòd ſunt humores, à principali diſpoſitione conuerſi. Sed, quoniam urina, & ſtercus (ut ita loquar) ſunt humores à naturali diſpoſitione uerſi; Ideo addit differentiam diſtinguentem hos humores utiles à ſuperfluitatibus. Ideo addit* Delegati membris. *Et quoniam eſt etiā alia humiditas, quæ eſt conuerſa à propria diſpoſitione, & delegata membris; quæ eſt iam facta pars mēbri; propterea bene addidit.* Sed nondū alicuius membrorum. *Habita hac definitione; diuidit Auic. & ponit quatuor humiditates, conuerſas, & alteratas; à propria diſpoſitione humoris.* Prima eſt in venis capillaribus. Secunda exiuit extra venas, & eſt ſparſa per membra; ſicut ros. Tertia agglutinata quidem eſt membro, & habet quidem complexionem membri; ſed nondum habuit perfectam formam; quā tertiam humiditatem appellant iſti cambium. *Sed ego credo; quòd, neq; ipſi, neq; ſuus author Auic. rem intelligant; ſed, quòd ſint in errore omnes.* Quarta eſt (*inquit Auic.*) humiditas, quæ à principio natiuitatis eſt in membris ſimplicibus, continuans partes ipſorum. *Hoc quidē eſt mirum; quod hic dicit Auic. Hæc enim eſt ſeries uerborū Aui. fideliter recitata; & hæc eſt ſententia ipſius. Sed uideamus in his, quantùm errauerit. Et primò circa illam diuiſionem* humor quidam eſt bonus, quidam eſt malus. *Hæc diuiſio primò deficit, quia*
non

non accipit oẽs partes suas. Primò enim in illo membro, ubi habet humor bonus; est illud. (Cuius proprietas est, ut fiat pars substantiæ nutriti *hic deficit; quia sunt multi humores boni in corpore; qui tamẽ non sunt apti, ut fiant pars mẽbri. Primò enim est bilis; delegata à natura ad instrumẽta, ut fiãt excreationes. Si.n. fuerit obstructus porus felleus ita, ut nõ trãseat ad intestina; uidetis, quot mala ꝓueniãt. Secũdò; est atra bilis, quæ prouenit ad os uẽtriculi; ad excitandam famem ordinata à natura; & tamen non est apta, ut fiat pars membri. Præterea lac nonne est humor, bonus, & intentus à natura? Semen etiam; nonne est humor bonus, intentus à natura? Sub quo igitur membro continebũtur ista, quæ sunt excrementa? nam, quæ excernuntur extra; non sunt propter nutrimentũ corporis, sed sunt excrementa utilia propter alios usus. & ita diuisio mala est; Neq; potest excusari. & uiderunt, Gentilis, & alij; has difficultates, sed ita admirabantur Auic. ut non auderẽt carpere. Verùmtamen amicus Plato, & amicus Socrates; magis tamen amica ueritas. Volo igitur equidem; non studio carpendi Auicen. sed, ut dicam sententiam meam; & studio ueritatis; dicere, quid sentio. Melior igitur fuisset diuisio; si ita diuisisset. Humorum; quidam boni, quidam mali. Bonorum humorum; quidam sunt in uenis, quidam extra uenas. Boni, existentes in uenis; sunt quatuor. scilicet hi humores (de quibus loquitur) delegati ad nutritionem corporis. Boni autem, existentes extra uenas; sunt delegati ad ali-*

quem usum. Iste usus; uel est pro conseruatione indiuidui, in quo est; uel pro conseruatione alterius indiuidui. Si pro usu indiuidui, in quo est; uel faciunt nutritionem, uel adiuuant ad nutritionem. Si primo modo; erunt quatuor humiditates secundæ. Vel, si non conferunt ad essentiam nutriti; conferunt saltem ad hoc, ut fiat bona nutritio. Boni uerò, existentes extra uenas, pro conseruatione alterius indiuidui, et non pro conseruatione indiuidui proprij; sunt quidem boni; uel quia efficiunt aliud simile; uel, quia nutriunt. Siquidem efficiunt aliud simile; est semen. Si autē nutriunt; est lac. & ita possent subdiuidi humores boni. Humorum modò malorum; quidam sunt similiter in uenis, quidam extra uenas. In uenis quidem; sunt omnes illi humores; qui peccant, uel in quanto, uel in quali; qui faciunt, uel cacochymiam, uel plethorā. Extra uenas autem; sunt omnia illa excrementa. & ita sumpta est hæc diuisio ex, bono, & malo. & credo; quòd hæc sit longè melior, quàm illa Auic. tamen ista neq; in omnibus satisfacit. Nam in secundo membro non possunt collocari, neq; urina, neque egestio; Quia, neq; urina, neq; egestio: est mala. Bene autem pituita acida semp mala est. At, neq; sub primo membro boni possunt collocari. Si igitur diuidatis, sicut nos diuisimus in principio; habebitis perfectam diuisionē, & remouebuntur multæ ambiguitates. Diuidebamus autem hoc modo. Humorum; quidam congeniti sunt, quidam post geniti. Humorum cōgenitorum; quidam sunt in uenis, quidam extra uenas. Humorum, congenitorum

nitorum in uenis; quidam sunt naturales; quidam non naturales. Naturales *sunt sanguis cum suis ichoribus; quando, neq; in quali, neq; in quanto; peccant.* Non *naturales sunt illi ijdem; quando peccant, aut in quali, aut in quanto.* Extra *uenas; uel sunt naturales, similiter & boni; uel non naturales.* Boni, *& naturales; sunt; pituita, & bilis utraq;; in proprijs locis, et in propria quantitate, & qualitate.* Non *naturales; sunt illi ijdem; quando non sunt, uel in propria qualitate, uel in propria quantitate, uel & proprio loco.* Humorũ, *post genitorum; quidã utiles, quidam non utiles.* (Non *aũt dicatis, boni, uel mali.*) *Si utiles; uel sibi, uel alijs. Si sibi; sunt quidem apti ad nutriendum, &c. Si alijs; uel generant simile aliud indiuiduũ, ut est semen, uel nutriunt; ut lac. Si inutiles; uel absq; malitia, uel cum malitia. Si absq; malitia; sunt excrementa omnia naturalia. Cum malitia; sunt illi humores; qui, non tantùm sunt excrementa inutilia; sed etiam nocent; ut bilis æruginosa. Videatis modò diuisionem Auic. & uidebitis, in quot, & quãtis; deficiat. Videatis & nostram; & (si placet) accipiatis.* Hoc *unum dico; quòd ex nostra diuisione tolluntur infinitæ difficultates, quæ sunt apud modernos. & hoc, quantùm ad diuisionem. Videamus modò; quantũ peccauerit Auicen. ubi loquitur de humiditatibus.* Dicit *quòd* humiditatum corporis; quædam sunt primæ, quædam sunt secundæ. *Postea accipit secundum membrum; & dicit, quòd* humiditates secundæ; aut sunt superfluitates, aut non superfluitates.

perfluitates. *Postea accipit duas humiditates non, superfluitates. & definiens primò illas; dicit, quòd* humiditates istæ sunt humores, conuersi à propria dispositione,& membris delegati;sed nondum pars membri alicuius perfectè effe=cti. *Aduertatis bene. humiditates secundæ,quæ non sunt superfluitates; secundùm* Auicen.*sunt illæ; quæ sunt alteratæ à propria dispositione,et delegatæ membris. Sed ita tamen; ut non sint effectæ pars membri alicuius perfectè.* Notate,*quòd dicit in ultimo definitionis; quòd postea diuidit has humiditates in quatuor species; & primam speciem dicit esse humiditatem, contētam in uenis capillaribus.* Hic enim errat Auic. *quia sanguis in uenis capillaribus nō est dißimilis à sanguine, qui est in uenis magnis.* Quorsum *igitur distinguere hunc ab illo.* Gentilis *(ut defenderet* Auic.) *dixit mendacium pro* Auic. Dicit enim; *quòd sanguis in uenis capillaribus; non est idē cum sanguine,qui est in uenis magnis; & non est uerus sanguis.* Ita *enim sanguis est uerus in uenis capillaribus, sicut in, primis, & magnis. quòd patet experientia.* Dicentes *enim sanguinem è uenis capillaribus; uidetis eum habere omnes conditiones; quas habet sanguis,qui ducitur ex uenis magnis.* De *secūda autem humiditate bene sentit* Auicen. De *tertia uerò humiditate; totū est falsum, & contra ipsum.* Sicut *etiam quando dicit de quarta humiditate; quòd est humiditas existens extra membra simplicia à principio natiuitatis, per quam continuantur partes membrorum; hoc est contra ip=*

sius

ſius definitionem;quia in definitione dicit; quòd humiditates iſtæ ſecundæ,licet ſint membris delegatæ ; non ſunt tamen pars membri effectæ. hic autẽ dicit,quartam humiditatem eſſe eſſentialẽ partem membri . hoc enim non dicebat Gal. pater ueritatis , & medicinæ. Nam , & ipſe Gal. poſuit quatuor humiditates ; & fortaſſe Auicen. uoluit ipſum imitari . Sed, an intellexerit ipſum,nec nè; neſcio.Bene autẽ ſcio; quòd Auic. ſentit hoc ipſum , ſicut nos expoſuimus . Nam *prima quarti,tractatu tertio, ubi loquitur de febribus hecticis; idem ſcribit de his quatuor humiditatibus.*

Sed in hoc debetis primò notare definitionẽ ipſius Auic.(Nam cũ ipſo agimus.) Humiditatũ harum ſecundarum. *Dicit enim; quòd humiditates hæ ſecundæ ſunt humores; à propria diſpoſitione,& principali; humoris alterati; & delegati membris.Ita tamen ; ut nondum ſint effecti pars illius membri . Vbi igitur non habebunt huiuſmodi conditiones;non poterunt eſſe humiditates ſecundæ.Vt autem meliùs haberetis ſententiã Auic.dixi uobis; ut adiretis ad tertium tractatum primæ quarti, cap. primo ; ubi loquitur de febribus hecticis . Ibi enim ponit has quatuor humiditates ; ſed duas ponit ſimul pro una . Primam enim ; ponit illam, quæ continetur in uenis capillaribus . Secundam ; autem quæ eſt ſparſa per membra ſicut ros, quemadmodùm hic dicit.& dicit ibi; quòd hæ duæ humiditates ſunt, ſicut oleum in lucerna.* Tertia *humiditas dicit; quòd eſt quoddam coagulatũ, non tamẽ perfecta coagulatione ita ; ut iam habeat perfectam for-*

mam

mam membri. & comparat hanc tertiam; oleo, imbibito in ellychnio, non ampliùs existenti in lucerna. Postea ponit quartam humiditatem. & dicit, quòd quarta humiditas est essentialis in ipso membro, sicut est humiditas in ellychnio ipso propria ipsius, & substantifica, & naturalis; per quam continuatur; non accepta ab oleo; sed, quia adest in propria essentia ellychnij. hæc est opinio ipsius Auic. & non oportet ipsam aliò torquere; quia etiam se declarat allatis exemplis. Vt igitur uideatis quantùm discedat Auic. & à Gal. & à ueritate ipsius rei; oportet, ut uideatis quatuor humiditates, positas à Gal. Nam, et Gal. & Græci; posuerunt & ipsi quatuor humiditates; sed alio modo, quàm posuerit Auic. Gal. enim in secundo de fac, Nat. cap. xi; ponens has quatuor humiditates, non ponit historicè; sed per methodum, quam seruat in alijs omnibus. Vnde in lib. An ars tuend. sani. pertineat ad medicum, an ad gymnasticum; dicit, se nihil unquàm docuisse sine methodo. Audiatis igitur, quomodò Gal. per resolutionem doceat nos inuenire quatuor humiditates, incipiẽs à notione finis. Necessariũ est. (Inquit Gal.) ut si homo debet uiuere; nutriatur. At, si debet nutriri; debet nutriri alimento; alimentum autem non potest nutrire, nisi aßimiletur. Quod declaratur ex definitione nutrimenti. Nutritio enim est aßimilatio nutriẽtis ad nutritum. At, si debet aßimilare; oportet, ut agglutinetur, et adhæreat firmiter. Sed, quo modò agglutinabitur, nisi priùs apponatur? Sed, quo modò potest apponi; nisi priùs spargatur aliquid ad eum locum,

cum, cui apponitur? & ita ad nutritionem quatuor requiruntur, aßimilatio, agglutinatio, appositio, sparsio. Sed, si ita sit, & necessariæ sint hæ actiones; oportet, ut sit materia, quæ primò suscipiat has actiones. Hoc igitur modo facit resolutionem ex notione finis; postea componit. Oportet itaq;; ut materia primò spargatur ad locum. Postea; quòd apponatur loco, Tertiò; quòd agglutinetur. Idest, quòd fiat, solida, dura, & tenax; sicut est membrum. Quartò; ut aßimiletur membro; accipiendo, integram, et perfectam; formam membri. Quando spargitur; est tanquã ros, & sapit naturam sanguinis. Postea incipit densari, & apponitur membro; non tamen densatur ita, ut agglutinari poßit. Tertiò; adhuc magis densatur, & unitur; & fit solida sicut est membrum; sed non ita tamen, ut habeat perfectam formam membri. Et hæc est agglutinatio. Agglutinatio enim est concoctio illius humoris ita, ut redditur crassus sicut membrum; sed ita tamen, ut nondum habeat perfectam formam membri. Quartò, & ultimò; accedit aßimilatio, & efficitur iam humidum nutrimentale, & fit par ipsius membri. & ita habetis; quatuor esse humiditates; &, quid sint singulæ; &, quomodò fiant; &, quomodò distinguantur. Galenus autem nunquàm satur bene docendi; dicit; Aduerte, Volo, ut cognoscas, quomodò istæ humiditates inter se differunt. Cognosces autem hoc (inquit) in ægritudinibus. Quandò enim humor non potest aßimilari propter morbum; quid contingit? Quando (inquàm) adhæret, & agglutina-
tur;

tur; sed non potest aßimilari; contingunt, impetigines, (λεύκη dicuntur à Græcis) & uitiligines. Ex quibus etiam cadunt pili, quia humor ibi agglutinatus, corrumpitur, & non potest aßimilari, & in hoc apparet differentia inter agglutinationem, & aßimilationem. Quando humiditas apposita equidem est, sed nondum potuit acquirere formã agglutinationis; consequitur anasarca. Quia humor bene apponitur, sed non agglutinatur; quia non attingit soliditatem, & duritiẽ mẽbri nutriendi. Hæc ægritudo ostendit quomodò differant, appositio, et agglutinatio. Notetis modò, quid differat appositio à sparsione. Quãdo nõ apponitur, sed spargitur tantùm; consequuntur primò pustulæ in tota superficie cutis. Quia, ex quo non potuit apponi, & est sparsus; necessarium est, ut corrumpatur. & ita corruptus; facit uarias; pustulas, & abscessus, & reliqua huiusmodi. & ita planum est; quo modo differunt, sparsio, & appositio. Notetis modò quid differat sparsio ab ipsis humiditatibus. Quando humores non possunt spargi; fit ille affectus, qui dicitur à Græcis ἀτροφία. hoc modo docet Gal. cognoscere quatuor humiditates. & sic cognoscitis has quatuor humiditates, non tantùm ex Galeno, sed ex natura rei. Videamus modò, an Auic. fuerit rem, & Galen. aßecutus. Ponit primò unam humiditatem, quæ est contenta in uenis capillaribus. hæc autem non est humiditas secunda; quia, quandiu humor est in uenis; est sanguis, non humiditas secunda. Nam humiditas secunda (ut ipse definit) erat humor

alteratus

alteratus à propria diſpoſitione, & delegatus mēbris Huiuſmodi antem humor in uenis capillaribus eſt merus ſanguis, neq; alteratus à propria diſpoſitione ſanguinis, neq; delegatus membris. Quantùm ad ſecundam humiditatem, quam dicit eſſe rorem ſparſum per membra; illa quidem eſt humiditas uera; ſed eſt prima, poſita à Gal. nō autem eſt ſecunda (ut dicit Auic.) quia Auic. poſuit primam humiditatem, quæ non erat humiditas; & poſuit ſecundam, quæ erat prima; poſtea ponit tertiam humiditatem. Hic bonus uir accipit quidem tertiam humiditatem Gal. ideſt agglutinationem; ſed dimiſit appoſitionem. Vbi igitur relinquis ò Auic. appoſitionem? Non enim poteſt agglutinari priùs, quàm apponatur. Vnam igitur poſuit; quæ non erat ponenda. Equidem non dixerim, Auic. non intelligere Gal. Sed potiùs loqui ex propria intentione contra Gal. Sicut etiam de forma, & complexione; de qua aliàs ſufficientiſsimè dixi. Hanc tertiā humiditatem. quæ etiam eſt tertia Galeni, definit Auic. ſuo modo, ut uult; ponens etiam differentiam inter, complexionem, & formam; quæ differentia uana eſt, ut alibi diximus. Ponit ultimò quartam humiditatem. & in hoc magis peccat, quàm in alijs, quia hæc humiditas nihil habet commune cum alijs. Nec enim hoc dixit Gal. neq; poteſt dici. Sed Gal. quartam poſuit humiditatem illam, quæ eſt, et nutrimentalis, & habens perfectam formam nutritionis, Iſte autem loquitur de ſubſtantifica. Præterea hæc quarta humiditas nō poteſt contineri ſub definitione ipſius Auicennæ; quam

posuit ipse superiùs, & aßignauit. His humiditatibus secundis; primò non conuenit genus, quia non est humor aliquis alteratus. Deinde, *neq; ultima differentia; quia ibi dicit, quòd hæ secundæ humiditates non sunt pars membri perfectè. Hæc autem quarta humiditas est pars membri essentialis.* Hic Gentilis *cognouit hanc difficultatem; & dicit aliquo modo hanc humiditatem quartam posse cõtineri sub definitione (saltem obliq;) quia generatur ex spermate, sperma aũt ex humore alterato à* propria *dispositione*. Sed *hæc defensio nihil est; quia non est hæc humiditas eiusdem* ordinis *cum alijs*. *Quia hic loquimur de humiditatibus, quæ generantur in nobis; Illa autem humiditas est in semine, quod uenit aliunde*. Pr*æterea hæ secundæ humiditates possunt restaurari*. H*æc autem quarta humiditas* A*uic.non potest restaurari. & utinã posset restaurari. & ita habetis diuisionem, & sententiam* Galeni; *quæ est uerißima. & illã, quæ est* Auic. *quæ, quantùm peccet; uidistis. &, si quis uelit postea magis uesci glandibus, quàm pane; eligat, quod uult. habet enim panem; & habet glandes*. Accedamus ad *alia.* Et dicemus etiam, quòd humiditates humorosæ. *Postquàm egit de humoribus secundis; redit modò ad id, quod intendebat. primò ad tractandum de primis humoribus. & primò ponit unũ uniuersale, quòd* siue humor sit bonus, siue malus; sunt quatuor genera. *Nõ dicit quatuor species; sed quatuor genera. & bene dicit*. *Circa hanc partem exponemus primò textum ipsius fideliter;* deinde

deinde examinabimus, utrùm recte senserit Auicen. nec nè. Intelligit humores humorosos; humores, qui sunt uerè humores; & ,qui sunt definiti in principio. Boni,& superflui. Non apparet, quid intelligat per superfluum. utrùm id, quod superiùs dixit malum? nunquid superfluum dicitur de eodem? Reuera superfluum dicitur de quanto,non de quali. & potest esse aliquid superfluum; & tamen non erit malum. Sed quoniam ipse non dixit; oportet hic ariolari. Tamen dicimus; quòd,siue intelligat de humiditate, peccante in quali,siue in quanto; semper erunt quatuor genera humorum (sicut et nos superiùs diximus)semper enim appellabuntur, uno, & eodem, nomine. Sunt igitur quatuor; & nominat illa. Primum; est sanguis, quem appellat omnium optimum. Hæc sententia est, secundo de temp. etiam ipsius Galeni. Appellat enim sanguinem syncerum. Sed (ut dicit Gal. in quinto de usu partium,cap.16.) non est intelligendus sanguis syncerus, quò ad rationẽ,sed quo ad sensum; & est sanguis optimus omnium. Ratio autem est; tum ex parte materiæ, quia fit ex materia meliori. ex parte.s.unctuosa,et dulci. tũ ex parte causæ efficientis. Quia alij humores fiunt à calore excedente; Sanguis autem solus à calore temperato. tum etiam ex parte formæ; quia est, calidus, & humidus; in calido autem, & humido; stat uita. tum etiam ex parte finis; quia sanguine nutriuntur membra nobilia,ut cor,& hepar. Vilia autem alijs. De cerebro autem,utrùm sanguine nutriatur, an non; &, utrum

sit tam nobile, ut dicunt; uidebimus in quæstione. Sanguis uerò existit natura, calidus, & humidus. *Nunc uult distinguere ipsum sanguinem; sed proponit primò conditionem unam communem, tam bono, quàm malo, quòd scilicet dominatur in eo, caliditas, & humiditas. &, quòd nisi sit, calidus, & humidus; non erit sanguis. optimè igitur, antequàm fecerit diuisionem in, bonum, & malum, sanguinem; posuit hanc conditionem, quæ est communis utriq;.* Tacuit *autem secundam conditionem, quam nouit* Galenus *(et hæc differentia est maximè essentialis. & non potest dignosci sanguis à succo melancholico meliùs, quàm per hanc differentiam.)* Videlicet *per, congelari, & non congelari.* Nam, *& sanguis, & succus melãcholicus; est niger; distinguuntur autem, quia sanguis congelatur, succus autem melancholicus non congelatur.* Postea *diuidit* Auic. sanguinem in duas species; in naturalem, & non naturalem. Naturalis autem; est, cuius color ponit conditiones sanguinis naturalis tres. Prima est, quòd est valde dulcis. *& addit illud* valde. Q*uia uult, quòd etiam pituita naturalis sit dulcis.* V*trùm autem sit hoc uerum, uel non; quòd pituita sit dulcis aliquo modo, & sanguis ualde dulcis; declarabimus inferiùs.* Dicit *secundò; quòd* nihil olet. N*õ aũt intelligatis, q̃d careat prorsus odore; sed, quòd caret ingrato odore.* V*nde bene dixit ille; ille bene olet; qui nihil olet.* T*ertiò dicit, quòd est coloris rubei.* Q*uòd autem sanguis non fœteat; ratio est, quia fœtor*

est ex

est ex putredine. putredo autem consequitur, quando calor non perfecté dominatur in humidum. At in sanguine calor optimé regit humidum. Dicit etiam; quòd est ualdé dulcis. Causa autem huius rei; est, quia sapor dulcis efficitur, quando humidum est bene cõcoctum à calore. & solus hic sapor est naturalis; quia in hoc solùm, & humidum, & calidum; est temperatum. Alij autem sapores non sunt naturales. Est rubeus etiam. Dicit Galen. in octauo de placitis; quòd Plato ex Hipp. colligit etiam causam rubedinis in sanguine. Nam, licet non dixerit Hippocr. aperté, quare sanguis sit rubeus, quia hoc non pertinebat ad ipsum; tamẽ ex temperatura sanguinis, quam docuit Hip. colligit Plato causam rubedinis. Est enim, calidus, & humidus; at calor; si sit in materia, humida, et crassa; facit rubedinem. &, si materia adhuc sit magis crassa, & sicca; facit nigredinem. Sicut cõtrà, si sit calor in materia subtili; facit ipsam lutei coloris. Vt patet de igne; Qui, si sit in re, subtili, et tenui; facit colorẽ luteũ; ut, si sit in palea. At; si sit in re crassa moderaté; tamen facit rubedinẽ. In substantia aũt ualdé crassa, et sicca; facit nigredinem; ut, quando facit carbonem. Calor igitur; si agat in materiam biliosam; quia materia ista est ualdé subtilis, facit illam esse lutei coloris. At, si materia sit crassa, qualis est materia sanguinis; recedit color à luteo, et fit rubedo. Quòd, si magis adhuc sit crassa, ut est materia succi melancholici; adhuc fit maior recessus à colore luteo, & fit nigredo.

LECTIO. XXX.

REPETAMVS adhuc; ut meliùs intelligatis. Dixi igitur ex Gal. octauo de plac. Hippocratem quidem non dixiſſe expreßè cauſam rubedinis in ſanguine; ſed ea tamen dixiſſe; ex quibus poterat haberi cauſa; dum ponit ſanguinem eſſe temperatum temperatura; calida, et humida; et mediocris ſubſtantiæ inter, tenuem, & craſſam. Rubedinem enim in ſanguine clarum eſt effici ex humiditate media inter, craßitudinem, et tenuitatem. et dixi ex Platone in Timæo; quòd, quando ignis agit in ſubiectum craſſum ualdè, et terreum; redditur flãma nigra. Sicut uidemus, quando, pix, aut aliquid huiuſmodi; ardet. Vbi autem materia ſit admodùm tenuis; facit flammam, fuluam, & claram. Vbi autem materia ſit media; facit flammam medi am iter, nigram, et claram. Color autem talis medius; eſt color rubeus; ſicut etiam dicit Gal. ſecundo de criſi, ubi loquitur de coloribus urinæ. Proportionaliter igitur ſumens Plato colores in ipſis humoribus; dicit, quòd, ubi calor complexionalis ſit in ſubiecto craſſo; facit colorẽ nigrum. Vbi autem ſit ſubiectum tenue ualdè; facit colorem fuluum. Vbi uerò ſit medium ſubiectum, fit color rubeus. Ideo bene dixit Gal. octauo de plac. quòd Hipp. non expreßit cauſam rubedinis in ſanguine; dedit tamen anſam inueniendi cauſam huiuſmodi. Hæ igitur erant tres conditiones, poſitæ ab Auic. de ſanguine naturali. Galenus tamen duas alias ponit differentias in tertio de

alim. Prima est, quòd sit mediæ substantiæ inter tenuitatem, & craßitudinem; & hic sanguis est maxime naturalis. Secunda conditio (Quam posuit Gal. in libro Quòd animi mor. seq. tēp. corp. et Arist. in secundo de part. animal. cap. secundo) est, quòd habeat, uel multas fibras, uel paucas fibras. Quia (sicut determinat Gal. ibi in lib. Quòd animi mores seq. temp. corp. Quòd tamen accipit ab Aristot. loco allegato.) Illi, in quibus sunt multæ fibræ in sanguine; sunt ualdè robusti. & apparet hoc in tauris, & in animalibus robustis: Sed iste sanguis fibrosus non facit ad ingenium; licet faciat ad motum, & ad robur. Cùm igitur corpora hominum sint uarijs modis temperata in fibris sanguinis; ideo etiam dicetur sanguis, magis, & minùs, naturalis; prout, plures, aut pauciores; fibras habuerit. Si uolumus excusare Auicennam; possumus dicere, quòd complexus sit has duas conditiones sub colore. Quia non potest esse sanguis rubeus; nisi sit medius inter, craßitudinem, & tenuitatem. & eadem est ratio de fibris; quia nunquàm erit sanguis fibrosus ualdè, nisi sit crassus. Crassus autem est niger; non rubeus. neq; carebit prorsus fibris, nisi sit tenuis; tenuis autem est fuluus. At sanguis naturalis est rubeus; erit igitur sanguis naturalis moderatè fibrosus. Est etiam sciendum de causa efficiente sanguinis naturalis (ut perfectam cognitionem habeatis) quòd factus est sanguis à calore temperato. Quia, si sit calor diminutus, erit incoctus; & ita aquosus, & non dulcis, & non rubeus. Si autem sit calor excedens;

erit ſanguis,tenuior, fuluus, non dulcis. Secundò fit ex materia optima alimenti; quia (ut dicit Gal.ſecundo de facul.nat.)fit ex pingui, & unctuoſo alimento. Vnde in lib.de plenitu.dicit Gal.quòd ſanguis fit præter naturam propter alimenta craßa. Vbi igitur ſit calor moderatus; & cibi ſint boni ſucci, ex quibus poßit elici à calore temperato plurimum ſucci. Tunc fit multus ſanguis bonus. Vnde poteſtis elicere (Contra opinionē omniū modernorū; qui dicunt à tēperatura,calida,& humida; plus ſanguinis generari; quàm à temperatura æquali) quòd, ubi cibi adſint boni; iſti generant plurimum de ſanguine bono. Vnde qui eo nutriuntur, fiunt quadrati. Poſtea habet aliam conditionem; quòd continuè nutrit. & annotauit eam Auicenna in definitione. & ratio eſt; quia eſt humidus, & optimus omnium humorum. hinc ſequitur, quòd, optimè nutrit. Vnde ſequitur; quòd qui habent plurimum de optimo ſanguine; optimè nutriuntur, & fiunt quadrati. Ex quo ſequitur; quòd hi poſſunt in tempore fieri humidi conſecutiuè,et efficientur plethorici; & quòd incidunt in abundantiam carnis,& ſuffocationem, niſi exerceantur, & temperato utantur uictu.et hinc uidetis, quo modo totum fundamentum artis medicæ ſtat in cognitione humorum. Satis igitur hæc de ſanguine naturali. Poſtquàm igitur Auic.dixit conditiones ſanguinis naturalis, dicit modò. Non naturalis verò; ſunt duæ diuiſiones. *Nunc agit de ſanguine non naturali; & inquit, quòd ſanguis non naturalis primò dupliciter diuiditur.*

uiditur. Aut, quòd in propria sua natura aliquid contingit ei, à quo mutatur ad præter naturam. ut, si sit, uel calidior, uel frigidior. Ex quo sequuntur operationes, tantò deteriores, quantò maior fuerit alteratio. & hic bene notetis; quòd non intelligimus de alia alteratione facta, quàm à qualitatibus primis. et, quoniam ad hanc alterationem solet sequi alteratio aliarum qualitatum; hic est intelligendum, quòd alteratio hæc sit in primis qualitatibus tantùm ita; ut temperata; non poßit fieri alteratio, neq; in substantia, neq; in secundis qualitatibus ita; ut, neq; sapor, neq; color, mutetur. & bene notetis hunc punctum; quòd & Auic. notauit. Vnde Galenus optimè dicit in secundo de differentijs febrium, ubi loquitur de putredine sanguinis; Quòd, ubi sanguis plurimùm alteratur. Addit (plurimũ) Quòd tenue est; uertitur in bilem. quòd crassum est; in succum melancholicum. Quantũ igitur ad hoc primum membrum; non fit immutatio, nisi in primis qualitatibus; non in substantia, neq; in alia qualitate. Secundum membrum est; quòd immutatur sanguis propter mistionem alterius substantiæ. Et hoc dupliciter. Vel, quia aduenit alia substantia ab extrinseco; uel quia propter plurimum exceßum in complexione absq; eo, quòd extrinsecùs aliquid adueniat; generatur, aut putredo, aut bilis, aut succus melancholicus. & hoc membrum coincideret cum membro primo principali diuisionis; nisi ita intelligeretur illud primum membrum, sicut nos diximus. Prima diuisio; est Gal. in lib. de plenitudine. Quantùm uerò ad diui-

ſionem ſecundi membri; eſt quidem hæc Galeni in ſecundo de differentijs febrium, ubi agit de putredine ſanguinis. Diuiſio modò tota Auic. eſt facilis; Et huius etiam diuiſionis partes. Secundùm illud; dicit; quòd, ubi ſanguis ſit præter naturam ex admiſtione ſecundùm naturam illius, quòd admiſcetur, uariatur ſanguis in ſuis conditionibus. primò in colore; quia, ſi admiſcetur bilis; fit fuluus. Si ſuccus melancholicus; niger. Secundò in odore; quia, ſi bilis; fit nidoroſus, Tertiò in ſubſtantia; quia, ſi admiſcetur bilis; fit tenuior. Si ſuccus melancholicus, craßior. Phlegmatis autem. Tranſit modò ad naturam phlegmatis. hactenus declarauimus mentem Auic. ut pro ipſius intellectione ferè nihil poßit deſiderari; Sed modò; quoniam quidem, & deſidero, ut habeatis ſcientiam integram; et naſcuntur hic multæ quæſtiones, non de lana caprina; ſed, quæ attinent ad artem; Ideo eſt hic immorandum. Circa igitur hoc, cùm ſanguis dicatur bifariam (ut dicit Galenus in lib. de natura humana) Primò, exquiſitus, & purus; ex quo, neq́ue generatur homo, neq́ue nutritur. Alio modo commiſtus alijs humoribus. Hic quæritur, de quo ſanguine intelligat Auicenna. Dicimus igitur; quòd loquitur de ſanguine, puro, & exquiſito. Et, quòd hoc ſit uerũ; apparet, quia ponit ipſum contra diſtinctũ tribus alijs humoribus. Sed hic modò oritur quæſtio; utrùm detur actu iſte ſanguis purus. & uidetur, quòd non; quia hoc uidetur contra ſententiam Hipp. qui dicit ſanguinem purum nunquàm inueniri in corpore

pore humano. Dicebat etiam Gal. in lib. de plenitudine; quòd nunquàm in uenis reperitur sanguis purus. Quòd, si non in uenis; ubi nam itaq; reperietur. Hoc est; Contrarium tamen uidetur dicere Hippocr. quòd in uenis purus reperitur. & probat experimento. Quia, si demus pharmacũ; euacuans, pituitam, aut bilem rufam, aut atram. &, si sit pharmacum uehementius, quàm cõueniant homini; educet primò humorem conuenientem, ultimò educet sanguinem. Ergo datur sanguis purus; actu existẽs in uenis. Prætereà; quando dicit Galenus in libro de plenitudine; quòd sanguis potest uitiari, aut ex se, aut ex mistione aliorum humorum; ergo & ipse uidetur concedere sanguinem purum. Quid igitur dicemus? Dicimus; quòd inuenitur purus in uenis, et exquisitus. Quod utiq; probatur, ratione, & sensu. Ratione quidem; quia, si sint in uenis alij humores, puri, & exquisiti; ergo et sanguis etiam erit in uenis, purus, & exquisitus; quia par ratio est, unius, et alterius. Sensu apparet etiam; quia dum exit sanguis; est aßignare aliquam partem, quæ sit pura, et ex colore, & ex dulcedine, & alijs proprietatibus. Hic tamen sanguis, licet ibi sit purus actu; actu tamen nũquàm separatur. Vnde aliud est dicere, quòd in uenis sit pars aliqua sanguinis pura; et dicere, quòd actu separetur sanguis purus, sicut in lacte. licet enim sit lac actu purum; nunquàm tamen potest actu separari à sero. Sic igitur etiam de maßa sanguinis est dicendum. Quòd autem nunquàm inueniatur eiusmodi sanguis purus separatus; primò probatur ex prima eius

generatione,

generatione, quia nunquàm generatur ſanguis purus ſeparatus. Præterea ex uſu ipſius ſanguinis; quia, ſi eſſet ſeparatus, eſſet inutilis naturæ. Quia ex ſanguine puro, ſeparato, non fit generatio; quare, neq; nutritio. Quia ex quibus conſtamus; eiſdem etiam nutrimur. Nullum enim eſt membrum in corpore; quòd non habeat quatuor elementa proxima. Etiam enim ſpiritus ipſe habet quatuor elementa proxima, quæ ſunt humores. Immo, ſi ſanguis purus eſſet ſeparatus; omnino uitiaret humores hominis. Quia, ubi ſanguis plurimus ſimplex abundat (ut dicit Galen. in lib. Quòd animi mor. ſeq. tem. corp. & in lib. de natura humana, circa finem) ſunt illi, ſimplices, pigri, & inepti ad operationes. Immo dicebat etiam Gal. in lib. de natura humana; quòd ſanguis temperatus non dicitur temperatus, niſi ex temperata miſtione quatuor humorum. Datur igitur ſanguis purus, actu exiſtens in uenis; ſed non tamen ſeparatus. Sed accipiamus hũc ſanguinem purum, licet non ſit ſeparatus actu; accipiamus tamen per intellectum, ſeparatum, & ſequeſtratum; ab omnibus aliis humoribus. Hic quæro; utrùm ſit homogeneum quiddam talis iſte ſanguis, purus, & ſeparatus ita; ut habeat diuerſam ſubſtantiam? Notetis; quòd hæc interrogatio uidetur habere multas anſas; & ex optima reſponſione ſoluentur multæ difficultates. Dicimus; quòd nunquàm inuenietis ſanguinẽ iſtum purum homogeneum. Sed habet adhuc diuerſas partes; quia eſt in eo pars quædam ſubtilior, & ſeroſa; et ille humor dicitur ichor ſanguinis. et, non ſolũ ſanguis

habet istũ ichorem; sed etiã pituita habet suũ ichorem, & bilis, & succus melancholicus. Hoc autem non est meũ; sed est Galeni inuẽtum sexto epidem. commentatione sua secunda, super illa sententia. (Sanguis ichorides in uigilãtibus, siue bonus, siue malus.) Ibi enim ponit Gal. quatuor ichores in quatuor humoribus; qui sunt contradistincti singuli singulis suis humoribus. & bene notetis hanc partem; quia ex hoc patet, quid sit dicendum ad quæstionem de febre sanguinis. hoc nomen (ichor) propriè apud Græcos tabes quædam est, quæ solet uiolenter elici ex aliqua re succosa; ut, quando carnes aßãtur ueru; uidetis ex carnibus colliquari succum quendam. Eiusmodi enim succus, siue tabes; appellatur ichor à Græcis. Apparet hoc idem, in febre pestilenti, in fluxibus liquefactiuis, & in febribus tabidis; In his enim omnibus apparet liquor quidam colliquatus in excrementis. Etiã in ulceribus extrinsecis; quia ex carne ulcerata manat quædam tabes; quæ nõ est, neq; sanies, neq; sanguis; sed quidam ichor emanans ex substantia. hoc propriè significat ichor apud Græcos metaphoricè. Postea dicimus ichores; quicunq; exeunt ex aliqua substantia humores. Vnde Arist. secundo de generatione animalium appellauit per similitudinem, pituitam, & utranq; bilem; ichores sanguinis, sicut diximus superiùs. Tertio dicũtur ichores (sicut appellauit Galenus in loco allegato sexto epidem. commen. secunda) partes illæ subtiliores, quæ emanant ex humoribus singulis.

Dicimus igitur, propriè ichorem esse nihil aliud, quàm

quàm succum quendam subtiliorem, per uim expres=sum ex aliqua substantia, quem tabem uocant Latini; ut apparet in carnibus assatis; ex quibus, dũ assantur; emanat quidã succus, ui caloris ignei expressus. Etiam in ulceribus malignis idem apparet; ex quibus humor quidam expressus emanat; qui, neq; est sanies, neqúe sanguis. Postea per metaphoram dicitur ichor quilibet humor, ex substantia aliqua emanans solida. et ita habetis; quòd singuli humores habent suos ichores; et, quid sit ichor. & scire hoc maximè pertinet ad intel=ligendam quæstionem de febre sanguinis. Postea erat aliud dubium de sanguine. Dicitur ab omnibus, quòd sanguis sit, calidus, & humidus (hoc dicunt Gal. Hip. Auic.) Sed uidetur esse dubium. Vtrùm reuera sanguis sit, calidus, & humidus. &, si sit; quomodò sit, calidus, & humidus. Nam Gal. uidetur negare; sanguinem es=se, calidum, et humidum. In primo enim de natura hu=mana (ubi Hippocr. dicit in tex. sanguinem esse, cali=dum, & humidum; ita, ut proportionalis sit ueri; sicut alij humores correspondent alijs temporibus anni) Gal. ibi in commento ait; Aduerte; quòd sanguis non est, calidus, & humidus; sicut, neq; uer est, calidum, et humidum. Alibi tamen fatetur; sang. esse. calidum, & humidum. Dicimus igitur cum Hippocr. sang. esse, ca=lidum, & humidum; sed dicitur, cal. & humidus; non per excessum, sed hoc nomẽ est nomen temperamenti in sanguine. Vnde sanguinem potestis dupliciter con=siderare, sicut et alia omnia. Vel in sua naturali tem=peratura absolutè sine respectu ad aliud; & hoc mo=

do

do certè est, calidus, & humidus; per excessum. Alio modo potestis cõsiderare per respectum ad aliquem; ut distinguit Galenus in primo de tempe. ubi loquitur de temperatura ueris; & ad hunc sensum dicitur, calidus, & humidus; non per excessum; sed, ut temperatus; quia, tantum habet de caliditate, & humiditate; quantum sufficit, et conuenit pro natura animalis. Sic etiam dicimus; uer esse, calidum, & humidum; nõ, quia excedat; sed effectiuè; quia facit, caliditatem, & humiditatem. Generat enim sanguinem; qui, cùm sit, calidus, & humidus; est tamen temperatus. Quia tale temperamentum, calidum, & humidum; in sanguine; tantum est, quantum conuenit naturæ animalis. Alij uerò humores, non dicuntur tales per temperamentum, sed per excessum. & ita uidetis secundùm quem sensum dicatur sanguis, calidus, & humidus. et ita saluantur, Gal. & Hippocr. & omnes; quare dixerint sanguinem, calidum, & humidum; & uer, calidum, & humidum. & breuiter, quicquid dixit Galen. de uere; idem dicatis de sanguine. Differunt tamen; quia sanguis talis est sua essentia, & formaliter. Ver autem; effectiuè. His ita declaratis; modò quæritur, an hic sanguis purus contra distinstus alijs humoribus, posit putrescere. & loquimur de putredine intra uenas; quia extra uenas putrescit facillimè omniũ, & de hoc nulla est dubitatio. Et breuiter dicimus; quòd potest putrescere. Quod, nõ solùm authoritas attestatur; sed etiam ratio. Nam, si potest, calefieri, & frigefieri, & alterari in se ipso (sicut ait Auicen. in superioribus, et Galen.

Galen.in lib.de plenitudine) cur etiam non poteſt putreſcere? Cùm putrefactio,(ut dicit Ariſt.quarto meteor.) fiat, quando calidum non poteſt, dominari, & regere; humidum, propter nimiū exceſſum. Sed quæritur, cùm putreſcat ſanguis; quam febrem faciat. Neceſſarium eſt, ut faciat febrem; ſicut & alij humores putreſcentes faciunt. Quæritur igitur, ex quo poteſt putreſcere ſanguis in uenis, utrùm faciat febrem diſtinctam. &, ſi diſtinctam; quo nomine ſit appellanda. Breuiter omnes Græci recentiores conſpirant in hoc; quòd facit quartum genus febris, et uocant ſynocham febrem. hoc declarabo primùm quo modo ſit intelligendum; deinde, utrùm Auic.iure, & præter ſuū morem immodeſtè, inuehatur contra Gal. Primò igitur afferam rationes eorum; qui dicunt, febrem ſanguinis eſſe ſynocham febrem. Deinde uidebimus; utrùm iſti rectè ſentiant. Primò itaq; dicunt, quòd ſynocha fit à putredine ſanguinis, moti authoritate Galen. 9. Therap.cap.tertio; Quia dicit; ſynocham non fieri, niſi in corporibus abundantibus ſanguine plurimo. Quod interpretati poſtea omnes recentiores Græci; uno ore dixerunt, ſynocham fieri ex putredine ſanguinis; & Paul.& Aetius, et Trallianus.et alij & poſtea; Arabes, Auic.& alij. Præterea ſigna manifeſtāt hoc; quia (ut dicit Gal. 9.Therap. cap.tertio, ſecundo, et quarto) Primo pulſus ſunt, uehemētiſſimi, maximi, frequentiſſimi, et uelociſſimi. Quantùm ad frequentiam, et uelocitatem; poteſt etiam contingere in putredine bilis. Sed, uehementia, & magnitudo; non poteſt eſſe in cacochymia,

cochymia, sed à sanguinis multitudine, putrescentis; Ideo ab hoc signo iudicatur, synocham esse febrem à putredine sanguinis. Addit aliud signum; dicens, quòd calor febris synochæ est, mitis; & suauis; quod indicat putredinem sanguinis, ut dicit in secundo de diff. febr. & non possumus aliter glossare. Tertiò indicat ipsa curatio. Gal. enim docet curare febrē synocham mißione sanguinis usq; ad lipothymiam. & hoc fit in sola synocha. &, quibus non fuerit hoc modo missus sanguis (inquit Gal) ij moriuntur. & hoc signū magnum; est etiam Hippocr. proprium. Quartò est ratio. Nam febres continuæ ardentes non sunt, nisi duæ; synochus, & causus; sicut dicit Gal. in secundo de crisi, cap. tertio. Sed certum est, quòd causus fit à bile; ergo synochus fit à sanguine, quia aliter non possent distingui. Nam certum est, quòd non fit à pituita, neq; à melancholia; ergo, uel à bile, uel à sanguine. Nō à bile; quia ab ipsa fit causus; ergo fit à sanguine. Hæc igitur sunt argumenta; quibus probāt, febrem ex putredine sanguinis esse synocham. In contrarium apertissimè est Galenus alibi; qui uult, quòd fiat synochus à bile. & est in secundo de diff. febrium; ubi loquitur de febribus continuis, faciens distinctionem continuarum à bile. Quarum dicit duo esse genera; unum appellat synocham, alterum causum. Quid igitur dicemus hoc loco? Habemus authoritatem hanc magnam quidem; sed nudam, & distinctam. Si uolumus bene intelligere hanc materiam; oportet seruare; quæ præcipit Gal. in quæstione illa; An ars tuend. ual. pertineat ad gym.

Dicit autem ibi; considerandos esse terminos, qui sunt in quæstione ita; ut bene distinguamus, prædicatum, et subiectum. Quoniam igitur hic quæritur, utrùm synocha fiat à putredine sanguinis; oportet uidere, quid sit synocha, quod est subiectum. & postea; quid sit putredo sanguinis, quod est prædicatum, Incipiamus itaque primò à declaratione subiecti. Synochus igitur. (Vt exponit Gal. 9. Therap. cap. secundo, & tertio) dicitur febris, nõ ab humore peccante; sed hic est suus characterismus, ut nullum habeat paroxysmum diuersum, sed unum tantum. Reliquæ uerò omnes habent paraxysmos. Nam ardens; licet sit continua, habet tamen exacerbationes de tertio in tertium sic et aliæ omnes. Febris autem synocha; semper, uel uno tenore; à principio ad finem augetur, uel semper minuitur; uel semper stat; Sed unus semper est paroxysmus. hæc est propria differentia; & hic etiam characterismus, distinguens synocham ab alijs febribus. Ideo dicit Gal. quòd dicuntur synochi, quasi conclusæ. & dicit esse nomen barbarum; Sed acceptum tamen istud nomen; ut distingueretur hæc ab alijs febribus continuis, quæ συνεχοὺς ab ipsis dicuntur. À quo uerò humore fiat synochus; nunquàm explicuit Galenus, nisi in uno tantùm loco, hoc est, in fine libri de differentijs febrium; Dicens (Citat autem ibi authoritatem Praxagoræ) quòd fiunt febres synochæ ex putredine humorum, qui sunt in magna uena. Sed non distinguit, qui nam sint isti humores. In quodam tamen loco. 9. Therap. cap. tertio; dicit apertè; quòd fiunt, quando humores

æqua

æqualiter putreſcunt in uenis. Iam *habetis primò, quid ſit ſynocha; & habetis putredinem ipſius, quæ nam ſit ſecundum* Galenum. Cui *nolumus aduerſari; quoniam dicit eſſe febrem ſynocham, quando humores æqualiter putreſcunt in uenis.* Videndum *eſt quidem; quo modo hoc ſit intelligendum. Si igitur uos intelligatis totā maſſam ſanguinis æqualiter putreſcere ad hunc ſenſum; quòd putredo æqualiter ſit in omnibus quatuor humoribus; & ſit uerum, quòd iſta putredo ſit, uel in omnibus uenis totius corporis, uel in magnis uenis; & uenæ magnæ ſunt illæ, quæ ſunt intra;* Nemini *dubium eſt; quòd illa febris non eſt illa, quæ habet ſigna illa dicta à* Gal. Nam *non erunt pulſus uehementiſſimi, neq; maximi.* Nam, *ſi in ephemera concidunt uires; quid dicendum, ubi putreſcit ſanguis cum ſua tota maſſa?* Immo *ſequitur proſtratio totius uirtutis. & propterea nunquàm, ſtante iſta putredine in tota maſſa ſanguinis; poterit ſtare uirtus; quia, & ſpiritus, & calor innatus; erit putridus. &, ſi pulſus non poteſt eſſe uehemens, quando putreſcit bilis; quo modo poterunt conſtare pulſus, quando putreſcit tota maſſa ſanguinis?* Non *poterit igitur pulſus eſſe, uehemens, & magnus; nè dum, uehementiſſimus, & maximus.* Præterea *calor ille non erit mitis;* Immo *in extremis partibus apparebit frigidus, & erunt omnia accidentia ſæua.* Nam, *ſi fiunt accidentia ſæua, quando putreſcit unus humor; quid credendum eſt, quando tota maſſa putreſcit?* Neq; *tamen facilè ſoluetur hæc febris; propterea hæc non ſunt dicenda,*

quòd putredo in synocho sit talis, quòd tota massa sanguinis æqualiter putrescat. Sed quis dicet; bene cõcedo, quòd si tota massa sanguinis putresceret simul in oĩbus suis partibus; sequerẽtur ista, quæ tu dicis; Sed tu decipis, quia res nõ ita est. Sed quãdo dicimus putredinẽ esse in tota massa sanguinis æqualiter, et in omnibus per indifferentiam; istud esse intelligimus, quia non magis in una parte, quàm alia; Istud nihil est, neq; stat cum Galeno. Quia Gal. *secundo de diff. feb. postquàm comparauerat putredinem intermittentium putredini continuarum; quia putredo ista fit per partes; ubi incipit discurrere causas febrium continuarum; dicit, exemplum de fimo nõ ampliùs esse ad propositum, quia hic non putrescunt humiditates per partes. Sed clariùs.* 9. Therap. *cap. tertio; dicit; quòd non potest fieri febris ista synocha in corporibus frigidis, quia nõ potest confertim putredo occupare omnes partes propter resistentiam frigiditatis corporis.* Ergo *simul omnes partes occupantur; & non per partes in febre synocha.* Inde est, *quòd nunquàm pertransit hæc febris quartum diem (sicut dicit* Gal. *secundo de diffe. feb.) quia absumitur materia sicut, si ignis occuparet stipulam totam.* At, *si partem post partem occuparet; posset durare ista febris per multos dies. Synocha igitur est talis naturæ, & non possumus aliter glossare.* Stat *igitur, quòd ista putredo sit æquabiliter in toto corpore. & tunc non sequentur signa, quæ dicit* Gal. *sequi ad febrem synocham; quare non erit illa febris synocha.* Immo *dicit* Galen.
quòd

quòd putrescit æqualiter tota massa sanguinis in synocho; quid igitur dicis ad authoritatem Gal? Audiuistis, quid dixerim in principio, quòd omnes humores habent suos ichores. Cùm igitur sint isti ichores, qui poßint ex uiolenta causa exprimi; ubi æquabiliter augentur humores proportionaliter (.s. omnes humores in uenis) ubi non poßit fieri transpiratio propter multitudinem, & adueniat aliquid constipās; incalescunt illi humores; & inde est, quòd incipiūt ab ephemera. Quia, dum incalescit sanguis; fit synocha sine putredine propter solam constipationem, quæ est media inter, ephemeram, & putridam. Vbi autē, magis, atq; magis; augetur constipatio; necessarium est, ut sanguis putrescat; & tunc fit synochus cum putredine. Sed quid putrescit? Exprimuntur illi ichores, & fit separatio bonæ partis; quia natura semper est sollicita de meliori. Illi igitur ichores; cùm sunt separati, & non possunt exire; necessarium est, ut putrescant primò; quia humidi sunt, & sunt destituti à natura. & illi ichores ita separati, emanantes æqualiter à tota massa, & expreßi; putrescentes faciunt synocham febrem. & inde est, quòd febris parum perdurat; quia putredo est in illis ichoribus, qui sunt pars tenuior omnium humorum. Dicitur autem fieri ista putredo in omnibus humoribus æqualiter putrescentibus; non, quòd æqualiter tota massa putrescat; sed, quia æqualiter putrescunt ichores, emanantes æquabiliter ex tota massa sanguinis, & ex omnibus quatuor humoribus.

Modò audiatis. Quòd massa sanguinis non poßit putrescere aliquo modo in synocha; ostendebatur, quia primò in synocha nullum est accidens uerēdum. Primò enim calor est suauis, ut dicit Galen. Deinde; citò terminatur, non pertrāstens quartum diem. Deinde resoluitur per sudorem, uel fluxum sanguinis. Deinde; pulsus sunt, uehementißimi, & maximi; quia uirtus est ualida. Virtus autem ualida non potest esse, ubi tota massa sanguinis putrescit. Ostendimus ēt; quòd non ualet illa fuga, quòd scilicet putredo intelligatur esse per partes. Istam enim glossam refelli à Galeno. Præterea indicat etiam curatio ipsius synochæ. Quia, cùm Gal. iubet, ut mittatur sanguis usq; ad lipothymiam in febre synocha; ostendit manifestè, quòd synocha non sit à putredine massæ. Quia. 11. Therap. ubi docet curare febres putridas; dicit, quòd in qualibet febre putrida; etiam, si sit indicatio, ostendens debere fieri maximam euacuationem; debemus tamen meminisse; quòd, non solùm est euacuandum; sed etiam tollenda putredo, quæ tollitur à uirtute ualida. At hæc diminuitur per copiosam sanguinis missionem. Iubet igitur, in febribus putridis seruari sanguinem; ut poßit seruari uirtus, quæ agat in putredinem. Id, quòd transcribens Auic. quarta primi, cap. de phlebotomia sexto. &, cùm phlebotomas (inquit) serua sanguinem, tanquàm Thesaurum. Alludit Auicenna ad uerbum Græcum (ἀναθέσθαι.) Cùm igitur in febribus putridis non liceat mittere sanguinem copiosum, in synocha autem mittendus sit sanguis etiam

usq; ad syncopim; Patet etiam ex ipsa curatione, synocham febrem non esse illam; quæ fit, quando tota massa sanguinis putrescit. & ita, neq; signa, neq; curatio, neq; accidentia; indicant, synocham fieri à putredine massæ sanguinis; & propterea non ita esse intelligendum dictum illud Galeni. Sed, quid dicendum? Facilè est respondere, si quidem aduertatis, quæ dixit Galen. sexto epidem. Comm. secunda. Considerandi sunt singuli humores; &, quòd in singulis ipsorum est proprius ichor qui potest exprimi ui aliqua caloris. Cùm igitur in plethora. Nam in plethoricis tantùm contingit synocha, ut ostendit Galen. Cùm sanguis, peccans in quanto, tam plurimùm sit auctus; licet proportionaliter etiam alij humores sint aucti; tamen multo prædominio prædominatur sanguis. Quare non apparet alius humor sensu; nisi sanguis, quia sanguis dominatur à prædominio. Cùm igitur sit auctus sanguis, et proportionaliter omnes humores, sed sanguis largo prædominio dominetur; pariter etiam ichor expreßus ex tota massa sanguinis apparebit ichor tantùm sanguinis; sicut illa tota massa sanguinis apparet sanguis, licet sit mistus sanguis cum alijs humoribus. & hoc est, quod dicit Galenus; quòd humores omnes æqualiter putrescunt, quia putrescunt ichores, æqualiter ex omnibus humoribus expreßi. Sed quomodò fit istud? hoc modo. Quia synocha fit; quando constipantur uenæ, & habitus corporis; & prohibetur transpiratio. Ex quo primò corpus alteratur; incalescit sanguis absq; eo, quòd aliquod pu-

trescat; & tunc fit quasi febris ephemera. Quando autem magis intenditur calor; exprimuntur ichores à calore ex tota massa sanguinis; sicut uidetis fieri in carnibus, ut diximus superiùs. & natura conseruat (ut semper solet facere) humores expresso ichore. et hic ichor, cùm sit derelictus a natura; ideo putrescit. & quando subtilis est; facilè resoluitur, & per sudorem. & licet ichor sit ab omnibus humoribus; tamen à prædominio est à sanguine. Ideo est calor suauis. Deinde pulsus fiunt maximi; quia est maxima copia sanguinis, & maxima uirtus, et maxima præterea necessitas. Quia massa est supercalefacta; licet nihil in ipsa putrescat. Quare fit etiam frequentissimus propter maximā necessitatem. Vrinæ apparent splendidæ; sed crassæ, & rubeæ. *Rubeæ propter ichorem peccantē expressum ex ipso sanguine, qui prædominatur alijs; ut diximus. Crassæ, splendidæ, propter multitudinem spirituum; qui non exhauriūtur, cùm non sit putredo in humoribus. Si præterea mittatur sanguis; apparebit sanguis crassus; quia sunt expressi ichores, qui sunt pars subtilior. Cùm autem febris hæc synocha fit ex multitudine; quid magis conuenit, quàm mittere sanguinē usq; ad lypothymiam; tum, ut tollatur multitudo, & plenitudo; tum, ut refrigeretur? & propterea est remedium præsentaneum maximè omnium missio sanguinis. & post missionem sanguinis; curatur statim. Quod non fieret, si esset putredo in massa sanguinis; quia restaret putredo tollenda diminuta etiam uirtute. Patet igitur; quomodò*

sit

ſit intelligendus Galenus, & Græci omnes. Nā, quod hæc febris fiat à putredine humorum; eſt uerum, quia putreſcit ichor exiſtens in maſſa. &, quoniam dicitur; quod fit à putredine ſanguinis; uerum etiam eſt hoc, quòd fit à putredine ichoris expreßi ex ſanguine, qui prædominatur alijs ichoribus, ſimul putreſcentibus. Quando igitur quæritur, quomodò differt ſynochus à cauſo; dico, quòd ita differt, ut eryſipelas ab herpete. Oſtendebamus enim in ſecundo lib. ad Glauconem; eryſipelas fieri ex ichore ſanguinis, herpetem uerò ex bile. ſic cauſus fit à putredine bilis; ſynochus autem à putredine ichorum. &, quoniam ubi in eryſipelate ichor ille tenuior ſanguinis incipit putreſcere, uertitur in bilem; ideo Galenus dixit, eryſipelas fieri modò ex bile, modò ex ſanguine; quia tunc eadem eſt cura. Eodem modo dicimus de ſynocho. Quapropter; quando dicebat Galenus in ſecundo de Diffe. feb. ſynocham fieri ex putredine bilis; dicimus quidem id propterea dictum eſſe; quia ichores corrupti ſapiunt naturam bilis. Sed modò; quia neceſſarium eſt, ut ſanguis & ipſe putreſcat; quando putreſcit ipſe ſanguis, quænam febris fit? Dicemus primò; quòd ſanguis poteſt putreſcere, uel intra uenas, uel extra uenas. Si extra uenas; fiunt proportionales febribus tertianis intermittentibus. Si intra uenas; quia putreſcit ſanguis; in quo ſtat, uirtus, & uita; neceſſarium eſt putreſcere etiam alios humores. Quare reuera tunc putredo eſt in tota maſſa ſanguinis. Tunc autem fiunt febres peſtilentiales; ut dicit Galenus in

Epid. & non fiunt istæ febres à qualitate occulta; sed ab insigni putredine quadam. & ideo nunquàm contingunt, nisi in constitutionibus humidis. & ita uidetis quomodò omnia uero consonant. sed hoc tamē non in omnibus corporibus contingit; sed in dispositis tantùm. Vbi autem fit putredo in sanguine, & illi primò exprimuntur, excernunturq;. Vnde fit in illis fluxus ille, dictus uulgò colliquatiuus. Propter maximam autem putredinem sequitur subitus casus uirtutis; quia putredo est in sanguine; in quo stat, uirtus, & spiritus, & calor innatus, & uita. Vnde dixit Poeta; Et uitam cum sanguine fudit. Frigescunt extrema; quia propter uirtutem modicam concentratur calor. Deinde fiunt alieni ab omni ratione, & fiunt stulti; quia spiritus sunt corrupti propter corruptionem sanguinis, qui est fundamentum spirituum. & ita sæuißima fiunt accidentia; & in accidentibus extrinsecùs, & in exeuntibus, & in operationibus. & ferè semper terminatur ad mortem. Curantur autem; quando putredo sanguinis accedit, nisi ad aliquem terminum, & dicit Galenus, quòd putredo in sanguine est, sicut aciditas in uino. Nam, si uinum incipiat acescere, & non sit aciditas confirmata; si mutetur uinum in aliud uas, & transpiret; redibit ad naturam suam. At, ubi fuerit corruptum; nihil prodest diligētia ulla. Ita contingit in sanguine putrescēte. Quòd autem febres pestilentes sint propter maximam putredinem; apparet ex hoc etiam; quòd, si mittatis sanguinem in pestilentibus; uidebitis omnia genera colo-

rum,

rum, & fœtet etiam, & mutatus est in omnibus cōditionibus. & hoc propter maximam putredinem. Ex ipsa etiā curatione apparet; quia, nisi mittatis sanguinem cautè, & initio; interficietis ægrum; quia nō tollitis putredinem, sed diminuitis uirtutem. Vnde dixit Auicen. Si pertransierit quarta; fortaßis non erit amplius intentio phlebotomandi. Quia, transacta quarta; uerisimile est, uirtutem esse factam imbecillem ita; ut nō poßis phlebotomare. Quid igitur tunc agendū? Summa igitur curatio (inquit Auicenna uir diuinus) est exiccatio. Videtis igitur; quàm uanum sit confidere authoritatibus, & ; quòd, si rem ipsam consideretis; ex ipsa rei natura inuenietis febrem à sanguine putrescente longè aliam esse à synocha & de hoc satis. Nunc superest unum; nempe Galenum defendere ab Auicen. quia in hoc non satis fuit gratus Auicenna suo Præceptori. Auic. igitur prima quarti, ubi loquitur de febre sanguinis; nimis temere (ut sic loquar) inuehitur in Galenum. Reprehendit enim primo Galenum; quia non posuerit febrem sanguinis. Hic igitur licet exclamare cōtra Auic. Ipsum scilicet esse maximum calumniatorē in hac parte. Nam primò Gal. omni modo affirmat dari febrem sanguinis; immo mouet quæstionem in hunc modum. Ex quo constat fieri febrem ex sanguine; quod nam genus febris ista erit? Quantùm igitur ad hoc; est calumnia mera Auic. Sed quantùm ad illud; quod dicit Auic. Gal. non intellexisse rem; Quia dicit, quādo putrescit pars tenuior sanguinis; uertitur in bilem, & fit febris biliosa; Quando

autem

autē putrescit pars crassa; uertitur in melancholiam, & fit febris de quarto in quartum; Hic dicit Auic. ô bone uir non quæro de fine putredinis; sed quæro; dum putrescit; & non acquisiuit formam, bilis, aut melancholiæ; quæ nā febris ista erit in isto intermedio? Deinde dicit; potest quidem pars sanguinis tenuior uerti in bilem, & tamen bilis illa non erit putrida; quia non est necessarium, quod generatur ex putrido; esse putridum. Quo modo igitur dicis; quòd, quando pars tenuior sanguinis uertitur in bilem; tunc fit febris biliosa, & quando pars crassa uertitur, in melancholiam, fit febris melancholica? Ad hoc dicimus, quòd Aui. non intellexit mentem Galeni; & argumenta sua nil sunt contra Galenum. Ipse etenim Galenus, supponēs sanguinem putrescere, quærit tantummodò, quare sanguis putrescit, utrùm faciat quartum genus febris. Cùm sint enim tres typi febrium, secundùm, quòd sunt tres humores; quærit Galenus, ex quo putrescit sanguis, & ex putredine trium aliorum humorum, fiunt tres typi; utrùm ex putredine sanguinis fiat quartus typus? typū autem intelligimus formam ipsam periodi in febre; ut, quòd fiat febris de die in diem, aut de tertio in tertium, aut de quarto in quartum. Respondet; igitur? quòd non est necessarium fieri quartū typum; quia dū putrescit primò pars tenuior sanguinis; quia sapit naturam bilis, facit typū de tertio in tertium. Et debetis supponere; quòd nō loquitur Galenus id (quod omnino aduertit Auic.) de sanguine, putrescēte intra uenas; sed de putrescente extra uenas. Quia, cùm pu-
trescit

trescit intra uenas; non facit, neq; typum neq; periodum. Dicit igitur; *quòd erit typus bilis; & non dicit, quòd erit typus melancholiæ.* Bene legatis in *secundo de diff. feb. quia; dum putrescit sanguis; primò putrescit pars tenuior, & ideo facit typum bilis. & hoc in tempore ipso putredinis; & in ipso motu. &, quòd sit sub forma sanguinis.* Quia, *ubi aduenit illi ichori putredo statim; statim uertitur in naturam bilis. & non dicit, quòd sit bilis; sed dicit, quòd sapit naturam bilis. & ideo dicit, quod est mitior febris, quàm biliosa.* Videte igitur, *quàm malignè* Auic. *sit interpretatus* Galeni *sententiam. &* propterea concludit Galenus; *non oportere ponere quartum typum, licet putrescat sanguis, & hoc ostendit exemplo de pleuritide; in qua spuitur sputum rubeum.* Hæc *febris (inquit) prouenit ex putredine sanguinis; & tamen fit typus de tertio in tertium.* Ibi *enim putrescit sanguis tenuior; nam pars crassa non potest penetrare membranam. et hoc, dum putrescit; non post motum putredinis.* Quando *igitur dicit* Auic. *se quærere, quando putrescit, & alteratur; quæ nam febris fiat;* Respondemus *secũdùm* Gal. *quòd fit typus febris tertianæ. & ita* Auicen. *non arguit contra Galenum; sed contra uerba, malè intellecta. principio igitur; cùm putrescit sanguis, fit typus de tertio in tertium; quia semper in principio pars sanguinis subtilior uertitur in naturam bilis.* Vbi *autem partes subtiliores progressu tẽporis fuerint resolutæ; fiet typus quartanæ febris.* Sed *primò putrescit pars tenuior semper sanguinis, sicuti carbunculi*

fiunt

fiunt post erysipelata. Sed de his satis.

LECTIO. XXXI.

PHLEGMATIS aliud est naturale *Estote attenti. In hac materia de humoribus opus est diligẽtia; ut lucem eruamus è tenebris in Auic.* Optimè *seruat suum ordinem Auicen. Nã, cùm primò dixerit de sanguine, tanquàm optimo omniũ humorum, consequenter tractat de phlegmate. Quia phlegma est humor; aptus, ut uertatur in sanguinem. Debetis autem primò scire hoc nomẽ (phlegma) apud antiquos Græcos ante Hippocr. aliter usurpatum fuisse, quàm post tempora Hippocr. Illi enim antiquiores appellabant phlegma humorem, adustum, calidũ,* παρὰ τὸ πεφλεγμένον *sicut apud Prodicum. Immo etiam ipse Hippocr. usus est nomine phlegmatis in hunc eundem sensum, in secundo progn. com. 66. Sic dicens; Abscessus quidem cõsistit in infernis partibus; ubi circa ilia phlegma infestaret. & hoc notauit Galen. in commento. Sed post Hippocr. aliter fuit usurpatum; scilicet pro humore quidem, frigido, & humido. Qua autem analogia nominis; mihi satis compertum non est; nam prorsus oppositũ sonat. Nisi uelimus dicere per antiphrasim. Sed de hoc non est laborandum, quia uocabulorum usus pendet ex populi arbitrio, sicut usus monetarum. Ad rem igitur uenio.* Phlegma; quoddam naturale, quoddam nõ naturale. *Hic est dubium; cur Auic. prius non definiuerit phlegma definitione communi, & naturali, & non naturali; sicut fecit in sanguine*

guine. Nam Gal. ipse primò definit; quòd pituita est humor frigidus, & humidus, & colore albo. Sed hoc non sine mysterio fecit Auicen. stans in sua opinione. Quia ipse tenet esse aliquod phlegma; quod non est, frigidum, & humidum; sicut phlegma salsum; nec omne phlegma esse colore album, sicut phlegma cinericium. Propterea noluit proponere definitionẽ communem. Gal. tamen optimè fecit, & secundùm principia rei; Nam pituita salsa non est propriè pituita, sed est pituita putrefacta. Natura autem non consideratur in corruptis; ut dicebat Arist. in secundo ethicorum. Neq; magis pituita salsa est pituita, quàm homo mortuus sit homo. Bene igitur ponit Gal. secũdùm sua principia definitionem illam, communẽ omni pituitæ; quia pituita est, frigida, & humida. Quantùm ad pituitam cineritiam ex melancholia, mista cũ pituita pura; non amittitur essentia rei propter mistionẽ. Nec Gal. unquã ponit tales diuisiones ex his, quæ miscẽtur ex diuersis substantijs. Gal. igitur optimè definiuit ex suis principijs. Auic. similiter non definiuit; cautè stãs in sua opinione, et sibi constans. Naturale est, quod est aptum, ut in aliquo tempore fiat sanguis. Definitio phlegmatis naturalis est ipsius Galeni in secũdo de facul. nat. cap. 9; ubi dicit, quòd phlegma naturale nihil aliud est, quàm nutrimentum semicoctum (& intellexit nutrimentum semicoctum; quod fit in uentriculo) & ibidem dicit; quòd si intelligatur pituita; non cocta respectu coctionis, quæ fit in uentriculo; malè dicitur. Sed dicitur cruda respectu coctionis, quæ fit in hepate. Ratio

te. Ratio autem huius rei inferiùs à nobis manifestabitur ex hac definitione. &, Auic. & Gal. uidetur, quòd nihil prorsus differat pituita ab ipso chylo. nam chylus est alimentum semicoctũ in uentriculo; & humor aptus, ut uertatur in sanguinem. Neq; hic solùm hoc dicit Gal. sed etiam in primo de natura humana, & in principio de atra bile, & aliàs sæpè. Immo clariùs in secundo de uictus ratione; in eo aphorismo. Abstinentiam ferunt faciliùs; qui in superioribus partibus pituitosi sunt. Vbi dicit; quòd sanguis fit mediante pituita, quia primò uertitur in pituitam. &, nè quis hoc dicat fieri in frigidioribus; dicit etiã hoc esse de optimis cibis, & facillimæ coctionis. Quid igitur dicendum? Pituita non est idem, quod chylus; sed bene est pars chyli. Dicebat Gal. in fine primi de atra bile; quòd pituita generatur in uentriculo ex parte, frigidiori, & aquosiori; ipsius cibi. chylus autem; ex parte pinguiori. Quæ pars, cùm sit pinguior, & magis unctuosa; ideo, facilè, & in modico tempore; uertitur ab hepate in sanguinem. At pituita, licet uertatur & ipsa in sanguinem; tamen difficiliùs, & indiget longiori tempore. & nos diximus, quando in uniuersali speculabamur de humoribus; quòd humores generantur, sicut apparet in destillationibus apud alchymicos. Extrahũt enim illi unã partem, aquosam, & crudam; quã etiam illi uocant phlegma. Extrahunt etiam illi aliam partem (quam principaliter intendunt) quam quintam essentiam nominant. Imaginemini; quòd quinta illa essentia, quam natura quærit extrahere; sit chylus ipse sanguineus.

ſanguineus. Neceſsitate *autem materiæ fit pituita; quia in cibo eſt pars, frigidior, et aquoſior; quæ ab eodem calore eſt concocta, ſed non potuit tamen bene concoqui; ſicut pars unctuoſa. & hoc, nõ contigit ex defectu caloris; quia calor dedit meliorem formam, quæ potuit haberi in uentriculo; & tantũ egit, quantum conuenit calori uentriculi*. Sed accidit *uitio materiæ; quæ, cùm ſit, frigidior; & aquoſior; eſt rebellis actioni caloris*. Ex parte *igitur illa unctuoſa, et ex pituita; fit ſanguis; ſed magis apta eſt illa pars unctuoſa, ut tranſeat in ſanguinem*. Illa *autẽ pars, humidior, & frigidior; apta quidem eſt, ut uertatur in ſanguinem; ſed difficiliùs conuertitur. Sicut &* Alchimici *habent quintam eſſentiam; quæ proportionalis eſt ſanguini; habent & partem crudam, quam appellant phlegma; quam, non abijciunt; ſed ulteriùs decoquũt, et ex eo extrahunt etiam quintam eſſentiam*. In *chylo igitur ſunt duæ partes*. Vna, *quæ eſt magis unctuoſa, & pinguis; quæ facilè tranſit in ſanguinem; & hæc eſt uerè chylus. & altera pars. frigidior, et aquoſior; quæ, licet uertatur in ſanguinem; tamen difficiliùs; et hæc eſt* pituita. Alimentum *igitur ſemicoctum dicitur pituita per reſpectum ad partem chyli, quæ proprie chylus dicitur; quæ perfectiſsimè cõcocta eſt propter bonam diſpoſitionem ipſius materiæ*. Non intelligitur *autem pituita ſemicocta, quia cruda ſit (nam hoc non accidit defectu caloris) ſed propter rebellionem materiæ. & hoc optimè notauit Auic. in hac parte; quando dicit; quòd eſt apta, ut in aliquo tempore fiat ſanguis*.

guis. Quia pituita non est ita prompta, ut fiat statim sanguis, sicut est chylus; sed fit cum aliquo tempore. & hæc satis pro declaratione huius definitionis; ex quibus sequuntur multa utilißima scitu; Et primò; ut cognoscatis, quomodò generetur pituita in uentriculo, & non in hepate. Quia in prima coctione extrahitur chylus, & extrahuntur duæ materiæ, & duæ partes. Quarum altera; quæ est, pinguis, & unctuosa; uertitur facilè in hepate in sanguinem. Altera uerò pars est, frigidior, & aquosior, & hæc dicitur pituita, quæ transit ad hepar unà cum chylo, ut conuertatur in sanguinem; sed non semper conuertitur. & ex hoc etiam sequitur, quare pituita non dicatur cruda respectu actionis uentriculi, sed respectu actionis hepatis; quando hepar non potuit dare perfectionem, quam debebat; & conueniebat calori suo longè ualidiori. et hoc dictum est à Gal. & non aßignauit rationem. Videtis tertiò; quare homines, habẽtes frigidum hepar; redundant plurima pituita. Cùm autem pituita non generatur in hepate, sed in uentriculo; quare in his abundat pituita? Ratio est; quia pituita, generata in uentriculo; transmissa ad hepar, non concoquitur, et nõ conuertitur in sanguinem. Ex hoc etiam habetis, quare cõtrà; qui sunt calidi hepatis, nõ abundent pituita; quia calor hepatis uehemens uertit ipsam in sanguinem. & quare, qui habent calorem hepatis temperatum; temperati etiam sunt in pituita. habetis etiam; cur cibi boni alimenti plurimum sanguinem generant, & minimum pituitæ; & cibi frigi-
diores

diores plurimum pituitæ; quia ex cibo in uentriculo extrahuntur duæ partes; altera, pinguis, et unctuosa; altera, frigidior, et humidior. Hæc autem ex cibis frigidioribus plurima educitur; et ita propter maximam copiam non potest postea conuerti ab hepate etiam, quòd sit calidum. Similiter, si detur etiam cibus boni nutrimenti; plurimus sanguis generatur (etiam, quòd hepar non sit ualdè calidum) quia ex ipso in uentriculo educitur multa pars unctuosa, quæ facilè in hepate uertitur in sanguinem. Et est quidam modus dulcis phlegmatis. *Hactenus optimè dixit* Auic. *Nunc, quod dicit; non credo, quòd sit peccatum mortale. Sed notate (quæso) occasionem erroris* Auicen. Ex *una quidem parte uidebat* Auic. *qui erat studiosus* Galeni; *ipsum* Galenum *dixisse in secundo de fac. nat. cap. 9. pituitam naturalem esse dulcem, reliquas uero omnes esse præter naturam*. Ex *aliâ parte legerat contrà apud* Galenum *in principio de atra bile, quòd sola pituita insipida est naturalis*. Dulcis *autem, & reliquæ; sunt præter naturam. Dum hæc igitur uidisset* Auic. *quærens solutionem; aduerte (inquit) quòd pituita naturalis est modus quidã, qui est dulcis; sed pituita dulcis est duplex, quædam est per se, quædam per mistionem sanguinis dulcis.* Pituitæ *(inquit) genus est, & naturale, & dulce*. Q*uando autem est dulcis, per mistionem sanguinis, non est naturalis*. T*anquàm uellet excusare* Galen. *hunc in modum; uidelicet,* Q*uando dicit* Gal. *in secundo de facul. nat. pituitam naturalem esse dulcem; intelligit pituitam, per*

se dulcem, sine mistione. Quando autem dicit in principio de atra bile, quòd pituita est dulcis; loquitur de pituita præter naturam, & intelligit pituitam ex admistione. hoc quidem uoluit Auic. latēter dicere. Vnde, siquis modò uellet carpere Auic. nō intellecta eius sententia; iniquè faceret. Tamen in re ipsa ualde fuit deceptus; quia nō rectè interpretatur Gal. Quia Gal. initio de atra bile dicit apertè, quòd pituita naturalis illa est, quæ aßimilatur aquæ. Sed, quando est insipida; tunc aßimilatur ueræ aquæ. Nam tūc pituita est, frigida, & humida; &, quantò magis acquisiuit hanc formam; tantò magis est pituita. At, ubi habet saporem aliquem; eum habet ex ulteriori coctione, & actione caloris; ex quo amisit frigiditatem, & humiditatem; per quam est pituita naturalis. &, quando dicit in lib. secundo de facult. nat. pituitam naturalem esse dulcem; alias uerò pituitas, quæ sunt alterius saporis; esse omnes præter naturam, Ipse Auic. interpretatus est dulce pro dulcedine actuali; & non intellexit, quòd apud, Græcos, & Latinos, aquæ dicantur dulces ad differentiam aquarum; quæ sunt, nitrosæ, & salsæ; cùm ipsæ in re ipsa sint insipidæ. hunc sensum, quia non aduertit Auic. facit diuisionem dulcis in, per se dulce, & dulce per admistionem. Quoniam autem in libro de atra bile dixit, pituitā esse insipidam; expreßit magis, quid intelligeret per dulce. id est; quòd intelligit dulce pro carentia omnium saporum. Sed hoc est peccatum ueniale. Veniamus igitur iā ad peccata mortalia. Quod autem exi-

stit

stit ualdè frigidum. *Cùm cogitauerit phlegma naturale esse dulce; uiderat autem dulcedinem positam habere aliquid caloris; quia prouenit à calido temperato; agente in, frigidum, & humidum;* Ideo *dixit, consequenter, & necessariò; pituitam naturalẽ non esse ualdè frigidam.* Sed, *quòd pituita sit frigidißima; primò habetis à* Galeno, *qui multis in locis id testatur; deinde ab* Hipp. *in primo de natura humana; dicente; frigidißimam esse, & intemperatam tactui. & hoc notauit* Gal. *tertio de facul.nat.circa medium.* Ideo *iam posito uno fundamento non uero; necessarium est postea dicere multa, quæ sunt falsa.* Et est etiam phlegma dulce, non naturale. *omnia sunt facilia.* Dulcis verò receptaculum. Hic *affert unã proprietatem ipsius pituitæ; quam non habent, nec bilis atra, neq; flaua.* Dixit *Galenus in principio de atra bile, in secundo de facult.nat. & aliàs sæpè;* Di*cimus autem, quòd hæc indigentia est propter duas res; cùm dixerit,* nullum receptaculum proprium factum esse à natura propriæ ipsi pituitæ. Dicit, *quòd* hoc accidit, & propter necessitatem, & propter utilitatẽ, *& omnia sunt facilia.* Iuuatiua est, ut humectet iuncturas.
Hæc *utilitas etiam apparet in curribus. nam aurigæ ungunt suos currus; ut sint aptiores ad motum.*
Non naturalis autem phlegmatis; aliud est.

In superioribus egit Auic. *de pituita naturali, nunc de pituita non naturali est agendum.* Sed, *quia multis in locis* Auicen. *aduersatur* Gal. *& alicubi ex professo*

contradicit Gal. Ideo primò declarabimus sententiam Auic. Postea examinabimus, utrùm rectè sentiat, & utrùm rectè carpat Galenum. Volens igitur Auicen. declarare, quid sit pituita præter naturam, proponit diuisionem. & facit tres diuisiones. Prima sumitur ab ipsa substantia; Secunda à modo substantiæ; Tertia à qualitatibus, id est à sapore. Prima igitur talis est. Quædam pituita est dissimilaris ad sensum; quædam est dissimilaris ad rationem, licet non ad sensum. Prima (inquit) est pituita, quæ dicitur mucilaginosa. Secunda dicitur phlegma crudum ab ipso Auic. & hoc appellauit ipse Gal. uitreum. Hæc diuisio sumpta est ab ipso Gal. tertio de locis affe. cap. quinto; licet longè fœliciùs sit facta à Gal. in primo de facult. natu. Dicit enim ibi Galen. quòd aliquod phlegma est dissimilare ad sensum (sed non appellat Gal. mucilaginosum) aliud est phlegma; quod quidem est dissimilare secundùm rationem, sed non secundùm sensum. & est phlegma crudum tale; quale est illud, quod subsidet in urina. hoc sufficiat; quia de hoc inferiùs dicetur exactiùs. restat; ut uideatis, cur dicatur pituita cruda dissimilaris secundùm rationem; ex quo hoc à sensu non potest iudicari. Est necessarium, ut pituita omnis sit dissimilaris secundùm rationem. & probat hoc modo; omnis humor crudus habet partes dissimilares suæ substantiæ. pituita est humor crudus; ergo. maior probatur à Gal. secundo prognosticorũ, ubi loquitur Hipp. de egestionibus crudis; necnon in secundo de crisi; neq; differt humor crudus à concocto;

cto; nisi, quòd crudus habet partes inæquales in substantia; & æqualitas est signum potissimum coctionis. & ratio est; quia concoctio fit, quando calor æqualiter dominatur in humido. Probatur igitur à Ga.(ut dixi) propter rationes dictas. Crudus autem humor est, quando calor non æqualiter dominatur in humidum. minor est etiam manifesta; & probatur etiam à Gal. quarto de tuen. sanit. Relinquitur igitur; quòd sit conclusio uera; uidelicet, Quòd pituita omnis sit inæqualis secundùm rationem, licet non appareat ad sensum. Rectè igitur dixit, Auic. & Gal. quòd quædam pituita sit dissimilaris etiam ad sensum; sicut illa, quæ excernitur per os; quædam autem dissimilaris secundùm rationem. Intelligatis autem hic per phlegma crudum, phlegma uitreū; ut meliùs ex ipso apparebit. Aliud est ualdè subtile. Hæc est secunda diuisio, sumpta ex modo substantiæ. Modi autem substantiæ dicūtur ab Arist. naturales potentiæ, aut impotentiæ; sicut, subtile, & crassum; molle, & durum; lene, & asperum. Valdè subtile. Auic. sciebat, quòd omnis diuisio generis in species debet diuidi in differentias oppositas; & in differentias simplices immediatè oppositas; & non secundùm quid, & secundùm participationē. Posuit igitur (cùm uellet diuidere per, crassum; & subtile) crassum, et subtile absolutè; & non dixit, quoddam subtile, quoddam crassum; sed quoddam ualdè subtile, & quoddam ualdè crassum; quia uoluit ponere differentias, simpliciter oppositas; Inter quas postea sunt sua media. Bene

autem hoc facit Auicen. Phlegma igitur ſubtile eſt phlegma aquoſum; phlegma ualdè craſſum eſt phlegma gypſeum. *Aliqui hic derident Auic. quòd ponat phlegma gypſeũ inter pituitas; Imaginantes, quòd gypſeum intelligatur id, quòd uocatur callus, uel tophus, à noſtris; à Galeno aũt πῶρος. Sed non ita intellexit Auic. ſed pituitã; quæ ſolet inueniri in ſcirrhis, & abſceſsibus duris; in quibus pituita eſt ita craſſa, ut iam ſit coagulata, ſed non eſt omnino facta lapis. Quòd autem ſit phlegma; apparet ex curatione. dicit enim Gal. quòd eſt reſoluendum per mediocriter calefacientia. non eſt igitur in hoc reprehendendus Auic.* Et ex phlegmate, quoddam eſt ſalſum. *Nunc facit tertiam diuiſionẽ, quæ ſumitur à qualitatibus, ideſt ex ſaporibus; & dicit, quòd* phlegma aliud eſt ſalſum, aliud acidũ, aliud ponticum, aliud inſipidum. *Primò loquitur de ſalſo. & primò dicit, quid ſit; & affert cauſas ſalſedinis. Dicit igitur, quòd habet tres conditiones. Primò; quòd* eſt acutius, uel calidius; *ut habet alius textus. Secundò; quòd* (leuius) *Tertiò, quòd* (ſiccius,) *Primò igitur, quòd ſit calidius, uel acutius, (nihil enim refert) patet. Nam, quòd calidius; oſtendit Ariſt. in lib. de ſenſ. & ſenſ. & Galen. quarto de ſimpl. med. Sapores enim omnes fiũt ex ablutione, terrei, humidi. Vt, ſi quis decoxerit res ſalſas in aqua inſipida; relinquitur ſapor ſalſus. Si amara; amarus. Si dulcis; dulcis. Cùm igitur ita ſit; ſi ſit ſubſtantia terrea ſicca, et calor agat in ipſam moderatè;*

deratè; relinquatur ſapor dulcis. Si magis ita, ut adu rat; fit ſapor ſalſus. & hic ſapor ideo arguit caliditatem; quia habet partem illam terream frigidã quidem; ſed, quæ eſt aduſta à calore magno, & ita relictum eſt ueſtigium caliditatis in ipſa. Si etiam legatis acutius, uerum eſt; non intelligendo acutum pro acri, (ut eſt in, pipere, & cinnamomo) ſed acutius ad hunc ſenſum, quia linguam ſtimulat, & erodit. & hoc modo omnes ſapores dicentur rectè acuti; quia aliquo modo ſtimulant linguam. Quòd autem hoc phlegma ſalſum ſit acutius reliquis; patet; quia pungit, et erodit linguã; quòd non habent reliquæ ſpecies phlegmatis. Dicit ſecundò; quòd eſt leuius; ſed hoc non eſt uerum; quia ſalſedo fit ex admiſtione partium terreſtrium cum humidis. Ideo patet, quòd phlegma ſalſum ſit grauius. Prætereà in lib. de ſenſ. & ſenſ. dicit, quòd calor extrahit id, quod dulce eſt; quia leuius. Relinquit autem quid ſalſum; quia graue eſt. Prætereà etiam ſenſu patet. Si enim ponderetis aqua ſalſa eſt grauior, quàm dulcis. Hæ rationes ſunt ucriſſimæ; & non poſſunt impugnari; tamen, ſi; bene aduertatis dogma ipſius Auicennæ; uerè dicit Auicenna, ſecundùm ſuum dogma, quòd tale phlegma ſit leuius. Vult enim; quòd phlegma ſalſum fiat ex admiſtione choleræ, quæ eſt humor leuiſſimus. Secundùm igitur proprium dogma; rectè loquitur Auic. Quòd autem ſit ſiccus; patet quoquo modo dicatis; ſiue dicatis fieri ex admiſtione choleræ, ſiue ex aduſtione partium terreſtrium. Omnis ve-

ro ſalſuginis cauſa eſt. *Nunc, cùm uelit afferre cauſas ſalſedinis in phlegmate; optimo ordine procedit. Primò enim proponit cauſas ſalſedinis in uniuerſali. & duos ponit modos ſalſedinis; alterũ naturalem, alterum artificioſum. Materialiter (inquit Auic.) fit ſalſedo; quãdo cum humore aquoſo, pauci ſaporis, aut inſipido prorſus; miſcentur partes terreſtres, aduſti, & amari; ſaporis; in, debita, et proportionali portione. Sumpſit autem hoc ex Ariſt. quarto meteororum, circa finem; Vbi uidetur Ariſt. dicere; ſalſedinem fieri ex admiſtione partis, terreæ, ſiccæ, et amaræ, cum humido. Cũ temperie tamen quadam fit hoc (inquit Aui.) quia, ſi plus poneretur de ſubſtantia ſicca amara; fiet ſapor amarus. Bene autem notate; quia uult primò fieri ſaporem ſalſum ex admiſtione tẽperata rei amaræ cum humido inſipido. Poſtea autem; ſi plus admiſceatur de amaro; fieri ſaporem amarum. & hoc habetis ex uerbis Ariſtot. ſuo modo intellectis.* Et eſt etiam, cùm ſal fit artificialiter ex cinere, & alchali. *In artificialibus dicit, quòd fit ſapor ſalſus per ablutionem rerum ſalſarum, decoctarum, & excolatarum; & appellatur iſtud ſal alchali. Pro ſale alchali; debetis notare; quòd appellant Arabes ſal alchali illud ſal, quòd nũc appellatur alumẽ catile, et eſt frequens Venetijs. Arabes confundunt alchali, et chachile. Chachile. n. eſt herba, quæ datur hydropicis ad euacuationem, et hæc eſt achillea apud Dioſco. et uulgò appellatur Soldanella. Herba autem, ex qua fit ſal alchali; eſt lunaria herba, ſiue ſaponaria. Quia hac*

utebantur antiqui pro ſapone; noſtri autem conficiũt cinerem ex hac herba, ex quo cinere conficiũt poſtea ſaponem. & quidam etiam conficiunt cinerem hũc ex betis. Apud Arabes dicitur, chali, & uſan; apud Dioſcor. ſtruthium. Senſus igitur Auic. eſt; quòd ſalſedo artificioſa eſt, quando aliquid per artem, & decoquitur, & excolatur. Similiter quoq; phlegmati tenui adaptat, quod dixerat in cauſa de ſalſedine; intentioni de phlegmate ſalſo.

Circa quam partem ſaporũ; debetis notare, quòd non ita tractauit hãc diuiſionem, ſicut alias duas. Nam aliæ fuerunt recta arte diuidendi tractatæ, per differentias duas oppoſitas; hic autem facit quadruplicem partem. Et hoc fecit Auic. re ipſa coactus; quæ non poterat uerè diuidi, ſed enumerari. Sicut enim in alijs accepit per duas differentias ualdè oppoſitas duo extrema, inter quæ ſunt ſua media; Ita diuiſit hic; accipiens ſaporem, dulcem, & amarum, ſiue acrem; quæ ſunt duæ ſpecies extremæ ſaporũ, inter quas ſunt alij medij. Sapores autem, amarum, uel acrem, quia quidam ponunt contrarium dulci amarum eſſe quidem acrem, ut dicit Gal. Sed hoc non eſt præſentis ſpeculationis. Non fecit autem hoc; quia non potuit. neq́ue enim inuenitur ulla pituita; quæ ſit, amara, aut acris. fecit autem diuiſionem hanc in quatuor partes; dicẽs; phlegma, aliud eſſe ſalſum, aliud acidum, aliud ponticum, & aliud inſipidum. Incepit à primo ſapore. & iam uidiſtis; quo modo pituita illa ſalſa ſit, calidior, & leuior, et ſiccior. & oſtendimus nos; pituitam ſalſam

eſſe

esse grauiorem in rei ueritate, & argumenta, quibus hæc probamus; non possunt refelli, secundùm tamen Auicen. Dogma. Verum enim ipse dixit; & sibi constat; quia uult pituitã salsam fieri propter mistionem bilis amaræ, quæ est leuißima. Vidistis igitur omnes illas conditiones. Postea, cùm uellet aßignare causam salsedinis in pituita; aßignauit causam in uniuersam salsedinis. & uult; quòd, quando est, humidum, insipidum, uel dulce, remissum; si admisceatur res adusta amara; fiat salsedo ita; ut fiat salsedo, ex insipido; uel quasi ex, insipido, & amaro. et dicit; quòd, si amarum ponatur in minori quantitate; fiet salsedo. Si autem in maiori; fit amaritudo. & hoc est dogma Auic. quod debetis notare, ut sciatis distinguere dogma ipsius à dogmate Galeni. Post quàm determinauit in uniuersali causas salsedinis; declarat intentum; scilicet, quomodò fiat pituita salsa. Dicit enim; quòd, si pituitæ, insipidæ, uel dulci remissæ; admisceatur humor biliosus certa quadam mensura; fit pituita salsa. Phlegma igitur salsum est cholericum secundùm ipsum. Postea; ubi fundauit suam opinionem; disputat contra Galenum. & dicit primò; Galenum dixisse; duobus modis fieri salsedinem; aut propter putredinem ipsius; aut aquositatem, ei admistam. Sumpsit autem Auicen. hãc sententiam Galeni ex secundo de diff. feb. cap. sexto; ubi loquitur de febre epiala. et dicit primò Auic. contra Galenum; quòd non fit à putredine, nisi per accidens. & dicit, quòd potest quidem fieri salsedo in pituita à putredine; sed hoc est per accidens. Quia par-

tes

tes aduruntur, & postea fiunt amaræ; & ita fit sapor salsius ex putredine. Sed nõ per se; sed eò, quòd phlegma putrescẽs aduritur, & fit amarum. Fit igitur per accidens; id est mediante aliquo alio. Scilicet mediante, adustione, & amaritudine. Verba ipsius modò sunt facilia. Sola autem aquositas. *Quantùm ad aliam partem; omnino negat. & dicit, neq́ue per se, neq; per accidens; hoc esse uerum. Si tamen uolumus excusare (inquit Auic.) ipsum Galenum; debemus interpretari particulam disiunctiuã pro copulatiua. Id est (aut) pro (&) hoc autem non est inconueniens apud Arabes interpretari (ita) id est (non) & (quia) id est (propter quid) Sic etiam (aut) id est (&.) Fœlix certè Galenus, qui talem nactus sit expositorem, & excusatorem suorum errorũ. Vos postea uidebitis; ut intellexerit Auic. Gal. &, quantum habeant uirium eius argumenta cõtra Galenum.* Et ex phlegmate est quod est acetosum. *Vbi declarauit, quid sit phlegma salsum; &, ex qua causa fiat; nunc quærit de phlegmate acetoso. & hic sapor talis est; qualis est, in oxalide, & in uua acerba. Appellatur enim acetosum; quod ab alijs dicitur acidum. & dicit; hoc fieri, quãdo calor facit ebullitionẽ quandam in terreo sicco; misto cum, plurimo humido, & pauco calido. Sed notetis, quomodò diuinè Galen. docuerit quarto de simpl. med. quæ nam sit causa aciditatis. Debetis scire; quòd multa sunt mista; quæ ita se habent, ut in temperaturis suis sit multum de parte aquea tenui, & parum caloris; sicut est uinum pauciferum,*

ferum, & sicut est lac. Quædam autem sunt; quæ habent, plurimum caloris, & paucum humidum; sicut, mel; & uinum potens, quale maluaticum. Illa igitur, quæ habent paucum calorem, & multum humidum; facilè putrent à calore extrinseco; sicuti uidetis modicum ignem, extingui, & suffocari; à magno igne extrinseco. &, non solùm à magno igne; sed etiam à magno motu. nam, si sit multus ignis, & flabelletur, aut agitetur; augetur flamma. At, si sit paucus ignis; extinguitur, flabellatione, & agitatione. et inde est; quòd uina hæc paucifera, si ponãtur in amphora calida, aut agitentur; putrescunt. Sic etiã & lac. Sed uina potentia; licet agitentur, & ponãtur in locis calidis; tamen non putrescunt. his ita habitis; apparet causa aciditatis. Propter enim calorem extrinsecum, bullit primò humidũ; deinde exhalat calor ille innatus, qui erat paucus; & ita remanet substantia, humida, acida, & frigida (et hinc est; quòd omnia acida sunt frigida.) Sed tamen remanet aliquis calor impressus; sed ualdè debilis. Ideo, acetum, & lac; refrigerant quidem, sed tamẽ habent aliquid caliditatis. Acetum autem, quod fit ex uino potenti; non habet aciditatem, sed acrimoniam; & ideo non est, frigidum, sed calidum. Ideo cauete, nè fallamini; cùm uultis refrigerare aceto. Bene igitur Auic. reddit rationem huius aciditatis breuiter; obscurè tamen. Debetis autem scire uos de pituita acida (sicut dicit Gal. quarto Aphor. 12; & tertio Aph. 12.) quòd pituita acida fit à ualidissimo frigore; et, quòd semper ista pituita est omnium pituitarum frigidissima.

dißima. Sed notetis; quòd aciditas fit quidem effectiuè à calore extrinſeco; formaliter tamen ab intenſa frigiditate. Sed hic eſt alia difficultas; quia uidetur ſibi Galen. eſſe contrarius. Nam in ſecundo de diff. feb. cap. de Epiala; dicit; quòd phlegma uitreum eſt longè frigidius quàm pituita acida. In duobus autem locis præallegatis; dixit, quòd pituita acida eſt omnium frigidißima. Quomodò igitur ſoluemus? Nulla (inquam) eſt contradictio. Dicit ibi, quòd pituita acida eſt frigidior omnibus, & addit (& fortaſſe iſta pituita uitrea eſt acida.) Si igitur ſit acida pituita; & cũ hoc etiam ſit craßior reddita; certum eſt, quòd erit frigidior, quàm pituita acida abſolutè. Sed ibi dicit (fortaſſe) et nonnulli dicunt, hoc ideo dictum à Galeno; quia ipſe nunquàm guſtauit. nonnulli dicunt (& meliùs) quòd dicit (fortaſſe) quia non ſemper pituita uitrea eſt acida; immo quædam etiam pituita uitrea non eſt acida. &, quia hoc dicit Auic. inferiùs; ideo de hoc ego non ampliùs hoc loco dicam. Cùm dixerit, quare pituita fiat acida in ſe; addit etiam, fieri acidum ex alia cauſa, hoc eſt ex admiſtione rei acidæ. & litera clara eſt.

Eſt aliud ponticum. Tertia differentia pituitæ, ex ſapore ſumpta; eſt pituita pontica. Primò hoc nomen (ponticum) appellatur latinis illud, quòd Græci dixerunt. ςρυφνὸν; quod à noſtris dicitur acerbũ. Qui ſapor ſolet eſſe in meſpilis; & eſt ſapor, ualde aſtringens linguam. Sed nunquàm uidebitis apud alios mentionem factam de pontica pituita; neque credo, quòd unquàm guſtabitis talem ſaporem in pituita. Auicenna tamen

na tamen

na tamen dicit, pituitam quandam esse ponticam. & dicit, hanc duplici causa fieri posse; uel, quòd admisceatur ei humor quidam ponticus; uel, quòd in se talis fiat propter maximam infrigidationem; ex qua humidum aquosum congeletur; & ad siccitatem, et terrestreitatem; alteretur. Debetis autem scire (sicut optimè notauit Gal. in quarto de simpl. med.) quòd sapor fit, quando humidum insipidum admiscetur cum sicco terreo. Ex uaria enim paßione huius sicci terrei; à calore fiunt uarij sapores. Acerbus autē sapor fit; quando calor nō egit in siccum terreum, ut mistum sit perfectè cum humido. Vtrum autem hoc in pituita sit, & utrùm poßit esse; uidebimus inferiùs. Hic interpretes Auicen. mouent quæstionem; quomodò fieri potest; ut sit tanta frigiditas in corpore aliquo humano, ut fiat congelatio pituitæ. Meritò quidem dubitauerunt; sed in solutione dixerūt tot nugas; ut melius fuisset, si non dubitassent. Causa autem erroris est; quia non intellexerunt principia rei; neq; animaduerterūt, quomodò fiat pituita in corpore; quæ generatur in uentriculo, nō propter debilitatem caloris; sed, quia semper in cibo est aliquid; quòd non est aptum, ut statim uertatur in sanguinem. hoc igitur primò debebant scire. Secundò debebant etiam scire, quod dicit Galen. in septimo de temp. quòd pituita in corpore est sicuti succus mādragoræ, & hyoscyami. Appellatur enim succus frigidus; quia nō potest dominari à calore innato, dum admouetur humano corpori. Ita etiam pituita; dū est in corpore humano; ita quò ad complexionem

frigida est; ut non poßit alterari à calore innato, & uerti in sanguinem. Quia, ubi conuertitur; non est amplius pituita. &, quanto magis immoratur in corpore, tanto magis fit frigida. Quia partes calidæ, quæ sunt in ipsa; conuertuntur à calore innato, et ita remanent solùm partes frigidæ; quæ etiam sæuißimos dolores excitant. Si igitur hæc cognouissent; nõ admirati fuissent, quare pituita in corpore humano sit ita frigida. & inde est; quòd congelatur in corpore humano? Non, quòd congeletur à frigiditate loci (nam hoc est chimera) sed congelatur à frigiditate propria, & ita soluta est quæstio. Dixit igitur pituitam ponticam effici à duobus, uel ex admistione humoris pontici; uel ex se ipsa; dum ita refrigerata est; ut congeletur aquositas, et alteretur ad terrestreitatẽ. Vtrùm autem hoc poßit fieri; postea uidebimus.

Est & species phlegmatis; crassi, & uitrei.

Differentiæ pituitæ, quæ sumebantur ex parte saporum; erant quatuor secundùm Auicennam, & iam uidistis de tribus; supererat quarta. Auicenna igitur uolens ostendere, quæ sit pituita insipida; proponit esse genus quoddam phlegmatis craßi, quod dicit esse uitro simile liquefacto; & ideo appellauit uitreum. hoc plegma; quandoq; inuenitur acidum, quandoqúe insipidum. Quando est acidum; loquutus est, supra; quia reponitur sub specie secunda, de qua superiùs locutus est. loquitur autem nũc de eo; quando inuenitur, insipidum, & dulce. & in hoc non est multa differentia; quia nos aquam, & insipidam appellamus, & dulcem;

& dulcem; ad differentiam, aluminosarum aquarum, uel salsarum. Non igitur faciatis multam uim in hoc nomine; si pituita hæc, modò insipida, modò dulcis; appelletur. & huius insipiditatis affert causam; uel, quia fuit crudum semper; uel; quia si non fuit crudũ semper; acceßit postea tanta frigiditas, ut uersum sit in crudum. & ita uult; quòd; uel frigiditas sit causa insipiditatis; uel à principio nec putruerit, sicut accidit in acido; uel, licet à principio habuerit aliquẽ gradum caliditatis; postea, accedente nimia frigiditate, euanuerit ita, ut phlegma sit factum crudũ. Sed semper insipiditas erit ex frigiditate; & hæc est sententia ipsius Auicennæ. Hic interpretes nugãtur super hoc uerbo (crudo) ut faciant Auicennam ineptum; et faciant ipsum in Doctrina necessaria usum, æquiuocatione, & metaphoris. Quod, quàm sit uitiosum; didicistis ex, Arist. & Auerr. Sed iam declaraui uobis, quid intelligat Auicenna per crudum. Iam igitur declaratum est; Vbi declarauit tres illas differentias; primam, quæ sumitur ex substantia. Secundam, quæ sumitur ex modo substantiæ; tertiam, quæ sumitur ex parte saporum. Epilogat, & connumerat omnes species. Iam uidistis omnes differentias pituitæ, quæ docentur ab Auicenna; & audiuistis eas, à nobis fideliter declaratas, sed non arbitror quemquàm ex uobis esse tam diuini ingenij; ut poßit dicere se ab Auicenna aliquid didicisse. Audiatis modò (ut discatis ueras diuisiones pituitæ) in quibus errauerit Auicenna. Quantùm ad primam differentiã, quæ sumebatur ex

ipsa substantia; dicit; quod, quoddam phlegma est dissimilare secundum rationem, & sensum; & hoc dicit esse phlegma mucilaginosum. Quoddam est; quòd est, similare secundùm sensum, & dißimilare secundùm rationem; & hoc appellauit crudum. Quid hic docetur; si mucilaginosum phlegma (ut de primo mẽbro primo loquar) idem sit, quòd phlegma uitreum; sicut dicit Galen. in quarto de tuen. ual. ante medium? Nam, cùm multa dixisset de pituitis; postea addit. Pituita vulgaris, non est mucilaginosa; quia tunc esset vitrea. Ita, quòd pituita mucilaginosa est idem, quod pituita uitrea. Cuius postea sunt multæ species secundùm maiorem, uel minorem; craßitiem. Sed, si phlegma mucilaginosum est idem, quod uitreũ; hic sunt multa peccata. Primò enim non est dißimilare secundùm sensum; Nam hoc uidetis in uitro liquefacto, in quo apparent omnes partes liquefactæ similares sensu. Præterea Galen. tertio de loc. Aff. cap. quinto; hoc ipsum habet. & ita Auicenna docet falsum. Aliud membrum huius diuisionis secũdùm Auic. est de phlegmate crudo, de quo dicit; quòd est similare secũdùm sensum, dißimilare autem secundùm rationem tantùm. Vellem autem scire, quid intelligat hic per phlegma crudum. Galen. primo de alim. cap. De tritico; distinguit pituitam crudam à succo crudo. & dicit, quòd pituita cruda est tenuior succo crudo; quia habet, multum humorem, & multum serum; admistum. Quare, si hoc est; distinguuntur partes secundùm sensum. &, quòd sit dißimilaris ad sensum pi-

tuita; paulo superiùs causam affert Galen. Hoc est, quòd sit cum multo flatu. Quare Auicenna non potest dicere hæc de pituita cruda. Si uerò intelligat de humore crudo; id est de succo crudo, qui generatur ex cibarijs craßis; nec hoc potest dici; quia in eodem libro primo de alim. cap. de tritico; dicit Galen. quòd humor crudus est quidem crassus, sed non uiscosus. et ita non potest intelligi de humore crudo. Prætereà; est alia ratio contra Auicennam ex ipsomet. Nam dicit in epilogo Auicenna, quòd ipsum phlegma crudum continetur in mucilaginoso; quomodò igitur potest crudum contradistingui cum mucilaginoso, si continetur crudum sub mucilaginoso? & ita nullo modo potest stare hæc diuisio. At dicet quis; Intelligit de uitreo; quia humor uitreus dicitur crudus. Non potest hoc stare, quia (ut aduertistis ex Galeno ipso, secundo de diff. febr. cap. sexto) phlegma uitreum est idē, quod mucilaginosum. & ita Auicenna non potest hoc dicere aliquo modo; quia uidetis, ipsum dicere sunt quatuor species phlegmatis ex parte substantiæ; mucilaginosum; crudum, siue uitreum; aquosum, & gypseum. Prætereà ostendimus, quòd uitreum est similare secundùm sensum. & ideo uidetis, quàm multipliciter peccet Auicenna in hac diuisione. Vnde autem sit ortus hic error, tam crassus in Auic. dixi aliàs; eum fuisse, & nobilißimum uirum, & Principē, non autem medicum; ideo est uerisimile hæc omnia, quæ scripsit; ex alijs eum collegisse; & multa collecta, quæ non intellexit, scriptis mandasse. Id, quod hac in

re accidit. Rem uerò sic se habere; declaro. Vera pituita non generatur; nisi in uentriculo; & generatur ex parte crudiore cibi propter naturam ipsius alimenti; etiam, si calor naturalis fuerit secundũ naturam. Nam in quolibet alimento, est pars quædã, pinguior, calidiorue; quæ uertitur in succum ptisanariũ, & chylum. est & alia pars; frigidior, & crudior; ex qua fit pituita. & ita generatur pituita ex necessitate materiæ. Verum autem est; quòd uel plus, uel minùs; generatur ex proportione actionis caloris. Appellatur igitur pituita propriè illa, quæ generatur in uentriculo hoc modo. Sed impropriè generatur etiam alibi, & maximè in cerebro; quæ à Græcis dicitur βλέννα; seu à Latinis mucus; quæ descendit ad uaria loca, ad palatum, nares, iuncturas, & alia membra. hæc autem pituita fit ex uaporibus qui ascendunt ad cerebrum, & ibi congelantur. & dicitur pituita mucilaginosa; eò quòd est semper uiscosa; quia generatur in loco; frigido, & humido. & huiusmodi pituita semper est dissimilaris secundùm sensum; quia semper habet flatum admistum, & semper est flatuosa. Quod cognoscens Gal. tertio de loc. aff. cap. quinto; optimè fecit distinctionem. Ex quo loco sumpsit Auic. et non intellexit. Pituita (inquit) quædam est dissimilaris secundùm sensum; quæ est sicut mucus (& iste transtulit phlegma mucilaginosum) & hæc illa est, quæ generatur in cerebro; quæ non est propriè pituita, sed impropriè. Quædam rursus est dissimilaris secũdùm rationem tantùm, & hæc est phlegma, uitreum, &

 mucilaginosum.

mucilaginoſum. & hæc eſt uerum phlegma, & generatur in uentriculo. Aliud autem eſt muccus; aliud pituita mucilaginoſa. Phlegma mucilaginoſum intelligitur pro phlegmate, propriè dicto; quod dicitur mucilaginoſum propter ſimilitudinē ſucci; & fit mucilaginoſum propter multam moram. & mucus appellatur aquoſitas uiſcoſa, quæ apud Græcos dicitur βλέννα; ſicut eſt illa, quæ exit ex choclea. Aliud igitur eſt mucus; & aliud phlegma mucoſum. nam mucus eſt ſpecies phlegmatis, impropriè dicta; & hoc eſt diſsimilare ſecundùm ſenſum. Sed phlegma mucilaginoſum eſt phlegma ſimilare ſecundùm ſenſum; & hoc continetur ſub phlegmate uitreo. & uidetis unde erroris cauſam habuerit Auic. Nam, quod Gal. dixit de muco; idem Auic. dixit de phlegmate mucilaginoſo. habeatis diuiſionem Galeni quantùm ad ſubſtantiam. Quantùm igitur attinet ad diuiſionē hanc Auicennæ, ſumptam ex ſubſtantia, uidetis quàm turpiter erret Auic. Pro ſecunda, ubi dicit aliud eſt valdè ſubtile; & hoc eſt aquoſum; aliud valdè craſſum, & hoc eſt phlegma gypſeum. *Quãtùm ad hoc; diſtinctio hæc eſt optima; & uerum fuiſſet hoc totum; niſi ipſe addidiſſet unum, quod facit diuiſionē falſam. Addit enim (ideo, quod in iuncturis fuit retentum diu) Nam, quando pituita contraxit nodum in iuncturis, & facta eſt tophus; non eſt ampliùs pituita, ſed lapis. nec poteſt reſolui; quia lapideſcit iã. Vnde dixit ille; Soluere nodoſam neſcit medicina podagram. Etiam uerſa eſt in aliam ſubſtantiam. Sed,*

ſi dixiſſet

ſi dixiſſet de illa pituita, quæ cõcreuit in ſcyrrhis; uerum dixiſſet, quia hæc poteſt reſolui moderatè reſoluentibus. & illa eſt uerè pituita. Sed, ſi intelligitur de illa pituita, quæ lapideſcit in iuncturis; iam non eſt ampliùs pituita. Et eſt pituita alia ſalſa. Iam affert tertiam differentiam ex parte ſaporum; & hic eſt magnum negotium. Audiuiſtis enim ex ſententia Auicennæ; ſalſedinem fieri in uniuerſali; qmando, amara ſubſtantia, & terreſtris; admiſcetur cum humido. Vnde dicit poſtea conſequenter; quòd pituita ſalſa fit, quando admiſcetur bilis pituitæ inſipidæ. Sed, ut meliùs rem intelligatis; audiatis me, de ſaporibus altiùs ediſſerentem; quia id erit, & neceſſarium rei, & ualdè iocundum. Scire igitur uos oportet (ut Ariſtot. ait in lib. de ſenſ. & ſen. circa medium) quòd ſapor eſt paßio facta in guſtu ab, humido, & ſicco; terreo ſecundùm potentiam alteratiuam. Notetis hoc (ſecundùm potentiam alteratiuam) Hoc enim non eſt intelligendum ſecundùm caliditatem alterantem; quia ſapores etiam fiunt ſecũdùm frigiditatem. Ideo Ariſt. locutus eſt cautè; & Gal. rectè intellexit Ariſt. Cùm igitur ad ſaporem neceſſeſit concurrere ſiccum terreum, cum humido; & potentiam alteratiuam; quæ eſt, uel caliditas, uel frigiditas; fient uariæ differentiæ ſaporum ex uaria horum proportione. Cùm igitur fiant ſapores propter proportionem humidi, aquei, et frigidi, terrei, una cum potentia alteratiua; uel plus erit de ſicco terreo, uel plus de humido aqueo; uel tantùm de uno; quantum de alio. Et potentia alteratiua;

uel erit, frigiditas, uel caliditas. Vbi igitur dominatur ſiccum terreum, et potentia alteratiua ſit frigiditas; fient duo ſapores, auſterus, et acerbus. Vbi autem plus de ſicco terreo; fit acerbus ſapor. Vbi uero minus; fit auſterus. et inde eſt, quòd hi duo ſapores, conſtipant, et ſtringunt; ſuperficiem tantùm, quia hic dominatur terra; et non eſt caliditas, quæ aperiat; ſicut uidetis in, Meſpilo, et Sorbo; immaturis. Si uerò dominetur aquea ſubſtantia; et frigiditas ſit illa, quæ alteret; efficitur acidus ſapor. Frigiditas autem hic alterat formaliter, non affectiuè (ſicut ſupra diximus) nam aciditas fit, facta ebullitione à calore extrinſeco, in qua ebullitione exhalauit quicquid erat calidi. Sapor acidus non aſtringit linguam; ſed pungit, et penetrat in profundum; quia non dominatur ſiccum terreum, ſed humidum aqueum ſubtile. et ita habetis tres ſapores ex frigiditate, dominante, et alterante. Quartus ſapor inſipidus eſt. Quando igitur tantum eſt de humido, quantum de ſicco; et frigiditas eſt illa, quæ alterat; tunc fit ſapor inſipidus; ſicut eſt in, gramine; cucurbita, et cannis. Quòd, ſi caliditas ſit alteratiua; & tantum ſit de aqueo, quantum de terreo; fit dulcis ſapor, ſicut eſt in melopeponibus. Ideo uidetis hæc eſſe inſipida, deinde dulcia; ubi accedit calor concoquens. Si autem dominetur paululum terreum, cum caliditate alterante; fit alia dulcedinis ſpecies magis temperata; ſicut uidetis in caſtaneis. Si autem ſiccum terreum dominans habuerit caliditatem dominantem magis; fiunt tres ſapores. Primò enim fit ſapor ſalſus.

ſus. et quoniam ſalſa multum habent de terra, ideo aſtringunt, et non penetrāt nimium. Quòd, ſi hoc ſiccum terreum aduratur; iam non apparet ſalſedo, ſed nitroſitas. et nitroſum magis penetrat. Baurachius autē dicitur à Barbaris. Si uerò caliditas magis, atq; magis; exceſſerit, et aduſſerit; fit ſapor amarus. et ita habetis tres ſapores poſt dulcem in ſubſtantia terreſtri. Amara autem ſunt ualdè aperiētia; quia ſubſtantia terreſtris eſt magis excocta. Salſa autem magis abſtergunt, et aſtringunt in ſuperficie; quia plus eſt de terreo ſicco, non ita excocto. Vbi autem dominatur humidum cum plurimo calore; fit ſapor (acutus) appellatus à multis, et à bonis Latinis (acris) qui eſt in origano, et in cepis δριμὺς dicitur à Græcis. Quibus ita ſtantibus; apparet, quàm ineptè dixerit Auic. ſalſedinem fieri ex admiſtione rei amaræ cum humido inſipido.

Audiuiſtis igitur; quòd, ubi ſiccum terreum dominatum fuerit à calore, ſed non adurente; ultimò fit ſapor ſalſus. Si ulteriùs aduratur; fit nitroſus. Si adhuc ulteriùs aduratur; fit amarus ſapor. & ita differunt hi tres ſapores ſecundùm, magis, et minus. Differt tamen etiam ſubiectum; quia, licet in his omnibus idem ſit ſubiectum ſiccum terreum, tamen eſt uariè diſpoſitum. & ſe habet ad saporē amarum ſalſus; ſicut crudum ad coctum. Ex quo ſequitur; quòd ex ſalſo ſapore poteſt fieri amarus per ulteriorē aduſtionem. Sed ex amaro non poteſt fieri ſalſus; quia ex crudo poteſt quidem fieri coctum, ſed non ē diuerſo. At coctum non

potest recrudescere. Sicut ex pituita potest fieri sanguis; at ex sanguine non potest fieri pituita. Hic modò aliquis dubitauerit. Dixisti; quòd ubi fit salsedo; ibi dominatur siccum terreum; sed hoc non uidetur esse uerum. Immo plura sunt, in quibus dominatur aqua; & tamen fit salsedo in illis. Serosa enim humiditas, sicut est urina; est salsa. Non dicimus differentiam siccum terreum ad hũc sensum; quòd in ea sit maximè necessarium dominari siccum terreum ita; ut sit plus de sicco terreo, quàm de humido aqueo; sed actio, & adustio; caloris dominatur in parte sicca terrea. & ita tollitur ista obiectio. his ita positis; facile est modò uidere, quæ nam sit salsedinis causa, non solùm in pituita, sed etiam in omnibus alijs. Vbi enim in aliqua re sit siccum terreum, & in hoc sicco terreo fiat adustio certa quadam mensura; fit salsedo. hoc dicit Arist. in lib. de sens. & sens. circa medium; & quarto meteor; & Gal. Tũ in lib. primo de simpl. med. per multa captum in quarto; Necnon Theophrastus in secundo de causis plantarum, si rectè memini; et Plato in Timæo. Gal. tamen omnia collegit; & ex sententia Arist. omnia pertractat. Cùm igitur hoc ita sit; uidetis quãtum erret Auic. qui uult ex, amaro, & insipido; fieri salsum, ex certa quadam mensura. Est igitur hoc contra rationem. Est etiam contra experientiam; quia, quacunq; mensura miscueritis amarum cum insipido; semper amarum percipietis, quia amarum nunquàm potest fieri salsum. Bene autẽ salsum potest fieri amarum; quia salsum est quidam gradus remissus, et uia in amarum;

amarum; ſicut uidetis in carnibus, ualdè ſalitis. Perci-*pitis enim ex ipſis quandam amaritudinem.* Decepit *autem Auic. primò ſimilitudo horum trium ſaporum. & ſæpe à Poetis, & Oratoribus etiam; qui non ita propriè imponunt nomina, amarum ponitur pro ſalſo propter affinitatem horum ſaporum.* Dicunt enim *amaros fluctus pro ſalſos. & fortè etiam (ut excuſemus Auicen. uel propter inopiam, linguæ ſuæ, & uocabulorum; uel propter malam translationem) hic in textu poſitum eſt amarum pro ſalſo; ſicut etiam apparet infra, ubi choleram appellauit rubeam pro citrina.* Bene *uerum eſt; quòd, ubi dicit pituitam fieri ex bile, admiſta cum pituita; tollit ipſe hãc excuſationem; quia oſtendit, ſe tenuiſſe hoc dogma; & non factũ hoc eſſe uitio uocabulorum.* Quando *poſtea Auic. reprehẽdit* Galenum; *dicens; quòd* Gal. *dicit; fieri pituitam ſalſam (& eſt locus in ſecundo de diff. feb. cap. ſexto) uel ex putredine, uel ex humiditate aquoſa, admiſta;* Quantùm *ad primam cauſam; dicit* Auic. *ſe admittere, quòd ſalſedo fiat à putredine; ſed non immediatè, ſed mediante aduſtione; & uerè interpretatur Auic.* Neq; *enim poteſt aliter fieri ſalſa pituita; quàm, ut partes terreæ in pituita aduruntur à calore extraneo, & putredinali ita; ut fiat cinis ex partibus ſuis terreis.* Non *autem dicatis, quòd fiat cinis propriè; quia tunc fieret amarũ.* Sed *aduritur uſq; ad aliquem terminum; hoc eſt uerum.* Sed, *quando poſtea arguitur (non ab ipſo Auic. quia ipſe non uidetur hoc dicere; ſed à ſuis ſequacibus) ergo putredo eſt cauſa per*

accidens

accidens ipſius ſalſedinis; neſcio, quid ſibi uelint per cauſam per accidens. Cauſa enim per accidens dupliciter dicitur, uel remota, & non propinqua; alio modo cauſa per accidens; ſicut; quæ reducitur ad, caſum, & fortunam. Quantum igitur ad modum hunc ſecundum; putredo non eſt cauſa per accidens. Sed ſecundùm primum modum; erit uerè putredo cauſa per accidens, quia non eſt cauſa congenita. & hoc concedet etiam Gal. quia per aduſtionem facit ſalſedinem. Sed, quid refert; modò putredo ſit cauſa aduſtionis in partibus terreis, ex qua fit ſalſedo? Sed, quando inferūt; ergo ſequeretur, quòd ſalſedo fieret ex qualibet putredine, & ſemper eſſet eodem modo; Hoc quidem eſt uaniſsimum quia ſunt diuerſi modi, & diuerſæ ſpecies putredinis. Quantùm autem ad alteram cauſam ſalſedinis pituitæ, quòd fiat ſalſedinis natura ex aquoſa humiditate cum pituita, niſi prima (dicit Auic.) hoc totum falſum eſt. Cauſa erroris Auic. eſt, quia non concipit ſeroſam humiditatem, ſicut concepit Gal. Quia Auic. intellexit ſeroſam humiditatem pro humiditate inſipida; Sed Gal. accipit pro humiditate ſalſa. & dicit hoc expreſsè Galen. in principio lib. de atra bile. Quid igitur mirum, ſi fiat ſalſedo ex ſeroſa humiditate, & pituita inſipida; cùm ſeroſa humiditas ſit ſalſa ſemper. Ex malo igitur intellectu uerborum reprehendit Auic. Gal. Tunc ultra. Dicit Auic. pituitā eſſe quandam ponticam, ideſt acerbam. Si bene intellexiſtis, quæ hactenus dicta ſunt; uidetis, quòd non poteſt fieri pituita acerba ex ſe ipſa. Bene tamē poterit fieri, ſi

ri, si admisceatur humor acerbus. Quòd autem in se ipsa non poßit fieri pituita acerba; patet, quia acerbitas fit à frigiditate; & fit; quando tantum est de sicco terreo, ut superet humidum. Neq; enim est sicut; quando causa alteratiua est caliditas etiam, si sit minus de terreo sicco; tamen agit in ipsum. At in frigiditate non potest hoc contingere; quia actio frigiditatis est tantùm, quod constringit. In pituita autem semper humidum superat siccum terreum. Prætereà est contra ipsum Auicennam; ubi loquitur de phlegmate insipido. Dicit autem; insipiditatẽ accidere propter maximum frigus, aduenieñs pituitæ frigidæ aquosæ. Acerbus autem sapor; differt, materia, & forma; à sapore insipido. Materia quidem; quia in acerbo dominatur siccum terreum, in insipido autem humidum aqueum. De forma etiam patet; ergo, quoties pituita aquosa per se uehemẽti infrigidatione fuit refrigerata; neq; adueniat putredo, neq; calor excoquens; fiet etiam secundùm ipsum Auic. pituita insipida, nõ pontica. Prætereà est maximè manifestè cõtra experientiam. Vnde uidemus; quòd, neq; Gal. neq; Hippoc. neque alius Græcus; aliquid dixerunt de hoc. Vnum autem restat tantùm. In eo loco, ubi epilogat species pituitæ; colligit uitreum phlegma. Vbi autem huiusmodi phlegma uitreum? Certè in nullo membro apparet istud. At dicet aliquis. Intelligit uitreum pro crudo. Videte, quid dicat ipse statim. Crudũ uerò in collectione mucilaginosi continetur. Audiatis modò ueras diuisiones phlegmatis ex Galeno. Ita erat diuidendum quantùm

quantùm ad ſubſtantiam . Pituita , aut eſt diſsimilaris ſecundùm ſenſum , (& hoc uolebat dicere Auicen.) et talis eſt mucus, deſcendens ex capite. et talis etiam eſt pituita ; quam appellauit Galenus crudã, in quarto de tuen. ſan. circa medium . Aut eſt diſsimilaris ſecundùm rationem tantùm; & talis eſt pituita mucilaginoſa(non mucus) & pituita uitrea, quæ eſt proxima mucilaginoſæ; et humor crudus, reſidens in urina; tertio de loc.aff.cap.quinto. Secunda diuiſio ex modo ſubſtantiæ. Pituita, aut eſt tenax, aut non tenax. Tenacem; appellamus, mucilaginoſam, & uiſcoſam; non tenacem, diuulſam. Friabilem fortaſſe dicerent Latini. Tenax autem; eſt ſicut pituita, quæ dicitur, mucilaginoſa , & uitrea . Non tenax; uerò eſt pituita uitrea . Tertia diuiſio eſt per, craſſum , & tenue . Tenuis pituita eſt; mucus , deſcẽdens ex capite; et pituita cruda, quam aqueam nonnulli appellant . Craſſa autẽ pituita; eſt uitrea . Mucus autem; eſt, tenuis, & tenax. Poſtea ſunt quatuor differentiæ ex parte ſaporum . Primò; enim eſt inſipida. Secundò; autem dulcis. Tertiò; ſalſa . Quartò ; uerò acida . & hæc ſumpta ſunt ex Galeno in principio primi de tuend. ualetu. Pituita naturaliter proportionalis eſt aquæ; et ideo eſt inſipida . Quicunq; ſapor accedit ; fit à calore, conuertente pituitam naturalem in præter naturam. nam. Si enim calor accedat moderatus; fit dulcis. Si autem fiat putredo, & ebulliat, et ex ebullitione euaporet calor; fit acida . Si uerò ex putredine fiat maior aduſtio ; fit pituita ſalſa. & hæc de, formis, & ſpeciebus; pituitæ ſimplicibus.

ſimplicibus. *Quantùm ad cõpoſitionem; Quando miſcetur cum diuerſis humoribus;non eſt de hac hic tractandum,ubi ſimplices eſſentias quærimus. & ita habetis totum locum de pituita. Audiatis modò pauca;ut præparetis uos ad conſequentia de bile.*

LECTIO. XXXII.

CHOLERA rubea. *Poſtquàm Auicenna egit de pituita; conſequenter agit de bile. & ſeruat ordinem propoſitum (ut diximus) ſicut dixit in principio. &, ſicut diuiſit alios humores in, naturales, & non naturales*; Ita *facit hoc loco*.Dicit *igitur;quòd* cholera, alia eſt naturalis, alia non naturalis. *Naturalem dicit eſſe ſpumam ſanguinis;rubei coloris,& clari; leuem; acutam; & calidam. Sed bene aduertatis.* Primò *enim eſt falſum, quòd ſit ſpuma ſanguinis; & falſum, quòd ſit rubea;& falſum,quòd ſit acuti ſaporis*. Ita *fere; ut ſint tot errata, quot uerba. Sed tamen non eſt credendum, Auicennam ita craſſum fuiſſe; ut hæc ſenſerit, quæ ex ipſa experientia poſſunt facilè cognoſci*. Error *igitur eſt in uerbis; non in ipſo Auicenna.* Vult *enim per rubeum clarum intelligere colorem citrinum; & per acutum intelligere amarum. Quia non eſt ueriſimile; quòd Auicenna non cognouerit; bilem eſſe,& amaram,et citrini coloris. Sed,ut optimè noſcatis naturam bilis naturalis;debetis ſcire, quòd bilis naturalis primò, quantùm ad ſubſtantiam ſuam; eſt quidem omnium humorum, qui ſunt in corpore; tenuiſſimæ ſubſtantiæ,& fluidiſſima; ut notauit*

Galen.

Galen. multis in locis; præsertim, autem in secundo de facult. nat. & in lib. de inæquali intemperie. Circa hoc tamen debetis animaduertere; non esse tenuissimam omnium humorum, qui sunt in corpore; si quidem omnes intelligatis; Sed, solùm si comparetis suis humoribus contradistinctis, quos humorosos Auicenna appellauit. Non enim est tenuior, quàm serosa humiditas, id est urina; qui humor est & ipse in corpore, secundo de facul. nat. cap. 8. Quantùm autem ad qualitates primas; est calidißima omnium humorum, qui sunt in corpore. et, licet in primo de temperamentis dicat, sanguinem esse omnium humorum calidißimum, in secundo autem dicat bilem esse omnium calidißimam; Alibi tamen nos diximus non esse contradictionem in Galeno. Nã quò ad caliditatem actualem; calidißimus omnium est sanguis; quia calor actualis est à, sanguine, & spiritibus. Quò uerò ad complexionem, & effectiuè; bilis est calidior. Sanguis autem effectiuè non ita calefacit. & hic soluitur ista dubitatio. Bilis igitur est substantia, tenuißima, et calidißima; sapore est amaro; & colore pallido. Pallorem intelligimus, quẽ Græci ὤχρον uocarunt; sicut est color in citro subalbescente. Si etiam citrinum dicatis; idem est. & est, ubi luteus color sit ad modùm remissus, & tendens ad album; sicut solet esse in facie icterici, qui habet colorem citrinum, cum quadam albedine. Sicut etiam est color auri. Vnde etiam pallescere aurum dicitur. Vnde est illud dicterium; aurum ideo pallescere, quia habet multos insidiatores. hoc dicit Gal. in 5.

comm. 6

comm.6.epidim.in lib.de tumoribus præter naturam, cap.10; & alibi sæpè.

Quoniam *autem(sicut uidistis etiam in præcedenti capite de pituita)* Auicenna *fuit confusus; propterea in hoc tractatu de bile satius ego duxi pponere priùs; quæ nam sit uera sententia,Galeni,& antiquorum; et simul explicare mentem* Auicen.Propterea *audiatis.* Incipiamus *igitur,sicut etiam incepit ipse* Auic. *et dicamus bilem, quandam esse naturalem, quandam non esse naturalem.* Bilis *naturalis; dicitur illa, quæ non excedit ordinem naturæ.* Sed, *quando erit intra ordinem naturæ?* Quando *scilicet seruabit necessitatem, & materiæ, & finis.* Seruare *autem necessitatem, & materiæ,& finis; ita intelligitur.*Conditor *ita constituit res omnes; ut proposito fine priùs; semper materia sit talis,qualem requirit finis ille. & hoc probat* Arist.*primo de partibus animalium, cap. primo. & hic ostenditur maximus ordo naturæ; & maxima prudentia opificis. & ita est connexa necessitas materiæ fini;ut,altero proposito,& habito; sequatur alterũ necessariò; ut probat* Gal. *decimo de usu partium; disputans contra,*Mosem,& Epicurum.*Contra* Mosem; *quia, posito fine; non ponit materiam conuenientem.* Deridet *etiam* Epicurum; *qui necessitatem solius materiæ ponebat, non finis.* Ideo *ait,rectiùs,& prudentiùs;* Mosem *direxisse mentem suam; licet & ipse fuerit diminutus.* Necessitas *autem materiæ in bile generanda; est; quia (ut scribit* Galenus *tertio de simpl.med.cap. quinto; & quarto eiusdem,cap. 23.)*

In

In omnibus succis semper opus est necessitate materiæ, ut fiant quatuor diuersa in quolibet succo extracto. Vt, si ex herba, uel ex aliquo solidiori corpore extrahatur succus; necessariũ est esse quatuor. Vnum quidem purum; tria autem excrementa. et dicit, quòd in aliquibus deprehenditur sensu; in alijs ratione. Sensu quidem; deprehenditur in uino. Est enim sanè uinum purum. est fæx in fundo. est aquositas. est & quoddam supernatans, quod Gal. uocat florem uini. Sicut autem apparet in uino; ita etiam in alijs omnibus succis; & etiam idem in sanguine contingit. Est enim quoddam purissimum; quòd appellatur sanguis cõtra distinctus alijs. Præter sanguinem; sunt etiã tria excrementa. Quorum unum dicitur fæx; qui quidem est succus melancholicus. Aliud excrementum aquosum; quæ pituita dicitur. Aliud quoddam supernatãs ueluti flos, leuissimus, & tenuissimus; & dicitur bilis, siue cholera. et ita habetis, in hoc succo, sicut in alijs, quatuor ex necessitate materiæ. Quoties igitur bilis non excedat hanc necessitatem materiæ; erit naturalis quãtùm ad materiã. Est necessitas finis. hæc (inquam) est duplex; altera absolutè essendi, altera bene essendi. Necessitas essendi; est, quia, (sicut aiunt Hippoc. et Gal. in primo lib. de natura hum.) unus quisq; homo constituitur ex quatuor humoribus. Præterea sunt quædam membra, quæ nutriuntur bilioso sanguine; Quinto de usu partiũ, cap. sexto, De pulmone. Quando igitur, tantum generatur, quantum requirit finis iste ratione essendi, hæc bilis dicitur naturalis, quia

seruat

seruat neceßitatem finis. Neceßitas finis bene essendi, erat, quia necessarium est, ut expurgentur, & lauentur, intestina. propterea, quando porus felleus sit obstructus; malè se habent intestina in excretione excrementorum. Quando igitur ita se habebit bilis, ut sit intra ordinem naturæ; neq;, aut plus, aut minus; de ea generetur; quàm requirit neceßitas, & materiæ, & finis; erit naturalis. Erit autem hoc; quando tria aderunt. Primò; ut materia sit conueniens. Tertiò, ut seruetur locus naturalis. Secundò; ut calor sit conueniens. Tunc enim omnia bene se habebunt; & bilis consistet intra terminos naturæ. Materia autē conueniens bilis, quæ nam est? In lib. de facul. nat. cap. 8. dicit Gal. quòd ex tenuißima, & pinguißima; parte alimenti generatur bilis, & inde est; quòd, quæ sunt unctuosa, & admodùm dulcia; illa omnia generāt plurimum bilis; sicut sunt mel, & saccharum; quantùm ad unctuosa, & dulcia omnia. Unde hæc prohibētur febricitantibus febre biliosa. Quando igitur alimenta, neq; fuerint admodùm dulcia, neq; unctuosa, sed temperata omnia; generabunt bilem naturalem ratione materiæ. & ita bilis erit naturalis ratione materiæ conuenientis. Calor etiam, qui est causa agens; dicitur esse conueniens, & temperatus. & non credatis, quòd ex superfluo calore generetur bilis naturalis; nam ex superfluo calore generatur bilis nō naturalis. Ad generationem igitur bilis naturalis; hæc duo simul requiruntur. Quòd; &, si sit calor temperatißimus; & utatur cibis, dulcibus, & unctuosis;

Iſte abundabit plurima bile, tantùm refert alimẽtum. Materia igitur cõueniens neceſſaria eſt et ipſa; præter calorem conuenientem. Tertiò oportet, ut ſeruetur locus, in quo loco generatur bilis, in quo ſanguis generatur. Nam, ſi bilis ſit excrementum ſanguinis; eſt neceſſarium; ut ubi generatur ſanguis, ibidem ſit ſuum excrementum. Sed ſanguis generatur in hepate; ergo & bilis generabitur in, hepate, & uenis. Nam ſecundùm antiquos eſt tantùm una concoctio, in hepate, & in uenis. At dicet quis; Ex quo iſta bilis eſt naturalis; quare habet iſtas concoctiones? Quomodo ego cognoſcam bilem naturalem, et habere has conditiones? Sunt planè multa ſigna; quæ, & conſequuntur, & accidunt corpori. Primò; nihil redundabit, & erit corpus bene coloratum. Sed ſunt alia ſigna potiora, ſumpta ab excrementis. Quando enim bilis excernetur; erit, tenuiſsima, & fluida, ita; ut non poſsit eſſe ex humoribus ſubtilior ſecundùm urinam, ideſt poſt urinam, & ſudorem; ſicut oſtendit Gal. & in libro de atra bile, & de inæquali intemp. & in ſecundo de fac.nat.et In lib.de tum.præter naturam, et in ſecundo progn. Hic utiq; ſunt ferè omnia, quæ diximus, et dicemus. Eſt igitur bilis maximè fluida, et tenuiſsima. Sapor eſt amarus; ſed amaritudo non eſt, ſimplex, neq; ſyncera, ſed habet acrimoniam adiunctam. At dicet quis; Non percipitur. Non eſt mirũ; nam abſynthium habet, acerbitatẽ; & amaritudinem; et acerbitas eſt longè intenſior; quàm amaritudo, et tamen non percipitur acerbitas, ſed amaritudo. et ratio

tio est; quia sunt duo sapores extremi, dulce, et amarum. Cæteri autem sunt medij. Extremi autem maximè mouent sensum; sicut etiam in coloribus. Albus enim, et niger color; illi sunt, qui maximè mouent uisum; cæteri uerò omnes sunt obtusi. Inde est; quòd in bile percipitis amaritudinem, non acrimoniam. et, si percipitur acrimonia; ratione potiùs, quàm sensu; percipitur. et inde est; quòd bilis; stimulat, pungit, et rodit; quia acris est. et ita habetis, quæ sit substantia bilis; et, qui sapor. Color naturalis (in lib. de tum. præter naturam) est pallidus. et iam declaraui, quis sit color pallidus. Dixi enim; quòd est ille, qui est luteus in albo. Id est, quando luteus est clarus, declinans ad albedinem; dicitur pallidus, à Latinis, & ὠχρὸς à Græcis. et habetis terram talis coloris; et dicitur ὤχρα. Habetis etiam auripigmentũ. Palea etiam hordei; quandoq; habet talem colorem. Citrinus autem communiter dicitur à modernis; quia sunt quædam citra, quæ habent huiusmodi colorem. Est igitur bilis naturalis talis coloris pallidi. Vnde, si flaua fuerit; illa erit calidior. (Appello autem flauam; quando color est uere luteus, sicut est in herba calendula) nõ est autem tunc naturalis; quia calor egit in ipsam plus quàm oportet, et præußit. et hic color est proprius color synceræ bilis. Bilis pallida habet aliquid admistum ex serositate sanguinis; et ideo color luteus intenditur, et fit pallidus. Proprius autem color, ut modò dixi, synceræ bilis; est flauus color. et est magis syncera bilis flaua, quàm pallida; ideo tota syncera

est, quæ flaua est. Sed, quantò syncerior est, tanto magis recedit à natura; ideo dicebat in secundo progn. 47. quòd omnis humor syncerus malus est. Bilis ergo naturalis est colore pallido. Et ita habuistis tres proprietates, siue conditiones; bilis naturalis, cuius sit substantiæ, cuius coloris, et cuius saporis. Quartò est leuißima, et semper supernatat; primo de natura humana. Quantùm ad primas qualitates; patet etiam ex leuitate, quòd sit calida, et sicca. Iam igitur habetis signa bilis naturalis; et, quo modò generetur, et, ubi generetur. et sic habetis quæcunq; possunt dici de bile naturali. Quæ modò est bilis præter naturam? Est illa, quæ habet, aliqua, uel multa; ex contrarijs harum conditionum signa, quæ diximus competere bili naturali primò; quæ peccat in materia, et non habet materiam conuenientem. Quando enim contingit; ut in ipsa materia, uel sanguine, plus sit de succo bilioso, tunc bilis non est secundùm naturam. Quando excedit etiam finem naturalem, est non naturalis. et, quia finis est duplex (ut dixi) et essendi, et bene essendi; ideo contingit, bilem non naturalem excedere finem dupliciter. Hæc omnia fiunt, quando causæ bilis non erunt secundùm naturam. Causæ autem sunt (ut audiuistis) primò, ut materia habeat tantum de succo, pingui, et dulci; quantum oporteat, et sufficiat ad generationem biils, Ideo cibi temperati, sicut panis, caro pullorum gallinaceorum, et huiusmodi, non plus bilis generant, quàm oporteat. Ideo bilis erit naturalis quantum ad materiam. At, si sint cibi, dulces admodùm

modùm et unctuosi; tunc plus bilis generatur, quàm oporteat. et, si fuerint cibi frigidiores; ut, lactuca, & huiusmodi; plus pituitæ, quàm bilis; generatur. Altera causa est calor non naturalis, quæ est causa agẽs. Calor enim; quando fit non naturalis; tunc, uel deficit, uel excedit. Si deficit; generatur bilis, quæ dicitur à Gal. bilis rubea. Quam non distinguit à sanguine subtiliori; nisi quòd hæc bilis non congelatur, neq; crassescit. Quando igitur calor non contingit ultimam concoctionem, sed fecit aliquam coctionem; tunc non facta est conueniens separatio bilis à sanguine. Ideo facta est substantia quædam separata quidem à sanguine in substantia; sed non potuit habere colorem conuenientem; quia calor fuit diminutus, & non potuit attingere ultimã coctionem, siue finem coctionis. & ex ista bile fiunt erysipelata, & febris synocha; ideo dixit Gal. erysipelata fieri ex bile rubea. et ideo isti non intellexerunt, quid sit bilis rubea; &, quid differat à flaua. Vnde, erysipelata, & febris synocha; participant naturam sanguinis; ideo sunt erysipelata rubea; & iuuantur mißione sanguinis, sicut & febris synocha. Verùm est; quòd progressu temporis hæc bilis rubea uertitur in bilem flauam; quando calor iam auctus est, & aucta est putredo. Quare non mirum est; si quidem Galenus aliquando dicat, erysipelas ex flaua fieri bile. habetis igitur primò; quænam sit bilis rubea; Quæ generatur ꝓpter defectum caloris agentis, quãdo potuit generare quidem ipsam bilem; sed nõ potuit separare à sanguine separatione

perfecta, ideo habet colorem sanguinis. Si uerò calor fuerit excedens secundum gradum caloris; fiunt uariæ species bilis. Nam, *si sit auctus in primo gradu; fit bilis flaua; & est syncera bilis, & non est prorsus præter naturam, neq; prorsus secundum naturam, sed media. Si uerò magis excesserit calor; aduritur flaua bilis, & fit uitellina. &, quid uitellina est ista?* V*bi bilis flaua ulteriori calore aduritur; fit uitellina; et est coloris magis uiuacis, quàm flaua; & tendẽtis ad rubedinem, sicut est color croci.* Non *autem croci illoti; sed, si accipitis parum croci, & diluatis, & per multam dilutionem faciatis; uidebitis esse colorem ad modùm luteum, & tendentem ad rubedinem; sicut est in aliquibus uitellis ouorum gallinarum, degentium in campestribus locis.* Ideo *bene comparatur hæc bilis uitello ouorum. Si uerò calor ulteriùs etiã; permeat; fiet (contra* Modernos*) immediatè æruginosa bilis. & non est alius medius terminus.* A*eruginosa autem qualis nam, & quæ; est? Si uidetis æruginem æris; uidetis colorem uiridem quidem, sed est uiride clarũ. &, ubi nigrum admiscetur cum flauo; fit uiridis color. & inde tandem, ubi dominatur nigrum, et fit summa adustio à calore; fit bilis nigra, de qua agetur suo loco. & ita uidetis; quòd, quando calor agens excedit temperamentum in primo gradu excessus; fit bilis flaua, postea fit uitellina, postea æruginosa, ultimò nigra. &, si bilis pallida peccaret solùm; hæc multùm eroderet. Sed, quid creditis facturam bilem flauã non naturalem? &, si flaua magis; quid de uitellina creditis?*

ditis? Quòd, si uitellina; quid de æruginosa dicemus? Erit hæc certè pessima. Audiuistis; quo modo bilis fiat non naturalis; tum uitio materiæ; tum uitio caloris, uel excedentis, uel deficientis; et, quòd secundùm uarios gradus excessus caloris fiunt uariæ species bilis non naturalis. Audiatis modò, quare fiat non naturalis respectu loci. Si bilis non generabitur, neq; in hepate, neq; in uenis, non quidem est naturalis. Sed, ubinam generatur; quando non generatur, nec in hepate, nec in uenis? Generatur in uentriculo; & hæc dicitur prasina à Græcis, idest porracea; quia habet similitudinem porri in colore; & habet saporem medium inter, amarum, & acidum. habet etiam causam agentem præter naturam; & materiam præter naturam. Causam quidem agentem; quia nunquã uentriculus, naturaliter se habens, generat talẽ bilem; sed, quia fuit calefactus præter naturam. Peccat etiam materia; ubi ingeritur cibus calidus; aptus, ut putrescat, & putrescat ad nidorem. Cùm enim putredo erit in uentriculo; uel terminatur ad aciditatẽ, uel ad nidorem. Fit igitur hæc bilis non in omnibus uentriculis; Sed, uel in uentriculis calidis; uel, quando cibus est aptus, ut conuertatur in hanc bilem. Dereliquimus unam speciem bilis, non naturalis; quæ uocatur à Græcis ἰσατώδης bilis, de qua nè somniauit quidem Auic. Sed audite (quæso) unum uerbum. Sunt quidam; qui dicunt, me obscurè loqui, & ab ipsis me non intelligi. Sed, qui me non intelligunt; ij habẽt aures obstructas pecunijs. Pecuniæ enim obstruunt au-

res, & cibaria, & uina dulcia. Iam ad rem redeamus.

LECTIO. XXXIII.

MODO` *iste calor, ex quo diximus generari bilem hanc porraceam; est quandoq; intensior, quandoqúe remißior. Sic & alimenta, quandoq; sunt magis apta ad hoc, quandoq; minùs; ideo secundùm uarios gradus ipsius, caloris, & alimenti; fiunt uariæ species bilis in ipso uentriculo. Si enim sit calor intensior, et alimentum sit aptißimum ad putredinem; non solùm fit porracea bilis in uentriculo, sed etiam* ἰσατόδης; *sumpto nomine ab herba notißima in Italia, quæ græce* ἰσάτις *dicitur, & a Latinis glastum, & uulgò guadum. Est autem coloris cerulei; sed tendẽtis ad nigredinem. Nam, ubi bilis illa porracea magis putrescit, et magis incalescit, & magis incineratur; fit ille color porraceus obscurior. Quare fit ceruleus; nam color ceruleus est obscurior, quàm uiridis. & ita sunt gradus quidam innominati; per quos deuenitur ad ipsam nigredinẽ. Sed gradus nominati, sunt hi, quos enumerauimus ex Gal. Primus gradus est flaua bilis. Omitto autem pallidam, quæ est naturalis; & loquor de ea, quæ est præter naturã ratione loci. hæc igitur si magis aduritur; fit uitellina. Si magis; fit æruginosa. Quòd, si sit naturalis ratione loci; primo fit porracea. &, si magis aduratur; fit* ἰσατόδης. *& ita habetis quinq; species bilis, non naturalis citra nigredinem; in quibus fuerunt confusi Moderni. Ego tamen nolo nunc colligere conclusiones falsas modernorum.*

habetis autem quinq; species bilis non naturalis citra nigredinem; & unam naturalem; quæ est pallida bilis. Videbitis modò diuisiones Auic. quàm sint ineptæ; &, ubi sint falsæ. Hic dicet quis; Cur exponis tu librum, quem uituperas? Primum quidem ego non uitupero lib. totum; sed ea tantùm, quæ mihi uidentur reprehendenda. Præterea non facio rem nouã. Nam Galen. nullibi facit meliores commentationes; quàm in libros, quos repræhẽdit, sicut in lib. prorrheticorum, et in lib. de natura humana. Audiatis igitur modò, quid dicat Auic. Primò facit diuisionem bilis in, naturalem, & non naturalem. Postea, agens de naturali; non affert causas, quas nos diximus; sed affert tantùm signa quædam, quibus cognoscantur; quæ etiam à nobis dicta sunt. Hic igitur uolens definire bilem naturalem; primò dicit, quòd est spuma sanguinis. Si propriè intelligeretis spumam sanguinis, esset falsum, sed usus est uocabulo ualdè improprio. Si intelligatis enim per spumam partem leuiorem; & id, quod appellauit florem sanguinis; non errabitis. Dicit secundò; Cuius color est rubeus, & clarus. Si uultis interpretari per (rubeum clarum) citrinum, & pallidum; qualis est color paleæ hordei; bene erit. At, si ut sonant uerba; est falsum, quia color rubeus clarus est proprius sanguinis. & ita uidetis, quàm sint ista obscura. Balbi balbos intelligunt (dicebat Præceptor meus.) Præterea Pomponatius etiam dicebat, se meliùs intelligere istas locutiones Barbaras, quàm Latinas; quia erat assuetus istis balbis. Si bene intelligitis istas balbuties;

bene

bene est. Etiam in sapore obscurè loquitur; quia tacet amaritudinem, quæ sola sensu percipitur; & ponit solã acutiem, id est acrimoniam; quæ ratione quidem cognoscitur (ut dixi) quia bilis, pungit, & erodit; sensu autẽ non percipitur; Sed percipitur sensu amaritudo. & eius rei causam superiùs aßignaui. Et quando dicit. Quanto magis fuerit calida, tantò erit eius rubedo maior. *Hæc est conclusio falsa. Quia bene uerum est; quòd, quanto calidior fit; tanto flauior euadit; sed non est hæc flaua bilis naturalis, sed præter naturam. Propterea, qui habẽt flauam bilem; sunt calidiores; sed habent sanitatem, debilem, & querulam. Bene uerum est, quòd flaua bilis magis accedit ad naturalem, quàm aliæ; sed tamẽ recedit à naturali, & non est naturalis; ut diximus.*
Quæ, cùm in corpore generatur; in duas diuiditur partes. *Audiuistis; quòd erat duplex neceßitas, quædam ex parte materiæ, quædam ex parte finis. Neceßitas adhuc finis duplex erat; à propria essentia neceßitatis. & ita fuit sufficiens nostra diuisio; & non fuit opus idem repetere, neq; partes coincidere. Sed ipse Auic. sumpsit diuisionem ab accidenti, id est à motu; ideo coactus fuit idẽ repetere in membris contra distinctis. Quia contingit in diuisione ab accidẽtibus; quòd quædam proprietates sint in utroque membro opposito. &, quòd hoc ita sit; uideatis, quid hic dicat Auic.* In corpore generatur. *Vult dicere, quòd in hepate generatur. & ita erit clarior textus; & ita emẽdauit Andreas de Alpago.* Quod

autem est de ea colatum ad cistam transmittitur *hic uidetis apertißimè id, quod diximus; quòd memba huius diuisi onis concidunt. Nam, cùm Auic. supra posuerit; quòd, quando bilis uadit cum sanguine; tunc habet neceßitatem, & iuuamentum. Neceßitatem quidem; ut nutriat membra. Iuuamentum autem; ut faciat meliùs sanguinem transire ad membra nutrienda. hoc idem hic repetit in membro opposito; & ita mēbra concidunt. Quia diuisio non est ab essentia; sed ab accidenti. et omnia sunt facilia. Ideoq; sæpè accidit colica causa oppilationis. Colica enim generatur propter retentionem bilis; quia, retenta bile; retinentur excrementa, & non excernuntur. Quæ congregata; postea excitant dolores.* Non naturalis verò cholera *nūc postquàm egit de bile suo modo naturali; tradit, quæ sit bilis non naturalis, & diuidit. & non minus peccat in hac diuisione; quàm in superiori, quia diuidit per accidentia. & dicit; quòd quædam bilis non naturalis, talis est propter admistionem alicuius extranei; quædam, quia in se ipsa corrumpitur. Huiusmodi diuisio, cùm sit sumpta ab accidentibus; peccat multifariam. Primò enim hoc membrum non est simpliciter uerum; neq; est necessarium; ut illa bilis sit non naturalis, quando admiscetur aliquid extraneum. (Stat enim, quòd admisceatur aliquid naturale; ut, quando admiscetur bilis sanguini.) Propterea non oportet diuidere per, admisceri, & non admisceri. Propterea, Gal. & Græci; qui nouerunt artem diuidendi; nouerunt & hanc bilem admiscere;*

miſcere; ſed non uocarunt bilem, non naturalem, ſed bilem, ſpuriam, & notham, quia non poteſt exercere proprias operationes, quin habeat contrarium admiſtum reſiſtens. Degenerat enim à proprijs ſuis actibus propter admiſtionem, ſed hæc non eſt corruptio, quia una quæq; ſtat pars in ſua natura. Sed operatio unius impeditur ab actione alterius, ſicut, ſi admiſceamus æruginem cum oleo. (Aerugo enim æris erodit, ſed impeditur ab oleo uiſcoſo.) Vel, ſi duo uiri fortes luctarentur ſimul. Malè igitur diuiſit Auic. per, admiſceri, & non admiſceri. Sed declaremus primum membrum. Quando bilis admiſcetur cum pituita, appellat Gal. bilem notham maioris famæ, quia hoc plerunq; fit. Quando autem miſcetur cum humore melancholico, appellat bilem notham minoris famæ. & reuera ita eſt. In quo igitur hic eſt reprehendendus Auic? Eſt reprehendendus in hoc, quoniam, ſi uis facere diuiſionem per hoc, quòd admiſcetur, eò, quòd miſcetur bilis pituitæ, quare non accipis alias omnes miſtiones? Sunt enim plurimæ miſtiones aliæ; ſicut etiam teſtatur Galenus in ſecundo de diff. feb. ubi loquitur de febrib. compoſitis. Dicit enim ibi; quòd ſunt ferè infinitæ miſtiones, bilis, & aliorum humorũ. Nonnè enim & ſanguis miſcetur cum bile, qui facit eryſipelas phlegmonodes? Hi errores inde procedunt; quia diuiſio eſt facta per accidentia. Propterea Galenus non ita diuidit; ſed diuidit per eſſentialia. Cuius generatio eſt magis in hepate. Immo longè frequentiùs generabitur in uentriculo; ut uidere poteſtis

testis ex euomitionibus. *Nam hepar, uel est calidius seipso, uel frigidius. Si calidius; non generat huiusmodi bilem, immo potiùs conuertit in sanguinem. Si frigidius; non generat huiusmodi bilem cum pituita, sed generat sanguinem aquosum. Cùm igitur huiusmodi bilis cum admistione pituitæ nõ poßit generari in hepate; quia, neq; à calore naturali (nam calor naturalis nihil facit contra naturam) neq; à calore præter naturam (quia; neq;, cùm deficit; neq;, cùm excedit) Relinquitur, quòd magis in uentriculo generetur.*

Notha autẽ, & famosa; aut est citrina, aut, &c.

hic confundit se ipsum. Videmus enim ex ipso Galeno; quòd bilis, citrina, siue pallida; sola est naturalis; & Hic ponit inter biles non naturales ex admistione pituitæ. & hoc quantùm ad primum membrum subdiuisionis bilis ex admistione pituitæ. Quantùm autem ad secundum membrum; quando dicit, quòd bilis uitellina est una species bilis ex admistione pituitæ; Quantùm sit hoc contra placita antiquorum; iam audiuistis. Fit enim uitellina; non ex admistione phlegmatis craßi, sed ex admistione ipsius bilis post flauam bilem. & ideo est ualdè maligna, & ualdè erodit; & magis, quàm flaua bilis. Cuius contrarium sequitur ex dictis Auicennæ; est enim bilis uitellina (secundùm Auicennam) benigna; & non posset erodere, neq; abradere loca; quia obtunderetur à phlegmate crasso. At erodit uitellina; ut dicunt omnes antiqui. Cùm igitur in hoc tractatu de humoribus tot sint errores; quid mirum est, si medici, sequentes Auicennam, tanquàm

Ducem;

Ducem; multa poſtea, & in morborum cognitione, et in cauſis, & curatione; dixerunt falſa, & grauiſsima peccata? Paruus enim error in principio; fit maximus in fine. Sunt enim humores, tanquàm principia totius artis.

LECTIO. XXXIIII.

CHOLERAM ex admiſtione *dixit Auic.* aliam eſſe maioris famæ, aliam minoris famę. *Poſtea ſubdiuidens primum membrum; dixit* iſtius bilis quandam eſſe citrinam, quandam eſſe vitellinam. Vbi enim admiſceatur phlegma tenuè; fieri citrinam. Vbi phlegma craſſum; fieri vitellinam. *Deinde ſubdiuidens ſecundum membrum; dicit.* choleræ ex admiſtione minoris ſamæ; quandam generari, vbi cholera ipſa aduritur in ſe, & incineratur; ſed eius ſubtile non ſeparatur à cinereitate; quandam autem eſſe; vbi bilis nigra extrinſecus aduenit. *Hæc eſt integra diuiſio Auicennæ bilis non naturalis ex admiſtione. Multiplex eſt peccatum in hac diuiſione (ut etiam priùs pro parte diuiſimus, et oſtendimus) Primò enim quantùm ad illam diuiſionem bilis maioris famæ; cholera citrina illa eſt naturalis, & benigna, & nutrit corpus, & appellatur hæc bilis pallida. Quantùm verò ad illam ſecundam ſpeciem bilis famoſæ, quam ipſe appellat uitellinam; in hoc; præter quàm, quòd diſcedit à præceptore ſuo (nam bilem uitellinam appellat Galen. quæ fit ex admiſtione bilis in*

ſe,

se, sine ulla admistione; ut in superioribus declarauimus.) Relinquit etiam ipsam naturam. Nam cholera uitellina magis declinat ad peßimum, quàm ad benignum. At hæc uitellina Auicennæ est magis benigna; quia bilis retunditur à, craßitie, & lentore; phlegmatis. Et huiusmodi phlegma habet uirtutem emplasticam ita; ut sit medicina ipsius bilis. & ita discedit ab itinere, Galeni, & antiquorum; & discedit clàm, tanquàm transfuga sine ratione. Quare indicium est potiùs inscitiæ, quàm iudicij. Prætereà rerum differentiæ simplices semper primò docentur ab Aristotele, & ab omnibus doctis. Nam ex recta cognitione simplicium; sequitur postea cognitio compositorum. Vnde, & in tertiò, & quarto; de cœlo tradit de elementis in communi abundè; nihil docens, quomodò ueniant in mistionem. Quod etiam fecit Gal. ante, quàm traderet, quomodò elemēta ueniant ad mistionē. Prætereà docet hæc Gal. ex professo, & in primò de diff. feb. Non autem ita facit hoc loco Auicenna; Sed oblitus, nō dixerim aliorum, sed sui ipsius (nam aliàs fuit bonus dialecticus) antequàm doceat, quæ nam sit bilis simplex; docet miscellam. & ita prætergreditur leges suorum præceptorum, Arist. & Galen. Vos autem uidistis in diuisionibus nostris, factis secūdùm Galenum; species omnes bilis simplicis. Propterea est multiplex peccatum. Sed est aliud. Non est enim uerum, quòd illa cholera sit uitellina ex admistione; sed uitellina; & talis, qualem diximus ex Galeno. et hæc de primo membro; id est de cholera ex admistione

maioris

maioris famæ. Quæ autem eſt minoris famæ etiam in hoc membro ſecundo eſt res admiratione digna. Primò enim; profeſſus eſt, ſe dicere de bile ex admiſtione. & hic, ſubdiuidens unum membrum ex duobus, quæ dixit fieri ex admiſtione; dicit, quòd bilis minoris famæ; alia fit ex aduſtione, dum incineratur per ſe. Si tamen uultis excuſare ipſum; poteſtis dicere; quòd intelligit, quòd iſta bilis in ſe aduratur primò, & incineretur; poſtea cum ipſa ita aduſta admiſceatur bilis nigra. Dicamus ita. &, ſi ipſe nihil dicit; ut excuſemus ipſum quantùm fieri poteſt. Sed inde ſemper ſequetur hoc; quòd huiuſmodi miſtiones ſunt infinitæ, & inutiles hoc loco. Quia, quomodò poteſt tradere bilem ex admiſtione melancholiæ, antequàm dixerit quid ſit melancholia? & ita, ſi uoluiſſet tradere de iſtis miſtionibus; debebat priùs tradere doctrinã ſimplicium. Quare diuiſiſſet priùs, quid eſſet cholera ſimplex; &, quid melancholia ſimplex; & poſtea docuiſſet miſcellas ipſarum. Huius autem ſpeciei color eſt rubeus *Videatis doctrinã admirandam; inferiùs enim ſtatim dicet oppoſitũ. Dicet enim, quòd* ex nigro, & citrino; fit viride *hic autem dicit, quòd* ex citrino, & nigro; fit rubeum *dicit poſtea, quòd* color iſte eſt rubeus; ſed non eſt lucidus, & floridus; ſed aſsimilatur ſanguini *et non dicit, cui ſanguini. Si igitur intelligit de ſanguine naturali; eſt rubeus, & floridus. Si autem de non naturali; debet dicere, de quo. Nam eſt ſanguis non naturalis quidam; qui eſt, corruptus, & craſſus; &*

ita

ita niger, ut non distet à melancholia. Quare imaginari oportet quiddam medium; ut intelligatis uerba in bonum sensum, si fieri poßit. Sed est tennis. *Cogitate uos; quomodò fieri poßit; ut ex admistione, cholerae, & bilis nigrae; fiat tenuis.* Et plerunque à suo colore propter aliquas mutatur causas. *Non distinxit, quis sit color. & hic dicit, quòd propter aliquas causas mutatur à suo colore; & non dicit, propter quas causas. & ita nihil docet. Sed nolo immorari; quia habuistis ueram doctrinã à me ex Galeno. Oportet tamen ita notare; ut poßitis colligere rosas ex spinis. Sunt etiam in Auicen. multa bona.* Quae verò in sui substantia extra naturã est. *Aggreditur secundùm membrum bilis, non naturalis; quae est, quando nihil externum admiscetur. & dicit, quòd, quaedam generatur in hepate, & quaedã in uentriculo. Praetermittamus, quòd hoc membrum posSit coincidere cum primo; quia; &, quae generatur in hepate; &, quae generatur in stomacho; potest misceri. Sed omittamus hoc, & uideamus; utrùm uera sint, quae dicit.* Et illa quidem, cuius generatio est in hepate. *uerum dicit* quidquid est subtile; vertitur in bilem, vbi aduritur. *Sed, quam doctrinam hic tradit? nam in adustione sunt plurimi gradus; & ita fiunt plurimae species bilis non naturalis. Et ideo dicit Gal. quòd in adustione primò fit flaua bilis; postea fit uitellina. Auic. autem unam tantùm ponit speciem, & nihil diuidit; & non dicit, quaenam sit haec species. & credo, quòd hoc non potuit fa-*

cere; quia iam occupauerat omnes differentias alibi. Nam uitellinam dixit fieri ex admistione æruginosam, dicit paulò post fieri in stomacho; & ita est multiplex peccatum. Et, quæ in stomacho generatur. Vult, ut credamus hoc sibi; & non dicit, quomodò generetur, quæ sit eius causa, quod agens, quæ materia. Nos igitur omnia ostẽdimus ex Gal. Postea dicit, quod sibi uidetur, quòd prasina generetur ex uitellina, cùm aduritur. Postremò dicit, quòd uidetur sibi, quòd æruginosa fiat ex prasina. hic sunt multa peccata. Primò enim, quòd æruginosa non generetur in uentriculo, sed in hepate; est expressa sententia Gal. sicuti audiuistis. Secundò nõ fit æruginosa ex prasina; sed ex uitellina, quæ generatur in hepate. Isatodes illa est, quæ generatur in uẽtriculo, & fit ex prasina. & hæc fuit occasio erroris. & præter authoritatem; ratio etiam consentit. Nam color porraceus, cùm aduritur; fit niger. & ideo bene ex porracea potest fieri Isatodes; sed non æruginosa, quia est æquè uiridis, habuit igitur occasionem errãdi Aui. quia pro Isatode accepit æruginosam; Vnde de isatode nihil meminit. Deinde, cùm dicit. Et mihi quidem uidetur quòd prasina ex uitellina generetur. Admirãdus est hic Auic. Nonnè dixit ipse superiùs, quòd illa famosa generatur in hepate; &, quòd hæc cholera, quædam est citrina, quædam uitellina? Si igitur uitellina generatur in hepate, quomodò prasina, quæ generatur in uentriculo; generabitur ex uitellina? & ita uidetis doctrinã admirandam.

Adustio

Aduſtio in ea efficit nigredinem, ex qua cum citrinitate miſta. *Priùs dixerat, quòd ex* nigredine & citrinitate; fit color rubeus. *hic autem dicit, quòd* fit uiridis, *Zinaria uerò mihi uidetur, quòd generetur ex praſina. Flos æris eſt color quidem uiridis; ſed eſt iſtud uiride floridum, & tendens ad quandam albedinem. hoc uidebat Auic. &, quia dixerat bilem æruginoſam fieri ex porracea per maiorem aduſtionem; & uidebatur; quòd, cùm aduritur uiride clarum; debet fieri color niger; Ideo, cùm dixiſſet, ex porracea fieri æruginoſam, quæ non eſt nigra; ut hoc ſaluaret uno mẽdacio; defẽdit aliud mendacium, & dicit.* Aduerte, quòd, quando calor agit in humidum, fit color niger. Vbi autem magis intenditur aduſtio ita, ut conſumatur humidum, fit color albus. *Ego dicã fundamentum huius rei, quàm ſit falſum. Sed dicamus primò unum inconueniens; quod ſequitur ex eo, quòd dicit Auic. Si enim per maiorem admiſtionem porraceæ fieret color magis candicans; ſequeretur; quòd, ſi adhuc ulteriùs abſumeretur humidum; magis adhuc candeſcet. At hoc eſt contra Gal. & contra ueritatem; quia ſemper dicit Gal. quòd ex æruginoſa fit cholera nigra. & ita uidetis inconueniens. & non eſt uerum, quòd æruginoſa fiat alba propter maiorẽ aduſtionem. Veniamus modò ad fundamentum. Sed debetis ſcire (ſicut eſt ſententia Ariſtot. ſecundo de anima. 66, & 67; & in lib. de ſenſu, & ſenſ.) quòd color nihil eſt aliud, quàm admiſtio lucidi cuiuſdam cũ corpore diaphano.*

phano. & hoc; quando materialiter definimus. & secundùm uarias dispositiones huius lucidi, & uarias dispositiones diaphani; fiunt uarij colores. Hoc *stante; cùm colores sint tantùm duo simplices, albus, & niger; et ex his fiãt alij omnes; et horum alter habeat rationem, habitus, & formæ; et alter rationem priuationis (ut est sententia* Auer. *&* Arist. *in metaph.)* Ideo *album, quantò magis est corpus, tantò magis illud diaphanum est perspicuum. &, quantò magis suscipit de lucido, siue luce; tantò magis erit album; quia plus habet de ratione formæ, & habitus.* Et *quanto minùs diaphanum erit perspicuum, et minus habebit de lucido; tanto minus erit album, et magis accedet ad nigredinem.* Aer *autem est maximè perspicuus; & magis, quàm aqua; quæ, quando est multæ quantitatis, uidetur nigra.* Vnde *dixit* Arist. *nigredinem oculi esse ex multa aqua, ibi existente.* Dicebat *igitur ibi* Arist. *in eo lib. de sens. et sens. quòd albedo efficitur ex igne, claro, & lucido; et multo aere; sicut nigredo ex multo igne obscuro, et pauco aere.* Quid *autem dicere uolo? hoc uolo dicere, quod, si color sit ex admistione diaphani corporis, et lucis; corpus quantò magis erit diaphanum, et plus erit de luce; tantò magis fiet color albus in eo corpore.* His *ita stantibus; uideamus modò; quidnam dicat* Auicen. *dum uult excusare suum primum errorem.* Cùm *enim dixerit, choleram æruginosam fieri ex porracea ex maiori adustione; et uideret æruginosam choleram esse, candidi coloris, et non nigri; dicit, hoc ideo esse, et contingere, quia*

consumptum

consumptum est humidum per adustionem, quod erat prius in porracea bile. et supponit unum falsum, quòd scilicet in maxima adustione res albescat, quia humidum fuerit consumptum; &, quòd calor in humido efficiat nigredinem, in sicco autem albedinem. Calor enim per accidens; siue agat in humidū, siue in siccum; semper facit colorem album, uel nigrum. (Idem est de frigore.) Sed attribuendum est totum corpori diaphano, & lumini. Si enim corpus diaphanum sit humidū, et agat calor in ipsum turbulenté; tunc fiet illud corpus nigrius à calore quidem, sed per accidens. Quatenus. s. conturbat diaphanum. Accipiatis oleum, & ponatis in lebete feruenti, et uidebitis quòd ubi ferbuerit, nigrius erit; quàm, quando erat frigidum. Quia humidum turbidum permiscetur cum igne obscuro; &, quia prohibetur transitus lucis in humidum tenue; fit obscurum, sicut etiam uidetis de aqua agitata. Sed non faciatis, ut ferueat ita, ut turbida fiat; sed permittatis, ut aer extrinsecus digerat illud humidum.

LECTIO. XXXV.

QVIA *igitur non uidebat Auic. quomodo Zinaria fieret ex ipsa prasina, si uerum illud est, quod superius dixit; quòd* quò magis humores aduruntur, eò magis euadunt nigri. *Hic autem est hæc cholera prasina coloris uiridis obscurioris; ergo Zinaria, si à prasina fit; deberet esse nigrior. Cùm uideret igitur Auicen. hanc difficultatem; uolens eam remouere, inquit, Rectè aduertatis,* uerissimum

est quòd ea, quæ aduruntur; fiunt magis nigra, & ea nigredo generatur gradualiter in eis. *sed hoc uerùm est usq; ad quendam terminum, (quòd.s. caloris adustio ita nigredinem pariat. Verùm, dum ultra talem terminum, magis, & ulteriùs; aduruntur; tunc, quia absumitur totum humidum proprium per extractionem caloris ab illa re, uel ab illo humore; in quæ calor agit; & tãtùm remanent partes siccæ ex ea maxima adustione, consumente proprium humidum; Fit in tali subiecto patiente albedo, non nigredo. Sic (inquit Auicen.) accidit de Zinaria, quæ redditur alba, non nigra; propter scilicet maximam adustionem. Nam in eo tantummodò remãsit siccitas; & nulla amplius remansit humiditas. & ita soluit Auic. hanc difficultatem. Nos uerò eius sententiam supra examinauimus; uidimusq; ipsum decipi. Vbi etiam cepimus quid dicere de coloribus, & causis illorum secundùm Arist. At (ut uerum dicamus) de his inuestigare cœpimus; sed admodùm breuiloquè. Vnde multi auditores; postquàm, dicere, & tractare; cepimus; petierunt, ut de coloribus prosequeremur; & de causis eorum, atq; differentijs. Itaq; de natura colorum, per methodum, ac per ueras causas; tractabimus suas differentias. & ita faciam; ut (quantùm in me erit) uobis, ut optatis; satisfaciam; tũ, quia materia hæc de coloribus est ualdè difficilis; & à nullo, quem uiderim; bene cognita; tum etiam, quia colorum cognitio maximè facit ad hoc, ut reddat medicum elegantem, & maxime peritum. Nam, qui scit causas,*

& differẽtias colorum; promouetur ad cognitionem omnium affectuum, latentium in humano corpore. Nam per cognitionem colorum in urina, affectus occulti cognoſcuntur. Præterea colores puris, à quibus ſumuntur uariæ notæ de natura ſaniei, ſunt utiles medico; Itaq; optimus medicus ſæpe habet uti ipſis, ac eorum differentias prænoſcere. Quæ tamen noſcuntur per ſuas cauſas, à quibus pendent. Cognitio enim data, & habita; per ſuas cauſas, eſt perfecta cognitio teſte Ariſt. ubiq;. Cùm igitur agatur de coloribus in arte medica; ideo operæprecium fuerit medico cognitionem habere de natura integra colorum, prout hæret color diuerſis ſubiectis. Sed primùm habendæ ſunt eorum cauſæ. Ideo, cùm ſit utilis medico ob dictam cauſam hæc quæſtio; libenter dicam, quid ſentiam. Doleo tamen; me non ſatisfacturum, ut uultis maximè, cùm his diebus fuerim occupatus circa nobilium quorundã curationem, ac præterea etiam nonnullarum mulierum Venetarum. In hac igitur materia ſunt plures difficultates. Quia uarij, de hac re loquentes, uaria ſenſerunt; atq; adeo diſſentiunt; ut nihil ferè certi de hac materia affirmari poßit. et id ob naturam rei, malè intellectam. Arabes inter ſe digladiantur; Auempace cum Auerroe, & Auicenna. Præterea omnes Græci, ut Alexander, & ſimiles.
Itaq; ; ſi uellem inquirere, & inſequi, ſententias omnium examinando (ipſas in medium afferendo) quænam earum uerior deligeretur; non ſufficerent ſex dies. ſed totum hoc negotium (ſi potero) nunc breui-

ter expedire decreui. Dimißis igitur omnibus nugis circa eſſentiam colorum; dicam tantum modò ueram ſententiam, Philoſophi, & peripateticorum; necnon Gal. ita, ut, habita uera opinione, ac natura colorum; poſtea per uoſmetipſos poteritis ſoluere omnes difficultates in oppoſitum. Circa ergo colores indagandos; quoniam omnes res cognoſcuntur per quatuor propoſita, conſiderata in ipſis ex ſententia Ariſt. ſecundo poſt. initio; Ideo circa naturam colorum debent hæc quatuor inquiri. Si igitur uolumus rẽ iſtam percallere in primis indaganda eſt res ipſa, an ſit, nec nè. Quia non ab omnibus conceditur, quòd ſint colores. Poſtea, ſi ſunt; quid ſint. Demũ, propter quid ſint. Tandem perpendere oportet, quæ nam ſint paßiones, inſequentes hanc eſſentiam colorum. & eorum eſſentiales differentias. Quòd autem dubium ſit apud omnes, an ſint colores; hoc non eſt notũ apud omnes. & patet hoc per Democritum; qui negabat, colores dari; Nec non per Auempacem. Dicebat enim Democritus; colores non eſſe quid uerum in re; ſed eſſe apparentiam quandam, ac illuſtrationem; quæ apparet in re; quæ colluſtratio appellatur. Quod ita ſit; arguebat Democritus per exemplũ de columbis & anatibus; in quorum collis uidentur multi colores ſecundùm uarium ſitum ad Solem. Itaq; modò pallidus uidetur color, modò niger, modò uiridis, modò aereus, modò albicans. & ſic fiunt multiplices apparentiæ; tamẽ in re ipſa nihil eſt. et ſic, quidquid dicebat Dem. de eſſentia colorum; id totum referebat ad lumẽ; quod

eſſet

esset causa huius, ut ita, uel ita; appareret color; sed in re nihil est. Arist. uerò, Auer. & oēs peripatetici Græci; ponunt, quòd color essentialiter sit aliquid in re, non autem in apparentia. Supponendo igitur, quòd color sit quid essentiale in re; indagabo colorum essentiam; &, quid sint. Vbi uerò inuenerimus eorum essentiam; uidebimus; quòd, qui dicunt colores nihil esse in re per essentiam, sed tantùm per apparentiam; nihil dicunt. Circa hos colores à uobis unum est obseruādum; quòd colores non sunt, ut cætera accidentia, quæ insequuntur mistiones; quæ accidentia sunt obiecta multorum sensuum in misto, & immediatè sequuntur primam temperaturam; scilicet actum, calidi, frigidi, humidi, & sicci. & secundùm uariā proportionem in misto harum primarum qualitatum; primò sequetur, durum, molle, tenax, tenue; quæ ad tactum referuntur. Prætereà ex huiusmodi uaria proportione primarum qualitatum fiunt uarij sapores. & hoc sæpe declaraui; quomodò. s. à uaria proportione primarum qualitatū in misto; secundæ qualitates, & sapores; uariè nascantur, ut declarat Ari. secundo de anima, 71, & 75; Vbi ostendit, quomodò ad uariam primarum qualitatum mistionem correspondeant uarij sapores, & odores diuersi. Ideo, & odores, & sapores; fundātur in qualitatibus primis; & sequuntur ad calidum, iunctum cum sicco; ut dulcedo, & odores. Sic etiam sonus, qui est obiectum auditus. &, licet sonus uideatur magis spiritualis, quàm alia obiecta; tamen & ipse quòad renitentiam, uel repercussionem;

percussionem; &, quo ad soliditatem corporis; potest referri ad ipsas qualitates primas, & uidetur ab eis prouenire. At accidens illud, quod non consequitur ad, caliditatem, frigiditatem, humiditatem, & siccitatem; id est color ipse, qui omnino uidetur esse separatus à misto, Ideo nec dependere, nec consequi; à primis qualitatibus. Nam quandocunq; conueniunt primæ qualitates ad mistum; ab eis nunquàm fit color, nec dependet. Vnde colores non attestantur super temperaturam misti; quia non oriuntur à temperatura ipsarum primarum qualitatum. Prætereà ex colore ullo non potest fieri iudicium aliquod supra mistum, nec cognosci eius temperamentum. (Quòd scilicet sit, calidum, frigidum, humidum, uel siccũ) nisi per accidens. Vnde dicit Gal. in tertio, & quarto; de simpl. med. quòd colores, aut parum, aut nihil; indicant de temperatura misti. At sapores quidẽ, & odores; eam, qualis sit; manifestant. Quia, cùm odores, & sapores; sint orti ex proportione primarũ qualitatum; ideo indicant temperaturam primarum qualitatum. Sed ex coloribus nulla potest haberi notitia de temperatura misti per essentiam; cùm non dependeant à primis qualitatibus, nisi indicẽt eam per accidens. Cùm ergo essentia coloris non sit à temperatura primarum qualitatum, nec ab ea dependeat immediatè; quæ nam erit ergo, causa immediata, & essentia; quæuè ratio formalis, ac materia proxima; ipsius coloris? Animaduertendum, ut rectiùs declaretur, qualis sit coloris essentia, & ratio formalis. Dico; igitur

tur quòd materia eſſentialis, & propria; colorum eſt diaphanum, cum corpore opaco ſimul. Ex *diaphano enim, ſiue lucido, & claro (dicatis quo modò uultis) cum opaco, uel obſcuro; fit color;* Nam *ex his duobus inſimul, ut ex materia; generantur colores omnes, & uarij. hæc enim eſt materia immediata colorum.* Ideo, *quando miſcentur elementa prout ſunt calida, &c. oriuntur, ſapores, & odores. Sed, ut horũ alia ſunt clara, alia obſcura, uel diaphana, aut opaca; ſequentur ab eis colores, quia ſic ſunt ſua materia immediata. Cùm ergo miſceãtur corpora; uel, ubi fuerint duo hæc corpora inſimul; fiunt colores. et ſecundùm, quòd plus fuerit de uno, quàm de alio; fiunt uarij colores.* Notate *autem; quòd, ſi debent fieri colores; non oportet; ut æqualiter concurrant, opacum, et diaphanum; in materia colorum.* Diaphanum *eſt pura materia colorum reſpectu opaci.* Sed *opacum non eſt materia; uerùm tamen terminat diaphanum ipſum priuatiuè, non formaliter; opacum igitur terminat diaphanum; ſed non, ut forma materiã, quæ formaliter terminatur.* At *diaphanum priuatiuè terminatur ab opaco; & eſt; ut quidquid, quod dicitur finis rei .ſ. extremum. &, ut mors eſt finis uitæ; ita opacũ eſt finis diaphani;* Ideo, *ubi deſinit eſſe diaphanum; deſinit in opacum, quod ibi terminat.* Vnde *ex tali priuatione diaphani, & ex diaphano; fit color uarius ſecundùm, quòd plus erit de uno horum, quàm de alio. & ſic patet, quòd diaphanum eſt, pura, & uera; materia colorum. Sed opacum nõ eſt materia; quia con=*

cur rit

currit tantummodò ad generationem colorum, terminando diaphanum ipsum priuatiuè. Quia desinit ibi esse diaphanum; ubi incipit opacum. Sicut uita desinit; ubi incipit mors. Vbi modò habetis, quæ sit materia, clara, & distincta; colorum, ac proxima; quæ est diaphanum ipsum cum opaco, priuatiuè terminante ipsum. Circa modò hanc materiam meliùs indagandam; ulteriùs etiam oportet scire, quæ nam sit natura perspicui, seu diaphani. Nũquàm enim scire possetis, quænam sit natura coloris; nisi habeatis, quid sit diaphanũ. & in hoc indagando est maxima difficultas. Quia, Arist. & eius interpretes; dum sermonem habent de diaphano; magis dicunt, esse diaphanum; quàm, quid sit illud. Dicunt enim tantùm esse; non autem, quid sit, pronuntiant; nec, quid sint colores ipsi. & hoc; quia non considerant essentiam perspicui; quòd (ut dixi) est materia uera colorum. Quam materiam, si ignorauerimus, quæ sit, & qualis; nec etiam scire poterimus essentiam colorum. Quare oportet priùs aduertere ad essentiã perspicui. Quid est ergo perspicuum, & causa proxima? Arist. in secundo de anima tractat hoc, ubi inquisiuit naturam perspicui; non tamen eam declarauit, sed tantummodò tradidit quædam accidentia perspicui, at de natura eius nihil dixit. Quænam igitur est natura perspicui? Multi crediderunt raritatem materiæ esse causam perspicui. Causa autem, cur ita dicerent; ea erat, quia uidebant perspicua esse raræ substantiæ; ut, aquam, aerem, ignem, cœlum; omnia autem hæc clara et lucida esse; ergo raræ substantiæ.

stantiæ. & per oppositum dicebant densitatem materiæ esse causam opaci; quia terra est obscura. Si obscura; ergo densa. Ideo putant omne densum causam esse opaci; rarum uerò causam perspicui. Quod tamen est falsum; quoniam multa sunt rara; quæ sunt, opaca, & obscura; qualis est fumus. Prætereà multa sunt, densa, & crassa; quæ tamen habent perspicuum, & sunt transparentia; ut uitrum; ergo non potest esse uerum, quòd raritas sit causa perspicui; sed, quòd densum magis sit, quod faciat, & producat; perspicuitatem, uel diaphaneitatem. Quænam igitur erit uera huius causa? Dico; quòd causa, ut perspicuum sit; est puritas materiæ; non autem, raritas, aut densitas; sed puritas. Quare autem? Quia in omni misto sunt quatuor partes; quarũ una est depurata ab omni fæce, & hæc est clara. In alia uerò est de fæce; ideo dicitur obscura. & est, ut supra dicebam de humoribus; in quorum unoquoq; sunt diuersæ partes. Est enim quid fæculentum in unoquoq;; deinde est, quod dicitur purum in singulis. Pars igitur una dicetur fæculenta; quia habet de fæce; & ea est, quæ dicitur obscurum, uel opacum. Alia uerò pura; quia caret fæce; ideo appellatur, clara, & diaphana. Vnde id habet minus de opacitate; quod habet minus de fæce. Ea propter dicetur pars illa, pura, & transparens; sicut aquositas sanguinis, licet habeat quid de fæce. Sic etiam dicitur de pituita; quæ, quia habet plus de terreo, & fæce, ideo minùs est lucida. Cholera autem, quia habet minus de fæce; ideo magis perspicua. Vnde

de

de ſecundùm, magis, & minus; uariat perſpicuitas, et opacitas; ſecundùm proportionem fæculentiæ. Illud igitur erit, magis, uel minus, opacum quòd habet, magis, uel minus; de fæce. & ſic in hoc mundo eſt. nam uidetis, elementa quatuor habere proportionem cum quatuor humoribus; quia in his eſt aliquid de fæculento; quòd eſt, terreum, & obſcurum ualdè; & illud eſt terra; quæ eſt uelut fæx, & excrementum mundi opaca enim terra eſt; quia impuriſsima materia eſt. Poſtea eſt aqua; quæ eſt magis pura, quàm terra; quia habet minus fæcis; ergo & minus obſcuritatis. et ideo uidemus, quòd ea pars aquæ, quæ uergit magis ad profundum; eſt magis obſcura, quia eſt prope terram; quàm pars eminens, habet enim pars infima plus de terra. Poſtea eſt aer, qui eſt magis depuratus à fæce, quàm aqua; igitur magis diaphanus, quia eius materia purior. Poſtea eſt ignis, qui eſt alijs magis depuratus à fæce; ideo magis habet de diaphano, quàm alia elementa (loquimur enim de igne puro; quia apud nos non datur purus ignis) ergo, cùm alijs ſit magis purus; ideo etiam magis perſpicuus. Vnde tranſparent cuncta, quando fiunt coruſcationes. &, licet ignis uideatur habere colorem, ſcilicet luteum; tamen ex propria natura ignis non habet, quia ita fit à fumo miſto in ipſo. Videtur autem luteus in colore, non perſpicuus. Id autem eſt; quia commiſcetur perſpicuũ cum nigro, ſcilicet cũ fumo; ratione cuius miſcellæ in igne fit luteus color. Sed ignis propria ſua natura eſt clarus; & magis, quàm aer. Videmus enim ſydera clara

ſupra

supra ignem; si autem ignis non esset perspicuus; uideri non possent. Prætereà cœlum est magis defæcatum, quàm elementa; ideo magis perspicuũ, quàm elementa. Ideo autem omnium maxime est perspicuum; quia magis depuratum. & e contrà, quod habet plus de terra, & de fæculento; id est magis opacum, et obscurum. Vnde terra, quia in centro est; ideo est causa, opacitatis, & nigredinis. Sed elementum, quantò magis ascendit uersus cœlum; tantò magis habet de perspicuo; quia magis recedit à fundo, & à fæcibus; Causa ergo perspicuitatis est puritas materiæ. Sic dico per oppositum de suo opposito; scilicet, quòd opacitatis causa est impuritas materiæ. Cùm ergo, puritas, et impuritas; materiæ; faciant (ut uerè causæ) perspicuitatem, & opacitatem; in materia; patet, quòd perspicuum, cùm sit factum, & constitutum ex puritate materiæ; Ideo erit ipsum materia. Ergo indigebit aliqua nobiliori forma ad hoc, ut illuminetur. Sed, quomodò erit hoc? licet enim colligatur, & condensetur; sed non à suo contrario, nec per se permanet. Quia licet ex se transpirabile sit; non tamen est luminosum; quæ tantum est; quantum materia, clara, & pura; cuiuscunq; fæcis. Cùm igitur sit tantum modò materia; non permanet sine forma. Ideo certũ est, quòd indiget aliquo actu, & nobiliori forma; alioqui non fiet luminosum. Item patet, quòd perspicuum est tantũmodò, materia, & subiectũ; formæ nobilioris. Sicuti enim opacum est subiectum formæ etiam, ueluti terra, quæ est subiectum omnibus plantis; Sic clarum, & perspi-

cuum;

cuum; est subiectum nobilioris formæ, & luminis. Sed hoc perspicuum, quomodò acquirit talem formam? Si colligatur, & condensetur; puritas materiæ, & multiplicetur, & condensetur ita; ut materia, pura, uel perspicuum, euadat, illustrius, et luminosum. hoc enim modo erit causa, ut recipiatur lumen in eo. Vbi igitur perspicua in aeris superficie condensantur, & multiplicantur in se; propter huiusmodi condensationem, diaphani, & materiæ puræ; fit illustratio ex perspicuitate, & corpus luminosum; Per perspicuitatē igitur, & puritatem materiæ; à condensitate fit corpus luminosum. & hoc modo materia talis pura, defæcata ab omni fæce, & depurata; suscipit formam, quæ est lumen. Vnde etiam in cœlo corpora cœlestia, quæ sunt perspicua; cùm condensantur; fiunt luminosa corpora. & nihil aliud sunt, Sol, & Luna; quàm signa cœlestia, diaphana, & perspicua; condensata, & multiplicata in se, ex qua condensatione comparant sibi formam illam nobilem; ut non amplius dicantur clara pura; sed, illustrata, & luminosa. Vnde omnia luminosa sunt, & perspicua; sed non è contrà. Cùm igitur luminosum corpus hoc modo fiat per multiplicitatem perspicui; & ea sit forma, quæ omnia poßit illustrare; hoc sic habito; quòd illa materia, pura, et perspicua; sit ea, qua perspicuum ipsum deducatur ad suam formam; uidelicet, quòd fiat luminosum; Perspicuum igitur erit materia. At perspicui densitudo, uel diaphani; est, ut forma, quæ forma, est ipsum diaphanum congregatum; cùm condensatum sit; ob id

fit

fit luminoſum. Præſentia ergo corporis diaphani, ut materia, cùm cõdenſatur; parit lumen in ipſo diaphano. & tunc omnia lucẽt. Ex quo ſequitur; quòd omne, quòd eſt maximè uiſibile; id ſit lumen. Quòd lumen eſt in cauſa, ut cætera uideantur. Cùm modò diaphanum tantùm, ut purum eſt, dicatur materia; &, ut ipſum congregatum tunc dicatur forma; & diaphanum luminoſum, quia facit lumen actu; & in medio det formam actu; ſequitur deinde aliud; ſcilicet, quòd hoc corpus diaphanum; ut eſt in corpore luminoſo, & in ſuo perfecto eſſe; habeat quid de diminuto à ſuo contrario ita, ut perfectam non habeat tranſparẽtiam in profundo, ſed tantũmodò in ſuperficie, ueluti diaphanum in uitro terreſtri. Habet enim minus de ſuo eſſe, ea propter colligitur in ſe ex ratione contrarij; à quo efficitur, lux, uel imago luminis, imperfecta. Ex his, ſic dictis; habetis, tria eſſe corpora diaphana, ſed diuerſa. Vnum eſt medium; ut aer, & aqua; quòd eſt purum, non tamen collectum; neq; habet lumen formaliter, ſed tantùm eſt in medio; aliud eſt, purum, & illuſtratum; quia in ſe ipſo collectum, ideo perfectũ; quale eſt corpus, luminoſum, & cœleſte; aliud eſt, imperfectum, & minus purum, ut terra. Et, quod eſt horum perfectiſſimum, & actus, & perfectio; eſt cauſa, ut duo alia perficiantur diaphana. Quia diaphanum ipſum illuſtratum, quod ſuperius eſt; illuſtrat, quod medium eſt, ſcilicet aerem, poſtea conſequenter illuminat; & tertium, quod eſt infimum. & ita uidetis; quòd color nihil eſt aliud, quàm ſuperficies diaphani,

terminati ab opaco priuatiuè; quod diaphanũ per col lectionem sui in se ipso redditur luminosum à lumine, quòd est talis congregatio. Sic autem fit actus uidendi in oculo; cùm pupilla oculi, & diaphanum; sint omnino similia. Visus autem obiectum est, ipsa lux, et lumen Solis; quod tamen non uidetur à nobis; non, quia desit; cùm sit maximè uisibile; At est, quia non possumus pati illud, quia est ab imbecillitate; sicuti, cùm intellectus noster minimè intelligit, quia intellectus ipse humanus est debilis, ac minimè capax sui obiecti, sic uisibilia non uidentur; quia uisus noster est debilis scilicet, & instrumentum, ut oculi; qui non correspondent toti obiecto. Sed aquila, quæ habet oculos fortes, & resistentes in lumine Solis; delectatur inspectione radiorum Solarium, cùm sit proprium obiectum uisus. Quod nos minimè assequi possumus, quis enim Solem intueri poßit? nemo certè propter imbecillitatem ex parte nostri. habetis, quod obiectum uisus est lumẽ; et quòd debilis uisio haud uidere potest. Sed est uisio aliqua adeò imperfecta; ut, nè lumen quidem, quod nos uidemus; intueri poßit; qualis est uisio uespertilionis. Dicimus ergo, quòd lumen est obiectum perfectum uisus; sed non uisus humani; quia huius obiectum est color, qui est propria imago luminis; & proportionalis est oculo imbecilli humano. Aliud uerò lumẽ, quod intelligentiæ uident; ideo delectantur eo nobilißimo lumine, quia omnia uident, quæ uoluerint. Quare manifestum est; quòd sit obiectum uisus nostri color; scilicet, qui est lux imperfecta. Vbi autem hæc uisio fit perfectißima;

perfectißima; tunc accedit lumen in medio, scilicet diaphanum illustratum. Postea ex, diaphano, & opaco; producitur certa qualitas in superficie perspicui, qui color appellatur. & sic color erit superficies diaphani, terminati priuatiuè ab opaco. & hoc est, quod dicit Alexander *in secũdo de anima; qui melius dixit de materia huiusmodi, quàm alij; non tamen ita apertè, et ita clarè, ut nos; Vt est uidere in secundo de anima, cap. de uisu; & in quæstione secunda primi libri suarum quæstionum.* Videatis igitur ipsum in locis dictis. Patet itaq́; *quænam sit materia colorũ uera. Sed, quænam est forma ipsornm colorum?* Multi (ut Alexander) *putauerunt formam colorum esse lumen, quod lumen faciat ultimum actum coloris in diaphano; quia ponit in actu colorem ipsum.* Ideo multi *dicunt, colorem non esse actu, antequã illustretur diaphanum.* Alius *uerò ut* Auempace *(contra quem inuehitur* Auer. *in secundo de anima. 67.) dicit colorem in obscuro non esse actu colorem; sed, quòd lux est forma coloris, quia bene sunt in potentia colores in obscuro, qui per præsentiam lucis fiunt actu.* Contra *quem arguit inibi* Auer. *ubi ostendit, quòd lux sit necessaria pro medio, scilicet aere, non pro colore; &, quòd colores in obscuro sint actu colores.* Dico ego, *quòd omnes quoquomodo decipiuntur; &, quodam modo bene dixerunt.* Qui *enim negant, diaphanum, & colorem, esse actu, uidentur, partim uerum, partim falsum, dicere.* Nam *diaphanum antequàm illustretur à lumine, est diaphanum, quia habet suam es-*

ſentiam, ſed non habet ultimum actū, et eſt ueluti ſcriptor, qui, cùm ſcribit, habet ultimum actum. Cū autem non ſcribit; tunc bene habet ſuam eſſentiam, quia etiam ſcriptor eſt, ſed eſt in potentia tantum. At in ruſtico non eſt ullo modo eſſentia ſcribendi, quia ſcribere neſcit. Sic igitur de colore dicendum, & de corpore diaphano. et, licet habeant eſſentiam ſuam, non tamen habent ſuam perfectionem, ſuumq; ultimum actum, niſi aliud adueniat. Vnde Auempace tenet, colorem non eſſe actu in obſcuro, non, quia color non habeat eſſentiam, ſed, quia non habet ultimum actum à luce. Quia color nihil aliud eſt, quàm admiſtio corporis lucidi cum corpore diaphano. Sic dicatur etiam de diaphano. Siue enim ſit luminoſum (ſcilicet habeat actu illuminationem) ſiue non ſit luminoſum, ſemper habet ſuam eſſentiam. Nihil ergo eſt aliud, forma coloris, uel actus eius primus, niſi, proportio, & menſura, corporis opaci cum corpore diaphano; Sicut temperatura nihil quicquàm eſt aliud, quàm proportio, cal. frig. hum. ſicci. Sic igitur dicimus de forma coloris, quòd eſt proportio diaphani cum opaco; & eſt ἐντελέχεια, & primus actus coloris; qui, cùm deducitur ad actum præſentia corporis luminoſi; tunc talis proportio corporis luminoſi cum corpore diaphano moto ad actum; dicitur eſſe actus ultimus. & ultima forma coloris. & ita Auerr. malè Auempacem intellexit. & cauſa huius diuerſitatis fuit in illo termino actu. Vnde uos concordabitis Auempacem cum Auerroe, malè interpretante Alexandrum. Qui, dum dixit

dixit, formam coloris esse lumen, ἐντελέχειαν, & actum coloris; intelligebat de perfectione, & ultimo actu. Et hoc est uerum ex natura rei. Præterea licet Auerr. arguat Auempacem suo modo; malè tamen ipsum arguit; quoniam Auemp. optime sentit de coloribus; &, quo ad materiam; & quo ad formam. Forma igitur coloris nihil aliud est, quàm proportio, & mensura; diaphani cum opaco, & hoc intelligitur de primo actu tantùm, ut dicit Auemp. Vltimus uerò actus est ipsum lumen. Et hoc modo intellexit Alexander; quia loquitur de ultimo actu. Auemp. uerô; de prima forma, & de primo actu. Et hæc dicta sint de causa formali. Sed, quænam est causa finalis colorum? Ea profectò est, quæ facit, nos cognoscere differentias rerum, procul discernendas; quæ sunt in colore; quod non faciunt aliæ dispositiones. Quænam modò est causa agens? Dico, quòd causa agẽs est illa, quæ est causa omnium mistionum; &, quæ etiam in nobis est; Videlicet calor naturalis; qui permiscẽs clarum cum opaco (sicuti, cùm miscet frigidum cum calido, humido, &c. in proportione) sic hic permiscet opacum cum corpore diaphano, et facit colorem esse. Qui calor, uario modo agẽdo, est in causa diuersarum mistionum in materia; ad quam etiam sequuntur uarij colores ex materia, uaria; ex pura scilicet, & impura. Hactenus sunt manifestæ omnes causæ colorũ. Deueniamus modò ad alia. Cùm pateat, quòd sit color, et quid sit; etiam dicamus de differentijs ipsorum colorum. Notate autem; quòd tantùm declarabo dif-

ferentias colorum ueras secundùm rectam definitionem Arist. Non autem dicam differentias, quæ dicuntur gradus; nam ceruleus color habet multos gradus. Sed ueri colores, & distincti per speciem; sunt solummodò septem secundùm opinionem quorundã, qui ponunt colorem φαιὸς, scilicet cineritium; sub colore nigro. Alij uerò ponunt ὤχρὸν, scilicet uiride, sub luteo. & sic erunt tantùm septem secundùm istos; ut uidebimus. Alij uerò ponunt, quòd sint tãtùm nouem. Nonnulli dicunt esse. 8. Cuius diuersitatis causa; est, quia, alij distinguũt magis hos colores, alij minùs. Primus autem horum colorum est albus; qui quidem est, uerus, simplex, & purus. Cuius contrarium (ut habetur decimo met.) est color niger, & contrariantur sicut priuatio contrariatur habitui. In medio autem horum extremorum sunt alij, siue sint sex, siue quinq;. Sed, quonam modò distinguuntur; &, quæ nam causa? Dico, quòd hæc non sunt ita sensata, nec ita clara, ut est de saporibus, qui sunt ab immediata causa, calido, frigido, humido, sicco. Sed tantùm dicam de his per methodum. Dico igitur, quòd color albus est talis; quia superficies albi est; ut habeat in se plurimum de diaphano; parum autem de opaco, aut obscuro, quæ superficies diaphani ualde illustratur à lumine. Et sic generatur color albus. & ea de causa color albus est maximè uisibilis; quia lumen est maximè uisibile. Quapropter, quantò magis corpora sunt alba; tantò erũt magis luminosa; quia diaphanum in superficie sua habet plus luminis, quod in superficie tali recipitur.

Notate

Notate autem; quòd ego intelligo de lumine extrinseco; ut, si assumatis frustum cerussæ, uidebitis, quòd est colorata in medio in potentia. Quæ tamen, si scindatur; quæ erat in potentia, fiet actu. Sic igitur talis superficies fit actu colorata. hæc ergo est causa coloris albi; quòd plurimum luminis recipitur in superficie albi diaphani. Sic igitur lumen erit causa albedinis. Causa uerò contraria, est causa sui, contrarij, & oppositi. Quia, ubi aderit plurimum de opaco, & minimum de lucido, & claro; tunc generatur color niger. Quia lumen non iuuat; quia nō adest in superficie diaphani. Vnde diaphanum remanet impurum. Vnde, quæ habent plurimum de terra, & humidum, terreum, fæculentum, & turbidum; sunt nigra, et obscura. Sic è contrariò; quæ habent humidum clarum, & lucidum, lustre, lympidum; ut patet in aere; sunt talia uerè alba. Iam igitur habetis quidem causas, tam albedinis, quàm nigredinis; qui sunt duo colores extremi aliorum. opacum autem est causa, ut fiat nigredo; quæ ponitur pro priuatione habitus. lumen uerò; et clarum; est causa albedinis, quæ ponitur pro habitu respectu priuationis. Habitis extremis, quæ sunt huius naturæ, ut diximus; sunt modò quidam colores medij, qui componuntur ex extremis secundùm uariam miscellam illorum. Quorũ primus est Φαιὸς, idest cineritius; qui fit ex nigro, & albo; simul commistis; sicuti, quando fit unus gradus in temperatura per, calidum, humidum, frigidum, & siccum.

Et ideo; non tantùm uidemus in corporibus cœlestibus, & in igne, et aere, et aqua; immo, si quandoq; depurẽtur corpora hæc mista; quemadmodùm fit per alchymiam abstergentibus extrahendo, quod est terreum, quale est calchantum; semper reddentur, pura, et clara; illa corpora, quæ erant, densa, et nigra, uel obscura. Mista igitur obscura, non aliter distant à seipsis, quando depurata sunt, nisi in hoc, quòd reddita sunt perspicua; quia remota est pars, fæcalis, et densa; in eis per abstergentia. Cùm igitur tollitur pars terrea; semper fit perspicuitas in eis, quia perspicuum corpus est effectus quidam materiæ depuratæ. Quod quidem cognouisse uidebatur Zeno philosophus, stoicorum princeps, quemadmodùm Gal. in lib. de hist. philo. cap. de coloribus, scribit. Dicit enim, quòd color non est aliud, quàm habitus depuratæ materiæ. Ante aũt Arist. nemo fuit, qui de coloribus boni quid dixerit. Immo et ipse philosophus fuit obscurus, et magis quàm opus erat, tamen bene expreßit, essentiam colorum, et suas differentias. Habuistis igitur, quid sit perspicuitas; uidelicet, quòd est habitus materiæ depuratæ. Sic enim definitur, uel circunscribitur. Prætereà habuistis, quid sit lux, ratione cuius fit color. Sine ipsa nunquàm fieret color. Prætereà dixi, quale esset corpus luminosum; quod luminosum fit ex ipso perspicuo, dum in se ipso colligitur. Non enim potest magis fieri perspicuum; quàm, quando in se ipso colligitur. Vt corpus album; dum in se magis aduritur, tum fit magis album seipso; ut patet de niue, obruente

ruente

ruente terram silente luna. Tunc, enim patet cuncta feré uideri. & hoc fit à collectione corporis, perspicui, uel albi; quæ est ipsa nix, quia est congregata simul tota in seipsa. Patet igitur, quo modo à corpore, albo, & congregato; fit plurimum de lumine. et hinc potestis scire, quo modò, si corpus diaphanũ in se magis condensetur; per ipsum fit corpus illustratum; deinde, adueniente ipso lumine; redditur, diaphanum, illustratum, luminosum; & sic fit color mediante lumine. Hæc uolui pauca repetere; quia scio, quæ diximus non bene ab omnibus intelligi, maximé à Iunioribus; Sunt enim difficillima. & ratio est; quia in nullo loco reperiuntur facilia; & omnes, qui de coloribus locuti sunt; fuerunt ualdé obscuri, obscureq; egerunt de hac materia colorum. Ex his, quæ diximus; quid modo sequitur? Primò apparet definitio exactissima coloris in determinatione accepta; quæ dat, notitiam, et esse, & propter quid; colorum. Vnde omnes causæ colorum per hanc definitionem manifestantur. Ex his igitur, nuper dictis; habetis, colorẽ nihil esse aliud; quàm proportionem diaphani terminati cum opaco, in superficie corporis naturalis, deducibilis ad actum per illustrationem corporis, luminosi, siue illustrati à calore naturali, & uirtute formatiua per missionem producta, ad rerum differentias, uel corporis procul discernendas. Si modò consideretis hanc definitionem; inuenietis, quòd in ea est forma; quemadmodùm in definitione accidentium fieri debet, ut docet Arist. in 7. met. ubi dicit, quòd in definitione accidentium forma

ponitur

ponitur loco generis. Subiectum uerò est pro differentia positum. Cùm autem color sit quoddam accidens; definit per suum subiectum formale. Per illud enim uerbum (proportio) accipitur genus. Diaphanum est materia; tantùm distinguens hanc proportionem ab alia. Dixi iam superiùs; quomodò fiat hæc proportio. Deinde includitur in hac definitione subiectum; & est color in superficie corporis naturalis. Describitur etiam per hoc locus, in quo fit ipse color naturalis corporis. Dicitur (naturalis) quia sunt quædam corpora simplicia, quæ non habent colorem uerum. Nullum enim corpus naturale est, quòd sit mistum; quin habeat uerum colorem, qui color est obiectum uisus. Nam primùm accipiatis tria corpora; quæ sunt, lucida, & transparentia. lucida quidem sunt corpora cœlestia. Ideo, cùm per se lucida sint; nō habent colorem ullum; ut, cœlum, ignis, aer, & aqua. Sed quid melius? Nec terra, quia est opaca; ullū habet colorē, immo priuata est omni colore. Vnde corpus, quod habet colorem uerum; est mistum naturale, & in superficie tantum; ut dictum est. Et, quamuis philosophus non dixerit mistum; tamen ita intelligitur. Cùm quidem dicit (naturale) dicit ad differentiam naturalis simplicis. Deinde cùm dicit (deducibilis ad actum per corpus illustrans luminosum) per hæc uerba describitur secundus actus. Quia; dum proportio hæc illustratur à præsentia luminis per calorem naturalem, per mistionem producti ad, corporis, uel rerum; differentias procul discernendas; per hæc patet

causa,

causa, finalis, & agens; ratione cuius color ipse fit; ut, rerum, uel corporis; differentiæ discernantur. Scitis enim per colorem animalia à longè cognosci magis; quàm, si nullum haberent colorem. Quare habetis iam omnes causas, in definitione coloris positas; et apparent omnes causæ, paßionum, & affectuũ ipsorum; coloribus contingentium. Vera enim definitio debet ita fieri; quoniam ex uera definitione habita apparẽt omnes affectus, omnes paßiones; & illa fiet medium in demonstratione. His sic declaratis; iam manifestum est, quantùm deceant, & instruant nos; definitiones, datæ per Arist. de coloribus. Primùm enim definiuit. Ipse colorem, in secundo de anima. 67; dicens; quòd omnis color mouens est eius, quod secundùm actum diaphanum. In hac definitione Arist. nihil aliud ponit; quàm actum secundũ coloris, qui est ultimus actus, & uera perfectio; diaphani existentis. Definit igitur ibi colorem philosophus in actu secundo; ut scilicet color est actu. Nihil igitur aliud dicit; nisi, colorẽ esse motum, id est alterationem, diaphani. color enim alterat ipsum medium, uidelicet aerem; sed non merè naturaliter. Vnde ex hac definitione potiùs circunscribitur ipse color, quàm definitur; quia nihil probat de colore, nisi prout est actus secundus. Est quidem hæc definitio data à philosopho, sed imperfectè; quoniam prætermittit alia, quæ dicenda erant de colore ipso. Quando uerò in lib. de, sens. & sens. dixit; colorẽ esse terminum corporis diaphani, quatenus perspicuũ est; ibi philosophus circunscribit locum generationis coloris,

loris, & materiam eius. Quoniam, cùm dicit terminum; circunscribit locum, in superficie, non intus; quia tantummodò extra corpus fit color. Quando uerò dicit corporis diaphani; tunc intelligit materiam, quia diaphanum est materia colorum. In hac igitur secunda definitione; tantùm apparet, locus, & materia; colorum; ergo & in ista fuit diminutus Aristo. & imperfectus. Quando uero in eodemmet lib. de sens. & sens. philosophus etiam loquitur de motu; & inquit, colorem nihil aliud esse; quàm mistionem corporis, lucidi, & luminosi, cum opaco; terminati; In hac tertia definitione circunscribit ipsam formam primùm; dum dicit colorem esse mistionem. Quia color, prout est forma, est proportio quædam diaphani, misti cum opaco. Philosophus igitur primùm circunscribit formam coloris; licet obscurè talia proferat. Postea circunscripsit materiam, propriè, & per se; dum dixit. (Cum corpore luminoso terminato.) Materia enim propria coloris est diaphanum ipsum; licet etiam sit opacum materia coloris; quoniam ex, opaco, & diaphano; color constat, & fit. Tamen opacum propriè non est materia, quia (ut uidistis) opacum ob id potest dici materia coloris, quia priuatiuè terminatur perspicuum ab opaco. Perspicuum igitur habet tantùm dici materia, uera, et propria, coloris. Ponit igitur philosophus in prima definitione colorem per circunscriptionem; dum in secundo de anima. 67; profert, quòd omnis color mouens est eius. Per quam definitionem apparet solus actus secundus. Deinde posuit, locum,

locum, & materiam. Deinde, formam, & etiam materiam. & sic iam habetis actum secundum; scilicet ἐντελέχειαν, & perfectionem; coloris. habetis, et locum, & materiam, & formam; per has tres definitiones sparsim positas; quarum unaquaq; per se, imperfecta, & mutila; est, ut uidere potestis. At, si modò nos colligamus has tres definitiones insimul; illæ omnes erunt tantùm definitio, quã nos tradimus. Ex his enim habetis totam essentiam, integramq; naturam; colorum; quam nos in nostra definitione tradimus. & sic manifestum est; colores esse; &, quid sint; &, cur geniti à natura. Reliquum est modò, ut uideamus quartum quæsitum; uidelicet, qui nam sint affectus; &, quæ nam paßiones; &, quæ differentiæ; colorum. Ad hæc enim est respondendum. Iam habuistis tria quæsita; & hoc est quartum tractandum. De differẽtijs colorum agendum est. Quæ nam igitur sunt differentiæ colorum? Audiuistis superiùs, quemadmodùm aliqui ponebant septem esse, species, uel differentias; colorum, alij 8, alij 9. Horum uirorum dißidium nascitur magis ex quadam imaginatione, quam ex re ipsa; quia aliqui ipsorum distingunt magis colores, quàm cæteri. Veri enim colores sunt tantùm septem; quemadmodùm ponit Aristot. in lib. de sen. & sens. quos colores dicit esse æquales numero saporibus. Nos igitur in discursu nostro tãtùm ostendimus, qui nam sint ueri colores. & in primis sunt duo extremi colores; quorum unus se habet; ut forma, habitus, et fundamentum; aliorum. Alter; ut priuatio, & ille est niger. Vt ergo, ueram,

ram, & integram; colorum essentiam; habeatis oportet procedere per methodum. Si igitur color non est aliud, quàm proportio diaphani cum opaco; illustrati ab ipso lumine, scilicet per actum secundum; Certum est; quòd, quantò magis diaphanum corpus in se fuerit collectum; tantò minus habebit de opaco, sed plus de diaphano ipso. In eo diaphano erit color albus; qui color albus est ille, qui habet ueram essentiam colorum. & ratio formalis colorum existit in ipso albo. &, ubi erit parum de diaphano, & multum de opaco; ille color erit niger; qui color est positus pro priuatione (ut testatur Arist. decimo met.) sicut & albus est, ut habitus. Color igitur, uerus, essentialis, & formalis; est ipsum album. Nigrum uerò opponitur ei; sed priuatiuè, quoniam nigrum cõsistit in plurimo opaco. Ab essentia ergo, & à natura, rei habetis, & cognoscitis; colores, & ex definitione sua deuenitis in cognitionem omnium paßionum, & affectiuum colorum: Sunt ergo duo colores extremi; unus formalis color, & est albedo; Alter nigredo, & ponitur priuatiuè; ex quibus duobus cæteri alij componuntur secundùm uariam proportionem ipsorum extremorum. Quoniam autem nos profitemur Scholam ueræ philosophiæ; in medium afferemus tantùm differentias ueras colorum per essentiam ab his duobus extremis genitas per mistionem, & proportionem ueram ipsorum. Qui autem dicuntur colores secundùm apparentiam; eos præteribimus. Secundùm ergo uariam proportionem extremorum; fiunt uarij colores medij. Primùm

mùm autem loquamur de his, qui uerguut uersus album; Quorum primus apud Græcos uocatur. Φαιὸς; & alio uocabulo dicitur, cineritius, uel liuidus; & apud uulgares uocatur color, bigius, seu beretinus. Huiusmodi modò color fit ex permistione albi cum nigro; sed albũ superat ipsum nigrum ita; ut sit album in nigro, quia album uictor est. Ex hac ergo miscella fit, Φαιὸς liuidus, & cineritius; quemadmodùm uidere est in cerussa; permista cum pauco; nigro, uel opaco, aut pauco atramento. Erit ergo mistio ex albo, secundùm magis; & nigro secundùm minus. Si uerò ponatur plus de nigro, aut magis de atramento; fiet unus color, qui appellatur χαροπὸς. & uergit etiam iste ad album; & est, ut color in cornu laternæ. sed à Græcis dicitur χαροπὸς; & ab elegantibus dicitur album in nigro. Huiusmodi igitur colores distãt inter se per, magis, & minus. De his autem differentijs minimè dicere debemus; quia essem maximè prolixus. Verùm ego dicam tantùm differentias essentiales ipsorũ. Color ergo cineritius; est color, qui uergit ad album; quia habet in se plurimum de albo, cum pauco de nigro. & hic habet etiam sub se suas species. Secundus color est ceruleus, & hic uergit ad nigrum. &, sicut ille primus uergit ad album; pariter hic per oppositum uergit ad nigrum. Quia habet plurimum de nigro in pauco albo; & à uulgo nuncupatur azurrus. Se habet igitur hic ad nigrum; sicut ad album cineritius. Componitur autem (ut dixi) ceruleus ex plurimo nigro, cum pauco albo. & ab elegantioribus uocatur niger

in albo;

in albo; quia nigredo ſuperat albedinem in iſto; uti et cineritius, qui habet album in nigro; dicebatur album in nigro. Eſt autem hic ceruleus color; ut, ſi accipiatis ceruſſam, in qua ponatis plurimum de atramento; tunc ſic iſte ceruleus color, qui habet etiam ſuas differentias; ſecundùm, quòd magis, aut minùs; permiſcebitur de atramẽto in ea. Hucusq; habetis quatuor colores diſtinctos ueros, cum ſuis ſpeciebus; quos modo declaraui. Primi duo; ſunt albedo, et nigredo. Poſtea duo alij medij; quorum unus uergit ad album, et eſt cineritius, alter ad nigrum, et eſt ceruleus. Poſtea procedendo uerſus album, poſt cineritium colorem, ſequitur alius color, qui dicitur pallidus. ſed de hoc non dicamus; quia eſt potius differentia coloris lutei. Potiùs itaq; loquamur de luteo. Sequitur enim luteus poſt cineritium; qui habet magis de albo in ſe, quàm de nigro. Sed non, tantum habet de albo, quantum cineritius; ideo in hoc diſtant, quia luteus habet plus de illuſtratione. Eſt enim, rarior et liuidior, color luteus, quàm cineritius; propter maiorem poſitionem lucis. Cuius ſignum eſt; quia, ſi ſumatur luteus color, et ponatur lux in eo; tunc uidebitur cineritius, et ſtatim declinabit ad beretinum. et omnino immutabitur à luteo. et, licet ex parte eſſentiæ colorum ſint multæ differentiæ; quia et luteus habet ſuos gradus, non tamen hæ differentiæ ſunt nobis ualdè notæ, ſicut nec ſæpiſſimè primarum qualitatum differentiæ in miſto. Vnde dicit Gal. ſi non poſſumus cognoſcere maximam caliditatem, uel frigiditatem, etc. quæ ſunt

ſunt qualitates primæ, et ſub ſenſum cadunt; quomodò cognoſcentur colores maximè diaphani cum opaco, quæ miſtio eſt ualdè ſpiritualis, et non parum remota à ſenſu noſtro? Veruntamen dicimus; quòd ex quadam proportione, albi, & nigri; producitur talis color luteus; qui et ipſe ſub ſe habet plurimos gradus ſecundùm uariam miſtionem per, magis, et minus; extremorum. Poſtea, ſi adhuc magis commiſceamus de nigro cum albo, ex hac miſtione generatur alius color, qui dicitur rubeus. Sed multi, aliter ſentientes (& fortaßis bene) dicunt, quòd primum fit luteus; poſtea ex hoc, luteo, & albo, commiſtis; fit rubeus color. Quòd ita ſit (inquiunt) accipias luteum, & eum tingas, & ſic uidebis, quòd fiet rubeus. Quia color naturalis; in primis eſt pallidus; deinceps fit luteus; poſtea ex luteo uergit ad rubeum; poſtea ex iſto oritur purpureus; poſtea color, qui dicitur æruginoſus. Sed teneatis uos; quòd ex luteo, miſto cum nigro, fiat rubeus; poſtea ex rubeo, cum nigro; adhuc fiat color purpureus, qui dicitur pauonazzo; qui eſt etiam color uiolarum ſecundùm uulgus, uelut eſt flos iridis; et magis eſt proprius iridi, quàm uiolis. Poſtea ex purpureo ipſo, cum aliquo nigri addito; producitur ferrugineus color, dictus uulgò il color tanè; & eſt color æruginis ferri. Fit ergo ferrugineus à purpureo, cum aliquo pauco nigro admiſto; quemadmodum tinctores ſeruant, quãdo uolunt tingere pãnos. Primũ .n. faciunt colorem rubeum; poſtea tingũt in purpureo, poſtea faciunt colorem hunc ferrugineum, poſtea fit

cæruleus ultimò fit niger. & ita hoc modo procedimus ab albo ad nigrum; ſicuti etiam per rationem, et proceſſum; tendimus à nigro ad album. Quòd autem ita ſit; uidetis etiam, circa, ortum, & occaſum Solis, huiuſmodi colores ſeriatim apparere. & primùm in occaſu Solis (dum modò, nec nubes, nec ullum aliud impedimentum; probibeat uiſum noſtrum) primùm albeſcere Regionem illam. Poſtea, dum magis declinat Sol; illa albedo immutatur in colorem cineritiũ. Tertiò fit luteus ex cineritio. Deinde ex luteo fit rubeus; ex rubeo fit purpureus, deinde ferrugineus. Poſtea cæruleus. Vltimò apparet color niger. Secundò fit color cæruleus. Tertiò ferrugineus. Ex hoc generatur purpureus. poſt purpureum fit rubedo; à rubedine oritur luteus. Ex luteo ſequitur, cineritius, & pallidus. Vltimò, ante quàm Sol appareat; uidetur albugo illa. Sic igitur cognoſcuntur colorum differentiæ ex his duobus ordinibus; ſcilicet, tam ex occaſu, quàm ex ortu Solis; modò nullum adſit impedimentum, aut nubes. Patent igitur colorum differentiæ cum ſuis cauſis; quæ ex uaria miſcella, diaphani cum opaco, uel albi cum nigro; apparent. & pictores optimè iſthæc experiuntur. Et hæc ſufficiant quò ad colorum differentias. His ſic habitis; ad alia modò eſt deueniendum.

LECTIO. XXXVI.

VIDENDI enim ſunt, affectus, & paßiones; colorum; & in primis uidendum, cur album, uel lux; diſgreget

disgreget uisum. Causa igitur huius patet ab essentia coloris. Semper enim causæ rectè à definitione coloris indicantur, quæq; sint illæ. si color albus est ille; qui cum, plurimo albo, & pauco nigro; constat in diaphano ipso; dixi nuper, quòd lux per se est maximè uisibilis, sed non potest uideri à nobis; &, quòd qualis est proportio albedinis ad nigredinem; talis quippe est coloris albi ad ipsam lucem. Causa itaq;, cur color albus destruat uisum, est; quia color albus est quoddam medium inter, nigrum, & lucem. Nam habet plurimum de luce in se collectum; ideo ratione lucis disgregat uisum nostrum, quæ est plurima in eo. Vnde album redditur obiectum ualdè potens nostris oculis; respectu cuius uirtus uisiua ex imbecillitate sua destruitur per disgregationem. E diuerso autem est color niger, qui est contrarius albo. Per oppositum tamen, & causam contrariam; facit eundem effectum. Quia enim color niger longè plus habet de opaco, quàm de luce; & plus, quàm cõueniat ad nostrum uisum; Ideo, colligendo, & suffocando; spiritus uisibiles destruit uisum. Sicuti albedo per disgregationẽ, & dilatando; tollit, nè quis cernere poßit. Vnde, cùm hæc duo extrema non poßint uideri; immo destruant uisum diuersimodè; unum; disgregando, & dilatando; alterum, cõprimendo, et suffocando ipsum; hæ inquàm causæ dicuntur, quare extremi colores destruant uisum. Sed medij colores habent conseruare uisum. & eò magis, quò magis erunt medij. non enim medij, disgregant, & dilatant; neq;, congregant, & suffocant;

spiritus uisiuos, nec nimis resoluunt ipsos. Manifestè igitur patet causa huius paßionis. Præterea quæritur; quia in superioribus dixi, colores non manifestare ullam temperaturam; minimeq; ab ea dependere, siue sit calida, siue frigida, &c. sed; quòd tantùm dicunt proportionem diaphani cum opaco, modò uno dominante, modò alio; tamen uidetur oppositũ. Nonnè enim in medicina dicimus, quòd color cutis, niger, uel luteus, indicat dominium caliditatis; sicuti color albus dicit dominium frigiditatis, uel lucidus? Ergo uidetur, quòd color sequatur temperaturam, calidam, frigidam, &c. eamq; indicet. Tamen dixi oppositum; scilicet, quòd non, quia non est ex primis qualitatibus. Notate autem. Verum est; quòd color in cute significat caliditatem, si fuerit niger; non tamen hoc manifestat per se, sed per accidens. Vt color quidem niger in cuti indicat caliditatem; quia est facta adustio humorum, quæ facta est in corpore; & facit nigredinem ibi; nigredo autem apparet, non alius color; quia in adustione est plurimum de opaco. Per accidẽs igitur significat caliditatem. Non enim est illa nigredo de se talis, quòd de se magis denotet in cute caliditatẽ, quàm frigiditatem; Sed est talis nigredo, quia à nimia caliditate aduruntur humores in ipsa cute. quapropter redduntur terrei. At, cùm fiunt terrei; in eis generatur plurimum de opaco. ob id cutis redditur nigra. & ita per accidens nigredo in cuti indicat caliditatem, mediante scilicet adustione; quia adustio est, quæ deinde efficit nigredinem. A caliditate enim primùm

mùm facta est adustio; deinde ab adustione color niger. Denotant igitur colores in cute priùs qualitates temperaturæ; sed per accidens; nigredo enim per accidens manu ducit nos in cognitionem humoris melancholici adusti, à quo sequitur talis nigredo. Sic apparet color luteus, ubi fuerit bilis dominiũ in corpore quæ est flaua; ideo habet huiusmodi colorem parere. Eodem modo, ubi extiterit color albus in cute; ille significat in eo corpore adesse dominium pituitæ. Non autem albedo simpliciter dicit frigiditatem. Sed, quia pituita est frigida de se (cùm sit cibus inconcoctus, & non perfectus à calore; nam ob frigiditatem est rebellis ei) Ideo remanet albus ille humor propter frigiditatem, & sic inficit cutim. Patet ergo, quòd color in cute non indicat qualitates primas per se, sed per accidens. Indicat autem humores per se; per quorum notitiam deinde habetis, quòd talis sit qualitas dominans in eo. Præterea etiam aliud quæritur dubium, quod declaremus. Illud autem est; quia Gal. in secundo de facul. nat. cap. 10. ubi dicit; quòd non potest ex albo fieri nigrum; nisi priùs transeat per media, hoc est per medios colores. Sed contrà; Videtur illud dictum falsum. Quoniam, si ponatur cerussa cum plurimo atramento simul; Tunc ex illo pauco albo, & multo nigro; fiet nigrum absq; eo, quòd albedo transeat per media ad nigrum.699Præterea; nonne uidetis in coloribus, urinæ, & humorum; contrariũ ei, quod dicit Gal. Quoniam sæpè ex luteo fit transitus ad nigrum; Non tamen tunc fit transitus per medios co-

lores. Sed modo hic, modo ibi fit talis, aut talis color.
Pro quo aduertatis; quòd Gal. ibi loquitur de motibus naturalibus, qui à natura fiunt, & habentur; & inquit; naturam in suis actionibus, & mutationibus, non facere saltum de uno ad aliud; nisi per media. Non enim ex igne facit statim natura aquā; sed prius procedit ordinatè per multa media. Sic igitur dicendum de coloribus. Vnde, si aspiciamus ortum Solis; cernemus colores naturaliter se sequi; & eo modo, quo supra diximus. In ortu nanq; primùm fit niger; deinde cæruleus, &c. usq; ad albedinem. Sed in occasu primùm fit albedo, deinde cineritius color, ultimò fit nigredo. & hoc potest uideri (modò absint impedimenta) à nostro uisu. Semper enim procedit natura ab uno extremo ad aliud per sua media. At, quando procedit natura, coacta, & cum uiolentia; tūc naturæ est necessarium, ut procedat ab uno extremo ad alterum per media, sed sine mediis. & consequenter per hæc dicta habetis omnes affectus colorum; si quidem aliud addidero, per quod soluetur quoddam problema Aristotelis in.x.part.prob.(& est probl.67.) Vbi quærit, cur æthiopum dentes quidem albi sint; & albiores, quàm aliorum; ungues non item. At ungues quidem; quia est cutis nigra, & nigrior, quàm aliorum. Soluit philosophus. Quia propter absentiā humidi dentes fiunt albi; per oppositum uerò fit cutis nigra. Debetis enim scire, quòd, ubi in opaco aderit plurimum de diaphano; ibi etiam plurimum de albo. Vbi autem plurimum de opaco; ibi etiam multū de nigro,
&

& semper uerũ est hoc. Cùm ergo corpus humidum fuerit sub Sole, si Sol egerit in ipsum; trahet Sol illud humidum ad cutim; Quod humidum fit, turbidũ, crassum, terreum, & nigrum. Quòd, cùm ad cutim peruenerit; cutis tunc inficitur, & fit nigra; quia offunditur tali humido turbulento. Dentes autem albescunt; quia depuratur humidum omne ab illo, & resoluitur; & ita remanent albi. Vbi uerò Sol tantùm attrahit, & non resoluit; tunc efficitur color niger in cuti. Vnde homines, qui manent sub Sole; nigrescunt; quia à calore attrahitur humidum ad superficiem corporis, & aduritur. Qua adustione fit ipsa nigredo; quoniam per eam adustionem redditus est ille humor, turbidus, impurus. Non enim depuratur, nec dissoluitur à calore. Nam, si dissolueretur humidum, attractum ad cutis superficiem; non maneret uita hominis. At, in quibus potest, dissolui, & depurari; humidum à calore; tunc ex nigro fit albus color; uti de cera; quæ, si ponatur sub Sole; fit alba (quemadmodùm Venetijs faciunt) quia depuratur humiditas à calore Solis. At, si humanum corpus Soli exponatur, cùm huiusmodi humidum non queat dissolui à Sole, sed tantummodo trahatur ad cutim; tale humidum aduritur ibi; & fit, turbulentum, & fæculentum, crassumuè. & consequenter cutis inficitur nigredine ab illo humore adusto. Ideo (secundùm iam dicta in principio) in humido opaco, non in perspicuo; erit color niger. At, si sit materia pura (ut diximus) tũc fit color albus ex, perspicua materia, et pura; uel plurimo diaphano. Qua-

re definitio, tradita ſuperiùs de coloribus; eſt, quæ faciet uos omnia cognoſcere clariſsimè. Præterea ex *his dictis poteſtis uidere, quantùm rationes* Auic. *ualeant. Quæ quidem parum concludunt; cùm non rectè ſenſerit de colorum eſſentia, quoniam eam non cognouit.*

LECTIO. XXXVII.

ZINARIA cholera æruginoſa fit candidior, & alba, *hoc eſt uerum; ſed non efficitur ex praſina. & dico, quòd non eſt neceſſarium ad hoc, ut res fiat alba; ut etiam fiat ſiccior; quoniam, quod poteſt fieri ſiccius; tamen ſit nigrius.* Nonne enim ex *æruginoſa fit nigra cholera?* Certè ſic *(ut patet)* non *ergo uerum eſt; quòd propter ſiccitatem fiat alba, ſed nigra. Sed, cùm fit candidior res; tunc id accidit, quia reſoluuntur humidæ partes in ſuperficie, nec ibi remanent; non autem propter ſiccitatem.* Et *ita nõ uidetur* Auic. *ſequi opiniones antiquorum de affectibus colorum. Quòd quidem fuit; aut quia non habuit eorum cognitionem; aut, quia carebat methodo.* Sed *credo ego (quoniam Auicen. fuit magnus dialecticus) Ipſum quidem habuiſſe bonam methodum; ſed ignoraſſe colorum eſſentiam. Cætera autem ſunt plana; quæ uos uidebitis.*

Choleræ autem nigræ; alia eſt naturalis, alia non naturalis ſuperfluitas. *Habuimus hactenus circa materiam de humoribus tres humores, ſpecie diſtinctos. et Auicennæ progrediendi ordo circa eos,*

ca eos, et etiam noster; fuit, quemadmodùm uidistis. Primùm enim egimus de sanguine, Secundò de pituita, Tertiò de flaua bile; Quartò igitur in præsenti de succo melancholico agendum est. Quia ergo de tribus primis hucusq; peregimus; Ideo nunc de reliquo, et ultimo agendum est humore. Agendum igitur nempe est de melancholia. Sed, quia (ut et in alijs fecimus) Auic. admodùm confusè progreditur de humore hoc, ac nonnulla dicit, quæ non sunt de mente antiquorum; Ideo nos proponemus rectum tractatum per methodum, et per ueram rationem, de succo melancholico. Ex quibus dictis postea apparebit, quæ nam sit ueritas dictorum Auic. Primò igitur facit diuisionẽ Auic. et dicit sic diuidens. Choleræ nigræ, quædam est naturalis, quædam non naturalis est. Sed naturalis, quænam est? Notate modò, qua arte id sit habendum. Hæc cholera naturalis à Gal. propriè succus melãcholicus appellatur, et est pars fæculenta, siue fæx, et sedimentum; sanguinis, quod Græci hypostasim uocant. Non naturalis dicitur ab eodẽ Gal. atra bilis. et, licet hæc nomina quandoq; confundantur, tamen, quando propriè loqui uolumus, ita sunt distinguenda. Sicut igitur succus melancholicus semper est fæx, et sedimentũ, sanguinis, ita bilis atra semper fit per adustionem alicuius humoris. et ob id maximè distinguitur melãcholia naturalis à nõ naturali. Succus igitur melãcholicus, seu melãcholia naturalis (Ita.n. appellatur quia intẽditur à natura) illa est quæ assequitur finem intentũ ab ipsa natura. Quoniam in unaquaq;

unaquaq; actione naturali semper est finis, ratione cu ius omnia fiunt. Naturalis ergo est, quæ assequitur finem intentum. Quoties igitur cholera nigra assequitur talem finem, erit succus melancholicus naturalis. Assequetur autem finem naturæ, si habuerit causas naturales, quæ diriguntur ad finem intentum. Neq; enim deficiunt, neq; redundant, quamuis hi, excessus, et defectus, sint in aliqua latitudine, intra quam consistit gradus melancholiæ naturalis. Indaganda est ergo bilis nigra, quādo sit naturalis; scilicet per suas causas naturales; quæ sunt; agens, seu efficiens, finis; materia; quas postea sequitur forma. De agente igitur, primùm, ut naturalis est; agamus. Qui; si, aut deficeret, aut superflueret; non esset amplius naturalis; Ideo oportet, ut agens sit, temperatus, moderatus, & debitus. Notandum autem; quòd loquor, ut medicus; uidelicet de causa, & instrumento, proprio, & proximo, qui calor est. Qui quidem calor (aut efficiens dicatur) uel est extrinsecus, uel intrinsecus. Extrinsecus; acquiritur in humano corpore à multis causis. Primò à motibus, animi, et corporis. Vbi enim est motus, animi, & corporis; secundùm, quòd oportet, fiet calor, & naturalis, & moderatus; qui efficiet huiusmodi succum melancholicum naturalem cum alijs humoribus. Si autem, deficiat calor, aut superabundet; ratione motus corporis, aut animi; quia ipsi excedunt, uel deficiunt; non appellatur ille calor naturalis, sed præternaturalis. Præterea est, somnus, & uigilia; Quæ, si fuerint secundùm, quòd oportet; tunc fiet cho-

lera

lera nigra secũdùm naturam, quia calor erit naturalis. Vnde aduertatis ad hoc; quòd omnes humores naturales semper fiunt à calore temperato. Non autem (ut dicunt moderni isti) bilis fit à calore superfluo; pituita uerò à diminuto. Hoc enim est falsum; quia, cùm fiunt talia excrementa moderata; ipsa facta sunt à calore temperato; non autem, uel à diminuto, uel à superfluo. Postea debent esse, cibus, & potus; temperati. Sic aer; inanitio, & repletio. Hæ enim causæ alterantes omnes si excesserint; acuunt calorẽ internum, & ita aduruntur humores. Tunc enim melancholia naturalis non generatur. Sed, si defecerint; calor minuitur. & ita, quantùm deficiet de melancholia naturali; tantum de pituita redundabit. Si igitur melancholia naturalis generari debet; oportet; omnes causas alterantes esse, moderatas, temperatasq́; quod quidem est cõmune omnibus humoribus. Efficiens intrinsecum (quod quidẽ etiam quàm maximè proprium est, et immediatũ) est ipse calor innatus. Qui, si fuerit mediocris, & temperatus; quãtum in se est generat, melancholiam, & alios humores naturales; &, quales, & quantum; oportet. Vnde (ut dixi) hoc peßimè assequuntur, qui putant sanguinem tantùm generari à calore temperato, reliquos humores ab intẽperato. Isti enim; non distinguunt, neq́; intuentur; differentias, humorum naturalium, & humorum non naturaliũ. Omne enim, quod naturale est; causas habet naturales. Calor enim intemperatus; quatenus intemperatus; eatenus quidem, & naturam excedit, & omnes operationes

nes.deteriores efficit. & , quantò magis deteriores; tãtò magis à natura recedentes. Et è conuersò; quantò magis est temperatus; tantò magis naturales efficit operationes. & consequenter humores fient magis naturales à calore, magis naturaliter se habente; Talis autem est calor maximè tẽperatus. & hæc de causa efficiente. Causæ materiales & ipsæ debent esse conuenientes; quæ sunt, intrinsecæ, & extrinsecæ. Extrinsecæ sunt alimenta; & dicũtur materia remota. Quæ, si melancholiam naturalem; & in quali, & in quanto; generare debent; oportet & ipsa, in substantia, & in qualitate; temperata esse. Nam, si calidiora fuerint; plus de bile, & humoribus adustis, ex illis fient. Si frigidiora, pituita generabitur. Craßioris etiam substantiæ alimentũ generat plus de fæce, quàm generari debet. Præcipuè, si cum craßitie siccitatem etiam habuerit; Qualia sunt, legumina, caseus antiquus, caro bubula, lepores, et reliqua huiusmodi. Quia enim materia nõ est conueniens, ideo non fiet melancholia naturalis. Materia autem, intrinseca, & proxima; est ipse sanguis. Qui, si sit in sua naturali dispositione in, substantia, & qualitate (per sanguinem uerò intelligo totam massam humorum) tunc fit, & bilis nigra naturalis; nec peccãs in substantia, neq; in quali. Nam, ubi aliquid, uel in substantia, uel in quali; excesserit, uel defecerit; eadem omnino absurda sequentur; quæ de alimentis, & materia extrinseca; diximus. Sic igitur oportet; quòd agens, & materia; sit cõueniens ad hoc, ut fiat atra bilis naturalis, cum alijs

humoribus

humoribus naturalibus. Hic modò unum est aduertendum; In materia ab humorum generatione necessitatem inueniri; quæ appellatur ab Arist. primo de part. animalium, cap. primo; necessitas materiæ, uel necessitas suppositionis. Quæ eadem necessitas; ordinatur, refertur, & unitur, cum necessitate finis. Quæ necessitas finis, est necessitas absoluta, & non ex suppositione. Ad quam necessitatem omnes actiones, et alterationes, agentes in materia, referuntur, & reducuntur. Materia igitur humorum habet necessitatem, quæ reducitur ad necessitatem finis hoc modo. Necessarium erat (uerbi gratia) ut succus melăcholicus generaretur in corpore humano propter causas, paulò post dicendas. Hæc quidem necessitas est finis. Modò, si succus melancholicus generari debebat; oportebat inuenire materiam, quæ esset conueniens; haberetq; & ipsa propriam necessitatem, quæ fini coniungeretur; Ergo succus fuit extractus à natura ex alimentis solidioribus, in quo ut contingit in omnibus succis extractis esse quatuor partes dissimilares; Hoc est leuem illam, quam florem Gal. Auic. quasi spumam; appellauit; Aliam partem aquosam; Tertiam crassam, et fæculentam; Quartam perfectam; Et ultimò concoctam. Quoniam igitur quatuor partes in massa sanguinis erant necessariæ pro corporis nutritione (sicuti optime probant Hippocr. et Galenus in toto primo lib. de natura humana.) Ideo prudentissimus rerum Conditor excogitauit materiam talem; in qua necssariò quatuor illæ partes inuenirentur. et hæc

necessitas

necessitas fuit materiæ; quam ad finis necessitatẽ coniungi diximus. Iã igitur de causa materiali satis. Opus *est præterea; ut natura assequatur, suam finalem causam, siue suum finem intentum. Quæ finalis causa duplex est in ipsa cholera; altera essendi absolutè, altera bene essendi. Natura ergo producit succũ melancholicum pro duplici fine; scilicet, & pro fine, qui dicitur de necessitate essendi; & pro fine bene essendi. Necessitas quidem absolutè, & de necessitate essendi; in generatione succi melancholici fuit; Quoniam, multæ sunt partes, plurimaq́; mẽbra; in corpore; quæ debebant, nutriri, & ali; hoc præcipuè succo melancholico; sicuti sunt, omnia ossa, & lien, & omnia membra terrestria. Quia igitur succo terrestri melãcholico talia nutriuntur membra; necessarium ideo fuit, succum melancholicum generari in humano corpore. Bene essendi uerò necessitas; fuit ab hoc humore propter uirtutes, & naturales, & animales, & uitales. Primò enim ad naturales fuit utilis; quia hæc incitat famem. Nam, ascendente portione huius succi ad uentriculum; excitatur uentriculus; hoc est uirtus stomachi ad appetendum cibum. Talis autem uirtus excitata appellatur fames ad cibum; Efficitur enim fames (ut primo de usu partiũ, cap. quarto) propter succum melancholicũ, tendentem ad os uentriculi; qui, corrugando partem illã, facit famem. Ob id igitur fuit utilis succus melãcholicus in natura; ut scilicet excitaretur fames, qua bene uiuimus. Dico autem (qua bene uiuimus) quia sunt, qui uiuunt non appetentes; non tamen*

bene

bene uiuunt. Prætereà eſt etiam neceſsitas ad bene eſſendum huius nigræ bilis; ad cōtemperandos ſpiritus, uitales, & animales; qui firmantur ab hoc humore; alioqui ſine hoc humore ſpiritus eſſent, fugaces, minimeq́; conſiſtentes. Quod facilè uidemus contingere in his; in quibus plurimum, de ſanguine, & de bile; minimum uerò de ſucco melancholico comprimēte; reperitur. Tales autem homines, redundantes bile flaua; licet ingenioſi ſint; tamen ſunt, inſtabiles, leuesq́; ; &, qui nunquàm in eodem propoſito perſeuerent; propter, leuitatem, & fugacitatem; ſuorum ſpirituum. Immo ſunt impudentes, & quãdoq́; nimis audaces; ut, quando ſpiritus mouentur, Quandoq́; nimis timentes; quando ſcilicet ſpiritus illi reſoluti ſunt, qui erant tenuiores. Ideo ferè nunquàm ſunt apud ſe tales homines. Quapropter fuit neceſſarius ſuccus melancholicus, condiens, et contemperans; flauam bilem; qui ſuccus melancholicus facit ad optimos mores. & ideo optimè aſſertū eſt ab Ariſt. in 30. ſec. problem. prob. primo; Quòd omnes ſapientes fuere melãcholici. Iudicium enim, & prudentia, non in motu, ſed in quiete; perficitur. Vnde Ariſt. ſeptimo phy. dicebat, animam quietam, & reſidentem; prudentem fieri. Quies autem, & reſidentia in ſpiritibus; ſoli ſucco melancholico accepta referri debet. Ex his apparet; quàm maxima ſit utilitas huius humoris melancholici ad multa, quæ diximus; & etiam ad neceſsitatem materiæ, ex qua ſuccus melancholicus generatur; in qua ſunt partes diſtinctæ ſicuti & in uino; in quo eſt pars illa ma-

gis

gis subtilis, & supernatans; & est, bilis, & flos uini, & sic de alijs, &c. Ex his modò apparet, quid sit succus melancholicus naturalis. habet enim definitio ex recta cognitione causarum. Erit igitur succus melancholicus humor, ex craßiori parte alimenti factus à calore naturali, concoquente cibum in hepate, ob plurimos usus uitæ necessarios. &, quando dicitur in definitione (humor) habetis genus. Quãdo dicitur (genitus à calore naturali) distinguitur ab humoribus præter naturam. Quando dicitur (ex parte craßiore alimenti) distinguit eum à reliquis omnibus humoribus, quoniam alij non fiunt ex huiusmodi parte alimenti. Quando uerò dicitur (ad plurimos usus uitæ necessarios, scilicet ad membra nutrienda, & ad famẽ excitandam, ac bilem reprimendam) patet finis. Ex qua definitione, rectè cognita; quæ habetur per suas causas; habetis cognitionem omnium, affectuum, & paßionum; quæ consequũtur essentiã huius humoris. Quod quidem communißimum est etiam in omnibus alijs rebus naturalibus; quarum essentiæ, et rationes; noscuntur. Vnde; & philosophus in secundo post. dicit; quòd, si habeatur optima definitio; omnia etiam cõsequentia ad illam manifesta erunt. Videtis igitur; quomodo ex recta definitionis cognitione appareant omnes, affectus, & paßiones, choleræ nigræ. Et primò ex parte substantiæ (ut habet secundo de facult. nat) succus melancholicus est craßißimus omnium. Affectus autem hic, qui est ex modo substantiæ; non ne sequitur ex definitionis recta cognitione? Quia, si bilis

atra generatur ex succo craßiori alimenti; nonnè etiã erit substantiæ craßioris? Neq; in hoc immorandum est, quo modo sit substantia craßiore hic humor; cùm ipsum terrestrem esse diximus, & sedimẽtum sanguinis. Præterea est colore nigra ipsa melancholia. Causa autem huius patet; quia supra diximus, unde nam fiat color niger. Et hoc sequitur ab essentia cognita. Est enim, terrestris, & crassus; ergo minimum habet de diaphano. & consequenter necessariò est niger; si modò eorum meministis, quæ de colorum causis diximus; uidelicet; diaphanum purum esse materiam colorum, non illustratum per collectionẽ suipsius. Tertiò sequitur; quòd sit sapore, acerbus, non dulcis, neq; acidus. Et notate circa hanc acerbitatem saporis; nam Auicen. post dicet succum meliorẽ, acerbum, & dulcem; Galen. autem dicit semper esse acerbum. Dico autem acerbum; quod Græci. ϛρυφνὸν appellant, & loquitur de bile atra naturali. Vnde secundo Ther. cap. x. & 4. Aph. primo; distinguit succum melancholicum, qui propriè est succus naturalis; ab atra bile, quæ non est naturalis; quoniam succus melancholicus est acerbus, atra uerò bilis est acida. Quare autem talis succus sit acerbus; superiùs uidimus; saporem acerbũ effici in humido aqueo, in quem nihil egerit calor; & consequenter, corrugat, constipat, ad centrum trahit & coadunat. Talis igitur succus dicitur acerbus. In hoc. n. distinguitur Auic. à Gal. cùm atra bilis sit acida. succus uerò melancholicus sit acerbus; quem saporem Arabes ponticum uocant.

Consequenter autem ratio huius acerbitatis à prædi-cta definitione, sicuti & reliqui affectus omnes; ab essentia rectè cognita liquet. Si enim succus terrestris est, in quo nulla accesserit adustio; sed à calore naturali tantum fuerit separatus à reliquis humoribus tenuioribus; sequitur, quòd habeat saporem acerbum. Debetis meminisse ea, quæ diximus de causis saporũ secundùm Gal. saporẽ nempe acerbum generari ubi materia terrestris dominatur in misto absq; ulla adustiõe accedẽte. Sequitur etiam eadem ratione definitionis; hunc succum, frigidum esse, & siccum; terrestris.n. est sine aliqua adustione. & ita uidetis; quẽadmodùm ex definitione illius rei omnes affectus, & passiones; sequantur, & manifestentur (rectè inquàm cogniti) Contra imperitos philosophos, qui opinantur definitionem accidentis esse medium in demonstratione; tum pessimè intelligentes Arist. tum non uidentes hoc saltem, quòd ex sua opinione sequeretur, in qualibet demonstratione esse petitionem principij. Et hæc satis de succo melancholico naturali. Superest igitur iam ut dicamus de succo melancholico non naturali, qui propriè dicitur atra bilis à Gal. ad differentiam naturalis, quæ naturalis ab eodem succus melãcholicus appellatur, ut supra declarauimus. Vnde naturalis iste succus, & qui non naturalis; opponuntur. Cùm autem hic nõ naturalis opponatur naturali; ergo etiam habebit causas prorsus oppositas. & meritò; nã omnino sicuti res naturalis causas habet omnes naturales; ita res non naturalis causas habet necessariò, uel

omnes

omnes, uel aliquas; non naturales. & sicut naturalis habet, agentē naturalem, & materiam naturalem; Ita etiam hic non naturalis habet suum agentem non naturalem, & materiam præter naturalem. Atra ergo bilis potest contingere, uel à materia, uel ab agente, uel ab utroq; non naturaliter se habente. Cùm ab agente non naturali fiat atra bilis; uel fit ab extrinseco, uel ab intrinseco agente, scilicet à calore non naturali. Extrinsecus calor, uel agens; erit aer admodùm calidus. Vnde Aegyptij, & qui degunt sub tertio climate, & in calidioribus regionibus; hoc succo plurimùm redundant; uel, quia erunt superflui labores, animi, uel corporis. & exercitia ualida sunt efficacißimæ causæ agentes, ut inde atra bilis multiplicetur; quod quidem quotidiana experientia comprobatur. Plurimos enim uidemus, & ex nimijs uigilijs, & ex nimijs commotionibus; tum animi, tum corporis; fieri melācholicos. Semper ergo omnibus his modis fiet succus melancholicus non naturalis per adustionem; quia & agens non est naturalis. Sic etiam de somno, & uigilia; dicendum. Quia, si superfluat, aut diminuatur; tunc ex his efficitur succus melācholicus non naturalis. Et ita uidetis, quomodò hæ causæ extrinsecæ agentes possunt facere succum melancholicum, non naturalem. Agens autem intrinsecum est ipse calor intrinsecus igneus, uel naturaliter, uel ex morbo. Naturaliter, ut sunt temperaturæ, calidæ, & siccæ; Ex morbo; ut propter febres, propter phrenitides, uel propter aliquas inflammationes intrinsecas. Ex

his enim omnibus multiplicatur humor aduſtus. et ſic habetis cauſas agentes humoris melancholici aduſti, (quæ & ipſæ ſunt non naturales) ab ipſa etiam materia non naturali; quæ eſt, uel extrinſeca, uel intrinſeca. Extrinſeca; ut, ſi cibi offerantur humano corpori, calidiores, & ſicciores, uel putreſcibiles; ut, quando cibus, terreſtris, ſiccusq́; eſt facilè putreſcibilis, & inflammabilis; aduritur. Vnde dulcia efficiũt ſuccum melancholicum mediatè; quia ex his fit flaua bilis, quæ deinde aduritur. & ita poſt fit ſuccus melancholicus non naturalis; uel ab aliqua, peßima, & extranea; qualitate infecta. A materia uerò intrinſeca; ut, ſi ſanguis, uel calidior, uel craßior; fuerit, quàm oporteat. Ex hoc enim ſanguine generatur atra bilis; ſicuti uidemus cõtingere in corporibus, calidis, et ſiccis; quæ (ſicuti Gal. dicebat in ſecundo Ar. paruæ) corpora paracmaſticæ ætatis fiunt melancholica. Ex his igitur propter indiſpoſitionem materiæ etiam à calore temperato; generabitur, aduſtio; & ſuccus hic terreſtris, per aduſtionem factus non naturalis; Quem atram bilem appellauit Galenus, ut faceret differentiam inter ſuccum melancholicum naturalem, & atram bilem non naturalem. Hæ igitur ſunt cauſæ non naturales (ut diximus) uel materia, uel efficiens. Vbi enim, uel materia, uel efficiens; non ſe habuerint ſecundùm naturam; neceſſario non attingetur finis, intentus ab ipſa natura; & tunc ille effectus productus nõ erit naturalis. Ex quo ſequitur, quòd ex mala diſpoſitione materiæ, & ex

imbecillitate agentis; neq; ad formam, neq; ad finem; perueniri potest, quæ intenditur à natura. Atq; ex his iam habetis, quæ sit atra bilis; et quæ sint suæ proprietates. Est enim humor non naturalis; per adustionem genitus ex, crassa, uel adustibili; materia propter calorem adurentem. Ex qua definitione passiones quoq; sequuntur. Primò enim sequitur, hunc succum substantia esse crassum; est enim adustus, & omnia adusta, crassa, & terrea; sunt; Sequitur, igitur quòd sit colore ater ob easdem rationes, quas in succo melancholico dicebamus naturali. Est enim niger magis, quàm melancholia naturalis. Quia enim in eo est maior adustio; ideo nigrior. Est enim terrestris; plurimùm habens de opaco, & minimum de diaphano. Deinde sequitur ipsum esse, frigidæ, & siccæ, temperaturæ. Sed non absolutè (ut de succo melancholico dicebat) immo plurimas partes habet calidas propter adustionis impressionem; uti contingit in omni cinere. Præterea est etiam sapore acri, & acido. Acri, quoniam partes terreæ adustæ sunt attenuatæ propter uim plurimi caloris, unde acrimonia generatur, sicuti contingit in, pipere, et omnibus aromatibus, in quibus est sapor acris. Aciditas uerò inest; quoniam serum, uel aquositas; huius humoris; quod quidem serum, & aquositas; nunquàm separatur ab hoc humore, actu fluido (sicut aliàs declarauimus) istud inquàm serum, & aquositas; in adustione, quæ fit in partibus terreis; interim ebullit, & per ebullitionem transpirat calidum. & hæc est causa immediata acciditatis;

ut uidimus ex sententia Gal. & Auicennæ. Hoc autem ita fieri; quotidie experimur in uino acescente. Quantò enim uinum est, fortius, & ualidius; tantò magis illos duos sapores acquirit, aciditatem, & acrimoniam. Quoniam in eo, tùm maior ebullitio, tùm maior adustio; fit; ex adustione autem acrimoniam, ex ebullitione aciditatem; acquirit. Sequitur prætereà ex eadem, cognita rectè definitione; cognitio; cur atra bilis, ferueat super terram; abradatq; eius superficiem; & erodat partes, quibus adhæret. Feruet.n. quoniam ingreditur meatus existentes in superficie terræ; & propter subtilitatem suarum quarũdam, partium penetrat omnes anfractus; ad quos alij humores, crassiores, & frigidiores; penetrare non possunt. &, cùm, subitò, & confertim; penetrent; spiritus, inclusus in illis meatibus; reluctatur, exagitatur, et exitũ quærit; & in ea reluctatione, & agitatione; sequitur ebullitio; sicut expressè uidemus, quãdo bullit aqua in lebete. fit enim illa ebullitio ex spiritu reluctante cum humido; unde etiam plurimæ eleuantur ampullæ. Hæc igitur est causa ebullitionis atræ bilis super terram. Cur uerò abradat superficiem eius; et eleuet tanquàm, ramenta, & crustas; ratio est, quoniam; facta, ebullitione, & eruptione spiritus feruentis; trahit secum humidum (ut habetur quarto meteor.) Vnde superficies, quæ alioqui modicam habebat humiditatem; priuata humido continuante, abraditur, & separatur; Quod sæpe uidemus etiam in cuti animalis; ubi propter pustulas scabiei, uel alias similes;

miles; exsiccata fuerit cuticula. Eleuantur enim, & decidunt; tanquàm squamæ. & hoc semper fit in morbo; quem & uitiliginem appellant, et morpheam, et impetiginem; & eam, quam recentiores lepram uocant. Vnde lepra est dicta; quoniam acuti lapides, id est squamulæ; decidunt. Erodit autem; quoniã partibus craßis terreis adiunctæ sunt partes, attenuatæ, adustæ, & acres; & meritò harum partium, subtilium, adustarum, & acrium; fit penetratio, ebullitio, calefactio, & exiccatio. A partibus autẽ terreis craßioribus fit mora in loco. & ratione horum duorum maxima fit impreßio. Vnde necessariò sequitur, corrosio, et putrefactio, sicuti patet in cancris ulcerosis; in ulceribus, quas phagedenas uocant; in elephantiasi; et in omnibus alijs morbis, ab hoc peßimo humore pendentibns. hi enim omnes affectus sequuntur à natura. At dicat quis; Videtur; quòd hoc, quod dixisti; sit contrarium illi, quod superiùs dixisti de saporibus. Dicis enim hic, quod sapor acidus est in substantia aquea. Contrà; Si aciditas fundatur in substantia aquea, in quam non egit calor; quomodò aciditas erit in hoc succo, cum sit terrestris succus. Quo modo igitur erit inuenire causas aciditatis in succo tali melancholico? Immo potiùs uidetur, quòd sit amarus; et quòd talis esse debeat. Aduertatis, quòd hic humor in rei ueritate est acidus. (Quod clarum est sensu in his, quæ euomuntur) et est, ut sæuißimum acetũ. Cùm autem efficiatur talis aciditas cum acrimonia; quomodò fiat, uideamus. Nam superiùs ostendebamus,

mus, proprium esse humorum (quāuis ferè hic sit terrestris) quòd sint fluidi actu. Nam dicitur atra bilis terrestris, respectu, bilis, sanguinis, pituitæ. Dicitur igitur terrestris respectiuè; non tamen, quod talis bilis atra non sit fluida. Vnde Galen. in lib. de atra bile distinguit atram bilem à sanguine; quia sanguis extra proprium locum congelascit, et atra bilis fluit. et sic duo fiunt in succo melancholico. Primò enim pars aquea in tali succo ebullit. Facta autem ebullitione, & efflato spiritu; pars illa aquea fit acida. Postea pars terrestris aduritur, et per adustionem incinerantur; ex qua fit acrimonia, Quia per adustionem sunt partes subtiliatæ ualdè. Ex his igitur partibus fit sapor talis, acutus, acris, et penetrans. At amarus non fit ex his; sed ex partibus adustis, terrestribus, non tamen sic subtiliatis. Rectè igitur facta est acida atra bilis nō naturalis ex parte aquea. Facta est et acris; ex partibus illis terrestribus, adustis, subtiliatis; ex quibus euaporauit spiritus; ut est etiam in aceto forti, in quo est aciditas in acrimonia. et omnes affectus, qui producuntur ab aceto; producuntur etiam ab hac atra bile. Quia acetum; sicut est, acidum, et acre; propter diuersas partes, sic bilis atra etiam, acida est, et acris. et sicut acetum, erodit, et feruet super terram; sic etiam atra bilis. Hi enim sequuntur effectus; qui ex natura rei, et definitione; rectè cognita, habiti sunt. et hæc satis de utraq; melancholia, tam naturali, quàm non naturali.

Sed, ut habeatis integram declarationē huius rei; primùm

primùm oportet repetere; & uidere, causas omnes, et affectus omnes; qui sunt proprij in omnibus speciebus succi melancholici non naturalis, seu atræ bilis. Primus igitur affectus, qui communis est; ille dicitur esse; quòd, quælibet bilis atra non naturalis in colore nigra est. Sed hoc etiam competit succo melancholico etiam naturali. Prætereà; partim habet de acrimonia, partim uerò dicitur esse acida. Deinde est feruens supra terram; ac etiam abradit, & corrodit. hi sunt omnes affectus, qui sunt in, atra bile, seu melancholia non naturali. Non autem in ea sunt huiusmodi affectus, quia peccet in quãtitate; sed, quia in qualitate. Nam, si adesset in corpore plus de humore melancholico, siue succo in quantitate; quàm uideretur conuenire; non ob id esset malus humor ille, quoniam tantùm peccat in quanto. ibi enim plus est de ea, quàm opus sit. At, cùm loquimur de melancholia non naturali; tunc intelligimus, quòd ipsa non in quanto peccet; sed in forma, et in proprio temperamento; uidelicet, quòd in qualitate sit peßima. Dicimus igitur; quod quæcunq; species atræ bilis habent has omnes proprietates. Primò est sapore acida. Sed succus melancholicus, quem dicimus esse melancholiam naturalem; non est acerbus. & hoc probauimus. Acida ergo erit atra bilis. Sed nec simpliciter dicitur acida esse; quia pro parte habet etiam de acrimonia. Ideo eodem etiam acris est; Quemadmodùm etiam de aceto ostendebamus respectu diuersarum partium in eo. Dicebamus superiùs; quòd, quàmuis aciditas fundata sit in

substantia

substantia aquea actu subtili; quia omnes humores sunt actu fluidi; tamen habet etiam ipsa atra bilis de acrimonia. Quæ (ut dixi) & si fundata est in substantia aquea tenui; habet tamen partes terrestres. Quæ aduruntur, & per adustionem incinerantur. Qua de causa fit acrimonia in ea etiam; & non tantùm aciditas. Præter igitur aciditatem; debet esse etiam acrimonia, scilicet acris bilis atra. Erit igitur hæc bilis atra secundùm omnes suas species, acris, & acida; ratione diuersarum partium in ea. Postea feruet super terram. In præcedentibus peruenimus usq; ad hanc partem; uerùm angustia temporis non potuimus longiùs progredi; scilicet in declarando, cur hæc atra bilis feruеat super terram. Ratio, & causa; huius est; quia est acida; &, quia habet acrimoniã. Ambo enim hi sapores fundantur in substantia ualde subtili. Sed aciditas est in substantia, subtili, & aquea, tenui; quæ ebullire facit. Sapor uerò alius est in substantia, terrea, subtili etiam, & dicitur acrimonia. Qui duo sapores; cũ sunt insimul ambo in substãtia, tenui, aquea, & terrea; faciunt ebullitionem, dum spargitur super terram. Sed, cur facit ita, ut ebulliat, & penetret? Dico; quòd, cùm spargitur in terra; ratione subtilitatis talium partium penetrat per poros angustos telluris. Per quos dum penetrat; offendit spiritus aereos, qui sunt plurimi in ipsa terra. Dum autem penetrat hic humor niger ad profunditates terræ; agitantur spiritus aerei, et expellũt à uisceribus terræ spiritus crassos. Ex qua, agitatione, & expulsione; spirituum causatur

ſatur ibi hæc ebullitio, dum ſcilicet exeunt ſpiritus illi à terra. Sequitur igitur ebullitio; propter ſpiritus, qui ſunt incluſi in illis meatibus. Qui, cùm reluctētur, ac exitum quærant; pugnantes cum illa ſubſtantia aquea (uti manifeſtò uideri poteſt, quando bullit aqua in lebete, quæ ebullitio fit à ſpiritu reluctante, incluſo in ea aqua cum humido) eleuantur plurimæ ampullæ. Hac de cauſa acetum ſparſum ſupra terram; quod habet partes, calidas, & igneas, ſubtiles; ſicut & bilis (nam non habet æqualiter partes, frigidas, & ſiccas; immo ſecundùm partem, & quidem maximam, eſt calidum, quemadmodum oſtendit Gal. ſecundo de ſimpl. med.) eſt cauſa ebullitionis. Prætereà diximus, quòd abradit ſuperficiem eiuſdem; & eleuat quædam ramenta, ſiue cruſtas. & ratio eſt; quoniam, facta ebullitione, & erumpente ſpiritu feruenti; trahit ſecum humidum. Vnde ſuperficies illa priuata humido, quod abſumptum eſt ab ebullitione; abraditur, & ſegregatur. Quod quidē ſæpè uidemus in cuti animalis. Quando enim per puſtulas ſcabiei ſiccata fuit cuticula; eleuantur, & decidunt, ſquamulæ. Sic igitur facit atra bilis ſparſa ſuper terram; ueluti et acetum facit; quod dum penetrat in aliquem locum cauernoſum, & poroſum; inuenit flatum, uel ſpiritum aliquem; Cum eo pugnat. (Ex qua pugna naſcitur ebullitio ab aceto) et interdum frangit; ſicut & Hannibal fregit Alpes inter, Italiam, & Galliam aceto feruenti. Penetrabat enim ipſum acetum feruens ſuper lapides; quod penetrans fecit ſolutionem continui in montibus illis. Per

quam

quam ruptionem montium fecit, iter, ac uiam; quà ingrederetur in Italiam. Diximus iam, quare hæc melancholia atra ferueat super terram; cùm sit maxime adusta, sicut & acetum facit. Cur autem & acetum corrodat; causa huius uera est, quia acre est, & habet substantiam crassam. Quæ, cùm figitur in poros terræ; putrescit; ut facit, auripigmentum, & calchantum; & quæcunq; sunt in caliditate ignea, cum substantia crassa, sicuti & hic humor melancholicus. Vnde corrodit; & magis, quàm bilis flaua, siue rufa; quia, licet flaua bilis sit plurimùm, acris, & acida; tamen, quia eius substantia est ualdè subtilis; ratione cuius facile penetrat quolibet; ideo non corrodit tam uehementer, sicuti facit melancholia atra; quæ diutiùs ratione suarum partium persistit in loco, in quo est; Et quantùm perstat ibi; tãtùm semper corrodit. Melancholia igitur, siue atra bilis; erit peßima aliorum humorum; quia, dum penetrat poros; ibi figitur ratione craßitiei. Cùm autem figitur; de neceßitate corrodit, ac etiam corrumpit. Vnde Hippocr. optime dixit, quòd omnis deiectio nigra, scilicet ab atra bile (siue facta sit per partes superiores, siue per inferiores) mortalis est; quoniam, corrodit, & corrumpit; omnia membra, & partes cunctas; per quas transit. à quo quidem humore deterrimo generantur, phagedenæ, uel in cruribus, uel etiã alibi, unde deuenerit; ob suam peßimam qualitatem. Corrodit etiam musculos, & etiam usq; ad ossa. Affectus igitur hi omnes, quos diximus; sunt ab atra bile, cùm sit huiusmodi naturæ,
quam

quam naturam acquisiuit ab adustione intēsa caloris. Cùm ergo habueritis huc usq; ; quæ nam sint causæ atræ bilis, id est melancholiæ non naturalis; & , qui sint affectus; modò accedamus ad, species, & differentias; huius melancholiæ. Differentiæ igitur huius melancholiæ non naturalis sumuntur tantùm à materia. oriuntur enim uariæ differentiæ huius humoris; secundùm quòd erit sua materia diuersa. Quæ materia, qualiscunq; fuerit; semper aduritur à calore intenso. Necesse enim est, ut aduratur priùs materia, alioqui non generaretur atra bilis. Fit ergo melancholia hæc per adustionem caloris; loquendo de melancholia non naturali; ut contra distinguitur humori melancholico naturali; qui, fit, & generatur; per subsidentiam partis terreæ in sanguine. Ita, ut sit semper uerum hoc; quòd quando dicemus melancholiam atram; semper intelligemus factam esse per adustionem intensam caloris. Quæ & habet sub se, partes, siue species; diuersas; secundùm eius diuersam materiam adustam eo, quia, si aduratur sanguis; generatur tunc una species atræ bilis. Si autem aduratur melancholia naturalis; alia fit species atræ bilis, diuersa à prima specie. si flaua bilis; alia quoq; species atræ generatur diuersa. Maxima autem extat differētia circa has, differentias, et species; atræ bilis inter magnos Viros militiæ nostræ, quot nam sint numero. Galenus enim; ponit eas esse tantùm tres species atræ bilis, quæ fieri possunt; quemadmodùm habetur secundo de pot. nat. cap. duodecimo. Dicit enim; aut aduritur sanguis,

per

per quam aduſtionem fit una ſpecies atræ bilis; aut aduritur melancholia naturalis, & tunc fit ſecunda ſpecies atræ bilis; aut aduritur flaua bilis, quæ appellatur uitellina; per quam aduſtionem tunc fit tertia ſpecies huius atræ bilis; quæ, tertia, & ultima; ſpecies eſt omnium aliarum ſubtiliſſima non naturalium. Vel (ut rectiùs loquamur) eſt minùs craſſa; quoniam generatur ab aduſtione flauæ bilis, qui eſt humor ualdè ſubtilis. & dicit Gal. non cognouiſſe aliam ulteriorem ſpeciem atræ bilis, quàm has tres prædictas. Neqúe etiam uidebitis Galenum unquàm ponere alicubi aliquam aliam ſpeciem. Author autem definitionum; alio modò, quàm Gal. dicit; qui quidem & ipſe ponit tres ſpecies tantùm. Tamen uult ipſe (& in hoc differt à Gal.) unam, & eandem, ſpeciem fieri per aduſtionem ſucci melancholici naturalis, & ex ſanguine craſſo aduſto. Author ergo hic non diuidit ſpeciem atræ bilis, factam ex melancholia naturali aduſta; ab ea, quæ fit ex ſanguine craſſo uſto; ſed unam ſolum modò eſſe uult. Ergo ponit (cùm ſic dicat) ſuccum melancholicum naturalem idem eſſe cum ſanguine craſſo; quia ſanguis craſſus idem eſt, quod ſuccus melancholicus. & quidem in prima facie ſic uelle uidetur Galen. ſi uerbis credamus. Sed re minimè uerum eſt hoc; quoniam Gal. loquens de putredine ſanguinis; inquit, quòd pars ſanguinis craſſa conuertitur in atram bilem per putrefactionẽ; pars uerò ſubtilis fit flaua bilis. Si ſic; ergo Author definitionum erit cõtrarius dictis Galeni. Verùm tamen; ſi rectè, rem ipſam, non autem uer-

ba

3

ba; perpendatis; uidebitis, quòd Gal. optimè, & melius; loquatur, quàm faciat ille Author. Quoniā sanguis, qui crassus est; alius est, quàm sit succus melancholicus, naturalis, & diuersus ab eo. Quòd autem ita sit; uideatis in quarto Aph. Aph. 22, & 23, & 24; quibus in locis optimè Galenus innuit hanc differentiam; ubi diuidit succum melancholicum à sanguine, crasso, & nigro ita; quòd sanguinem crassum nō uult esse fæcem sanguinis. Quia sanguinis fæx est; quæ in fundo residet sanguinis ueluti, sedimentum, & hypostasis; quæ potest aduri. Per quam adustionem habet generari unus humor distinctus, qui appellatur atra bilis. Quare aliud est dicere, quòd sumatur fæx sanguinis, uel sedimentum; & aliud, quòd sit sanguis crassus niger. Nam & aliud est dicere uinū esse crassum; & aliud, quòd sit fæx uini. Quando igitur aduritur fæx sanguinis, seu sedimentum eius; tunc fit melancholia, quæ dicitur atra bilis. Nec tamen est, differentia, & contradictio; inter, Galenum, & Authorem definitionum. Quia, quando Gal. in secundo de diff. feb. dicit de sanguinis putredine; quòd ex sanguine crasso nigro per adustionem fit atra bilis, ex subtili fit rufa bilis; Author uerò ille, cùm ponat, unam, & eandem; esse speciem melancholiæ non naturalis; & à melancholico succo naturali, et à sanguine crasso; quæ species una dicitur atra bilis. à pituita uero torrefacta; dum per adustionem redditur terrestris in substantia, fit altera species bilis atræ. Ponit igitur author hic ex succo melancholico, & sanguine crasso nigro;

nigro; simul unam speciem atræ bilis generari, alteram uerò ex pituita, torrefacta, & adusta, ac tandem facta terrea. Tertiam autem speciem uult fieri à rufa bile. Erunt igitur & secundum hunc Authorem tres atræ bilis species; non tamen eodem modo, quo ponit Gal. ut uidistis. Auic. uerò, & ferè omnes Arabes; qui collegerunt ex Græcis; ultra tres species huius atræ bilis; posuerunt etiam quartam speciem, secundùm, quòd sunt quatuor humores ita; ut diuidant atram bilem à succo melancholico; & à sanguine, crasso, ac nigro. Postea accipiunt aliam speciem bilis atræ à pituita; facta adusta per torrefactionem. De qua pituita adusta nullo in loco mentionē fecit Gal. nullibi enim dicit hoc. Quarta postea species fit ex bile rufa adusta; sic enim ponit Auic. quatuor atræ bilis species, ex quatuor adustis humoribus genitas esse, seu dictas differentias, sic Arabes ponunt secundùm Auic. pituitam aduri. Ex qua deinde generatur una species atræ bilis; id est melancholiæ non naturalis. Hic modò oritur quæstio modernorum; & multi arguunt contra Auicennam. Quorum unus fuit Manardus, qui appellauit omnes Arabes ignaros, nec Græcos intellexisse. Ego dico, quòd & si satis patet; qui nam sint, & fuerint; Græci. Hic enim Modernus reprehēdit Arabes, ponentes pituitam aduri posse; & ex ea fieri unam speciem, seu differentiam, atræ bilis, & laudat Græcos. Tamen Author definitionum fuit Græcus, & Vir doctißimus inter Græcos. Ipse tamē uult etiam unam speciem fieri atræ bilis ex pituita torrefacta. Cùm igitur

tur Author definitionum dicat hoc, & sit unus Græcorum; ergo, non solum modò Arabes; uerum etiam Græcorum aliqui; tenent ex pituita adusta fieri posse bilem atram. Pro solutione itaq; huius rei; dico; quòd, qui considerant, in cathedris, & in circulis; res ipsas, prout sonant tantùm, non exactè ponderantes eas; possunt quidem, apparentias, & figmenta; quæ uoluerint deducere. Et, quòd ita sit; possunt arguendo probare suo modo uera esse dicta sua. In pituita enim sunt partes terreæ, quæ possunt aduri; in quibus fiat acrimonia. Præterea in ipsa pituita sunt partes aqueæ, quæ etiam per ebullitionem putrescant; ex qua ebulliente fit aciditas (sicuti supra dicebamus de aciditate, & acrimonia, in atra bile) poterit igitur (dicent isti apparentes) primùm fieri in pituita propter partes eius terreas adustas acrimonia, præterea & aciditas; ratione partium aquosarum per ebullitionem in ipsamet pituita. Et sic torrefiet propter huiusmodi ebullitionem, & inde corrodet membra; ebulliet super terram, & abradet superficiem eius. et ita, cũ faciat pituita tales effectus, quales per adustionem melãcholiæ naturalis facit atra bilis; ergo erit ista pituita adusta atra bilis. habet. n. easdem causas omnes, & substantia, est eadem; & agens est idem, qui agit in pituitam; sicuti, qui agit in atram bilem. Considerando igitur hoc pacto naturam rei, scilicet pituitæ; à pituita adusta fiet una species atræ bilis. Præterea fiet colore nigra, hoc modo quippe. Quoniam partes aqueæ in pituita per ebullitionem absumũtur, et con-

sumitur eius humidum; unde in ea remanet plurimum de opaco. Hoc igitur modo, à pituita adusta fiet, nigredo, & aciditas, cum acrimonia, & fœculentia; nec non abrasio, & erosio. Qua de causa igitur non debet fieri à pituita torrefacta species una, uel differentia; atræ bilis? Præterea nonnè sæpè accidit, quòd post phlegmaticas febres sequantur quartanæ? et ratio est; quia, cùm in febre putrida à pituita fit calor igneus, qui adurit pituitam; qua adusta fiet atra bilis. Ex qua atra bile collecta in corpore; per putredinem fiet quartana febris, quæ fit ab atra bile. & ita uidetur horum ratio bene procedere; & secundùm rationem, & experientiam. Verùm, qui uult rectiùs perponderare rem ipsam, ut se habet; uidebit, quòd rationes horum erunt paralogismi. Non enim cogunt suæ rationes; ut ob id ipsis adhærere debeamus. Ideo notate. Nam ad hoc, ut poßit, & debeat; aduri pituita, oportet; ut agens adurens sit ualidißimum. Quoniam, dum calor igneus adurit flauam bilem; eam nunquàm combureт, nisi huiusmodi calor sit, igneus, & ualidus. Natura enim caloris ignei non naturalis debet esse talis; ad hoc, ut urat. Modò, si calor debet adurere pituitam; quæ est humor, frigidißimus, crassus, incoctus, uiscidus; non oportet, ut calor ille igneus sit minimus, & debilis; sed ualidißimus, & potens; alioqui calor ille, non alterabit, nec immutabit eam pituitam. Immo è conuersò extinguet calorem ipsum pituita. Vnde, cùm isti dicunt pituita acescit; & ex ea deinde fit atra bilis per adustionem, sicuti supra dicebamus

bamus ſecundum illos; ergo,&c. Immo dico ego, quòd ſit oppoſitum; quia eſt humor crudus, craſſus, uiſcidus, ac frigidiſſimus; pituita ipſa; Ideo omnino rebellis calori ipſi. Quanta autem ſit frigiditas in humore pituitoſo; uideatis (quæſo) Quia, ſi attrahatur ad extra corpus per medicamentum calidum; non quidem alteratur ullo modo ad caliditatem, quoniam eſt actu frigida. Quòd autem ita ſit; uideatis Galenũ in tertio de temp. quid dicat de ea. Prætereà in febre, lipyria, & epiala, manifeſtum eſt, quàm ſit frigida. et, ſi incaleſcit; à quo calore? Dicit Galen. ſecundo de diff. feb. quòd à calore putredinali putreſcit pituita tunc; qui eſt calor ualdè ſegnis, & uigens uix. et, ſi ſpuatur; uidetur, & percipitur; craſſa; et nullo modo combuſta. ſed ob eius contrariam naturam calori igneo parit epialam, et, ſi putreſcit; putrida fit in ſua naturali frigiditate, et craſſitie; non autem, quòd aduratur. Non igitur poteſt calor putredinalis eſſe ita potens; ut pituitam ipſam reddat putridam per aduſtionem, & inde fiat atra bilis. Prætereà dicunt iſti; poteſt nè eſſe maior caliditas, agens in pituitam; quàm in ea; quæ parit, nodos, & tophos, &c. quæ tamẽ pituita eſt, inſipida, & ualde frigida? nonne etiam eſt frigida; quæ facit, ſcrofulas, & ſcirrhos; ſine ulla eroſione? Si autem eſſet atra bilis; tunc ibi corroderet uſq; ad oſſa, nec in loco quieſceret; tamen facit prorſus oppoſitum. Immo etiam pleriq; medici ignari, cùm uolunt reſoluere materiam pituitoſam in ſcirrhis; quid faciunt? Apponunt exteriùs. & applicant; me-

dicamenta calefacientia, & emplastra; ut ea pituita generet atram bilem per alterationem medicamentorum (calidorum tamen) neq; possunt eam immutare. Vnde, cùm non consequantur per opposita medicamenta ei humori frigido ad hoc, ut pituita illa conuertatur in atram bilem; immo scirrhus ille fiet tophus ob illam adustionem à pituita, & sic nullo modo resoluetur per opposita auxilia. Quare dico; quòd, qui non comprobant res suas ratione; & rationem deinde per, experientiam, & sensum; hi omnino decipiunt nos suis paralogismis, quoniam non bene considerant suis huiusmodi argumentis naturam rei. Videtis igitur, quàm decipiantur isti. Gal. itaq; optimè dixit, se nunquàm uidisse ex adusta pituita fieri atram bilem; quia non potest aduri. Fuit enim præ omnibus peritißimus medicæ artis; non tamen uidit unquàm, talem melancholiam non naturalem gigni ex pituita. Obq; id eam tacuit quartam speciem. &, si author definitionum ponat eam, decipitur in hoc, cùm pro se habuerit tantùm rationem, sed non expertus fuerit, ut fecit Galen. Præterea; si Auic. ponit eam; non tamen ipse ista expertus est; nam fuit tantùm collector Galeni, parum autem exercuit curationem. Nec uos unquàm uidebitis, atram bilem generari ex pituita, adusta, & assata; quia non potest aduri, nec putrescere. Faciatis enim quantùm uultis; nunquàm ex ea poteritis habere atram bilem; sed tantùm; aut ex succo melācholico naturali, adusto per calorem igneum; aut ex sanguine crassefacto, assato ab eadem causa, uel à flaua bile

bile torrefacta. Ex *his enim tribus humoribus potest tantùm fieri atra bilis; minimè autem ex pituita. & hæc sat dicta sint; quò ad ueram cognitionem, & differentiam; inter atram bilem (scilicet melancholiam non naturalem nigram) & succum melancholicum; quia est melancholia naturalis, cum suis speciebus; suisq; affectibus.*

LECTIO. XXXVIII.

Accedamvs *modò ad expositionem literæ in Auic. ubi patent multa errata per eum contra principia uera medicinæ. Dicit ergo.* Choleræ autem nigræ; alia est. *Quòd cholera naturalis sit fæx sanguinis; hoc uerum est. Sed ob id non est superfluitas; quià de necessitate est per essentiam, & ad bene esse corporis humani.* Cuius sapor; inter dulcedinem, & ponticitatem; existit. *Vidistis iam supra; quomodò fiat sapor acerbus secundùm Galen. qui reperitur in hac melancholia naturali. Auic. autem dicit, quòd* habet quandam dulcedinem. *Dixi quoq;; quomodò Auic. decipiatur. Verum quidem est, quòd habet quid de dulcedine; quia semp existit hæc melancholia cum pauco sanguine in uenis. Ideo per quandam consecutionem habet quid de dulcedine. Sed, quòd in substantia huius humoris melãcholici sit dulcedo; hoc est contra principia. finis et huius succi melancholici. Hoc enim modo dicitur in eo esse sapor acerbus astringens; dulcis ergo erit quoquomodo ratione sanguinis, quia habet aliquid de san*

guine misto secum, & ratione succi melancholici dicitur esse acerbus. Quæ cum in hepate generatur in duas diuiditur partes. *Hic diuidit Auic. hunc succum melancholicum, sed malè; quemadmodum quoq; diximus de rufa bile. Dicit ergo; quòd una pars succi melancholici uadit ad hepar, deinde per uenas transit. pars uerò alia transmittitur ad lienem. & hoc uerum est; Sed diuisio hæc est per accidens. Vnde melancholia hæc; tendat quò uult, uel ad uenas; uel ad lienem; semper eadem erit. & Auic. non potest aufugere, quin diuidat per accidẽs. Siue enim succus hic naturalis uadat ad hepar, siue ad lienem; semper idem facit Auic. repetendo; quia semper ponit in membro opposito diuisionis, easdem differentias, & easdem notiones.* Vtilitas uerò est, ut sanguinem restringat. *hoc modo est facilè, ut discurratur; nam sicut flaua bilis, quæ procedit ad ipsam uesicam fellis; est bilis, quæ non eget sanguine; sic iste succus melancholicus; qui uadit ad splenem, & à splene ad alia, &c. non eget auxilio sanguinis, ut à splene ad uentriculum, & ad intestina; transmittatur. Cætera modò sunt facillima.* Melancholia uerò non naturalis non est admodum hypostasis. *Hac in parte immorandum est; uidentur enim duæ esse species melancholiæ. Vna naturalis; scilicet succus melancholicus. Alia non naturalis, quæ dicitur atra bilis. Differunt autem hæ duæ species per generationem. Quoniam naturalis melãcholia dicitur esse per residentiam sanguinis; unde est dicta sedimentũ eius.*

Sed non naturalis fit per resolutionem partium humidarum à calore igneo adurente. Sed (ut etiam habeatis hoc perfecte secundum mentem philosophorũ) debetis scire; quòd separatur in quocunq; misto humidum ipsum à sicco quatuor modis, quibus quidẽ potest humidum à sicco separari. Aut enim separatur humidum per defluxionem, aut per residentiam, aut per colliquationem, aut per euaporationem. Causa uerò horum quatuor modorum; uel est calor, uel est frigus (non enim loquor de modis per uiolentiam; uidelicet, expreßione, uel contusione; sed dico de modis naturalibus) humidum ergo non potest separari à sicco; nisi aliquo horum quatuor modorum, siue à frigore, siue à calore. (Loquamur autem primò de primo modo, scilicet per defluxionem.) Quando itaq; separatur humidum extraneum, aduenient in siccam substãtiam; illud non est naturale, eò quòd est humidum aduentitium in aliquo misto, ita; ut non sit de eius substantia, uel essentia. Hoc itaq; separatur à suo contrario, scilicet à sicco eius, misti per defluxionem, & hoc potest esse, tam à calido, quàm à frigido. A calido (ut procedam cum exemplis) ueluti, cùm sunt ligna ualdè humida, quæ, si apponantur sub sole, sol attrahet ex illis lignis humidum illud. et ita defluet humidum ex illis per extractionem solis. Vel, si illinatur quid pingue. Vel si sit humidum concretum corpori per frigidum, quod corpus deinde ponatur sub sole; Videbitis illud humidum defluere ex eo corpore; Quemadmodùm optimè cognoscũt salsamentarij, et caupones; qui ap-

ponunt carnes ſalitas in Sole, per quem ſeparatur humidum aqueum à ſalita carne; ſed tantùm remanet humidum proprium, & ſubſtantificum; quo conſeruari habet illa caro, aliter putreſceret. Patet igitur; quomodo per Solem ſeparetur humidum aqueum à ſicco per calidum. Per frigidum etiam fit defluxio. et utinam nõ eſset ita; nam catarrhi à capite ad partes inferiores defluunt ob frigiditatem, facientem huiuſmodi defluxionem. Nam humidum conſtipatur; ut per uentum borealem maximè ſeparatur humidũ aqueum in cerebro, et exprimitur, expelliturq; ad parteis inferiores; Vnde deinceps deſtillãt catarrhi. Patet igitur hactenus; quomodò per defluxionem humidũ ſeparetur à ſicco, tàm per calidum, quàm per frigidum; de qua ſegregatione plenè egimus in libris noſtris de deſtillationibus. Sit igitur hic primus modus ſeparandi humidũ à ſicco per defluxionem. Secunda ſeparatio humidi à ſicco fit per reſidentiã; quæ reſidẽtia, fit, ſeu efficitur à calore naturali, & non naturali, ac etiam à frigiditate. A naturali calore fit; quando per concoctionem ſeparatur humidum aqueum à ſicco terreo, ut euenit in uino bulliente. Dum enim decoquitur uinum in lebete; ſiccum terreum ſeparatur ab humido aqueo per reſidentiam. Sic etiam contingit in urina, ac etiam in oleo; dum coquuntur à debito ſuo calore. Quod enim in eo eſt ſiccum terreum; reſidet. Quod uerò humidum aqueum; id ſupereminet. et ſic per reſidentiam ſegregantur à calore naturali. A` calore autem præternaturali; quemadmodùm fit in uino

putrido per ebullitionem. Quod enim terreum est; residet, humidum uerò eminet. Prætereà sic fit à frigiditate; ut uidere licet de lacte, in frigido loco reposito. Per residentiam igitur à calore, naturali, et non naturali, & à frigore; potest separari humidum à sicco, ubi uidemus partem aqueā supernatare. Per colliquationem autem (& est tertius modus) fit diuisio humidi à sicco in aliquo subiecto, uel à, calido, igneo; uel à frigido, & humido. Dū enim humidum, innatum, & substantificum; per uim separatur ab eo, in quo est (ut accidit in febribus, pestilentialibus, seu colliquatiuis) separatur tunc humidum substantificum ui eius caloris putridi, seu à calore igneo, id, quod est in tali subiecto; uel à frigido, ualido, & potenti; ut uidimus in carnibus, quia humidum, quod est in carne; coagulatum per calidum illud humidum, per frigidum uiolentum resoluitur. Cùm igitur aduenit, caliditas, & siccitas; corpori, quod erat concretum à frigiditate; tūc eliquatur à ui caloris; uti patet in febribus colliquatiuis; in quibus materia, crassa, & pinguis; defluit. Pariter idem fit de cadaueribus, quæ suspenduntur in cruce; in quibus fit colliquatio talis per calorem solis. Idem etiam fieri dicitur de cadaueribus illis, quæ in Aphrica suffocantur sub harena. liquantur enim omnino corpora illa ab ingentißimo ardore solis, et siccitate harenæ; unde remanent corpora illa prorsus. arida. Quæ, sic arefacta; reportantur à mercatoribus, uel à nautis; ad nos; eaq; uendunt pro mumia. In illis enim exaruit totum humidum per eliquationem,

factam

factam à calore igneo. Hæc tamen non est uera mumia; cùm in se nullam habeat qualitatem, ut ea. Non habet enim; nisi summam terrestreitatem. & faciunt nos deuorare talia cadauera, sic torrefacta, & adusta. At uera mumia est aliud, diuersum ab huiusmodi cadaueribus; & aliàs afferebatur ad nos à mercatoribus arabibus. De qua, quia hic non est locus; nihil dicam. Dicam tamen unum uerbum; quòd mumia, uera, & antiqua; ea erat. Quoniam mos erat arabum (Virorum nobilium maximè) quando quis nobilis moriebatur; ungebant corpus, aloe, & myrrha; quemadmodùm patet in euangelio de unguento Domini Iesu Christi. Postea uerò quàm unxissent; induebant, & cooperiebant; pannis lineis, & ita conseruabant in suis sepulchris. Postea tractu temporis adueniēte calore illi putredini; colliquabatur pinguedo illius corporis ita; ut commisceretur cum, myrrha, & aloe; illa, ex qua unctione fiebat fermentatio quædam, et mistura optima; quam tunc portabant ad nos mercatores illi, furātes è sepulchris. & hæc mumia mirandum in modum iuuabat ad conuulsionem tollendā; habebat enim hoc fermentum uim, resoluendi, & molliendi. Quam dabant etiam in potu; & maximè conferebat ad contusiones, tàm interiores, quàm exteriores. Sic igitur mercatores illi furabantur tempore noctis corpora arabum nobilium mortua; eaq́; ad nos portabāt. Quod quidem arabes intelligentes; prouiderunt. Constituerunt enim, corpora locanda esse in loco tuto; nè prædarentur. Vnde non possunt nunc huc transferri.

At hi

At hi medici ignari, qui occupantur tantùm impostu-ris; ignorant, quæ nam sit uera mumia; & comprobāt pro uera mumia corpora illa, in arena suffocata; de-lata ad nos his temporibus à Nautis. Suffocantur au-tem in arena à uentis certis tēporibus in itinere. Ho-rum autem corporum aliqua uideri solent Venetijs tempore ascensionis in pharmacopolijs ualdè, nigra, & horrida uisu; & sunt maximè arida. Quare his dictis breuiter habetis, quæ nam sit uera mumia; & hæc de ea satis sint. Ad rem igitur dico; quòd, colli-quatio, uel separatio; humidi à sicco; alia fit per calo-rem extraneum (& de hac iam diximus) alia per fri-gus, non per calidum; & hoc fit in his; quibus est coa-gulatum humidum à, calido, & sicco. Hæc enim habēt colliquari à, frigido, & humido (ut patet de sale) dein-de à calido coagulatur. Si autem reponatur in aliquo loco frigido; tūc colliquatur à frigido. Sic & alumen; quia coagulatum est per, calidum, et siccum. Sic dicen-dum de nitro. Idēq; de tartaro; quia tartarus est pro-priè fæx uini, sicca, & petrosa; quæ adhæret uasis, quando etiam uasa sunt uacua. & hæc (maximè à uul garibus nonnullis) appellatur tartaro, quam fæcem etiam per experientiam cognoscentes fœminæ no-stræ; extrahunt oleum illud de tartaro pro cosmeti-ca arte; scilicet ad pulchritudinem artificiosam præ-parandam sibi. Conficiunt autem oleum: hoc modo separantes humidū à sicco. non enim extrahunt oleum hoc per, calidum, & siccum; sed per, frigidum, & hu-midum. Ponunt enim tartarum in loco aliquo humi-

do, ut

do, ut Cella uinaria; atq; inuoluunt in panno lineo, aut in sacculo. Factaq; fouea; permittunt illum sacculum ibi pendere in fouea; quousq; liquefiat ab, humiditate & frigiditate; loci. ac inde extrahitur illud oleum, quòd dicitur oleum de tartaro. Pariter ex sulphure extrahitur oleum; & colliquatur humidum ab, humiditate, & frigiditate. Quia enim congelatum est à, calido, & sicco; liquescit igitur per frigidum. Aliqua uerò colliquantur simul &, à calido, & à frigido. Docebo autem hoc. (Quo modo scilicet poßit extrahi oleum per lignum Indicum) per ueram methodum; ac propter quid extrahatur; quando aliquid sit, in quo sit humidum, tenue, subtile, ac facilè cremabile. Praeterea etiam sint partes terreæ, cremabiles à calido; non potest separari humidum; quoniam calidum adureret illud humidum; quòd est, subtile, & cremabile, tenue. Vnde non potest separari humidum illud à calore ita; ut deinceps remaneat. Alioqui, & cremaretur, & absumeretur; substantia illius humidi. Nec etiam natura attingeret hoc, quia non potest; tantò minùs ergo ipsa ars. Dum ergo in aliqua substantia, pingui, aquea, tenui; aderit humidum tale; non poterit separari per calidum, nec etiam per frigidum. Bene autem in sale, &c. fiet hoc à frigido. Cùm enim eius humidum sit concretum à, calido, & sicco; ideo liquari potest per, frigidum, & humidum. Ideo in his; in quibus à, calido, & frigido, simul extrahitur humidum; oportet ut; priùs adsit calor; qui, attenuet illud humidum, ipsumq; colliquet; postea adueniat frigus,

quòd

quòd extrahat humidum, à calore liquatum. Quapropter natura fecit multas res naturales huiusmodi, quẽadmodùm patet in arborum resinis, in quibus primùm calor subtiliat id humidũ; ut sunt terebinthina arbor, & abies. Vbi autem humor fuerit colliquatus à calore; postea aduenit ei frigiditas, congelans humidum illud; & congelat illud, separatum, ac iam liquatum à calore. Primùm igitur separatur à, ligno, uel arbore; humidum per calidum ipsum; deinde condensatur à frigiditate. Sic enim faciunt, qui picem faciunt. Accipiunt enim lignum illud, ex quo extrahitur pix; quod imponunt in loco subterraneo, postea ipsum supra ignem ponunt. Dum enim incalescit; eliquatur ille humor ex ligno. Sed faciunt; ut, cùm humidum illud eliquatur; cadat in fundum alicuius foueæ, non in terram planam; alioqui ignis resolueret ipsum. Sic in tempore æstiuo fieri solet eliquatio arborum habentium resinam à calore. In autumno uerò à frigore, exprimitur, & congelatur; humor ille. Sic etiam fit in metallis. Vnde nam autem fit oleum illud petroleum, scilicet ex saxo? Sunt enim quidam lapides; in quibus est humor; qui eliquatus à calore cœli; deinde, adueniente frigore hyemali; exprimitur à frigore, & destillat oleum extra lapidem. Sic de huiusmodi alijs lapidibus dicatur. & ita habetis multa experimenta per hoc nostrum uerum fundamentum. Quo nam autem modo potest extrahi ipsum oleũ ex multis lignis, ac herbis quamuis siccis, ut ex elleboro? Communiter extrahitur hoc modo. Dum hi destillant per ascensorium,

rium, uel per descensorium. Per descensorium; quia descendit quicquid destillatur. faciunt enim foramina in uase; & superiùs apponunt ignem, & circum circa. Vnde liquor, extractus ab igne, colliquatur uersus terram. Quem si uelletis extrahere per partem supernam; tunc ignis consumeret illud humidum, ut ex ligno Indico. Hic igitur est tertius modus dictus, scilicet colliquatio ad separationem humidi à sicco. Videbitis etiam postea; quo modo ex unoquoq; horum quatuor modorum oriuntur uarij modi sublimandi. Quartus autem, & ultimus; modus separandi humidum à sicco, fit per euaporationem. & est ualdè dissimilis à superiori; quia superior modus seruat humidum ipsum; at euaporatio oppositum facit, quia non seruat ipsum. Vnde fit separatio hæc ultima p ascensorium; quia uapores ascendunt. & artifices hi qui euaporationem faciunt; primò faciunt, ut quid habeat euaporare; postea ponunt supra receptaculum frigidum ad oppositum ascẽsui uaporum, ratione cuius receptaculi cõdensantur uapores illi; ex qua condensatione gignitur aqua à uaporibus illis, condensatis, & incrassatis; ab eo receptaculo infrigidato. & sic potest separari humidum per uapores, tàm à calore naturali, quàm à præternaturali. Primùm quidem à naturali calore; ut, quando somnus fit. nam tunc ascendunt uapores; sicuti declarat Arist. in lib. de somno, de causa somni naturalis; qui efficitur, quando uapores ascendunt ad cerebrum. Præterea à calore non naturali fieri solet ipsa euaporatio; ut à calore igneo in rebus,

in rebus, extrinsecis, putridis (ueluti in fimo) in quibus à uaporibus eleuatis apparet fumus, dum per eos separatur humidum à sicco. Postea uerò uapor ille separatus congelatur à frigido (quemadmodùm ostendit Arist. quarto meteor.) Quæ corpora, cùm ita congelantur, redduntur se ipsis minora; quoniam priùs (ut diximus) calor extrahit hmidum per euaporationem; quod humidum post, exprimitur, & coagulatur; ab ipso frigido. Qua expreßione facta; omnibus patet, quòd fiant minora se ipsis. Sic igitur habetis, quo modo humidũ separatum à, calido, et sicco; per euaporationem à frigido coaguletur. et hic erit quartus modus separationis humidi à sicco. Vel p̱ defluxionẽ igitur, uel per residentiã, uel per colliquationẽ, uel per euaporationem; habet separari humidũ à sicco, his quatuor modis tantũ. Quibus sic uisis; iam manifestũ est, quid hic intendat Auic. Qui uolens ponere differentiam inter humorem melancholicum, naturalem, & non naturalem; prout inuicèm contra distinguntur; inquit, quòd melancholicus succus, qui naturalis est; fit per hypostasim, & sedimentum. Non naturalis verò, qui propriè dicitur atra bilis; fit per resolutionem, & adustionem; caloris. *Videamus modò literam Auic.* Melancholia verò non naturalis, hæc non naturalis non fit per residentiam, sed per adustionem caloris *omnia hæc sunt nota. Postea respondet Auic. tacitæ obiectioni. Quia dicet quis; si modò melancholia naturalis nihil est aliud, quàm hypostasis humorum; ergo & alij*

alij humores; ubi, residerint, & fecerint cõsistentiam; habebunt unam partem, quæ erit hypostasis; & sic illi erunt melancholia non naturalis. Ad hæc Auic. re*spõdet, quòd sanguis tantùm habet huiusmodi residentiam, quæ dicitur hypostasis; non autem reliqui humores. & primò pituita; quæ est, frigidißima, crassa, & uiscida; licet faciat aliquod sedimentum, illud est minimum, & facit sicut facit oleum; quòd non facit, nisi paucißimum sedimentum, quia est omnino uiscosum. Sic ergo, nec pituita, cùm sit huiusmodi naturæ.* Ideo dicit Auic. à pituita non fit residentia. *Nec à bile rufa; quia est, tenuis, subtilis, ac ualdè mobilis.* At *sedimentum si fit; fit à re non permanente, non à mobili. Quare bilis, cùm sit ualdè mobilis, &c. non habet facere sedimentum; & residentiam. &, si fiat sedimẽtum aliquod per bilem ipsam; illud, uel putrescit, quia subtilis est, & calidus humor. Si igitur putrescit, est, quod dicitur tenue. Vel resoluitur, et aduritur, et illud erit pars crassa, quæ permutatur per adustionem in choleram adustam. Vnde ex bile flaua non habet generari hypostasis, quæ remaneat, sed, uel resoluitur, si fit; uel aduritur. Certè quicquid dicit* Auic. *hic, uerißimum est, et rectè dicit. Sed Moderni isti, non intelligentes* Auic. *inuoluunt se in mille quæstionibus prorsus extra rem. et adeò sunt nugaces, ut, cùm eos interdum uelim uidere, non poßim suas ambages legere. Verùm uideatis uos illos. Præterea aliud dicit* Auic. *et ponit ibi.* (Melancholia autem, quæ est superfluitas) *quatuor differẽtias bilis*

bilis nigræ nõ naturalis, (de quibus quatuor differentijs iã diximus) prout scilicet sunt etiam quatuor humores distantes. Et primùm notate quòd; Cùm Auic. hic ponat has quatuor differẽtias choleræ nigræ non naturalis (scilicet atræ bilis secundùm, quòd possunt quatuor humores aduri, Primo à sanguine adusto, deinde à bile, et sic de alijs) non, ut medicus; sed, ut Speculator, et Philosophus, ponit naturã effectuum omnium horum. et ita se implicat, quia transcendit genus proprium. Vnde, si moderni inter se adeò pugnant; quid mirum? Auic. tamen, considerans naturam horum humorum; non discedit quidem à methodo sua. Sed, utrùm sit deceptus circa motum naturæ; uidebitis uos; dum, ultra quatuor species humorũ uarias, non progrediatur; sed, scribere, ac naturam ipsorum considerare; desistat singulorum. Videbat enim, sanguinis naturam esse, benignam, dulcem, suauem, ac mitem; ideo dicit, quòd adustio melancholiæ à sanguine; dulcis est, ac benigna, quo ad dulcedinem, & omnes moderni hac in parte nugantur. & Auic. fuit deceptus in hoc; nisi hoc dulce sumatur pro dulcedine illa à ligno dulci. Verùm, ubi sanguis aduratur, per quam adustionem fiat deinde melancholia; tunc non est dulcis; immo, acris, erodens, et feruens super terram. Sed, quare Auic. dicit ita? Quia melancholia per adustionem sanguinis est, dulcis, & suauis, &c. sicut & ipse sanguis. Vt autem ingenuè fatear; dico, quòd Auic. fuit uir maximus; & eum maximè ueneror; quia fortè me plus docuit, quàm docuerit Gale-

nus. & hoc ſcio; quòd quicquid habeo ab ipſo; fateor me habere in modo dicendi. Videatis (quæſo) quo modo uult; à ſanguine ſuccum melancholicum nigrũ non naturalem fieri; &, quòd habeat de dulcedine. Inquit, Sicuti & acetum, quod fit ex uino dulci; dum aceſcit uinum illud, primùm fit aciditas. *Tamen dicit; quòd ſemper ſeruatur quid de dulcedine in communi. Quoniam igitur uidebat Auicen. ſanguinem eſſe dulcem; qui, quando aduritur; per eius aduſtionẽ fit ſuccus melancholicus ex eo putreſcente, tamen in eo remanet quid, de pituita, & de dulcedine; quia eſt in tali ſanguine pars aliqua, quæ nõ poteſt aduri propter rebellionem. Ideo melancholia, facta ex ſanguine aduſto; habet de dulcedine. Dico, quòd diſcurſus hic eſt bonus, & uiri quidem docti; tamen non rectè dicit in hoc Auic. Nam primùm; hoc dictum, ſeu uerbum; uidetur eſſe ad placitum dictum, quia pro ſe nulla eſt authoritas illud confirmãs. Prætereà uidetur eſſe contra naturam rei; eò, quia acetum quidem in aliquibus aßimilatur ſucco melancholico, non tamen in omnibus. Nam ſuccus melancholicus fit ex ſanguine. & antequàm fiat, priùs fiunt plurimæ alterationes. In primis enim ſanguis redditur craſſus per aduſtionem; quemadmodùm habetur in ſecundo de diff. feb. Poſtea ex eo fit tranſitus ad oppoſitam naturam; uidelicet à craßitie ad ſubtilitatẽ; dum magis aduritur, ita; ut reddatur tenue ſuper terreum. Cùm autem per aduſtionem redditæ ſint partes eius ſubtiles; exhalat ex eis omne dulce. Præter-*

eà

eà nec in ſanguine eſt dulcedo illa, quæ percipitur in uino dulci; quoniam in ſanguine eſt remiſſa dulcedo; quæ quidem facilè, exhalat, & tranſpirat. Ideo quòd *naturam rei; non poteſt eſſe uerum dictum* Auicen. Immo, Galen. & *omnes clariſsimi* Viri; *dicũt, q uò ad ob hanc differentiam cognoſcatur huiuſmodi melancholia aduſta, atra facta ab aduſtione ſanguinis.* Quia *aceſcit illa atra bilis, ita ut percipitur in illo humore melancholico aciditas.* Quare (*quicquid dicat* Aui.) *modò dico; quòd, dum uult humorem melancholicum non naturalem, factum per aduſtionem ſanguinis à calore, dulcem eſſe; non eſt uerum.* At de reliquis ue*rum dicit; uidelicet, quòd ſanguis habet dulcedinem ſuauem benignam.* Nam; *ſicuti cinis, factus ex ligno dulci, ut ex ſalice melior eſt, non ita acris (reſpectu alterius) ut & cinis, qui fit ex ligno forti, ut ex quercu;* Sic *pariter uerum eſt, quòd in aduſtione ſanguinis fit.* Nam *cinis ex ipſo ſanguine per talem aduſtionem fit; qui quidem cinis reſpectu alterius cineris alterius humoris aduſti in ſe mitior eſt; quemadmodùm & ſanguis ſine aduſtione mitior eſt reſpectu aliorum humorum. ſic inquam cinis ſalicis reſpectu cineris facti ex quercu, benignior eſt, & magis mitis.* Quia *cinis ex quercu eſt acrior, ſicuti & quercus ipſa.* In hoc qui*dem igitur rectè loquitur* Auic. *ſecundùm rei naturã.* Poſtea *hicit* Auic. *quòd* fit ſuccus melancholicus non naturalis à bile flaua factus per aduſtionem, qui eſt amarus. *ſic enim dicit* Auicen. Quod *tamen eſt contrarium ipſi* Gal. *quoniam* Gal.

loquens de melancholia non naturali, orta ex ſanguine per aduſtionem; non dicit eam eſſe dulcem; ſed hanc appellat bilem, atram, acrem, & erodentẽ. Immo dicit; omnem atram melancholiã, acrem eſſe, erodentem, & acidam. Sed Auic. ponit hic melancholiam, factam ab aduſtione bilis rufæ, eſſe amaram; licet nullam habeat pro ſe aliam rationem. & inquit Galen. quòd bilis, dum incipit aduri; redditur amara. Si uerò poſtea magis aduratur; partes; quæ in ea ſunt ſiccæ, & terreæ; quantum amittunt de craßitie, tantum etiam bilis illa amittit de amaro. Si uerum eſt, quòd ſapor amarus in ſucco terreſtri, & craſſo ſit (modò per aduſtionem ulteriorem ſubtilietur ſuccus talis craſſus) dubio procul perdet de amaro. Quoniã nec bilis eſt uerè amara; ſed ẽt habet ſecum de acrimonia. Quia habet partes ſubtiles; quæ, ſi ulteriùs aduruntur; fiet bilis illa tunc, acris, acida, & erodens ſimul; non autem amara. Sic dicit Galen. Decipitur igitur Auic. cùm amaritudo fundetur in ſubſtantia, terrea, craſſa. Poſtea ſequitur Auic. et dicit, quòd melancholia non naturalis, facta per aduſtionẽ ſucci melãcholici naturalis; per aduſtionẽ eſt acerba. et in hoc ẽt decipitur, quoniã ponit per ſua principia uera; ẽt ſua principiata ſic eſſe. Quod tamẽ noneſt. et utinã talis melancholia non naturalis à melancholico ſucco eſſet acerba. Quia, ſi acerba; non eroderet membra, per quæ tranſit. Satiùs igitur eſſet, ut eſſet acerba, & aſtringentis naturæ. Sed dico hãc melancholiam non naturalem, factam per aduſtionem ſucci

succi melancholici naturalis, peßimam esse omnium; nam summopere erodit, & comedit; membra. Vnde ab ea fiunt cancri ulcerosi, qui ullo modo non possunt consolidari; qui morbus appellatur noli me tangere. fiunt enim, peßima, & deterrima; ulcera ratione suæ nimiæ acrimoniæ, quæ fundata est in substantia ualde crassa. Qua dè re aliarum specierum melancholiæ non naturalis, peßima dicitur. habet etiam secum, & acrimoniam, & acerbitatem; in substantia craßa. et, si comparetur melancholia nigra, facta per bilis rufæ adustionem; huic melancholiæ atræ, genitæ ex succo melancholico; hæc erit peior, quæ scilicet fit ex melancholia naturali; ratione suæ craßitiei. Quæ, ubi semel fuerit in membro; corrodet illud mirum in modum, persistet ibi, nec facilè pertransit. Vnde sua mala qualitate sic afficiens membra; generat, aut leprã, uel elephantiasim, aut cancrum ulcerosum; quæ minimè curari possunt ob nimiam acrimoniã, fundatam in substantia huius melancholiæ atræ crassæ. Cũ igitur corrodat; de neceßitate calor, siue naturalis, siue complexionalis; membri superatur; & sic succumbit membrum, tali, uel tali; morbo. &, si adhibeantur remedia, nihil prosunt; quia calor, membri, & loci affecti; redditus debilis ab huiusmodi acrimonia; non potest agere simul cum medicamentis in materiam illam, sæuam, & uenenosam. Immo talia auxilia adiuuant tunc ad augendum morbum ipsum. Vlcera uerò, quæ fiunt ex melancholia atra, facta per adustionem bilis flauæ; appellantur phagedenæ. & (ut apertius

 loquar;

loquar; ut omnes intelligant; sic enim interdũ oportet loqui) dicuntur hæ phagedenæ, morbus sancti Antonij, & morbus sancti Lazari; qui à Græcis dicuntur, phagedenæ, uel chironia cacoethe; quæ fiunt ex melancholia nigra per adustionem bilis erodẽte membra; in quibus reperitur, & pertransit. & etiam ab hac fit ille morbus, qui appellatur il male della loua; qui tamen morbi persæpè, sanantur, & curãtur; igne. Sed cancer ulcerosus; qui fit ex melancholia non naturali, facta per adustionem melancholiæ naturalis; non potest curari. &, si curantur huiusmodi cancri; hoc rarò contingit. At phagedenæ bene possunt sanari; licet sunt etiam ulera pessima. Vnde; si comparetis hunc humorem pessimum melancholicum nõ naturalem à bile flaua adusta, cum melancholia atra à melancholia naturali; multò peior est, qui fit ex melancholia naturali adusta; quàm, qui ex flaua bile per adustionem. Vlcera igitur ex atra bile per adustionem melancholiæ non naturalis non patiuntur curationem. In his igitur optimè dixit Auic. Postea dicit Auic. quòd datur alia quædam atra melancholia per adustionem in pituita; quam appellat, modò salsam, modò acidam. & in hac parte Auic. imaginatur multa, quæ minimè ab eo erant dicenda eò, quòd nõ fiat ex pituita melancholia non naturalis. &, si fieret; quippe illa, melancholiæ atræ species; mitior esset, et minùs seua; quàm aliæ antedictæ; sed tamen, tardior, et diuturnior; in curatione. Benigna quidem esset respectu aliarum, sed tardior in curatione; quia humor

suus

suus (scilicet pituita, ex qua fit, si fieri ponamus) est humor, frigidus, crassus, lentus, &c. & hæc satis dicta sint de his, quæ dicit Auic. Vnde; si modò uidebitis modernos, postquàm nostram expositionem habuistis; scio, quòd quàm celerrimè eos aufugietis cum suis, & quæstionibus, & nugis. Vltimò proponit Auic. tria etiam dubia humorum. Quorum primum est; utrùm sanguis fit solus in corpore tantùm, an plures humores. Secundùm; cùm sit plurimus sanguis in corpore; utrùm maneat corpus optimè constitutum. Tertium; an, existente proportione debita quatuor humorum; tunc adsit sanitas de necessitate in corpore. Quo ad primum; uideatis, primum librum de natura humana, ac secundum de elementis; quibus in locis uidebitis omnia diffusè (nè uos diutiùs detineam. cùm per uos poßitis uidere) ubi, Hipp. & Gal. arguũt contra antiquos, quòd sanguis solus non sit in humano corpore. Quæ omnia etiam nos probauimus in principio de humorum sermone. Sed pleniùs, & meliùs; uidebitis in primo de natura humana. Sanguis igitur non erit solus in corpore humano. Ad secundùm; an, si sit sanguis plurimus in corpore; tunc, & existat, et optimè degat; constitutum? Dico; quòd non; propterea, quòd sanitas non consistat in multitudine; sed in bonitate, & in optima substantia, & qualitate. Quia, quando sanguis attrahitur cõgestus à calore naturali ad membra; tunc in corpore eo erit sanitas. licet sanguis non sit plurimus. Sanitas igitur non stat in multitudine; quoniam sepè ob multitudinem sanguinis suf-

focatur ipse calor innatus. & fit peßimus status; qualis dicitur esse habitus athletarum, adeò improbatus ab Hippoc. & Gal. Sed manet in sanguine perfecta sanitas; et in ea quantitate quæ sufficiat pro uita; quēadmodùm dicere solemus de lampade ardente; quæ quantitatem olei sibi uendicat, qua clarè luceat, non plurimam quantitatem. Quia, si plus de oleo imponatur, quàm conueniat; non poterit ardere. Sic igitur dicendum de quantitate sanguinis pro uita alenda. Ad tertium, utrùm, existentibus quatuor humoribus proportionalibus (ut uerbi gratia tātum de pituita, quantum de sanguine; ut pituitæ unc. iiij. sanguinis, totidē, pariterq; dicendum de duobus alijs) quæ proportio sit debita; tunc existat sanitas in corpore illo? Dico, quòd non de neceßitate. quia potest esse proportio optima omnium quatuor humorum; tum, quòd eorum qualitas sit mala, & non debita; tum, quia peccet, aut in plus, aut in minus. Conuenit autem ad sanitatē habendā proportio bona. Sed hoc sufficit, eò, quòd præter hoc, concurrit debita quantitas ipsorum humorū. Præterea circa materiam talem de melancholia solēt moueri multæ quæstiones (quæ, ut pertractentur; magis conueniunt philosophis, quàm medicis) uidelicet, utrùm humores sint anima; &, utrùm pituita, in cerebro existens; sit eadem, quæ est in uentriculo, eiusdemq; sit rationis. Præterea; utrùm bilis; existens, in uentriculo, et in hepate; sint eiusdem rationis. his peractis; deueniemus modò ad aliud caput, uidelicet de causis generationis humorum. Vbi, pulcherrima, & utilißima;

utilißima; uidebimus. Annotabimusq; *errores Auicennæ; in quo capite nonnunquàm decipitur.*

AVICENNAE LIBRI PRIMI, FEN primæ, doctrinæ quartæ.

De Humoribus. Cap. Secundum.

LECTIO. XXXIX.

NUTRIENS mastícatione. *Vidimus in præcedenti cap. quomodò Auicen. tractauerit de omnibus humoribus.* Nunc autem *agit de causis generationis humorum; & seruat eandem regulam, quam seruat in omnibus alijs; ab uniuersalibus ad particularia progrediens. & in hoc cap. primò speculatur causas uniuersales humorum.* Postea *inuestigat causas singulorum humorũ particulatim.* Tertiò; *causas excrementorum ipsorum humorum, ut uidebimus.* Quartò *inuestigat nonnullas paßiones, quæ consequuntur ipsos humores. & hæc breuißimè tractabimus; & uidebimus, quàm sint consona ueritati uerba Auicennæ.* Et *primò ait; quòd* omnes humores generantur in hepate. *Vbi enim alimentum defertur ad hepar; ibi generantur omnes humores. Sed, quoniam hoc alimentum extra defertur; propterea incipit ab illo, quòd extra defertur, & ponit aliquas alterationes; Sed primò in ore, secundò in uentriculo, tertiò in hepate.* Ideo *de his tribus alterationibus sigillatim tractat, & primò de illa, quæ in ore fit. & sciatis; quòd*

nutriens

nutriens tribus modis, fit, & dicitur; ut secũdo de facul. nat. primo. Nutriens pro ut actu nutriens est; ut humor secundus; qui iam, extra uenas est, & sparsus in membris, aut affixus, & concretus in membris, ut iam iam aßimiletur, aut nutriturus est; sed nondum exiuit è uenis, ut sanguis. Cibus autem est materia nutrimenti, & ueluti rudimentum. Vocatur tamen nutrimentum; quia futurus est nutrimentum. Sed remotè dicitur nutrimentum; de quo hic loquitur Auicenna. & hanc positionem propositam probat, tũ à priori, tum à posteriori. Primò à propria facultate, & causa; & inquit nutriens manditur in ore, et, quia cibus manditur in ore, & os continuatur cuti uentriculi, Ideo aliquam accipit alterationem in ore. & talis est consequentia. Dicet autem quis; non intelligo hanc consequentiam. Notetis, unde oriatur uis consequentiæ. Sanè una quæq; facultas (ut primo de facul. nat.) est in membro, quod habet talem facultatem; & non est, in calore, aut alio. Vt facultas sanguificandi est in substãtia hepatis; & hæc facultas sequitur temperaturam huius membri, cuius ultimum gradum nullus cognoscit. Bene enim scimus, dicere, quòd hoc sit calidum; sed, in quo gradu, non cognoscimus. & hoc meritò cuiusdam rectæ tẽperaturæ. In membro, & in uentriculo; est uis concoquendi, & unumquodq; membrum quomodo habeat in propria substantia, ut concoquat. Postea calor naturalis, uel spiritus; non agit; sed est instrumentum facultatis. Nam uirtus membri indiget eo nutrimento. & , si fuerit

plurimus

plurimus calor, & temperatura eius uentriculi non fuerit bona in sua substantia; ut facultas propria, non optimè fungeretur suo officio, licet corroboretis calorem. Si non sit bona temperatura; nō faciet bonam concoctionem. & è contrà. Si sit bona temperatura, & non sit caliditas, & proprium instrumentum conueniens suæ facultati; non faciet bonā concoctionem, &, quòd dico de hac uirtute; dico de alijs. &, cùm hæc duo requirantur; Auic. probat primò à facultate. Quia, cùm in substantia membri sit facultas; ex quo est, una, & eadem; tunica; est unita cum, membro, & ore, & eiusdem substantiæ. &, cùm sit, una, & eadem; substantia, habet easdem facultates. Sed dices, quòd hæc tunica sit tunica interior uentriculi, & non exterior. Sed tunica interior est neruosa; exterior carnosa, quæ habet uim concoquendi. Sed hæc non continuatur ori; & interior habet, ut attrahat. sed sciatis, quòd in tunica interiori est uis concoquendi. Cuius signum est; quoniam in fundo uentriculi, in quo fit melior concoctio; est carnosior, & craßior; quàm sit in, gutture, & ore. & non oportet dicere, quòd faciat hoc propter caliditatem; sed, quòd agit propter gradum temperaturæ, nobis incognitum. Nam cor in se est frigidißimum, est enim neruosum; tamē in sua substantia generatur totus calor, qui est in toto corpore. & facultas procedit à temperatura; quæ, frigida, & sicca; est; Non autem poßumus aßignare gradū temperaturæ. Nam magnes attrahit ferrum à propria temperatura; sed illa temperatura est nobis incognita. &

ta. & dicit Galenus. Si cognoſcerem gradum temperaturæ determinatum; crederē, me eſſe Aeſculapium. & ſic Auic. probat à propria facultate. Quoniam, cùm habeat eandem ſubſtantiam; conſequenter eandem facultatem. & ſunt omnia facilia ex dictis. Audiatis modò ſecundum argumentum, factum à priori, id eſt à calore, tanquàm inſtrumento. nam ſaliua eſt in ore; in qua eſt calor innatus, qui eſt proprium inſtrumentum coctionis. & propter calorem innatum fit concoctio. Non autem ponit alia duo argumenta à ſigno; nam probatur duobus ſignis. Primò enim ſi; mandimus triticum; habemus optimum medicamentum pro maturandis apoſtematibus. tamē, ſi hoc idem triticum decoqueremus in aqua; non haberet eandem uim maturatiuam. Secundum ſignum eſt ab, odore, et calore. Si enim mandimus panem; non habet eundem, calorem,& ſaporem; ut dicitur tertio de facult. nat. 6.et oportet notare (ut dicit Gal. quarto de uſu partium, 16;et in lib.de cibis boni,et mali ſucci,circa medium) quòd præparauit natura propria inſtrumenta ſingulis facultatibus. Ad ſanguinem enim præparauit hepar; et ad facultates animales cerebrum. et natura poſuit eandem facultatem in inſtrumētis præparatorijs, quæ eſt in principalibus, ut nō eſſet aliquid ocioſum; ideo prouidit natura; ut in, ore,et æſophago; eſſet uis, conficiendi cibum, et præparandi. Sic et inteſtina præparant nutrimentum, ſic et uenæ meſeraicæ præparāt chylum pro hepate; et in ſingulis partibus ita ſunt facultates omnes,attrahendi, retinendi, concoquendi,

coquendi, expellendi. et sic natura fuit sollicita de his facultatibus. et, si consideretis; quàm fuerit prouida natura, cognoscetis. Nam primò præparauit nutrimentum; & fecit, ut animal non appeteret; nisi illud, quod est iam præparatum; ut sunt fructus; qui non appetuntur; nisi, cùm sunt maturi. &, si non sunt præparata naturaliter, ab arte parantur. & semper est quidam chorus, ut cibus ipse continuè præparetur; licet Arist. in his non sit ita institutus. Nam secundo de partibus animalium, cap. 2; dicit, quòd in ore nulla fit concoctio; et dicit, quòd os præparat cibum, terendo ipsum; & talis est utilitas, & Arist. minus fuit instructus in arte medica; quàm, Galen. & Auic. ideo semper est credendum cuiq;, suæ artis perito. & hoc nutriens semper fuit præparatum in ore; & in uentriculo concoquitur perfecta concoctione usq; ad ultimam formam ptisanæ. & dicit, hoc non fieri tantùm propter calorē uētriculi; quia præsupponimus etiam esse facultatem. At dicet quis; Ex quo supponimus esse necessarium instrumentum. Sed, quando indigemus fortiori actione; indigemus etiam fortiori instrumento. &; cùm in uentriculo debeat concoqui cibus, indigestus, & rudis; tamen in uentriculo est parum de calore, quoniam est nerueus. & dicit Auic. quòd diaphragma supra affert calorem; quoniam est repletum venis, & dat caliditatem ventriculo, à lateribus est hepar; quod est tanquàm stratum ipsi vētriculo, alia ex parte est splen. *At dicet quis; Splen est frigidus (inquit Auic.) licet*

autem

autem ſit frigidus in ſua temperatura; tamen eſt re=
fertus, ſanguine, et uenis. præterea habet zirbum, re=
fertum plurimis uenis. præterea multa ſunt conſer=
uantia calorem uentriculi; eſt enim plurima pingue=
do in ipſo omento; et ſunt muſculi exteriores, qui con
ſeruant ipſum calorẽ, ideo uẽtriculus habet calorẽ in=
natum multũ ita, ut poßit fieri optima cõcoctio ipſius
nutrimẽti; alioqui, inconcocti, et rudis. et ita dicit Aui.
(poſtquã uoluit totã hiſtoriã explere) quòd poſtquàm
concoctum eſt alimentum in uẽtriculo; fit ſuccus qui=
dam, qui eſt ſimilis ptiſanæ. Ita eſt in corpore anima=
lis quidam chylus. & dicit, quòd in quibuſdam anima=
libus adiuuat ad confectionem huius chyli illud, quod
bibitur. & dicit (in quibuſdam animalibus) quo=
niam ſunt quædam animalia, quæ non bibunt, aut pa=
rum; tamen talia animalia ueſcuntur cibo humido.
Quoniam omnis ſuccus ptiſanarius, ſi debet nutrire;
debet eſſe humidus. Quoniam, quæ nutriunt; debent
eſſe actu humida, ut dicit Ariſt. & nè intelligatis il=
lud (plerunq;) quòd illud non fiat interdũ chylus (quo=
niam ſemper fit chylus) ſed refcratis illud (plerunq;)
ad aquam. & ualdè impropriè loquitur. Dicit autem;
quòd, ubi ſit confectus cibus ptiſanarius; attrahitur à,
uentriculo, & inteſtinis; per uenas meſeraicas. et ſunt
nonnullæ uenæ circa fundum, uentriculi, & inteſtini;
quæ attrahunt ipſum chylum ad hepar. et hepar tra=
hit huiuſmodi alimentum per has uenas, tanquàm per
brachia; quoniam eiuſmodi uenæ ſunt ueluti brachia
ipſius hepatis, per quæ trahit chylum. Et hæc omnia
ſunt

sunt enarrata in quarto de usu partium à Gal. et Aui.
dicit, quòd vbi istæ venæ sunt repletæ; portant omnia hæc collecta ad vnum locum. nam vniuntur ad venam magnam; quæ dicitur porta, *& imaginemini hepar esse urbem; quæ habet portam, per quam ingreditur totum nutrimētum. &, cùm nutrimentum est in illa nena magna; quoniam uis generandi sanguinem est in hepate, & non est in uenis; ideo fuit necesse, ut diuideretur alia uena magna in paruißimas portiones, quæ trāseunt per totam substantiam hepatis. Quæ postmodùm uniuntur; & faciunt unam uenam, quæ caua dicitur; quæ distribuitur in totum corpus. At dicet quis; Quo modo potest penetrare chylus, alioqui craßior, per uenas tam paruas? Dicit Auic. quòd illa portio potiùs adiuuat ad penetrationem. &, quoniam aliqua animalia rapacia, habent meseraicas admodùm breues; ideo à natura ijs non datus est potus, quoniam non egent tali potu. Hactenus Auic. optime proceßit; Sed nūc uideamus, quid dicat. Deduxit nos ad hunc punctum; ut cibus iam deuenerit ad hepar, & amplexus sit chylus ab hepate, & modo factus sit sanguis. et, cùm factus sit sanguis neceßitate materiæ, sequitur necessariò, ut fiant quatuor partes ex illo succo.*

Ponit Auic. et dicit; quòd omne sedimentū in omni succo tendit deorsum, ut melancholia naturalis per hypostasim. Nos autem ponimus, aliquod sedimentum fieri per adustionem; sed tale non est naturale. Sed dicatis, quòd confundit melancholiam, naturalem, et non

naturalem; et dicit; quòd naturalis est; quæ fit in loco, ubi sanguis concoquitur; ubi non fit adustio; sed tantummodò calor naturalis, agit et cõcoquit sanguinem in hepate; et subtilis pars fit bilis, crassa fit melancholia. Vbi autem contingit adustio; fit cholera, mala, et flaua, siue uitellina, siue æruginosa; et talis fit ex adustione partis subtilis. pars uerò crassa, si aduratur; fit melancholia non naturalis. et audiuistis, quòd omnes humores naturales fiunt à calore naturali, non naturales à calore præternaturali; ut uidimus superiùs, et ideo stant cum fundamentis Galeni. Quarta pars huius succi dicitur sanguis, et duo sunt humores naturales. Tertius humor dicitur sanguis. Quarta pars est illa, quæ non est bene concocta. At quæret quis; Cùm humores quatuor in hepate generentur; cur dicimus, locum pituitæ proprium esse uentriculum? De pituita enim, impropriè dicta, quæ generatur in multis partibus corporis, etiam num in capite; nunc non loquimur. Respondet Auic. eam partem, quæ non uertitur in naturam sanguinis in hepate; dici pituitam. & hãc non esse excrementum sanguinis; quia est sanguis non coctus. & dicit Auic. quòd est illa pars, quæ non est bene cocta. & ideo optimè dicit Auic. in hoc loco. Aduertendum tamen, cum dicimus pituitam crudam; dici crudam, quoniam effugit cõcoctionem hepatis. Quoniam pituita ita se habet; ut effugiat, coctionem, & conuersionem in sanguinem. & dicitur pituita cruda; quando effugit coctionem in uenis, quia iam effugit intentum naturæ. et, cùm in uenis non uertatur in sanguinem;

guinem; dicitur meritò cruda, quia non concoquitur. Quoniam effugit coctionem; quando deberet concoqui. Sed in hepate debet esse cruda; quoniam seruatur tanquam thesaurus pro usu. et oportet aduertere; quòd mouentur multæ quæstiones. Nonnulli enim dicunt; quòd, Auic. et Galenus; posuerunt quatuor humores, cùm tamen sint quinq;. Quoniam est aquositas sanguinis; qui quidem est humor, et habet suos usus. Si tamen aduertatis ad mentem Galen. secundo de facul. nat. cap. 9; dicit, quòd quò ad nutrimentum sunt excrementa. et, quòd nihil aliud exquirũt; quàm, ut expellantur è corpore. Sed omnis humor est, in quod in primis nutriens conuertitur; ergo oportet, ut humor nutriat. Ideo serum, cùm non poßit nutrire; non erit humor, quoniam non conuenit illi definitio humoris. & sic clara erit sententia Auic. Et, ut habeatis omnia; plurimùm utilis est cognitio harum serositatum. Ideo bene aduertatis; nam Gal. 6. Epidem. sec. 2. circa finem; dicit serositatum, quandam naturalem esse, quandam non naturalem. Naturalis; quædam est excrementum, quod redditur propter potum. nam animalia indigent potu; ut cibus attenuetur. &, nisi adderetur potus; chylus nõ penetraret usq; ad hepar. et, cùm transit per uenas capillares transit. Ideo oportet, ut adsit quoddam aqueum, dilatans hoc nutrimentum; ut poßit penetrare hæc aquositas. Dicitur naturalis. Quædam est in singulis humoribus propria. & nullus est humor, qui non habeat aliquod serum proprium secum. nam & succus melancholicus

habet serum hoc. Et, si non esset hoc serum; non posset fieri acidus, ut dicit Gal. in loco allegato. & quilibet humor habet suum serum; & non uidebitis sanguinem, quin etiam adsit serositas. & hæc sunt duo genera seri. Vnum, quod est ex potu. Alterum; quod est pars tenuis humoris. Sunt modò alia, & sunt, quæ fiunt propter putredinem; quando humi dum intrinsecum extrahitur, uel per adustionem, uel per putredinem. & hæc separatio fit per colliquationem; Primò autem fit per defluxum. &, cùm est per adustionem; tunc aquositas exprimitur, uel ex tota massa sanguinis, uel ex aliquo humore. & tale serum facit ulcera maligna; ut tertio de causis symp. Primò igitur, quòd hæc genera seri faciant proprias ægritudines; manifestum est. Quoniam serum, si fuerit naturale; ubi retinetur in corpore; facit hydropem. Sicut uidetis contingere in corporibus, ubi propter obstructionem, factam in uenis emulgentibus, sic retinetur serositas humorum naturalium. Secundo modo faciūt pustulas in corpore; & est aquositas, quæ nō potest expelli è corpore, & deuenit ad cutim. Sed, ubi est serum, per colliquationem extractum; si detinetur intra uenas, facit febres continuas. si extra uenas supra musculos; facit febres intermittentes, si ad certa loca; facit inflammationes. si ad alia loca; facit diuersa ulcera maligna. & sic habemus de ista aquositate sanguinis, tum, quòd sit ex toto genere præter naturam quantùm ad hoc, quòd non nutrit; tum quod harum sint plura genera, alia naturalis, alia non naturalis.

ralis. Non naturalem; dicunt Græci ἰχῶρα. Naturalem autem; ὀῤῥόν. Ichor autem; à nobis dicitur ueluti sanies. Et talis serositas diuersificatur pro diuersitate humoris, cuius est aquositas. Et non est uerum (ut uerba sonant Auic.) quòd talis serositas tanquàm sponte tendat ad renes. Quoniam renes attrahũt sua facultate ipsam serositatem; & talis aquositas transit per ambitum omnium uenarum. Et huius serositatis una pars expellitur per urinam; alia pars expellitur per sudorem. Et nihil aliud est sudor; quàm hæc serositas. &, ubi est plurimũ de hac serositate; est plurimũ de sudore. Modò adest secunda pars huius cap. hactenus enim egit de causis uniuersalibus humorum; nunc uerò agit de causis particularibus humorũ particularium, & primò de sanguine. Et per potum intelligatis potum, uini; & non aquæ, quæ nihil nutrit. Et notetis, quòd cùm dicitur, quòd forma sanguinis est decoctio; intelligere debetis decoctionem bonam; prout est, terminus bonæ decoctionis, & terminus boni succi, & deuenit ad proprium terminum. In hepate enim efficitur sanguis; & forma sanguinis acquiritur per illum motum. Sic ergo exponatis. Concoctio bona; id est finis bonæ concoctionis. Choleræ autem rubeæ. Et notetis modò; quòd isti errant, sequentes Auicennam; quoniam assumunt principium malum. Iam monstrauimus, quòd humores materiales fiunt à calore naturali. Sed hic dicit Auicen. contrà. Naturalis quidem fit ab igneo; sed non naturalis à quonam fiet? Prætereà, Videmus; quòd cor-

pus, temperatum, & ẽt frigidius; habet bilem. et, quod Auicennam decepit; fuit, quòd non aduertit necessitatem materiæ. & uidemus, quomodò necessitas materiæ iungitur cum necessitate finis; & erat intentum à natura, ut generarentur omnes humores. Necessitati autem huius finis Deus adiungit necessitatem materiæ, ut dicit Gal. contra Mosem; qui ponebat, necessitatem finis, & non necessitatem materiæ. & arguit etiam contra Democritum; qui ponebat necessitatem agendorum ex necessitate materiæ. Sed Deus gloriosus elegit materiam; quæ haberet hanc necessitatem, quæ iungeretur cum necessitate finis. &, cùm in hac materia sint partes dissimiles, & agens sit idem; ex parte crassiori, & terrestriori; fit melancholia; ex subtiliori autem fit bilis. & omnia terminantur; quando agens temperatum est, & materia conueniens. & eos uidemus homines optimè degẽtes, qui utuntur materia conuenienti. &, si agens fuerit conueniens, & materia non sit proportionalis; humores non erũt naturaliter dispositi. Et in generatione bilis ponebat Auic. calorem igneum; cum tamen fiat à necessitate materiæ. Nam hoc etiam ipsum cogitur Auic. concedere. &, si augeatur calor, & ignescat; fit plus de bile. & totus error Auic. fuit, quoniam non aduertit necessitatem materiæ. Ex superfluitate decoctionis non fit bilis naturalis; sed ex decoctione moderata, et temperata, & id, quòd diximus de generatione bilis; idem iudicetis de generatione pituitæ. & generatur à calore diminutò. Sed hoc est falsum;

falsum; quia calor naturalis agit. & , si peccet calor, & sit minor; generatur plus de pituita; sed non est naturalis, quia naturalis non peccat in quantitate: Modò Auic. *cùm dixerit, quòd alij duo humores (scilicet bilis, & pituita) generati sunt à calore immoderato; dicit, quòd melancholia naturalis generatur à calore temperato, & non naturalis à calore igneo. & optimè dicit, cùm tamen superiùs aliter dixerit de alijs humoribus. & aduertatis ad hunc locum; quia fecit errare multos uiros.* Dicit *enim; quòd* generantur, aut propter materiam, & debilitatem splenis. *Quantùm ad caliditatem uehementem; hoc uerum est de melancholia non naturali. Quantũ uerò ad debilitatem splenis; imbecillitas eius multiplicat melancholiam in corpore, quoniam non attrahit ipsum humorem melancholicum; non; quòd generet ipsam, quoniam generatur in hepate. & dicit Auicen. quòd* propter uehementiam frigiditatis generatur melancholia. *Sed frigiditas, quatenus frigiditas, generat melancholiam. nam pituita, generatur à frigiditate; quoniam humores sunt crudi ex generatione pituitæ. & , si frigiditas adiungatur siccitati; generatur melancholia. Sed aduertatis; quòd com plexiones, frigidæ, & siccæ; generant plurimum de melancholia; sicut senum; qui, frigidi, ac sicci; sunt. & hi abundant succo, melancholico, & pituitoso; propter cruditatem. Ex succo melancholico generatur; quoniam quodq; generat sibi simile, & nutritur simili. nam ossa generantur ex succo melancholico;*

& eo nutriuntur. Nam (*ut monſtratum eſt*) *unumquodq́; corrumpitur à contrario; & nutritur, & generatur; à ſimili. & ſanguinem, tandiu alterãt; quàm diu uertunt ad ſuum, frigidum, & ſiccum, & membra, frigida, & ſicca; debent nutriri ſucco, ſibi ſimili. & non ſequitur propter hoc; quòd omnis temperatura, frigida, & ſicca; generet melãcholiam, ſed à determinato gradu caliditatis.*

LECTIO. XL.

VIDIMVS *hactenus, quemadmodùm expoſuit Auic. tàm cauſas uniuerſales humorum, quàm particulares. & uidimus; quæ nam eſſet cauſa efficiens humorum. & uidimus; in quibus deſcrepat, à Galen. & à rei natura; maximè in cauſis efficientibus. &, cùm numeraſſet ſingulas cauſas; tandem unum uniuerſale protulit. & dixit* omnes humores generari à frigido, & calido *ſed hoc erat ſatis cõfuſum; quoniam & alia miſta generantur à calido, et frigido. Sed hoc non erat docere cauſas generationis humorum; niſi, quatenus dixit, quòd habet cauſas communes cum alijs generabilibus, & dixit; humores fieri à calido, & frigido; cũ alijs cauſis, & uidimus; quomodò Auic. tenebat, pituitam fieri à frigido. Si autẽ frigidum maximè intendatur; fieri melancholiam. Sed nos dicebamus; quòd frigiditas, quatenus frigiditas, non generat humorem melancholicum; quoniam frigiditas non facit aliquam concoctionem, ſed ſolummodò cruditates. & uidimus; quòd Auic. ſuperiùs ponebat, hunc humorem*

morem fieri à calore naturali; & ideo ſequitur, quòd nullus ſuccus fiat à frigiditate, quod tamen dicit hic Auic. *qui dicit; quòd, quando aliqua frigiditas aduenit alicui humori (ut dicit* Ariſt. *quarto meteor.) quia plurima eſt; exprimitur humidum, ſicut uidemus ſeparari humidum à ſicco. & ſic humidum exprimitur. et ſic exprimitur per frigiditatem exprimentem. et imaginatur; quòd, quando aduenit maxima frigiditas humori alicui; exprimat humidum, & reſtet materia ſicca.* Tamen, *ſi hoc uelitis profundiùs conſiderare; hoc non dicit* Ariſt. *ſed ſolùm dicit, exprimi quaſdam partes uaporoſas. & non exprimitur humidum excrementitium, ſicut in ſucco melancholico; quòd calidum ſemper, magis, ac magis, indurat.* Ideo *non poſſumus dicere, quòd melancholia ſit congelata per frigiditatem, cùm non diſſoluatur à calido, ſed magis induretur.* Ideò *malè imaginatur* Auic. *quòd per frigiditatem fiat ſuccus melancholicus. hoc autem maximè erit; ſequendo uiam ipſiuſmet* Auic. *qui nõ tenet, quòd ſuccus melancholicus fiat per omnimodã expreſſionem humidi à frigido.* Sed *nunquàm ſuccus melancholicus fit à frigiditate. quatenus frigiditas eſt; bene tamen à temperatura, frigida, & ſicca; ut dicit* Gal. *ſecundo de temperamentis; ubi dicit, quòd temperatura, frigida, & ſicca; generat plurimum de pituita;* Nam *ſenes plurima abundant pituita.* Sed, *quomodò intelligitur, quòd frigida, & ſicca; temperatura generet melancholiam?* Aliàs *uidimus; magnam eſſe differentiam; quando dicimus, frigidam temperatu-*

ram aliquid facere. Quoniam temperatura est quædam proportio; & mira quædã resultant ex his qualitatibus. præsertim; si uelimus tenere secundùm Gal. quòd anima sit temperatura. & aliud est dicere, aliquid fieri ex temperatura; & aliquid fieri ex qualitatibus, &; ubi, calidum, & frigidum, etc. conueniũt; faciunt proportiones quasdam, quæ possunt facere miranda quædam; sicut uidemus de corde; quòd alioqui est in se temperaturæ, frigidæ, & siccæ; tamẽ generat calorem. Sic, si dicimus; unumquodq; membrum agere secundùm propriam temperaturam, & generare humorem, similem suæ temperaturæ; sicut uidemus de osse; quod, ut nutriatur; uertit sanguinem in substantiam, frigidam, & siccam. & ; si corpus sit, frigidum, et siccum; nutrietur frigido, et sicco; et generabit humorem, frigidum, et siccum; et talis est succus melancholicus. et, frigidi, et sicci; redundant multa pituita; quoniam fiunt inconcoctiones, cùm habeãt diminutum calorem, quãtùm scilicet ad excremẽtum. Quantum autem ad proprium alimentum; generant plus de humore melancholico; quoniam, ut nutriantur; debent nutriri ab humore, sibi simili; et talis est melancholia. et, si intelligatis propter congelationẽ, ut exprimatur ex humore illud humidum; exprimitur, et fit humor melancholicus. Sed faciliùs exequemini rem per meth. quam uidimus. et uidimus, quòd cholera naturalis generatur à calore naturali; et hæc omnia uidimus in proprijs locis. et, ubi uidit Auicenna, quòd complexio generat sibi contrarium per accidens;

accidens. et, quòd frigida et ſicca; complexio non generat ſibi ſimile, ſed diſſimile; et generat, frigidum, et humidum. Non bene dicitur contrarium; quoniam uerè non eſt contrarium, ſed potius diſſimile. et calor naturalis intendit generare ſuccum, ſibi ſimilem; ſed propter diminutionem agentis non poteſt aſſequi proprium finem; quoniam à diminuto, calore, et agente; fiunt formæ diminutæ. et ſic; cùm agens intendat humorem, frigidum, & ſiccum; per accidens generat, frigidum, & humidum, propter debilitatem agentis. & hæc omnia tranſtulit ex Gal. in ſecũdo de temp. & ſecundo artis med. Debes autem ſcire; quomodò ſanguis. Vidimus, quomodò Auic. agat quatuor in hoc capite. nunc adeſt tertia pars, in qua agit de cauſis ſingulorum excrementorum quorumcunq; humorum. & excrementum eſt illud, quod effugit coctionem; ergo uidetur excrementum habere quandam relationem ad cõcoctionem. Ideo, quot ſunt ſpecies coctionis; tot ſunt ſpecies excrementorum. & uidemus, quomodò ponat quatuor coctiones; & ſic ponit quatuor excremẽta. Fit ergo prima concoctio in uentriculo. hæc concoctio habet proprium excrementum. Secunda in, hepate, & uenis; ſecundùm Gal. Secundùm uerò Auic. in hepate tantùm. & tertia in uenis. Secundùm quidem Gal. tertia in membris; ſecundùm uerò Auic. hæc eſt quarta. &, cùm nihil aliud ſit excrementum; niſi ſeparatio alicuius ſucci, qui effugit coctionem; ſed horum excrementorum, quædam ſunt naturalia, quædam non naturalia. naturalia dupliciter

pliciter diuidũtur; quædam quidem ita ſunt purè excrementa ita, ut nullum habeant uſum; quædam uerò habent aliquid utile; ut, lac, & ſemen; quæ ſunt excrementa naturalia, & ad aliquem uſum facta; aliqua ſunt excrementa tantùm, & nullum habent uſum; ut, ſudores, egeſtiones, & ſordes aurium. Hæc igitur eſt explicatio excrementorum naturalium. Non naturalia autem ſunt illa, quæ recedunt à fine naturali; quoniam habent cauſas non naturales, & deficiunt à ſuo fine. Quantùm ad excremẽta naturalia in prima coctione pura; ſunt fæces naturales; quæ, quando ſunt naturales; ſunt in quanto, & in quali; debitè; & non habent moram, niſi conſuetam, ut aliàs uidimus. Ea uerò, quæ non ſunt purè excrementa; ſunt fæces quando ex inteſtinis gracilibus ad uaſa. Neq; tamen ita ſunt excrementa; ut non habeant aliquid, craßi, et boni; nutrimẽti. Quoniam etiam uenæ meſeraicæ quædam tranſmittunt ad illa inteſtina craßiora. Excrementum autem non naturale; eſt; quod, uel in quanto. uel in quali; peccat, uel in utroq;. Si in quanto tantùm; non dicitur ex toto genere præter naturam, & ſic, reliqui humores, & ſanguis; interdum peccant in quanto. Vbi autem iſti humores peccant in quanto tantùm; dicuntur excrementa non naturalia, ratione ſolummodò quantitatis, & non ex toto genere præter naturam. Excrementum, peccans in quali; eſt ex toto genere præter naturam. Vt, cùm, fuerit, uel humidum, uel ſiccũ, uel peßimi odoris, uel ſaporis acerrimi, ut abradat inteſtina; hæc excrementa ex toto genere

genere sunt præter naturam, Si autem peccabunt, in quanto, & in quali; magis dicentur ex toto genere præter naturam. Secunda concoctio fit in, hepate, & uenis; & habet propria excrementa secundùm eandem diuisionem. Purum igitur excrementum naturale; est aquositas, quæ transit ad urinam. Erat enim necessarium, ut esset plura aquositas; ut chylus posset transire per uenas meseraicas arctißimas. &, ubi non est ampliùs usus istius aquositatis, excernitur talis aquositas, & maxima pars huius aquositatis; separatur. & talis aquositas est excrementum, purum naturale; intentum à natura, considerata in se ipsa. et est intentum à natura propter neceßitatem. huic serositati est admistus sanguis; ratione cuius trahitur à renibus. Quoniam illa portio sanguinis est apta nutrire ipsos renes. Excrementum autem non naturale; Vel peccat in quanto tantùm; & tunc, uel deficit, uel excedit; ut propter magnam frigiditatem corporis, &c. Vel peccat in quali; ut si sit, uel tenuior, uel craßior, uel in colore, odore, &c. & sic multipliciter potest peccare. et hoc satis. Sed sciatis, quòd Aui. ponit tertiam coctionem in uenis; & nescio, qua ratione hoc fecerit, uel quo authore. nam nullus author hoc dicit; quoniam omnes ponunt tres coctiones tantùm. Sed, si dicas, quòd sit aliqua alteratio in uenis; Ergo concoctio; nego consequentiam, quoniam ponit Auic. quòd nutriens in ore mãditur; tamen ponit eandem concoctionem, in ore, et in uentriculo. Alteratur enim in ore; tamen non est coctio. et, quare magis posuit

ſuit coctionem, quæ fit in uenis, diſtinctam ſpecie à coctione iecinoris; & nõ diſtinxit coctiones, in ore, & in uentriculo, aut in inteſtinis; nam in his omnibus locis fit alteratio? In lib. quidem de cibis, boni, et mali; ſucci; Galenus ſcribit; naturam noluiſſe pati mẽbrum aliquod ocioſum eſſe; neq́; eſſe aliquod tempus, quo non operetur. Ideo natura prouidit; ut, cùm cibus præparatur in ore; etiam ibi recipiat aliquam alteratiõẽ. et omnia conſpirant in unum finem. Sic in ipſis membris debet fieri aliqua præparatio; ergo uenæ præparant hepati; ſicut os præparat uentriculo, in quo fit chylus, ſicut in iecore fit, ſanguis. & coctiones, & alterationes; denominantur ſecundùm finem acquiſitum; ideo eſt, una, & eadem; concoctio in uenis, & hepate; cùm non acquirat nouam formam. Sed in uenis eſt forma ſanguinis imperfecta; in hepate fit perfecta. & ſunt tantùm tres coctiones; quoniã ſunt tres formæ diuerſæ; quæ acquirũtur in hoc toto corpore, in quo fit nutritio. et ſic uidemus, quomodò Auicenna aberret à ueritate, & ab authoritate Galeni; Quoniam una eſt tantùm coctio in, uenis, & hepate, & eſt unum excrementum; et eadem eſt materia, ſudoris, et urinæ; et uenæ remotiores excludunt materiam aquoſam ad partes magis propinquas. et dicebat ille; quòd ſudor non eſt excrementum naturale; quoniam illud, quod eſt excrementitiũ in corpore, bene diſpoſito; tranſmittitur ad proprium locum. Si igitur propter aliquam cauſam fiat ſudor, erit excrementum non naturale, quoniam fit à nõ naturali cauſa. et

sa. et sic audiuistis, quomodò non sit purum excrementum; et, quomodò nō naturale excrementū. Tertia concoctio fit in membris; quando nutrimentū spargitur ueluti ros; et ibi fit tertia concoctio, et tertium excrementum. Quoniam enim alimentum semper est contrarium nutriendo; Ideo oportet, ut sit aliquod excrementum. & excrementum naturale est illud, quod est purè excrementum; ut, quod quotidie difflatur per sudores, uel per halitum. nam quotidie difflatur aliquod excrementum; unde sordescunt panni. et hoc est excrementum purum naturale, quoniam non habet aliquem usum. Aliud est excrementum, sed non purum; & est illud; quod transit, uel in pilos, uel in ungues. Videmus enim crescere, pilos, & ungues. De unguium usu; dicit Galenus, quòd pertinent ad res minutißimas præhendendas. & hoc excrementum habet aliquem usum; & etiam, pili, & cornua. Aliud excrementum non naturale, quod peccat in quanto tantùm; ut propter plurimos labores plurimum sudāt homines. & hic sudor peccat in quanto tantùm; ut in Aph. Qui plurimum sudant. Sed, si excesserit in quali, uel in substantia; ut, si sit craßior; facit, apostemata, & scirrhos, &c. Si fuerit pituita. Si melancholia; facit uarios abscessus secūdùm uarios gradus. Si materia sit subtilis; facit impetigines, uariasq; pustulas. & sic habetis fundamenta totius artis medicæ. et hæc sunt confusißimè dicta ab Auic. cùm tamen clarißimè dicta sint à nobis. Quarta pars huius capitis est de affectibus humorum. & dicit; quòd, qui habent humores

res subtiles; hi sunt subiecti quibuscunq; resolutionibus. & sic ubicunq; homines habent humores tenues; oportet magnoperè aduertere; quoniam non tolerãt ieiunium, & euacuationes omnes. Affert secundam paßionem humorum; & dicit, quòd habẽt causas suorum motuum. & dicit, quòd commotiones, animi, & corporis, multùm mouent humores. & in paßionibus animi; primò mouetur bilis, quoniam facilè inflammatur, & ex qualibet motione, tum animi, tum corporis. & humores, craßi, frigidi, & quieti; fiunt ualidiores. & ad pituitam generandam nihil efficacius est; quàm ipsa quies. sicut motus, auget, & multiplicat; bilem. et succus melancholicus medio modo sese habet; quandoq; enim à quiete fortificatur. Sed succus, qui fit per adustionem; fortificatur à motu. &, qui imaginatur res rubeas; in eo abundat sanguis. Vnde spiritus mouent imaginationes; spiritus autem eleuantur ab humoribus. & in illo, in quo abundat sanguis; ad illud sedandum remouentur res rubeæ, et luminosa loca. &, si uelimus expellere ipsam melancholiam; remouemus res nigras, & addimus claras. & post dicit; quòd reliqua, quæ supersunt de humoribus; potiùs attinent ad sophistas. Et tangit ipsum Galenũ; qui contra Erasistratum disputat has quæstiones ad longum, et inquit Auic. nos talia prætermittemus. et, cùm hoc faciat Auic. et nos faciemus.

AVICENNAE LIBRI PRIMI, FEN Primæ, Doctrinæ quartæ.

De Membris. Cap. Primum.

LECTIO. XLI.

AVDIVISTIS; *quemadmodùm fuerat proposi= tum ab Auic. tradere doctrinam per ordinem compo= sitiuum. et hic ordo oritur ab ordine resolutiuo; ideo optimè in prima doctrina, primò fecit resolutiones. et in secunda doctrina; incepit doctrinam secūdùm com= positionem; et proposuit differentiam, ex qua orie= batur resolutio; et dixit.* sanitas corporis salu= bris, &c. *Deinde cepit tradere totam scientiā or= dine compositiuo. nam primò est sanitas, quæ est ul= timus finis; et ab hac incepit* Auic. *deinde ad causas efficientes acceßit, postea ad materiales sicut facit ædificator domus. primò in compositione est mate= ria, sic facit* Auic. *Primò enim agit de subiectis, quæ sunt materia. et sic à principijs est incipiendum usq; ad principiata, quæ sunt nobiliora. non loquor modò in metaphysica; quia principia sunt nobiliora.* Auic. *itaq; prosequens, primò secundùm compositionem; in= cepit à principijs; uidelicet, ab elementis, et ab humo= ribus. Postmodum deuenit ad principiata, hoc est ad membra; et accedit ad subiecta, maximè propria sani= tatis. Primò ponit definitionem membrorum. tractat primò de affectibus membrorum; uidelicet, quòd quæ= dam sunt similaria, quædam principalia, quædam non;*

quæ

quæ omnia declarabimus. Non debent relinqui considerationes membrorum. In ſecundo enim de partibus animalium, cap. primo; dicit, Ariſtot. quòd unumquodq; membrum reſpicit propriam operationem. Præterea hæc conſideratio eſt neceſſaria ad cognoſcendum, membrum ægrotans, et naturam ægritudinis illius. Non autem poteritis hoc cognoſcere; niſi ſciatis; an membrum ſit ægrotatiuum, uel non; uel ſimilare, uel non; uel principale, uel non. et hoc facit ad curationem, et ad prognoſticationem. nam, ſi fuerit morbus in membro principali, uerbi gratia in hepate; illud membrum principale trahit ſecum alia membra in conſenſum. Ideo primùm refert ſcire de iſtis communibus affectibus in membris cõmunibus. De membris igitur eſt agendum; quæ membra ſunt ſubiecta ſanitatis. Quoniam autem Auic. in cap. primo dixit, ſpiritum, et membra; eſſe ſubiecta ſanitatis; oritur dubium, quare Auic. hic non fecerit mentionem de ſpiritibus? et ſi non ſunt ſubiecta; quare ibi fecit mentionẽ. Vt igitur uideamus, an ſpiritus ſint ſubiecta; oportet uidere, quid ſint ſpiritus; utrùm ſint animati, etc. Spiritus ergo eſt multiplex, loquor; autem de eo; prout eſt pars naturalis; non de flatu, etc. Spiritus igitur, prout eſt in corpore humano; triplex eſt. Vnus eſt in communiſſima ſignificatione; et appellatur ſpiritus complantatus, et hecticus. et nihil eſt aliud iſte ſpiritus; quàm ſpiritus in rebus, metallicis, et animalibus. Primò; igitur ſi conſideretur hic ſpiritus in, uegetabilibus, et metallicis; eſt calor complexionalis. In quo

eſt

est hoc terminans? In animali (licet non sit terminans quidem, et ultimus actus) et est calor, sed in potentia; ut actuetur, et influat; à corde. et tunc est animal, quotiescunq; ponatur hic spiritus complãtatus, et reducatur ad actum à corde. Membrum igitur est; quoties habebit hunc calorem complexionalem in potentia; ut recipiat calorem in actu. Nam manus abscissa habet manus formam; sed non uiuit. Et habet calorem complexionalem, sicut metallica; ideo hæc manus corrumpitur, quia non accipit calorem in actu. spiritus igitur dicitur, complantatus, et hecticus; quia est calor complexionalis, existens in membro. Et dicitur complantatus; quoniam non est infusus. Secundo modo dicitur spiritus; qui nobilior est eo spiritu, primo modo dicto. Hic autem est in animali tantùm; et est in corde, et diffunditur per singulas partes, dans actum unicuiq; membro. Qui actus dicitur uita, et, cùm est unitus illi spiritui complexionali, facit omnes operationes, quæ fieri possunt in corpore. Nam hic spiritus in omnibus membris inuenitur; sed uario modo. In quibusdam enim est magis materialis; in quibusdam magis formalis. Hæc est sententia Galeni. Et hic spiritus uocatur à Gal. naturalis. Præter quem spiritum, aliqui dixerunt dari. Tertium spiritum, qui uocatur naturalis; Cùm sit contra seipsos. Cùm Gal. non ponat hunc tertium spiritum; sed dixerit naturalem, qui facit operationes naturales. Tertius est spiritus omniũ perfectissimus; qui quidem, & est in arterijs, et fluẽs; pro optimis operationibus. Nam per hunc spiritum

fiunt optimæ operationes; & generatur secundùm medicos tantùm in cerebro, secundùm philosophos in corde. Quantum autem attinet ad primum spiritum; nunquàm uidebitis Galenum loquentem de hoc spiritu, nisi sub dubio. Tamen ponendus est hic tertius spiritus secundum Galen. Auer. autem, magis respiciens ad ueritatem; posuit duos spiritus; uidelicet, animalem, & uitalem. Iam igitur satis dictum sit; quid sit spiritus implantatus. Secundus dicitur uitalis, Tertius animalis. habita hac cognitione; quæritur modò an spiritus sit subiectũ sanitatis. Videtur enim, quòd non; quia operationes non sunt in componentibus, sed in compositis; ideo in membris erit sanitas, non in spiritibus. Est autem sanitas in spiritu impropriè. & loquimur de primo spiritu. Vtrũ modò sit in spiritu uitali; quæritur. Neq; autem in hoc est sanitas; quia, uel est anima, uel sedes animæ. & ideo est potiùs effectiuus, quàm subiectiuus. Neq; etiam est in animali. Quo intellecto; facilè poteritis respondere, an spiritus sit animatus. Si enim accipiatis primum spiritum implantatum, cùm unitur cum spiritu uitali; tunc dicetur animatus, sed improprie est animatus, quatenus recipit spiritum uitalem. Et, dum uniuntur; non dicitur animatus, quia illi simul uniti faciant operationes animæ. Sed, quia unitus spiritus est tanquàm, forma, & anima; cui unitur; tanquàm materia; unde uidetur quasi resultare corpus animatum, sed impropriè; ita spiritus implantatus non erit propriè animatus.

In hac declaratione reliquimus unum, quod erat; quòd; quando uidemus apud Galenum spiritum naturalem; debemus intelligere esse eundem cum calore innato, & distingui sola ratione. Quare, quando hic spiritus, concoquit, distribuit, & facit tales operationes; tunc dicitur calor naturalis. Quando uerò, palpitat, & mouet, &c. tunc dicitur spiritus. Modò accedamus ad tractatum de membris. Membrum est corpus, &c. *Primò definit membrum antequã accedat ad paßiones; quia nõ possumus scire paßiones, nisi mediante definitione. Primò igitur incipit à definitione. Circa quòd fortaßis est animaduertendum; Auic. fuisse præposterum. Ideo primò distinguemus, quia definitio non potest competere æquiuoco. Cùm igitur membrum sit quoddam multiplex; priùs erant distinguenda hæc membra, quòd scilicet sit membrum, uel simplex, uel compositum, &c. Postea definiẽdum; sicut Arist. in primo de animalibus. Qui, uolens ipsa membra definire; incepit distinguere; & dicere, quædam membra sunt similaria, quædam dißimilaria. Aui. autem præposterè facit; ideo obscuram definitionem fecit. Nam hæc definitio, posita à Gal. non est bona, quia manus componitur ex, carne, neruis, uenis, &c. & non ex compositione humorum. Pro quo dicẽdum est, Auicennam hic definire membrum similare. Dicit* membrum est compositũ ex humoribus, etc. *Sciuistis, quemadmodum definitio debet habere proximum genus. Quòd non fecit Auicen. quia dicit, quòd membrum est corpus; corpus autem nõ est genus pro-*

 ximum,

ximum, quia multa sunt intermedia. Ideo debebat dicere; quòd membrum est instrumentum corporis animati. Cùm definierit membrum per genus generalissimum; fuit coactus dicere esse ex prima cõmistione. Et, licet metallica poßint dici esse ex prima cõmistione; addit secundam differentiam, (qui quidem humores ex prima commistione ciborum sunt) Et per hoc distinguuntur à metallicis; quæ non sunt ex prima commistione ciborum. Sed, quoniam plantæ uidentur habere talem humorem, et aluntur; ideo uidentur habere membra. Ideo addit tertiam differentiam; dicẽs, qui cibi oriuntur ex elementorum commistione prima. Tamen cibi illi non fiunt ex prima commistione elementorum. & hæc est definitio secundùm Auic. Circa quam est aduertendũ. Quia enim dicit, (primò membrum generari ex humorum prima commistione) non uidetur esse uerum; Quia non principaliter ex humoribus, sed ex humiditatibus. Circa hoc debetis notare illud uerbum (ex prima cõmistione.) Nam per illud intellexit prima semina, sicut prima semina sunt cibi. Non enim inuenitur aliquod semen, nisi cibus; & sunt sunt etiam quatuor elementa. Nam Auic. non intellexit ultimum, ex quo efficitur membrum; sed semina ipsa. Sicut enim semina humorum sunt cibi; ita seminà membrorum sunt humores. Secundò dubitatur, quomodo dixerit (ex prima commistione ciborum) cùm sint aliqui, qui cibantur tantùm unico cibo. Pro quo dicendum est; quòd in succo cibi sint quatuor partes. Nam ex parte aquea fit urina,

urina, ex parte craßiori fit ſuccus melancholicus; & ſic ex unico cibo fiunt quatuor humores, & ex hoc apparet; quòd corpus efficitur ex, elementis cibi, & humoribus. Primo enim oportet; ut ſint, elementa, cibi, & humores; & ſic fit ex, elementis, mediantibus cibis, & humoribus. & etiam corpus, ſicut componitur ex elementis; ita reſoluitur in elementa. Non tamẽ eodem modo, ſed diuerſimodè; reſoluitur. Quare autem hoc eſt? Natura ſeruat eundem gradum in generatione. & hoc eſt; quia natura habet, materiam propriam, & finem. Nam nõ generat corpus immediatè ex elementis; ſed ex humoribus. humores etiam habent propriam materiam, uidelicet cibum; & ſic ex elementis generatur cibus. Non tamen ex quibuslibet elementis; ſed ex, certa commiſtione, & determinata. Sic etiam humores ex, certa & determinata; commiſtione ciborum; & membra ex; certa humorum; & ſic omnia ex certa cõmiſtione, & propria materia fiunt. & ſic ſequuntur proprium finem. In corruptione autem non eſt ita; quia eſt calor non naturalis. Et corruptio non eſt finis naturæ; quia illam non intendit natura. & ſic; quia non habet propriam, materiam, & finem; ideo nõ acquirit eundem finem; ſed ſecundùm diuerſitatem caloris, & materiæ. &, cùm ſint diuerſi fines; diuerſimodè fit corruptio. Auicen. igitur facit reſolutionem. Primò enim reſoluit membra in humores. Secundò in cibos. Tertiò in elementa. Galen. autem facit reſolutionem in primo de elementis. Reſoluit enim ſimila-

ria in, humores, & elementa; tacendo cibos. In sexto autem circa medium, de tuen. ual. tacuit cibos. In primò uerò de differentijs morb. cap. 3. tacuit elementa, & cibos, Quare autem hoc fecerit; uidendum est nam in primo de elementis, &c.

Desunt nonnulla.

LECTIO. XLII

IN SVPERIORIBVS audiuistis; quẽadmodũm dixerat Auicen. panniculum esse contextum. oritur igitur modò quæstio inter Galen. & Auicen. de textura panniculorum, & etiam, non solùm inter, Gal. & Auic. est discrepantia de substantia panniculorum, sed inter ipsum met Galenum. Videtur enim sibi contradicere. Primùm enim; in sexto de aggressibus anatomicis dicit, membranas esse simplices; &, quòd nullum est aliud membrum magis simplex, quàm membrana. Idem etiam confirmat in quarto de usu partium; ubi loquitur de peritoneo. Nam dicit; quòd membrana debet esse tenuißima, quia est simplex. Tertiò debet esse operimentum. In lib. etiam, de formatione fœtus, atq; de semine; nullibi ponit membranam esse contextam fibris. Contrarium autem dicit in lib. quinto de usu part. hoc est membranam constare ex fibris. hoc idem repetit in decimo de usu part. dicens;

dicens; membranas habere fibras, quæ oriuntur ex oßibus. hoc idem ait in lib. de motu musculorum. et loquitur de membrana perioſtia; & hæc eſt propriè membrana. Multi autem quærunt has quæſtiones pro Theſauro, & occupant ſuas lectiones in his; Tamen uidebitis eas eſſe inutiles. Sed ego quæro; ut cognoſcatis, non eſſe innitendum authoritatibus, ut hi innituntur. Dicunt enim (hoc inquit Gal. illud negat Galen.) et neſciunt poſtea quid Galen. dicat. Volo igitur, ut faciatis, ut ſcribit Gal. in lib. ad Traſybulum. Vt ſcilicet ſoluatis quæſtiones ex natura rei; non ex authoritatibus. Quando itaq; proponitur quæſtio (& ſit ex, ſubiecto, & prædicato) qualis eſt quæſtio de membrana, & fibris, primò debetis cognoſcere naturam membranarum, poſtea fibrarum; & ſic cognoſcetis, non eſſe in eius dictis contradictionem. Propriè igitur membrana dicta eſt, ſicut tela Aranea; &, ut ſic; cooperimentum. fibræ autem intelliguntur ſicut filamenta, quæ conueniunt in tela. & ſit ſubtilis tela, quantum uultis; ſemper erit contexta ex filamentis. Ideo neceſſe eſt ad hoc, ut ſit membrana; ut ſit contexta ex filis. Fibræ uerò dicuntur partes neruoſæ; quæ attrahunt, & expellunt, & continent; & hæ fibræ dicuntur filamenta neruorum. &, ſi intelligatis fibras hoc modo; cognoſcetis, membranam non eſſe ex fibris; quia membranæ officium eſt, ut cooperiat. habet quidem fibras; ſed non ſunt fibræ; quæ, attrahant, et contineant, uel expellant. Texitur etiam membrana ex fibris, impropriè dictis; non ex fibris neruorum. hoc

igitur modo non erit contradictio inter Gal. Cũ enim dicit in lib. de anat. agg. quòd membrana non habet fibras; intelligit de fibris; habentibus officium, attrahendi, expellendi, & continendi. Quòd autem hoc sit uerùm; inferiùs dicet, quòd uentriculus habet fibras; quia, continet, attrahit, & expellit. & sic intelligatis de fibris, propriè dictis. Quando postea dicit, quòd membrana est contexta ex fibris; intelligit fibras impropriè, quæ contexunt ipsam membranam. & sic soluenda est quæstio ex natura rei; postea est adducenda authoritas. Dicit deinde Auicen. quòd postea sunt panniculi neruosi, hoc est ad similitudinem nerui. In unoquoq; membro est uirtus naturalis, hic facit fundamentum notandum. Dicit enim, quòd in membris, iam dictis; est una uirtus naturalis, insita à natura ita; ut horum unumquodq; membrorum habeat uirtutem naturalem; mediante qua poßit facere suas operationes naturales. Nam in unoquoq; membro sunt quatuor uirtutes; hoc est attrahendi, continendi, concoquendi, & expellendi. Debetis scire; in membro esse calorẽ innatum sicut in plantis; nam faciunt mẽbra sicut plantæ. Sed quare membrum præcisum non nutritur? Quia calor est in potentia. &, ut faciat operationes suas; oportet, ut reducatur ad actum à calore cordis. Plantæ autem non habent cor, & suum calorem habent in actu; ideo, si ramus plantetur; nutritur, & augetur. & sic etiam ramus præcisus non corrumpitur; sicut membrum. Posito igitur hoc fundamento; Videlicet; quòd unũquodq;

quodq; membrum habeat uirtutem naturalem; qua, continet, attrahit, &c. supponendo has quatuor uirtutes, fit quadruplex diuisio; hoc sanè modo; Quædam membra, siue similaria, siue non; tribuunt alijs. et participantur ab alijs. Secunda diuisio; sunt quædã, quæ suscipiunt, & non tribuunt; Quædam, quæ tribuunt, & non suscipiunt; quædam, quæ, nec tribuunt, nec recipiunt. Dicit igitur Auic. quòd duæ primæ diuisiones sunt concessæ ab omnibus medicis; uidelicet; quòd quædam membra accipiunt, & tribunnt; sicut, hepar, & cerebrum. nam cerebrum accipit nutrimentũ ab hepate; postea alijs tribuit. Necnon hepar accipit calorẽ à corde; ipsum tamen tribuit uirtutem alijs membris. Hæc igitur est sententia, Medicorum, atq; Philosophorum; quia hoc idem sentit Aristot. secundo de partib. anim. cap. decimo. Nam dicit ibi; quòd recipit à corde calorem; & tribuit alijs membris uirtutem coquendi. Quantùm uerò ad secundam diuisionem; quòd quædam, accipiant, & non tribuant; sicut sunt, caro, & os; hoc membrum est notum. Tertia diuisio, quædam tribuunt, & non accipiunt; non ita conceditur ab omnibus. Nam, Gal. Plato, & alij; dicunt; quòd non sunt membra, quæ tribuunt, & non participent. Arist. autem uult, quòd sint quædam membra; quæ, tribuant, & non participent. Secundùm quidem sensum; opinio medicorum manifestior est. Secundùm uerò rationem; opinio Arist. est melior. Galen. igitur multis in locis (ut in lib. de formatione fœtus, & alijs locis) disputat hoc; & semper sequitur sensum.

Lectio

LECTIO. XLIII.

In *superioribus uidimus, diuisionem membrorum secundùm opinionem Auicennæ non ita constare; sicut de duabus primis, quæ conceduntur ab omnibus.* De *hac igitur opinione (uidelicet; quòd sint quædam membra; quæ, tribuant, & non accipiant) est difficultas.* Dicit *enim; quòd si accipiamus rem secundũ sensum; uerior erit opinio medicorum. Si uerò medullitus, & secũdùm rationem; uerior opinio philosophorum. Quamobrem dicimus pro philosophis; quòd non est aliquod membrum; quin, accipiat, & tribuat, & non indigeat nutrimento, et non intelligatis de nutrimento, sicut aliqui moderni; sed de uirtute. Medici igitur dicunt; Videmus nos neruum deuenire à cerebro per pericardion, & inseri in cor sensibiliter; ad dandum, sensum, et motum. Quòd etiam cor indigeat uirtute concoctiua; ostenditur per uenas, deuenientes ab hepate ad cor. et ita omnes rationes medicorum sunt tales; uidelicet, quòd non sit aliquod membrum (principale uidelicet) tribuens, et non accipiens. Aristot. autem longè meliùs determinat. Supponit enim unum (ut in decimo met. primo, & secundo; et alijs in locis) quòd in unoquoq; genere sit deuenire ad unum; quòd debet esse causa omnium illorum, quæ sunt sub eodem genere. Vbicunq; enim est pluralitas; non potest esse, quin ea pluralitas sit sub aliquo communi. &, nisi esset unum commune, nõ esset pluralitas. & illud commune est causa, generationis, et cõseruationis ita; ut, si*

remoueatur

remoueatur illud primum; remoueatur essentia, et conseruatio. et omnia, dependentia ab illo, peribunt; nam sub omni genere animalium conseruatur ordo propter illud primum. Veritas igitur propositionis Aristot. est manifesta. & , sicut uidemus in animalibus, & alijs; aliquod primum; Ita in corpore nostro est unum primum. & , (sicut dicit Arist. secundo de partibus animal.) non est bonum, ut in corpore sint plura principia, sed necessarium est, ut sit unum principium. & , si non esset unum principium, sed diuersa; non communicarētur membra inter se; quia, quæ non sunt eiusdem generis; non communicantur inter se. Sed oportet, ut sint eiusdem generis; ideo oportet, ut in corpore animalis sit unum principium. Ideo, si consideretis secundùm rationem; apparet; quòd sit unum membrum, tribuens, & non accipiens; & tanquàm principium; à quo alia membra accipiant. Inter, Aristot. Galen. et medicos igitur non est tanta discrepantia quantam aliqui putant. Sed pauca quidem est; magna tamen uidetur propter nostram ingenij debilitatem; non bene contemplantis opinionem illorum insignium Virorum. & notetis; quòd etiam Galen. ex suis principijs (uelit, nolit úe) dicit idem, quod Aristo. Primò enim dicit; quòd est conspiratio. & hoc non potest esse; nisi sit unum principium. Nam, cùm dicit omnia membra conspirare; tūc oportet ut per unum membrum principale hoc faciant. Præterea; nonne ponit principium in corde, & cor esse tanquàm regem? nonne uidemus; si cor patiatur, omnia membra pati;

pati; & hoc conceditur à Galeno: &, si alia membra patiuntur, non ita cor patitur; igitur à Galeno ponitur cor, tanquàm principium. et rationes Galeni contra Arist. nullius sunt momenti; cùm ex suis principijs cogatur idem dicere, quòd Arist. Præterea uidemus, nullum aliud membrum facere uniuersalẽ morbum in corpore; nisi, quando cor patitur. Aristot. autem non ita impugnat illa tria principia. Nam in primo, & secundo; de partibus animal. ponit illa membra principalia. In secundo de partib. animal. cap. decimo; dicit, cerebrum esse principium, sensus, et motus. Etiam ponit hepar principium coctionis, et ponit cor esse principium, sed tanquàm Regem. Et sunt duo principatus, habentes suum Regem; sicut est, cerebrum, & hepar; quæ habent, & agnoscunt suum Regem nempe cor. & habeatis pro exemplo, (ut dicit Cõciliator) quòd nerui oriũtur ex corde, et ascendunt ad cerebrum; & ibi, dißipantur, & faciunt multos riuulos; qui nerui dant, sensum, & motum; corpori. et etiam cor mittit uenã ad hepar; quæ uena etiam ibi ramificatur, et facit multos ramos; et postea tribuit sanguinem corpori (et sic; non est tanta differentia inter, Gal. et Aristot. Nam Aristot. nõ negat; quin cerebrum det, sensum, et motum; et sit quasi principium.) Sed postea huiusmodi nerui habẽt principium à corde. Ita est etiam in hepate. Nam Gal. dicit, quòd ueniunt etiam uenæ ab hepate ad cor, ut uirtutẽ concoquendi capiat à corde. et Aristot. retorquendo argumentum, dicit, quòd uenæ oriuntur ex corde; et

tendunt ad hepar, ut dent uirtutem cõcoquendi. et sic ratio Aristot. uidetur efficacior. Postea dicit Auic. quòd sunt quædam membra; quæ, neque tribuunt, neq; accipiunt, *et inter medicos est quæstio de hoc; Quia aliqui uolebant, ut acciperent nutrimentum ab hepate. alij ex sua natiuitate; et haberent uirtutem cõcoquendi, non ab hepate, sed à complexione sua. Auic. enim ostendit, quòd hæc membra accipiunt uirtutem concoquendi ab hepate. et sic ut manum, quæ (uerbi gratia) habet neruos pro, sensu, et motu; si ligentur eius nerui, uidebimus amittere, sensum, et motum; ita* (dicit Auic.) *si ligentur uenæ; descendentes ad, ossa, et carnem; tunc, ossa, et caro, quia non habebunt uirtutem concoquendi, peribunt.* Ergo *dicendum est, quòd habeant uirtutem ab hepate. hæc est opinio Auic. quam nolumus ita improbare; Sed aliter uolumus dicere; quòd, caro, et ossa; habent uirtutem concoquendi ex se, ex suo calore complexionali.* Bene *autem hepar ministrat materiam, ut membra illa nutriantur. et hoc modo respõdetur ad argumentum Auic. Quando enim dicit quòd; Si ligentur uenæ, tendentes ad, ossa, et carnem; illa membra amittent uirtutem concoquendi; dicendum (ut diximus) quòd hepar præbet tantùm materiam. qua prohibita; membra illa non nutriuntur, et per consequens non possunt habere uirtutẽ concoquendi. Absoluimus iam diuisionem membrorum; quantùm unum membrum participet uirtutem alteriùs; et erant quatuor membra; examinauimus omnia hæc quatuor membra; et ostendimus*

ostendimus rationes, medicorum, et philosophorum, et uidimus; quòd non sit tanta discordia inter, Galen. et Arist. sicut aliqui putant. Vidistis etiam circa quartam diuisionem discrepantiam inter medicos. Dicit enim Auic. nullum esse membrum, tribuens, et nõ accipiens; quia non nutriretur. Dicimus enim aliqua membra, tribuentia, & non accipientia; quantùm ad uirtutem, non quantùm ad materiam, quia tunc indigent materia, ut nutriantur. Sed Auic. loquitur de uirtutibus; & membra illa habent ex se calorẽ complexionalem, qui reducitur ad actum à corde. Postea Auic. ponit aliam diuisionem, quæ sumitur secundùm principale; & dicit, quòd, cùm quædam sint membra, tribuendia, suscipientia, et non suscipientia, &c. Ex hac diuisione sumitur alia, uidelicet diuisio principatus. Circa hæc igitur mẽbra debetis scire (quò ad hæc membra principalia) quòd uario modo intelliguntur. Principale enim intelligitur; ut, quando primum generatur. & circa hoc est difficultas. nam Arist. dicit; quòd illud membrum; quod est causa, ut animal generetur; est principale principalitate temporis. Aliud autem membrum dicitur principale principalitate dignitatis. Gal. enim 6. de usu part. cap. 6; dicit, quòd membrum illud dicitur principale; quod exercet, meliores operationes, & nobiliores; & hoc erit cor, quod dat uitam animali. & ex hoc loco Galenus uult, quòd cor sit principale membrum. & cõcordat cum Arist. in hoc. Sed differt; quia Gal. uult, quòd habeat nutrimentum ab hepate. Aliud uerò membrum dicitur

tur principale; quia, si animal debeat uiuere; oportet; ut habeat, sensum, & motum; & hoc facit cerebrum; Tertiò, si animal debet uiuere; oportet, ut nutriatur et hoc fit ex hepate. Hepar igitur erit membrũ principale; Ventriculus autem est membrum præparatorium. Quoniam autẽ oportet, ut indiuiduum pereat, & generentur indiuidua; Ideo facta sunt membra, quæ sunt testiculi; qui numerantur inter mẽbra principalia; ratione, quidem, non indiuidui, sed specierum. Membra cõsiderantur dupliciter, ut sunt similaria, et, ut sunt dißimilaria. Si, cerebrũ, & cor; considerẽtur, ut similaria; non erunt nobiliora. Sed mẽbra nobiliora similaria erunt spiritus. Sed, quoniam hæc membra considerantur, ut instrumenta; & componuntur ex pluribus similaribus; tunc membra hæc non dicentur secundùm totam partem nobiliora, sed cuspis erit nobilior; ut dicit Galenus in sexto de usu partium, cap. sexto. & sic illa pars erit nobilior; quæ exercet operationes optimas. Oculus igitur est membrum nobile; quia exercet optimam operationem. &, si factus sit ex multis partibus; erit una pars principalis, quæ erit humor crystalinus. reliquæ uerò partes sunt propter illum humorem. Auicen. modò dicit, quædam esse membra principalia, &c. & non explanat, sicut nos fecimus; sed historicè hoc facit. Quando enim deuenit ad quartum principale; enumerat testes; & dicit, eos habere neceßitatem; quoniam generant semen. & habere iuuamentum; ut distinguant sexum maris à fœmina. & ita habent testes duplicem usum.

usum. Circa primum; optimè dicit secundùm opinionem Gal. Sed miror, quòd aliquando declinet, modò ad Arist. modò ad Galenum. In lib. enim de animalibus, declinat ad Arist. In hoc autem lib. declinat ad Galenum. Arist. uult; quòd testes non sint necessarij, sed utiles, quia, si essent necessarij; in omnibus animalibus inuenirentur. Sed sunt multa animalia, quæ carẽt testibus; ut pisces; ergo non sunt necessarij testes; Sed habent utilitatem; non (ut aliqui exponunt) uidelicet, ut extendant uasa seminaria; sed sunt utiles; quia uasa seminaria faciũt illas inuolutiones circa testes, per quas inuolutiones optima fit concoctio seminis; non, autem ut suspendant uasa seminaria. Quantùm ad secundam partem; quando dicit, testes esse genitos, ut discernantur fœminæ à maribus; sed, quo modo hoc erit, cùm fœmina habeat etiam testes; sed testes fœminæ sunt, imbecilliores, & imperfectiores. et, quod natura fecit in homine; idem uoluit in fœmina; sed propter debilitatem caloris non potuit perficere. & sic credo, uerum esse figmentum Auic. Vidistis iam; quòd quædam sint membra principalia, quædam seruiẽtia. Principalia; autem uel seruiũt seruitute præparatoria, ut uẽtriculus seruit hepati; uel seruitute latoria; ut, uenæ seruiunt hepati, & arteriæ seruiunt cordi. et uirtus præparatoria semper præcedit uirtutem, ad quam defertur, et uirtus delatoria succedit. et hoc dicit Auic. et optimè. Hæc quidẽ sunt facilia, licet Auic. sit aliquatenus obscuriusculus. Notetis unum, quòd Auicen. discrepat à Gal. Cùm dicat, quòd hepar (6. de placitis,

placitis, Hippo. et Pla.) seruiat cerebro uirtute præparatoria. Nam Gal. dicit; quòd, si membra debeant esse præparatoria; oportet, ut tantùm illa membra præparatoria tendant ad unum membrum. Sicut uentriculus est membrum præparatorium hepatis; & ita omnes uenæ tendunt ad hepar. Sic etiam retiformis (ut dicit Galenus) est uerè instrumentum præparatorium. Sic item pulmo cordi; et multa alia, quæ narrat Gal. in sexto de plac. Hippoc. et Pla. et miror, quo modo hoc dicat Auic. Ponit aliam diuisionem ex mente Galeni; ut in primo de causis symp. et alijs locis. Dicit enim Galenus, quòd quædam sunt membra, quæ propriè exercēt operationem principalem. Reliqua uerò adiuuant. Vt in oculo humor crystalinus principaliter facit operationes; reliqua adiuuant. Hæc est diuisio Galeni; quam non intellexit Auic. cùm dicat ex mente Galeni, quòd quædam sint mēbra, &c.

Cùm determinauerit Auic. diuisionem mēbrorum; quòd quædam sunt tribuentia, quædam suscipientia, &c. Nunc aggreditur aliam diuisionem. Dicens, quòd membra, quædam habent operationem tantùm, quædam iuuamentū; quædam verò operationē simul, & iuuamentum. Circa quam diuisionem; debetis intelligere per iuuamentum; non, finem, siue usum; ratione cuius usus genita sunt membra: sed adiutorium pro operatione. Sed intelligatis actionem, factam pro aliquo usu. His suppositis; dicit membrorum quoddam habere operationem tantùm, &c. Exemplificat autem

de singulis. et dicit; cor habere tantùm, operationem, et non iuuamentum. Pulmonem autem; non habere actionem, siue operationem; sed agere tantùm, ut adiuuet. Cor habere tantùm actionem. Pulmonem uerò tantùm præstare actionem. Quoddam membrum simul facit, actionem, et iuuamentum; ut pulmo agit, ut faciat sanguini necessaria. Præstat et iuuamentum; quia adiuuat coctionem, ut propter coctionem hepatis adiuuatur tertia coctio. et dicit, hanc diuisionem esse Galeni. Pro quo debetis scire, hanc diuisionẽ non esse Galeni. nam in octauo de usu partium dicit, in quolibet membro organico esse partem, cui potißima debetur actio; aliam, cui debetur iuuamentum; aliam esse; cui debentur, actio, et iuuamentum. Vt (exempli gratia Crus habet actionem ambulandi. et dicit Galenus; quòd in hoc membro principaliter est actio ambulandi, et etiam iuuamentum. Vndè os præstat iuuamentum, musculi uerò afferunt actionem ad mouendum; & præstant iuuamentum, & ad formãdum Crus, & ad defendẽdum. Similiter est in oculo. Quædam.n.in eo est pars, præstans tantũ iuuamẽtum; quædam actionem; quædam actionem, simul & iuuamentum. hæc est diuisio Gal. quam confundit Auic. uidelicet membra adiutoria cum delatorijs. Postea facit aliam diuisionem; dicens, quædam esse membra spermatica, quædam eße generata ex sanguine. Circa quæ mouet quæstionem; dicens, quòd est opinio una, quæ uult omnia membra fierì ex sanguine; & est opinio medicorum. Alia est; quæ uult, quòd, quædam sint membra

membra spermatica. Circa hanc quæstionem non faciam, ut aliqui; qui confundunt se, & alios. Quatuor enim priùs sunt inquirenda. Primò, utrùm hæc membra, quæ dicuntur spermatica; sint generata ex sanguine. Secundò; utrùm fœmina emittat semen. Tertiò, si mittat, utrùm concurrat ad generationẽ. Quartò; si concurrat; an actiuè, an paßiuè. Quantum igitur ad primum; Gal. determinat, generari ex semine; Arist. dicit ex sanguine. Rationes Galeni plures sunt. Prima. Hæc quidem membra sunt, distensibilia, perforata, et dilatabilia; ut, nerui, arteriæ; &c. Hoc supposito; dicit Galenus. Sanguis non est extensibilis; & dicit, quòd natura semper eligit materiam cõuenientem. & hoc affirmat Arist. & cùm sanguis non possit, nec extendi, nec perforari; nemini est dubium, quin generẽtur ex semine. Secundò dicit. Secundùm Arist. generatio sanguinis fit in uenis. & omne membrum conficit alimentum pro se. Quod autem postea superest; mittit ad alia membra. Si igitur, uenæ, et arteriæ, sunt antequàm generetur sanguis; ergo ex semine sunt. Aliud argumentum Galeni. Si ex sanguine generentur membra; utiq;, si abscissa essent, possent restaurari; quia haberent materiam conuenientem, uidelicet sanguinem. Philosophi irrident; dicentes; Galenum ignorare uirtutem formatiuam, existentem in semine. Etenim in principio est agens conueniens; & uirtus formatiua. Quæ uirtus formatiua postea non est in sanguine; sed tantùm nutritiua. &, si præcidantur; quia deest uirtus formatiua, non possunt regenerari.

rari. & uidebitis, omnes tenere opinionem Arist. Videlicet, omnia membra generari ex sanguine. Quia, si est uerum (ut etiam dicit Galenus) quòd ex eisdem sumus, & nutrimur; sed hæc membra nutriuntur sanguine; ergo sunt generata ex sanguine. Præcisa autem non regenerantur; quia non adest uirtus formatiua, quæ erat in semine. Secundò uidendum, an fœmina emittat semen. Pro quo uidendum primò, quid sit semen. Nam in primo de animalibus, & in alijs locis; dicit Aristot. principium actiuum esse semen. Vbicunq; enim deest hæc conditio; non est semen secundùm Arist. uidelicet, quòd, sit principium actiuum generationis. Dicit enim Arist. quòd ubi sanguis in ultima concoctione assimilatur singulis partibus corporis; illud, quod superest; & est futurum alimentum; tantùm alit, et propter delectationem attrahitur hoc excrementum per singulas partes. & tunc sentitur maxima delectatio ante coitum. postea attrahitur ad testes simul cum spiritu; & circa illa inuolucra sentitur maxima delectatio. & sic opinio Arist. est, ut semen decidatur ex omnibus partibus corporis. et inde prouenit similitudo parentum. & ex hoc assignabit causam gonorrheæ Arist. dicens, quòd cùm semen decidatur ex omnibus partibus corporis. et, cùm propter maximum coitum membra debilitantur, & calor est factus debilis; tunc fluit semen, quia non retinetur in membris. Vel etiam potest prouenire, non solùm ex nimio coitu; sed ex debilitate etiam alicuius mēbri. & malè faciunt uolentes curare gonorrheam,

qui

qui applicant frigida, cùm magis impediãt coctionem, & maior fiat gonorrhea. Sed priùs membra sunt corroborãda, frictionibus, balneis aquæ dulcis, etc. Quoniam his mẽbra corroborata; concoquunt materiam. Qua concocta; statim membrum est refrigerandum, ex quo exit semen. Errant &, qui applicant astringentia ipsi mẽbro, ut non exeat ipse fluxus. Cùm quidem retineatur in corpore; & retentus, facit uarios morbos. Hoc supposito; Arist. determinat, fœminam non emittere semen. Contrarium autem dicit Galen. in sexto de usu part. Quia enim ex retentione seminis suffocatur uterus; Ideo iubet incalescere illa loca. Præterea dicit Galenus; nos uidemus, mulieres sæpè habere humiditatem in uulua; quid nam hoc est aliud, quàm semen? Arist. autem contrarium determinat; dicens; illam humiditatem, non esse semen, sed excrementum. Quantùm ad illud, quòd dicit Galen. quòd semen faciat maximam delectationem; dicit, hoc esse Arist. ex spiritibus. Sicut est in pueris; qui quidẽ sentiunt delectationem, tamen non mittunt semen. Respondet etiam ad illud, quòd dicit de suffocatione uteri; quòd hoc euenit ex illa humiditate, retenta in utero; quæ facit suffocationem ipsius uteri.

Quæstio tertia desideratur; An semen fœminæ concurrat ad generationem.

Lectio. XLIIII.

Svpererat quarta quæstio de principijs generationis; uidelicet, utrùm semen, fœminæ, & uiri; concurrant actiuè, an paßiuè, uidelicet, quòd præstet sibi, materiam, et actionem. Inceperamus per Gal. arguere; qui uult semen fœminæ, tàm actiuè, quàm pasßiuè; concurrere. In contrarium autem est Arist. ut recitabatur in præcedentibus. Gal. autem primum argumentum; quod erat probans semen fœminæ concurre, actiuè, & paßiuè, tale est. Si fœminæ semē non concurreret, tàm actiue, quàm paßiuè; nulla esset similitudo matris. Quia (per te ò Arist.) si mater præstat materiam, et pater formam, et similitudo per formam fit; ergo. Sed uidemus similitudinem matris; ergo concurrit actiuè etiam. &, siquidem ualidior sit actio in semine patris, quàm in semine fœminæ; semper similitudo erit, patris, & nō matris. Cui oppositioni respondet Arist. hoc esse propter maximā moram fætus. Quòd uerò concurrat semen, actiuè, & paßiuè; Gal. probat in lib. de semine. & primò experientia argumentatur, & dicit, se uersatum cum fœminis, quæ dixerunt sibi multa, &c. Postea rationibus, & primò contra Arist. dicentem, quòd semen uiri concurrit actiuè. Quia, cùm semen defluit in uterum; dat formam. &, cùm propter illum generatur fœtus; tunc materia seminis difflatur cum spiritu. Ad hanc rationem dicit Galenus; Si hoc esset uerum, quòd semem post conceptum difflaretur; sequeretur maximus

mus dolor uteri. postea attribuit Galen. Arist. quòd ex, menstruo, & semine uiri; fiat miscella quædam. Argumentatur itaq; contra hanc opinionem; dicens. Si fit hæc miscella; oportet, ut sanguis mēstruus sit in utero; & tunc fiet globus, & corrumpetur sanguis ille menstruus; & ex illo sanguine corrupto generabitur fœtus, quod est inconueniens. Prætereà argumentatur contra Arist. dicens; Istec (ò Aristot.) est tua opinio; quòd natura non deficit in necessarijs, nec abundat in superfluis. & arguit contra Aristot. quatuor argumentis, quæ uidebitis in lib. de semine. Arist. autem habet multas rationes in contrarium; ut apparet in lib. de generatione animalium. Primum argumentum Aristot. (quòd semen uiri concurrat actiuè tantùm) est hoc. Causa, agens, & materialis; non possunt simul concurrere, cùm sint diuersæ. & non potest imaginari; quòd causa aliqua, patiatur, simul & agat. Nam, si aliqua materia sit apta ad recipiendum formam; ad agendum non erit apta. Secundum argumentum Arist. Si principium actiuum esset in semine fœminæ; non esset necessarium, ut cōiungeretur cum uiro; cùm in se habeat, materiam, & agēs. Dicet quis (ut dicit Gal.) habebat principium, sed non sufficiēs Dimittamus illud inconueniens, quòd natura non tentat, quod non potest perficere; & deueniamus ad rationes Aristot. Nemini dubium est; quòd in muliere calidiori erit maior actio. &, si potest intendi ad gradum sufficientem, ut poßit agere; tunc aliquādo aget. Si igitur optimè examinemus opinionem Aristot. ui-

debimus optimam esse. Quantùm ad primũ argumentum Galeni; dicentis, quòd semper similitudo erit patris; dicebat Arist. in secundo de generatione animalium, cap. quarto; quòd ex semine fœminæ fit corpus. ex semine uiri fit anima. Arist. autem non expreßè dicit quòd semen fœminæ non agat actiuè; cùm dicat, quòd fit ouum sine semine galli; sed illud ouũ nunquàm erit animal, nisi concurrat semen galli; ex quo ouo fit animal. & uidemus, in piscibus esse oua; tamen sine semine masculi non nascuntur pisces. & sic in semine fœminæ est, actio, & uirtus deliniandi; sed non eodem modo, quo est in semine uiri; Cùm semen fœminæ habeat uirtutem agendi, circa corpus, nõ circa animam. Semen enim uiri habet principium, animandi, & formandi; semen autẽ mulieris formandi tantùm. Quantùm ad secundùm argumentum; quando dicebat Gal. quòd in utero fieret magna moles; Nescio, quomodo hoc dicat Galenus; scilicet, quòd generentur spiritus; qui subtiliantur, & difflantur extra corpus; sine, dolore, & inflatione. Sunt enim alij spiritus, qui incrassantur; & tunc bene hoc probaret. De hoc tamẽ non intendit Arist. sed tantùm primum modum, quem tacuit Galenus. Quantùm ad tertium argumẽtum; cùm dicebat Galenus; quòd Arist. dicit, quòd semen agit actiuè tantùm. &, cùm deliniauit; eijcitur materia seminis, quia materia non indiget ampliùs. Ad hoc respondet Arist. quòd, cùm semen uiri sit tenax; erit optimum ad generationem uenarum, & natura non deficeret. At, cùm Galenus non intellexerit Aristot. imponit

ponit ei multa, quæ non dicit; Cùm materia seminis post conceptum sit, fluida, & non tenax. Cùm dicat Arist. in secundo de generatione; quòd natura seminis est, dum calidum est. Incrascescit enim; dum, frigidum, & aqueum; fit. hoc dicit Arist. in secundo de generatione animalium, cap. secundo. Cùm uerò post conceptum semen sit aqueum; non est idoneum ad generationem uenarum. Quòd autem semen concurrat tantùm actiuè, & formaliter; patet in plantis, ut (uerbi gratia) in faba. Cùm enim semen sit agens, terra uerò materia; cùm semen ipsum dederit formam plantæ; incipit postea, siccari, & decidi. et sic non concurrit paßiuè, sed actiuè. Rationes igitur Arist. sunt meliores rationibus Gal.

AVICENNAE LIBRI PRIMI, FEN Primæ, Doctrinæ quintæ.

De Membris. Cap. Secundum.

Membra sunt corpora. *Propositum erat Auicennæ, ut traderet artem medicam per ordinem compositiuum, & cùm ordo compositiuus præsupponat ordinem resolutiuum, qui incipit à resolutione finis; & finis nil aliud esset, quàm conceptus, & essentia; definitionis; Ideo Auicenna fecit resolutionem; et incepit à definitione Medicinæ, à qua oriebatur resolutio. Cùm enim Medicina sit scientia, & scire sit per causas; Ideo oportebat intelligere causas omnes,*

quæ

quæ erãt in quatuor generibus. Hac resolutione pro posita; incipit postea tradere totã artem ordine com positiuo; incipiendo ab eo, ubi relatio desijt. Id, quod semper solet fieri in resolutione. Primo igitur proponit finem in resolutione, quæ est Sanitas, uel cõseruanda, uel reparanda, &c. Vltimum est materia; qua inuenta, incipit ordo compositiuus, & sicut materia in resolutione erat ultima, ita in compositione fuit prima. & erat materia subiecta; quæ recipiebat sanitatem. Vnde primò egit de subiectis remotißimis, et uniuersalibus. ordine enim compositiuo proceditur ab uniuersalibus & confusis; ad particularia, & à principijs ad principiata. Cõsiderantur autem principia à componente; non in sua essentia, sed respectu suorum principiatorum. Et ita principiata fuerunt nobiliora. Incepit ergo ab elementis. Et, quia elementa non possunt esse subiecta sanitatis, nisi ueniant ad mistionem; ideo egit de complexionibus. Postea accesit ad subiecta, ut sunt humores. Et ideo de humoribus egit in doctrina quarta. Sed, quia, neq; humores sunt proximum subiectum, & immediatum sanitatis; Ideo expleto tractatu de humoribus; deuenit ad ea, in quibus immediatè recipitur, sanitas, & ægritudo. Ideo dicitur membrum proprium, & proximum; sanitatis, & ægritudinis; subiectum. Hic igitur de membris agit Auic. exquisitißimè. Et primò definitionem proponit membrorum; deinde tractat de affectibus membrorum in communi. Demum tractabit de singulis membris. De uniuersalibus tractabimus; de parti-

cularibus

cularibus autem omittemus; quia & alij omiserunt; cũ illa ex anatome meliùs, quàm ex cathedris habeantur. Sed affectus membrorum non debent prætermitti (et maximè in uniuersali) quia uirtutes non possunt cognosci; nisi affectiones membrorum sciantur, quæ sunt subiecta illarum uirtutum. Nam dicit Aristot. 2. de partib. animal. primo; membra omnia esse instituta ratione proprietatis operationum. Necesse est igitur scire membra; ad hoc, ut sciantur operationes. Propterea hæc consideratio est necessaria morborum curationi & cognitioni, & prognostico. Plurimum.n. refert scire, an ægritudo sit in similari, an in organico, an in membro ministrante, an in ministrato. & an in principali, an in non principali. Et hoc tantùm ad curationem, quãtùm ad cognitionem. Nã refert ad prognosticum; quia, si morbi fuerint in principalibus iudicabitis morbum fore breuem. Si uerò non in principalibus; non ita breuem. De Membris igitur agendum est; quæ sunt subiecta propria sanitatis. Sed oportet remouere dubia; quia sunt tanquàm ligamenta mentis, ut dicit Arist. 4. Metaphy. Auicenna doctr. prima cap. primo. dum enumerat causas subiectiuas; enumerauit etiam spiritus. Dixit enim spiritus, & membra; esse subiecta proxima. Quare igitur nullam mentionem hic fecit de spiritibus? &, cur ibi, & non hic; si sunt subiecta proxima? Vt igitur uideamus; an spiritus sint subiecta sanitatis; oportet uidere, quid sint spiritus. Quia ex mala intellectione spirituum multa fuerunt dicta malè de eis à recentioribus, & malè dubita

ta.

ta. Quia autem ſpiritus multiplex eſt; ideo non poteſt diffiniri, niſi diſtinguatur. Non loquor de ſpiritibus; ut ſunt, uenti, ſeu flatus; quia non ſunt partes in humano corpore. ſed de eis, ut ſunt in humano corpore. In humano autem corpore ſpiritus eſt triplex. Vnus enim in communiſſima ſignificatione dicitur, & appellatur à diligentioribus ſpiritus hecticus, & ſpiritus complantatus. Hic autem ſpiritus quidnam eſt? Nil profectò aliud eſt; quàm is, qui communis eſt, & lapidibus, & plantis, & animalibus; & habet diffinitionem analogicam. &, ſi conſideretur; ut in lapidibus, & plantis eſt nil aliud, quàm calor complexionalis; qui eſt actus ultimus formalis eius, in quo eſt; uniens, & terminans; actum, & eſſentiam. In aliquibus autem eſt ſpiritus; & ipſe eſt quoddam uniens, & terminans; ſed imperfectum. Eſt enim calor complexionalis, in membris exiſtens in potentia. Non eſt autem ultimus actus, ſed eſt in potentia, ut perficiatur à calore influente ex corde. Qui calor influẽs ex corde, unitur iſti ſpiritui complantato; & tunc fit unus ſpiritus, & fit actu, & tunc illud animal, uiuet, et eſt actu. Et hoc eſt illud, quod dicit Ariſt. quando dicit, animam eſſe actum corporis phyſici, organici, poſtea uitam habentis. Auerr. diuinè intellexit hunc locum. Membrum enim potentia uitam habet; quando habet calorem complexionalem, ratione cuius eſt aptum ad recipiẽdam ultimam formam, qua in actum reducitur. Habet enim hoc modo uitam in potentia; quando habet calorem ſuum complexionalem in potentia ad

actum

actum uitæ. Sic membrum, ut manus abscissa ex corpore, licet habeat formam manus; tamen nõ habet formam manus uiuæ. oportet enim ut uiuat; & influatur calor naturalis actualis. Et inde est, quòd hæc manus corrumpitur, quia est separata à calore influente à corde. Non enim potest nutriri, & non potest resistere calori extrinseco eo, corrumpenti. Credo iam uos intelligere, quid sit iste spiritus; &, in quibus sit; &, quomodo sit in singulis. Dicitur autem complantatus; quia implantatus est in membris, et non est infusus; Est enim complexionalis, existens in membris. Et hunc dicit Auer. in lib. Colliget esse in potẽtia etc. Dicitur etiam hecticus; quia ibi est, in habitu. Hæc est communissima significatio, et hoc modo est communis omnibus quæ habent formam misti; licet diuersimodè. Secundo modo dicitur spiritus, qui est nobilior, et formalior primo. & hic generatur in animali, et in corde tantùm, & infunditur à corde, uel à proportionali cordi. & diffunditur per singulas partes corporis, dans actum singulis membris, & perficiens uitam, (ut dicebamus supra) Ideo dicitur spiritus uitæ. Hic spiritus, ubi unitus est complantato; fit unus; & facit omnes operationes, quæ possunt fieri in humano corpore. Vnde etiam spiritus naturalis appellatur à Galeno, quando facit operationes naturales. Inuenitur autem in omnibus partibus, ut dicit Gal. Sed diuersimodè; In una uerò magis materialiter, in alia formaliter, secundùm, quòd diuersa membra; et subiecta; exigunt. Varijs enim in locis sortitur uariam naturam;

secundùm

ſecundùm dictum ſubiecti uariã diſpoſitionem. Hic ẽt ſpiritus à Gal. uocatur naturalis. Qui tamen ſpiritus naturalis à pluribus ita confusè intellectus eſt; ut ex hoc Galeni loco dixerint dari ſpiritum naturalẽ; Cùm tamen Gal. intelligat de ſpiritu uitali; qui quidem dicitur naturalis, quando exercet opera naturæ in membris diſtinctis operationibus naturalibus. Hoc igitur eſt ſecundum ſpiritus ſignificatũ. Tertius ſpiritus eſt omnium nobiliſsimus, & puriſsimus; nimirùm animalis, deueniens ex ſiniſtro cordis uentriculo ad cerebrum, ubi iterũ excoctus fit lucidiſsimus ita, ut faciat pro nobiliſsimis operationibus, id eſt pro cognitione animæ, & eſt conſequenter in cerebro, uel proportionali cerebri; ſecundùm Medicos. Nam ſecundùm Peripateticos eiuſmodi ſpiritus reperitur in animalibus tantùm; Quia eſt principale inſtrumentum, ſenſuum, & cognitionis. Hæ igitur ſunt tres ſpiritus ſpecies ſecundùm rei ueritatem. Quantùm ad primum, nunquàm uidebitis apud Gal. quòd loquatur de eo, niſi ſub dubio; Cùm etiam, neq; affirmauerit, neq; negauerit. Moderni; nihil ſcientes, niſi ex commentarijs; clamant contra ponentes tertium ſpiritum, & ſi Gale. negaſſet; profectò moueret me tanti uiri auctoritas. Iſti autem contra Auerr. inſurgunt, & Ariſtot. Quia Gal. non dicit. Iſte enim error naſcitur; quia neſciũt aliud dicere, niſi Gal. non dicit. Sed ex ſcientia, non ſciunt, quid dicant. Sunt itaq; tres ſpiritus reuera; licet apud Gal. ex profeſſo de duobus tantùm ſermo habeatur. Quare & alij Medici ſecuti Galen. duos tantùm

tùm posuerunt. Solus autem Auerr. qui uoluit sequi ueritatem, non uerò Gal. authoritate; posuit tertium spiritum complantatum. Author introductoris, ubi loquitur de humoribus, licet fuerit Medicus, & secutus fuerit Gal. cognouit tamen & ipse spiritũ complantatum. Cùm igitur iam explicata sit uobis natura trium spirituum, quæritur, utrùm sit subiectum sanitatis. Nam uidetis spiritum primo modò dictum, non propriè eße subiectum sanitatis, quia opationes non sunt componentium, sed compositorum. Nam legere, & cogitare; non sunt animæ operationes, sed animalis facultatis, ut dicit Aristot. In membro autem sunt tria componentia, solida, & humores, & spiritus. Quare non erit in his, sanitas, et ægritudo; propriè, quemadmodum in elementis, & humoribus. Sed tantùm impropriè. Sic igitur sanitas erit tanquã in composito. Et hoc de spiritu complantato. Vtrùm autem sit in spiritu uitali instrumentaliter? Quia ista effusio spiritus uitalis est causa instrumentalis, & efficiens; sanitatis; longè etiam remotum est, ut dicamus sanitatem esse in spiritu nobilißimo. Et ita habetis, quid dicendum sit ad illam Quæstionem propositam. Connumerauit enim Auicen. spiritus inter causas naturales proximas; quia aliquo modo est subiectum. hinc etiam nil tractat; quia non est propriè subiectum. Consequenter, quando quærunt; utrùm spiritus sit animatus; facile est uidere. Nam, si accipiatis spiritũ complantatum; dicimus hunc spiritum eo modo materiam esse. Quoniã, accedente spiritu uitali; recipit actum

uitæ

uitæ. ſed non propriè dicitur animatus; quia nõ exercet opera uitæ, niſi inſtrumentaliter, & concurrit potiùs, ut forma, quàm ſubiectum. Dicitur etiam aliquo *modo anima animalis, ſeu animæ actus; ſi conſideretur; ut, natura & ſubiectum; ſpiritus uitalis.* Et, cùm *fuerint uniti; tũc illud unitũ eſt forma, et inſtrumentũ; animæ.* Nam *ſolum membrum reuera eſt animatum.*

Hîc inſuper notandum; quòd quando Gal. calorem naturalem, et ſpiritum naturalẽ; nominat; Idem *ſunt.* Et *Author diffinitionum definit, calorem naturalem eſſe ſpiritum innatum.* Non *differt igitur ſpiritus à calore naturali.* Sed, *quando facit operationes animæ; dicitur naturalis.* Quando *uerò uegetat; dicitur ſpiritus. et hæc de ſpiritu.* Membra autem ſunt corpora, &c. *Incipit definire membrum; antequàm accedat ad paßiones ipſius.* Et *ita faciunt docti uiri.* De*finitio enim ſubiecti propriè eſt medium in demõſtratione, circa quod quæſtio eſt.* Notandum *Auic. fuiſſe forſam præpoſterum, quandoquidem multiplex debet priùs diſtingui, antequàm difiniatur.* Quia *alioqui definitio erit æquiuoca, et non competet omnibus.* Quod *eſt præceptũ* Platonis *in Philebo, et Gal. 5. de placitis.* Cùm *igitur membrũ ſit multiplex; uel ſimilare, uel compoſitum; debuit priùs diſtinguere, et pòſt definire.* Oportet *igitur dicere, quòd, hic definitur mẽbrum, ſcilicet ſimilare tantum, quod priùs etiam definiuit quia eſt membrũ ſimplex; et à ſimplicioribus ad compoſitiora eſt procedendum.* Ita *ergo eſt dicendũ.* Non *autem ſeruauit hoc Auicen. in hac declaratione, ſed*

multa

multa sunt intermedia genera. Inter membrũ, et corpus. oportebat igitur dicere, Membrũ est instrumentum corporis animati. hoc enim est genus proximum speciei. Sumpsit autem genus ualdè remotũ; quia coactus fuit, ponere hanc differentiam, (quæ alioqui non fuisset necessaria) ut remoueret corpora simplicia metallica; quæ etiam fiunt uaria proportione chyli sulfurei, et chyli argenti Viui. et hoc scientes Alchimici; torquent se in generatione, sulfuris, argenti Viui. Secunda differẽtia etiam propter hoc est. Dicit. n. quòd fiunt ex prima ciborum commistione. Humor enim est illud, in quod nutriens primi conuertitur, et propter hoc distinguit Membrum à metallicis; quæ licet fiant ex humoribus; non fiunt tamen ex humoribus factis ex commistione ciborum. Sed, quoniam plantæ uidentur habere membrum, quæ tamẽ non habent, nisi metaphoricè; Ideo addit ultimam differentiam. Quia, licet plantæ nutriantur; attrahuntur tamen exterius ex terra, circa quam sunt multa, notatu digna. Primò dicit, quòd sunt ex prima humorum commistione. Hoc autem uidetur non esse uerum. fiunt enim membra ex secundis humiditatibus, non ex prima humorum commistione. Videtur itaq; fuisse diminutus, quia uult notare prima semina, ex quibus membra constituantur. sed prima ipsorũ humorum semina sunt cõmunia ipsi; cibus enim est primũ seminale. Ipsorum humorũ. Primum autem seminale ciborum sunt quatuor elemẽta. Est autem aliud dubium. Dicit enim prima ciborum commistione fieri humores. Siquis itaq; utatur unico

cibo; quomodò ex commiſtione ciborum fient humores, cum ſanè miſtio requirat diuerſitatem ciborum? In quolibet cibo ſunt quatuor humores diſtincti. (Intelligendo per cibum chylum.) Inſunt enim diuerſæ partes, ex quarum uaria diſpoſitione fiunt diuerſi humores. Et ita ex commiſtione ciborum fiunt, licet quis ueſcatur unico ciborum. Et ita humores ad cibos referuntur; Cibi autem ad elementa. Et debetis notare; quòd reſolutio, quæ tendit in generationem, et fit à natura; per omnia ſua media ſeriatim. At reſolutio, quæ fit in corruptione; non ita. uerbi gratia, in reſolutione naturali, cibus primò conuertitur in chylum, chylus in humores, humores in membra. At in ea, quæ tendit ad corruptionem. atim cibus coſtnuertitur in uarias ſpecies putredinis. Cauſa autem eſt; quia reſolutio illa tendit ad generationem, et fit à natura; et ideò fit reſolutio debita, et per ſuos gradus. At in reſolutione tendentis ad corruptionem; calor eſt præter naturam. Reſpondemus ad propoſitum quòd primò membrum ex humoribus, humores fiunt ex cibis, cibi ex quatuor elementis. Gal. primo de tuen. ſanit. facit aliam reſolutionem, reſoluens ſimilaria ſtatim in elementa, & tacet, cibos, & humores. At in primo de differentijs morborum reſoluit ſimilaria in humores tantùm, & tacet cibos, & elemēta. uidetur ergo ſibimet contrarius. Dico, quòd Gal. hoc habet proprium, quòd, quando rem ex profeſſo non tractat; exquiſitè ibi rem non tractat. Sed hic unum dicit, & illic unum. Aliud igitur innuit in. 6. De tuen. ſanit. ubi prætermiſit,

termisit, cibos, & humores; quia ibi uoluit ostendere triplicem compositionem. Vna est compositio dissimilarium ex dissimilaribus; ut corporis ex manu, pedibus, capite, etc. Alia dissimilarium ex similaribus. Alia similarium ex elementis. Cùm igitur hoc intenderet; non erat necessariũ, ut de, cibis, aut humoribus loqueretur. At in primo de differen. morb. 3. non intendebat facere resolutionem. Quia, cùm uellet habere tres differentias morborum; faciebat tres compositiones similarium ex humoribus, ex quo resultabat primum genus morborum in complexione. Secũdum autem ex similaribus dissimilarium. Tertium uerò in unitate partium. In qua, si fuerit uitium; oritur tertium genus morborũ in unitate continui. Facit itaq; triplicem compositionem. Et ita uerum est, quod dicit Arist. hoc est; non debere fieri conclusionem ex negatiuis. Membrorum etiam alia sunt simplicia, &c. Hic facit diuisionem membrorum. Debebat præcedere; ut diximus. Primum membrum similarium. Hic facit catalogum omnium membrorum, quem omittimus. Illud unum dicemus; quòd ubi dicit. Deinde sunt panniculi, qui sunt corpus ex filis neruosis, non sensu perceptis. Quia uidetur esse discordia inter Gal. & Auic. de textura panniculorum. Immo uidetur esse maxima discrepantia in ipso Galeno. Alibi enim dicit membranas esse contextas ex fibris; alibi uerò non. Per panniculos etiam semper intelligendo id, quod Latini membranas appellant. Nam, qui transtulerunt Arabes; pro mem-

branis, panniculos dicunt. Videtur itaq; discrepantia in Gal. quia in. 6. de administ. anat. in fine; dicit; membranas nullis fibris esse contextas, & esse corpus exquisité simplex. Id confirmat in tertio anat. administr. circa finem. Immo dicit esse ueluti telam Araneæ, ubi loquitur de peritoneo. Dicit enim antiquos appellasse membranam corpus simplicissimum, & tenuissimum, & operimentum membrorum. Et ita, si debeat dici membrana; habeat oportet tres conditiones. Quarum prima est, ut sit simplicissimum corpus. Secunda; ut sit tenuissimum. Tertia; ut sit cooperimentum membrorum. In de formatione fœtus, et primo de semine; dicit non esse ex fibris, sed ex semine. & in sexto de anat. admin. dicit expressè, nullis fibris esse contextum. Ita, ut locus ille non possit glossari. In lib. autem de partib. medic. in principio expressè dicit constare ex fibris. Est igitur contradictio in Gal. Hoc idem in. 10. de usu part. asserit; ubi loquitur de cute frontis. Dicit nanq; membranas illas periostia dici. Idem in primo de motibus musculorum, in principio. Et, si quis diceret, in his locis intelligit de membranis, propriè dictis; non potest tamen hæc stare conclusio; quia ipse Galen. in. 7. de aggress. anat. distinxit membranas propriè, & impropriè dictas; quæ sunt circunstantiales. Et ita est contradictio in dictis Gal. & multi reputant contradictionem tanquàm thesaurum; sed equidem reputo illas inutiles. Quando igitur & tu dicis, propono hanc contradictienem eadem causa, ut uideatis, quàm periculosum

culosum

culosum sit fidere authoritatibus, & quàm miseri sint hi, qui rem suam ita probant, (Hoc dicit Galen. ergo) cùm tamen id Gal. non dicat. Quando igitur aliquid proponitur; faciatis, quod monet Galen. in lib. An ars tuendæ sanitat. &c. hoc est rei naturam inspicite; etenim à rei natura; sunt soluendæ quæstiones. Hoc.n. & ipse facit, & Arist. & omnes magni uiri. Ita ergo & uos faciatis in hac dubitatione. Non enim est contradictio; si consideretis naturam fibrarũ. Nanq; ad solutionem quæstionum consideranda sunt, subiecta, & prædicata. Natura enim membranæ est subiectum, & natura fibrarum est prædicatum. Membrana nil aliud est; quàm corpus, simplicißimum; & tenuißimum, ut tela araneæ, quæ fit periostium. et est significatio membranæ propriè dictæ. Cùm igitur natura membranæ ita se habeat, uidendũ, modò est, quid sint fibræ; et ita patebit solutio. Fibræ possunt accipi pro filamentis quibuscunq;, quæ conueniunt in qualibet textura; nam ẽt in tela araneæ sunt fila. Et ita uidetis araneas texere telas. Et, licet sint tenuißima tela; tamen semper inserunt fila. Et non poteritis unquàm imaginari texturam aliquam; quæ non habeat, fila, et fibras. Fibræ igitur, hoc modo intellectæ; sunt communi, & largo; modo; intellectæ. In proprio autem modo, & apud medicos; non ita intelliguntur; sed, duræ, & neruosæ; partes; quæ faciant aliquod opus; ut in, uentriculo, aut intestinis. & sunt quidem aut longitudinales, aut latitudinales, aut rotundæ; ad hoc; ut dent, aut sensum, aut motum. Et, si in hoc si-

gnificato intelligantur; patet, quòd nulla membra constant ex fibris. Ex quo enim membrana nil aliud facit; quàm ut operiat; non indiguit filis neruosis, quæ sunt propter motum. Membrana itaq; texitur ex fibris impropriè; sed ex filis propriè; nequaquàm. & hoc dicit Gal. in primo de motu muscul. & .10. de usu partium, ubi asserit quasdam fibras deuenire ad membranas ab oßibus. Hoc quidem est uerum, non tamen constituunt membranas, sed agglutinant ipsas oßibus. Non sunt igitur contextæ ex illis fibris, sed accidunt illæ fibræ, ut darent sensum. Et primo de usu part. Gal. dicit aliquã membranã deuenire ad cor; non ut tegat ipsum; sed, ut det sensum. Et ita nulla est contradictio, si consideretur natura rerum. Et hæc satis sint de membranis; &, quomodo contexantur ex fibris; &, quomodo non. Et, si notentur uerba Auic. ita est. Dicit enim; quòd sunt corpora ex filis neruosis, non sensu perceptis. Per fila enim, non sensu percepta; intelligit fibras illas communes, impropriè dictas. Appellatq; neruosas; non, quia sint reuera ex neruis; sed quia uidentur habere naturam nerui, & similitudinem; quia membrana est, dura, alba, densa. De filis igitur intelligit, quæ sunt similia neruo. Solemus enim per nomina terminantia in osus; notare similitudinem aliquam. Et ita patet, quòd nõ est discordia inter dicta Galeni; Neq; inter Galen. & Auicen.

In unoquoq; membro est uirtus naturalis.

Facit unum fundamentum utile ad ea, quæ sequuntur. & dicit in omnibus membris esse uirtutem naturalem

insitam

instam à principio ita; ut omnia membra simplicia habeant hãc uirtutem naturalem ita, ut per eam poßint operari omnes suas actiones. Sed, *quæ est ista uirtus naturalis, & quænam sunt suæ operationes?* Prima *est attractio. Secunda est retentio, quæ tamdiu retinet, quàm diu sit.* Tertia *est concoctio.* Quia *autem in omni re, quæ concoquitur; sunt partes diuersæ, neq; omnes possunt conuerti; sed sunt quædam excrementosæ, quæ debent expelli;* Ideo *sequitur necessario quarta operatio, quæ est expulsio.* Hoc *uerò ita insitum est omnibus; ut etiam cõmunicetur plantis, & naturalis dicitur.* Ideo *autem naturalis dicitur; quia, licet plantæ dicantur habere animam; tamen non ita propriè animam habent.* Sed *animalia propriè dicuntur animata. cùm animal ab anima dicatur.* Quia Ga*lenus, &* Medici, *uitam plantarum, non, animam, sed naturam esse uoluerunt.* Melius *autem fecit* Aristot. *qui appellauit hanc partem uegetantem, non naturalem. & uidetur, quòd hoc nomen (uegetabile) sit medium inter naturale, & sensitiuum, quia naturalis actio non extenditur ad augmentum, (nam est secundùm omnem dimensionem) atq; etiam ad alimentum; ut est uidere in metallis, hæc sunt opera animæ.* Non *igitur naturalis est actio. multo minùs sensitiua (Plantæ enim non sentiunt.)* Est *igitur media inter naturalem, et sensitiuam.* Quod, *si sit; etiam tertia uirtus uitalis, quæ ponitur à* Medicis, *& non à* Philosophis; *non erit uerè media ista uegetalis;* Sed, *quando pars corporis nostri abscissa nõ moritur, & non uiuit.*

Rami autem in planta abſciſsi adhuc uiuunt. Ideo autem hoc eſt; quia calor naturalis, ſeu complexionalis in membris noſtris eſt in potentia, & indiget calore, influente à corde. Aliter autem eſt in plantis. Singulæ enim partes plantarum habent ſpiritum complantatum actu, quo uiuunt; quòd non neceſſariò corrumpitur, quia habet proprium alimentum. Nam ſi poneretis membrum abſciſſum etiam cum ſuo calore actuali; dato hoc impoſsibili, nõ nutriretur; quia non nutriretur ex terra. At in ramis plãtarum ſecus quia terra eſt proprium alimentum. Rami enim plantæ ſurgunt ex terra tanquàm ex ubere, ex ea ſumentes nutrimentum. Sed de his ſint ſatis obiter dicta. Et poſt quidem hæc membra diuerſa ſunt enim eorum. *Suppoſito igitur, quòd unum quodq; membrum habeat uirtutem naturalem; quia, attrahit, retinet, concoquit, & expellit; & ſuppoſito, quòd etiam præter hanc uirtutẽ ſint adhuc duo genera uirtutum. (Ita enim pro nunc dicamus) modò his ſtantibus, fit quadruplex membrorum diuiſio, ſecundùm quòd participant de his tribus uirtutibus. Quædam enim ſuſcipiuntur. & bene notetis, quòd ſecundùm uirtutem tantùm fit diuiſio, & non ſecundùm materiam. Quare Moderni, non animaduertentes in hoc; turpiter implicãtur.* Quædam verò ſuſcipiunt ab alijs, tamen non tradunt alijs. Alia membra non ſuſcipiunt, ſed tribuunt alijs. & iſta ſunt Regia membra. Quædam, neque ſuſcipiunt, neq; tradunt, alijs. *Has omnes diuiſiones non*

non concedunt, medici, & philosophi; æqualiter & primò, quòd sint quædam membra, quæ accipiunt, & retribuunt; conceditur & à philosophis, & medicis. Exemplificat autem Auicen. de, cerebro, & hepate; quia uult quòd cerebro tradatur uirtus uitalis à corde, & naturalis ab hepate, ita; ut accipiat cerebrum à corde spiritus, & ab hepate, uirtutem nutriendi. Quòd cerebrũ etiam alijs tribuat; patet quia tribuit, sensum, & motum; omnibus alijs. Et hoc patet secundùm Medicos. Sic & hepar recipit calorem innatum à corde, tribuit autem uirtutem nutritiuam alijs omnibus; secundùm Medicos. Arist. autem in. 3. De partibus animalium. 6. dicit; cor, & hepar; primaria esse membra, & præcipuæ dignitatis in corpore. Sed hepar ob concoctionem, factum esse ita, ut habeat à corde calorem naturalem, & alijs membris det uirtutem concoctricem. De cerebro uerò aliter sentit, quàm Medici ipse Arist. secundo de partibus animalium; ubi dicit, cùm sint quinq; sensus; duos prouenire ex corde, auditum scilicet & uisum. Duos uerò ex cerebro; olfactum, & gustum. Tactum uerò esse quodam modo medium. Videtis igitur secundùm Arist. quomodò cerebrum communicet etiam alijs, scilicet, auditui, & oculis; Virtutem sensitiuam. Et de primo quidem membro satis est declarare, in qua re conueniant, Medici, & philosophi. Quantùm autem ad secũdum membrum, quòd sint quædam membra, quæ suscipiant, & non tribuant; alijs, patet de oßibus, & carne; quæ nullam uirtutem tribuunt alijs, cùm non,

sint

ſint principia ita, ut poßint tribuere alijs aliquā uirtutem. Et hoc patet apud, Ariſtot. & Gal. Quód autem ſuſcipiant uirtutem uitalem à corde; patet. De tertiò autē membro; quód quædam ſint, quæ tribuunt, ſed non recipiunt; in hoc dicit Auic. nō conuenire philoſophos, & medicos. Ariſt. enim uult, quòd ſit unum tantùm membrum; quod tribuat alijs, nil tamen recipiens ab alijs. & ſit membrum regale, et ſit tanquàm prima cauſa diuina in hoc paruo mundo. At Medici, et Plato; uoluerunt nullum membrum, tribuens tantùm, & nō recipiens; eſſe. Hoc ita ſtante, dicit Auic. quòd, ſi rem cōſideraremus in ſuperficie, & ſecundùm ſenſum; melior apparebit opinio medic. At, ſi interiùs inſpexerimus, & ſecundùm rationem; potior apparebit opinio, Ariſtot. Nam Gal. in de placitis, Hippocr. & Plat. & in de format. fætus; dum probat non eſſe principatum in corde, ſemper ſumit argumēta à ſenſu. Dicit enim ſenſu uidere nos, quòd ex cerebro ueniunt nerui, & ueniunt ad præcordia. Et iſti nerui inſiguntur in corde & dant illi ſenſum. & ita cor recipit à cerebro. Propterea dicit, quòd recipit cor ab hepate concoquendi uirtutem. Et hoc probat ſenſus. Quia ex anatome uidetur, quòd ab hepate deueniant quædam uenæ, quæ tranſeunt ad cor; & ita per illas uenas recipit uirtutem concoquentem. Quod itidem his ſignis probat Medicus. Nam, ſi ſcindatur, aut ligetur; neruus, qui tēdit à cerebro ad cor; intercipietur uis ſenſitiua cordis. & ſimiliter, ſi abſcindantur, aut ligentur uenæ duæ ab hepate; non nutriretur.

Medico

Medico tamen attinet, &c. *Quoniam Auic. proposuerat circa illam partem diuisionis membrorum, in qua dixerat membrorũ quædam esse tribuentia, & non recipientia; duas operationes; alteram Arist. quæ est talis, quòd quædam sunt, quæ tribuunt, & non recipiunt; & hoc est solum cor. Alteram, Platonis, & Gal. quæ est, quòd nullum est tale membrum, quod tribuat tantùm, non autem suscipiat;* Ideo, *propositis his; dicit Auic. quòd, si iudicemus quòad sensum; potior est sententia Medicorum. At, si quò ad rationem consideremus; melior erit illa Arist. Et inceperamus demonstrare, quomodò hoc sit. Dicebamus; quò ad sensum nullum apparere membrũ in corpore quòd non recipiat. (Semper autem intelligatis suscipere uirtute influente, nõ de materia. sic enim dicit Arist. etiã cor indigere materia alimenti.) Et semper uidetur Gal. longè uerius sentire quò ad sensum. Arguebant Medici sensatis argumentis ex anatome. Nerui descendunt ad præcordium à cerebro & inseruntur in corde ad dandum sensum. Neq; enim sentiret; nisi esset neruus. Demõstrat etiam Gal. per sensum; quòd indigeat uirtute concoctrice, infusa ab hepate. Ostenditq; per uenas, quæ deueniunt ab hepate ad ipsum cor, & dicit, quòd, si laqueo intercipias neruum, deuenientem à cerebro ad cor; priuabis cor sensu. Sin intercipias uenas, uenientes ab hepate ad cor; cor non nutrietur. Et ita Medici per sensum probant rem istam. Sed Arist. non ita procedit; sed rationibus demonstratiuis, supponendo hypothesim uerißimam;*

si ulla

si ulla alia in tota philosophia; Quam probat in secundo Metaph. & .10. & alibi; scilicet, quòd in unoquoqúe genere entium necesse est deuenire ad unum primum quod sit causa omnium, quæ sunt sub ipso; &, ad quod omnia habent attributionē. Quia ubi est pluralitas entium eiusdem generis; fieri non potest, quin ista communitas habeat unum commune, quod omnia communicant; aliter non esset pluralitas eiusdem generis. Et istud unum, non solùm est causa essentiæ; sed permanentiæ; & ordinis. Et quantò magis aliquid participat de illo uno; tantò perfectius est. Ita, quòd, si remoueret illud unum; remouebitur essentia & ordo. Et quantò magis distinctè particulariter procedetis; semper ex hoc magis apparebit unio. Nam sub uno communi genere animalium uidetur, quomodo seruētur, distinctio, & communicantia singulorum. At, si postea accipiatis magis particulare, ut speciem; uidebitis, quantò maior sit, unio, et communicantia. Quòd, si accipiatis indiuiduum; adhuc magis apparebit unio. Veritas itaq; huius propositionis apparet in omnibus, Ideo dicit Arist. 12. Metaph. ex Homero; quòd non est bonus multorum principatus; sed unus debet esse Princeps; sicut & Plato affirmat, quòd nullum genus politiæ est perfectius Regno. Quodq; Regnum est omnium Principatuum nobilissimum. Et ita in naturalibus, & moralibus necessariam illam propositionem uidebitis. Quare etiam in hoc idem erit. Et ideo dicit Arist. 3. de partibus animalium. 4. quòd non est utile animalibus, ut habeāt plura principia; sed necesse est,

se est, ut unum tantùm sit principium. Illud autem di*ctum habet neceßitatem maximam.* Nisi esset unum *principium, membra non conspirarent simul; quia ea, quæ sunt diuersorum generum; non communicant simul, neq; agunt, neq; patiuntur.* Qui etiam po*nunt multa principia; non rectè concipiunt, quidnam sit principium. nam principium est id, ante quod nil aliud est. Si igitur plura erunt principia; erunt diuersa genera. Et, si diuersa genera; non erit unitas, animalis in indiuiduo, quia Caput erit sub uno genere; Cor sub alio, & hepar sub alio; & ita erit* Chimera. Quare *necessarium est dicere secundùm* Arist. *quòd unum sit principium, quod est cor, nō autem secundùm* Medicos; *quòd tria sint principia, cerebrum, cor, & hepar. Circa hanc quæstionem quiescemus;* Nam (*sicut dicit* Auic.) Non est *Medici intromittere se in quæstionibus his.* Id *est, quæ non multùm faciant ad rem, et ad finem artis. Sed quænam opinionum reuerera tenenda est?* Primò *sciendum est, quòd non est discrepantia, quam multi credunt; sed ex debilitate intellectus nostri hoc accidit; ut, cùm nō poßimus penetrare in ueram, & intimam; sententiam ipsorum; putemus propterea ipsos inuicèm dissentire.* Et *idem contingit, quod nauiganti, cui uidetur littus ipsum moueri propter uisus debilitatem. Quãtùm ad,* Galeni, *et* Hippocr. *opinionem non uidebitis, quòd non faciant principium cor.* Præcipuè *autem* Hipp. *qui non mouetur ambitione contra Arist. ut* Gal. *Licet* Gal. *ipse cōcedat hoc uelit, nolit.* Primò *enim fatetur*

tetur, quòd est conspiratio membrorum. At, si hoc est; necessariò est unum principium tantùm, sub quo conspirent; & non multa principia. Hæc est prima ratio. Prætereanonne ponunt principium, uitæ, & caloris innati; Ipsum cor? Sed, quid nam aliud est; quàm ponere principium rationis formalis? Neq; enim cerebrum est cerebrum, neq; hepar est hepar; nisi spiritus influant à corde. Cor est tanquàm Rex in medio, qui omnibus dat, quod debet; et uitam præbet. Ad hæc uidemus; quòd, ubi patiantur, hepar et cerebrum; non planè omnia membra patiuntur. Sed, si patiatur cor; statim patiuntur omnia membra. Insuper; Cerebrum, & hepar; possunt pati abscessus; at cor non potest (hoc cõcedit Gal.) Vnde est igitur hoc; nisi, quia cor habet rationem principij? Et ita Gal. ex principijs suis etiam dicit, cor habere principatum in membris. Et quia calor cordis ponit in actu uitæ, cerebrum, & hepar; Ideo habet rationem causa, formalis, & efficientis. Et hæc est demonstratio à priori. Patet etiã à posteriori; quia nullum aliud membrum facit affectionem in toto corpore. Et ita tùm à priori, tùm à posteriori; res demonstratur. Propterea, cùm conspirent omnia membra; necesse est esse unum principium, sub quo conspirent. Arist. ex altera parte non ita impugnat illa tria principia, quin etiam illa admittat. In secundo nanq;, tertio, et quarto, de partib. animalium, asserit cerebrum, & hepar; esse nobilißima membra; & in septimo dicit, quòd cerebrum est principium sensus. Et non dicit (ut multi putant.) Cerebrum

brum esse tantùm ad refrigerandum spiritus ex corde manātes. Et de hepate dicit, *quòd hepar est causa concoctionis alijs membris.* Concedit *&* ipse Aristo. *tria esse membra principalia; quæ principatum habent totius corporis; sed inter ipsa principalia est unus* Rex, *qui habet istos magnates, quos præficit suis* ꝓuincijs, *&* *sunt isti maximi* Principes. *Sed tamen tota rerum summa reducitur ad unum, tanquàm ad* Regem. *Cerebrum est maximus* Princeps, *oriuntur ab eo nerui, (quod Conciliator cognouit) sed fons ipsorum est cor.* Imaginemini *(dicit* Conciliator *) cor esse fontem, à quo producuntur multi riuuli, qui postea faciunt lacus, & ex istis lacubus oriuntur fluuij.* Ita *igitur ex corde emanant tanquàm ex fonte; parui nerui, qui sunt tanquàm fluuioli; & accedunt ad cerebrum; ubi postea fiunt maximi nerui, tanquàm lacus.* Idem *dicemus de uenis.* Et *ita saluantur* Arist. & Gal. Nāq; *non negauit* Arist. *in cerebro apparere maximam copiam neruorum, & in hepate uenarum; sed dicit fontem neruorum, & uenarum; esse in corde.* Nam, *si spiritus intercipiantur ita; ut non ascendant ad cerebrum; statim intercipiuntur; motus, & sensus; & fit apoplexia ex prohibitione spirituum ascendentium ad cerebrum.* Et *quidem; licet habeat cerebrū principales operationes, sensus, & motus; habet tamē merito cordis, similiter nullum membrum haberet facultatem concoquendi; nisi influat in ipsum à corde spiritus uitalis, qui ponit uirtutem illam naturalem in actu.* Sed *dicit* Gal. *quòd neruus deuenit à cerebro ad præcordium.*

cordium. Respondeo, ut legatis in. 5. de usu part. 13. Ibi enim dicit; neruum quidem sensibiliter deuenire ad pericardium; sed non audet affirmare, quòd deueniat ad cor; Sed dicit uideri spargi. Et licet uideatur non propterea est. & ita non necessariò concluditur, quòd cor capiat à cerebro uirtutem sensitiuam. At dicat quis; uenire ad hepar ob materiam, non ob uirtutem. Verùm iam antè dixi; quòd membra, quæ dicuntur tribuere, uel non tribuere; dicuntur penes uirtutes, non penes materiam. Immo positum est (dicit Arist.) quòd uenæ illæ deueniant ad cor, ut accipiant ab ipso uirtutem concoquentem (quod est longè probabilius) ut, quod est inferius; accedat ad nobilius; causa potiùs accipiẽdi, quàm tribuendi, nisi fortè accedant, ut tribuant alimentum, sicut rustici portant in urbem triticum, & alia alimenta; ipsis nobilibus. Et ita uidetis, quòd Arist. fundamentum est in rationibus demonstratiuis. Et ita, iudicium Auic. fuit dictum circa determinationem huius quæstionis. In ultimo membro dicit; quòd quædam erant membra; quæ neq; recipiunt, neq; tribuant. & dicit hic esse quæstionem inter medicos. Nonnulli enim uolebant, quòd membra hæc, sicut caro, & os; neq; recipiant, neq; tribuant uirtutem, &, quòd non recipiant in se uirtutem concoquendi; & ita non indigere uirtute hepatis. Non tamen idem intelligatis etiam de uirtute cordis; quia omnes indigent beneficio cordis. Quidam econtrà dicunt; quòd suscipiant ob hepate uirtutem concoctricem. Auicen igitur dicit, quòd licet non sit ualdè cu-
randum

randum de istis quæstionibus medicorum, conferẽdum tamen esse primam sententiam ueriorem. & ita assentitur secundæ opinioni in antiqua translatione; licet in castigato à Bellunense testu assentiatur alteri opinioni, scilicet, quòd membra ista indigeant hepate ad concoquendum. Quæ quidem hisce fundamentis innititur. Sicut se habet in reliquis partibus, ita etiam se habet in, carne, & osse. Sed si nerui omnes, tàm sensitiui, quàm motiui, ligentur; intercipitur eis uis sensitiua ita, ut membrum illud, ad quod ipsi deueniunt; non sentiat ampliùs. Cùm igitur hæc instrumenta non ampliùs sentiant ob neruorum constrictionem; quia non ampliùs influit uirtus à corde, pariter iudicãdum de arterijs, osse, & carne, scilicet, quòd si intercipiatur uirtus cõcoquens, quæ deuenit ad ipsam ab hepate; non nutrientur. Hoc dicit Auic. tamen (quicquid sit) nolo improbare tantum uirum. Illud tantùm dicam; quòd probabilior est opposita opinio; & magis est secundùm medicos, & philosophos. Quia dummodo habeant uirtutem influentem, et alimentum, quàm diu dabitur alimentum, semper nutrietur absq; hepatis uirtute, & hepar nihil aliud facit; nisi, quòd tribuit alimentum. Est enim omnibus membris insita uirtus concoquendi; quæ est causa efficiens, id est calor complexionalis innatus, & actuatus à calore cordis. ubi etiam fuerit causa efficiens concoctionis; indigemus tantum materia. Probabilior itaq; & uerior est opinio eorum, qui dicunt, ossa, & carnem, neq; recipere uirtutẽ nutritionis ab hepate, neq; tribuere alijs.

Et similitudo Auic. uana est. Si enim neruus non mouetur, nisi influat à cerebro uirtus; hoc est propter nobilitatem uirtutis animalis, sensitiuæ, & motiuæ. Nam anima uegetatiua est æqualiter diffusa per omnia membra. Et ideo uidetis ramum; si abscindatur, & figatur in terram; uiuere, & nutriri; quia uegetatiua anima est ualdè materialis; anima autem, sensitiua & motiua; ob sui nobilitatem non est ita diffusa. Sed exijt à corde calor influens, qui ponit in actu calorem complexionalem. Qui calor influens, si intercipiatur; deficit uita. Examinauimus singula membra illius quadruplicis diuisionis, ostendimus item in membro illo de membris influentibus, et non recipientibus; opinionem Arist. esse præferendam sententiæ Galeni, quoniam uerior; et quòd Gal. argumenta sunt coniecturæ tantùm. & uidistis, quòd nõ est multa differentia inter Arist. & Gal. & quòd Gal. potiùs contradicendi studio disputat; Quodq; Hipp. etiam inuitum in suam opinionem trahit. Postea in quarto membro uidistis differentiam inter medicos. Quodq; Aui. probabat illorum opinionem; qui dicunt, nullum membrum esse, quòd, neq; tribuat, neq; recipiat. Omnia .n. accipere, etiam carnem, & ossa; ab hepate. Nos autem oppositum determinauimus; &, quòd, caro, & os; neq; accipiant uirtutem ullam ab hepate, neq; alij, tribuant. Et ratio determinationis aßignata fuit. Vidistis insuper; quænam sint principalia membra. Modò subsequenter aliam ponit diuisionem Auicen. quæ sumitur secundùm nobilitatem, & principalitatem;

quatenus unum membrum est magis principale, quàm aliud. Et dicit quòd ferè sumitur à prima quæ est per retributionem. Nam quòd tribuat, & non suscipiat; illud est maximè principale. Circa hoc igitur, ut remoueantur omnes quæstiones, quæ possunt accidere; debetis scire circa mēbra hæc principalia, quòd membrum principale dicitur multipliciter. Vel ratione temporis, quòd.s.ante omnia alia membra genitum est; et hoc modo hic intelligitur. Dubitatur quodnā sit tale membrum principale. Dicit Gal. ante in lib. An animal sit in utero (Modò liber ille Gal. sit) solū Deum hoc scire. In lib. autem De formatione fœtus dicit, membranam quādam generari primò ex semine. Hæc erat regula Arist. 4. de partib. anim. quòd illud quod est causa augmenti, & nutrimenti, est primò genitū, & certè ueram rationem inuenit Arist. postea uult hoc esse cor. Alio modo dicetur principale ratione dignitatis. Bene cognoscetur principalitas talis ex Galeno. 6. de usu partiū ubi dicit, quod debet dignitatem membrorum sumi ab usu, & fine. Nam, quod habet rationem nobilissimæ operationis; illud dicitur princeps. Propterea cùm sit unum membrum, quod est causa uitæ, scilicet cor; Vita autem illa est, sine qua nulla erit operatio, ideo cor illud erit principalissimum. Ex hoc loco Gal. dat principatum cordi. Sed in hoc discordat; quia uult cor suscipere à cerebro uirtutem sensitiuam, ab hepate concoctiuam; Cor igitur est principium principalitate dignitatis propter rationem dictam. Oportet igitur necessariò, ut sit actio

in animali, quæ facit esse animal, & est sensus, & motus: Ideo secundum principale secundùm Medicos est cerebrum. Tertiò, si debet perdurare anima; necesse est, ut nutriatur; ideo membrum, quod facit plurimum alimentum corporis, erit membrum principale. Tale autem est hepar; ergo hepar est principale membrum, quia facit sanguinem, qui est nutrimentum totius corporis. Et ista tria reperiuntur principalia membra in corpore humano, principalitate dignitatis, ad conseruationem ipsius indiuidui. Sed, quia indiuiduus est, mortale; ideo oportet, ut perpetuetur species. Quod, ut fieri poßit, aliud membrum est necessarium, quod est principale huius actionis. & hoc instrumentum secundũ medicos, non secundũ Aris. sunt testiculi, in quibus est generatio seminis secundùm ipsos, quæ facit maximè ad generationẽ. et ita quatuor inueniuntur mẽbra principalia principalitate dignitatis. Sed sciẽdũ est omnia mẽbra principalia dupliciter cõsiderari, uel ut sunt similaria, uel ut sunt instrumentalia. Si ut similaria; cerebrũ ut similare non est nobile, sed infimum. Eadem est ratio de corde, & hepate. Principale igitur inter similaria sunt spiritus, deinde sanguis. Sed ut instrumẽtalia illa sunt, quæ diximus. Et, quoniã ista considerãtur, ut instrumẽta, ẽt instrumẽta sunt confecta ex pluribus similaribus, et habẽt partes diuersas; sequitur quòd nõ pariter sit nobilitas in omnibus (& hoc est Gal. 6. de usu part. 7.) & ita proponit exemplum de corde, & dicit cor habere hanc principalitatem; sed dicit hanc principalitatem esse

esse in cuspide cordis, et quia cuspis est nobilior cæteris partibus ipsius cordis, deinde dexter uentriculus, ignobilior sinistro, in quo perficitur spiritus. Postea Gal. dicit oculum eße nobilißimum post illa principalia. Nobilitas autem stat in humore crystallino, qui facit uisionem. Reliquæ autem partes sunt adiuuantes. & , quia adiuuant, dicuntur principales. His stãtibus dicit Auic. quædam membra eße principalia, quædam deseruientia principalibus. Quædam, neq; principalia, neq; deseruiẽtia principalibus. Principalia enumerat; sed historicè tantùm, & dicit, quòd ratione durationis sunt tria, cor, cerebrum, & hepar. Ratione speciei adiunguntur & testes, quos dicit habere principalitatem ratione usus, qui est duplex, ob, uel neceßitatem, uel utilitatem. Neceßitas est, quia in ipsis fit semen necessarium ad generationem. Vtilitas autem est; quia per eos distinguuntur sexus. Circa primum usum bene dicit, secundùm Gal. sed miror inconstantiam Auic. cùm declinet, modò ad Gal. modò ad Aristotelem, qui uult testes ipsos ratione utilitatis genitos esse non neceßitatis. Et ratio est: quia, si essent necessarij; omnia animalia generantia haberent testes. Sic oculus est necessarius ad uisum, quia nullum animal uidet sine oculis: cor est neceßarium ad uitam; ideo nullum animal uiuit sine corde, uel proportionali cordis. & hæc non est inanis sermocinatio, ut dicit Auicen. in. 7. cap. 9. de anima de Gal. quòd Gal. in philosophia uidit tantùm rerum medietatem. Vsus autem testium secundùm Arist. est, quòd uasa se-

minaria deueniunt ad illos; & faciunt ibi multas reuolutiones, quæ faciunt ad generationem, & concoctionem; seminis. At non dicitur, quòd non solùm appendant. Quod inde patet; cùm dicit; quòd, quando uasa illa amputantur; fiunt homines steriles. Sed nolo hanc rem nunc tractare. Obiter autem hoc uolui dicere, ut sciatis Arist. spernendum non esse, & certè equidem ualdè indignor contra Gal. quia, quicquid habet Gal. boni; habet ab Arist. & miror, cur fuerit ita ingratus in Præceptorem. Quantùm autem ad secundum testium usum; dicit Auic. quòd usus necessarius est ad distinctionem sexus. Sed hoc stare non potest; quia etiam fœminæ habent testes, sed imperfectè, & in hoc differunt; non etiam in eo, quòd uiri habent testes, fœminæ autem non. Sed, quia hæc membra in fœminis sunt imperfecta, & etiā, quia in fœminis sunt intra; in uiris extrà; quia deficit caliditas in fœminis, quæ protruderet extra. Ideo dicitur; quòd fœmina est peccatum naturæ. Sed hoc est figmentum Auicen. Non enim posuit hoc Arist. nec Gal. quod facilè in sequentibus patebit. Membrorum deseruiētium alia sunt, &c. Dixit de membris principalibus; nūc dicit de deseruientibus. Hæc deseruientia dupliciter diuiduntur. Quædam enim seruiunt seruitutem præparatoriam; Quædam autem seruitutem latoriā. Pulmo enim præparat spiritum cordi; ideo seruit ei seruitute præparatoria. Stomachus præparat nutrimentum hepati seruitute præparatoria; Arteriæ uerò seruitute latoria cordi deferunt spiritus, per totum

corpus

corpus; necnon uenæ seruitute latoria, hepati deferunt sanguinem itidem per totũ corpus. In hoc Auic. rectè notauit, præparatoriam præcedere latoriam seruitutem; & dicit; seruitutem delatoriam esse absolutam; quia sunt mera instrumenta præparatoria. Et est seruitus utilis; Dicit Auic. Cerebri uerò seruiens præparatorium est etiam hepar. *In hoc decipitur Auicen. quia hepar non est præparatorium membrum cerebri propriũ, neq; alicuius membri, sed totius corporis; neq; minus præparat nutrimentum alijs omnibus, quàm cerebro. Regula est Galeni; quia nunquàm dicit aliquod membrum præparare materiam alteri mẽbro; nisi, quando habet meatum, & transitum; ad illud solum membrum. Quia, si etiam ad aliud; tunc non habet unum proprium, cui seruiat. Et fuit speculatio digna Galeno. Et dat exemplum de membris principalibus.* Stomachus est membrum seruiens hepati uirtute præparatoria. *quia omnes uenæ stomachi deueniunt ad hepar solum. Deinde dicit retiformem plexum esse uerum præparatorium cerebri; quia omnes rami, deuenientes à retiformi deueniunt ad cerebrum. Si pulmo, quia est præparatorium cordis; eius cannales deueniunt ad cor. Præterea in testiculis est idem. Habent usum illa uasa spermatica præparatorium; quia ipsa uasa deueniunt tantùm ad testes. & ita hepar nõ est præparatorium cerebro; quia non soli cerebro, sed omnibus æqualiter præparat. & mirum est; quòd Auic. non uiderit hoc. Alia sunt clara in textu.*

Gal. autem dixit; quòd membrorum alia sunt, &c. *Cùm determinauerit Auic. quomodo diuidantur secundùm participationem & tributionem; uirtutum; &, quatenus sunt principalia, aut deseruientia; Et, quomodo diuidantur, quæ sunt seruientia; Aggreditur modò aliam diuisionem, quam dicit esse Galeni; quæ est & ipsa secundùm uirtutum participationē. Et dicit membrorum quædam præstant operationem tantùm; quædam iuuamentum tantùm; quædam; operationem, et iuuamentum simul. Circa quam diuisionem, ut rectè poßimus assequi uerba Auic. quæ subsequuntur; Sciendum est (ut ipse dicit;) quòd per operationem hoc loco intelligit reliquam uirtutem necessariam, pro conseruatione, uel indiuidui, uel speciei. Iuuamentum autem hoc loco non intelligitur pro fine; intento ab, actione, & paßione (ut apud Galen. in De usu part. et alibi.) Sed pro eo, quòd præstat auxilium alteri ad obeundum aliquam actionem; sine quo auxilio non sequeretur operatio. Vndè diceretur hoc loco magis proprie adiutorium. Et ita, si rectè uultis assequi, quæ hîc dicit Auic. oportet ita intelligere terminos. His ita suppositis; dicit, Auic. membrorum; quædam habere operationē tantùm, & non iuuamentum; quædam iuuamentum tantùm, & non operationem; quædam utrunqúe. Operationem tantùm habet cor, & non est adiumento alicui. Pulmo autem è contrariò non habet usum aliquem principalem determinatum, sed tantùm, ut adiuuaret. Non enim respiratio habet usum principalem uitæ necessarium; sed*

tantùm modò, ut foueat, & euentet calorem innatum in corde. Vnde pulmo præstat tantùm adiumentum. Quoddam membrum habet, & propriam operationem, & adiumentum; sed secundùm diuersos respectus. Vt hepar præstat quidem operationem necessariam, quia sanguinem generat. Præstat & adiumentum; quia adiuuat tertiam concoctionem, elaborando sanguinem. Et ita habetis triplicem istam diuisionem Auic. secundùm mentem Gal. Ex qua re debetis scire hanc non fuisse mentem Galen. Et potestis torquere, quantùm uultis. Sed tamen nunquàm dicit Gal. hoc. sed de diuersis partibus unius membri, nõ autem de membris diuersis; in. 6. & . 5; de usu partium, & primo de causis morborum; talem proponit diuisionem. In quolibet membro, nõ autẽ in diuersis mẽbris; est una pars, quæ habet principalem operationẽ, et perficit. Quædam pars adiuuat tantùm, & agit. Et notetis bene, quòd ista diuisio Auic. coincidit cũ illa diuisione membrorum, quoddam esse principale, quoddam deseruiẽs. Quod tamen non potest dici de ista diuisione. Exẽplificat autem Gal. ibi de ipso crure, & dicit, crus habet usum proprium ad hanc actionem scilicet ambulationis. Dicit Gal. quòd in isto crure est quoddam, cui debetur principaliter actio tantùm. quoddam, quod habet iuuamentum tãtùm; quoddam, quod habet utrunq;. Quod peragit illam actionem; est hoc totũ crus. Quod autem præstat iuuamentum tantùm; est os, substinet enim tantùm. Quod uerò præstat actionem, & iuuamentum; sunt ipsi musculi, qui sunt tanquàm propugacula,

pugnacula, neruorum, & oßis; & ita afferunt iuuamentum. Habent & operationem; quia mouent. Sic in oculis est humor crystallinus, cui datur principaliter actio uidēdi. Postea sunt aliæ partes, quæ præstant iuuamentum; ut tunicæ; Nam uuea aggregat spiritus, et continet. Quod uerò adiumentum præstat, & operationem; est neruus opticus. Adiumentū quidem, quia facit tunicam, quæ amplectitur totum oculum. operationem autem; quia dat sensum, & spiritus defert ad uisionē. Hæc est diuisio Galeni, quæ non potest coincidere cū illa de mēbro principali deseruiente, sicut incidebat illa Auic. Et etiã denuo dicemus, quòd membrorũ; alia sunt, quæ generantur ex spermate, &c. *Postquàm fecit hanc diuisionem Auic. aggreditur aliam diuisionem; quæ sumitur ratione, principiorum, & compositionis; quia fiunt membra. Et dicit, quòd, quædam sunt membra spermatica, quæ generantur ex spermate; Quædam sanguinea, quæ generantur ex sanguine. Ex qua determinatione facit quæstionem; dicit, quòd maximus philosophorum dicit membra omnia generari ex sanguine. Medici autem uolunt quædam generari ex semine. Et tandem determinat ueriorem esse sentētiam Arist. Patet autem, quòd hæc quæstio pertinet etiam ad medicū. Quoniam autem de hac creber est sermo; Ideo, ut uideamini docti (ad quam opinionem sequitur postea lucrum) debetis eam diligenter considerare. In hac igitur quæstione non faciam, ut alij, qui confundunt quatuor quæstiones; sed dicam fundamenta rerum.*

rum. Quatuor enim ſunt inquirēda. Primum; utrùm mēbra iſta, quæ dicuntur ſpermatica; generētur ex ſemine, an ex ſanguine. Secundū; utrùm mulier eijciat ſemen in coitu. Tertium; ſi eijciat, utrùm admiſceatur cum ſemine uiri. Quartum; ſi admiſceatur; utrùm concurrat mulier effectiuè, an non; Et uir concurrat paßiuè; an non. Quantùm ad primum quæſitū; utrùm membra ſpermatica generentur ex ſemine; Gal. & Medici; tenent quòd ſic (teſte etiam Auic.) excipientes, adipem, & carnem. Negat autem hoc Ariſt. Rationes, quæ perſuadebant Galeno; ſunt primus modus generationis, & ſubſtantiæ; ipſorum. Videbat enim, membra ipſa eſſe, extenſibilia, dilatabilia, perforata; et ita fuiſſe genita ex quadam materia, ualdè extenſibili, & ualdè obediente calori. Præter enim hos; reliqua omnia ſunt tenuia. Hoc ſuppoſito; dicit Gal. Sanguis non eſt extenſibilis; ergo non generabuntur iſta ex ſanguine. Quod etiam per te (ò Ariſt.) probo. Natura enim per te eligit materiam conuenientem. Non erat autem materia conueniens ad generationem horum membrorum ſanguis; quia non potuiſſet, extendi, & perforari; eſt igitur ſemen materia. Præterea etiam arguit ab homine. Tu dicis (ò Ariſt.) 1. & 2; De generatione, ſemen generari in uenis illis inuolutis, quæ ueniunt ad teſtes. Argumentor igitur ſic. Quodcunq; membrum alterat, et concoquit; aliquid in ſeipſo; concoquit propterea, ut alatur eo. Nō enim conficit propter aliud; quia non habet ſenſum, ut propter utilitatem alienam præparet; ſed ratione ſuijpſius,

ſius, ut nutriatur. Quòd aũt poſtea ex eo ẽt alia membra nutriantur; hoc eſt per accidens; Nã, quòd ſupereſt poſt ipſam nutritionẽ; expellitur ut ſuperfluũ; non ad nutrienda alia membra; ſed, quia eſt ſibi ponderoſum. Si igitur per te uena & arteria; conficiunt ſemen; non utiq; hoc efficiunt; niſi, ut nutriantur eo. Sed, ſi appetunt nutriri ſemine; ergo fuerunt genita ex ſemine; quia unumquodq; eo nutritur, ex quo genitum eſt. In contrarium autẽ eſt Ariſt. dicens omnia membra generari ex menſtruo, tanquàm ex materia, & ſanguinem à calore naturali transferri in uarias formas per uarias coctiones. Quare derident Peripatetici has rationes Gal. Ideo Auerroes, & Auic. dicunt Gal. fuiſſe ſemidoctum, cùm præſupponit in primo argumento, arterias, et uenas; generari ex ſanguine ſub forma ſanguinis, quod eſt uanũ. præſertim, cùm etiam ipſe Galenus dicat fieri in ſanguine uarias alterationes. Ex ſanguine igitur dicant propriè generari, uenas, & arterias; ſed ex ſanguine, alterato, & mutato ad formam. quia illa mutatio nihil aliud eſt niſi præparatio ad formam. Hoc igitur, ſi intelligeres (dicunt Peripatetici) ò Galene; non diceres ſanguinem non eſſe conuenientem materiam pro generatione membrorum ſimilarium. Erat aliud argumentum Galeni (quod omiſeram) quòd membra iſta, ſi eſſent ex ſanguine; poſſent regenerari, ſicut alia ſanguinea regenerant abſciſſa; & nõ regenerantur, quæ ſunt ex ſemine. Cuius ratio eſt multa copia in corpore, ut ſufficiat ad regenerationem. Reſpondent Peripatetici deridendo

dendo istam rationem, ipsum esse oblitum; & uirtutis formatiuæ, quæ est uirtus quædam, similis diuinæ, 7. Metaph. 31. estq; in semine, & agit ueluti quoddam diuinum. Sed postquàm genita sunt membra per uirtutem formatiuam; non possunt ampliùs regenerari; quia non ampliùs adest agẽs, neq; adest uirtus formatiua, existens in principio. Et non est dicendum, quòd uirtus nutritiua idem poßit, quod formatiua. Bene igitur adest materia, et patiens; sed non agens. Et ita uidetis, quàm ueræ, & uiuæ sunt rationes Peripateticorum. &, quàm pungant Galenum. Quantùm igitur ad primum quæsitum. Quicunq; fuerunt Doctiores, et qui potuerunt pertransire in ueras rationes, philosophiæ; assentiuntur opinioni Arist. propterea nónne uidemus, omnia nutriri sanguine? Neqúe enim semen transit sub forma seminis ad nutritionem membrorum istorum similarium. Quare, si nutriuntur sanguine; etiam ex sanguine sunt generata ita, ut retorqueatur argumentum in ipsum Gal. Bene scio, quòd quidam dicunt, sanguinem in, uenis, & arterijs; albificari; sed non negabunt, Peripatetici. Volunt, quòd diuersorum membrorum nutritio diuersas patiatur alterationes. et sic erit tantùm quæstio in uerbis, non in re. Quantùm ad secundum, utrùm mulier sperma eijciat; Negat Arist. mulierem eijcere semen, sed uirum tàtùm; quamuis non ignorarit humiditatem illam seminalem, quam eijciunt mulieres. Sed pro declaratione istius rei, & opinionis; debetis scire (ut docet Arist. primo De partibus animalium, & secundo in multis cap.) semen

men esse principium actiuum generationis in omnibus, quæ generantur ex semine, & habere potentiam in se generandi. Ita enim formaliter diffinit. Quicquid igitur non erit principium generationis non erit semen secundùm Arist. Materia enim istius seminis fuit etiam cognita ab Arist. & est talis. Dum sanguis diffunditur per uenas ad partes corporis; apponitur, et aßimilatur; membris singulis. Dum ita aßimilatur, id, quod redundat, atq; ibi est tanquàm aliturum; non tamen alit; cùm propter, uoluptatem, frictionē, & imaginationem; incalescant membra; circa pudenda attrahatur à singulis partibus corporis illud excrementum, quod quidem est plenum spirituum, & est moderatum; unde titillant homines, & irritantur; mira quadam, uoluptate ante coitum. Quando autem delata est hæc materia ad testiculos; turget. (dicuntur autem animalia turgere; quando propter impetum materiæ, stimulantis ad coitum nesciunt loco stare) et in turgitate illa excrementum exit, & plenum spiritu, & cum summa uoluptate incalescens. Et in partibus illis maximè sensilibus est maxima titillatio, quæ generat uoluptatem. Hæc est igitur natura seminis. scitis igitur; &, quid sit semen formaliter; &, quæ materia eius; &, unde etiam decidatur. Et hinc causa similitudinis prolis cum parentibus reddi potest. Quia semen, dum deciditur ex partibus; ferè erat illis unitum, & aßimilatum; & attraxerat aliquid in se ex delineationibus, & figuris, quæ erant in illis partibus. Causa igitur, quare materia seminis deueniat ad ue-

nas illas inuolutas; talis est, ut diximus, ex Aristotele. Cur autem in gonorrhæa sine uoluptate emittatur; alia est causa, ut dicit Aristoteles. diuiditur enim illa materia seminalis ex illis partibus, quotiescunq;, uel ratione superfluit coitus, uel ratione alterius causæ, dilatantur meatus, & debilitatur calor innatus; & tunc incipit materia illa sponte decurrere; quæ priùs propter uoluptatem decurrebat, & fit gonorrhæa. Aut certè fit propter debilitatem membrorum; quæ non poßunt ita rectè aßimilare; et ideo redit ad uenas; et à uenis transit ad penem per quam exit. His causis cognitis; uidetis quantùm erretis. Curatis enim gonorrhœam refrigerantibus; magis autem refrigeratis corpus, & debilitatis. Constringitis enim uias, quod tum est maximè cauendum in quolibet fluxu, ut dicunt Gal. & Auic. Vera igitur curatio erit augere concoctiones, & corroborare membra recipientia debilia. Sed oportet plus prouidere, ut membra poßint concoquere materiam illam, & ipsam uertere in nutrimentum. Et ita poteritis curare gonorrhæam. Nam, cùm sit uitium tertiæ concoctionis; oportet adiuuare hanc tertiam concoctionem moderatis frictionibus, balneis dulcibus, & similibus; non autem frigidis, nisi in uno casu; quando scilicet propter nimiam uoluptatem nimiùm sunt aperti meatus. Aliter; semper moderatè calefacientibus, et humectantibus; procedendum est. Maximè balneis; quia hæc ualdè iuuant tertiam concoctionem; necnon frictionibus. Habetis igitur, quid semen sit ex Arist. quæ materia, &

qua

qua de causa in gonorrhæa, & à quibus partibus decidatur. Supponendo igitur semen eße (ut diximus) principium actiuum generationis; consequenter concludit, mulierem non emittere semen. Argumentatur autem Gal. contra in. 6. De locis affectis, ubi loquitur de presocatione. ubi dicit; mulieres aliquando incidere in suffocationem uteri, propter semen retentum. Cuius signum est; quòd ipse iußit sæpe obstetricē inijcere digitos, & confricare partes illas; & exijsse semen cum uolùptate, & ita curasse. Deinde dicit. Non ne uides, quòd in coitu delectātur mulieres? hæc delectatio non pōt esse nisi, à semine spumoso. Hæ sunt rationes Galeni contra Arist. Habentur autem hæc omnia. 1. de generát. animal. cap. 19. Dicit enim ibi has humiditates non eße semen; sed excrementum matricis. Quæ, neq; faciunt ad generationem, neq; ad uoluptatem. Immo dicit, quòd quædam etiam concipiant, nihil emittendo; & ita dicit, quòd non est semen. Dicetis, cur igitur delectatur mulier in expreßione ipsius? Delectatur utiq;, quia materiæ illæ faciunt delectationem ratione spirituum; non secus, quàm pueris contigit; qui nunquàm emittunt semen; delectantur tamen, quia expirant spiritus per penem. Sed omittamus hoc. Quantùm ad apparentiam illā, quòd fiant sæua accidentia ex illa materia; concedo; sed non est necessarium, ut sit semen. Illud est maximum argumentum; quòd dicit Arist. quòd fit, generatio, et conceptus sine humiditate illa alba. Et ita quantùm ad secundum quæsitum; uidetis opinionem Arist. stare firmam,

firmam, neq; ualere rationes Galeni.

Pro quæstione famosa de principijs generationis, & quomodo semen uiri, & mulieris; concurrãt ad generationem; oportet omnia esse clara in istis quatuor præcedentibus quæstionibus, ut sciamus principalem intentionem. Prima igitur quæstio erat; utrùm membra spermatica generentur ex semine, uel ex sanguine. Secunda autem, utrùm mulier emittat semen, ut uir. Tertia erat, utrùm semen mulieris (qualecũq; sit) misceatur cum semine uiri. Quarta, utrũ semen hoc muliebre, si misceatur; concurrat actiuè, an non. Hæ quæstiones licet ualdè sint coniunctæ; sunt tamen diuersæ. Potest enim esse unum, & non erit aliud. Suprà expedita tractatione de prima conclusione, tractabamus secundam quæstionem, scilicet, utrùm mulier emittat semen. Et uidistis, quòd semen secũdùm Arist. decidebatur ex omnibus partibus corporis. Hic uidetur esse contradictio in uerbis Arist. Dicebam, ex omnibus membris semen decidi secũdùm Arist. Quod quidem ex diffinitione patet, quæ est superfluitas ultimi alimenti utilis. Præterea, clariùs dicit Ipse; quod illud ultimum alimentum apponitur membris, ut uniatur. Sed, si fuerit nimium in quantitate; aut peccet in qualitate; ut quia sit craßius; aut, quia tenuius; calidius, aut frigidius; fit semen inutile. Ex his igitur patet, quòd Arist. tenet semen decidi ex omnibus partibus. Sed idem primo De generat. anim. 20. dicit expresse, semen non decidi ex toto. Quòd si à toto decideret; animalia multipara, ut sus; non

generarent. & tunc ex professo dicit nō decidere semen ex toto. & tamen in. 19. dicit expreßè; quòd deciditur ex omnibus partibus corporis. Quid igitur est dicendum? Facilis est solutio, siquis da bene intelligat, quæ ibi dicit Arist. in toto libro, nam est totus legendus; ut totum sciatis, quod uelit Arist. In eo igitur libro tripliciter capitur semen. Quandoq;, pro materia: ut in loco præallegato. Quando dicit (ab omnibus partus, &c.) & affert exemplum, ut deciditur calx ex pariete, quando nimia est. Secundo modo; quando est in proprio loco, & est semen actu cū spiritibus. & hoc modo in secundo libro. 4. cap. intelligit; ubi dicit semen excretum habere propriū locum. Omnia enim excrementa habent loca propria, delegata à natura; ad quæ decumbunt. Ita semen habet uenas illas conuolutas. Videtis igitur, quòd semē primo modo deciderur ex toto. Secundò uerò non deciditur ex toto, sed ex proprio loco. Tertio, ut est semen, nutritum semine alio, quando potentia est proximè planta, ut accipitur in primo de generat. animalium; cap. 20. ubi dicit etiam, quòd ex uno grano frumenti generatur unus cespes (melius enim ita uertetis; quàm uertit Theodorus, & non generari duos cespites.) Habitis his definitionibus; & habito hoc, quòd ex uno semine non generetur, nisi unum animal, aut unus cespes; subijcit (& in hoc differt semen animalis à semine plantæ; quòd scilicet semen animalis potest plura generare.) Postea subdit, (& ideo semen humanum, ita unitum, nō deciditur ex omnibus partibus

tibus corporis; nam alioqui ſequeretur, quòd ex uno membro elicerentur plura membra.) Ideo Ariſt. diuerſa dicit. *Quia non idem modo ſemen intelligit Ariſt. cùm dicit (ſemen eſt ſuperfluitas, decidens ab omnibus partibus corporis) Ibi enim definit materialiter, quod indicat ipſum genus, ſuperfluitas. Sed, quando dicit, quòd à proprio loco deciditur; definit formaliter. Veniamus modò ad tertiam quæſtionem, ex quo habuimus mulierem non emittere ſemen. Intelligo ſemen propriè, formaliter, non materialiter. Emittit ſemen mulier, ſecundùm etiam Ariſ. Nam definitio illa materialis competit, tàm ſemini mulieris, quàm uiri. Eſt enim etiam in muliere ſuperfluitas illa utilis. Vtrùm autem ſemen iſtud mulieris miſceatur cum ſemine uiri; Recentiores ualdè anxij ſunt. Nos autem breuiter dicimus, quòd ſecundùm Ariſt. & Gal. concorditer eſt miſtio iſtorum ſeminum. &, quòd aliter non fit conceptus. Et, quòd hæc ſit ſententia Ariſt. dicit ipſe. 1. de generatione animal. cap. 19. quòd ex miſtione duorum ſeminum fit conceptus; &; quòd ex uno conceptu fit tantùm unum animal, quia iſta miſtio eſt animal potentia, & potentia unum. Potentia autem, & actus; ſunt contraria. Quare ad unum potentia ſequitur & unum actu. Eſt tamen multa diſcrepantia inter utrunq;. Nam Galen. uult, quòd illa miſtione, fiat unum, uidelicet ex miſtione quatuor elementorum: & Ariſt. uult, quòd fiat unum ex materia, & forma; ut ex materia fiat unum, quia natura eſt intra materiam ſuam, non aliter; quàm dicimus*

ex artifice; & materia; fieri unum. Quia artifex est extra materiam, & dat ornatum in superficie, quia est extra, et intus sunt omnia informata. Si quæratur, igitur tunc, nunquid misceatur semen uirile cum muliebri; admiscetur quidem, sed non unitur. Sed, quoniam erat necessariũ; si uirtus actiua, quæ est in ipso semine uirili; debebat inueniri, & agere in semẽ muliebre; ut approximaretur agens patienti; ideo miscetur semen uirile, sed non propriè miscetur. Et notetis Gal. insurgere contra Arist. dicendo esse contra experientiam. & ad memoriam reuocat illam saltatricem, quæ emisit semen; & quiddam, quod erat simile ouo. & ibi dicit (uidebant expreßè semina duo commista) & membrana circũtecta. Ad quid igitur natura ita contegeret; si uellet semen illud eijci? Affert etiam rationem talem. Appetit uterus deglutire semen; quare ergo abijceret id, quod appetit? esset enim hoc modo stultus appetitus iste naturalis. Arist. fatetur quidem commisceri primò duo hæc semina; sed ita, ut miscetur artifex cum sua materia. Quòd, si miscetur etiam corpus seminis uirilis; miscetur per accidens; & postea expellitur, & euanescit. Ad rationem autem Galeni; dico, nõ esse mirum; sicut nec, quòd uentriculus meus appetat chylum; & postea saturatus expellat, tanquàm superfluum. hoc enim est naturalißimum. Simili autem ratione uterus appetit semen, quando est cum spiritibus. Sed quando exhalarunt spiritus; eijcit, quia est molestum. Et miror istam rationem Gal. Ad experimentum tamen illud;

concedit

concedit Arist. misceri duo semina cum suis corporibus; Sed dicit corpus illud non misceri per se; nisi, ut deferens uirtutem formatiuam, quæ agit; non, quæ cocat in partem materiæ. Sed, quomodo excernitur, si est illa membrana? Eodem modo, quo expelluntur materiæ, purulentæ, & crassæ; in oßibus, & cauitate; pectoris, in quo casu necessarium est pertransire membranam pulmonis. Hæc autem concedit Gal. alibi dicens, naturam inuenire occultas uias expellendi. Hic tamen uidetur immemor sui. Notetis modò, quàm bene consequenter loquatur. unde Arist. cùm fiat talis mistio, sicut diximus; subdit; quòd iste processus ita factus ex semine; puellæ; & uiri, quod est principium actiuum; in se iam habet uirtutem nutritiuam, & est animal in potentia, & ideo incepit trahere nutrimentum ad se. Hæc materia attrahitur; igitur non est pars conceptus, sed alimentum. pars autem conceptus: est materia illa, quæ fuit unita cum principio actiuo. & proportionalis est hic cõceptus grano frumenti; quod, in terram sparsum, latißimè augetur. Frustra igitur Gal. contra Arist. insurgit, & nimis est proteruus. Vndè Auer. cogitur illum aliquando appellare ignarum philosophiæ, & audacem. Themistius etiam. 4. physic. tractatu de tempore; appellat importunum. Rabi Moses, qui alioqui adorat Galen. carpit tamen illum, quia deridet Mosen, quòd dixerit (Dixit, & facta sunt.) & dicit; eum carpere, quæ non intelligit. & hoc satis de tertia quæstione, utrum modò semen mulieris concurrat actiuè, an paßiuè; in

actione debile; & è contra semen uirile in actione ualidißimum, in paßione autem debile. Debetis scire, mulierem habere duas superfluitates albas. Quarum altera est humiditas illa salivalis alba, quæ non est semen ipsum, & aßimilatur gonorrhææ in uiris; nec habet spiritus in se, neq; emittitur cum uoluptate, nec concurrit ad conceptum, nec est excrementum utile. Altera uerò est superfluitas alba, quæ est excrementum utile, & dicitur semẽ muliebre: & hæc quidem illa est, quæ concurrit ad generationem paßiuè tantùm, secundùm Arist. secundùm autem Gal. & actiuè, & paßiuè. Galeni etiam rationum summa in Aristot. est sumpta à similitudine matris in filijs impressa. Dicunt enim; si semen muliebre est materia tantùm; nullo modo poterit reperiri similitudo; cùm quidem materiæ sit recipere tantùm, &, ut sit subiectum solùm. At delineare, & effingere; est ipsius formæ. Quare, si semen muliebre concurrit tantùm paßiuè; &, ut materia; nunquàm reperietur similitudo ulla matris in filijs; quod tamen est manifestißimè contra experientiam.

Restabat de quarta quæstione, utrùm semen uiri, & mulieris; concurrant, & actiuè, & paßiuè. Hoc est; an semen uiri præstet materiam, mulieris formam. & dicit Gal. utrunq;, & actiuè, & paßiuè; concurrere ex opinione Hippo. Arist. autem uult semen uiri tantùm præstare formam, mulieris tantùm materiam. Et, quia hic duo proponuntur, uidelicet, utrùm semen uiri det formam, & mulieris materiam. Ideo distinctè

diſtinctè procedendum eſt. Primo igitur de ſemine mulieris agendo; dicimus quòd (ut dicit Gal.) niſi concurreret actiuè; nulla ſimilitudo inueniretur matris in filijs, quia materia tantùm eſt ſubiectum. Ergo ex parte uiri eſſet omnis delineatio, & figura; & non ex parte mulieris. Conſequens tamen eſt falſum, & contra experientiam. Iſtud argumentum credit Gal. inſolubile. At poſſet quis dicere; Quomodo aliqua ex parte mulieris ſit ſimilitudo, cùm per te ſit longè debilior uirtus in ſemine mulieris, quàm in ſemine uiri? Hoc non concedit ipſe Gal. quia ſemper à proportione maioris. (& ita ſemper uiro aßimilari deberet) inæqualitatis ſequeretur actio. ſequeretur ergo hoc inconueniens; quòd actio erit ex proportione minoris inæqualitatis. Conſequens eſt falſum; ergo ſimilitudo erit adhuc ex parte patris. & dicit Galen. quòd licet ſemen uiri ſit ualidius; tamen poſtea temporis extenſione uires ſuas amittit, aut certè debilitatur; quia in nouem menſium ſpacio nutritur ſanguine mẽſtruo, ita; ut, quod non poteſt fieri in primo illo conceptu; fiat in longitudine temporis. Hoc modo roborat Gal. ſuum argumentum. Quòd autem ſemen uiri concurrat cum paßione in primo libro, de ſemine ualdè ſe iactat in hoc contra Ariſtotelem, & incipit cum præclaro principio. & dicit, ſe uelle ex rei natura monſtrare; & poſtea affert experientias multas, quas poteſtis uidere. Hiſtoricè poſtea arguit rationibus dicendo; Semen uiri, cùm non concurrat paßiuè; ubi eſt factus conceptus; dicit Ariſtot. quòd

transit in spiritum & extrà difflatur, & ita non amplius reperitur in matrice, postquàm dederit uirtutẽ formatiuam; Et ita, quod non est in semine; non est necessariò in conceptu; nisi, quia defert formatiuam uirtutem. Gal. deridet opinionem Arist. et dicit; Sequitur, quòd in ipsa generatione intumescat primò uterus ex fœtu ualde. Secundò; quòd sequantur colores magni, Tertiò; quòd sequãtur multi crepitus. Nil autem horum uidemus. Propterea dicit Gal. fatuum est dicere, quòd fiat hæc flatuositas. Hoc est primum argumentum à natura rei. Secundum argumentum est ex supposito. Aßignat Arist. opinionem; uideturq; innuere, se solum legisse quinq; libros De generatione animalium, & se solum intellexisse; cùm affirmet, Arist. opinari, quòd menstruus sanguis sub forma sanguinis, immo sub forma excrementi; & semen uiri faciat miscellam. Et pòst attribuit hoc Arist. quod tamen nunquàm dixit ipse Arist. Postea arguit contra ipsum, & dicit; Tunc iste sanguis menstruus uel erat priùs collectus in utero, uel deuenit huc. Si fuit primùm grumus sanguinis, ex grumo sanguinis, & semine; fit conceptus. Quod tamen est absurdum; quia grumus sanguinis est grumus corruptus. Si exit tunc uenas, et occurrit semini; oportet, ut occurrat ex singulis uenis. Non autem uidemus sanguinem talem in coitu. Et ita uidetur deridere Arist. qui crediderit in conceptu misceri sanguinem menstruum cum semine uirili. Deinde arguit ad hominem, dicens; Hoc quidem tuum est ò Arist. quod natura non deficit in ne-

cessarijs,

cessariis, et non redundat in superfluis. At in ista opinione facis totum oppositum. Quia, cùm sunt generandæ, uenæ, arteriæ, et nerui; oportet, ut generentur ex materia conuenienti. Materia autem conueniens debet esse, alba, et uiscosa; ut poßit distendi, perforari, & dilatari. At sanguis non est aptus ad hoc; sed bene semen. Postea dicit uide quantùm Arist. faciat naturam imprudentem. Vult enim naturam cùm habet materiam, idoneam, & præparatã; expellere eam, & quærere aliam non præparatam. Quartò probat contrà Arist. & ponit principium primùm in plantis, actiuis, & paßiuis ita; quòd semen tritici habeat in se principium, agendi, & principium naturale. Sed in generatione animalis, quod est nobilius; non uult hoc idem esse. Et certè idem accidit Galeno, quod omnibus, qui opinionem falsam defendere conantur; ut conuitijs potiùs, quàm rationibus; contra Arist. inuehatur. Videmus nos rationes Arist. in contrarium, quinq; libris de generatione animalium. Quàmuis autem non omnes simul collectæ sint; collegimus tamen aliquas. Primum itaq; argumentum, quo persuadetur Arist. in semine uiri esse principium actionis tantùm, & mulieris paßionis tantùm; est tale. Materialis, & efficiens; sunt causæ prorsus oppositæ. In altero enim est uis agendi; in altero patiendi. Actio autem, & paßio; sunt prorsus oppositæ ita; quòd non possum imaginari, aliqua simul, agere, & pati. Et sic uidemus etiam in partibus corporis oculum habere paßionem recipiendi, non autem iudicandi. Quam uim natura

posuit

posuit in alio loco. Secunda ratio talis est. Si principium agēdi esset in semine mulieris, sequeretur, quòd non esset necessarium misceri fœminam cum mare, sed fœmina per se conciperet. Et hoc argumentum uolēs impugnare Galenus; incipit deridere Empedoclem. At diceret quis (ut etiam dicit Gal.) quòd habet principium agendi, sed imperfectum & inchoatū. Prætermittamus, quòd nunquàm tentat natura aliquid, quod nō poßit perficere (natura hoc est inconueniēs) & deueniamus ad examinationē rei. Est principium agēdi in semine mulieris, sed est debile; ergo in aliqua muliere calidiore erit ualidius. At per te ò Galene oportet, ut priuetur tēperatura mulieris talis, ut deueniat ad hunc gradum, et poßit hoc sufficienter agere. Nam ex quo potest augeri; poterit etiam ad hanc perfectionem deuenire. Hoc argumentum est admittendum; quia hoc fieri potest. Multa alia argumenta Arist. omitto; causa breuitatis. Verùm, cùm magni uiri adeo inter se dissentiant; quid tenendum? Non est dubium, quin, si examinauerimus unāquamq; opinionem; potior uideatur Arist. opinio; nempe in semine uiri esse principium tantùm actionis, in semine uerò mulieris paßionis tantùm. Fundamenta autem huius opinionis audiuistis. Superest, ut respondeamus, ad rationes Gal. in oppositū. Quantùm igitur ad primum illud argumentum, quòd semen mulieris cōcurrat etiam actiuè, quia non sequeretur similitudo in filijs; licet ipse profiteatur se solùm intelligere libros illos Arist. seq; solum legisse; hic tamen non intelligit ipsum.

ipsum. Dicit enim Arist. semẽ mulieris esse semen aliquomodo, et habere principium actionis alicuius, non formalis, sed materialis. Præterea semen muliebre esse principium generationis corporis; uiri autẽ generare animam. Ponit itaq; principium, quod est materiale; esse semen mulieris. Sed nõ intelligit de principio materiali proximo. Exemplo autem id probat ouorum, quæ generantur ex gallina sine gallo; ex quibus tamen nunquàm potest animal generari; nisi concurrat semen galli, Sic & multa animalia faciunt oua sine semine masculi; ueluti pisces fœminæ, quæ oua emittunt in lictoribus maris. Inde pisces masculi transeunt, & suo semine ea irrorant. Admittit igitur Arist. semen mulieris habere principiũ generandi. Hoc sufficiat, ut sciatis, quomodo seruetur similitudo matris in filijs. Quantùm ad secundum Gal. argumentum contra Arist. Gal. uidetur sui esse immemor; & eorum, quæ alibi dixit. Tantùm potest ambitio, & studium contradicendi. Dicit enim dupliciter flatuari aliquid posse; Vel, ut diffletur materia per halitum, nõ conuersa in flatum, sed in tenuißimos spiritus; qui difflantur sine sensu, quoniam materia non est ualdè rebellis, et calor est ualidus. Vel per flatum, quia scilicet materia est, crassa, & debilis calor. Tunc enim inflatur materia, & sequuntur illa accidentia. Ergo possem dicere ea, quæ dicit ipse contra Aristot. contra ipsum Gal. Quare, cùm scias illam duplicem speciem difflationis; arguis tamen contra Aristot. ex una tantùm specie? Quantum ad secundum argumentum

tum pro semine uiri, quòd concurrat paßiuè; erat illud, quod falsò supponitur ex Arist. Nam Arist. uult, mulierem semen emittere; non quidem extra uterũ, & semen album; neq; sanguinem menstruum, sed formam sanguinis. Vultq; misceri in conceptu cum semine uiri licet det uirtutem formatiuam. Quantùm ad tertium argumẽtum, in quo dicit sanguinẽ menstruum nõ esse materiam Idoneam generationi, uenarum, arteriarum, & neruorum; Sed bene semẽ esse idoneum; Notetis, quòd malè intelligit Arist. Gal. in his libris; qui tamen profitetur, se solùm intelligere illos libros. in 2. de generatione animalium dicit esse concretum ex duabus substantijs, ex substantia aquea dissolubili; & spumosa substantia. Et reddit rationem, quare semen, cùm est calidum; est craßius, tenax, concretum, & uiscosum; cùm autem est frigidum; tunc dissoluitur? hoc enim accidit ratione spirituum; quòd ubi difflauerint; tunc non amplius est uiscosum, nec extensibile; & ideo non est materia idonea pro generatione illorum membrorum. Ideo merito natura expellit ipsum per difflationẽ ex utero; ubi dederit uirtutẽ formatiuam, & egerit in semen muliebre; quia est tanquàm pondus, omnino inutile. Et ita decipitur Gal. qui credit, semen illud esse materiam idoneam. Quantùm ad quartum argumẽtum de semine plantæ, in quo ponit Arist. (ut dicit Gal.) utrunq; principium, actiuum, & paßiuum; dico quòd in hoc Gal. decipitur. Dicit enim Arist. quòd in semine plantarum est principium augendi tantùm; & non principium molis, & mate-

riæ,

riæ, & dat exemplum de ficu. Dicit enim; quòd, cùm ſit tantulum ſemen; tamen oritur tam grandis arbor. Quomodo igitur tam paruum ſemen poteſt eſſe materia tam grandis molis. Prætereà; ſi ſeminetis granum, frumenti, aut fabæ; uidebitis ipſum ſemen eſſe ſeparatum à radicibus, & non unitum. At, ſi daret materiam; eſſet unitum cum radicibus. Sed non eſt. Hæc igitur cum ita ſint; uidetur, quàm fuerit malignus Gal. & quàm friuola fuerint eius argumenta cõtra Ariſt. Et è contrà; quàm argumenta Ariſt. ſint ualida. Propterea ſi uolumus ſequi authoritatem hominum; uidebitur ex antiquis nullum; præter, Hippocr. & Gal. tenuiſſe hanc opinionem; ſed omnes adhæſiſſe opinioni Ariſt. tàm Arabes, quàm Græcos. Immo etiam ex Neotericis; quicunq; fuerunt paulo doctiores; tenuerunt opinionem Ariſt. reprobata opinione Gal. Nec tantùm Medici, & philoſophi; approbauerunt ſententiam Ariſt. ſed etiam iuriſconſulti, apud quos filius ſequitur patrẽ, & filius ex familia patris ſumit agnominationẽ; et pater cogitur ipſi filio dare alimentum.

AVICENNAE LIBRI PRIMI, FEN Primæ, Doctrinæ, Sextæ.

De Facultatibus. Caput.

VIRTVTVM, & operationũ; inuicem, &c. *Medicus uerſatur circa ſanitatem, tanquàm circa finem ſuum, ita; ut, quando adeſt ſanitas; conſeruetur,*

& amissa reparetur. Quoniam autem sanitas nihil aliud est, quàm habitus corporis animalis, à quo procedunt bonæ operationes; Ideo, si uolumus scire causas, ex quibus prouenit sanitas; & scire ipsam sanitatem; oportet cognoscere istum habitum corporis, & causas suas, materiales, formales, efficientes, & finales. Habemus pro materialibus primis corpus humanum, cum suis partibus, & de his satis uidimus. similiter de elementis remotis, de humoribus, & temperamentis, quomodo locum haberent inter istas causas materiales. Superest modò; ut disseramus de causis formalibus, uidelicet de ipsa anima. A' qua; cùm sit corporis Physici organici actus; prouenient operationes omnes; & uera est hominis forma. Oportet igitur considerare in ista summa causas formales; & hoc est considerare de anima. Sed, cùm anima poßit considerari; uel, ut forma; uel, ut finis; uel, ut principium motionis; quando consideratur, ut forma, uel finis, & perfectio quædam, pertinet ad Dialecticum, non ad Philosophum naturalem, nec ad Medicum. Nam, Medicus & Philosophus naturalis; considerãt, ut est principium motionis; Philosophus tamen naturalis nunquàm discedit à motu, et Medicus considerat omnia per respectum ad sanitatem; quæ etiam ipsa est quidam motus. Aliter tamen Medicus, & aliter Philosophus; considerant animam. Medicus enim non considerat aliquam eius operationem in seipsa; sed, prout refertur ad, sanitatem, & morbum. Philosophus autem considerat, prout est principium motus tantum.

tantùm . Cùm igitur Medicus consideret animam; & anima habeat facultates quasdam in se, quarum quædam est in genere, & communis; quæ est actus uiuendi, operationes autem faciunt cognoscere, formas, & principium; Ideo ex ipsis operationibus; & per uitam præcipuè, quæ est propria operatio animæ; cognoscetur anima. Cognoscimus autem uitam per oppositum. Oppositum igitur; siue subiectum; deducit nos in cognitionem, uitæ, & operationum. & cognitio, uitæ, & operationum; in cognitiotionem animæ. Nam (ut secundo De anima dicit) nunquàm poterimus cognoscere aliquam facultatem animæ sine cognitione operationum; neqúe operationes, sine cognitione subiecti. Cùm igitur hæc ita se habeant; oportet cognoscere animã per suas motiones. Motiones autem sunt multæ; & cognoscuntur ex obiectis; quæ itidem uaria sunt. Et, ubi est pluralitas; oportet priùs reducere multiplex ad unum principium, quia non potest aliter fieri. Hæc enim fuit opinio Platonis primò in Thimæo, & Philebo; & postea Galeni. 9. De placitis Hippocr. & Plat. confirmata ab Arist. Non destiterunt igitur, neq; Philosophi, neq; Medici; redigere ad aliqua determinata has operationes; & quando cognouerunt hominem, tanquàm paruũ mundum, & uiderunt in magno mundo duo alterationis principia, alterum naturam, alterum animam mundi, Natura est principium eorum quæ fiunt per alterationem in materia, & erant istæ operationes uiliores. Sunt aliæ operationes longè nobiliores; quæ non
sunt

sunt immersæ materiæ. Est primò unum principium operationum, quod appellatur natura illarum scilicet, quæ uidentur sequi materiam, & resultant ex complexione. Est aliud principium, quod appellatur anima; à qua procedunt operationes animales; quæ procedūt ab, intētu, et mouente. Et, sicut illud primum principium non est uerè anima, sed per quandam similitudinem; ita etiam hoc secundum non propriè est intellectum; sed per similitudinem quandam. Duo igitur sunt principia facultatum; Natura, et anima. Facultas etiam naturalis est multiplex. Vna, quæ dicitur facultas generatiua; alia, quæ augmentatiua; alia, quæ nutritiua. Cognoscimus primò uirtutem generatiuā ab ipsis obiectis, quia uidemus quotidie animalia generare, et ita obiectū deducit nos in cognitionē opationis. Quia, si generant animalia, est aliquid, et aliqua opatio, et hoc indicat aliquid esse, quòd facit esse uirtutem, quæ facit. Est tertio, et illud, quo fit; id est calor, & spiritus. Hæc enim sunt instrumenta; actio autem est primum instrumentum facultatis. Secūdum autem instrumentum sunt, calor, et spiritus naturalis, & idem sunt. Quod uidebitis apud Galen. & Auic. in libris facultatum naturalium; & apud Arist. Ista quatuor commisceri, subiectum, actionem, facultatem, & instrumentum. Nos nunc tractabimus de operationibus naturalibus. Hoc autem genus habet tres species sub se. primo est generatio, actio ista nō cognoscitur; quia actio in seipsa non cognoscitur; sed in subiecto, quod demonstrat actionem: Actio postea indicat facultatem

cultatem ipſam. Ita eſt præcisè de facultate augendi. Quoniam non tantùm ſufficit animæ ut generetur (quia in generatione omnia ſunt imbecillia) ſed oportet augere. Ideo eſt altera facultas diſtincta, quia eſt actio diſtincta, & ſubiectum diſtinctum ab his, quæ ſunt in generatione. Virtus igitur augmentatiua diſtinguitur à generatiua per ſuam operationē, et ſuum ſubiectum. Ita eſt de nutritiua, quæ uult conſeruare; quod eſt, generatum, & augmentatum. ideo uis nutritiua nunquàm deficit, quia eſt uirtus conſeruatiua. Diſtinguitur itaq; & iſta per obiectum, & operationem. Videbitis igitur quomodo diſtinguantur hæ tres facultates per ſuas operationes diſtinctas. Virtus uerò nutritiua, etiam ſub ſe habet facultates alias, quæ miniſtræ ſunt, et licet habeant idē obiectum; tamen uario modo miniſtrant, & uario modo operantur circa idem. Prima ergo dicitur attractiua. Secunda uerò retentiua; quia uerſatur circa nutrimētum per quietem, ut prima per motum. Et ita uidetis, quàm magna ſit differentia inter ipſas. Tertia dicitur alteratiua, ſeu concoctiua. Neq; n. ſufficiebat attrahere, et retinere; niſi eſſet; qđ alteraret et cōcoqueret. Ideo una erat hæc uirtus, quæ uerſatur quidē circa idem ſubiectū, ſed alio modo. Quarta dicitur expultrix; quia in omni cōcoctione, et alteratione; neceſſariò ſequitur excremētū. Quia, ſi debet alterari; debet immutari de cōtrario in contrariū. At in omni nutrimēto ſunt partes diſsimiles, Quia ſi nō eſſent diſsimiles; nō opus fuiſſet alteratione. & ita, cùm ſint excrementa; debent

expelli, & uidetis progressum ab obiectis ad actiones; & ab actionibus ad facultates. His ita dictis; uidebimus distinctè apud Auic. de singulis. Nam ista sunt dicta pro introductione uniuersali. Satisfecimus primo generi, quod erat genus facultatum naturalium. Audiatis modò aliud genus operationum animalium; & hæ distinguuntur ab obiectis. Dicuntur autem animales; quia sunt nobiles. Cumq; non dicantur exire à materia; distinguuntur ab operationibus, & obiectis. Habent autem duplex genus subalternatiuum. Nã quædam mouet secundùm locum, quædam cognoscit. Prima habet ortum suum ab appetitu. Secunda autem quæ dicitur cognoscitiua; habet sub se aliam diuisionem. Nam cognoscitiuæ quædam sunt exteriores, quædam interiores. Exteriores sunt quinq; sensus; qui primò per subiectum, deinde per operationes distinguuntur. Interiores sunt triplices, Imaginatio, intellectus, & memoria. Et distinguo, sicut distinguũt, Aristot. & boni Medici. Nec facio illos quinq; sensus interiores; neq; distinguo inter phantasticam uirtutem, & imaginatiuam; neq; inter cogitatiuam, & discursiuam. Istæ distinguũtur primò ab obiectis; quia aliud est obiectum imaginatiuæ, aliud cogitatiuæ, & aliud memoratiuæ. Nam licet omnes habeant idem obiectum; illud tamen uario modo habent; ut de facultate nutritionis diximus. Distinguuntur primò per obiectum, & per suas operationes, & reliquæ omnes. Diceret quis; Tu posuisti duo tantùm uirtutum interiorum genera. Vbi autem relinquis appetitiuã, quæ

tamen

tamen nobilißima uidetur. Notetis ex tertio de anima, quòd ipsa uirtus appetitiua, neq; habet obiectum unum, neq; unam operationem; sed quoddam mistũ. Appetitus enim habet uirtutem imaginatiuam; quando imaginatur aliquid iucundum. Insurgit enim tunc intellectus, qui iudicat; ideo fit sæpiùs pugna. Quia imaginatio tantùm considerat, quod præsens est; & sine discursu. Intellectus autem futura considerat; unde fit pugna (quòd aliter determinet intellectus, quàm imaginatio.) & ex hac pugna fiunt uarij appetitus. Quòd, si uicerit ipse appetitus præsens; erimus tanquàm belluæ; sin intellectus, erimus rationales, et habebimus uoluntatem rectam. & ideo hæc uirtus appetitiua non uidetur esse distincta; sed, uel imaginatio, uel intellectus mistus. neq; enim habet diuersum obiectum. Ideo rectè fecimus duo tantum uirtutum interiorum genera. Sed quæritur aliud; quia Arist. non uidetur cognoscere alias facultates; nisi animales, & naturales; Medici autem cognouerũt aliud genus medium, quod appellant genus uirtutum, & operationum animalium, & uitalium. Quia pulsatiua, neq; uidetur cognoscitiua, neq; motiua secundùm locum. Quia iste motus non fit ab imperio cognitionis, sed merè naturaliter. Præterea habere constantiam, & magnanimitatem, aut pusillanimitatem; uidetur esse à natura, & habere proprias imaginationes & operationes distinctas; ideo fecerunt Medici tertiũ istud genus. Quantùm sit uerum hoc; partim ostendimus, et partim ostẽdemus. Fortè enim reuera Medici rem

non ita exquisitè intellexerunt, ut philosophi. Quia fortè istæ operationes sunt de genere naturali. &, quæ sunt in corde; habent suum principium.

Erat difficultas inter Peripateticos, & Medicos; Vtrùm tertium genus facultatis uitalis sit distinctum à facultate, naturali, & animali. Secundùm nanque Arist. nõ datur tale genus facultatis distinctum. Nam secũdo de anima. 13. et per multos alios textus, ostendit uitam nil aliud esse, quam actum ipsum animæ. & ista facultas uitalis non facit aliquam distinctionẽ; sed est quoddam commune. & .2. de Anima. 3. & .13. dicit, nutrire, augeri, & alia uitæ munia obire; neq; propterea distincta ponenda est ab alijs. Et ratio est; quoniam uita consistit in calido, & humido. In calido quidem actiuè; in humido autem subiectiuè. Et, quia calidum debet habere aliquod principium; Ideo compositum est, in quo fundatur calor in animalibus; sicuti in medulla in plantis, quæ proportionalis est cordi animalium. Ideo dicit consequenter Aristot. cor esse principium uitæ. Gal. tamen uidit genus tertium esse contra distinctum uirtutibus animalibus, & naturalibus. Sed Galen. aliud intelligebat per uitam, aliud per fontem uitalem. concedebat, uitam omnibus esse communem; nec tunc contra distinguebat duobus alijs generibus; sed functionem, & facultatem uitalem aliud esse concedebat; eße scilicet quandã animi potentiam; distinctam, primò pulsationem in arterijs, secundò quandam constantiam, aut ignauiam in rebus gerendis: Quæ duæ facultates non conueniunt, neq; facul-

tatibus

tatibus naturalibus, neq; animalibus. Et primò, quòd pulsiua non faciat ad naturales; patet, quia non ad nutritiuam, attinet, non ad augmentatiuam, non ad generatiuam, quæ sunt tres partes facultatis naturalis. Neq; attinet ad facultatem animalē, non ad motiuam, non ad cognoscitiuam; nam licet uideatur habere motum; non tamen fit iste motus ex uoluntate, sed ex musculis naturaliter. Non ad motiuam secundùm locum attinet; quia non habent cognitionem, alicuius loci. Vndè erit necessaria conclusio; quòd uirtus pulsatiua sit facultas tertia contradistincta, & uirtutibus animalibus, et naturalibus. Quòd uerò constantia animi & suum oppositum; sint alia ab illis duobus generibus patet. Non enim ad naturalem facultatem redigi possunt (Quod patet manifestè) neq; ad uirtutem animalem; quia nec ad cognoscitiuam, nec ad motiuam; spectat. Ideo uidebatur Gal. quòd daretur ista facultas uitalis à duabus facultatibus distincta (ut mōstrat nono, De placitis) et uult loco etiam distinctam esse, et reponi in corde. Istæ sunt rationes, quæ mouerūt Gal. ad ponendum tertium genus contra distinctum. Peripatetici uero derident has rationes; et dicūt Galen. esse excellentem Medicum, sed in philosophia derident; et admirantur, quod ita leuiter res uiderit. Nam quatenus attinet ad pulsationem; dicunt, uidimus istam pulsationem, & est materia, sed nō est actio alicuius facultatis, sed est actio, consequens ipsum instrumentum, qui est calor innatus. Qui, quoniam est calidus, ut in corpore perfectorum animalium; Ideo

oportet, ut palpitet; uel, ut moueatur; uel, ut foueatur; uel euentetur; uel refrigeretur; ut uidemus in igne extrinseco. & ideo oportet, ut ista pulsatio sequatur necessariò ex ipso calore innato, qui emanat à corde, & diffunditur per totũ corpus, & dat actum uitæ, toti corpori, & calori complexionali; ita; quòd, si cesset hic calor, cesset & uirtus naturalis, et quæ uis alia uirtus. Non *est igitur actio alicuius facultatis; sed est palpitatio caloris, ita materialiter agentis, ubi sit potens. Sed, ubi sit debilis; non fit palpitatio; ideo calor in animalibus imperfectis, & plantis; non facit eam palpitationem, quæ sentiatur. & ita quãtùm ad pulsationem non est, quod ponatur genus tertiũ contradistinctum. Quantùm uerò ad constantiam in rebus gerendis; neq; hoc est proprium alicuius facultatis; immo est in qualibet facultate, & est in omnibus etiam membris. Vbi enim membra habent bonam temperiem, & compositionem; tunc actio membri habebit bonam constantiam. & est uerum hoc etiam in facultate naturali; sicut concedit etiam ipse Gal. multo igitur magis esse debet in facultate animali; in, cognoscendo, imaginando, & memorando. Idem est dicendum de uirtute motiua.* Fortius *enim, & debiliùs; mouentur animalia; prout habent meliorem temperaturam, & compositionem. Quare non oportet ponere istam esse actionem distinctam, cùm sit proprietas omnium actionum; & mensura potiùs actionis, quàm actio. Quantùm igitur ad istas duas actiones; frustra ponis tertiam facultatem ò Galene; cùm sufficiat*

ficiat ponere facultatem naturalem, & animalẽ. Nam quantùm ad uitam; illa profluit anima; & est communis, & principium omnium actionum. Audiuistis opinionem Gal. & Aristot. cum fundamentis utriusq; partis. Vtrùm modò debeatis adhærere Arist. an Gal. uestrum est. Ego nolo iudicare. Sed, ut eò reuertamur, unde digreßi sumus; quantùm ad textum; Auic. Virtutum, & operationum inuicem. Auicen. primò uersatur circa uniuersalia, Deinde accedit ad particularia. & in prima parte dat modum cognoscendi, & procedendi. & dicit, uirtus, & operatio ita se habeat inuicèm; ut unum per alterum cognoscatur, ut superius diximus. quòd de quatuor istis simul est agendum. Nam non potestis tractare de facultatibus; nisi tractetis de actionibus; & non de actionibus; nisi de obiectis. Neq; rursus de obiectis; nisi de instrumento, per quod fiũt omnes operationes. Sciendũ est igitur; quòd facultas cognoscitur ex ipsa actione; & actio ex obiecto. & hæc fuit sententia Arist. & Gal. 1. de facultatibus. Actio est efficiens ipsius facultatis, per se, & proximũ. Postea est ipsum corpus, quo efficitur etiam suus effectus; sed secundariò, & mediante operatione. Verbi gratia; quia in hepate est facultas sanguificandi; hepar habet propriam actionem sanguificationem. Corpus autem, id est sanguis, fit ab actione primò, & immediate. Fit autem à facultate; sed non primò, & per se; sed secundariò, et mediante ipsa actione id est, sanguinificatione. Dicit etiam Gal. ibi, quòd ista se habent sicut correlatiua.

Nam, posito uno, ponitur & reliquum; & destru-cto uno, reliquum destruitur. Ideo alterum per alte-rum cognoscitur. Habent tamen se per modum, prio-ris, & posterioris; & propterea non sequitur de mo-do circulari; Quia est alia diuisio, quando ex actione ostendimus facultatem; & alia, quando ex facultate actionem. Nam, quando actionem ex facultate osten-dimus; est demonstratio à priori; Quando autem facul tatem ex actione; est demonstro à posteriori. Bene igitur dicit Auic. quòd non sunt facienda de his distin-cta capita. Virtutũ uerò genera, & operatio-num. *Vbi præmisit, quomodo essent tractandæ uir-tutes; diuidit, & dicit tria secundùm Medicos esse ge-nera; sed non probat, nec dicit, quomodò sint tria. Sed bene dicit secundùm Medicos; quia sciebat, quòd se-cũdùm philosophos sunt tantùm duo, immo unum tan-tùm. Sed postea in cerebro apparet facultas animalis. Dicit autẽ huiusmodi Auic. quòd singulis instrumentis sunt singulæ facultates; & ex numero instrumento-rum colligitur numerus facultatum. & e contrà ex numero uirtutum colligitur numerus instrumẽtorum; &, quòd, cùm sint tria genera uirtutum; sunt etiam tria instrumenta principalia; et loca, ubi operant. Et bene dicit (secundùm Medicos.) Circa finem capitis dicit, quòd secundùm Medicos sunt tria principia. Se cundum uero philosophos; unum tãtùm, quod est cor; quod est una anima, quodq; Arist. ueriùs sentit secun-dùm sermones demonstratiuos; et, quòd Medicus non debet disputare de his, ut Medicus.*

De

De Virtutibus Naturalibus. Caput.

Vbi modò de uirtutibus in uniuersali egit; facit secũdum caput de uirtutibus naturalibus, si sunt tria genera uirtutũ. Secundùm Medicos meritò à uirtutibus inciperemus; sunt.n.et priores tẽpore, et notiores, & cõmuniores. Virtutum uerò naturalium aliæ sunt, quæ sunt ministrantes, &c. *Notetis, quòd Auic. utitur diuisione accidentium per hoc quidem ministrare, & non ministrare; nec est uera, et propria diuisio. At nos docuimus, quomodo sumeretur diuisio per Methodum, uidelicet ab effectibus, & obiecto; ut; quòd ex obiecto ostendebatur actio, & ex actione facultas; sicut ex facultatibus anima. Et hæc fuit methodus Arist. in. 2. de anima. Gal. tamen. 1. de facult. naturalibus, tractat hanc methodum, id est à notione finis. & dicit, quòd animalia, cùm non possent perdurare indiuidua; ut maneret species, fuit necessaria generatio. Sed, quia quod generatur; generatur paruum; Ideo, si debet exercere operationes; necessaria est augmentatio; quando, neq; poterat augeri, nisi adesset materia, quæ nutriret. Ideo tertia sequitur facultas animalis naturalis. Nam, si debeat nutriri animal; oportet habere sensum tactus, ut cognoscat cibaria. Sed quoniam animalia perfecta debebant exercere nobiliores operationes; Ideo indiguerunt cognitione, et ideo fuerunt necessarij sensus tactus, & exteriores, & interiores. et hoc uoluit breuiter innuere Auicen. per hanc diuisionem per accidentia, ut diximus. & dicit.* Quædam ministrant tantùm, & non ministrantur.

niſtrantur. *& ſunt quatuor illa, attractiua, retentiua, concoctiua, & expulſiua; quia ſeruiunt nutritioni. Quædam ſunt, quæ miniſtrant tantùm, ut uirtus formatiua. Quædam miniſtrant, et miniſtrantur; ut uirtus nutritiua, quæ miniſtratur illis quatuor, cui miniſtrant illæ quatuor. et miniſtrat augmentatiua generatiuæ. Ex hac diuiſione uult inuenire omnes ſpecies facultatum.* Virtutum uerò naturalium, aliæ ſunt, quæ ſunt miniſtrantes; aliæ ſunt. *Omittit unum membrum in diuiſione; poſtea id explicat. et eſt numerus uidelicet earum, quæ miniſtrant, et miniſtrantur.* Virtus uerò nutritiua eſt illa. *De hac uirtute. 2. de facultat. naturalibus, et. 3. tot, et tanta; egit Gal. ut non opus ſit illa repetere. Dicit Ariſt. 2. de anima; Hoc unum eſt ſciendum, quòd cùm calor continuè reſoluat, et diſsipet; fuit etiam neceſſarium, ut cõtinuè reſtauraretur deperditum per alimentum. Et, quia alimentum in principio eſt diſsimile; ideo neceſſaria fuit alteratio. et, quia alteratio perfecta fit per multa media, et in uno membro fit una tantùm immutatio; ideo modò fuerunt diuerſa media, donec fiat aſsimilatio ipſius nutrimenti ad membrũ, quod nutritur.* Virtus autem creſcitiua, &c. *Hæc eſt uirtus, quæ augetur; non ſecundum materiam, ſed ſecundùm formam. Eſt notandum (ut intelligatis locum Ariſt. 1. de generatione.) quòd fit augmentum ſecundùm Peripateticos formæ, non materiæ. Si enim tantùm ſecundùm naturam, fieret augmentatio; nõ fieret augmentum competens animalibus; ſed hoc fit ſecundùm*

dùm formam; quia augetur animal cum suis lineamentis, quæ seruãtur; sed fiunt maiora, sicut, si esset tunc paruus circulus, qui augeretur, seruata forma circuli; esset augmentatio secundùm formam, licet aucta esset etiam materia. Ita dicimus de manu hominis, pueri et iuuenis; seruata forma augmentatiua. Et hoc est, quod dicit Auic. quòd fit augmentatio proportionaliter naturæ. Breuiter hæc diximus; quia non ex professo hoc tractamus. Non desinit autem augmentatiua, donec duxerit usq; ad certam magnitudinem; & fiant actiones, robustæ, & ualidæ; qui est augmentationis finis.

Nutritiuam verò virtus crescitiuæ, &c. Agebatur de uirtute argumentatiua, quæ est, uel secunda species, uel secũdum genus subalternum facultatum naturalium. dicebatur, uirtutem augmentatiuam uersari circa augmentum formaliter, uidelicet circa materiam, ex qua fit augmentum, formaliter. Hoc loco aßignat Auic. differentiam inter augmentum, seu augmentatiuam, & nutritiuam. Sed, quia circa idem subiectum alimenti uersatur; uidentur, non esse diuersæ. Dicit igitur; quòd, licet uersentur circa idem subiectum; tamen nutritiua uersatur circa augmentum materialiter, quia nutritiuam nil aliud facit; quàm, quòd restaurat materiam deperditam. quoniam enim necesse est continuè deperdi materiam per continuam resolutionem ex ualido calore; ideo necesse erat inuenire uirtutem quæ restauraret deperditam materiam. Nutritiua autem nil addit, nec diminuit; de

forma;

forma; sed addit tantùm de materia; sed secundùm figuræ qualitatē. Et hæc est differentia inter augmentatiuā, et nutritiuam. licet enim uersentur circa idem obiectum, & in hoc uideantur esse idem; tamen differunt, quia diuerso modo circa obiectum occupantur. Ex quo sequitur primò; quòd nutritiua est in ultimo gradu nobilitatis, quia tātùm restaurat materiam deperditam. Augmentatiua uerò etiam auget formam. Vnde uidetur habere aliquid generationis. Differt autem; quia generatio facit de nouo formam; Augmentatiua autem augetur. Vndè media est inter generatiuam, et nutritiuam. Vndè perseuerat uis ista augendi usq; ad perfectionem animalis. Generatiua desinit post formationem fœtus in utero. Nutritiua antē perseuerat usq; ad interitum; diminuitur tamen in tempore senectæ. Et ita uidetis, quòd generatiua, tanquàm Regina; nulli inseruit; & est tantùm ministrata. Augmentatiua autem, & nutritiua; inseruiunt ipsi generatiuæ; & nutritiua inseruit etiam augmentatiuæ. Quæ autē differentia sit inter impinguationem, & augmentationem; ex his clare apparet. Impinguatio, non accrescit; siue auget; nisi, materiam, & pondus; non secundùm formam, ut fit in augmentatiua. undè, qui pinguescunt; non solùm nō fiunt robusti; sed, debiles, & tardi ad motum. Et qui augentur; fiunt robustiores ad motum. Non, quia impinguatione non augentur corpora secundùm formam secundùm omnes dimensiones, sed est tantū mollis appositio. Apparet ēt tertiò; quòd, licet adolescentes isti exarescant

seu

ſeu propter ægritudines;tamen adhuc augentur,quia decreſcit materia,ſed non forma. Nã,*ſicut impinguatio nõ fit formaliter,ſed materialiter, ita ẽt exarceſcẽtia,ſeu exareſcẽtia.* Et *tale decrementũ fit materialiter tantùm; & non formaliter .* Et *uidemus hoc in iuuenibus;quia in ægritudine exareſcãt,et eſarceſcẽtes fiunt lõgiores.Poſtea addit* Auic. Licet illud longius exiſtat ; & neceſſario exiens magis. *Vos poteſtis hæc uerba applicare ad pinguedinem,& iſte erit ſenſus : licet ipſe impinguatus longiùs recedat;et ſit augmẽtũ à natura,quàm ariditas in pueris;ut deſit, diminutio, & decrementũ.* Nã *facilius fieri poteſt,ut adoleſcentes decreſcãt ſecundum formã ex ariditate, quàm ſenes ex impinguatione . Si uerò applicetis ad ariditatem; erit ſenſus; licet minùs neceſſarium ſit,ut ex ariditate adoleſcentes nũc decreſcant,quàm,quòd ſenes ex impinguatione augeantur , &c. Et cadit in idem ; ſed prior expoſitio uidetur mihi magis ſecundùm uerba.* Nam *pronomen illud refertur ad id,quod eſt remotius ;ſicut hoc ad propinquius.Et hæc eſt regula grammaticorum .* Et nutritiua operatio tribus particularibus operationibus complectur. *Poſtquàm dedit differentiam inter,nutritiuam, & augmentatiuam ; dicit , nutritiuam compleri tribus uirtutibus. Sciendum eſt (ut dicit* Gal.*ſecundo de facul. naturalibus) nutrimentũ duplex eſſe;quoddam intrinſecum,& quoddam extrinſecum.*Extrinſecum *eſt materia potiùs nutrimenti;quàm nutritum.*Intrinſecum *autem eſt triplex; quoddam uerum nutrimentum,*

tum, quando apposita humiditas est, & aßimilatur. Quoddam quasi nutrimentum; quod est ipse sanguis. Quoddam futurum nutrimentum, quod est ipse chylus. Ex hoc triplici genere subiecti cognoscetur triplex facultas nutritiua. Quando dicit Auic. Nutritiuum completur tribus uirtutibus; de qua nutritiua intelligitur? Non intellexit de nutritiua, quæ est circa extrinsecum alimentum; nam hæc nutritiua est illa, quæ existit in uentriculo, & ista non completur tribus uirtutibus. Est postea aliud alimentum intrinsecum, & primum, quod est in uentriculo. Quoniam dicitur chylus, qui est obiectum sanguificatiuæ in hepate. & hæc nutritiua non completur nec ipsa tribus uirtutibus. Est deinde sanguis in uenis; qui est obiectum nutritionis membrorum totius corporis, & est uera nutritiua; & de hac uerum est, quòd completur tribus uirtutibus. Quando enim sanguis transit extra uenas, ut nutriat; primò apponitur, & est hæc prima naturæ operatio. Secundò agglutinatur, & unitur. Tertiò alteratur, & aßimilatur; ul ima alteratione & aßimilatione. Et ita, si nutrimentum debeat fieri pars membri; oportet, ut transeat per triplicē operationem naturæ. habetis hæc omnia declarata in secundo De facult. naturalibus à Gal. Hic igitur quando Auic. dicit, quòd tres sunt facultates nutritiuæ; non intelligatis de omni nutritiua; sed de ea, quæ est in singulis partibus corporis. In his autem tribus generibus actionum nascuntur tria genera morborum. Nam, si nutrimentum non apponitur, fit morbus, qui dicitur

dicitur Atrophia, hoc est priuatio alimenti. Nam, si non apponitur; quomodò potest nutriri corpus? Et Medici, quando cognoscunt hanc ægritudinem; faciunt frictiones, & apponunt dropacismos; ut attrahant calorem, & nutrimentum. Sed uitium, quod accidit secundæ operationi, id est agglutinationi; est illa ægritudo, quæ dicitur anasarca. Nam, cùm apponitur quidem sed non agglutinatur; remanet illud nutrimentum inter carnem, & membra solida; quod & ipsum nomen anasarca felicissimè indicat apud Græcos. Secundum uitium, appositum tertiæ operationi, quando non assimilatur; est, quando, uel redundat, uel deficit calor membri. Si enim redundat; fiunt, impetigines, lichenes, morphææ; quæ fiunt ex humoribus adustis nigris. Si uerò deficiant propter debilitatem caloris; fiunt, lichenes, & morphææ albæ; quia humor est, crudus, & albus; & pituitosus. Hæc quidem sunt principia; tamen ars tota fundatur super primis his principijs. Omnia modò sunt facilia usq; ad illam partem. Generatiuæ verò virtuti secunda species. Expediui iam duas species facultatis naturalis, scilicet augmentatiuam, & nutritiuam; superest igitur nunc tertia, uidelicet generatiua, quæ diuiditur ab Auic. in duas partes. Quædam enim uersatur circa generationem spermatis, uiri, & fœminæ. (Intelligatis autem semen fœminæ, eo modo, quo diximus; non semē propriè, & formaliter; sed materialiter.) Quædam uerò, quæ disponit, & agit in generationem, & perficit operationem. Quantùm ad primum; quòd sit

uirtus

uirtus quædã propria, quæ generet ipſum ſemen; hæc eſt propria opinio Auic. Nec enim conceditur à Gal. neq; ab Ariſt. Gal. uult quòd unumquodq; membrum, generans humores, generet propter ſe tantùm, non propter alia; quia non habet cogitatiua, ut propter aliud generet: ſed, habent ſingula uirtutem inſitam, ut generent propter ſe, ad ſui nutritionẽ. Vbi uerò ſunt abundè nutrita; eijciunt ad alia reliquum, tanquàm excrementum aggrauans. & hoc uoluit etiam Ariſt. Si hoc eſt uerum; non poteſt ſtare, quod dicit Auicen. quòd ſit uirtus diſtincta, quæ generet ſemen: nam ſemen generatur in teſtibus, & uenis; à uirtute nutritiua, & in membris; ut membra ipſo nutriantur; Non, ut pareat ſiue nõ (ut apparet) pro generatione. Altera eſt, quæ diuidit virtutes, quæ etiam in ſpermate. *Virtus generatiua in ſemine eſt duplex; quædam, ut generet ſimplicia; quædam, ut generet compoſita et (ut dicit Ariſt. in quarto meteor.) eſt una uirtus, quæ operatur manifeſtè ut, calido, humido, frigido, & ſicco; & his qualitatibus facit diuerſas operõnes, ut uidemus in neruis, qui differunt, et in ſubſtantia, et in accidẽtibus; ab alijs mẽbris. Dicit itaq; Ariſt. quòd hæc membra fiunt manifeſtiſsimè à calido, frigido, humido, et ſicco. Et hoc eſt primum opificium uirtutis generatiuæ, ut idem confirmat in ſecundo De generatione animalium; et etiam Gal. in primo de facul. naturalibus, & ſecundo. de temp. & hi duo magni uiri conueniunt, quãtùm ad membra compoſita. Dicunt enim, quòd non uidetur eſſe eadem cauſa quæ gene-*

rat simplicia membra. Quod quidem exemplo facilè intelligetur. Nam argentum sit, quod est tanquàm similare; ex debita proportione qualitatum quatuor primarum. Sed, quòd ex argento fiat statua; hoc non est opus quatuor primarum qualitatum; sed uidetur uirtutis nobilioris. Hoc idem in secundo De generatione animalium. Idem etiam dicit Gal. in locis præallegatis. Et hanc uirtutem admittit; (Quæ ponit hoc membrum in hoc loco; & illudit seu alludit illi; & facit in hoc membro talem figuram, in alio aliam) et celebrat hanc, tanquàm rem aliquam diuinam, sed fatetur se ignorare, quidnam sit. Arist. similiter celebrat ipsam; sed non dicit, quidnam sit. Relinquitur igitur quæstio magna inter hos magnos uiros, quænam sit hæc uirtus. Nunquàm enim Arist. hoc clare dixit. Sed Conciliator dicit intellectum eam esse uocatam, quæ inuenitur in semine. Quantùm autem decipiatur; apparebit inferiùs. Nunquàm enim Arist. expreßè pronunciauit, quidnam hæc uirtus esset; sed dixit tantùm eam esse quoddam proportionale elemẽto stellarum. Quidnam autem sit hoc proportionale; nunquam dixit. In. 7. autem, & 12. Methodi Gal. expreßè fatetur, se nescire; & hoc se desiderare à philosophis. Et dicit, se plures philosophos percunctatum de hac uirtute; sed nihil unquàm à quoquàm didiciße. Auic. imaginatus est quendam formarum datorem Colcodeam nomine; uerùm nihil probauit; sed tantùm ad placitum de ea locutus est. Sufficit autem mihi, quòd hi

duo magni uiri, Arist. & Gal. expreßè quidnam ea sit, se ignorare fateantur. Alexander. 2. physic. (ut refert Simpl. qui eius recitat uerba) explicat, quid sit hæc uirtus formatiua. Cui opinioni fauere uidetur Auer. Dicit.n. ipsam uirtutē formatiuā nil aliud esse, quàm uirtutem quādam in semine residentē propter cōnexum causarum superiorū à prima causa consequenter usq; ad ultimam: & eam dicit his esse similem, qui faciunt bagattellas (liceat autem nunc mihi ita loqui.) Hi enim habent instrumentum quoddam; & cordulas, illi connexas, quæ ad motum unius mouentur omnes; & ad motum primæ mouetur secūda, & ita usq; ad ultimam; quæ postea simul motæ faciunt aliud lignum ambulare. Et ita isti iocularij homines conantur immutare naturam, & primum motorem, qui cùm sapientißimus sit, & potentißimus; mouet primam causam, & secundam, sic usq; ad animalia; in quibus est uirtus emanans usq; à prima causa per connexum; & perseuerat, & perseuerabit usqúe ad ultimum. Per huiusmodi itaqúe causarum connexus est uirtus in omnibus animalibus, ut generet sibi simile. Ideo, cùm decidit semen ex homine; quia in semine est uirtus illa diuina, ideo facit tam miranda artificia; non, quòd ibi sint, & Deus, & Colcodea; eo modo, quo intelligit Auic. sed tanquàm diuina quædam uirtus. Nam (ut Poeta inquit.) Iouis omnia plena. Pro declaratione tertiæ uirtutum naturalium speciei; quæ dicitur generatiua; suprà ostendimus,

dimus, Gal. & Arist. hanc uirtutem, quam etiam appellant formatiuã diuisisse in duas species. Prima habet hoc munus; quòd membra effingit similaria; quod facit quatuor primis qualitatibus, quæ propter uariam proportionem caloris cum alijs qualitatibus uariam habent figuram, & complexionem. Secũdum est, ut effingeret membra composita. quod non fit ex actione primarum quatuor qualitatum; sed est nobilioris cuiusdam agentis. & dabat exemplum Arist. de argento, & statua. Membra enim organica omnino fiũt amplius à quatuor qualitatibus; sed ab aliquo intellectu, & nobiliori agente. & Aristot. extollens hanc uirtutem; dicit eam non esse, ignem, non calorem; sed quoddam proportionale stellarum elemento. Quodnam aut hoc esset, nunquàm dixit Gal. Et ipse magnificat hanc uirtutem; Sed fatetur se ignorare, quidsit; imo desiderat sibi declarari ab aliquo Philosopho. Alexander autem dicit, in singulis seminibus inueniri, propter connexum perpetuum causarum inferiorum cum superioribus à prima causa usq; ad ultimam. & exemplificabat de illis machinis ligneis circa latorum, quæ quidem ambulant, sed ita; ut, dum ipse mouent quoddam ferrum; quod ferrum mouet aliud, & hoc rursus aliud, donec tandem deueniatur ad ambulationem. quod est mirandum. Sed non uidetur mirandum ei, qui cognoscit cõnexus causarum mouentium. Ita igitur est de uirtute formatiua, quæ est per connexum in semine causæ primæ, &

ſequentium, usq; ad ipſum ſemen. Hæc eſt opinio Alexandri citata à Simplicio ſecundo Phyſicorum. Simplicius, & Gal. contra hanc opinionem arguunt, & dicunt ambo, quòd non uidetur uériſimile, quòd hoc pſeueret p tot ſecula ſine ullo errore. Et ego quidem miror, quare hi mirentur in prima cauſa, id eſt in Deo. Limitant enim hanc uirtutem primi agentis; ſicut limitabatur uirtus circulatoris illius. At uirtus primi agentis eſt immenſa. Ego igitur nõ uideo, quare debeant hoc admirari. Et hæc opinio eſt conſona, ueritati, & philoſophiæ Peripateticæ. Et, ſi hæc non ſit uera; haud facilè inuenietis ueriorem. Neſcio hic modò, quomodo Galenus poterit ſaluare ſententiam ſuam, qui fatetur membra organica non eſſe à primis qualitatibus. Quomodo igitur poterit ſaluare complexionem eſſe formam compoſiti; ex quò fatetur hic cum Ariſt. membra compoſita non per quatuor qualitates effingi, ſed beneficio alicuius agentis nobilioris. Reuera forma ipſius miſti fit ex quatuor qualitatibus; tamen ſciendum eſt; Gal. dicere, quòd, licet temperatura ſit ex primis quatuor qualitatibus; ſunt concentus reſultans ex, graui, & acuto; non eſt tamen, neq; graue, neq; acutum, ſed quoddam tertium delectans; Cùm, neq; grauis uox, neq; acuta; delectet. Ideo argumentum hoc, ſi anima eſſet temperatura, eſſet calida, & frigida; nihil eſt. Non enim ſequitur hoc. Et ita, ſi ſupponatis complexionẽ eſſe quandam formam, ex primis quatuor qualitatibus reſultantem;

tantem; in qua sit uirtus quædã diuina; Nulla quidem *erit in* Galeni *dictis contradictio, & omnia concordabuntur.* Nam *membra organica fiunt ex membris similaribus, quæ similaria ex quatuor fiunt qualitatibus. Sat igitur sit; quòd membrorum organicorum temperatura sit complexio, resultans ex quatuor primis qualitatibus; &, quòd generentur à uirtute quadam diuina.* Nec *credo, quòd alia ratione excusari poßit* Gal. *Sed satis de hac uirtute formatiua; cùm de ea alias iam tractauerimus.*

AVICENNAE LIBRI PRIMI, FEN Primæ, Doctrinæ Sextæ,

De Virtutibus Naturalibus Ministrantibus Caput.

AVDIVISTIS *iam de uirtutibus naturalibus; quòd quædam sunt ministratæ tantùm; quædam, & ministrantes, & ministratæ; quædam ministrantes.* De *primis duobus generibus audiuistis.* De *ministrantibus tamen minimè.* De *eis igitur nunc audiatis.* Hæ *igitur quatuor sunt, attractiua, retentiua, concoctiua, & expulsiua.* Si *enim debeat concoqui; oportet primò ad concoctionis locum attrahi.* Cæterùm *non sufficit attrahi; sed oportet etiam, ut retineat.* De*inde, si debeat nutrire; oportet, ut cõcoquatur.* Cùm *autem partes sint dißimiles, & totum non poßit im-*

mutari fiunt excrementa necessariò; quæ, quoniam ſunt contraria naturæ; debent expelli; ideo quarta uirtus eſt neceſſaria, ſcilicet expulſiua. Hæ autem uirtutes fiunt per fibras ſeu per uillos; tanquàm per inſtrumenta. Villi autem ſunt filamenta, quæ uidetis in texturis; quæ filamenta contexunt, ut uidetis in hominibus. Hi autē uilli in humano corpore ſunt in triplici genere. Primùm enim eſt illud, quod contexit membra, Sed illæ fibræ non ſunt illius generis, cuius aliæ; ſed dicuntur fibræ admodùm communiter. Ideo uidetis apud Gal. quandoq; membranas contextas ex fibris, quandoq; non. Vndè uidetur contradictio; ut alibi diximus, & ſoluimus. Secundo modo dicuntur fibræ proprijßimè dictæ, quæ ſunt & ipſe filamenta, ſed habent uſum proprium, uidelicet dandi motum et ſenſum. & proueniunt ex neruis. Tertio modo dicuntur fibræ, quæ, neq; ita impropriè ſunt fibræ, ſicut illæ mēbrorum; neq; ita propriè, ſicut illæ; quæ dant ſenſum, & motum. & hæ ſunt in membranis pro operationibus naturalibus. Et harum quædam ſunt longè ad attrahendum, quædam obliquæ ad retinēdum, quædam circulares ad expellendum. &, quia tres tantùm uirtutes indigent fibris; ideo tantùm tres fibrarum in uentre ſunt ſpecies. Concoctio enim ipſa fit per quietem, non per motum. Quando enim opus eſt expreßione; Circularis illa ſtringit, ſicut marſubium. Et, ita exprimitur materia. Obliquæ uerò, dum conſtringuntur per obliquum; retinent. Longitudinales

attrahunt. *Auic.autem loquitur hic de his fibris,tertio modò dictis, ideſt naturalibus*. Notetis *modò;quia aliud eſt retinere, aliud continere. Continere enim eſt, quando res amplectitur, ita, ut nihil ſit uacui inter continens,& contentum*. Itaq; *ad continendum, oportet, ut ſint omnes tres fibræ, ſicut eſt in utero. Sed, quid faciunt hæ fibræ? Contrahunt omnes; & ita, quod erat magnum, fit paruum; per contractionem omnium fibrarum; quoniam illud,quod continetur; eſt paruum. &,quod continet, magnum. Sed, quando illud,quod continetur; eſt magnum; et, quod continet; eſt paruum; fit totum oppoſitum*. Nam *dilatatur, quod continet, per productionem omnium fibrarum; ut apparet in ueſica*. Quod,*uel ipſi pueri nouerunt, qui indigebant maxima extenſione ueſicæ propter urinam. Sic & uterus,quia indigebat ad retinendum; ſufficiunt illi obliquæ fibræ*. Ad *continendum autem neceſſariæ ſunt omnes tres ſpecies uillorum*. Et *hæc ſatis de uirtutibus naturalibus, cum ſuis inſtrumentis operantibus*. Digeſtiua verò eſt illa,quæ,quod attractiua. *Notandum circa digeſtiuam, ſeu concoctiuam; quòd eius ponit duas ſpecies. Vna eſt (dicit) quæ in iuuatiuo fit à calore, aſsimilante nutrimentum membro nutriẽdo; & hæc propriè dicitur digeſtio. Eſt deinde alia in ſuperfluo, ſeu noxio; quæ propriè dicitur maturatio*. Nam, *licet quandoq; uideantur ſynonyma; ſunt tamen reuera diuerſa*. Q*uoniam hæc maturatio procedit incraſſan-*

do ſubtile, & attenuando craſſa; quod non fit in con coctione, quæ ſemper procedit incraſſando. Hæc *eſt uera opinio* Auic. *quæ tenetur à recentioribus.* Ideo *fiunt plurimi errores in praxi; & multa dicuntur ab eis, quæ ſunt contra &* Galen. *&* Ariſt. *& rei naturam.* Circa *rei ueritatem; fundamentum* Ariſt. *eſt,* (*quod etiam probauit* Gal.) *quòd concoctio nil aliud ſit ex meteor.* 4. *niſi conueniens terminatio humidi cum ſicco.* Quia *debet uinci humidum, & perfici; à calore naturali.* Quando *enim calor naturalis uicerit humidum, & bene terminauerit cum ſicco; dicitur concoctio.* Bene *autem coniungere cum ſicco; eſt; quando ad formam, quæ debet introduci; terminatur.* Bene *enim coniungi, & non bene; eſt, peruenire, uel non peruenire; ad finem, quæ eſt forma introducenda.* Iſta *uerò concoctio, uel eſt in aliquo excremento, uel alimento proprio.* In *aliquo excremento; eſt illud quòd ab* Ariſt. *maturatio nominatur, quæ eſt in fructibus, qui etiam dicuntur* περικάρπια: Περικάρπιον *enim propriè eſt illa caro in fructibus, quæ eſt circa ſemen; quod ſemen à* Græcis καρπός, *& à latinis fructus dicitur; ita, ut* περικάρπιον *ſit, ueluti excrementum fructus.* Neq; *enim natura genuit fructum ob pericarpium; ſed ob ſemen in eo contentum.* Ideo, *cùm* κάρπος *dicatur ſemen, ex quo aliud poteſt naſci; appellant carnem, quæ adnaſcitur circa ipſum fructum;* περικάρπιον. Quæ *quandoq; eſt comeſtibilis, ut in cerasis.* Quandoq; *non comeſtibilis; ut in nucibus.*

nucibus. Hæc itaq; *concoquuntur, quia maturescũt*. Maturatio autem est species concoctionis; siquidem competit ei sua definitio. Dicitur autem maturatio; ad differentiam aliarum coctionum, quæ non fiunt in excremento; sicut ista. Est igitur ista in pericarpio propriè. Propter autem nominis defectum, & propter similitudinem (dicebat Aristot.) transferimus ad excrementum hoc in corpore humano. Ita, quando in pituita, & in abscessibus; fiunt concoctiones in suppuratione; dicuntur maturationes; non, quòd propriè sint maturationes; sed propter defectum nominis. Dicitur autem concoctio; quia habet & ipsa diffinitionem. Quando enim uincitur illud humidum à calore naturali ita, ut bene coniungatur cum sicco; dicitur concoctio hæc elixatio, postea & assatio; Quæ sunt duæ aliæ species concoctionis. Quæ enim fiunt in humano corpore; non fiunt in excremento, sed in alimento; quod quidem, quandoq; fit elixando, quandoq; assando. Assando quidem; quando fit alimentum oßium; & corporis, sicci, & duri. Quando autem debet nutrimentum procedere molle, & humidum; fit concoctio per elixationem. Et ita habetis omnes differentias concoctionis ex mente Aristot. Notetis unum, quod est contra Auic. Dicit ipse, quòd omnis, concoctio, & maturatio etiam; fit incrassando. Vnde dicit, quòd ex flatu, maturato, & incrassato; fit aer. Ex aere fit aqua. Sic ex succo in pomis incrassato fit maturatio. Necessarium est enim ita fieri; si

uera

uera est definitio, data de concoctione ab Aristotele; uidelicet esse terminationem humidi cum sicco, factam à calore naturali. Ergo oportet; *ut fiat crassior.* Oportet enim; *ut à calore resoluantur partes serosiores; & ita fit incrassatio, & uiscositas ex concoctione, & terminatione; bona humidi cum sicco.* Et ita *omnis concoctio fit incrassando; siue sit maturatio, siue elixatio, siue assatio.* His igitur *suppositis; notetis modò, quid dicat* Auic. Dicit, digestionem *quandam propriè dici, quæ fit in iuuatiuo;* per quam *conuertitur nutrimentum in substantiam nutriti.* Et *hæc uera sunt.* Postea *dicit, quòd est alia digestio, quæ appellatur maturatio; quæ fit in superfluitatibus corporis humani; uel, ut eas cõuertat in substantiã membri; uel, ut eas reddat ad expulsionem paratas.* Et hãc *dicit fieri modò incrassando, modò attenuando.* Hic *modò deuiat à rei scopo multipliciter.* Cùm enim *dicit, quòd hæc fit in supfluitatibus corporis aliquo modo;* Tunc *quidem uerum dicit; sed non est propriè maturatio.* Quando *enim est aliquis humor crassus, qui potest conuerti; calor innatus agit in ipsum, uel elixando, uel incrassando.* Nam, *quod est crudum,* et *potest conuerti; non dicitur excrementum, nisi fortè ratione quantitatis; quomodò etiã sanguis dicitur excremẽtum.* Ideo *ad ipsum nõ attinet maturatio.* Hoc *enim priùs conuertitur in sanguinem.* Et *ita per elixationem conuertetur; non per maturationem.* Quando *postea dicit, quòd hæc maturatio fit incrassando, quod est subtile;*

eſt ſubtile; & tenuando, quod eſt craſſum; hoc totum eſt falſum, quidem contra, & Gal. & Ariſt. & naturam. Nunquàm enim natura tentat aliquid attenuare, ſi ſit craſſum; neq; incraſſare, ſi ſit tenue; ſed ſemper tentat concoctionem, ſiue maturando, ſiue elixando, ſiue aſſando. Neq; unquàm attenuatur ex ſe. Sed hoc bene ſequitur; ut, ſi ſit quædam pituita, frigida, & craſſa; quæ fuerit incraſſata propter frigiditatē, quæ expreſſit humorem, et congelauit quod diſſoluit à calido. Cùm ſit igitur hæc pituita congelata à frigiditate quare concoquitur adueniente calore? Attenuatur quidem quia diſſoluitur à calore. Natura autem non tentat attenuationem, ſed cōcoctionem. Quæ cùm fiat à calore; diſſoluitur congelatio, & ita fit attenuatio ex accidenti.

Suppoſitis, quæ ſupra dicta ſunt; uidelicet, quòd nil aliud ſit cōcoctio; quàm perfectio, et terminatio; conueniens humidi cum ſicco ab innato calore. Suppoſitis ſuis ſpeciebus, quæ erant tres; utiq; maturatio; elixatio, & aſſatio. Suppoſito etiam, quòd maturatio ſit in excremento quodam, & differat ab alijs duabus ſpeciebus in hoc; quia hæ duæ attinent ad alimentū; quanquàm ſemp̄ dicitur de naturalibus; ſicut & Ariſt. dicit quòd maturatio in fructibus eſt in principijs. Suppoſito etiā ex Ariſ. quòd p̄ metaphorā excremēta in corpora animalis dicantur maturari. His (inquàm) ſuppoſitis; Quæ quidem, & Ariſt. ſunt, & ubiq; à Gal. comprobata; Dicebamus poſtea quòd, quādo ſunt ali-

quæ

quæ superfluitates in corpore humano; si illæ superfluitates talis naturæ sint, ut ex illis poßit fieri nutrimentum; Illa utiq; coctio non dicit maturatio, sed est coctio, quæ fit, uel per elixationẽ, uel per assationem. maturatio autem nunquam est, neq; apud Arist. neq; apud Gal. Nam maturatio aliud est; uidelicet actio caloris innati, terminans humidum cum sicco in superfluitate, quatenus superfluitas est. Excellens doctor unus corombonus Eugubiensis; fuit coactus dicere aliam coctionem esse Medicorum, aliam Philosophorum. Et uerum dixisset, si uellemus Auicennam substinere. Itaq; uidetis quantùm referat fundamentũ. Ideo bene notetis, quòd eadem quidem est apud omnes concoctio in rei ueritate. Sed Auic. dedit occasionem aliter sentiendi. Quia maturatio semper fit incrassando. Notetis igitur, quòd natura quidem, & attenuat, & incrassat; sed nondum concoquit; sed dum præparat. Nam primò diuidit cibum in minima, ut faciliùs immutet; sed hinc siue hæc est præparatio. Ideo fatemur crassa à natura incidi. Verùm hæc non est concoctio, sed præparatio. Dicetis; tu dicis ex, Arist. et Gal. concoctionem semper fieri incrassando. Non equidem illorum authoritatem nego, sed dico, in corpore esse cibos crassos, qui concoquuntur, per subtiliationem, nõ per incrassationem. Eorum autem error ideo fuit; quia non nouerant; Gal. in princ. de facul. naturalibus distinguere duas operationes, exuctionem uidelicet, & concoctionem. Nam prius extrahit succum;

Deinde

Deinde concoquit. Et ita concoquitur, et incraſſatur. Et hoc eſt neceſſarium ex natura rei. Nam, ſi concoctio eſt terminatio humidi cum ſicco; reſoluũtur partes tenuiores; & ita fit incraſſatio. Sed dicet quis. Nónne in humano corpore humores incraſſantur, & attenuantur; ut, pituita attenuatur, & bilis incraſſatur? Nonne hæ ſunt concoctiones? Primò, quantùm ad pituitam, quæ uidetur attenuari, quando concoquitur; dicimus, quòd pituita, quando eſt craſſa, et fit ſubtilis; non fit ſubtilis propter concoctionẽ per ſe. Nam, quando craſſeſcit pituita; fit propter congelationem. Ideo; ſicut craſſa eſt; ita etiam frigida. Eſt igitur congelata. Sed modò ex. 4. Meteor. habetis regulam; quòd, quæ ſunt coagulata per frigidum, diſſoluuntur per calidum. Vndè; ſi pituita congelatur; concoquitur per calidum; & attenuatur, quia diſſoluitur congelatio. Et ita reſolutis illis partibus aquoſis; reliquum incraſſando concoquit. Quando uerò bilis fit craßior ſeipſa; non fit craßior ſeipſa, niſi propter, uel maturationem, uel elixationem, uel aſſationem. Per maturationem; quando eſt in aliqua ſuppuratione ita; ut non poßit eſſe nutrimentum. Si enim humidum; debet terminari cum ſicco ita; ut non fluitet. Oportet, ut non craſſeſcat. Et ita uidetis ſaniem, uel pus; quòd ſit conſiſtentiæ craßioris. Et ita nõ poteſt aliqua materia maturari, niſi craſſeſcat. Tenuat quidem præparando; ſed non concoquendo. Rurſus poſſet quis dicere; Nonne Medici imitantur naturam? ſed nonne

Medici

Medici quotidie utuntur instrumentis, ut attenuent, quod est craßius? Est sanè uerum; sed nil contra nos. ubi enim Medicus uidet pituitam, craßiorem, uel humorem ualdè melancholicum; attenuat incidendo; & sic præparat, ut postea faciliùs concoquatur. Calor enim agit in singulis partibus redactis ad minima. Si uerò fuerit humor melancholicus, qui non est terrestris propter congelationem, sed propter exiccationem; quid nam fit per hanc diuisionem? Fit hoc, quòd natura fortior est in concoquendo materiam ad minima incisam. Et si non potest fieri elixatio, aut assatio; fit saltem maturatio. Quātùm autem attinet ad crassefactionē humorū tenuium; licet Rasis dixerit humores tenues nō esse crassefaciendos; supponamus tamē & nos, quod Medicus dicitur, uel crassefacere, uel adiuuare naturā. Quoties igitur etiam humor tenuis fuerit, qualis est biliosus; Medicus adiuuat ad maturationem. Fit enim maturatio à calore innato uincente humidum, & terminãte illud cum sicco. Sed ubi est bilis tenuißima; ibi est calor igneus. & à calore igneo non fit maturatio; sed à calore innato. Contemperat igitur Medicus calorem refrigerãtibus. Ideoq; uerum est, quòd nullum remedium commodius est ad præparationem bilis; quàm exhibere, frigida; & humida. Quia corroboratur calor innatus cõcoquēs, qui erat igneus. Et hic uidetis; quare dixerit Hippocr. Concocta medicari oportet, licet græcus textus non habeat concocta, sed πέπονα. id est maturata. Ita, ut interpres

pres

pres nomine communi;in translatione, Hippoc.nomine ſpecifico utatur. unde,nè confundantur hæc nomina;bene dicit Auic.Quàmuis maturatio differat à concoctione;tamen quandoq; confunduntur,ut & Galen. quando non uult exquiſitè loqui; appellat maturationem concoctionem.Et hactenus quidem de concoctiua uirtute habetis, quæ dicenda erant. Expulſiua eſt illa, quæ ſuperfluitatem, &c. Circa hanc uirtutem ſciendum eſt, quòd expulſio nil aliud eſt, niſi motus materiæ de uno,et loco,& membro; ad aliud.Hæc autem expulſio poteſt fieri tripliciter. Vel enim fit propter materiam expellendam; uel propter motum naturæ; uel propter utrunq;,quando utrunq; concurrit. Melius tamen fit à natura tantùm; uel à natura,et materia; ſimul.Quæ à natura tãtùm; eſt duplex. Vel, quando ipſa uirtus expellens in termino à quo adiuuat,& ſimul adiuuatur.uirtus alia attractiua quæ eſt in termino ad quē ita ; quòd uirtus expulſiua inſurgit ad expellendum,& uirtus attractiua ad attrahēdū.et hæc expulſio eſt optima,& intenta à natura.& hæc non requirit ut recipiens ſit latum multum , neq; uitæ ualdè latæ, neq; ſitus decliuis. Sed, ſiue ſit ſupius iſtud membrum,ſiue inferius;ſiue iſtæ uiæ ſint latæ,ſiue anguſtæ; fit iſta expulſio . Talis eſt in uentriculo . Poſtquàm enim ipſe fuerit nutritus à chylo ; expellit ipſum,& ſeparat. Quem poſtea hepar attrahit. Et ita ſunt duo motus. Et ideo fit facilè hic motus.Et dicitur motus expulſionis , factus à natura abſolutè, concurrente

rente duplici uirtute. Alia est expulsio naturæ, quæ fit ab una naturæ actione tantùm, id est uirtute expulsiua & hic motus est item naturalis, sed non ita absolutè. Et in hoc confert, ut sit situs decliuis, & uiæ latæ, & membrum recipiens capax. Talis est expulsio excrementi ad intestina. Ideo habent situm decliuem, et uiæ sunt latæ. Talis etiam expulsio est urinæ ad uesicam. Fuit autem in hoc sagacissima natura. Nam cùm uirtute attrahente destitueretur; uidit, opus esse, quia motus erat debilior; cõuenienti situ, & latitudine uiarum, & capacitate membri recipientis. À materia tãtùm fit expulsio; quãdo nulla uirtus adiuuat. Quando materia propter suam molem non continetur, & non regitur à natura; spontè perfluit ad locum, ad quem magis est decliuis. Et hic locus dicitur à Medicis διαφορητικὸς. Et est pessimus; nam prædicit mortem; & hinc fiunt sudores διαφορητικοὶ in morituris, quia materiæ non rectæ à natura; exeunt, et suprà, & infrà. Vnde etiam uidemus fluere urinã spontè, necnon chylum etiam. Et dicitur διαφορητικὸς; quia transfertur, & transmeat sine actione naturæ. Quædam uerò expulsio fit, & à materia; simul; ex una parte materiæ, quæ, uel propter molem, uel propter malam qualitatem; stimulat, & membrum, et naturam. Et, quàmuis hic non esset expellenda, uel, quia cruda, uel propter aliud; natura tamen, licet debilis; insurgit & ipsa, quia grauatur; & expellit. Et iste motus dicitur à Medicis symptomaticus; quia uidetur

potius

potius motus accidentis, quod quidem accidens, non eſt ordinatum à natura. Nam quæ eueniunt à natura; habent cauſas determinatas. Eſt igitur motus ſymptomaticus; quia non à natura fit, ſed per accidens. Et ſicut ille, qui fit à natura tantùm merè naturalis, & optimus eſt; &, qui fit à materia tantùm, eſt merè præter naturam, & peßimus; ita quidem hic eſt medius. Videndum eſt igitur, utrùm natura ſuperet, aut materia; & ita erit cautè prognoſticandum. Hinc enim prognoſticum ſumetur, & inſuper modum curandi facilè habebitis, cognita rei natura. Et hæc quantùm ad expulſiuam. Quæ Auicenna hic omnia quidem innuit; ſed tamen confuſißimè. Sequitur. Quæ ad nutriendum non eſt conueniens, aut quæ excedunt menſuram. *Notandum, quòd absqúe hac diuiſione nunquam poteritis elicere ſenſum ex his uerbis. Prædicta autem facilè intelligetis omnia.* Cunq́ue in parte expulſionis fuerit declinatio, &cæt. *Hic notandum unum; quòd, ubi eſt defluxus ab una parte ad aliam; non facilè ſiſtitur; ſed natura conatur materiam ad illum locum, ad quem primò incepit; mittere. (& uidetis ita reuera eſſe) & omnes aliæ partes inſurgunt ad expellendum ſua excrementa ad illum locum. Sicut, quando mordetur & unus canis ab alio; teri quidem in eum inſurgunt, qui morſus eſt. et reddit cauſam huius rei Gal. in ſecundo de facultatibus naturalibus.*

turalibus. Quia ita est instum à natura: ut omne membrum habeat uirtutem expellendi. Ideo expellit, & ipsa ad aliam partem. & fit hic motus; donec tandem uentum fuerit ad partem imbecillam, quæ non poßit expellere. Tunc enim statim, quicquid est in alijs membris superfluum; decurret ad hunc locum. Hinc igitur est; quòd ubi sit aliquis defluxus; non facilè sistitur. Videmus hoc in fluxu diarrhææ, & catarrhi; donec tandem ad illam partem, ad quam fluit; deueniant totius excrementa corporis. Apparet illud idem in ulceribus malignis, quæ ideo difficilè curantur, quia semper decurrunt materiæ ad locum ulceratum. Melancholia quædam naturalis, quædam non naturalis. Naturalis à Gal. proprio nomine appellatur succus melancholicus; & est pars fœculenta, & sedimentum sanguinis siue hypostasis. Non naturalis à calido atra bilis appellatur. Quandoq; tamen hæc nomina confunduntur. Sed, si propriè loqui uelimus; ita appellandi sunt. Succus melancholicus ita appellatur; quia à natura intenditur, & habet causas omnes naturales, quæ diriguntur ad finem intentum, neq; redundant, neq; deficiunt; Quàmuis hi defectus, aut excessus; sint in aliqua latitudine, intra quam consistit gradus naturalis melancholiæ. Causæ igitur sunt efficiens, finis, & materia. Quas postea sequitur, forma, efficiens intrinsecum, siue extrinsecum. Extrinsecum est primò cibus, & potus; aer; exercitium; animi motus. Somnus, & uigilia;

Inanitio, & repletio. Hæ omnes cauſæ alterantes, ſi exceſſerint; acuunt calorem intrinſecum; & ita igneſcunt humores. Vnde poſtea melancholia naturalis non generatur; ſed eius loco, aduſta, & non naturalis. Si uerò defecerit calor; minui uidetur; & ita, quantum deficit de naturali melancholia, tantum de pituita redundat. Si ergo naturalis melãcholia generari debet; omnes cauſas alterantes mediocres eſſe oportet. Quod commune eſt omnibus humoribus. Efficiens autem intrinſecum maximè proprium, & imediatum; eſt ipſe calor innatus. Qui, ſi fuerit temperatus; quantùm in ſe eſt; generat, melancholiam, & alios humores naturales, quantos, et quales oportet. Longè enim aberrant illi, qui putant ſanguinem tantùm generari à calore temperato, reliquos uerò humores ab intemperato. Hi enim non diſtinguunt; neq; differentias intuentur humorũ, & naturalium, & non naturalium. Omne enim, quod naturale eſt; cauſas habet naturales. Calor autem non temperatus, quatenus temperiem excedit, eatenus & naturam excedit, & operationes omnes minores efficit. & quantò magis deteriores; tanto magis à natura recedentes. Et è contrà quantò magis eſt temperatus; tanto magis naturales efficit operationes. Et ex conſequenti magis humores naturales, & fient à calore, magis naturaliter ſe habente. Talis autem eſt calor maximè temperatus. Et hoc modo patet, quòd cauſæ naturales ſunt & ipſæ,

sæ, intrinsecæ, & extrinsecæ. Extrinsecæ; ipsa alimenta. Quæ, si melancholiam naturalem generare debent, in quali, & quanto; oportet, ut ipsa substantia, & qualitate; temperata sint. Nam, si calidiora fuerint; plus, bilis, & humorum adustorum; generabunt. Si frigidiora; pituita generabitur. Crassioris etiã substantiæ alimenta plus generant de fæce, quàm generari oporteat; præcipuè, si alimẽtum cum crassitudine, & siccitatem; habuerint. sicut sunt, legumina, caseus antiquus, caro bubula, leporina, & similia. Materia intrinseca est ipse sanguis, id est massa sanguinea quæ etiam ipsa, substantia, & qualitate; temperata esse debẽt. Natura ubi aliquid, uel in qualitate, uel substantia; excesserit, uel defecerit; eadem omnia absurda sequentur. Et hactenus de alimentis, & materia extrinseca; diximus. Hic unum aduertendum, in materia ob humorum generationem necessitatem inueniri, quæ appellatur ab Aristot. primo de partibus animalium cap. primo. Necessitas materiæ, uel necessitas suppositionum. Quæ eadem necessitas; ordinatur, refertur, & unitur; cum necessitate finis. Quæ necessitas finis est necessitas absoluta; et non ex suppositione. Ad quam necessitatem omnes actiones, & alterationes; agentes in materia, referuntur & deducuntur. Materia igitur hanc habet necessitatem, quæ reducitur ad necessitatem finis. Hoc modo necessarium erat (exempli gratia) ut succus melancholicus in humano corpore generaretur, propter

pter

pter cauſas, paulopoſt dicendas. Modò, ſi ſuccus melancholicus generari debebat, oportebat inueniri materiam, quæ eſſet conueniens, haberetq; & ipſa propriam neceßitatem, quæ fini coniungeretur. Ergo fuit extractus à natura ex alimentis ſolidioribus; In quo (ſicut neceſſariò contingit in omnibus ſuccis extractis) quatuor eſſe partes dißimilares neceſſe eſt. Quarum una leuis eſt, quam florem Gal. Auic. quaſi ſpumam; appellauit. Alia pars eſt aquoſa; Tertia craſſa, & fæculenta; quarta perfecta, & ultimò concocta. Quoniam igitur iſtæ quatuor partes in maſſa ſanguinis erant neceſſariæ ad corporis nutritionem (ſicut optimè probant Hippocr. & Gal. primo de natura humana;) Ideo prudens rerũ cõditor excogitauit materiam talem, in qua neceſſariò quatuor illæ partes inuenirentur. Et hæc neceßitas fuit materiæ, quam ad finis neceßitatẽ coniungi diximus. De cauſa materiali iam ſatis. Finalis autem cauſa duplex eſt; altera eſſendi abſolutè, altera bene eſſendi. Neceßitas abſolutè eſſendi; in generatione ſucci melancholici fuit, quia ex hoc præcipuè ſucco plurimæ partes erant alendæ; ut omnia oſſa, & lien. Bene autem eſſendi neceßitas; fuit, quoniam & fames indè excitatur, aſcendente portione huius ſucci ad uentriculum. Et, quoniam ſanguis, & ſpiritus, cũ calore naturali; firmantur ab hoc ſucco, et cõtemperãtur; alioqui ſine hoc humore ſpũs eſſent fugaces, & non conſiſtentes (quòd facilè uidemus continge-

re in his; in quibus plurimum de, sanguine, & bile; reperitur; minimum autem de succo melancholico) tales enim homines, licet ingeniosi sint; sunt tamen leues, & instabiles, & nunquàm in eodem proposito perseuerantes, propter leuitatem spirituum.) Ideo optimè assertum fuit ab Arist. tertio problematum sesto, primo problemate; omnes sapientes fuisse melancholicos. iudicium enim, & prudentia; non in motu, sed in quiete, perficitur. Vnde tertio physic. Aristot. dicit animam, dum quiescit; prudentem fieri. Quies autem, & residentia in spiritibus; soli succo melancholico accepta referri debet. Ex his igitur apparet, quid sit succus melancholicus naturalis habet enim definitio ex recta cognitione causarum. Erit itaq; et humor ille melancholicus ex parte crassiori alimenti factus à calore naturali concoquente cibum in hepate ob plurimos usus, uitæ necessarijs. Ex recta autem cognitione huius diffinitionis, quæ habetur per suas causas; sequitur cognitio omniũ, affectuum, & accidentium; quæ consequuntur essentiam huius humoris. quod quidem est communißimum in omnibus alijs rebus naturalibus, quarum essentiæ, & rationes; noscuntur. In primis igitur color hic niger sequitur ab essentia cognita; est enim terrestris, & crassus; ergo minimum habet de diaphano, & ex consequenti necessario est niger. Si modò meministis eorum, quæ de colorum iam diximus causis; diaphanum esse materiam colorum; neq; oportet

tet oſtendere, ſubſtantiam craſſam eſſe; cùm ipſum terreſtrem eſſe dixerimus inſuper ſedimentum ſanguinis. Eſt prætereà ſapor acerbus, non dulcis, non acidus, ut exiſtimabat Auicen. *(per hoc enim diſtinguitur à bile atra, quæ acida eſt.)* Sed *ſuccus melancholicus acerbus, qui ſapor ponticus appellatur. Conſequitur ratio huius acerbitatis cum diffinitione, ſicut & reliqui omnes affectus; & ab eſſentia, rectè cognita. Si enim ſuccus terreſtris eſt in quo nulla acceſſerit aduſtio, ſed à calore tantum naturali fuerit ſeparatus à reliquis humoribus tenuioribus; ſequitur, quòd habeat ſaporem acerbum. Vndè ſciendum eſt ex* Galen. *ſaporem acerbum, ubi materia terreſtris dominatur in miſto; generari ſine aliqua aduſtione accidente. Sequitur etiam ex eadem ratione definitionis; hunc ſuccum eſſe frigidum, & ſiccum; eò, quia terreſtris eſt; non ſiccus aduſtione aliqua. Videtis igitur, quemadmodùm omnes affectus, et accidentia rei naturalis conſequuntur, et oſtenduntur; ex diffinitione alicuius rei, rectè cognita, cõtra Empiricos, qui opinantur diffinitiones accidentium eſſe medium in demonſtratione; peßimè quidem intelligentes* Ariſtotelem; *neque ſaltem hoc uidentes, quòd ex ſua opinione ſequatur, in qualibet demonſtratione eſſe petitionem principij. Et hæc ſatis de melancholico ſucco naturali. Quæritur modò; Vtrùm atra bilis non naturalis habeat cauſas oppoſitas naturali. Et dicimus, quòd ſic. Quoniam, ſi-*

cut res naturalis, habet causas naturales; ita & res non naturalis causas habet, quæ sunt oppositæ naturalibus. Atra ergo bilis fit; uel à materia; uel agente; uel ab utroqúe, non naturaliter se habente. A materia autem; uel intrinseca, uel extrinseca. Vt cibi calidiores putrescibiles; uel, pessima, aut aliqua mala qualitate; affecta. Ex his enim propter materiæ dispositionem, & à calore temperato generabitur adustio; & iste succus per adustionem factus non naturalis (quam atram bilem appellari diximus) à materia intrinseca. ut, si sanguis, uel craßior, uel calidior fuerit, quàm oporteat. Ex hoc enim sanguine generabitur atra bilis; ut uidimus contingere in corporibus calidis, & siccis; quæ (ut dicit Gal. in secundo Artis paruæ) in tempore paracmasticæ ætatis efficiuntur melancholica. Ab agente nõ naturali fit atra bilis, extrinseco, & intrinseco. Agens extrinsecum est; ut aer calidior. Vnde Aegyptij; et, alij, qui degunt sub tertio climate; & calidioribus regionibus; hoc succo plurimum redundant. uigiliæ, animi molestiæ; necnon ualida exercitia ex eisdem sunt. Agens autem intrinsecum est ipse calor intrinsecus igneus, uel naturaliter, uel ex morbo. Naturaliter, ut sunt temperaturæ, calidæ; & siccæ. Ex morbo, ut propter febres, uel phrenitides, uel aliquas magnas inflammationes intrinsecas. Ex his enim multiplicatur humor adustus. Et ita habetis causas humoris melancholici adusti; quæ quidem & ipsæ sunt naturales,

les,ſuntq́; uel efficiens, uel materia. Vbi ergo efficiẽs uel materia,non ſe habuerint ſecundùm naturam,tunc non attingitur finis, intentus à natura. &, ſi non attingatur finis intentus; à natura; ille effectus non eſt naturalis. Ex quo ſequitur ex mala diſpoſitione naturæ,& imbecillitate agentis, neq; formam,neq́; finem; prouenire, quæ tamen à natura intenduntur. Habetis igitur, quid ſit atra bilis; eſt enim humor non naturalis, per aduſtionem ex,craſſa, & aduſtibili; materia, per calorem adurentem genitus. Ex qua definitione oſtenduntur paßiones. Nam primò ſequitur, hunc humorem ſubſtantia eſſe craſſum, quia eſt aduſtus. Omnia enim aduſta craſſeſcunt. Sequitur etiam; quòd colore ſit niger; frigidus,ſiccus, opacus, & minimum de diaphano habens; ſed non abſolutè, ut de ſucco melancholico dictum eſt; immo plurimas partes habet calidas propter aduſtionis oppreßionem; ut contingit in omni cinere. Item, ſequitur eum eſſe ſaporis tum acris, tum acidi. Acris,quia partes terreæ ſunt aduſtæ,et attenuatæ ui caloris plurimi,unde acrimonia generatur, ut in pipere, & omnibus aromatibus,in quibus eſt ſapor acris plurimus per aduſtionem factam in partibus terreis attenuatis. Aciditas uerò ineſt propter ſerum,ſeu aquoſitatem; huius humoris; quod quidem ſerum, antea nunquàm ſeparatur ab humore, actu fluido, ut aliàs declarauimus. Quod autem fit in partibus terreis, interim ebullit; & per ebullitionem tranſpirat calidum. & hæc eſt

causa aciditatis immediata, sicut apparet in uino acescente. Quanto enim uinum, calidius, & potentius est; tanto magis illos suos sapores acquirit, per aciditatem scilicet et acrimoniam. Quoniam in eo tùm maior ebullitio, tum maior adustio; fit. Ex adustione autem acrimoniam; ex ebullitione autē aciditatem; acquirit, ut ex definitione innotescit. Hinc etiā *fit; quòd feruet super terram; & abradit partes, quibus adhæret. feruet aūt; quoniā ingreditur meatus existētes in superficie terræ, & propter subtilitatem quarundam suarum partium penetrat anfractus, ad quos alij humores craßiores & frigidiores; penetrare nō possunt. &, cùm subitò, & confertim; penetrat; spiritus inclusus his meatibus reluctatur, & exagitatur, & quærit exitum; & tamen ea agitatione, & reluctatione; sequitur ebullitio; ut uidemus in lebete bulliente; Quia fit illa ebullitio ex spiritu reluctante cum humido. Vnde & plurimæ assurgunt ampullæ. Hæc igitur est causa ebullitionis atræ bilis super terram. Quare autem abradat superficiem, & eleuet tanquàm ramenta, et crustas; ratio est, quia facta ebullitione; & erumpente spiritu feruente; trahit secum humidum, ut dicit Arist. 4. Meteor. Ideo superficiem, quæ alioqui modicum habebat humidum; priuat omni humido; unde continuè abraditur, & separatur. Quod frequenter uidemus in cuti animalis. Vbi. n. propter pustulas, scabies, uel alias similes; exiccata fuerit; cuticulæ eleuantur; & decidunt tanquàm squamæ.*

mæ. Et *hoc ſemper fit in morbo, quem uitiliginem appellant, & morphæam, & impetiginem; & in ea, quam* Moderni *appellant lepram eò, quia pertenues ſquamulæ in illa decidunt*. Erodit *autem, quoniam partibus craßis terreis adiunctæ ſunt partes attenuatæ, aduſtæ, acres; & meritò harum partium, ſubtilium, aduſtarum, & acrium; fit, penetratio, ebullitio, calefactio, & exiccatio*. A' *partibus, terreis, craßioribus fit mora in loco; & ratione illorum duorum fit maxima impreßio*. Vnde *neceſſariò ſequitur, eroſio, & putrefactio; ut apparet in cancris ulceratis; et ulceribus; quas phagedænas uocant, et elephantiaſim*. Et *hæc ſatis de utraq; bile; & naturali, & non naturali*. Nec *plura hîc à* Montano *fuerunt enarrata*.

Quicunqúe *autem* Montana *hæc* Commentaria *perlegeris;* Iano Matthæo Duraſtanti, Medico, *ac* Philoſopho; Sanctoiuſtano *(Cuius quidem oculatiſſima cenſura; iam reuiuiſcunt) bene præceris*.

F I N I S.

Series Chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z. Aa Bb Cc DE Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ.

Omnes ſunt Quaterniones.

Tabula autem per ſe patet.

